

الأسس في السنة

EL ESAS FI'S SÜNNE

Siyretün Nebeviyye 1

SAİD HAVVA

1

İstanbul
2018-07-06

AKSA

الأسبغ في السيرة

SAİD HAVVA

1

AKSA

YAYIN-PAZARLAMA SAN. TİC. LTD. ŞTİ.

Halicılar Cad. Okumuş Adam Sk. 24

Fatih - İstanbul

Tel: 531 45 86

الاستيفاء في السيرة وفقهها

مكتبة حقوق الطبع والنشر والتجارة محفوظة

للمؤلف

دار السلام للطباعة والنشر والتوزيع

لصاحبها

عبد القادر محمود البكار

١٢٠ شارع الأزهر تلفون ٩٢٢٨٧٠ - ٩٢٥٦٤٤

ص ب ١٦١ الفورية تلکس ٩٢٩٨٧٧ إيجيبتل بكار

الطبعة الأولى

١٤٠٩ هـ - ١٩٨٩ م

Aksa Yayın - Pazarlama
San. ve Tic. Ltd. Şti.

Genel Yayın Yönetmeni
Almet Küçükkağa

c 1991

'El Esas Fi's Sünne' adıyla Türkçe'ye kazandırılan bu eserin Türkçe'de tercüme ve yayın hakları naşir 'Darü's Selam' tarafından Aksa Yayın Pazarlama San. ve Tic. Ltd. Şirketine devredilmiş olup, her hakkı saklıdır. İçinde bulunan yazılar, izin alınmadan tûmüyle veya kısmen yayınlanamaz, kullanılamaz.

EL ESAS Fİ'S SÜNNE

Siyretün Nebeviyye

İlmî Danışman
Ziya Eryılmaz

Çevirenler

Abdurrahim Ali Ural • Orhan Aktepe
M.Ahmet Varol • H.Ahmet Özdemir
Recep Çetintaş

Redakte ve İmla
Hamdi Çelebi

Sayfa Düzeni
Veysel Polat

*Bu eser, Ziya Ofset Tesislerinde basılmış ve
Sergin Ciltvinde ciltlenmiştir. Nisan 1991 - İstanbul*

'El Esas Fi's Sünne'nin birinci cildinin 15 - 318. sayfeleri Recep Çetintaş, 319 - 492. sayfeleri Abdurrahim Ali Ural tarafından tercüme edilmiştir.

Elinizdeki bu eser, Üstad Said Havva (r.a.)'nın 'El Esas' dizisinin ikinci kitabıdır. İlk 'El Esas fit Tefsir' olan bu serinin üçüncüsü ise 'Nasları bilme ve anlama kaidelerinde esas'dır.

Her biri başlı başına bir boşluğu dolduran bu serinin ikinci kısmının yayın hazırlığını bize lûtfettiği için Rabbimize sonsuz şükürler olsun. Rabbimiz, eğer nasip eder ve dilerse, üçüncü kısmının hazırlığını da üstlenmiş olacağız.

Ashında, Üstad Said Havva (r.a.), Türkiye'li müslümanların yakından tanıdığı bir ilim adamı. Gene de O'nun kişiliği, hayat ve mücadelesi üzerinde durmayı yararlı görüyoruz.

1970'li yılların ortalarına kadar Türkiye'li müslümanların yeteri kadar tamya-madığı, fakat daha sonraki yıllarda anımsız karşılaştığı ve eserlerini içercesine okuyup şekillendiği ender fikir, hareket ve dava adamlarından birisiydi Said Havva (r.a.). Yüzyılımıza Cenab-ı Hak'ın bir armağanı olan Şehid İmam Hasan el Benna'nın ilmi terbiyesiyle büyülmüş, O'nun terbiye, ahlak, davet ve gönüllere coşku veren aşkıyla aşklanmış, kendisini çalışmanın içinde bulmuştu. Said Havva (r.a.)'nın eserleri bir bakıma Şehid İmam'ın ortaya serdiği prensiplerin birer açıklamasıydı. Küçük yaşlarından itibaren İslami terbiye içinde kendisini bulmuş, ilim tahsil etmiş, sofi meclislerinden feyizlenmiş, ruh ve gönül mimarlarından nurlanmış, hareket ve cemaat çalışmalarının ekseninde büyüterek gelişmiş, nihayet Suriye müslümanlarının önderlerinden birisi oluvermişti. Hayatı, sohbet, vaaz, irşad, davet ve hareket çalışmalarında geçmiş, kendisinin de ifade ettiği gibi gencecik yaşından hayata gözlerini yumduğu zamana kadar, hep İslami hizmetlerin içinde bulunmuştu. İlimsiz hareketin ve hareketsiz ilmin, müslümanlara hiç bir şey kazandıramayacağına inanmış, sürekli okumuş, sürekli konuşmuş, sürekli yazmış, sürekli çalışmaların odak noktasında bulunmuştu.

Enerjik bir yapıya, bitmek tükenmek bilmeyen bir aksiyona sahipti.

Şehid İmam Hasan el Benna, O'nun için çok şey ifade ediyordu. Ta küçük yaşlarından itibaren Şehid İmam'ın eserleriyle tanışmış, O'nun Suriye'deki uzantısının içine girmiş, hareket içinde büyümüştü. İlimle hareketi, hareketle ilmi bir araya getirmiş, çilenin ve işkencenin yoldaşı olmuştu. Bir bakıma Sadi Havva, Hasan el-Benna'nın çağdaş yorumcusuydu da.

İmam Hasan el-Benna: "Gayemiz Allah'tır" demiş,

Said Havva bunu 'İslam'da Allah İnancı' adlı eseriyle şerhemişti.

Hasan el Benna: "Önderimiz Resulullah'tır" demiş

Said Havva bunu 'Er Resul' adlı eseriyle dile getirmişti.

Hasan el Benna: "Anayasamız Kur'an'dır" demiş,

Said Havva bunu 'İslam' adlı eseriyle kalp ve beyinlere kazımişti.

Hasan el Benna: 'Yolumuz cihaddır' demiş,

Said Havva bunu, 'Cihad yolunda bir adım daha ileri' adlı risalesiyle açıklamıştı.

Hasan el Benna: 'En büyük emelimiz Allah yolunda şehid olmaktır' demiş,

Said Havva bunu, sayısız eserleriyle şekillendirmişti.

Çünkü O, İmam Hasan el Benna'nın çizgisinde, O'nun hareketinin dosdoğru yolundan ilerlemişti.

Hayatı mücadele içinde geçen, fiili mücadeleden hiç bir dönem ayrı kalmayan bu insan, hayatının tamamını Allah davasına adamıştı. İlimini, ahlakını, tecrübesini, pratik gözlemlerini kaleme alıyor, ümmete bir miras bırakmıştı. Eserleri, bu ümmete bırakılan bir miras niteliğindeydi.

'Allah Erinin Ahlak ve Kültürü' bütün İslam coğrafyalarında, İslam gençliğinin vazgeçemediği bir eser durumuna gelmişti.

'Ruh Terbiyemiz' ve 'İslam'de Nefis Tezkiyesi' adlı eserlerinde, sahih ve burlandırılmamış bir zahidliğin işaret taşlarını ortaya koymuştu.

'Dersler', 'Eğitim Risalesi' ve 'Allah Erinin Stratejisi' ve 'Müslüman Kardeşler Hareketi' adlı eserleriyle, teşkilatın, cemaatsel çalışma ve organizeli hizmetlerin usullerini şekillendirmişti.

Üstad Said Havva'nın eserleri başlı başına bir külliyyattır. Birbirini tamamlayan, pek çok konuda açıklık bırakılmayan, bir çok meseleyi yerli yerine koyan bir anlayışın külliyyatı...

O yalnız bir ilmi şahsiyet değildi.

İlimle amil bir müslümandı. Bildiğini öğreten, öğrettiğinin semaresini alan, yaşadığını yazan bir şahsiyetti. O, hep cihad meydanlarında, hareketin merkezindeydi. Evini mekan tutmaz, hizmetlerin merkezini kendisine mekan kabul ederdi.

O, yaşayışıyla kendi bölgesindeki müslümanlara, eserleriyle bütün müslümanlara yol gösteriyordu.

Dengeli ve mutedil bir anlayışa sahipti. İfrat ve tefritin, O'nun hayatında yeri yoktu. İlimle cihadı, hareketle bilgiyi birleştiren bir davet önderiydi.

Allah'ın rahmetine kavuştuğunda 54 yaşında, kendisinden en fazla hizmet umulan bir çağındaydı.

O, hüznüz eserlerini tamamlayamamıştı. Ama bırakıkları, O'ndan sonra da gönülleri Allah davasına taşıyacak, İslam gençliğine yol gösterecekti.

Said Havva, pratik çalışmaları, organizeli hareket faaliyetleriyle Suriye gençliğine yol gösteriyor, onların terbiye, eğitim, ahlak, hareket, cihad, çalışma, fedakarlık ve aksiyoner hale gelmesine hayatını vakfettiği gibi, yazmış olduğu eserleriyle de dünya İslam gençliğine yol gösteriyor, rehberlik ediyordu. Bugün için Türkiye'de var olan İslam gençliğinin bugünkü seviyeye gelmesinde, her meseleye İslami perspektiften bakmasında ve 'sırat-ı mustakim'in işaret taşlarına aşina olmasında Said Havva'nın eserlerinin büyük payı vardır. O'nun eserleri, Türkiye'de müslüman gençliğin elinde bir başucu kitabı olmaya başlamasından sonra, zihinlerdeki bulanıklık, yerini saf ve berrak İslami anlayışa bırakmıştır. Elbette bu noktaya gelirmede Said Havva'nın dışında çok değerli önderlerin de payı vardır, ama buradaki payın önemli bölümü Said Havva'ya aittir.

'Allah Erinin Ahlak ve Kültürü' adlı eserini okuduktan sonra, dünya görüşleri değişen, olaylara İslami gözlükle bakmaya başlayan müslümanların sayısı oldukça çoktur. 'Ruh Terbiyemiz' adlı eseriyle tasavvuf üzerine kümeleşen anlayışları yerle bir etmiş, bu konudaki ifrat ve tefrit anlayışlarını gerektiği yere mihenklemiştir. 'Müslüman Kardeşler Hareketi' kitabıyla çağdaş müslümanın çalışma usullerini gözler önüne sermiş, çalışmada örnekliği sistematik şekle getirmiştir.

Said Havva'nın pratik hizmetlerinin yanı sıra, yazmış olduğu bu eserleri, çağımız müslümanlarının İslami davet çalışmalarında adeta işaret taşları oluvermiştir.

'El Esas' dizisini meydana getiren üç temel cairi işe, alanlarında önemli boşlukları doldurmuş, çağdaş davet fikhını bu eserlerle yığmış, günümüz müslümanına İslami temel esasları sunmanın gayretini göstermiştir.

Elinizde bulunan 'El Esas fi's Sünnæ'nin içerik, muhteviyat ve konularının, ilerleyen sayfalarda, yazarın kendi taktiminde göreceksiniz. Bu nedenle biz eser üzerinde durmaktan çok, eserin anahtarlarından söz edeceğiz.

Bu eser, iki bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölüm 'Siyretün Nebiyye' ikinci bölüm ise 'İslam Akaidi'nden oluşmaktadır. Birinci bölümün Arapça orijinali dört, ikinci bölüm ise üç cildten meydana geliyor. Biz Türkçeye, birinci bölümünü altı, ikinci bölümünü dört cild olmak üzere toplam on cild halinde kazandıracakız.

Üstad Said Havva, bu eserin birinci bölümünde önce genel hatlarıyla sünnet'in esaslarını, sahlilik şartlarını, sünnet imamlarının hayatlarını, çalışma usullerini ve gösterdikleri gayret ve cehdlerini ele alıyor. Bu konuyu aserin takdim kısmında göreceksiniz. Daha sonra ise Allah Resulünün hayatını, nübüvvetten önce ele alıyor, vefatına kadar geniş biçimde, en sahih kaynaklara dayanarak vermeye çalışıyor. Bunun yanısıra geçen olayları, Nebi (a.s.)'nin söz, davranış ve amellerinin hikmetleri üzerinde duruyor. 'Dersler ve ibretler' başlığı altında olaylardan alınması gereken öğütleri belirliyor. Bu özelliğiyle eser, Allah Resulünün örnek hayatı sadece okunmakla kalınmıyor, günümüz müslümanlarına, çağdaş hareket ve muamelat konularında yol göstericilik özelliğini de taşıyor. Elbette bu özellikleri taşıyan eserler daha önce de vardı. Ama bu özellikler en geniş şekilde ve çağdaş bir alimin günümüzde baş gösteren gelişmelere ışık tutar özellikte olmasıyla bir farklılık arz ediyor.

Gene eserin ikinci bölümünü oluşturan 'İslam Akaidi' bölümü, bu alanda Türkçede bulunan eserlerin en kapsamlısı olarak dikkat çekecektir. İslam inancının, tevhidin birinci rükunünü oluşturduğu göz önüne alınırsa, bu kısım, Türkiye'de müslümanların en önemli ihtiyacına cevap vereceği görülecektir. Her şeyden önemlisi de bu önemli konuların, Üstad Said Havva gibi bir ilim, irfan ve davet önderinin kaleminden çıkmış olmasıdır. Oldukça geniş bir açıdan dünya olaylarına bakan, feraset ve basiretli tesbitleriyle dünya İslam gençliğine yol gösteren, böylesine mümtaz bir simanın bu konulara açıklık getirmesi, elbette bir farklılık olacaktır.

Hayatını hep ilme, hareket, çalışma ve davete adanmış bu çağdaş davetçi, ömrünün baharında ve en verimli bir zamanında hayata gözlerini kapadı. Kendisinden en çok istifade edilme-i gereken bir çağında, daha 54 yaşında Hak'kın rahmetine kavuştu. Bu kısacık ömre, kütüphaneler dolusu eser sığdırdı, bir külliyyat bırakıp göç edip gitti.

Ama O'nun bıraktıkları O'ndan sonra da gönülleri Allah davasına taşıyacak, İslam gençliği bütün dünyada O'nun eserlerinin sağlam ve sarsılmaz yorumlarıyla büyüyüp, Allah davasının sancığını yükseklere dikecek.

Allah O'ndan razı olsun ve niyetlerinin karşılığını versin...

Allah (c.c.) O'nu fazl ve nimetleriyle şereflendirsin...

Yayın Yönetmeni

1935 yılında Suriye'nin Hama şehrinde doğdu. Fakir bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Said Havva, ilk öğremini Hama'da gördü ve buradaki camilerde ünlü ulemalardan dersler aldı. O dönemde Hama'da sosyalizmden kavmiyetçiliğe kadar çeşitli fikri akımlar vardı ama O, Allah'ın lütfu ve inayeti sayesinde İslami alanda eğitim görme şerefine kavuştu. Yoğun bir İslami ilim tahsilinden geçti ve Şam Üniversitesi Şeriat Fakültesi'nden mezun oldu.

1952 yılında henüz 17 yaşında iken 'Müslüman Kardeşler' hareketine katıldı. Bu hareket içinde geniş çaplı çalışmaların içine girdi. Harekete katılmasından kısa bir süre sonra bu hareketin 'Hama Talebe Teşkilatı Başkanlığı'na, daha sonra "Şam Üniversitesi Şeriat Fakültesi Talebe Teşkilatı Başkanlığı"na getirildi. 1964 yılında ise Hama "Müslüman Kardeşler Hareketi Başkanlığı"nı üstlendi. Aynı yıl Hama'da meydana gelen olaylarda aktif görevler aldı. Bu olaylar, Hamalı müslümanların, devrin yönetimine karşı bir kıyam hareketiydi. Said Havva, bu olaylara katılmasından ötürü tutuklandı ve hapse atıldı ve hakkında idam hükmü verildi. Hama halkının yönetime karşı yoğun baskıları sonucu idam hükmü yerine getirilemedi.

1973 yılında Hama'da meydana gelen ikinci kıyam hareketine gene başkanlık etti. Bu kıyam ise, yönetimin, İslam yerine sosyalist demokrasiye geçişini öngören anayasa değişikliğine karşı yapılmıştı. Bu olaylardan hemen sonra yeniden tutaklandı ve hapse atıldı. Hakkında kesinleşen 5 yıllık mahkumiyeti yaşadı ve 1978 yılında haptiden çıktı. 1979 yılında "Müslüman Kardeşler Yürütme Komitesi Üyeliği"ne getirildi. 1982 yılında Suriye yönetiminin yerle bir ederek 50.000 müslümanı katlettiği Hama kıyamanın öncülerinden birisiydi. Bu tarihten sonra Suriye'den hicret etti.

Hayatının pek çok dönemlerinde hapisanelerde kalan Sadi Havva'ya hapis-

te geçirdiği dönemlerde çok ağır işkenceler edildi. Bu işkenceler O'nun sağlığını büyük ölçüde etkiledi.

Hayatının son yıllarında sürekli tedavi gördü. Çok ağır darbelerle bünyesi zayıflayan Havva, son bir yılını hastahanelerde geçirdi ve 1989 yılının Mart ayında, henüz 54 yaşında iken Rahmet-i Ralman'a kavuştu.

Üstad Said Havva, gencecik yaşlarında adım attığı 'Müslüman Kardeşler' hareketinde hayatının son yıllarına kadar hizmet verdi. Hayatının bir döneminde tasavvufa karşı da ilgi duydu ve bu bağlamdaki ulemadan dersler aldı. Fıkıh ulemalarından tevhid ilmi ulemaına, arap dili alimlerinden, hadis ve tefsir alimlerine kadar, her alandaki ulemadan yararlanıyordu. Kitap okumayı çok sevdi. O'nun günde 500 sayfa kitap okuduğu söyleniyor.

Eserleri:

'El Esas Fi'tı Tefsir' (16 Cilt), 'El Esas Fi's Sünne' (10 Cilt), 'Nasları bilme ve anlama kaidelerinde esas' (10 cild), 'Allah Erinin Ahlak ve Kültürü', 'Er Resul', 'İslam' (Üç cilt), 'İslam'da Allah İnancı', 'Müslüman Kardeşler Hareketi', 'Ruh Terbiyemiz', 'Eğitim Üzerine', 'Dersler', 'İslam'da Nefts Tezkiye-si', 'Eğitim Risalesi', 'Allah Erinin Stratejisi', 'Cihad Yolunda Bir Adım Daha İleri', 'İslam'da Emir ve Emirlik.'

TAKDİM

Hamd, Alemlerin Rabbi olan Allah'a mahsusdur. Salat ve selam Peygamber olarak gönderilenlerin efendisine, O'nun temiz al'ine ashabına ve kıyamet gününe kadar sünnetine tâbi olup, hidâyetiyle amel edenlere olsun.

İmam Malik Muvattâ'ında Resulullah (a.s.)'in şöyle dediğini rivayet eder: *"Ben size iki şey bıraktım: Onlara sarıldığınız müddetçe ebediyen delâlete düşmeyeceksiniz: Bu iki şey de Allah'ın kitabı ve Nebi'sinin sünnetidir."* Allah Teâlâ bize, İslam ümmetine Kur'anı Kerim'in tefsirini (*El-Esas fi't-Tefsir*) takdim etmemizi nasib eyledi. Bu tefsir *"Yöntemde Esas"* dizisinin birinci kısmı kabul edilir. Allah Teala'dan bizi bu çalışmamızda da muvaffak kılmasını dileriz. Şimdi ise bu eserle şereflî ümmetimize üç kitaptan meydana gelen *"Yöntemde Esas"* dizisinin ikinci kısmının birinci kitabını takdim ediyoruz.

El Esas Fi's Sünne'yi meydana getiren bu dizi ve bu kısım, özellikle bazan bilerek, bazan da bilmeyerek, plan ve tuzak kuran ve sünneti bırakıp Kur'an'da olanı alma hezeyanlarının gidercek artış gösterdiği asrımızda, en az tefsirin taşıdığı ehemmiyete sahip bulunmaktadır. Bu hezeyanlar bazan Sünnete, bazen kitapların baskı ve tevziine tâ'n etme, bazan sünnet'in din'de hüccet ve nas olması hususunda şüphe uyandırma, bazan rivayetin sahlılığı ve bazan da bir kısım sapık fırkaların yaptığı gibi râvilerine tâ'n etme gibi muhtelif şekillerde kendisini göstermektedir. Bu şekilde sünnet'i terk etme teşebbüsleri çok eski olup, hicri birinci asra kadar uzanmaktadır. İmam Beyhâkî'nin kendi senediyle, Şebib İbn Ebi Feddalet'lî Mekkiy'den rivayetine göre İmran İbn Hüseyn (r.a.) şefaatten bahsedince topluluktan birisi *"Ey Ebu Nüceyd! Muhakkak siz, bize bir takım hadisler naklediyorsunuz ama biz onların aslını Kur'an'da bulamıyoruz"* dedi. Bunun üzerine İmran sinirlenerek adama *"Sen Kur'an'ı okudun mu?"* dedi.

Adam "Evet okudum" diye cevap verdi. İmran (r.a.) o halde "Sen yatırsı namazını dört, akşam namazını üç, sabah namazını iki, öğle ve ikindi namazlarının dört rek'at olduğunu Kur'an'da buldun mu?" dedi. Adam "hayır bulamadım" cevabını verdi. İmran (r.a.) "Öyleyse bunları kimden öğrendiniz? Biz bunları Resulullah(s.a.v.)'dan, siz de bizden almadınız mı?" dedi. Ve hadis'in sonunda İmran (r.a.) "Resul size neyi verdiyse, onu alınız ve neden nehyettiye, ondan da sakınınız (1)" ayetini okudu ve şöyle dedi: "Muhakkak ki bizler Resulullah (a.s.)'den bir takım şeyler aldık ki, sizin onlar hakkında hiç bir bilginiz yoktur."

Resulullah (a.s.) gelecekte Sünnet-i Nebevi hakkında şüphe uyandırmak isteyen bu gibi kimselerin ortaya çıkacağını haber vermiş ve bizi onlardan sakınmaya davet etmiştir.

İmam Ahmed ve Ebu Davut sahih bir senedle Mikdam İbn Ma'di Kerib (r.a.)'ın şöyle dediğini rivayet etmişlerdir. "Haberiniz olsun, bana kitap ve onunla beraber bir de misli verildi. İyi biliniz ki, bana Kur'an ve onunla bir de benzeri verildi. Dikkat edin karnı tok bir vaziyette iken, koluğuna yaslanmış bir şekilde "Şu Kur'ana sarılız. O'nda helal olarak bulduğunuzu 'helal', haram olarak bulduğunuzda "haram" kabul ediniz" diyecek olan bir adamın gelmesi yakındır. Ancak iyi bilin ki, Resulullah (a.s.)'in haram kıldıkları da Allah'ın haram kıldıkları gibidir. Resulullah'ın bu mucizevi haberi doğru çıkmıştır. Allah Teala bu hususta şöyle buyurmuştur. "Her kim Resul'e itaat ederse muhakkak Allah'a itaat etmiş olur."(2)

Bizim için Kur'anı Kerim'i ve Nebi'sinin sünnetini muhafaza eden Allah'a hamd olsun. Yaygın olan kanaat: "Muhakkak ki Kur'an'ı biz indirdik, O'nun koruyucusu da elbette biziz"(3) Ayet'i Kerimesinin sadece Kur'an'ın hıfzına mahsus olduğu şeklindedir. Her ne kadar tercih edilen kavle göre bu böyle olsa bile, şunu unutmamak gerekir ki, Sünnet-i Nebviyyenin muhafazası da Allah Teala'nın kıyamete kadar kulları için din olarak seçtiği ve kendisiyle diğer şeriatlara son verdiği şeriatın muhafazasının ayrılmaz bir parçasıdır. Dolayısıyla bu parlak şeriatın muhafazası, ilahi tedbirin bir uzantısıdır. Bu muhafaza ise ancak kitap ve sünnetten ibaret olan iki yüce aslın hıfzı ile tahakkuk edecektir.

Şüphesiz bu ümmet sair ümmetlerden, kıyamete kadar ümmetlerin azığı ve hidayet kaynağı olmaya devam etmesi için eşi görülmemiş ince ve kamil bir hıfz ile dinlerinin nass'larını muhafaza etmesi ile kendini gösterir.

1) Haşr Sûresi: 7

2) Nisâ Sûresi: 80

3) Hicr Sûresi: 7

"Bismillahirrahmanirrahim."

**Bu kitabı okuduğunuz zaman, Sünnet-i Nebevîyi
bütün yönleriyle içine aldığını göreceksiniz.
Zira bu kitap Buhâri ve Müslim'in Sahih'leri; Ebu
Dâvud, Nesâî, Tirmizî, İbn-i Mace ve Darimî'nin
Sünen'leri; İmam Malik'in Muvattâî, .
İmam Ahmed, Ebu Ya'la el Mûsilî ve Ebu Bekir el
Bezzâr'ın Müsned'leri, İbn Huzeyme ve İbn Hıbbân'ın
Sahih'leri, Taberânî'nin üç Mu'cem'i ve
Hâkim'in Müstedrek'i başta olmak üzere,
saydıklarımızın dışında toplanması mümkün olan
diğer sahih ve hasen hadislerden
meydena gelen sünnetin ana kaynaklarını içeren
Nebvî Sîreti anlatır.**

EL ESAS Fİ'S SÜNNE

TAKDİM VE İÇİNDEKİLER

KİTABIN TANITIMI
KİTABIN KAYNAKLARI
VE MUSANNİFLARI

KİTABIN TANITIMI

İslamî davete Allah'ın lûtfıyla çok erken yaşlarda yöneldim. Çağdaş İslamî kütüphaneler eser yönünden çok fakirdi. O günlerde eserleriyle karşılaştığım en kuvvetli yazarlardan birisi Muhammed El Gazzâlî oldu. - Allah Teala eserinin bekasını dâim eylesin- O'nun, okuduğum eserlerinden birisi de 'Fıkhusşîre' adlı kitabıydı. O, bu kitabında şöyle diyordu:

"Muhakkak ki Kur'an İslamın ruhu ve özüdür. O'nun muhkem ayetlerinde İslamın anayasası açıklanmış ve dâvet şekilleri anlatılmıştır. Onu muhafaza etmeyi bizzat Allah (c.c.) tekeffül etmiş ve bu nedenle dinin hakikati bugüne kadar korunmuştur. Sonsuza kadar da yaşaması takdir edilmiştir. Allah'ın ayetlerini tebliği ve risaletini yüklemek için seçtiği şahıs, insanlar arasında dolaşan bir canlı idi. O, Kur'an'ın tasvir ettiği iman, huşû, çalışmak, cihad, hak ve kuvvet, fıkıh ve beyanın canlı bir mezalesi idi. Bu yüzden de hiç şüphesiz ki, O'nun sözü, davranışları, ahlakı, ahkâmı ve hayatının her yönü bütünüyle dinin bir rûknü ve müminlerin hayatlarını ona göre düzenleyecekleri bir şeriat kabul edilir."

Allah (c.c.) O'nu, şüphesiz kendi adına konuşması ve kendisinden tebliğde bulunması için seçmiştir. O halde Allah (c.c.)'ın söylediği şeylerdeki muradını O'ndan daha iyi kim anlayabilir? Kur'an'ın yakın ve uzak delâletleriyle uyuşan yolları ondan daha iyi kim belirleyebilir? Şüphesiz bir kanunu tatbik etmek onu yapmak kadar zordur. Kanunların bir metni, bir de ruhu vardır. Çeşitli hadiseleri hazırlanmış kanunlara uygun olarak halletmek için bir yığın fetva bulunur, nasihatlar düzenlenir, tecrübeler ve ibretlere riâyet edilir. Bazılarında kanun metnine, bazılarında da kanunun ruhuna daha yakın hükümler tesbit edilir.

Kur'an İslamın koyduğu kanun, sünnet ise onun uygulamasıdır. Müslüman işte bu uygulamaya karşı, bizzat kanunun kendisine gösterdiği hassasiyeti göstermekle mükelleftir. Allah (c.c.), Peygamberine emrettiği ve yasakladığı her

hususla O'na uyulması gerektiğini bildirmiştir. Çünkü O, emreder ve nehyederken hevâ ve hevesinden kurtulmaz. Aksine O'na itaat bizzat Allah (c.c.)'a itaattır. Bu konuda Allah (c.c.) şöyle buyuruyor:

"Kim Peygambere itaat ederse şüphesiz Allah'a itaat etmiştir. Kim de yüz çevirirse, biz seni onların üzerine koruyucu göndermedik."(1)

"Sana da Kur'anı indirdik ki, insanlara vahyedilenleri açıklayasın. Belki düştürler." (2)

"Peygamber size neyi verdiyse onu alın. Size neyi yasakladıysa ondan da kaçın." (3)

Şüphesiz Peygamberin izinde yürümek tamamiyle hayırdır, hayrın tâ kendisidir. Bu yüzden de Muhammed (a.s.)'in sünneti, Allah (c.c.)'ın kendisini O'nunla şereflettiği kitabın yanısıra şeriatın kaynağıdır. Ancak şu kadar vardır ki, rivayet edilen sünnetlerin kaynağından sağlam olanların alınması esastır. Çünkü Peygambere nisbet edilen her sünnet kabul edilebilir bir sünnet olmayabilir. Aynı şekilde Peygambere nisbeti sahih olan her sünnet doğru olarak anlaşılabilir veya yerinde kullanılabılır.

Müslümanlar hadislerin yanlış anlaşılıp yerinde kullanılmayışından çıktıkları kadar, -ayıp ve kusuru kolayca görüldüğü için- uydurma hadislerden çekmemişlerdir. Neticede bu durum öyle bir noktaya gelmiştir ki, artık bütün hadisleri şüphe ve kuşku ile bakanlar ve müslümanların bu hadislerden kurtulmasını temenni edenler olmuştur...

Bu, iki yönden yanlıştır.

Birincisi; bu, tarihi bir hakikati görmemektir. Çünkü dünya Muhammed İbn Abdullah (a.s.)'den başka hayatı inceden inceye gözden geçirilmiş -kavî, fiilî, takrîf- bütün eserleri sayılmış, dikkatle ayıklanmış ve tenkid edilmiş bir insanı asla tanımamıştır.

İkincisi ise; Sünnetin içerisinde erişilmesi güç yüce hikmet hazineleri vardır. Bu hazinelerden sadece bir kısmı herhangi bir insana nisbet edilseydi, o şahıs dünyanın bilinen en büyük reformisti sayılırdı. O halde bu hazineler niçin sahibinin istemediği şekilde kullanılmak suretiyle zayi edilip insanlar onun hayrından mahrum bırakılırlar..?

Muhammed (a.s.)'in ahlak konusunda bırakmış olduğu mirası incelerken ve çeşitli faziletler hakkında binleri aşan hadislerini ele alırken aklımıza şu geldi: Psikoloji ve eğitim uzmanlarından oluşmuş kalabalık bir ekip kurulsaydı, O'nun insanlığa sunduğu şu edeb ve terbiyeye benzer bir eğitim tarzı getirmekten aciz

1) Nisa Sûresi: 80

2) Nahl Sûresi: 44

3) Haşr Sûresi: 7

kalırlardı. Ahlak, kaldı ki, Muhammed (a.s.)'in risâletinin sadece bir şubesinden ibarettir.

Bu sebeple Allah (c.c.) yolunda yürümeye başladığım günden itibaren sahih ve hasen hadislerin araştırılıp öğrenilmesinin ve bunların doğru olarak anlaşılmasının zarûri olduğu düşüncesi zihnimde yerleşmeye başladı. Sünnet kitaplarından bir çoğunu iyice tetkik ettikten sonra bütün sahih ve hasen hadisleri bir arada toplayan ve bununla beraber şerh ve izahına ihtiyaç duyulan nasların doğru olarak anlaşılmasını sağlayan bir eserin yazılmasına büyük bir ihtiyaç olduğunu gördüm. Ve bundan dolayı bende bu kitabı yazma fikri doğmuş oldu.

Hadis kitaplarını incelerken, şekil ve resminin kaybolması sebebiyle bazı kelimeleri veya isimleri okumakta tereddüde düşüyordum. Bunları tehkik etmek istediğim zaman da çok fazla vakit alıyordu. Bundan dolayı çoğu zaman bazı kelime ve terkiplerin manalarını anlayamıyor, mutlaka anlamak istediğim zaman da uzun bir müddet araştırma yapmam gerekiyordu. Bu sebeple itimad edilen hadislerin bir kitapta toplanmasının ve bazı nasların doğru manalarının bu kitapta arz edilmesinin, bunun için de ihtisas sahibi olmayan normal bir okuyucu için, muğlak olabilecek her kelimenin mutlaka harekelenip şerh edilmesi zarûri olduğunu anladım.

Yine hadis kitaplarını tetkik ederken, müelliflerinin Sünneti Nebeviyyenin hizmetinde kullanmadıkları hiçbir inkarı bırakmadıklarını düşünüyordum. Fakat her asırda yapılan te'liflerde imkanların o asrın ihtiyaçlarına göre seferber edildiğini de söylemek isterim. Zira her eserin te'lifi bir ihtiyaç ve zarûretten doğmuştur. Dolayısıyla bir misal vermek gerekirse, Mezhebi bir mücadelenin bulunduğu veya sapık fırkaların türediği bir belde, o asırda yaşayan müelliflerin telif ettikleri eserlerde bu gibi meseleleri gözetmeleri gerekir. Bundan dolayı mevzular üzerinde merkezleşerek ünvan ve eser isimleri ortaya çıkar. Bazan bir asırda görülen eserlerin tasnif türü, diğer tasnif nev'ilerinden daha üstün olabilir. Bu incelemem esnasında ihtisas sahibi olmayan bir okuyucu için daha uygun ve benim müştehf olduğum psikoloji veya eğitim ile ilgili bazı hadislerin tahkiki için daha münasip olabilecek tasnif türüne rastladığım gibi, asrımızın önem verdiği, vuzûha kavuşmamış pek çok mevzuların bulunduğunu da gördüm.

Zihnimde yerleşen hususlardan biri de ihtisas sahibi olmayan bir okuyucu ile, ihtisas sahibi olan bir okuyucunun ihtiyaçlarının aynı olmayıp; mütehassus olmayan okuyucu için mühim olanın metin olduğu; onun bu metni ezberleme veya mukayese yaparak diğerlerinden ayırd etme ihtiyacının bulunmadığı meselesiydi. Hadis kitaplarının büyük çoğunluğu sünneti ihata eden veya sünnete itina göstermekle birlikte sünnetin sahihini saklından arındırmak için lazım olan kaidelere önem verdikleri halde, tahkik ve araştırma için gerekli olan usullere

yer verneksizin sözü sadece sünnetin kendisi üzerine tahsiseden, mütehcasss olmayan okuyucunun ihtiyacı olan bir kısım kitapların mevcut olduğunu da gördüm. İşte mütehcasss olmayan müslüman bir okuyucu için lazım olan kitaplar bu tür kitaplardır.

Bilhassa, İslamı, âleme takdim etmeyi ve dünya hayatını İslam'a göre şekillendirmeyi arze ederlerken asrımızdaki İslam davetçilerinin en önemli vazifelerinden birinin de Kur'an ve sünnet nass'larını, insanlara en kolay ve en güzel bir usul; en doğru ve en mütedil bir açıklama ile sunmaları olduğunu kabul ettiğim için bu ihtiyaçlara cevap verecek bir dizinin zoruri olduğunu gördüm. Böylece zihnimde tasarladığım "Tefsir'de Esas", "Sünnette Esas", "Nasları bilme ve kaidelerini anlamada esas", olmak üzere üç kısım halindeki "Yöntemde Esas" dizisini ortaya koyma düşüncem kuvvetlenmiş oldu.

Asrımızda İslam davetçilerinin ve müslüman liderlerin, başta Sünnet-i Nebvi olmak üzere bir çok İslamî ilimlerin eğitimini ikmal etmediği müddetçe şahsiyyetinin tekâmül edemeyeceğini düşündüğünden Allah'a davet için öne çıkan yahut bu meziyetlere ehil olan veya adil bir İslamî lider olması için kardeşlerinin öne geçirdiği her mü'minin okuması gereken sahih ve hasen hadisleri toplayan bir eserin zaruri olduğunu gördüm.

Yukarıda da belirttiğim gibi, bu hususlar, beni bu kitabı tasnif etme düşüncesine sevkeden etkenlerden bazılarıdır. Benim kendisiyle hedeflediğim, herşeyi gerçekleştiren bir eser olmasını arzu ettiğim ve gördüğümüz şekilde bu kitabı ortaya koymak için yapmış olduğum çalışmalardan önce hadislerle ve diğer ilimlerle ilgili bazı konular üzerinde bazı açıklamalarda bulunmak istiyorum

(I)

İslam ümmeti diğer bütün ümmetlerden, ince ve kâmil bir titizlikle dinlerinin nasslarını muhafaza etmiş olmalarıyla ayrılır. Bu ise, İslam'ın mûcizelerinden ve onun kitabı olan Kur'an'ın va'dettiği şeylerin hak ve doğru olmasındandır. Nitekim "muḥakkak ki bu Kur'an-ı biz indirdik biz, O'nun koruyucuları da şüphesiz biziz". Ayet-i Celile'sinin aynen gerçekleşmiş olması bunun delilidir. Bu va'di ilâhî sebebiyle şüphesiz ki, Kur'an-ı Kerim kendisine hiçbir bâtılın yaklaşamayacağı şekilde muhafaza edildiği gibi, Kur'anı Kerim'i açıklayıp şerheden Sünnet-i Nebvî de aynı şekilde tek başına bir mu'cize olacak biçimde muhafaza edile gelmektedir. Zira bu ümmet, Kur'an ve sünnet nasslarının korunması için fîâ edilmesi gereken her türlü vazifeyi yerine getirmeye muvaffak kılmış ve bu gaye uğrunda büyük çaba sarfetmiştir. Sünneti korumak için, İslam tarihinde girilen faaliyetlerin mâhiyetini bilenler, bunun, İslamın bir mucizesi olduğunu kolayca idrak ederler.

(II)

İslam ümmeti vahiy metinlerini muhafaza etmek için rivayet ve ihtiyat pren-

siplerine dayanmış ve bu iki asla itimadın neticesinde yüzlerce dinî-ilmî ıstılah, kaide, usul ve onlarca ilim ve eğitim tırtı va'z etmiş, bütün bunların sonucunda ise onbinlerce eser meydana gelmiştir. Bu faaliyetlerin hepsi neticede itimad edilmesi caiz olan ve olmayan dinî naslara ulaşmak için yapılmıştır.

(III)

Kıraat imamları gayret ve çabalarını; kıraatta sesi gizleme (Günne)den, lehçelerin sayısına; ve Resulullah (a.s.)'ın muhtelif kabilelere Kur'an Kerimî edî ve tebliğ ederken kullandığı eda tariklerine varıncaya kadar Kur'anın harfleri ve rivayetleri ile alakalı olan darb-ı mesel haline gelmiş şiir ve sözleri toplamaya yöneltiler.

Muhaddisler bütün gayretlerini hadislerin toplanmasına ve hadislerin içine giren veya karışan ya da kasıtlı olarak sokulan şeylerin beyanına tahsis ettiler.

Bu çaba ve gayretleriyle kıraat imamları ve muhaddisler, esbab-ı nüzul, nâsih, mensuh, tefsir, usulî-t-tefsir, akaid, fıkıh, ahlak, adab, sulûk, şîret, şemâil ve benzeri gibi Kur'an ve sünnetten kaynaklanan İslamî ilimlerin tıtmüne hammadde sunuyorlardı. Şüphesiz sunulan bu hammadde, hayatın tamamını içine almaktadır. Zira Kur'an ve sünnetten istinbat edilebilecek ilim ve manaların sınırı yoktur.

Kur'an ve sünnet naslarından çıkarılması murad edilen netice, şer'î hükümler olduğu için zaman ve mekan boyutunu içine alan ve aynı şekilde alan sınırlan-dırılmayan şer'î hükümleri elde etmenin keyfiyetini tayin eden usul-ü fıkıh ilmi geliştirildi.

Hüküm çıkarma ve usullerine nisbetle bu ilim, -usul-ü fıkıh ilmi- sünnet'i yerli yerine koyan ve ince bir dikkatle nass'ların arasından ve hükümlerin kaynaklarından şer'î hükümleri elde etme kaidelerini vaz'eden ilimdir.

İşte bu şekilde kıraat imamları, muhaddisler, müctehid imamlar, usul alimleri ve ilimde rûsuh sahibi olan bütün ulema, İslam binasına nisbetle her bir nass'ı uygun olan mahalline koyma hususunda birbirlerine yardım etmiştir.

Muhaddisler rivayetleri tesbit etmek için bütün dikkatlerini "Senet ve Metin" olmak üzere iki nokta üzerine teksif etmişlerdir.

Senedle ilgili olarak: adalet, doğruluk ve zabıt vasıfları, birbirleriyle görüşüp görüşmedikleri ve birbirlerinden hadis almalarının imkan dahilinde oluşu vb. gibi, ravilerin hallerini incelemişlerdir.

Metinle ilgili olarak: rivayet edilen hadis metinlerini birbirleriyle mukayese ettiler. Şayet sîka ve râvî kendisinden daha sîkâ bir râvî'ye veya sîkâ bir râvî birden çok sîkaya muhalefet etmişse ve iki hadis arasında cem yapma imkanı da yoksa, bu durumda sîka râvî'nin rivayetini reddetmişlerdir.

Bu şekilde senedi tenkid ve hadis metinlerini birbirleriyle mukayese ederek hadisleri tesbit etme işini iyice sağlamlaştırdılar. Bununla beraber, bu kadarıyla da iktifa etmediler. Aksine -İllet-i kâdiha denilen- gizli kusurları açığa çıkara-bilmek için sened ve metnin inceliklerini bilen ve kusurlarını gören bir âlim gö-züyle, sened ve metin üzerinde kapsamlı bir inceleme yapmayı kendilerine veci-be kabul ettiler. Bundan hareket ederek -İlm'ü-l-ilel- adını verdikleri bir ilim dalı ortaya koydular. Ve şâzz ve illetten salim olmadıkça hiç bir hadisi sahih kabul etmediler.

Bütün bunlar muhaddislerin cehd ve gayretleriyle olmuştur. Onların bu ça-lışmalarını müctehid imamlar ikmal etmiştir. Zira muhaddislerin vazifesi, riva-yetlerdeki şâzz ve illet-i anlamak için sened ve metni incelemek ve Sünnet-i Nebevi'nin metinlerini birbirleriyle mukayese etmek; müctehid imamların görc-vi ise, Kur'an ve sünnet nass'larını ince bir nazarla mukayese edip herhangi bir hadis'in Kur'anın manasına veya şer'i bir asla muhalefet edip etmediğini anla-maktır. Bu yaptıklarıyla müctehid imamlar muhaddislerin çalışmalarını ikmal etmiş olurlar. Onun için muhaddislerin sahih kabul ettiği bir kısım hadisleri; ya Kur'an bir nass'a veya muhkem bir şer'i kaideye muhalif gördükleri ya da İslam devletinin siyasi lideri olması hasebiyle Resulullah (a.s.)'ın yapmış olduğu hu-susi bir sünnet addettikleri için müctehid imamların delil olarak kabul etmedik-lerini görürsünüz. Sünneti ta'til etme durumu söz konusu olduğundan bu mesele çok tehlikeli bir meseledir ve böyle bir hareket ictihad ehli olmayanlar için ha-ramdır. Bu sebeble ictihada ehil olmadığı halde ictihad için ortaya çıkan kimse-leri ümmetin alimleri hem sapak hem de başkalarını saptırıcı kabul etmiştir. Zira onun bu ictihadı bazı nas'ları ta'til veya şeriatın aslına müdahale kabul edilir.

Böylece eşi ve benzeri görülmemiş bir şekilde çaba ve gayretler bir araya getirilerek, neticede İslamın asılları (nass) karışıklık, tahrif, tebdil ziyade, veya noksandan salim olarak kıyamete kadar ümmetlerin azığı ve hidayet kaynağı ol-maya devam edecektir.

ÇAĞDAŞ KÜTÜPHANELERİN DURUMU

İzninizle uygun bir üslupla size çağdaş kütüphanelerin durumlarını anlatmak istiyorum. Bu hususta Muhammed İbn-i Ca'fer El-katânî'nin 'Er-Risaletül-Müs-tedrefe li Beyani Meşhur-i Kutüb-i-s-Sünnet-il-Müserrefe' adlı meşhur fihristini esas alıyorum. Bu kitabın incelenmesi de, bu eserde hedeflemiş olduğum hususları gerçekleştirmek için yaptığım çalışmaların takdimi içinde yer almaktadır.

Müellif Kattânî, eserine Sünnet-i Nebevi hususunda te'lif edilen ilk eserlerden söz ederek başlamakta ve hicrî birinci ve ikinci asırlardaki müelliflerin önde gelenlerinden bahsetmektedir. Daha sonra birbirini izleyerek devam eden te'lif eserlere temas ederek:

"Bu dönemden sonra te'lif eserler çoğaldı, türlerine ve sınıflarına göre tas-nif edilen kitaplar yayılmaya başladı. Hatta herbiri farklı seviye ve muhtelif türde olmak üzere bu tür eserler o kadar çoğaldı ki, sınıflara ayrılması ve tarif-leri güçleşti. Bunlardan bir kısmı hadis ilmi tahsil eden bir talebinin başlangıç-ta okuması gereken eserlerdir" demektedir ve Sahih-i Buhari, Sahih-i Müslim, Sünen-i Ebu Davud, Sünen-i Tirmîzi, Sünen-i Nesâî ve Sünen-i İbn Mace olmak üzere Kütübü sitte'yi zikretmektedir.

Daha sonra dört büyük mezheb imamının esas olarak kabul ettikleri sünnet (hadis) kitaplarından bahsederek İmam Malik'in Muvatta'-ı'nı ve İmam Ebu Hanife'nin Müsned'ini zikreder ve bunun hakkında şunları kaydeder:

İmamların imamı ve İslamın direği en-Nüban İbn Sabit el-Kâfî el-Küfî Fakihül Irak İmam Ebu Hanife'nin (H.150 veya 151'de Bağdat'ta vefat etmiştir) Müsnedi. Ebu Hanife'ye nisbet edilen onbeş tane müsned vardır. İmam Ebu's-Sabr Eyyub El-Halûfî "Fihrist"inde bunların sayısını onaltıya çıkarır. Bu müsnedlerin hepsi de, her ne kadar kendisi tarafından te'lif edilmiş olmasa da, dayandığı hadisleri ihtiva etmesi sebebiyle O'na nisbet edilmektedir. Ebul Müey-yed Muhammed İbn-i Mahmut İbn-i Hasan el-Hatib el-Huvarizmi (V.655) Kay-

naklarını hazf ve mülkerrer senedleri terkoderek bunların onbeş tanesini "Câmi-ul Mesânid" adını verdiği bir kitapta cemetmiş ve fıkhi konularına göre tertip etmiştir. Bundan sonra İmam Şâfiî ve İmam Ahmed İbn-i Hanbel'in müsnedlerini zikrederek tariflerini yapıktan sonra şöyle der:

"İşte bunlar dinin medârî ve İslam'ın asılları olan; ve ilk alı kitaba ilavele-riyle sayıları ona tekmil olan dört imamın kitaplarıdır."

Daha sonra Kattani söztüne devamla:

"Bunlardan -hadis kitaplarından- bir kısmı da daha önce emsali bulunmak-sızın müelliflerinin sahih (hadis) şartına dikkat ederek yazmış olduğu hadis ki-taplarıdır" der ve bu hususta Sahih-i İbn Huzeyme, Sahihul-Hakim, ve Sahih-i İbn Hibban'ı, Dara Kutni'nin Kitâbü'l-İlزامat'ım, Hafız Ebu Zerrî Herevî'ninin Kitâbü'l-Müstedrek'ini, İbnü'ssarkî mahlasıyla maruf Hafız Ebu Hamid en Siysa-bürî'nin Sahih'ini, Ziyaüddin el-Makdisî'nin Kitâbü'l-Ceyyadül-Muhtare'sini ve İsmâilî, Fatrafi, Ebu Zuhel, İbn Mürdeveyh, Ebu Avane, İbn Asba, Ebu Ca'fer el-Habrf, Muhammed İbn Muhammed en-Nisabûrf, el-Cevzakf, eş-Şarikf, Ebul-Velid, el-Kazvînf, Ebu İmran El-Cüveynf, Ebu-n-Nasr et-Tûsî, Ebu Osman el-Hayrf, Ahmet İbn Seleme en-Nisâbürf, Ahmet İbn-Muhammed et-Tûsî el-Belazûrf ve daha bir çoklarının müstahrecleri gibi Buhari ve Müslim'in veya sa-dece birinin üzerine yazılmış müstahreclerini zikreder. Bunların Buhari ve Müs-limin sahihleri veya birisi üzerine başka senedlerle tahric ettikleri başka bir takım müstehrecleri daha mevcuttur. Bütün bu müstehrecler Sahih-i Buhari ve Sahih-i Müslim'deki hadislerin mevsûkiyyetini ifade eder.

Sonra fıkhi konularına göre tasnif edilen sünen kitaplarından bahseder ve meşhur dört kitaba ilaveten müzeninin Sünen-i İmam-i Ş-Şafii-si ve Nesea'nin Sünen-i Kübrası başta olmak üzere İbn Cüreyc er-Rûmf, Said ibn Mansur, El-keşşî, Muhammed ibn es-Sabah el Bezzar, Ebu Karre İbn-Tânk, el-Eşrem, el-Hallâl, Sehl İbn-İbi Sehl, es-Saffar, el-Ezdf el-Lealkaf'nin sünenlerini zikreder ve şöyle der: *"İşte bunlar -bazısı bazısından daha meşhur olmakla birlikte- ön-cekî dört kitaba ilaveten sayıları yirmibeş'e balığ olan meşhur sünen kitaplarıdır."*

Bunları müteakiben "Sünnete uymaya, hevâ ve bid'atları terk etmeye" teşvik konusunda yazılmış ayrı bir tasnif türünden bahseder.

Sonra sünnet konusunda te'lif edilen başka bir tasnif türünü zikreder. Bunlar sünnetleri ihtiva eden ve fıkhi konularına göre tertip edilmiş eserlerdir. Sünneti ihtiva etmeleri veya sünnetle alakalı olmaları sebebiyle bunların bir kısmına Câmî, bir kısmına da Musannef adı verilir. Kattani bunlardan yirmibeş tanesi-nin adını belirtmektedir.

Daha sonra müstakil olarak adab, ahlak, terğîb, terhîb, fedâil ve buna benzer konularda yazılmış kitapları içeren başka bir tasnif türünden bahseder ve yüz-

kırk kadar kitap ismi zikreder.

Sonra 'Müsned Kitaplar' adı verilen başka bir tasnif türüne geçer: Bu tür kitaplar; ister hasen, isterse zayıf olsun, alfabetik sırasına veya kabile isimlerine veya İslam'daki önceliğine veya hüdâ da neseb bakımından üstünlüğüne göre tertip ederek her sahabinin rivayet ettiği hadisleri mutlak olarak cemeden kitaplarıdır. Bunların bir kısmı sadece bir sahabinin veya birden fazla sahabinin hadislerini zikrederler.

Müellif Kattani "*Müsned kitaplar cidden pek çoktur*" demektedir ve bunlardan 82 tanesinin adını vermektedir.

Sonra aslında sünnet konusunda te'lif edilmeyip de tefsir, mushaf ve kıraat konusunda telif edilmiş kitaplarla nâsih ve mensup kitapları gibi pek çok hadis ihtiva eden eserlerden bahseder ve bu konuya ait pek çok eser ismi verir.

Daha sonra kudsf hadisler, mürsel ve müselsel hadisler hakkında yazılan eserlerden söz ederek bu bab'a ait bazı eserlerin adlarını verir.

Sonra hadis cüzleri diye isimlendirilen eserlerden bahseder. Bunlar bir mevzu hakkında yahut bir takım rivayetler hususunda yazılmış eserlerdir. Müellif bunlara ait sayısız eserden bahseder.

Kattânî daha sonra 'Fevâid' adı altında te'lif edilen kitap türünden bahseder ve bunlara ait birçok eser ismi verir.

Sonra bazı imamların kendileriyle temeyyüz ettiği ve diğer imamların bunlar hakkında eser te'lif ettiği 'Hasais' adı verilen eserlerden bahseder ve bu türden pek çok eser ismi zikreder.

Daha sonra "Şemâil-i Nebvî" ve "Siyer-i Mustafaiyye ve'l-Megâzî" kitaplarından söz ederek bu bab'a dair pek çok eser ismi verir.

Sonra sadece muayyen şeyhlerin hadislerini cem'eden kitap nevilerinden bahseder ve bunlara ait 11 tane kitap ismi zikreder.

Daha sonra bazı hadislerin değişik tariklerini cemeden kitaplardan bahsederek bunlara ait 10 kitabın ismini kaydeder.

Sonra bazı meşhur hadis imamlarının rivayetlerini içeren kitap nevilerinden söz eder ve bu konuya ait 12 tane kitabın adını verir.

Sonra 'Ferf' hadislerden bahseden kitaplardan söz ederek bunlardan 4 tanesinin ismini zikreder.

Sonra lafzan ve hattan (yazılış yönünden) mütefak, mana yönünden muhtelif ve hattan mütefak lafzan muhtelif olan isimleri, lakabları ve nesepleri ihtiva eden kitaplardan bahseder. Bu konuda te'lif edilmiş 33 eserin isimlerini kaydeder ve daha sonra başka bir tasnif türünden bahseder; Bunlar sened ve metnin önemi

konusunda yazılmış eserlerdir. Müellif bunlara ait 13 tane kitap ismi zik eder.

Sonra 'Ensab' kitapları hakkında bilgi vererek bu bab'a ait 11 kitabın isminden bahseder.

Daha sonra 'Ma'rifet-ü's-Sahabe' (Sahabeyi tanıma) konusunda te'lif edilen kitapları tamtır ve bu konuda yazılmış 18 tane kitabın adını verir.

Sonra ravilerin tarih ve hallerinden bahseden 'Tarih-i rical ve'l-Ahval' konusunda yazılan kitaplara temas ederek bu babta 13 tane kitap ismini belirtir.

Bundan sonra 'Mu'cem'lerden bahseder. Mu'cemler hadisleri, sahabenin yahud şeyhlerin yahud beldelerin yahud da buna benzer şeyhlerin tertibine göre zikreden hadis kitaplarına verilen ad'dır. Müellif mu'cemlerle ilgili 14 kitabın ismini de kaydeder.

Sonra müellifin kendi zamanına kadar tabaka tabaka, asır asır şeyhleri, şeyhlerin hallerini ve rivayetlerini içine alan "tabakat" kitaplarından bahseder ve 18 tane eser adı zikreder.

Bundan sonra herhangi bir müellifin kendileriyle buluşup da (onlardan) hadis aldığı veya kendileriyle buluşmadığı halde kendisine icazet verdiği şeyhlerin hallerini içeren 'Meşayih' kitaplarından bahsederek bu konuya ait 13 tane eser ismi yazar.

Bundan sonra hadislerin, içerisinde senedleriyle zikredildiği "Hadis ilimleri" (Mustâlahu'l-hadis) konusunda yazılmış eserlere temas ederek bu türden 8 kitabın ismini verir.

Sonra zayıf ya da sika ravi'lerden bahseden kitapları zikrederek bu hususta yazılmış 25 kitap'ın isimlerini anar.

Daha sonra Resulullah (a.s.)'a is'nad edilen mevzu hadislerden bahseden mevzuat kitaplarını ve bu bab'a ait 23 eserin adını zikreder.

Sonra 'Garibül hadis' (Hadislerde geçen garib ve müphem lafızları açıklama) konusunda te'lif edilen eserleri zikreder ve bu türden 17 kitabın adını verir.

Sonra nas'ların arasını cemedan, bunun içinde müteşabbih olanları muhkeme irca eden yahud da neshin varlığını ya da neshin bulunmadığını tercih eden 'Müşkil-ül-Hadis' konusunda yazılan kitaplardan bahsederek bu baba ait 5 tane eser zikreder.

Bu arada şeyhlerin umumi sohbetlerde talebelerine verdiği 'Emali kitaplar'ından bahseder ve bu türden 31 eserin adını verir.

Sonra büyüklüklerin küçüklerden, babaların evladlarından ve bunun aksi olan rivayetlerden bahseden kitapları zikreder ve bu konuda telif edilmiş 6 kitabın adını kaydeder.

Bundan sonra hadisin kaynağı olan şeyh ile Resulullah (a.s.)'ın arasındaki ravi sayısı en az olan sened manasına gelen 'Alif İsnad'ları cem eden kitaplardan bahseder ve bu bab'a ait 14 kitabın ismini zikreder.

Sonra -hususî bir kitapta senedlerinin tamamını veya takyid tarzıyla bir kısmını cem ederek içerisinde hadisin tamama delalet eden bir bölümünü zikretmekle yetinilen 'Eiraf kitapları'ndan' bahseder ve bu konuyla ilgili 15 kitabın ismine yer verir.

Sonra -Şihab el-Bûsufî'nin 'Kütübül-huf Fazıl Hamse' adlı eseri üzerine Sünen-i İbn-i Mace'nin Zevaid'i gibi- içerisindeki muayyen bir kısım hadisler üzerine diğer bazı hadis kitaplarının ilave edildiği hadis kitapları manasına gelen 'Zevaid kitapları'ndan bahseder ve 13 kitabın ismini zikreder.

Sonra hadislerle alakalı bazı kitapları bir araya getirerek cemeden kitaplara temas eder ve bu konuda 17 eser ismi verir.

Bundan sonra hadislerin senedlerini hafız ederek zikreden veya seçme hadisleri ihtiva eden kitaplara temas eder ve buna dair 31 eseri zikreder.

Sonra insanların dillerinde meşhur olan hadislerden mahseden bazı kitapları ve babdaki 11 eseri zikreder.

Sonra naslara bina edilen fetvaları ve 'Fetevâ-i hadisiyye' adı verilen hükümleri bir araya toplayan kitaplardan bahseder ve bu türden 6 tane kitap zikreder.

Daha sonra -'Mütevâtir hadis'- gibi herhangi bir hadis nevini cemeden kitaplardan bahsederek bu babta 5 tane eser ismini verir.

Bundan sonra müellifleri, hadis'e, hadis öğrenmeye ve çok sayıda hadis rivayet etmeye önem veren tefsir ve hadis şerhleri konusunda yazılmış eslerden bahseder ve bu konuda 10 tane kitap ismi zikreder.

Sonra yukarıda zikredilen hadislerden ayrı olarak Sifeti Nebvî ve Hasâ'isi Muhammediyye hakkında yazılan bir kısım kitaplardan bahseder ve 55 kitap adından bahseder.

Sonra 'vefâyât' adı verilen bir kısım kitaplardan bahseder ve 14 kitap ismi zikreder.

Ve daha sonra 'mustalahul-Hadis' kitaplarından söz ederek bu sebeple 36 kitap ismi zikreder. Müellif el-Kattânî; Bütün bunlardan sonra hadis ilimleriyle iştigal etmeye teşvik ederek kitabına son verir.

Kendisinden olmayan şeylerden arınmış, taze ve parlak bir şekilde Rabbânî hidâyete vasıta olarak kalması için Sünnet-i Nebvî'nin hizmetinde İslam ümmetinin sarfettiği büyük çaba ve gayretleri, kısaca arzettiğimiz bu çalışmalardan anlayabiliriz. 'Mustalahul-Hadis' kitaplarına bir göz atacak olursak bir taraftan

ravilerin 'Cerh ve ta'dil'i için vaz'edilen kaideler, diğer taraftan kändileriyle hadis metinlerinin denenip tenkid edileceği kaideler olmak üzere hadislerin halis doğrularını elde etmek hususunda aklın, metod bakımından kendisinden daha mükemmeline hükmedemeyeceği ve daha yükseğine erişemeyeceği şekilde ilmi bir inceliğe rastlanmaz.

Ülema, bütün bu çaba ve gayretlerin eseri olarak hepsi de sened ve metnin tenkidinden müteferri elliden ziyade hadis nevi tasnif etmiştir. Bu gayretlerin tamamı, nihayetle lafzan ve ma'nen mütevatir veya sadece ma'nen mütevatir olan hadislerle sahih ve hasen hadisler gibi tüzerine şer'i hükümlerin bina edileceği sahih rivayetleri elde etme gayesine ma'tustur. Bu sebeple zayıf rivayetler hadislerin hasen veya sahih olarak tasnif edilmesine tesir edebileceği için, muhaddisler bütün rivayetleri yazıyorlardı. Bu ise onların büyük bir çaba göstermelerini gerektiriyordu.

Hatta şüphesiz İmam Ahmed İbn-i Hanbel sened ve metinleriyle beraber bir milyon hadisi ezbere biliyordu. Bu, zaruri olarak pek çok muhaddisin onun mukabesi altına girdiğini ifade eder. Dolayısıyla zamanın her uzamasına paralel olarak, rivayetlerin gittikçe artarak insanlar arasında yayıldığını bildiğimiz ölçüde Sünnet-i Nebevi uğrunda nice gayretlerin sarfedildiğini; bu cevheri elde etmek için nice tekniklerin icad ve nice kaidelerin vaz edildiğini anlamış oluruz. Zikrettiğimiz bu çaba ve gayretlerin büyüklüğünü anlayabilmek için 'Mustalahul-Hadis' konusunda herhangi bir kitap okumamız kafidir.

Bu sebeple rivayetlerin ayıklanması için (ravilerin doğum ve ölüm tarihlerini tesbit eden) veladet ve vefayet ilimleri gibi ilimlerle; akidesi, ahlakı, doğruluğu, yalancılığı ve hayatındaki cerh ve ta'dille tesir eden yönleri bakımından her bir raviye şamil olan tenkid yöntemleri icad edilmiştir.

Metin tenkidi sebebiyle; şazz ve illeti tanımak, nasih ve mensuhu birbirinden ayırmak için hadis metinleri arasında mukayese ve karşılaştırma metodları vücuda getirildi. Bunun tabii bir sonucu olarak da hadis ıstılahları vaz edildi.

Sünnet-i Nebeviye nisbetle usul-ü fıkıh ilmi tamamlayıcı bir ilim hüviyetine sahiptir. Zira, kitap, sünnet, icmâ ve kıyas'dan meydana gelen dört esas şer'i delil içerisinde sünnetin yerini beyan eden; mütevâtir veya sahih; hasen veya başka bir nevi'den oluşuna göre sünnetin ilzâmî (bağlayıcı) kuvvetinden bahsedilen nass'ların bir kısmı ile diğer bir kısmı arasında, yahud nass'larla akli hükümler veya nass'larla adetler (örf) arasında "cem" yapan ve bir yerde ruhsat ve azimetin, asıl kaide ve istisnaf ahvalin mevcut oluşuna göre hüküm çıkarma kaidelerini va'z eden ilim, usul-ü fıkıh ilmidir...

-Muhakkak ki, mükelleflerin fiillerinden her bir fiil hakkındaki şer'i hükmü bilme imkanı elde etmek 'kitap', 'sünnet' ve 'usul-ü fıkıh' ilmini bilmenin bir sonucudur. Bütün bunların semeresi ise, Allah (c.c.) katında makbul olan sahih bir

itikad ve sahih bir ameldir. Şüphesiz bu ikisini elde etmek çok büyük bir meziyettir. Dolayısıyla şahıslarında sahih bir itikat ve sahih bir amel vasfını cem eden kimseler, bu alemdeki insanlar arasındaki, Aziz ve Celil olan Allah'a karşı ubudiyet (kulluk)'in manasını idrak eden bahtiyar kulların ta kendileridirler.

Yukarıda izah edilen hususlara dikkat ettiğimizde, ilimde rusuh sahibi olan alimlerin tahkiklerine güvenir, hadislerin sıhhatini araştırmak ve hadisleri hadis olmayan şeylerden ayırdetmek için alimlerimizin Sünnet-i Nebvî hizmetinde yapmış olduğu faaliyetlerin azametini ve aynı zamanda Sünnet-i Nebvî hakkında varid olan herşeyin tek bir kitapta toplanmasının imkansızlığını, hatta rivayet edilen bütün sünnetlerin bir kitapta cem'edilmesi şöyle dursun herhangi bir insanın sünnet hakkında yazılan eserlere vakıf olmasının dahi mümkün olmayacağını anlamış oluruz.

Aksi halde başka yollara daldığımız zaman şüphesiz ki bu durum bizi, kitaplar denizinde boğulmadan sünnetin manalarını sür'atle kavramanın mümkün olamayacağını gösterir.

Sünnet konusunda telif edilen Buhari ve Müslim'in sahihleri, Ebu Davut, Tirmizi, ve Nesai'nin sünenlerinin muvatta mı, yoksa İbn Mace'nin Süncni mi olduğu hususunda altıncısı ihtilafı olan -Meşhur Küttübü sitenin sahih hadislerden ancak az bir kısmını gözden kaçırdığını; ve misal olarak İbn-i üd-deyba'eş Şeybani'nin 'Teysirül Vusul' ile 'camiu'l usul' adlı eserinde topladığı gibi küttübü sitenin ihtiva ettiği hadisleri bir kitapta toplama çalışmalarının tamamladığını anlar ve çok kısa bir yolla Sünneti Nebvî'nin manalarını öğrenmenin imkan dahilinde olduğunu görürüz.

Şüphesiz küttübü sitenin yanında, İmam Ahmed, Ebu Bekir, el-Bezzâr ve Ebu Ya'la el-Müsilî'nin müsnedleri ve Taberânî'nin üç Mu'cemi gibi başka bir takım kitaplar da şöhrat kazanmıştır. Dolayısıyla bu kitapların küttüb-sitte veya küttübüs-seb'a üzerine yazılan 'Zevaid'lerini de okuyarak sahih hadislerden ancak az bir kısmının gözden kaçmış olacağını anlarız. Ki, bunlar da ancak tek-mil ve tahkik kabîlinden şeylerdir. Bu husustaki izahımızın yeterli olduğu kanaatinde olduğumuzdan artık bu kitabımızın metodundan bahsedebiliriz.

BU ESERİN TE'LİF METODU

1. Bu kitabı okuduğumuz zaman hemen hemen Bünnet-i Nebevî'yi bütün boyutlarıyla ihtiva ettiğini göreceğiz. Zira bu kitap; Buhari ve Müslim'in sahihleri, Ebu Davud, Nesâî, Tirmizî, İbn Mace ve Darimî'nin Sünen'leri, İmam Malik'in Muvattâ'ı ve Ebu Bekir el-Bezzar'ın Müsned'leri, İbn Huzeyme ve İbn Hibban'ın Sahih'leri, Taberânî'nin üç Mu'cemi ve Hakim'in Müstedreki olmak üzere onyedî kitaptan meydana gelen sünnetin ana kaynaklarının rivayet ettiği ve bu kitaplardan başka toplanması mümkün olan diğer sahih ve hasen hadislerden meydana gelen Siret-i Nebevî'yi içine almaktadır.

İbnül-Esir'in Câmiül-Usulü, Heysemî'nin Mecmû'üzzevâidi, Muhammed İbn Muhammed Süleyman el-Mağribî'nin Camiul-Fevâidi gibi kısmen veya çoğunlukla cem ettiğim kitaplardan da istifade etmek üzere bu onyedî eserin bu kitabın asıl kaynakları olmasına gayret ettim.

2. Bu kaynaklardan, sahih ya da hasen hadislerden başkasını almamaya gayret ettim. Bu onyedî kitapta bulunmayıp da başka kaynaklarda karşılaştığım sahih ve hasen hadisleri de aldım. Dolayısıyla bu kitap, diğer 'Cami' kitaplara karşı sadece sahih ve hasen hadisleri ihtiva etmiş olması ve kaynakları içerisinde direkt olarak amacına dahil olmadığı için terkettiğim bir takım rivayetlerin mevcut olduğunu mülâhaza ile birlikte kaynaklarının baştan sona incelenmiş olmasıyla meydana gelmiştir. Şunu da belirtelim ki, bu kaynaklarda -Misal olarak, her müslümanın bizzat muhtaç olduğu Siret-i Nebevî veya kendisinden mesul olacağı ilimlerle alakalı olmayan ve tarih kitaplarının sahasına giren istatistikî araştırmalara yarayacak şekilde sahebenin neseblerinden ve vefat ettikleri tarihlerden bahseden pek çok rivayetler de vardır. Ama ben, bu gibi rivayetleri genellikle kitabıma almadım.

İnceleme ve araştırma yapmak isteyenler için, usulî çerçevede izahları yapıldığından, mürsel hadisler hakkında konuşulmasına rağmen bazı mürsellersi bu

kitaba dahil ettim. Ayrıca herhangi bir hadis imamı, hadislerin sahih ya da hasen olduğuna hükmetmiş ise, hadisi destekleyen başka bir sahih hadis de mevcutsa, haklarında ihtilaf edilen bazı ravilerin hadislerini de aldım.

3. Hadisleri seçerken, Tirmizî, İbn Hibban ve Hakim gibi hadisleri sahih ve hasen sayma hususunda mütasamama etikleri meşhur olan imamların sahih veya hasen demeleriyle yetinmedim. Aksine bunu başka bir imamın veya hüccet bir muhakkikin hükmü tekid ettiği zaman yeterli gördüm.

Gösterilen bu tutişliklerin tamamı okuyucu ve davetçinin bu kitaptan almış olduğu hadislerin, hüccet olduğuna ve Allah'ın izniyle onunla amel edileceğine inanmış olması ve bu kitaba bina ettiği takdirde ilminde ve amelinde ecire nail olmasını arzuladığım içindir. Hakkında ihtilaf edilen bir kısım ravilerin hadislerini almamızın sebebi, hadislerin sahih, hasen ve zayıf sayılmasında bazı durumlarda zevki amillere boyun eğilmiş olması ve hadis ilminde derinleşme ve tecrübenin bu konuda müessir olmasıdır. Bundan dolayı hadislerin sahih, hasen veya zayıf sayılmasında içtihaadın büyük rolü olmuştur. Dikkat edilirse bazı cerh ve ta'dil kaidelerinin ihtilafa meydan verdiği görülmür.

Tahkik neticesinde hadislerin sahih ya da hasen olduğu kanaatine ulaştığımız zaman, hakkında ihtilaf bulunan bazı hadisleri almamızla beraber, tertemiz Nebvi Sünnetin yüceliğine hümmeten ihtiyatlı davranıp vakıf olduğumuz değışik görüşleri de zikretmeye çalıştık.

Şer'i hükümlerin medân olmaları ve ancak kendileriyle istidlâl olunması sebebiyle bütün cehd ve gayretlerimizi sadece sahih ve hasen hadisleri cem etmeye tahsis ettik. -Zayıf hadislerin kesin olarak mevzu itibar edilmediğı ve üstelik Resulullah (a.s.)'ın kalamından olması ihtimali sabit olduğu halde, zayıf hadisleri bu kitabın metnine sokmadık. Çünkü bu kitapla bazı hususları hedefledik. Bunlardan;

Birincisi: Okuyucunun Nebvi ifadelerle buluşması ve onları başka bir şeyle karışmamış olarak tertemiz görmesi,

İkincisi: Okuyucuyu teşviştten, tereddüitten, kalbi vesvese ve fikri çalkantıdan korumak.

Üçüncüsü: Okuyucunun zamanını korumak.

Dördüncüsü: Okuyucunun tereddüde düşmeden amele yönelebilmesini sağlamak.

4. 'El-Esas Fik-Tefsir'in mukaddimesinde çağımızdaki İslam ümmetinin sünnete muhtaç olduğunu zikrederek şöyle demiştim:

a. Çağın mütislimanını mütevatir, sahih ve hasen hadis (sünnet) hakkında bilgi sahibi olmak istiyor ve bütün bunları ihtiva eden bir kitaba ihtiyaç duyuyor. Bu

kitabın metinlerinin hareketli ve anlaşılmayan kelimelerinin de gerektiği şekilde açıklanmış olmasını istiyor.

b. Hadis dalında uzman olmayan müslüman için mühim olan özü almaktır. O, özü korumak için ihtiyaç duyulan senedlere pek gerek duymaz. Yani o, senedleri değil, sünnetin metinlerini okumayı arzular.

c. Yine çağdaş müslüman, sünneti sağlıklı bir şekilde anlamaya ve karşılaştığı problemler hakkında doyurucu cevaplar almaya, kafasında kendisi ile ilgili sorular bulunan konuların cevabını öğrenmeye muhtaçtır.

d. Diğer taraftan sünnet etrafında Allah (c.c.) düşmanlarının körüklediği bir takım şüpheler ve sünnet metinlerini anlamak konusunda müslümanlar arasındaki pek çok noktada sert tartışmalar bulunmaktadır. İşte çağdaş müslüman bütün bu konularda tüzünü duymakta ve rahatlamak istemektedir.

Çağdaş müslümanın sünnet hakkında ihtiyaç duyduğu şeyler konusunda 'el-Esas fit-tefsir' kitabının mukaddimesinde ele aldığım şeyler bunlardı. Bu bakımdan, bu konuları bu kitapta gözetmeye çalıştık.

e. Bu kitap sadece sünneti değil, aynı zamanda sünnet fıkhumu da içerdiği için bu konular da bu kitabın hedefleri arasındadır. Bunun için bu kitapta bazı uzmanların tahkiklerini de zikrettik. Sünneti anlamak isteyen kimseler için bu tahkiklerin bilinmesi zorunludur. Zira sünnet içerisinde öyle nass'lar var ki, bazı kimseler onları yanlış bir şekilde anlamakta, dolayısıyla İslam ümmetinin bünyesinden ayrılan sapık fırkalarda olduğu gibi, hem kendileri sapmakta, hem de başkalarını saptırmaktadır.

Diğer taraftan kıyamete kadar meydana gelecek bir dizi olaydan bahseden ayetler ve Resulullah (a.s.)'ın cevamiülkelim özelliği taşıyan, tamamı sonsuz hikmetlerle dolu söz ve fiilleri gibi bazı nasslar mevcuttur. Gerek Kur'an nassları gerekse sünnet nassları konusunda fakihî de ondan daha fakih olanı da bulunabilir. Önemli olan fıkıh ehlinin fıkıhından istifade edilmiş olmasıdır.

Öte yandan manaları ve durumları hakkında müctehid imamların müteaddid görüşler beyan ettiği bir takım nasslar vardır. Dolayısıyla İslam ümmetinin, imamlarına kuvvetli bir şekilde güvenlerinin devam etmesi için bunların sebeplerinin beyan edilmesi gerekir. İşte heva ve heveslerin peşine düşmekten, yahut şa'z görüşlere tâbî olmaktan, veyahud da bu gibi durumlarda hataya düşmekten koruyan amil bu itilaf sebeplerinin beyan edilmesi ve iyice bilinmesi gereklidir.

Yine aynı şekilde hakkında: Her biri kendi sahasında uzman olan muhakkik alimlerin görüşlerinin zikredilmesine ihtiyaç duyulan pek çok mesele vardır. Mesela: Sireti Nebevi içerisinde sadece bir hadiseye işaret eden sahih ve hasen pek çok hadis vardır. Fakat bu sahih ve hasen hadis metinleri hakkında herhangi bir açıklamaya rastlayamayız. Dolayısıyla bunlar hakkında siyer ve meğâzî

alimleri tarafından yapılmış herhangi bir açıklamayı gördüğümüz zaman bu tahkikatın çok mühim ve faydalı bir şey olduğunu kavrarız. Zira bu tahkikatın muhtevası tahkik sahibinin mezhebi olacaktır. Böylece eğer bu tahkikin sahibi bir imam ise, bu durumda bize düşen, hakkında muhalif bir nass bulunmadığı müddetçe bu mesele hakkında ona tâbi olmaktır. Ve bu şekilde Akaid, yahud ahlak, yahut fıkıh yahud tıb yahud da tefsir sahasında bunları anlamamıza yardımcı olacak yahud da kafamızdaki sorulara cevap verecek faydalı ve mühim bir takım açıklamalar bulabiliriz.

Bütün bu sebepler, ihtisas sahiplerinden olan tahkik ehlinin açıklamalarının bu kitaba alınmasını gerekli kıldı. Fakat kitabın hacminin fazla büyük olmaması için gücümüz yettiği kadar bu açıklamaları özetlemeye çalıştık. Kitabın bütün hedeflerini gerçekleştirmesi için faydalı bulduğumuz bir çok şeyleri alarak ve dipnotlar koyarak bu Nebvi Siret üzerine haşiye ve açıklamalar yaptık.

f. Bir konuyu bütün boyutlarıyla araştırıp dağınık kısımlarını bir araya toplamaya aşırı bir şekilde düşkün olduğumuz için okuyucunun, aslında tek bir kitaptan ibaretmış gibi Sünneti Nebvi'nin bütünlüğünü hissedeceği şekilde sünnetin mevzularının kitap içerisindeki yerlerine bir silsile (sıra) içerisinde alınmasına riayet ettik.

g. Bu kitabı okuyan kimse Nebi (a.s.)'nin en büyük müjde ve hidaycünün önünde durduğu itibarıyla çıkacaktır. Kitabı hazırlarken bir takım olaylar ve mücadeleler mecbur ettiği için çağımız insanının gafil kaldığı konular üzerinde durarak okuyucunun kitaptan, sünneti hakkıyla anlamış olarak çıkmasını gözettiğimiz gibi konuların içerisine daldıkça usanmamasına ve okumaya ilgisinin artmasına da özen gösterdik.

h. Heysemî'nin 'Mecmâât-Zevâid'in'de olduğu gibi yeterince tahkik edilmiş bazı kitapların ihtivâ ettiği hadislerin tahkiki için tek başına sünneti öğrenmeyi arzu eden bütün insanların kendisine müteveccih olduğu şekilde büyük bir cehd ve gayret sarfettik. Bu seretle tahkik edilmiş sahih sünnet kaynaklarına ve itimad edilen lugat kitaplarına dayanarak hadis ilminde uzman olmayan okuyucu için zor olabilecek metinleri harekeleyerek tahkik ve ta'shihlerini tamamlamaya gayret ettik.

1. Sünnet ve hadisler etrafında şüphe uyandırma teşebbüslerinde, şüphecilerin ayağına pas vermek suretiyle -ki bu dolaylı bir şekilde beni bu kitabı telif etmeye sevk eden sebeplerdendir- İslam düşmanlarının büyük rolü olmuştur. Bunun için realitede ve hakikatte olduğu gibi bu şüphecilerin iddialarındaki şüphenin kaynağı imanun yeri olan kalpleridir.

m. Bazı mevzular çağımızın, meçhullerinin çözülmesine yarayan, ehlince kabul edilmiş ilmin verileri olan bilgilerden istifadeye muhtaç olduğu ve asrımızın ilmi verilerinden bazıları Nebi (a.s.)'nin mucizelerinden bir çoğunu ortaya çıkar-

diğı için birincisi ve ikincisi bu kitabın yoğunlaşma noktasını oluşturmuş tur.

n. Sonra çağımızdaki müslümanlar hem tutunmak ve uygulamak hem de arzu ve idallerini gerçekleştirmek için halde ve istikbalde önlcrinde yine bir takım ufakların açılmasına ihtiyaç duymaktadır. Nass'lar bunlara tümüne cevap verdiği için bu hususlar ve bilhassa ümmetin arzularını ümitsizliğe ve kodere çevirecek şekilde yanlış olarak anlaşılan bazı mevzular bütün boyutlarıyla ele alınmıştır.

o. Ve aynı şekilde şerh, takdim, tashih ve telhis (özet) yaparak, bir takım meseleleri ve faydalı gördüğüm şeyleri ilave ederek bazı mevzular üzerinde çabalarımızı yoğunlaştırdık. Bu sebeple müslümanların hala, insanların yorumlarıyla karıştırılmamış bir şekilde bizatihi bu nasslara muhtaç olduklarını gördüğüm için bazı mevzularla ilgili hadisleri serdettikçe serdettim.

ö. Bütün bunlarla beraber bu kitap ne taklidi bir şekilde sünnetin şerhi, ne de taklidi olarak sünnetin tahkiki kabul edilebilir. Aksini o, Sire-i Nebvi'den hiç bir şeyi eksik bırakmamaya çalışarak lüzumsuz lafdan uzak, anlaşılacak şekilde muğlak ifadeden salim bir şekilde en uygun bir yol ve en kolay bir usulpla sünneti ve sünnetin beyanını ortaya koyan bir kitaptır (inşallah).

p. Bizim nazarıımızda aslolan okuyucunun sünneti tam ve seri bir şekilde anlamasını kolaylaştırmak için mümkün olduğu kadar ihtisar yolunu tutmaktır. Bu sebeple ya birden çok sahebini herhangi bir hadisi rivayet ettiğinin gösterilmesi veya herhangi bir hadisin birden ziyade yerde tekrarının zorunlu olması ve buna benzer zaruretlcr sebebiyle tekrarı gerektiren önemli bir durumla karşılaşmadıkça tekrardan kaçınmaktır. Müslümanların güvenmesi, inanması ve amel etmesi için zikrettiğimiz hadisleri yeterli bulduğumuz için ihtisar yapma arzusuyla, bile bile bazı bilimsel izahlara girmedik.

Yine aynı şekilde ihtisar amacıyla her hadisin başında, hadisi kimin rivayet ettiğini zikredip sonra senedi terk ederek sadece hadisi rivayet eden sahabinin adını vermekle yetindik. Misal olarak: "Buhari Ebu Hureyre'den rivayet etmiştir" diyeceğiz. Halbuki "Buhari kendi senediyle Ebu Hureyre'den rivayet etmiştir" denilmesi gerekirdi. Fakat bunun, kelimadan anlaşılacağına ve okuyucunun, kitabın şartlarını tanımına binaen bunu takdir edebileceğine güvencrc sözöl uzatmamak için car ve mecruru(1) terketтік.

r. Bu kitabın kaynaklarından naslan (hadisleri) toplama işlemi esnasında, topladığımız bazı hadislerin, ekseri hadis kaynaklarında mevcut olduğunu gördük. Fakat hadis ilminde mütchassis (uzman) olmayan bir okuyucu açısından

1) Câr ve Mecrur sözü ile "kendî senedi ile manasında kullanılan "bî senedihi" ifadesi kastedilmektedir. Bu ifade daha ziyade Arab ve Arapça aslından okuyanları ilgilendirmektedir. (Çeviren)

herhangi bir faydası olmadığı halde kitabın hacmini kabartacağı için bu kaynakların hepsini dipnotta zikretmeye gerek görmedik. Bu sebepten dolayı dipnot kısmında sadece maksadı ifa edecek kadının zikretmekle yetindik. Kütübü Sıtte'deki hadislerin tekrar olduğu için sık sık bu kaynaklara atıfta bulunmak yakışık almayacaktı. Bu sebeple, bu kaynakların dipnotta zikredilmemiş olması kitabın bir eksiği olarak görülmemelidir.

s. Alışagelmış olduğumuz adet sebebiyle aynı lafızları tekrar etmeksizin, ihtiyaç hissettiğimiz hususlarda muhakkik alimlerin açıklamalarını nakletme hususunda tesahül göstermedik. Ve bu uğurda yaptığımız hiç bir şey bize zor da gelmedi. Zira İslam alimleri: sadece iki veya daha çok kitap içerisinde seçip ayıklamayı meşakkat çekerek ve kendisine izafe ederek sonradan gelen öncekinin yaptığımıza ilave yapmayı ve sadece müteaddid kitaplardan faydalı şeyleri bir araya getirmeyi hedef kabul ederek hadisleri asırlar boyu bir araya getirmişlerdir.

O halde biz, saçılmış incilerden bir gerdanlık meydana getirmeye çalıştığımıza göre, fazla nakilde bulunmakta asla zorluk hissetmedik. Bu sebeple bazan kendisinden nakilde bulunduğumuz kitaplar okuyucumuzun eline ulaşmayacağı için biz arada bir vasıta oluruz.

ş. Şüphesiz ki, Büsürî'nin 'İbn Mace'nin Zevaid'i, Abdullah el-Yemani'nin 'Mecmauzzevaid' ve Zehebi'nin 'Hakimin müstedrek'i üzerine yaptığı tahkiklerle, Şeyh Abdulfettah Ebu Gudde, Nasır el-Elbani, Şuayb el-Amavut ve diğerlerinin -Allah hepsini hayırla mükafatlandırsın- tahkiklerinden istifade ettik.

t. Bu kitap uğrunda sarfetmiş olduğumuz çabaların nakledilmesini kusurumuzu gördükleri hususlar hakkında insaf sahipleri tarafından bizim adımıza bir özür beyanı kabul edileceğini umarız. Bunun için kitabı nakil hatalarından kaçınmak ve kendilerinden hadis almaya karar verdiğimiz kitaplardan aldığımız herhangi bir hadisin göztümüzden kaçmaması için bu kitabın kaynaklarından aldığımız her hadisi mutlaka arijinal kaynaklardan bizzat yazarak ya da fotokopilerini çıkartarak mustakil bir yaprak içerisine kaydettik. Nihayet bu çalışma sona erdiği zaman kendimizi onbinlerce sahifenin karşısında bulduk. Sonra bablara ayırırken ve tertip yaparken bir müellif nazarıyla zayıf hadisleri atmaya ve birbirinin aynı olan hadisleri bir araya toplamaya başladık. Bu aşamadan sonra ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci merhaleler birbirini izledi. Ve sonunda bu kitap bu şekilde tamamlanmış oldu.

Sünnet hakkında bilgi sahibi olan bütün ilim sahiplerinden düşüncelerini bize yazmalarını rica ediyoruz. Allah'ın lütfıyla herhangi bir hatamızı gösterme lütfunda bulunurlarsa seviniriz.

KİTABIN BÖLÜMLERİ

Bu kitabı bir mukaddime ile beraber altı bölüm halinde hazırladık.

Mukaddime kısmında bu kitabı ve araştırma yöntemini, kısa ve öz olarak kaynaklarını ve bu kaynaklardan hadis alırken ve onlardan faydalanırken sarfettiğimiz büyük çabı ve gayretleri tanıttık. Kitabın birinci bölümünü Sıret-i Nebvî'ye ayırdık. Zira Resulün tarifi, risaleti tarifden önce gelir. Çünkü Peygambere iman, sıreti öğrenmenin ilk basamağıdır.

İkinci bölümü akaid konularına ayırdık: Zira akide dinin esasıdır. Amel akaiden meydana gelir. Ve ancak sahih olursa, amel kabul edilir. Çünkü akide, insanın kendisiyle muhatap olduğu ilk tekliftir. Ve Resulullah (a.s.)'ın davetinde ortaya koyduğu ilk iş akide olmuştur. Sıretten sonra, insanın mütlâa etmesi gereken ilk esasın akide olması gerekir. Akaid bölümünde nassların fıtrî anlamlarını, usulcülerin bahislerini ve mahakkiklerin tahkiklerini bir araya getirdik.

Üçüncü bölümü temel ibadetler ve onlara ait olan konulara ayırdık.

Dördüncü bölümü yönetim ve yönetimle ilgili meselelere ve insan hakları konularına ayırdık.

İleride, her bölümün bahisleri arasındaki irtibat ve bölümler arasındaki dizi-
liş sırasının, kitabın bir kısmı diğer bir kısmını takip edecek şekilde kuvvetli ol-
duğunu göreceğiz. Bu arada bu tertip içerisinde faydalı olacağımı ümit ettiğimiz
eğitim ve psikoloji bahislerine de yer verdiğimizizi burada belirtmek isteriz.

Böylece Sünnet-i Nebvî'nin neredeyse tamamı bir kitapta toplanmış oldu. Muhakkak ki, 'El-Esas fi-t-Tefsir' ve 'Nasları bilme ve anlama kaidelerinde esas' kitaplarını okuyan bir kimsenin hak ve batıl, doğru ve yanlış ölçülerini kavraya-
cak kamil bir idrake sahip olacağını ümit ediyoruz.

Hakikaten müslümanların; sadece kitap ve sünnete sarıldıkları bir devir, her

biri bir delile istinad etmek üzere ulemanın çoğu Kur'an ve sünnette meşhur olmayan meselelerden bahsetmesine rağmen Kur'an ve sünneti tetkik etmeyi bırakarak delilsiz olduğu halde alimlerin görüşlerine sarıldıkları devirler olmak üzere birçok devirler gelip geçmiştir.

Bunların neticesinde birçok hatalar, engin bir cehalet ve büyük bir gaflet meydana gelmiştir. Bunların istisnası olmadığını iddia etmiyoruz. Fakat bu durum, genellikle böyle olmuştur. "Yöntemde Esas" dizisi hususundaki cehd ve gayretimizin herşeyi tekrar aslına döndürme mevzuunda birbirini destekleyeceğini ümit ediyoruz.

Burada eksik kalan hatalarımızı ikmal etmemiz, yahud zikrettiğimiz yanlışları telafi etmemiz veya bu esere ilave etmemiz için -direkt veya naşir vasıtasıyla- beni uyarmaları hususunda ilim ve fazilet ehline tevcih ettiğimiz çağrımızı bir kez daha tekrar ediyoruz. Her türlü tenkide karşı gönül kapılarımızı açıyor, hatta bunu rica ediyoruz. Herhangi bir kimsenin mektupla, broşür ve kitap ile bize cevap yazmasından en küçük bir burukluk hissetmeyeceğiz. Zira Allah için ve Allah rızası için yapılacak her türlü tenkidten istifade edeceğimizi belirtmek istiyoruz.

Herhangi bir kimse bu kitabı kemale ermemiş bulabilir. Fakat hangi beşerin gayreti kemale ulaşabilir ki? Bu kitap sadece sahih ve hasen hadisleri bir araya getirme yolunda atılmış bir adımdır. Umanz ki gelecekte biz veya başkaları mükemmele doğru başka adımlar atsınlar. Başarıya ulaştıran Allah Teala'dır. Okuyucunun bu kitapta gördüğü bütün hayır ve doğrular Allah'a, bütün eksik ve kusurlar bize aittir. Bunun için Allah'dan bağışlanmamızı dileriz.

Muhakkak ki biz, Allah Teala'dan bizi ve amellerimizi kabul etmesini ve amellerimizde bizi faydalandırmasını diliyoruz. Ve aynı şekilde kendimiz için ve başladığımız bu eseri tamamlamamızda bize yardım eden veyahud ondan istifade eden herkes için, kendimizi, ailemizi ve zürriyetlerimizi rahmetiyle kuşatmasını ve bizi himayesiyle şereflendirmesini diliyoruz. Çünkü O (şüphesiz) işiten ve duaları kabul edendir.

Ey Rabbimiz; bizi, anamızı ve babamızı bağışla.

Ey Rabbimiz; Onlar bizi küçükken terbiye edip yetiştirdikleri gibi sen de onlara merhamet et.

BU ESERİN KAYNAKLARI VE MUSANNİFLERİNİN TARİFİ

Bu kitabın kaynakları: Buhari ve Müslim'in Sahih'leri, Ebu Davud, Nesai, Tirmizi, İbn Mace ve Darım'nın Sünenleri, İmam Malik'in Muvatta'ı, Ahmed İbn Hanbel, Ebu Ya'la el-Müsili ve Ebu Bekir el-Bezzar'ın Müsned'leri, İbn Huzeyme ve İbn Hibban'ın sahihleri, Hakim'in Müstedrek'i ve Taberan'ın üç Mucem'i, olmak üzere onyedî kitaptan meydana gelmektedir.

Bu kitapların camî'ini yapan bir müellif araştırmasında ihtiyatlı olması ve öncekilerin metodlarından örnek alması için, ancak bunların "Cami"lerini yapanların eserlerini klavuz olara kullanabilir. Bu kitapların cami'leri bu eserin telifi tamamlanuncaya kadar basılmamış olduğu için bu kaynakların hadislerini elde etmek hususunda bazı cami kitapları benim için elde edilmesi mümkün olan tek yol idi.

Geçmişte üzerinde cami türünden çalışmaların yoğun olduğu eserlerin en mühimleri Buhari, Müslim, Ebu Davud, Nesai, Tirmizi ve Ahmet İbn Hanbel'in altı kitabı ve usulü sitte üzerinde yapılan bazı ziyadet kitaplarının camiidir. Ancak bu son türde muvattaın yerini İbn Mace almaktadır. Bunlar da Nureddin el-Haysem'nin yapmış olduğu (Mecmauzzevâid'in cemi, sonra Sünen-i İbn Mace ve Darım'nın ziyadaları da ilave edilerek Camiül usul ile Mecmauzzevaidin Cemedilme (camii'si ve Muhammed İbn Muhammed İbn Sülcyman el-Magribi'nin yapmış olduğu 'Cem'ul-Fevaid' adlı eserin meydana getirilmesinden ibarettir.

Biz bu kitabımızda camî çalışmalarının en mükemmeli olan "Cemül Fevaid" adlı kitabı örnek almakla beraber kitabın kaynaklarının rivayetlerinden hiç birisini kaçırmayacak şekilde mümkün olan diğer bütün kaynakların rivayetlerini de cem ettik. Nihayet bu kitapta cem ettiğimiz yahud itimad ettiğimiz hülâsa

meydana gelmiş oldu.

Bu bölümde bu kitabın kaynaklarının, müelliflerinin, usulü sittenin bazı camilerinin ve mecmâüzzevaid ile mecmaulfevaid'in tariflerini sunacağız.

1. İMAM BUHARİ VE SAHİHİ

Cami'ül Usul sahibi-İbnü'l Esfir, Buhari'nin hal tercemesinde şunları kaydetmektedir.

O, Ebu Abdullah Muhammed İbn İsmail, İbn İbrahim, İbn el-Mugire, el-Cu'fi el-Buhari'dir.

Buhari'ye el-Cu'fi denilmesi, dedesinin babası olan el-Mugire'nin bir Mecûsî olup, Buhari Valisi el-Cu'fi vasıtasıyla müslüman olması sebebiyledir. Dolayısıyla O'nun eliyle müslüman olduğu için el-Cu'fi'ye nisbet edilmiştir.

Cu'fi: Yemen'de bir kabile reisidir. O da Cu'fi Sa'd, el-Asfire İbn Maz-hac'dır. Aynı şekilde buna da nisbet edilmiş olabilir.

Buhari (r.a.) Hicri 194 senesinin şevval ayının onüçünde cuma güne dünya-ya geldi. 256 senesinin Ramazan bayramı gecesi arkasında hiç erkek evlad bırakmaksızın 62 yaşında iken vefat etmiştir.

Hadis ilminde otorite olan Buhari, ilim tahsil etmek amacıyla muhaddislerin ikamet ettiği bütün beldelere seyahet etmiştir. Horasan, Cebal, Irak, Hicaz, Şam ve Mısır'da bulunan muhaddislerden hadis yazmıştır. Hadislerini hadis hafızı olan şeyhlerden almıştır.

Buhari'nin hadis aldığı şeyhlerden bir kısmı şunlardır: Mekki İbn İbrahim, el-Belhi, Abdan İbn Osman el-Mervezi, Ubeydullah İbn-Mus'a el Absi, Ebu Asım, eş-Şeybânî, Muhammed İbn Abdullah el-Ensari, Muhammed İbn İbn Yusuf, El-Firyabi, Ebu Nuaym el-Fadl, İbn-Dükeyn, Ali İbn el-Medenî, Ahmed İbn Hanbel, Yahya İbn Maîn, İsmail İbn-Ebi Üveys El-Medenî ve daha başka imamlar.

Hadis rivayet ettiği bütün beldelelerde kendisinden pek çok kimse hadis almıştır.

Firebî şöyle demektedir:

Buhari'nin kitabını -Sahih-i Buhari- doksanbin kişi dinledi. Fakat benden başka O'ndan hadis rivayet eden kimse kalmadı. Aynı şekilde bugün -Sahih-i Buhari- ondan başka hiçbir kimse tarafından rivayet edilmez.

Buhari 10 yaşında iken, hadis tahsiline başladığı halde 11 yaşında iken hadis otoritelerine karşı reddiyeler yapmıştır.

Buhari, kitabının telifi hakkında bizzat kendisi şöyle demektedir. *"Sahih-i Buhari'yi 600.000 hadis içerisinden seçerek yazdım. Hiçbir hadisi iki rek'at namaz kalmadıkça içerisine koymadım."*

Buhari, Bağdat'a vardığı zaman muhaddisler O'nun geldiğini işitince (meşhur hafızasını yoklamak üzere) hemen toplandılar ve yüz hadis seçmeye karar verdiler. Bu amaçla, bir senedin metnini başka hadisin senedine, onun senedini de başka hadisin metnine ilave ederek böylece sened ve metinleri değiştirilmiş yüz tane (maklûb) hadis meydana getirdiler. Bunları her birine onar hadis olmak üzere on kişiye taksim ettiler. Ve onlara, Buhari'nin bulunduğu meclise gelerek bunları Buhari'ye arz etmelerini emrettiler. Nihayet muhaddislerden bir cemaat meclise gelip hazır oldular. Artık halk meclise tamamen yerleşince bu on kişiden birisi içeri girerek kendisine verilen hadislerden birini okudu ve Buhari'ye bu hadisin doğru olup olmadığını sordu. Buhari *"Bu hadisi bilmiyorum"* dedi. Arkasından diğer hadisi sordu, Buhari *"onu da bilmiyorum"* dedi. Buhari hepsine de *"bilmiyorum"* cevabını veriyordu. Fakat alimler O'nun bile bile inkar ettiğini biliyorlardı, ama diğerleri bunun farkında değillerdi sonra bu on kişiden bir diğeri içeri girdi. O da aynen öncekinin yaptığı gibi yaptı. Sonra on kişi tamam oluncaya kadar adamlar birbiri arkasından içeri girerek vazifelerini tamamladılar. Fakat Buhari *"Bilmiyorum"* sözüne başka birşey ilave etmedi.

Nihayet kendisine yöneltilen sorular sona erince adamlardan ilkinе yönelerek:

"Senin birinci hadisine gelince, onun doğrusu şu, ikincisinininki şu" demek suretiyle her bir hadisin metnin asıl senedine; her senedi de orijinal metnin başına getirerek yüz hadis tamamlanmaya kadar her birini muntazam bir şekilde cevapladı. Böylece insanlar O'nun hafızasını ve faziletini kabul ettiler.

CAMİU-S SAHİH

Şeyh Muhammed Ebu Şehbe şöyle demektedir.

"Buhari'ye gelinceye kadar O'ndan önceki hadis imamları eserlerini sadece sahih hadislerin telifine tahsis etmezlerdi. Bilakis birbirinden ayırma işlemini, okuyucu ve talebelerin hadis tenkidi ve makbul ile merdud hadisleri birbirinden ayırma hususundaki marifetlerine terkederek sahih, hasen ve zayıf olmak üzere bütün hadisleri cemedelerdi. Fakat Buhari sadec sahih hadislerin telifine tabi tutulması gerektiği görüşüne inandı. Bunun için de (Kitabüssahih) sahih kitabı-

nı te'lif etti ve ona el-Cami' El-Müsned es-Sahih el-Muhtasar min umuri Resulullahi ve sünenihi ve eyyamihî: Resulullah (a.s.)'ın emirleri sünnetleri ve günlerinden ihtisar edilmiş sahih ve müsned hadislerin camii adını verdi."

Bu eseriyle İmam Buhari, hadis te'lifi sahasında, hadis öğrenimi yapan talebelerin ve özellikle müteahhirun devrindeki talebelerin hadis öğrenmelerini ve hadislerle ihtilaclarını kolaylaştıran son derece başarılı bir adım atmış oluyordu.

BUHARİ'Yİ SAHİH'İN TE'LİFİNE SEVKE'DEN AMİL

Üstadı İshak bin Raheveyh'den duymuş olduğu bir söz O'nu, bu yöce çalışmayı yapmaya yöneltmiştir. Buhari'den şöyle dediği rivayet edilir. *"Bir gün İshak İbn Raheveyh'in huzurunda bulunuyordum. Bana; Keşke Resulullah (a.s.)'ın sahih sünnetlerini seçerek muhtasar bir kitap halinde toplamış olsan"* dedi. Bunun üzerine bu iş aklıma düştü ve derhal 'el-Cami's-Sahih'i cem etme işine başladım" Daha sonra gördüğü bu rüya Buhari'nin bu konudaki azmini pekiştirmiştir. Buhari rüyasını şöyle anlatmıştır. *"Rüyamda, elinde kendisiyle Resulullah (a.s.)'ı serinletmeye çalıştığım bir yelpaze olduğu halde, kendini Resulullah (a.s.)'ın huzurunda duruyormuş gibi gördüm. Sonra bunu bazı rüya tabir edenlere sorduğumda bana: "Sen Resulullah (a.s.)'ın hadislerini mevzuu hadislerden muhafaza edeceksin" dediler. İşte bu iki şey beni, 'Cami üs-Sahih'i' tasnif etmeye sevk etti."*

BUHARİ'NİN SAHİHİ CEMEDERKEN İZLEDİĞİ METOD

Muhakkak ki, Buhari sahihini cemederken insanı, hadislerin sıhhati hususunda güven ve itimada davet eden sağlam bir metod izlemiştir. Buhari, ravilerin hallerini ve hadislerin sıhhatini tevsik etme hususunda kılı kırk yarmış ve bu konuda insan gücünün ulaşabileceği en son gayreti sarfetmiştir. Nihayet kitabı sahihlik ve güzellik bakımından bulunduğu duruma gelinceye kadar rivayetler arasında mukayese yapıyor, sahihini sakiminden ayırıyor ve aralarından doğruluğuna itimat ettiği hadisleri seçiyordu. Kendisinden rivayet edilen şu haber de bunu açıkça göstermektedir. O, şöyle demiştir. *"Câmi'i 600.000 hadis içerisinde seçerek onaltı senede tasnif ettim."*

Buhari, sahihini cem ederken sahih ilmi araştırma kaidelerine uymakla beraber, istihare cihetine de baş vurmuştur. Nitekim talebesi el Firebri şöyle demiştir: *"Muhammed İbn İsmail el-Buhari'yi şöyle derken iştitim: el-Camiussahihi Mescidi Haram'da tasnif ettim ve iki Rek'at namaz kılıp Allahu Teala'ya istihareye vararak doğruluğunu tesbit etmedikçe hiçbir hadisi içine koymadım"*

Buhari, bu sözü ile 'Mescidi Haram'da bablara ayırdığını ve esaslarını vaz ettiğini daha sonra Ravzai Mutahhara'da(1) Nebi (a.s.)'in kabri ile minberi ara-

1) Müslim'in sahihinde rivayet ettiği sahih bir hadiste Resulullah (a.s.) *"Evinde kabrim arasında cennet bahçelerinden bir bahçe vardır"* buyurmuştur.

sında asıllarını ve müsveddesini temize çektiğini kastetmiştir. Bundan sonra elde edilmesi mümkün olan sahih hadisleri topluyor, Haremeyn'de ve seyahatı esnasında uğradığı diğer beldelerde bunları uygun olan bablarına yerleştiriyordu. İmam Buhari sahihini, kendisinin istediği, hakikat taliblerinin ve araştırma yapmak isteyenlerin arzu ettiği şekle gelinceye kadar hadisleri kendi şartlarına göre tashih ve tekkik ederek, eleme ve seçme işlemine tabii tutarak tasnif etmek için onaltı sene beklemiştir.

Bu sebeple başka kitaplarda bulunmayan hak ve sevaba muvafık olma sebepleri sahih kitapta toplamıştır. Dolayısıyla O'nun, alimlerin gönülllerinde yüksek bir yer işgal etmesinde, İslam ümmetinin O'nu hüsnü kabulle karşılamasında, ihtiva ettiği hadislerin sıhhatinden mutmain olunmasında ve hadisi nebevi alanında tedvin edilmiş en sahih kitap ismini almaya hak kazanması kadar normal bir şey olamaz.

BUHARİ'NİN HADİS TENKİDİNDEKİ MAHARETİ

Buhari'nin ravileri cerh ve ta'dil, metin ve rivayetleri tenkid hususunda çok yüksek ve ince şartları; ve uzun müddet tıp mesleğine devam etmesinden ve pek çok hastalıklarla karşılaşmasından dolayı hastalıklar ve ne kadar gizli, yahud alamedleri ne kadar belirsiz olursa olsun, hastalıkların mahiyetine ve sırlarına vakıf olma hususunda ilham dereccesine varan bir çeşit ilim elde eden mahir bir doktor veya uzun müddet sarraflık mesleğine devam etmesi sebebiyle kanksız saf altınla kalp olanını ayırdetme melekesini kazanan ve çok defa verdiği hükümün sebebi sorulduğunda cevap vermeyen mahir bir sarrafin durumunda olduğu gibi uzun boylu araştırmalarından, hadis tenkidlerinden, sened ve metinlerin illetleri hususundaki engin tecrübelerinden elde etmiş olduğu müthiş bir melekesi ve keskin bir basireti vardı.

Hadislerin sahihini sakiminden (illetisinden) ayırdetmeye yarayan bu melke, her ne kadar tenkid ve istidatlarının sağlamlığına ve vukuflarının genişliğine göre birbirlerinden farklı olsalar da, hemen hemen büyüklük ve mütahassis hadis imamlarının hepsinde mevcduu.

İmam-ı Müslim'in Buhari'ye hitaben söylediği: "Ey üstadların üstadı, muhaddislerin efendisi ve hadis illetlerinin tabibi, sözündeki: muhaddislerle tabibler; ve Arapların hadis tenkidcilerini 'hadis sarrafları' diye ifade etmelerindeki muhaddislerle sarraflar arasındaki bu benzetmeyi gözden uzak tutamayız.

HADİSLERİ SAHİH SAYMA HUSUSUNDA

BUHARİ'NİN ŞARTLARI

Hadis imamları ve hadis alimlerine göre makbul ve maruf olduğu vechile sahih hadisin şartları: ravisinin

a- Müslüman, akıllı, doğru sözlü, tedlis ve hatadan uzak, adalet vasıflarıyla donanmış, işiymiş olduğu hadisleri rivayet edinceye kadar tedlis ve tağyire maruz bırakmadan işittiği şekilde hafızasında tutan, hadisi ezbere bilen, soma ve kitabcu şart olan zihin ve duygu organelerinin sağlam, vehmi ve yanılması nadir ve itikadının düzgün olması.

b. Diğer taraftan senedinin muttasıl olması; mürsel, munkatı ve mu'dal olmaması, hadisin metninin şa'za ve illetten salim olmasıdır. Dolayısıyla bu şartlar bir hadiste toplandığı zaman bu hadis (-in söyleyenine nisbeti-) sahih olur ve nisbetinin doğruluğu ölçüsünde bu, bu ilme aşine olan erbabınca hemen hemen zaruri ilim ve yakın derecesine ulaşacak kadar kuvvetli bir şekilde olması tercih edilir.

Bundan dolayı hadislerin sıhhati için muhaddislerin koymuş olduğu şartların güven ve imti'nanı; doğruluk cihetinin yalan, sevab cihetinin hata cihetine üstün olmasını gerektirdiğini anlıyoruz. Bilinmesi gereken hususlardan biri de Buhari'den, bazı müelliflerin yaptığı gibi sarih ve mafassal bir şekilde *"Benim sahih hadis hususundaki şartlarım şunlar şunlardır"* dediğinin asla nakledilmemiş olmasıdır. O'nun bu konudaki şartlarını ancak kitabını ve kitabındaki bahisleri incelemeye tabi tutanlar bilirler. Araştırma ve iyi bir incelemeden sonra ulcmanın çıkardığı neticeye göre İmam Buhari sahihinde sıhhat derecelerinden en yüksekini tercih etmiş, mütabaat, şevahid ve sahabe ve tabiinden mervî bazı hadislerde olduğu gibi kitabın asıl mevzuundan olmayan bir kaç hadisten başkasında bu dereceden vaz geçmemiştir.

Ravilerin, adalet ve emanet bakımından birbirlerinden farklı oldukları gibi - şeyhlerinden hadis alma hususunda itkan ve zabt bakımından ve şeyhleriyle beraberlik ve arkadaşlıklarının uzunluğu ve kısalığı bakımından birbirlerinden farklı olduklarında hiç şüphe yoktur. Buhari sahihinde sadece bu vasıflar içeresinden en yüksek dereceye sahip olan ravilere itimat eder. Bunu bir misalle açıklayalım: İmam Zühri'nin talebeleri beş tabaka ve beş dereceye mensupturlar. Ve her bir derece ve tabakanın kendisinden sonra gelenlere karşı bir derece üstünlüğü vardır.

Birinci Tabaka: Bunlar adalet, hafıza, itkan, emanet ve seferde ve hazaarda uzun müddet Zühri ile beraber olma vasıflarıyla tanınan kimselerdir. Malik ve Süfyan İbn Uyeyne gibi. Buhari'nin sahihinde itimat ettiği raviler işte bu tabakaya mensup olan ravilerdir.

İkinci Tabaka: Bunlar da tedbir ve emanet bakımından birinci tabakadaki lere denk olan ravilerdir. Ancak şu kadar var ki, birinci tabakadaki raviler, seferde ve hazaarda Zühri ile uzun müddet beraber olma vasıflarıyla temeyyüz ettikleri halde, ikinci tabakaya mensup olan raviler Zühri ile sadece kısa bir müddet beraber olmuşlardır. Bu sebeple O'ndan hadis öğrenme ve itkan bakı-

mından birinci tabakadakilerin aşağısındadırlar. Bunlar da el-Evzai ve el-Leys İbn Sa'da gibi ravilerdir. İmam Müslim ikinci tabakaya mensup olan ravilerin rivayetlerine itimad ettiği halde az önce yukarıda zikrettiğimiz gibi, İmam Buhari bunların rivayet ettiği hadislerden sadece kitabın asıl mevzuunun dışında kalan birkaç tanesini rivayet etmiştir.

Üçüncü Tabaka: Bu tabakada yer alan raviler de ikinci tabakaya mensup olan ravilerin aşağısındadırlar. Cafer İbn Bürkan ve Zem'a İbn Salih gibi... Buhari, bunlardan asla hadis rivayet etmez. Fakat bazen mütabeat ve şevahid kabilinden rivayet etmiştir.

Böylece Buhari'nin sahihindeki şartlarının, sahih, hadis şartlarının en yüksek zirvesinde olduğunu görüyoruz.

2. İMAM MÜSLİM VE SAHİHİ

İbn'ül Esir, Müslim'in hal tercemesi hakkında şunları kaydetmiştir.

"O, Ebul-Hüseyn: Müslim İbnel-Haccac İbn Müslim el-Kuşeyri, en-Niysabûri olup, hadis imam ve hafızlarından biridir."

İmam Müslim, 206 senesinde Nisabur'da dünyaya gelmiş ve 261 senesinde Receb ayının son altıncı gününün pazar gecesi gene Nisabur'da vefat etmiştir.

Müslim hadis toplamak amacıyla Irak, Hicaz, Şam ve Mısır'a seyahatlerde bulunmuştur.

Yahya İbn Yahya en-Niysabûri, Kuteybe İbn Said, İshak İbn Rahevcyh, Ali İbn el-Ca'd, Ahmed İbn Hanbel, Ubeydullah el-Gavarîrî, Şureyh İbn Yunus Abd-ullah İbn Mesleme'tîl Ga'nebi, Harnele İbn-Yahya, Halef İbn Hişam ve daha birçok hadis imam ve alimlerinden hadis almıştır.

Bu maksatla defalarca Bağdad'a gitmiş ve orada hadis rivayet etmiştir.

Kendisinden de pek çok kimse hadis rivayet etmiştir. İbrahim İbn Muhammed İbn Sufyan bunlardan birisidir. Müslim'in sahîhini bize kadar bunun tarihiyle gelmiştir. Müslim'in Bağdad'a yaptığı en son seyahatı hicri 259 senesinde olmuştur.

Ahmed İbn Seleme şöyle der:

"Ebu Zur'a ve Ebu Hatim'in sahih hadisleri öğrenme konusunda çağının insanlarına Müslim İbn el-Haccac'ı takdim ettiklerini gördüm."

el-Hasen İbn Muhammed el-Masircîsî ise şöyle demiştir:

"Babamı şöyle derken işittim: Müslim'in şöyle dediğini işittim: (el-Müsned'ül-sahîh)i işitmiş olduğum üçyüzbin hadis içeresinden seçerek tasnif ettim."

Muhammed İbn İshak İbn Mende şöyle demiştir:

"Ebu Ali İbn Ali en-Nisaburi'yi şöyle derken işittim: "Gök yüzünün altında, Hadis ilmi sahasında Müslim İbn el-Haccac'ın kitabından daha sahihi yoktur."

Ebu Amr Muhammed İbn Hamedan el-Hayri de şöyle demiştir: *"Ebul Abbas İbn Ukde'ye Muhammed İbn İsmail el-Buhari ile Müslim İbn el-Hacc'ın hangisi daha alimdir? diye sordum.*

Bunun üzerine Ebul Abbas: Buhari de Müslim de birer alim idiler" dedi." Aynı soruyu bir kaç defa tekrarladım. Hepsinde de aynı cevabı verdi. Sonra şöyle dedi: Ey Ebu Amr: Buhari bazan Şamılar hususunda hataya düşmüştür." Bu da, Buhari'nin onların kitaplarını alıp, incelemesi sebebiyle olmuştur. Zira onlardan birisi çoğu zaman künyesini zikreder ve başka bir yerde hemen ismini söyler. Bunları gören iki ayrı isim olduğunu zanneder. Müslim'e gelince O, bu hataya fazla düşmemiştir. Zira o Mürsel ve Munkati hadisleri yazardı."

Muhammed İbn Ya'kub el-Ehram -Yukarıdaki sözlerle aynı manaya gelen sözlerini zikrederek- şöyle demiştir. *"Bazan Buhari de Müslim de hadis olduğu sabit olan şeyleri gözden kaçırmışlardır."*

el-Hatib Ebu Bekr el-Bağdadi ise şöyle demiştir:

"Müslim tamamen Buhari'nin metodunu takip etmiş, O'nun ilmini mütalaa etmiş ve O'nun yaptığıın aynısını yapmıştır."

Buhari'nin Nisabur'a son kez gelişinde Müslim ona mülazemet etmiş ve sürekli muhalefette bulunmuştur.

Darakutni der ki, *"şayet Buhari olmasaydı Müslim ne bir adım ileri gider ne de bir adım geriyeye gelirdi."*

İMAM MÜSLİM'İN SAHİHİ

Müslim'in Sahihi, Allah'ın (c.c.) kitabından sonra kitapların en sahihi ve ümmet-i İslamiyye'nin hüsnü kabulle karşılaştığı iki kitaptan biridir.

Şüphesiz ki, İmam Müslim ravi'lerin hallerini araştırma ve inceleme, rivayetlerin sahihini sakiminden ayırma, rivayetler arasında karşılaştırma yapma, lafızların tashih ve düzeltilmesindeki ve aralarındaki farklara işaret etmede titizlik hususunda çok aşırı davranmış ve nihayet sahihini, ilim ehlinin ve araştırmacıların bildiği mükemmel şekline getirmiştir.

Buna, Müslim'in sahihini semaini dayanan binlerce hadis arasından seçerek yazmış olmasından daha büyük delil olamaz. Kendisinden gelen rivayete göre İmam-ı Müslim: *"Bu kitabı, üçyüz bin hadis arasından seçerek yazdım"* demiştir.

Bu kitap: sıhhat, tehzib ve tertip bakımından bulunduğu hale gelinceye kadar, toplanması, muhafazası, yazılması ve tashih edilmesi hususunda, seferde

ve seyahatte, varlıkta ve yoklukta sahibini bağlayan mübarek bir hayatın meyvesidir. Gerçekten bizzat kendisi ve bazı talebeleri te'lifi tamam oluncaya kadar tashih edip yazmak için onbeş yıl beklemiştir.

Ahmed İbn Selme'den rivayete göre: "*Sahihi Müslim'in te'lifini, onikibin hadis halinde tamamlamak için Müslim'le beraber onbeş sene çalıştık*" demiştir.

Bu sebeple -Allah'ın kendisine olan ihsanını yad etmek maksadıyla- Müslim'in "*bütün yeryüzü halkı hadis yazmaya çalışsalar, ancak bu müsneidin seviyesine ulaşabilirlerdi*" diyerek sahihinin derecesini yükseltmesine teacüb etmeyiniz.

O'nun "*Mutlaka bir hüccete dayanmadıkça bu kitaba ne bir hadis yazdım ne de bir hadisi çıkardım*" sözlü hadisleri belgelendirme ve araştırma hususunda ne kadar titiz olduğuna delalet eder.

İMAM MÜSLİM'İN HAKKI ARAMA HUSUSUNDAKİ MÜSAMAHASI

İmam Müslim kendi re'yinde mutaasib bir kimse değildi. Aksine, hakkı arayan ve kimin ağzından çıkarsa çıksın, ona muhalefet etmeyen, hak ortaya çıktığı zaman hakka rücu etmeyi fazilet kabul eden alimlere yakınlığıyla tanınırdı.

Müslim sahihinin tedvinini tamamladıktan sonra onu, hadis ulmasına arzetti. Hatib el-Bağdadî kendi senediyle Nisabur hafızlarından biri olan Mekki İbn Abdan'ın: Müslimi "*Bu kitabımı ebu Zur'a er-Raziye(1) arzetti. Dolayısıyla onun illetli (kusurlu) dediği her hadisi terk, sahih ve illetten uzak dediği her hadisi rivayet ettim*" derken, işittim dediğini rivayet eder.

İmamın bu hareketi tevazuun, nefsine tamah etmemenin ve kendi reyini beğenmemenin en son zirvesi, İslam'da hakkı arama adabından yüksek bir edeb örneğidir.

MÜSLİM'İN SAHİH'İNDEKİ METODU

İmam Müslim sahihinde hadis kabulünde hangi şartlara itibar ettiğini açıkça beyan etmemiştir. Ülema, O'nun hadis seçimindeki kriterlerini ancak kitabını tedkik ederek ortaya çıkarmışlardır. Ulemanın çıkardığı neticeye göre O'nun sahihindeki şartları şudur: O, âdil, zâbat, sıdkına, emanetine, hafızasına, uyanıklığına ve gafletinin olmadığına güvenilen râvilerden başkalarının hadislerini rivayet etmez. Aynı şekilde, aslında sahihinde Resulullah (a.s.)'a kadar ulaşan muttasıl, merfu ve müsned hadislerden başkasını rivayet etmemekle beraber yukardaki vasıfların aşağısında olan râvilerden de rivayette bulunur.

1) Bu zat zamanının hadis hafızı olan Ubeydullah İbn Abdülkerim olup, hafıza, zeka, takva, ihlas, ilim ve amel yönünden çağının bir tanesiydi. 264 senesinde vefat etmiştir (r.a.).

Yani İmam Müslim, Buhari'nin gerekli gördüğü râvî ve rivayetlerde hususi bir seviyeyi gözetme şartını kendine zorunlu kılmamıştır. Bilakis râvî ve rivayetleri kabul şartlarında müsamahakar davranmıştır. Buhari'nin sahihindeki şartlarını izah ederken zikrettiğimiz misali hatırlayacağınızı umarız. Bu misal şuydu: İmam İbn Şihab ez-Zühri'nin talebeleri: Birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci tabaka şeklinde beş tabakaya mensub idiler. Ve her tabakanın, hafıza, ıtkan, Zühri ile uzun müddet beraber olma ve sohbet bakımından bir sonraki tabakaya karşı bir üstünlüğü vardı.

Yine orada Buhari'nin birinci tabakaya mensup ravilerin hadislerini rivayet ettiğini ve ikinci tabakaya mensup ravilerin hadislerini pek az ve kitabın asıl mevzuunun dışında kalan hususlarda rivayet ettiğini belirtmiştik.

Müslim'e gelince; birinci ve ikinci tabakaya mensup olan bütün ravilerin hadislerini rivayet eder. Üçüncü tabakaya mensup olan ravilerin hadislerini ise, kitabın asıl maksadlarından olmayan şevâhid ve mütâbâât gibi konularda nadiren rivayet eder. Öyle sanıyoruz ki, Müslim'in sahihinin mukaddimesinde zikretmiş olduğu mevzuular arasında, O'nun sahihindeki şartlarını tanımamıza ışık tutacak hususlar mevcuttur. Mesela İmam Müslim hadisleri şu şekilde üç kısma ayırır:

Birincisi: Mutkin(1) olan hafızların rivayet ettiği hadisler.

İkinci: İtkan ve hafızda mutevassıt (orta) olan; halleri mestur ravilerin rivayet ettiği hadisler.

Üçüncüsü: Zayıf ve metruk ravilerin rivayet ettiği hadisler.

İmam Müslim, birinci kısma dahil olan hadisleri yazdıktan sonra arkasından ikinci kısım hadisleri kaydettiğini, fakat üçüncü kısım hadisleri asla iltifat etmediğini zikreder.(2). Bu da yukarıda zikrettiğimiz hususları teyid etmektedir.

SAHİH-İ MÜSLİM'İN ÖZELLİKLERİ

Müslim'in sahihi, müellifin, eseri telif ederken güzel bir metod takip etmiş olmasıyla ortaya çıkmıştır. Öyle ki, İmam Müslim bütün metinleri, bablara ayırmaksızın bütün tarikleriyle beraber bir yere toplar. Ve hadisin senedi veya metni hususunda fazla bir kaide mülâhazası gibi tekrarı gerektiren zaruri bir durum olmadıkça, nadir konular müstesna asla tekrara yer vermez.

Hadislerin toplanmasına, hadislerin fıkhi açıklamalarını ve onlardan ahlak ve adab kaidelerinin istinbatını ilave etmeye yönelmemiş olması, O'nun için bu metodun uygulanabilirliğini kolaylaştırmıştır.

1) Mutkin: Hafızası sağlam ve muhkem olan.

2) Sahih-i Müslim, Nevevi şerhi, C.1. 48

Buhari'ye gelince; O, hadislerin fıkhi beyanlarına ve onlardan ahlak ve adab kaidelerini istinbat'a yönelmiş bu yüzden de Sahih'inde uyguladığı metodu izlemeye mecbur olmuştur.

Sahih-i Müslim'in özellikleri; lafızların tedkiki; hatta manası aynı olduğu halde bir ravi başka bir raviye lafzen muhalefet etmişse ve bu sebeple hadisi bazıları bir lafızla, bazıları da başka bir lafızla rivayet etmiş ise durum müsait olduğu takdirde aynı lafızları bir arada zikretmiştir. Keza hadisi naklederken bir ravi "*Haddesena*" (bize hadis rivayet etti), diğeri "*Ahberana*" (Bize haber verdi)(1) demişse bu husustaki ihtilafı beyan eder. Yine aynı şekilde hadisi bir cemaat rivayet etmiş olsa ve hadisin bazı lafızlarında değişiklik bulunsa, mezkur değişikliğin kimin rivayetinden kaynaklandığını beyan eder. Bu sebeple O'nun bu tür hadisler hakkında "*Bu lafız falan'a aittir*" dediğini görürüz. Bu husus, hadis naklinde İmam Müslim gibi imamların kendisiyle icmayüz etmiş olduğu dikkat ve emanetin en son hudududur.

Aynı şekilde İmam Müslim sahihinde müsned ve merfu, yani Nebi (a.s.)'e nisbet olunan hadislerden başkasını zikretmemeye özen göstermiştir. İşte bu sebeple sahebe ve tabiun kavillerini zikretmemiştir. Ve eserde mukaddimeden sonra merfu hadislerden başka bir şey yoktur.

Keza Müslim, sahihinde muallak(2) hadislere fazla yer vermemiştir. Dolayısıyla kitapta 12 hadisten başka muallak hadis yoktur. Bunlar da kitabın aslına ve maksadına taalluk etmeyip mütâbâât konusunda zikredilmiştir. Bahsettiğimizden başka eseri layıkı vechile okuyanların görebileceği bu ve benzeri daha birçok hususiyet ve özellikler vardır.

1) (Aralarında Müslim'in de bulunduğu) Cumhur-u ulemaya göre: (*Haddesena*) ile (*Ahberana*) arasında hadis rivayeti açısından bir takım farklar vardır. Bunlardan birincisi: Râvinin şeyhinden işlenmiş olduğuna, (*Sema'a*) ikincisi ise, talebenin şeyhine arz'ına (*Kıraata*) delaleti eder.

2) Muallak Hadis: İsnadın başından bir veya daha fazla ravisi hafız edilen hadistir.

3. İMAM EBU DAVUT VE SÜNENİ

İbnü'l-Esir, Ebu Davud'un hal tercemesi hakkında şunları kaydeder:

"O, hadis toplamak için seyahat eden, şehirleri dolaşan, cem ve tasnif yapan, Süleyman İbn el-Eşas İbn İshak İbn Bezir, İbn Şeddad, İbn Amr, İbn İmran, el-Ezdi es-Sicistani'dir. Ebu Davud Iraklılardan, Horasanlılardan, Şamlılardan, Mısır ve Cezirelilerden hadis yazmıştır."

Ebu Davud, Hicri 202 senesinde Sicistan'da doğmuş onbeş şevval cuma güne 275 senesinde Basra'da vefat etmiştir.

Hadis tahsil etmek için bir kaç kez Bağdat'a gitmiş 271 senesinde son kez Bağdat'dan çıkmıştır.

Müslim İbn İbrahim, Süleyman İbn Harb, Osman İbn Ebi Şeybe, Ebu'l-Velid et-Tayalisi, Abdullah İbn Selemetül-Ga'nebi Müsedded İbn Meserhed, Yahya İbn Maiyn, Ahmed İbn Hanbel, Kuteybe İbn Said, Ahmed İbn Yunus ve bunlardan başka pek çok şeyh'den hadis tahsil etmiştir.

Kendisinden, oğlu Abdullah Ebu Abdurrahman en-Nesai, Ahmet İbn Muhammed el-Hallal ve Ebu Ali Muhammed İbn Amr el-Lü'lüf hadis almıştır. Ebu Davud'un süneni bize Amr el-Lü'lüf tarikiyle gelmiştir.

Ebu Davud Basra'da ikamet etmiştir(1).

Ebu Davud Bağdat'a gelmiş ve -sünen sahasında- yazdığı kitabını orada rivayet etmiş, Bağdatlılar da O'nu başkalarına nakletmişlerdir. Ebu Davud Sünenini tasif ettiği zaman, Ahmed İbn-i Hanbel'e arzetmiş Ahmed İbn-i Hanbel de iyi ve güzel karşılamıştır.

1) Kaynaklarda Ebu Davud'un 20 Yıl Bağdat'da, 20 yıl Tarsus'da ikamet ettiği ve sünenini Tarsus'ta kaldığı bu süre içinde yazdığı kaydedilmektedir. Bu konuda Bkz. M.Mustafa Azami, *Studies in Hadith Methodology and Literature* P.99-100 (Tercüme Recep Çetintaş) (Çeviren).

Ebu Bekir İbn Dâse: Ebu Davud'un "Resulullah (a.s.)'dan rivayet edilen beşyüzbin hadis yazdım. Bunlar içerisinde bu kitabın -Kitabüssünen- ihtiva ettiği kadarını seçerek 4800 hadis içerisine cemettim. Sahihi, sahihe benzeyenleri ve sahihe yakın olanları belirttim. Ve bir insana dini ve dünyası için bunlardan sadece dört tanesi kâfidir" dediğini rivayet eder.

Bunlardan;

Birincisi: Resulullah (a.s.)'ın "Ameller ancak niyetlere göre değer bulur" hadisi,

İkincisi: "Kişinin mala ya'niyi (kendisini ilgilendirmeyen şeyleri) terketmesi İslamın güzelliğindendir" hadisi,

Üçüncüsü: "Mü'min, kendi nefsi için razı olduğu şeye din kardeşi için de razı olmadıkça mü'min olamaz" hadisi,

Dördüncüsü ise: "Şüphesiz helal bellidir. Haram da bellidir. Bu ikisi arasında şüpheli olan bir takım şeyler vardır...." hadisi şerifleridir.

Ebu Bekir el-Hallal: "Zamanın önde gelen imamı Ebu Davut Süleyman İbn el-Eş'as; Hadisleri açıklayıp beyan etme ve mevzuu (uydurma) olanlarını tanıma; İlmine kimsenin yetişemeyeceği, takva sahibi ve zamanın bir tanesiydi" demektedir.

İbrahim el-Esfahani ve Ebu Bekir İbn Sadaka, Ebu Davud'un kadrini yüceltir ve "zamanında mîsliyle hiç kimseyi övmedikleri şeylerle medhederlerdi." der.

Ahmed İbn Hanbel İbn Yasin el-Herevî, Ebu Davud Süleyman İbn el-Eş'as: "Resulullah (s.a.v.)'in hadislerinin, ilmine, illetlerine ve senedine vakıf olan hafızlardan biridir. O, mahir hadis üstadları arasında, zühdün, iffetin, tyillik ve takvanın en yüksek derecesine ulaşmıştır" demektedir.

Muhammed İbn Ebu Bekir İbn Abdurrezzak da: "Ebu Davud'un biri geniş diğeri dar iki kolluğu vardı. Kendisine Allah sana merhamet ede bu nedir? diye sorulunca: Geniş olan kitaplar içindir, diğeri ise ihtiyacımız yok" diye cevap verdiğini nakleder.

Ebu Süleyman el-Hattabi de şöyle demiştir: "Ebu Davud'un Sünen-i, İslami ilimler sahasında benzeri yazılmamış kıymetli bir eserdir. Mezhepleri farklı olduğu halde bütün insanlar tarafından hilsnî kabul görmüştür. Bu sebeple ulema fırkaları ve fukaha tabakası arasında (hükümüne teslim olunan) bir hakem olmuştur. Dolayısıyla O'nda herkese bir pay ve alacakları bir şey mevcuttur. Iraklılar, Mısırlılar, Magribliler ve dünyanın muhtefil bölgelerinde pek çok insan O'na itimad etmiştir. Horasanlılara gelince onların çoğunluğu Muhammed İbn İsmail el-Buhari'nin kitabıyla Müslim İbn el-Haccac en-Nisaburi'nin kitabına düşkünlüdürler. Hattabi Ebu Davud'un, "kitabımda, terkedilmesi hususunda insanların ittifak ettiği hiçbir hadis zikretmedim" dediğini nakletmiştir.

Ebu Davud'un zamamından önce hadis ulemasının bildiği tasnif türü "câmi", müsnet ve bunlara benzer şeylerdi. Dolayısıyla bu kitaplar sünenler ve ahkama varuncaya kadar bütün geçmiş milletlere ait haberleri, kıssaları, mev'ize ve adab kaidelerini cemedelerdi.

Sırf sünnetlere gelince, bu tür eserlerden hiç birisi, bu hadisler arasından sadece sünnetler seçmeye ve müstakil olarak rivayet etmeye yönelmezler ve Ebu Davud'un kabul ettiği metodu kabul etmezlerdi. Bunun için hadis imamları nazarında bu kitap tuhaf karşılanmış (Dolayısıyla sünnetlere geniş yer vermesinden kinaye olarak) ona: Devc ciğeri denilmesine sebep olmuştur.

İbrahim el-Harbf der ki: *"Ebu Davud bu kitabı tasnif ederken, Davud (a.s.) için demirin yumuşatıldığı gibi, Ebu Davud için de hadisler yumuşatıldı."*

İbnül Arabi, Ebu Davud'un bu kitabı hakkında *"Bir insanın elinde içeresinde Allah'ın kitabı bulunan mushaftan ve sonra da bu kitaptan başka ilim olmasaydı, ilim olarak asla başka şeye ihtiyaç duymazdı"* demiştir.

4. İMAM TİRMİZİ VE SÜENİ

İbnü'l-Esir, Tirmizi'nin terceme-i halinden bahsederken şunları kaydettirmektedir:

"O, Ebu İsa İbn Sevre İbn Musa İbn ed-Dahhak es-Sülemi et-Tirmizi'dir."

Tirmizi, Hicri 209 senesinde dünyaya geldi. 279 senesinde Recep ayının onüçüncü gününe rastlayan pazartesi gecesi doğmuştur. Tirmizde-fıkıh ilminde salih bir otorite, önde gelen alim ve hafızlardan biri olarak vefat etmiştir.

Hadis imamlarından kalabalık bir cemaattan hadis almıştır. İlk başta Kuteybe İbn Said, İshak İbn Musa Muhammed İbn Gaylan, Said İbn Abdurrahman, Muhammed İbn Beşşâr, Ali İbn Hacer, Ahmed İbn Munî, Muhammed İbn el-Müsenna, Süfyan İbn el-Vekî, Muhammed İbn İsmail el-Buhârî ve daha başkaları gibi meşâyih'den telakki etmiş ve sayılamayacak kadar pek çok kimseden hadis tahsil etmiştir.

Kendisinden de pek çok kimse hadis almıştır. O'ndan hadis alanlar arasında, kitabı bize kadar O'nun vasıtasıyla rivayet olanan Muhammed İbn Ahmed İbn Mahbû el-Mahbûbî el-Mervezî de bulunmaktadır.

Tirmizi'nin hadis ilmi sahasında tasnif edilmiş pek çok eseri vardır. Ve bu kitabı (el-Camiüssahih) kitaplarının en güzeli, en faydalısı; tekrarrın azlığı ve tertib yönünden en mükemmelidir. Mezhebi görüşlerin, istidlal vecihlerinin zikredilmesi; ve sahih, hasen ve garib hadis nevelerinin beyanı gibi başka kitaplarda bulunmayan özellikler bu kitapta yer almaktadır. Ayrıca içerisinde cerh ve tadil kaideleriyle kitabın son kısmında içerisinde kıymeti ehlince aşikar olan güzel bir takım meseleleri cemettiği 'Kitabül İlel' adıyla bir bölüm bulunmaktadır.

Tirmizi (r.a.), süneni için şöyle demiştir: *"Bu kitabı tasnif ettiğim zaman, onu*

hicaz alimlerine arzettim, hoşnut oldular, Irak ulemasına arzettim, onlar da hoşnut oldular. Horasan ulemasına arzettim onlar da hoşnud oldular. Her kimin evinde bu kitap bulunursa, sanki o evde konuşan bir Nebi vardır" demiştir.

5. İMAM NESAI VE SÜNENİ

İbnül Esir, Nesai'nin biyografisi hakkında şunları kaydeder:

"O, 225 senesinde Horasan'ın Nesa kasabasında dünyaya gelen Ebu Abdurrahman Ahmed İbn Şuayb İbn Ali İbn Bahr İbn Sinan en-Nesai'dir."

Nesai 303 senesinde Mekke'de vefat etmiş ve halen orada medfundur.(1)

el-Hakim Ebu Abdullah en-Nisaburi el-Hafız Ebu Ali'yi müslümanların imamlarından kabul ettiği dört kişiyi, defalarca yad ederken işittim. Önce Ebu Abdurrahman'dan başladığı.

Nesai, büyük şeyhlerle buluşmuş, alim, hafız ve imamlardan biridir.

Kuteybe İbn Said, İshak İbn İbrahim, Humeyd İbn Mesade, Ali İbn Haşrem, Muhammed İbn Abdul a'la, el-Haris İbn Miskin, Hennad İbn es-Sera, Muhammed İbn Beşşar, Mahmud İbn Gaylan ve Ebu Davud Süleyman İbn el-Eşas es-Sicistani ve daha pek çok hafız ve meşahiyden hadis almıştır.

Kendisinden de pek çok kimse hadis almıştır. Bunlar arasında Ebu Bîşr ed-Dülabi -ki bu zat Nesai'nin akranlarından- Ebul Kasım et-Taberani, Ebu Ca'fer et-Tahavi, Muhammed İbn Muhammed İbn Salih İbn Sinan ve Ebu Bekr Ahmed İbn İshak es-Sünni el-Hafız da vardır. Nesai'nin sünen-i bize kadar bu son talebesi vasıtasıyla rivayet edilmiştir.

Nesai'nin, ilmi hadis, ilmül-ilel ve bunlardan başka bir çok mevzularda yazılmış sayısız eseri vardır.

1) Nesai'nin ölüm sebebi ve vefat ettiği yer ulema arasında ihtilafıdır. Filistin'in Ramle kasabasında vefat ettiğini söyleyenler olduğu gibi Mekke'de vefat ettiğini söyleyenler de vardır. Kesa doğum tarihi de böyledir. Bazılarına göre doğum tarihi 215, bazılarına göre de 225 dir. (Çeviren)

el-Hafız Me'mun el-Misri şöyle demiştir. "Bolluk senesinde Ebu Abdurrahman ile birlikte Tarsus'a gittik. Bunun üzerine Meşayih-i İslam'dan ve Abdullah İbn Ahmed İbn Hanbel, Muhammed İbn İbrahim Müreyya; Ebu'l Azan Kiyilece ve bunlar gibi hafızlardan bir cemaat toplandılar. Ve şeyhlere karşı kendilerini kimin müdafaa edeceğini konuşmaya başladılar. Nihayet hepsi de Ebu Abdurrahman üzerinde birleştiler ve hepsi de O'nun seçilmesine karar verdiler."

el-Hakim en-Niysaburi de "Ebu Abdurrahman'ın hadis fıkhı üzerindeki açıklamaları sayılamayacak kadar çoktur. O'nun kitabussünenini tetkik eden kimse açıklamalarının güzelliğinden hayrete düşer" demiştir.

Yine Hakim; "el-Hafız Ali İbn Ömeri "Ebu Abdurrahman, zamanında hadis ilmiyle şöhrat bulan herkesden önde gelir" derken iştirim" demiştir.

İmam Nesai, şafii mezhebine mensub idi. O'nun şafii mezhebi üzerine yazmış olduğu pek çok eseri vardır. O araştırmacı ve vera sahibi bir kimseydi. O'nun kitabında, Haris İbn Miskin'den rivayet ederken, diğer şeyhlerindan rivayet ederken dediği gibi "haddesana ve ahberana" demediğini "onun huzurunda okunurken ben dinliyordum" dediğini görürüz.

Bunun sebebi şudur: Haris Mısır'da kaza işlerine bakardı ve kendisiyle O'nun arasında dargınlık vardı. Meclisine gelmesi imkansızdı. Bu sebeple bir yere gizlenir ve O'nun göremeyeceği şekilde hadis dinlerdi. İşte bunun için O'ndan rivayet ederken "haddesana ve ahberana" demekten kaçınırdı.

Şöyle de denilmiştir: Haris, sultanın yaptığı işlere dil uzatırdı. Ebu Abdurrahman ise onun hoşlanmadığı bir kıyafetle gelir huzuruna girerdi. Derler ki: Ebu Abdurrahman üzerine uzunca bir kaftan giyer, uzunca bir sarık sarardı. Bunun için Haris O'nun kıyafetinden hoşlanmaz ve O'nun sultanın casuslarından bir olacağından korkar, böylece O'nu huzuruna girmekten menederdi. Onun için Abdurrahman gelir kapının arkasına oturur ve dışarıdan Haris'in öğrencilerine okuduğu hadisleri dişerlerdi. Bundan dolayı Haris'den rivayet ettiği hadisler hususunda "haddesana ve ahberana" demezdi.

Bazı "emirler" Ebu Abdurrahman'a sünenindeki hadislerin hepsinin sahih olup olmadığını sordular. Bunun üzerine Abdurrahman, hayır cevabını verince o halde bize onun içindeki sırf sahih hadisleri yaz dediler. Bu sebeple 'el-Mücteba'yı yazdı. Bu, insanların senesinde illet olduğunu söylediği, sünendeki bütün hadisleri terkederek yazdığı 'el-Mücteba minessünen' adlı eseridir.

Doğru olanı Allah daha iyi bilir.

6. İBNİ MACE VE SÜNENİ

Şevkani şöyle demektedir:

"İbni Mace'ye gelince; O Rebia ibn Abdullah'ın Mevlâsı, Ebu Abdullah Muhammed İbn Yezid' ibn Abdullah ibn Mace el-Gazvî'dir."

İbn Mace, hicri 209 senesinde dünyaya gelmiş 273 veya 275 seneinde 21 ramazan salı günlü vefat etmiştir.

O, Meşâhîr-i ulemadan birisidir. Dört sünenden ve altı asıl (usulü sitte) kiptan biri kabul edilen meşhur sünenini telif etmiştir. Onun sünenini usulül sit-teden biri kabul edenlerin ilki 'Eirafü'l-Kütübdü-s-sitte' adlı eserinde İbn Tahir, daha sonra el-Hafız Abdul Ga'ni olmuştur.

İbn Kesir *"Şüphesiz ki, bu kitap fıkht konlarına göre bab'ara ayrılışı çok mü-kemmel ve faydalı bir kitaptır"* demiştir.

İbn Mace; hadis toplamak için seyahatlerde bulunmuş ve İslam dünyasının çeşitli beldelerini dolaşarak aralarında İmam Malik'in arkadaşları ve el-Leys'in de bulunduğu bir cemaatten hadis dinlemiştir. Kendisinden de aralarında Ebu'l hasen el-Kattan'ın da bulunduğu bir cemaat hadis rivayet etmiştir.

'en-Risaletü'l-Müstedrefe sahibi Kattanî ibni Mâce ve süneninden bahisle şöyle demektedir:

"Ebu Abdullah ibn Muhammed ibn Yezid'in süneni, Sünen-i İbn Mace diye bilinir. İbn Mace; onun babasının lakabıdır. Aksini iddia edenlerin hilafına, o ne dedesinin lakabı, ne de annesinin ismidir. Sonundaki "Ha" lafzî acemî bir isim olduğundan dururken de geçerken de sakın okunur. er-Rebiyye denilmesi, efendisi Rebiâ'ya nisbet edilmesi sebebiyledir. el-Gazvî ise; Irak'da meşhur bir şehir olan Gazvin'e nisbetle denilmiştir. Ebu Abdullah 273 veya 275 sene-sinde vefat etmiştir."

Ebu Abdullah'ın süneni, kendisiyle sahihayndan sonra kütübü sünenin ve sünen-i erbaanın tamamlandığı bir kitaptır. Hafız ibn Asakir ve daha sonra el-Mizzî ricalleriyle beraber bunların 'etraflarını' tasnif etmişlerdir. İbnü's-salah ve Nevevî, ibn Mace'nin vefat tarihinden bahsetmediği gibi, kitabını da 'Usulu-Sitte' arasında zikretmezler. Bilakis önceden gelen hadis uleması ve konuya vakıf alimlerden bir çoğuna uyarak 'asıl kitapları' sadece 'beş' tane kabul ederler.

Fakat bir kısım ulema İbn Mace'nin kitabının fıkhi yönden çok faydalı bir kitap olduğunu ve Muvatta üzerinde birçok fazlalığın bulunduğunu görünce onu da asıl kitapların içine dahil ederek bunları altı kitap kabul etmiştir.

İbn Mace'nin sünenini beş kitaba ilave ederek onları altıya (Kütübüssitte'ye) tamamlayanların ilki 'Etrafu Kütüb'is Sitte' ve 'Surutu'l Eimmetissitte' adlı eserleriyle Ebü'l Fadl Muhammed ibn-Tahir ibn Ali el-Makdisi ve daha sonra da el-Hafız Cemalüddin Ebul-Haccac Yusuf ibn Abdurrahman el-Mizzî'nin -ki, o Şam'da bir köy olan Mizze'ye nisbet edilmiştir- gözden geçirerek hülasa ettiği 'el-Kemal fi esmair-rical' yani 'kütübü sittenin ravileri' adlı eseriyle el-Hafız Abdul Gani ibn Abdulvahid ibn Ali ibn Surur el-Makdisi olmuştur. Daha sonra bunları etraf ve rical kitapları müellefleri ve sair insanlar izlemiştir.

Diğer taraftan 'et-Tecrid' adlı eserle Rezûn ibn Muaviye el-Abderi ve Camiül usul adlı eserinde ibnül esir diye bilinen Esirüddin Ebûs-Sedat el-Mübarek ibn Muhammed ibn Muhammed el-Cezirî eş-şâfi gibi bir kısım ulema da altıncı kitap olarak muvattai kabul ederler.

Öte yandan aralarında ibn'üs-Salah, Nevevî, Salahüddin el-Alaî ve Hafız ibn Hacerin de bulunduğu hafızlardan bir grup: "*Altıncı kitap olarak Darimî'nin süneni kabul edilseydi daha uygun olurdu*" demiştir. Bir kısmı da usulü sitteyi yedi kitap kabul edip, dolayısıyla beş kitaba ilaveten Muvatta ve İbn Mace'nin her ikisini de asıl kaynaklardan sayarken, kimileri de Muvatta'ı çıkararak onun yerine Sünen-i Darimî'yi kabul etmiştir.

Doktor Muhammed edib es-salih 'İmâhâtûn fi usulil hadis' adlı eserinde sünen-i ibni Mace'den bahsederek şöyle demektedir: "*İbn Mace'nin Sünen-i, Buhârî ve Müslim'in sahihleri ve sünen-i erbaa olmak üzere ana kaynaklardan -Kütübü sitte ile sünen-i erbaadan- bir tanesidir. Ve o, -sika ve hüccet olmuş alimlerin şehadetleriyle- fıkhi ve istifade edilecek ilmi bol bir kitaptır. Onda Muvatta üzerine hatta Kütübü-Hamse (beş kitap) üzerinde yapılmış ziyadet kabilinden pek çok hadis mevcuttur. Hafız ez-Zehebl ibn Mace'den "Bu sünen-i Ebu Zürra'ya arzettim. Onu inceledi ve "Zannediyorum bu kitap insanların eline geçerse şu camilerin tamamı veya çoğu terkedilir" dedi. Sonra "öyle sanıyorum ki onun içerisindeki zenedi zayıf hadislerin tamamı otuza ulaşmaz." dediğini rivayet etti. El-Hafız İbni Kesir onu, fıkhi konularına göre bab'lara ayrılışı çok sağ-*

lam ve faydalı bir kitap olmakla tavsif etti."

Ulema, bu kitabın üstünlüğüne şahadet etmekle beraber içerisinde zayıf hadislerin mevcut olduğunu söylemeyi de ihmal etmemiştir. İbn Hacer şöyle demiştir: *"İbn Mace'nin sünen kitabı babları ve acaiplikleri çok güzel bir camm-dır. Fakat içerisinde cidden zayıf hadisler de vardır."* Aynı şekilde buna benzer bir açıklama İbn'ül-Esir'den de nakledilmektedir. İbn'ül-Esir: *"Bu zayıf hadislerin tamamı ulema tarafından bilinmekte ve diğer sahih hadislerden temyiz edilmektedir"* demiştir.

Fakat kitabın ihtiva ettiği hadislerin tümüne kıyas edildiği zaman zayıf hadislerin sayısı çok azdır. İbn Mace'nin talebelerinden ebül Hasan el-Kattan, İbn Mace'nin süneninde binbeşyüz bab bulunduğunu ve içindeki hadislerin cümlesinin dörtbin tane olduğunu zikretmiştir. Asnımız hadis ulemasından biri olan Muhammed Fuad Abdul-Baki bu hadislerin tamamını tetkik etmiştir. Dolayısıyla onun sayımına göre İbn Mace'nin sünenindeki hadislerin sayısı dörtbinüçyüz kırk bir'e ulaşmaktadır. Bu hadislerden üçbiniki tanesini küttübül hamse sahiplerinin hepsi veya bir kısmını rivayet etmiştir. Fakat İbn Mace bunları, Küttübü Hamse'nin tariklerinden başka bir tarikle rivayet etmiştir. Geri kalan hadisler alimlerce ihticac olunan hadislerdendir. Zevaidlerin aynotları ise Süneni İbn-i Mace'nin ikinci cildinin sonunda M.Fuat Abdülbaki'nin tesbit ettiği şekilde şöyledir:

- a- Râvileri sfkâ, isnadları sahih 438 hadis,
- b- Isnadları hasen 199 hadis,
- c- Isnadları zayıf 613 hadis,
- d- Isnadları zayıf, yahud münker yahud mekzub 99 hadisdir.

Bu taksimatı yaptıktan sonra M.Fuat Abdul Baki (r.a.), Küttübü Hamse'nin (Buhari ve Müslim'in Sahihleri, Nesai, Tirmizi ve Ebu Davud'un Sünenleri) hadislerini, hadislere kuvvet üstüne kuvvet kazandıracak şekilde birbirlerini destekler mahiyette başka yollarla rivayet etmiş olmasını; sonra tek başına rivayet ettiği -isnadları sahih ve hasen olan hadislerin bütüne nisbetle büyük bir yekün teşkil etmiş olmasını kitabın önemli meziyetlerinden biri olarak kabul etmiştir. Dolayısıyla bu meziyetleri diğer meziyetlerine ilave edildiği zaman bu kitabın kıymeti gayet açık bir şekilde ortaya çıkmış olur.

7. DARİMİ VE SÜNENİ

Risale-i Müstedrefe sahibi, Kattanî şöyle demiştir:

"Ebu Muhammed Abdullah ibn Abdurrahman ibn el-Fadl ibn Behram ibn Abdüssamed et-Temimi es-Semerkandî ed-Darimî'nin -ki o, Temim kabilesinin büyük bir "boyu" olan Darim ibn Malik'e nisbet edilmiş ve 255 senesinde Merv'de vefat etmiştir- Süneni pek çok âlî isnadı ve el-Buhari'nin sülasiyyânından daha fazla sülasiyyâtı(1) ihtiva etmektedir."

Doktor Edib es-Salih ise şunları kaydetmektedir:

Aralarında İbn-üs-Salah, Nevevî ve el-Hafız İbnü Hacer el-Askalanî'nin de bulunduğu ulemeden bir cemaat *"Altıncı kitab (yani itimad olunan sünnet kitaplarının altıncısı) olarak Dariminin müsnedi kabul edilseydi daha uygun olurdu"* görüşüne sahip olmuşlardır.

Sünen-i Darimî'nin muhakkiki Muhammed Ahmed Dehman sünen-i takdim ederken, sünen-i ve müellifini tarif ederek şöyle demektedir:

"Müellif, el-Hafız el-kebîr, şeyhul İslam Eb'u Muhammed Abdullah ibn Abdurrahman ibn el-Fadl ibn Behram İbn Abdüssamed et-Temimî es-Semerkandî ed-Darimî'dir. Kendisine; Temim kabilesinin büyük bir 'Boy'u olan Darim ibn Malik ibn Hanzala ibn Zeyd ibn Menat ibn Temim'e nisbetle Darimî denilmiştir."

İbnü Asâkir, Ebu Yakub İshak ibn İbrahim el-Verrak'a kadar uzanan kendi senediyle Ebu Ya'kub'un: Ebu Muhammed Abdullah ibn-Abdurrahman'ı: *"İbnül Mübarek'in vefat ettiği hicri 181 senesinde dünyaya geldim" derken işittim*" dediğini rivayet eder.

1) es-Sülasiyyat: Kendisinde, Nebi (a.s.) ile müellif arasında sadece üç ravi bulunan sened demektir.

Darimî hilm, dirayet, zeka, hıfz, ibadet ve zühd bakımından darb-ı mesel olacak şekilde son derece zeki ve dindar bir kimse olarak tanınmıştır. Hadis toplamak için pek çok seyahatlerde bulunmuş bu sebeple Mısır, Şam, Irak ve Haremeyni (Mekke ve Medine'yi) ziyaret etmiştir. Semarkand'da hadis ve âsâr ilmini ortaya koymuş ve uydurma hadislere karşı mücadele vermiştir. Darimî, kamil bir müfessir, alim ve fakih bir zattı. Semarkand'da kendisine yapılan "kadî"lik tekliflerini geri çevirdi. Nihayet sultanın şiddetli ısrarı üzerine kadılık görevini üstlendi. Fakat tek bir dafa hüküm verdikten sonra istifa talebinde bulundu ve istifa talebinin kabul edilmesi üzerine de kadılık görevinden ayrıldı.

Darimî hicrî 255 senesinde Terviye -yani Zilhicce ayının 8. günü- ikindi vaktinden sonra 75 yaşında iken vefat etmiş ve cuma gününe tekabül eden arafe gününde Merv'de defn olunmuştur. 250 senesinde, vefat ettiğini söyleyenler de olmuştur. Ama doğrusu bu değildir.

İshak İbn Ahmed şöyle demiştir: *"Biz Muhammed İbn İsmail el-Buharî'nin yanında idik. O sırada kendisine, içeresinde Abdullah İbn Abdurrahman'ın ölüm haberi yazılı bir mektup getirildi. Bunun üzerine Buhari başını önüne eğdi, gözyaşları iki yanağı üzerine dökülerek başını kaldırdı ve Allah'ı Teala'ya istırca edip, -"İnnalillah ve İlna İleyhi raciun" dedikten- sonra şu şiiri okudu."*

"Şayet yaşamın devam ederse, bütün sevgililerinin birer birer yok olmasına üzülürsün de,

Nefsinin yok oluşu daha acı olduğu halde buna hiç önem vermezsin."

el-Buhari, Hadis-i şerifte varid olmadıkça hiçbir şiir okumazdı.

Darimî'nin telifatı şunlardır: el-Tefsir, el-Cami' ve bir de bu Müsned'i.

DARİMÎ'NİN ŞEYHLERİ

Darimî; Ebu Müschher, Mervan İbn Muhammed Abdulvehhab İbn Said el-Muğni, en-Nadir İbn Şemil - Yezid İbn Harun, Said İbn Amir ed-Dabî, Cafer İbn Avn, Zeyd İbn Yahya İbn Abid ed-Dimeşkî, vebb İbn Cerir ve Halid İbn Mahled'den hadis dinlemiştir. Haremeyn, Horasan, Şam ve Irak'daki şeyhleri de bunlara ilave edilmelidir.

Darimî'den rivayet eden müellifler:

Buhari Cami'inden başka telifatında, Müslim sahihinde Ebu Davut, Tirmizî ve Nesâî sünenlerinin dışında; Hasen İbn Sabah el-Bezzar, Ebu Zü'râ, Ebu Hâtim, Bâkî İbn Mahled, Ömer İbn, Muhammed el-Buceyri, Cafer İbn Muhammed el-furyabi, Abdullah İbn Ahmed İbn Hanbel ve İsa İbn Ömer İbn el-Abbâs es-Semarkandî ve daha başka müellifler eserlerinde kendisinden hadis rivayet etmişlerdir.

İMAMLARIN DARİMİ HAKKINDAKİ ÖVGÜLERİ

İshak, Muhammed İbn Abdullah İbn Müberred el-Mahremî'yi Bağdad'da insanlara hitaben: *"Ey Horasanlılar! Abdullah İbn Abdurrahman aranızda olduğu müddetçe başkasıyla meşgul olmayınız."* derken, aynı şekilde Said el-Eşeccî *"Abdullah İbn Abdurrahman bizim imamımızdır."* derken ve Osman İbn Ebu Şeybe'yi de *"Muhakkak ki, Abdullah İbn Abdurrahman, zeka, basiret, hafıza, nefisini muhafaza bakımından insanların tesvib etmiş olduğu bu vasıfların daha yükseğine sahiptir"* derken işittim demiştir.

Yine İshak: Şüreyh İbn Yusuf el-Bağdadî'yi *"Ey Horasan'lılar, Abdullah İbn Abdurrahman aranızda bulunduğu için ne mutlu size"* derken işittim, demiştir.

Muhammed İbn Abdullah İbn Bekir de şöyle demiştir: *"Abdullah, hafıza ve takva yönüyle bizden üstün idi."*

Abdurrahman İbn Ebu Hatim, Babamı: *"Abdullah İbn Abdurrahman es-Semerkandî, zamanındaki insanların imamıdır."* derken işittim, demiştir.

Zahir el-Hatib es-Semerkandî ise şöyle demiştir: *"Ben Ahmed İbn Hanbel'in yanında idim. Bir ara Abdullah İbn Abdurrahman'ı anarak şöyle dedi. "O tam bir seyyiddir" sonra şöyle devam etti: "Bana küfür teklif edildi, ben küfrü kabul etmedim. Ona ise dünya teklif edildi, de o dünyayı kabul etmedi."*

Ahmed İbn Hamid *"Reca'e İbn Mercî'yi "Ben Ahmed İbn Hanbel'i; İshak'ı, İbn'ül Medeni ve eş-Şaz künü'yi gördüm. Fakat Abdullah'dan daha hafızını görmedim"* derken işittim, demiştir.

Ebu Said el-Cerîf Ömer İbn'ül Hasen: Beldeleri zikrederek: *"Ben Mısır ve Şam'da bulundum. İlim ehlinde hiçbir kimseyi görmedim ki, Reca'e İbn el-Mercî'yi ve Muhammed İbn İsmail el-Buharî'yi tanımadıkları halde, Abdullah İbn Abdurrahman'ı tanımasınlar"* demiştir.

Ebu Hamid İbn'ül-Şarkî ise şöyle demiştir: *"Horasan ancak beş tane hadis imanı çıkarmıştır. Bunlar da: Muhammed İbn Yakya, Muhammed İbn İsmail el-Buharî Abdullah İbn Abdurrahman, Müslim İbn ül-Haccac ve İbrahim İbn Ebu Talib'dir"*

Ebu Muhammed Ca'fe İbn Muhammed el-Ümmî: Hafız Recâ'e'yi *"Nebi (a.s.)'in hadislerini Abdullah İbn Abdurrahman'dan daha iyi bilen hiçbir kimseyi bilmiyorum"* derken işittim demiştir.

Abdullah İbn el-İmam Ahmed İbn Hanbel şöyle der: *"Babam Ahmed İbn Hanbel'e: Ey babacığım el-Huffaz ne demekdir? diye sordum. Babam:*

"Ey Yavrucağım onlar, Horasan ehlinde yanımızda kalan gençlerdi. Fakat dağılıp gittiler" dedi. Ben;

"Onlar kimlerdi? Babacığım," dedim. Babam:

"Şu Buharalı Muhammed ibn İsmail, -Ebu Zur'ayı kastederek- şu Râzî'li Abdullah ibn Abdülkerim, Semerkand'lı Abdullah ibn Abdurrahman ve şu Belk'li el-Hasen ibn Şücâ' idi." dedi Ben:

"Bunların en hafızı kimdi?" dedim. Babam:

"Ebu Zur'a en güzel ve en düzgün konuşanlarıydı. Muhammed ibn İsmail'e gelince, o; hadisi en iyi bilenleriydi. Abdullah ibn Abdurrahman'a gelince, o; hafızası en sağlam olanlarıydı. Hasan ibn Şuca'a gelince o da babları en iyi cem ve tasnif edeniydi." dedi.

Bündar ise şöyle demiştir:

"Dünyadaki hafızlar dört kişidir. Onlar da: Rey'de Ebu Zur'a, Nisabur'da Müslim İbn ü'l-Haccac, Semarkand'da Abdullah ibn Abdurrahman ve Buha-ra'da Muhammed ibn İsmail el-Buhari'dir."

Ebu Hatim er-Razi de "İrakililerin en alimi el-Buhari, bugün Horasanlıların en alimi Muhammed ibn Yahya, en çok vera sahibi olanları Muhammed ibn Selim ve en sika ve huccet olanları ise, ed-Darimi'dir." demiştir.

Nevevi ise Darimi hakkında: "Darimi zamanundaki müslümanların hafızlarından bir tanesiydi. Fazilet ve hafızasına çok az insan yetişebilirdi" demektedir.

DARİMİ'NİN SÜNENİNİN MUHADDİSLER NAZARINDAKİ MERTEBESİ

Bu sünen muhaddisler nazarında, istihlâhları hilafına müsned diye meşhur olmuştur. Suyuti Tedribür-Ravi adlı eserinde: "Darimi'nin müsnedi, müsned değildir. Belki bablara göre tertip edilmiş bir kitaptır. Bazı muhaddisler onu sahih adını vermişlerdir" demektedir.

Hafız ez-Zehbi ise: "Seçkin bir tabakada yer alan en üstün müsned Abd İbnü Humeyd'in müsnedi'dir" demiştir.

Yine Hafız ez-Zehbi şöyle der: "Darimi'nin sünen-i her ne kadar müsned kitaplarını tertibinde olmasa da 'müsned' diye isimlendirilmiştir."

Molla Aliyyülkari de el-Mirkat adlı eserinde şunları kaydetmiştir: "Darimi'nin meşhur müsnedi, sahabe isimlerine göre değil, bu hususta vehmedenlerin hilafına, bab'ara göre tertip edilmiştir."

Bu hususta vehmeden muhaddis ise kati bir şekilde onu müsned kitaplardan addeden İbnussalah'dır. Halbuki Suyuti 'Tedrib-ür-Ravi' adlı eserinde şöyle demektedir: "Denilir ki, Darimi'nin müsnedi, müsned değildir. Belki bablara göre tertip edilmiş bir kitaptır." Şeyhul İslam Molla Ali şöyle devam ediyor: "Selef ulemasından Darimi'nin kitabını 'sahih' olarak isimlendirme hatasına düşen

hiç kimseyi görmedim. Ancak, İbn-us-Salah'ın, Münzirinin eserinde gördüğüm sözül müstesna."

Ve Şeyhul İslam "Şüphesiz Darimi'nin süneni tertip bakımından sünenlerden aşağı değildir. Hatta bu bakımdan 'Beş kitab'a dahil edilseydi, İbn Mace'nin süneninden daha uygun olurdu. Çünkü bu birçok yönüyle ondan daha faziletlidir" demiştir.

İraki, 'Ennüketü fi Garibilhadis' adlı eserinde "içindeki hadisler müsned olduğu için tıpkı Buhari'nin sahihine müsned adını verdiği gibi, bunu da müsned diye isimlendirilmesi meşhur olmuştur" demektedir...

8. İMAM MALİK VE MUVATTA'I

İbn-ül esir, İmam Malik'in hal tercemesi hakkında şöyle der:

"Müellif, Humeyr İbn Sebe oğullarından veya Yücecebe İbn Kahtan oğullarından Ebu Abdullah, Malik İbn Enes İbn Malik İbn Ebi Amir İbn Amr İbn el-Haris İbn Süveyd'dir. -Ahmed, kumral saçlı idi-. Onun nesebi konusunda bundan başka daha farklı görüşler de vardır."

Ahmed İbn Hanbel Hicretin 95. senesinde dünyaya gelmiş ve 84 yaşında iken, hicri 179 senesinde Medine'de vefat etmiştir.

Vakidî: Onun 90 yaşında iken vefat ettiğini ve Yahya adında bir oğlunun olduğunu söylese de bunu ondan başka bu şekilde bilen hiç kimse yoktur.

O, Hicaz ehlinin, hatta fıkıh ve hadis ilminde bütün insanların imamıdır. İmam Şafii'nin onun talebelerinden olması ona iftihar olarak kâftir.

Muhammed İbn Şihab ez-Zühri, Yahya İbn Said el-Ensari, Abdullah İbn Ömer'in Mevlâsı Nâfi, Muhammed İbn el-Münkerdir. Hişam İbn Urve İbn ez-Zübeyr, İsmail İbn Ebu Hâkim, Zeyd İbn Eslem, Said İbn Ebu Said el-Makbûrî, Mahreme İbn Süleyman, Rebfa İbn Abdurrahman, Abdurrahman İbn el-Kasım, Şüreyk İbn Abdullah İbn Ebu Nemr ve bunlardan başka pek çok kimseden ilim almıştır.

Muhtelif belde imamlarından sayılamayacak kadar bir çok kimse kendisinden hadis almıştır.

Bunlar arasında: eş-Şafii, Muhammed İbn İbrahim, İbn Dinar, Ebu Hişam el-Muğîre İbn Abdurrahman el-Mahzumi, Ebu Abdullah Abdulaziz İbn Emi Hazim, Osman İbn İsa İbn Kinane -ki, bunların hepsi de kendi akranları olan talebeleridir- Ma'n İbn İsa el-Gazaz, Ebu Mervan Abdumelik İbn Abdulaziz el-Macişun, Yahya İbn Yahya el-Endülûsi -ki İmam Malik'in Muvatta'ı bize kadar onun tarikiyle rivayet edilmiştir.- Abdullah İbn Mesleme el-Ga'nabî, Abdullah,

İbn Vehb, el-Esbâğ ibn el-Ferec ve bunlardan başka sayılamayacak kadar talebesi vardır.

Bunlar, El-Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Ahmed ibn Hanbel, Yahya ibn Main ve daha pek çok hadis imamının şeyhleridir.

İmam Malik (r.a.) şöyle demiştir: "Kendisinden hadis yazdığım kimse yok ki, bana gelip ferva istemeden ölmüş olsun."

Bekir ibn Abdullah es-San'ânî şöyle demiştir: "Biz Malik ibn Enes'in yanına geldik. O bize Rebia' ibn Abdurrahman'dan hadis rivayet eder, biz de onun hadislerinden azıklanır, istifade ederdik. Birgün bize (Rebia'yı göstersem) ona ne yaptınız. O, şu hırkanın içerisinde uyuyor, dedi. Bunun üzerine biz, hemen gidip Rebia'yı uyandırdık. O'na sen Rebia'mısın? dedik. Evet ben Rebia'yım dedi. Biz te'kid etmek için, Malik ibn Enes'in kendisinden hadis rivayet ettiği Rebia mısın? dedik. Evet, dedi. Biz, bizzat kendin payidar olamadığın halde, Malik, senin adınla nasıl oldu da piyadar oldu? dedik. Rebi'a: Bilmez misiniz ki, bir anlık saltanat bir deve yüklü ilimden daha hayırlıdır? dedi.

İmam Malik ilm'e ve din'e saygı hususunda çok hassas davranırdı. Hadis rivayet etmek istediği zaman, abdest alır, döşeginin başına oturur, sakalını tarar, güzelce koku sürünür, vakarlı ve heybetli bir şekilde yerine yerleştikten sonra hadis'i rivayet ederdi. Kendisine niçin böyle yaptığı sorulunca; Resulullah (s.a.v.)'in hadis'ine saygı göstermek istiyorum, cevabını verirdi.

Birgün, İmam Malik, Ebu Hazim oturuyorken yanına uğradı ve beklemeden geçip gitti, kendisine neden böyle yaptığını soranlara "oturacak bir yer bulamadım. Dolayısıyla Resulullah (a.s.)'ın hadislerini ben ayakta iken almaktan haya ettim" cevabını verdi."

Yahya ibn Said el-Kattan: "Hadisciler içerisinde, hadisleri İmam Malik'den daha sahih hiç kimse yoktur" demiştir.

İmam Şafii (r.a.): Ulema, bilhassa İmam Malik anıldığı zaman: "Üzerimde İmam Malik'den daha fazla iyiliği olan hiçbir kimse yoktur" derdi.

Rivayete göre halife el-Mansur, İmam Malik'i mükrehin talakı konusunda hadis rivayet etmekten menetmiş sonra da bu hususta soru sorması için gizlice kendi adamlarından birini imamin meclisine göndermişti. Nihayet İmam, insanlardan ileri gelen bir topluluğun huzurunda "mükrehin talakı geçersizdir." hadisini rivayet etti. Bunun üzerine halife kendisini kırbaçlarla dövdürdü. Fakat yine de bu hadis rivayet etmekten vaz geçmedi.

Rivayete göre Harun er-Reşid, Medine'de bulunduğu sırada- İmam Malik'in evinin olup olmadığını sorar. Malik de evinin olmadığını söyler. Bunun üzerine kendisine 3000 dinar verir. Ve onunla bir ev satın almasını söyler. Malik (r.a.), parayı alır ve harcamadan muhafaza eder. Nihayet Harun er-Reşid saraya dön-

mek isteyince İmam'a: "Benimle birlikte Medine'den çıkmam gerekiyor. Zira ben, tıpkı Hz. Osman'ın bütün insanları bir tek Kur'an nüshası üzerinde topladığı gibi, bütün insanları Muvatta üzerinde toplamaya karar verdim" der. Bunun üzerine İmam Malik: "Bütün insanları Muvatta üzerinde toplama meselesine gelince: Bunu asla yapamazsın. Zira Resulullah (a.s.)'ın ashabı O'nun vefatından sonra bütün İslam beldelerine dağıldılar. Ve oralarda hadis rivayet ettiler. Her belde halkının bildiği ve kendisiyle amel ettiği bir ilmi vardır. Onları bundan vazgeçirmeye imkan yoktur. Üstelik Resulullah (a.s.): "Ümmetimin ihtilafı rahmettir"(1). buyurmuştur. Seninle birlikte Medine'den çıkmama gelince: Buna da asla imkan yoktur. Zira Resulullah (a.s.) "Eğer bilmiş olsalar, Medine onlar için daha hayırlıydı" buyurmuştur. Bir başka hadislerinde de "Medine, içindeki bütün pislikleri defeder." buyurmuştur. Ve "İşte olduğu gibi, paraları- nuz: İstersen onları geri al, istersen bırak" diyerek er-Rasid'in isteklerini reddeder.

İmam Malik hareketiyle er-Rasid'e, sen sadece bana bu iyiliği yaptığın için Medine'den ayrılmamı teklif ediyorsun. Halbuki ben Resulullah'ın şehrine dünü- yayı tercih edmem demek ister.

İmam Şafii (r.a.) şöyle der: "İmam Malik'in kapısında kendilerinden daha güzelliği görmediğim, Horasan atlarından bir at ve Mısır kaurlarından bir kaur gördüm. Bu sebeble İmam'a:

"Bunlar ne kadar güzel hayvanlar" dedim. İmam Malik,

"Onlar, benden sana hediye olsun, al götür ey Abdullah" dedi. Bunun üzeri- ne ben:

"Onlardan bir tanesini bilmek için kendine bırak" deyince:

"İçerisinde Allah Resulünün bulunduğu bu toprağı, bir hayvanın turnakları-yla çiğnemekten Allah'tan utanırım" dedi.

Bu ulu dağın ve bu taşkın denizin bunun gibi daha nice menkıbeleri vardır.

'er-Risaletül-Müstedrefe' sahibi el-Kattani: "Ebu Ömer İbnü Abdil-Berr'in, İmam Malik'in Muvatta'ındaki mürsel, munkatı' ve mu'dal hadisleri senedlerine isal eden bir kitabı vardır. Ve İmam Malik'in Muvatta'ındaki, hiçbir kimseye isnad etmeden "bana ulaşan" ve "sika kimselerden" diyerek rivayet ettiği hadis-lerin tamamı almış tane olup, tanınmayan dört hadis müstesna, hepsi de Malik'den başka bir tarik'le müsned olarak rivayet edilmiştir" der ve sonra bunları zikreder.

Eş-Şeyh Safiî el-Filani: "İbnü's-Salah'ın içerisinde bu dört hadis senedleri- ne isal eden bir eserini gördüm" demiştir.

1) Hadis'in senedi zayıftır. Bazıları da "aslı yoktur" demiştir.

9. İMAM AHMED VE MÜSNEDİ

Şevkani onun hakkında şunları kaydeder:

"Ahmed ibn Hanbel'e gelince, O, imameti ve yüceliği üzerinde ittifak edilen büyük imam Ahmed ibn Hanbel ibn Hilal es-Şeybânî'dir. Ahmed ibn Hanbel hadis toplamak için Şam, Hicaz, Yemen ve daha bir çok beldelere seyahatlerde bulunmuştur. Süfyan ibn Uyeyne ve onun tabakasına mensup olan şeyhlerden hadis dinlemiştir. Kendisinden, (de) şeyhlerinden bir cemaat ve sayılamayacak kadar kimse hadis rivayet etmiştir. Bunların rasında el-Buhari ve Müslim de vardır."

Ebu Zura: *"Ahmed ibn Hanbel'in oniki deve yükü kitabı vardı. Onların hepsini kalbinde muhafaza ederdi ve bir milyon hadisi ezbere biliyordu"* demiştir.

İmam Ahmed hicri 164 senesinin rebiül evvel ayında dünyaya geldi ve sahih olan görüşe göre, 241 senesinde vefat etti. O'nun parlak kerametleri vardır. Ve meşhur 'el-Mihne' olayı ile imtihan edilmiştir.

Tarihçiler onun terceme-i halinden uzun uzun bahsetmiş ve bu esnada birtakım acib ve garib olayları zikretmişlerdir. ez-Zehebi 'Siyer-i A'lâmünnübela' adlı eserinde onun terceme-i halini elli sahife halinde beyan etmiştir. Onun terceme-i haline dair müstakil eserler de tasnif edilmiştir.

Ahmet ibn Hanbel'in 750.000 hadis içerisinde seçerek yazdığı ve içerisinde kendisiyle ihtilac edilen hadislerden başkasını sokmadığı büyük bir müsnedi vardır.

Bazıları mübalâğa ederek ondaki bütün hadislerin sahih olduğunu söylemişse de, İbn'ül Cevzi; içerisinde bir takım yalan ve mevzu hadisleri irad ettiği 'Kitab'ül-Mevzuatı'nda bunlardan bir çoğunu mevzu hadisler arasında zikretmiştir.

Ahmed ibn Hanbel (r.a.), kitabında bir takım zayıf, hasen ve sahih hadisleri

irad etmektedir. Kendisini, bazı hadisleri hakkında bir kısım alimler muahaza etmiştir. Ve Hafız İbn-ül-Hacer, içerisindeki bütün hadisler hakkında mücülliflerinin sıhhat şartına uymadığı Muvaatta ve Sünen-i Erbaa (Ebu Davud, Nesai, Tirmizi ve İbn-i Mace'nin sünenleri) gibi kitaplardan mevzu hadisleri ayıklayarak mükemmel bir şekilde tashihe tabii tuttuğu gibi aynı tarzda, bunun da tahkikini yaparak içerisindeki bütün hadislerden uydurma şüphesini uzaklaştırmıştır. Şunu hemen belirtelim ki, Ahmed İbn Hanbel'in müsnedindeki Buhari ve Müslim'in sahihleri üzerine zaid olan hadisler, Sünen-i Ebu Davud ve Tirmizi'deki, Zaid hadislerden daha zayıf değildir. Nitekim el-İraki, bu eserde mevzu olarak sadece dokuz hadis bulunduğunu zikretmekte ve bunlara İbn-ül Cevzi'nin 'Kitab-ül Mevzuat'ında irad ettiği onbeş hadisi izafe ederek bunların mevzu olmadığını birer birer müdafaa etmektedir. Ancak Suyuti, Ahmed'in müsnedinde mevcud olan ve İbn-ül-Cevzi'nin izah ettiği diğer bir takım hadislerin el-İraki'nin gözünden kaçmış olduğunu söylemiş ve tamamı ondört tane olan bu uydurma hadisleri 'Ez-Zeylül Muhammed' adını verdiği bir cüz'de toplayarak kesin bir dille reddetmiştir.

Hafız İbn-ül Hacer ise, 'Ta'cilül menfaah fi ricailil-Erbaah' adlı eserinde "Ahmed İbn Hanbel'in müsnedinde üç veya dört hadisden başka aslı olmayan hiç bir hadis yoktur. Bunlardan birisi de, "O, cennet'e emekleye emekleye girecektir." şeklinde rivayet olunan Abdurrahman İbnü Avf hadisidir. Bu da, Ahmed İbn Hanbel'in katibine atmasını emredip de katibin sehven kaydetmiş olmasına hamledilmek suretiyle mazur görülmüştür." demiştir.

el-Haysemî de; 'Zevaid'ül Müsned'inde "Şüphesiz ki, Ahmed İbn Hanbel'in müsned'i, sahih olma yönünden diğerlerinden daha sahih'dir. Hadislerin çokluğu ve sıyakının güzelliği hususunda onun müsnedine hiçbir müsned kitabı denk olamaz." demiştir. Keza İmam Suyuti 'el-Cami'ül-Kebir' adlı eserinin mukaddimesinde "Ahmed'in müsnedindeki hadislerin tamamı makbuldür. Çünkü ondaki zayıf hadisler, hasen hadis derecesine yaklaşmaktadır." demiştir.

'er-Risaletül-Müstedrefe' sahibi el-Kattani de İmam Ahmed'in müsnedinden bahsederken:

İmam Ahmed'in müsnedine gelince: "O, sünnetleri ihya eden -ve 241 senesinde Bağdad'ta vefat eden- Ebu Abdullah, Ahmed İbn Muhammed İbn Hanbel eş-Şeybani, el-Mervezi el-Bağdadi'nin müsnedidir. İmam Ahmed ezbere bir milyon hadis biliyordu. Onun bu müsnedi başta, bilinen on imamın müsnedi olmak üzere, bununla beraber oğlu Abdullah'ın ve onun ravi'si olan Ebu Bekir el-Katî'nin ziyadaları da dahil, onsekiz müsnedi ihtiva etmektedir" demiştir.

Ekseri alimler arasında onun kırkbin hadis ihtiva ettiği, görüşü şöhret kazanmıştır. Ebu Musa el-Medîni: "Muahhidlerden devamlı, bu şekilde işitirdim. Hatta bunu Ebu Mansur İbn Züreyga (Zerîg)'a da söyledim" demiştir. el-Hafız

Şemsüddin Muhammed ibn el-Hüsyen et-Tezkire'sinde bunu açıkça beyan ederek *"Ahmed ibn Hanbel'in müsnedindeki hadislerin adedi mükerrerleriyle beraber kırkıbindir."* demektedir. Başkalarının hilafına, görüşüne itimad olun İbn'ül Münadi ise, şöyle demektedir. *"Ahmed'in müsnedindeki hadislerin tamamı otuzbin hadistir. İmam Ahmed onları 750.000 den daha fazla hadis içerisinde seçmiş ve ona göre kendileriyle ihticac edilen hadislerden başkasını kitabına almamıştır."* Nasıl ki, bazıları ona sahih ismini vermekle mübalaga etmişse, aynı şekilde İbnülsalah'ın sünen kitaplarını ondan üstün sayması ulema tarafından ayıplanmıştır. Doğru ve gerçek olan: İçerisinde, zayıflık bakımından bazıları bazısından daha şiddetli olmak üzere birçok hadisın mevcut olduğudur. Hatta İbnül Cevzi bunlardan bir çoğunu mevzuatına dahil etmiştir. Fakat Ahmed ibn Hanbeli, bazı hadisleri hususunda el-Hafız Ebu'l-Fadl el-İraki ve diğer bazıları hususunda da 'el-Kavlül müsedded fiz-Zübbi an müsnedi İmam Ahmed' adlı kitabında, el-Hafız ibn-ü Hacer ve de 'ez-Zeylül Muhammed ale-l Kavli'l müsedded' adlı eserinde İmam Suyuti'yi muahaze ve tenkid etmişlerdir. Bu imamlardan birincisi (İbn Hacer) (Muvatta ve sünen-i erbaa gibi içerisindeki hadislerin) bütünü de (müelliflerinin) sıhhat şartına uymadığı kitaplardan mevzuu hadisleri ayıklayarak mükemmel bir şekilde tashihe tabi tuttuğu gibi, Ahmed ibn Hanbel'in (r.a.) müsnedinin tahkikini yaparak ve bütün hadisleri üzerinden uydurma şüphesini nefyederek: *"Onun müsnedindeki, Buhari ve Müslim'in sahihleri üzerine zaid olan hadisler sünen-i Ebi Davud ve Sünen-i Tirmizi'deki Sahiheyn üzerine zaid olan hadislerden daha zayıf değildir."* demiştir. Diğerleri ise: *"Onun müsnedindeki zayıf hadisler, mucahhirun ulemasından bir çoğunun sahih saydıkları, hadislerden daha güzel bir durum değildir"* demiştir.

İsfahanlı hafızlardan bazıları ve aynı şekilde el-Hafız Nasıruddin ibn Züreyg ve ondan sonra gelen bir kısım musannifler Ahmed ibn Hanbel'in müsnedini bablara göre tertip etmiştir. Daha sonra Hafız Ebu Bekir ibn el-Muhip bunu, 'Esmailmukallîn' adlı eserde alfabetik sıraya göre tertip etmiştir. Ayrıca Ahmed ibn Hanbel'in oğlu el-Hafız Ebu Abdurrahman Adullah el-Bağdadi'nin (V. 290) Onun müsnedi üzerine yazılmış bir 'zevaid'i vardır. Bu eser hacim bakımından müsnedin dörtte biri kadardır. Ve rivayete göre onbin hadis ihtiva ettiği söylenilmektedir. Aynı şekilde Abdullah'ın, babasının 'Kitabü'l-Züh'd' adlı eseri üzerine tasnif ettiği bir zevaid mevcuttur. Bunlardan başka el-İmam Hafız Ebu Bekir Muhammed ibn el-Hafız Ebu Muhammed Abdullah el-Makdisî el-Hanbelî'nin 'Ahmed'in bu müsnedini alfabetik sıraya göre tertip ettiği bir eseri bulunmaktadır.

Tamamlanmamış bir hizmet olmakla beraber, Ahmet ibn Hanbel'in müsnedi üzerine yapılan çağdaş hizmetlerin en mükemmeli eş-Şeyh Ahmed Şakir'in: Ve İmam Hasan el-Benna'nın babası eş-Şeyh Abdurrahman el-Benna'nın (r.a.) hizmetleridir. Zira Abdurrahman el-Benna, müsnedi fihhi ve ilmi bablarına göre

tertip ederek şerhetmiştir.

İmam Ahmed'i ve kitabını tanıtırken el-Münavi de:

Sünneti müdafaa eden, mihnet'e sabreden: ve İmam Şafii'nin hakkında kaydeder: *"Bağdad'da ondan daha fakih ve daha zahid kimse yoktu"* dediği ve İmam'ül-Haremeyn'in: *"Sünnetin Yüz'ünden bid'ad lekesini arıttı ve Ümmet'in akidesinden müphemî kaldırdı"* diyerek medheddiği İmam Ahmed: Muhammed ibn Hanbel'in oğludur.

İmam Ahmed 154 senesinde Bağdad'da dünyaya gelmiştir. Şafii'den, İbn Mehdi'den ve daha bir çok halkadan hadis rivayet etmiş, kendisinden de Şeyhân (Buharî ve Müslîm) ve başkaları rivayette bulunmuştur. 241 senesinde vefat ettiğinde ölüm haberiyle dünya çalkalanmıştır.

İbn'ül Medîni şöyle der: *"İmam Ahmed'in yaklaşık kırkbin hadis'den meydana gelen Müsned'i, İslam'ın asıl kaynaklarından bir asıdır."* İbn'üs-Salah ise: *"Ahmed'in müsnedi ve Ebu Ya'la el-Müsili, el-Mezzar, Darimi, İbn'ü Raheveyh ve Abd ibn Humeyd'in müsnedi ve benzeri gibi müsnedler, kendileriyle ihücac ve itimat edilmesi hususunda usulü hamse ve benzerlerine -Yani Sünen-i İbn Mace'ye- ulaşamaz."* Irakî ise, *"Ahmed ibn Hanbel'in müsnedinde zayıf hadislerin çokluğu bir gerçektir. Hatta onun içinde bir cüz halinde cem'ettiğim mevzu hadisler bile vardır."* demiştir. Fakat talebesi, Hafız İbn Hacer, Ahmed ibn Hanbeli, *"On'da (müsnedinde) dört hadis'den başka aslı olmayan hiçbir hadis yoktur. Bunlardan biri de "O, cennete emekleye emekleye girecektir."* şeklindeki Abdurrahman İbn'ü Avf hadisidir." diyerek müdafaa etmiştir. Ve aynı şekilde *"Tecridü Zevaidü'l-Bezzar"* adlı eserinde, İbn Hacer, *"eğer bir hadis Ahmed'in müsnedinde bulunuyorsa, onu başka müsnedlere isnad etmek gerekmez"* demiştir.

10, 11, 12. TABERANİ VE ÜÇ MU'CEMİ

'er-Risaletü'l Müstedrefe' sahibi İmam el Kattani bu konuda şunları kaydettir:

"Mu'cem kitapları, muhaddislerin istilahında, hadis-i şeriflerin, içerisinde sahebe isimlerine, yahud şeyhlerin veya beldelerin veyahud da daha başka şeyhlerin isimlerine göre tertib edilerek zikredildiği kitaplardır. Galip olan: alfabetik sıraya göre sahebe isimleri hakkında te'lif edilen, Taberani'nin 'el-Muce-mü'l-Kebir'in'de olduğu gibi, alfabetik sıraya göre tertip edilerek yazılmalarıdır. Ebu Hureyre'nin Müsnedi bunların dışındadır. Zira Taberani, onun hadislerini müstakil bir eser halinde tasnif etmiştir. Taberani'nin oniki ciltten meydana gelen bu eserinde altmışbin hadis zikrettiği söylenilmektedir. İbn-ü Dihye bunun hakkında: "O, dünyanın en büyük mu'cemedir." demektedir. Muhaddisler mutlak olarak 'mu'cem' dedikleri zaman, işte bu tür eserleri kastederler. Bu türden başkası kastedildiği zaman herhangi bir sıfatla kayıt altına alınır."

Mu'cemul Evsat: Taberani bu eserini, şeyhlerinin isimleri hakkında te'lif etmiştir. Onun şeyhlerinin sayısı ikibin'e yaklaşmaktadır. Öyle ki, rivayetin genişliği ve şeyhlerinin çokluğu sebebiyle Taberani için: "O, kendisinden sonra yaşamış olanlardan bile rivayet eder." denilmiştir. Hadislerinin çoğu garip hadislerdir." ez-Zehabi: "Taberani bu eserini Darakutni'nin, içerisinde rivayetlerin geniş olmasının faziletlerini beyan ettiği el-Efrad'ına benzetmiştir." demektedir. Taberani'nin bu eserinde de otuzbin hadis bulunduğu söylenmektedir. Eser hacimleri oldukça büyük altı cilttir. Taberani, bu eserini yazarken çok güç-

-
- 1) Binden fazla hadis rivayet edenlere el-Muksirun denilir. Fakat bu ünvan özel olarak sahebe için kullanılmaktadır. Müellif bu ifadeyi Taberani için de kullanmıştır. Bu vasıfla sahabeden şu yedi kişi tasvir edilmiştir. Ebu Hureyre, Abdullah ibn Ömer, Enes b. Malik, Hz. Aişe, Abdullah ibn Abbas, Cabir ibn Abdullah ve Ebu Said el-Hudri (r.a) (Çev.)

lûk çektiği için "Bu kitap benim ruhumdur" derdi. Zehebi onun bu eserinde: "Nefs, azîz ve münker herşey mevcuddur." demektedir.

el-Mu'cemü's-sağîr: Bu eser bir cilt halinde olup, Teberani onda, ekseriyetle her şeyhinden bir hadis rivayet etmekle yetinerek bin şeyhten hadis tahric etmiştir. İçerisindeki hadislerin tamamının yirmibin olduğu söylenmektedir. Bunu pek çokları zikretmiştir. Fakat el-Mukrî (Mukarrî), 'Feihul-Müteal' adlı eserinde 'İrşadül mühtedin li meşayihî ibn-i fihd Takıyyiddin' adlı eserinden naklederek Taberani'nin 'el-Mu'cem'ü's-Sağîr'inin bir cilt olduğunu ve senedleriyle beraber binbeşyüz hadis ihtiva ettiğini zikretmekte ve "Çünkü Taberani onda, her şeyhinden bir veya iki hadis olmak üzere bin şeyhten hadis tahric etmiştir" demektedir. Doğru ve gerçek olan da budur. Allah daha iyisini bilir.

el-Münavi ise Müellifi tanıırken şunları kaydeder: O, birçok tasnifi bulunan, cevval ve muksirun(1) hafızalardan biri olan Süleyman el-Lah'mî Ebu'l-Kasım'dır. Aralarında Ebu Zerr'a ve tabakasına mensup olan şeyhlerin de bulunduğu bin'den fazla şeyh'den hadis almıştır. Kendisinden de Ebu Nuaym ve başkaları hadis almıştır." Zehebi onun için "İtimad edilendir, sadıkur ve çok doğrudur, hafızası çok genişti illetleri, ravileri ve konuları iyi bilir, tasnifi pek çoktur, hadis ve hadis ilimleri bakımından en yüksek dereceye kâirdir. İbn-ü Mürdeveyh'in (Taberani'nin) kardeşi hakkındaki konuşması, kendisi hakkında zannedilmiştir. Halbuki öyle değildir. Aksine Teberani sağlam bir hafızdır. Taberani, 360 senesinde 110 yaşında iken, İsfahan'da vefat etmiştir" der.

Bizim bu kitapta, Taberani'nin mucemlerinden aldığımız hadisler, Nureddin el-Heysemi'nin Kütübü Sitte üzerine, Taberani'nin zevaidini cemettiği farzedilen 'Mecma'üzzevaid' adlı eserinde bunlardan tahric ettiği hadisler nisbetinde olmuştur. Bu sebeble biz deriz ki: Muhakkak ki, bu kitabımızı her kim okursa, Taberani'nin müferid olarak rivayet ettiği Sünneti Nebvî ile alakalı hadislerden hiç bir hadis gözünden kaçmamış olacaktır.

Taberani'nin bu eserlerini elde etmek için uzun müddet araştırma yaptıktan sonra, el-Mu'cemül Kebir'in matbu bazı cüzlerini elde ettik, fakat onlarda bu kitabımızda naklettiğimiz rivayetler hususunda mukayese yapmamıza yarayacak yeterli malzemeyi bulamadık.

13. İBN-Ü HİBBAN VE SAHİHİ

Muhammed ibn Ca'fer el-Kattani ibn Hibban ve Sahihinden bahsederek şöyle demektedir:

"Daha önce zikredilen Muvatta ve Sahihey'nin dışında, müelliflerinin sahih hadislarına bağlı kalarak tasnif ettiği sünnet kitaplarından biri de Şafii mezhebine mensup Ebu Halim Muhammed ibn Hibban ibn Ahmed ibn Muaz el-Yemenî el-Büstî'nin -ki Horasan tarafında el-Gavr beldelerinden büyük bir belde olan Büst'e nisbet edilmiştir- Sahihidir."

354 senesinde Büst'te vafat eden İbn-ü Hibban büyük hafızlardan biridir ve pek çok eseri mevcuttur. Beş ciltten müteşekkil olan sahihi 'et-Takasim ve'l-Enva' diye isimlendirilmiştir. Tertibi, ne bablara göre ne de müsned kitaplarını tertibine benzer. Kendisine has orijinal bir tertibi vardır. Bu kitaptan herhangi bir şeyi bulmak gerçekten çok zordur. Fakat Hanefî mezhebine mensup muteahhirun ulemasından, fakih ve nahivci, -739 senesinde Kahire'de vefat eden- el-Emir Alaüddin Ebu'l-Hasen Ali ibn Bilban ibn-Abdullah el-Farîf onu fıkhi konularına göre güzel bir şekilde tertib ederek 'el-İhsan fi takribi sahihi ibn Hibban' adını vermiştir. Bu zat aynı şekilde Taberani'nin 'el-Mu'cemül Kebir'ini de bablara göre tertib etmiştir. İbn-i Huzeyme'nin sahihinin hilafına, İbn Hibba'nın sahibi bugün tamamıyla elimizde mevcuttur. Sahâvînin de dediği gibi İbn Huzeyme'nin sahihinin büyük bir kısmı kaybolmuştur. Buhari ve Müslim'in sahihlerinden sonra 'sahih türünde', en sahih kitabı tasnif eden musannıflar sırasıyla İbn Huzeyme, İbn Hibban ve el-Hakim, İbn-Ebi Abdullah'dır denilmiştir.

Doktor Muhammed edib es-Salih 'Lemâhüttin fî usulil-Hadis' adlı kitabında İbn Hibban ve sahihinden şu şekilde bahsetmektedir:

"Bu sahihin musannifi, Şafii mezhebine mensup el-Hafız Ebu Hatim Muhammed ibn-Ahmed ibn Hibban el-Büstî'dir. İbnü Hibban; Ebu Abdurrahman en Nesâî, Ebu Bekir ibn Huzeyme, Ca'fer ibn Ahmed, ed-Dimeski ve Mısır'dan Horasan beldelerine varıncaya kadar pek çok şeyhden hadis dinlemiştir. Kendisin-

den de el-Hakim Ebu Abdullah, Mansur, Abdullah el-Halidî ve daha başkaları hadis rivayet etmiştir. İbn Hibban büyük hafızlardan biridir."

Hatip el-Bağdadî "İbn Hibban zeka ve şeref yönünden itimada şayan bir hadisci idi" demiştir. O'nun sahlhının yanısına Hadis ve Tarih konularında yazılmış pek çok tasnifatı (eseri) ve ayrıca 'ed-Duafa' adlı bir kitabı vardır.

el-Hakim onun hakkında: "İbn-ü Hibban fıkhında, lugatte ve hadis ilminde ilim hazinelerinden biriydi" demiştir.

Yakut el-Hamevî de: "O, başkalarının güç yetiremeyeceği kadar hadis tahriç etti." demiştir.. İbn Hibban 354 senesinde vefat etmiştir.

el-Müna'vi onu tanıtırken şunları kaydeder: "Şafil mezhebine mensup büyük bir fakih olan Muhammed İbn Hibban Ebu Hatim el-temimi el-Büsti büyük hafızlardan biridir. en-Nesai Ebu Ya'la, el-Musuli, İbn Huzeyme ve büyük bir halkanın hadis rivayet etmiştir. Kendisinden ise Hakim ve başkaları hadis rivayet etmiştir. İbn Hibban çeşitli konularda çok değerli kitaplar tasnif etti. Bunlar arasında 'Tarihud-Duafa'sı da vardır."

İbn Hibban, Semerkand'da kadılık görevini üstlendi. Hadisde rehber, fıkıh, kelam, tıp, felsefe ve astronomi alanlarında büyük bir alimdi. Bu sebeble mihnete ve zorluğa düştü. İlmîni çekemeyenler tarafından zındıklıkla itham edilerek idamına fetva verildi. Nihayet 354 senesinde 80 yaşında iken vefat etti.

el-Münavi, onun sahihi hakkında ise şunları kaydeder:

"İbnü Hibbanın sahihi 'et-Takasım ve'l-Enva' diye isimlendirilmiş olup, muhaddisler arasında el-Hakimin müstadrekinden önde gelir. el-Hazimi: İbn Hibban hadis ilmine Hakim'den daha muktadir idi. el-Hakim ise ondan daha müsamahakardı" demiştir. Hazimî bu sözleriyle İbnü Hibban'ın hasen hadisleri sahih olarak isimlendirdiğini kastetmişse de 'Et-Takrib'in açıklamasından çıkan netice buna muhaliftir. Nitekim Zeynüddin el-İraki 'Hakim'in şartlarını tarif etmeksizin, İbnü Hibba'nın hadislerini rivayet etmek için, ravinin sika, tedlisten uzak (mudellis olmayan) ve şeyhinden bizzat işitmiş olmasını şart koştuğunu ve iltizam ettiği bu şartlara titizlikle uyduğunu ileri sürerek el-Hazimî'nin görüşünü reddetmiştir. El-İrakî "Tetikinin mükemmelliği sebebiyle İbn Huzeyme'nin sahihi İbnü Hibbanın sahihinden mertebe bakımından daha üstündür. Dolayısıyla Buharî ve Müslim'in sahihlerinden sonra 'Sahih' türünde en sahih kitabı tasnif eden musannifler sırasıyla İbn Huzeyme, İbn Hibban ve el-Hakim Ebu Abdullah'adır" demiştir.

İbny Hacer de şöyle demiştir: "İbnü Hibban kitabında, sahihine sadece ezberlemek amacıyla tertip etmediğini zikretmiştir. Zira güzelce tertip etmiş olsaydı kitabında mevcut olan bütün hadisleri kolayca bulacağına güvenir dolayısıyla onları (kitabını) ezberlemezdi. Hadisleri bulma imkanı zorlaşınca, bu durum kendisini bütün hadisleri hatırlayabilmek için ezberlemeye sevk etmiştir."

14. İBN HUZEYME VE SAHİHİ

'er-Risaletü'l-Müstedrefe sahibi Muhammed ibn Cafer el-Kattani şöyle demiştir:

"Sünnet kitaplarından bir kısmı da, Muvatta ve Sahihayn'ın dışında, müsniflerinin hadis kabul etme hususunda sıhhat şartını beyan ederek tasnif ettiği kitaplardır. Şafii ulemasından Nişaburlu Ebu Abdullah ve Ebu Bekir Muhammed ibn İshak İbn-ü Huzeyme, İbn'ül el-Mugîre es-Sülemî'nin 'sahihî' bunlardan biridir. İbn Hibban'ın şeyh'i (üstadı) olan İbnü Huzeyme muhaddisler nazarında imamların imamı olarak bilinir. 311 senesinde vefat etmiştir (r.a.)."

Dr. Muhammed Edip es-Salih 'Lemâhâtün-fi-Üsul-il-Hadis' adlı kitabında İbn Huzeyme ve sahihinden şöyle bahseder:

"Bu sahihih'in müellifi şeyh'ül-İslam, Üstad Ebu Bekir Muhammed ibn İshak İbn Huzeyme en-Nisaburi'dir. İbn Huzeyme: Muhammed İbn-ü Gaylan, Utbe ibn Abdullah el-Yahmedi, Ahmed ibn Müni', Abdulcebbar ibn'ül-Alâf ve bunların tabakakasına mensup olan şeyhler gibi pek çok muhaddisden hadis dinlemiştir. İbn-ü Huzeyme kendi zamanında Horasan'da imamet ve hafıza bakımından en yüksek dereceye ulaşmıştı."

Ulemadan bir çokları kendisinden hadis rivayet etmiştir. Bunlar arasında şeyhlerinden biri olan Muhammed ibn Abdî'l-Hakem Ahmed ibn'ul-Mübarek el-mustemli(1) ve Ebu Ali en-Nisaburi de vardır. Buları ve Müslim işe sahihlerinden başka yerlerde ondan rivayette bulunmuşlardır.

İbn-ü Huzeyme (r.a.) Hicri 223 senesinde dünyaya geldi. Hicri 311 senesinde de vefat etti (r.a.).

Ne var ki, büyük bir kısmı kaybolduğu için, İbn Huzeyme'nin sahihinin ta-

1) el-Müstemli: Kalabalık dinleyici kitlelerine hadis dikte ettiren, şeyhin sözlerini, işitmeyen kimselere duyurmak için yüksek sesle tekrar eden kimseye denir (Çev.)

mamı bugün elimizde mevcut değildir. Rivayete göre Buhari ve Müslim'in sahihlerinden sonra 'sahih kitaplar' türünde tasnif edilen eserlerin en sahihi onun sahihidir. Ve şu an elde mevcut olan kısmı ulema nazarında son derece makbul tutulmaktadır. Şüphesiz bununla beraber hadislerini kabul etmeyen bir çok sika'nın görüşlerine de rastlayabiliriz.

İbn-ü Huzeyme'nin sahihini tahkik eden Doktor Muhammed Mustafa Azami, İbn Huzeyme'nin sahihini takdim ederken kendisi ve sahihi hakkında şunları kaydetmektedir:

"Üçüncü ve dördüncü asırlar olmak üzere hicri iki asır netice itibariyle İslam kültürünün en olgun çağlarından sayılır. Hicri birinci asırda sahebe-i kiram'ın (r.a.) elleriyle dikilen ve ikinci asırda tabiün ve tebeü-t tabiünün elleriyle sulanmış fidanlar, üçüncü ve dördüncü asırlarda olgun ve lezzetli bir şekilde meyvelerini vermeye başladı. İslam'ın bu altın çağında, Müşer İbn Müzahim'in Mevlası, üstadların üstadı, ufukların fakihi, mutlak müctehid Ebu Bekir Muhammed İbn İshak İbn Huzeyme en-Nisâbürt 223 senesinin sefer ayında Nisabur'da dünyaya geldi."

İbn Huzeyme küçüklüğünden itibaren hadis ilmiyle ilgilenmeye başladı. İshak İbn Raheveyh (V.238) ve Muhammed İbn Humeyd'den (V.230) hadis dinledi. Fakat henüz fehmi ve basireti gelişmeden önce çocukken yazdığı için onlardan hadis rivayet etmemiştir.

İBN HUZEYME'NİN HADİS TOPLAMAK İÇİN YAPTIĞI SEYAHATLER

İbn Huzeyme, devrinin adetlerine uyarak, hadis dinlemek için seyahat etmek istedi. İbn Huzeyme, Kuteybe'nin yanına gitmeyi ve ondan hadis dinlemeyi çok arzu ediyordu. Bunun için babasından izin isteyince, babası onun bu isteğine: "Sana izin verebilmem için önce Kur'anı ezberle" cevabını verdi. İbn-ü Huzeyme şöyle diyor: "Böylece Kur'anı da ezberledim. Babam bana "Hatim ile teravih namazı kıldırınca kadar bekle" dedi. Ramazan'da bunu da yapıp bayram olunca babam bana izin verdi. Bunun üzerine Merv'e gittim. Orada Muhammed İbn-i Hişam (Heşim'in talebesi)'dan hadis dinledim. O sırada bize Kuteybe'nin ölüm haberi geldi. Kuteybe'nin vefatı 240 senesinde vuku bulmuştur."

O halde, buna göre İbn Huzeyme ilmi seyahatlerine 17 yaşlarında iken başlamış oluyor. Gerçekten onun seyahet ettiği şehirler o zamanki şark İslam bel-delerini içine alacak kadar geniştir. O;

Nisabur'da: İbn-ü Raheveyh ve diğerleri,

Merv'de: Ali İbn Muhammed ve diğerleri,

Rey'de: Muhammed İbn Mihran ve diğerleri,

Şam'da: Mûsâ İbn Şehl er-Remli ve diğerleri,
 el-Cezire'de: Abdülcebbar ibn-il-Ala'i ve diğerleri
 Mısır'da: Yunus ibn Abdil A'la ve diğerleri,
 Vasıt'da: Muhammed ibn Harb ve diğerleri,
 Bağdad'da: Muhammed ibn-İshak es-Sagani ve diğerleri
 Basra'da: Nasr ibn Ali el-Ezdi el-Cuhdani ve diğerleri,
 ve Kufe'de: Ebu Kureyb Muhammed ibn el-Ala-i.
 el-Hamedani ve diğerlerini dinlemiştir.

Aynı şekilde el-Buhari. Müslim İbn Haccac el-Kuşeyri, Zuhali ve bir halkadan da hadis dinlemiştir.

Kendisinden de: aralarında -sahihlerinden başka yerlerde- Buhari ile Müslim, Muhammed ibn Abdullah ibn Abdil Hakem -ki onun şeyhidir- Yahya ibn Muhammed ibn Sad, Ebu Ali en-Nisaburi ve daha bir halkanın da bulunduğu şeyhlerinden bir cemaat hadis rivayet etmiştir.

Bunlardan başka Nisabur'da kendisinden hadis rivayet edenlerden biri de torunu Ebu Tahir Muhammed ibn-i Fadl Muhammed ibn İshak ibn Huzeyme'dir.

İBN HUZEYME'NİN EDEBİ CESARETİ

İbn Huzeyme hiç kimseden korkmayacak kadar cesur biriydi. Ebu Bekir ibn Baleveyh -İbn-ü Huzeymeyi: "El-Emir İsmail ibn Ahmed'in yanında idim. O sırada Emir, babasından naklen, isnadında hata ederek bir hadis rivayet etti. Bunun üzerine yaptığı hatayı derhal reddettim. Yanından çıktığımda el-Kâdî-Ebu Zerre: "Biz yirmi yıldan beri bu hadisin hatalı olduğunu bilirdik de hiç birimizin reddetmeye gücü yetmezdi." dedi. Ona: Resulullah (a.s.)'a isnad edildiği halde içerisinde hata veya tahrif bulunan bir hadisi işitiip de onu reddetmem bana helal değildir." derken işittim demıştır."

15. EBU YALA EL-MUSİLİ VE MÜSNEDİ

'er-Risaleül-Müstedrefe' sahibi el-Kattânî, Ebu Ya'la ve Müsnedinden bahsederken şöyle der:

"Müsned kitaplardan biri de sika (mutemet) ve meşhur hafız Ebu Ya'la Ahmed ibn Ali İbn'ül-Müsenne et-Tamîmî el-Müsîlî'nin müsnedidir. Ebu Ya'la 306 senesinde yüz yaşının üzerinde iken, vefat etti. Eşsiz ve emsalsiz bir hadîsçiydi. İnsanlar hadîs almak için kendisinin bulunduğu yere seyahat ederdi. Müsned-i sagîr ve Müsned-i Kebîr olmak üzere iki müsnedi vardır"

Onun müsnedi hakkında el-Hafız İsmâîl İbn Muhammed İbn'ül Fadl et-Temîmî: *"El-Adenî ve Ebu Münî'nin müsnedi gibi muhtelif müsnedleri okudum. Hepsi de nehirler gibiydi. Fakat Ebu Ya'lanın müsnedi kendisinde nehirlerin toplandığı denizler gibiydi"* demiştir.

Elmünâvî de Ebu Ya'la'yı tanıtırken şöyle der: *"O, el-Hafız, es-Sebî(1) el-Cezîre'nin muhaddisi Ebu Ya'la Ahmed ibn Ali İbn'ül-Müsenne et-Temîmî'dir. Yahya İbn Main ve onun tabakasına mensup şeyhlerden hadîs dinlemiştir."*

Kendisinden ise İbn Hibban, el-İsmâîlî ve diğerleri hadîs rivayet etmiştir. Ebu Ya'la, Sıdk, Emanet, İlim ve Hilim ehlidir. İbn Hibban ve el-Hakim Ebu Abdullah onun güvenilir (sika) bir kimse olduğunu tasdik ederler. Ebu Ya'la 210 senesinde dünyaya geldi ve 306 senesinde vefat etti.(2)

-
- 1) es-Sebî ifadesi bir ravinin sağlam ve güvenilir olduğunu bildirmek için kullanılır. (Ç.)
2) Münâvî'nin verdiği doğum ve ölüm tarihlerinden onun 96 yaşında iken vefat ettiği anlaşıyor. El-Kattânî ise 100 yaşının üzerinde iken demişse de aralarında bir ihtilaf vardır.

16. EBU BEKİR EL-BEZZAR VE MÜSNEDİ

Muhammed ibn Ca'fer el-Katâ'if Ebu Bekir ve Müsnedini tarif ederken şunları kaydeder:

"Müsned kitaplarından biri de: 292 senesinde Remle'de(1) vefat eden meşhur hafız Ebu Bekir Ahmed ibn Amr ibn Abdulhalık el-Bezzar el-Basrî'nin müsnedidir. O'nun, biri 'el-Müsnedü's Sağır' diğeri 'el-Bahrüz Zahir' diye isimlendirilen ve içerisinde hadislerin sahihini sahih olmayanlardan ayırdığı 'el-Kebbrül-Muallel' olmak üzere iki müsnedi vardır."

El-İraki: "O, (bunu) -Hangi hadisin sahih, hangisinin sahih olmadığını beyan etme ameliyesini çok az hadis'de yapmıştır. Ancak şu var ki, bazı ravilerin, hadisin rivayetinde teferrüd ettiğini ve bu hadisi destekleyen başka bir mütebaatin bulunduğunu beyan eder" demiştir.

Bizim bu kitapta: Bezzar'ın müsnedinden aldığımız hadisler, Heysemi'nin 'Mecma'üz zevaid' veya 'Keşfü'l estar an Zevaidil-Bezzar Ala-Kütübî-s-Sünne' adlı kitabında, Bezzar'ın müsnedinden kütübü sitte üzerine tahrîc etmiş olduğu 'zevaid' hadisler nisbetinde olmuştur. Bu sebeple biz bu kitabımızda, onlar içerisinden kendisinde sahih veya hasen hadisin şartları bulunan ve bu kitaptaki amacımıza muvafık olan hadisleri seçeceğiz.

el-Heysemi 'Keşfü'l-Estar'ı takdim ederken şunları kaydetmektedir.

"Ebu Bekir el-Bezzar'ın 'el-Bahrüz Zahir' adı verilen müsnedinin; arzu edenlerin elde etmeleri çok zor ve tahkik edilmeden önce çok fazla zaman alacak olan, fakat kendisinden insanların istifade edeceği ilimlerden bir demet ihtiva ettiğini gördüm. Bunun için ondaki "kütübü sitte üzerine zaid olan veya kütübü sitte ile müsterek olup da kendisinde ziyade bulunan bütün hadisleri araştırarak cemetmek istedim..."

1) Filistin'de er-Remle diye bilinen bir kasabanın adıdır.

17. EL HAKİM VE MÜSTEDREKİ

Muvatta ve sahiheynin dışında musanniflerin hadis kabul etme hususunda sıhhat şartını iltizam ederek tasnif ettiği kitaplardan biri de(1) 406 senesinde vefat eden 'Kitabü'l-İkıl', 'Kitabü'l-Medhali-ileyhi', 'Tarihü Nisabur', 'Fadallü-ş-Şaffi' ve daha başkaları gibi daha önce misli görülmemiş pek çok tasnifatın sahibi İbn'ül Beyyi' (el Beyyü) lakabıyla maruf Ebu Abdullah Muhammed İbn Abdullah İbn Muhammed Hamdaveyh el-Hakim ed-Dabiyy et-Tahmani en-Nisaburi'nin 'el-Müstedrek Ala'sı-sahiha'yn- diye bilinen müsnedir. el-Hakim bu kitabını Buhari ve Müslim'in veya herhangi birisinin sahih şartına uyduğu halde veya hiç birinin sahih şartına uymadığı için onlar tarafından zikredilmeyen sahih hadisleri bir araya getirerek tasnif etmiştir. Ancak hadisleri sahih kabul ederken müsamahakar davranmıştır. Ulema talebesi el-Beyhaki'nin hadisleri tetkik ve araştırma yönünden ondan daha şiddetli olduğunda ittifak etmiştir.

El-Hafız Şemsüddin Ebu Abdullah Muhammed İbn Ahmed İbn Osman et-Türkmani el-Faruki ez-Zehabi ki ona 748'de vefat eden en-Nusayr ed-Dumeşki eş-Şafide'de olduğu gibi: Zehab'e (altın) nispetle zehabi denilmiştir. Hakimin bu müstedrekini telhis ederek içerisindeki hadislerin bir çoğunun zayıf, münker ve mevzi olduğunu beyan etmiştir. el-Hafız şemsuddin bir ifadesinde "*Şüphesiz ulema Tirmizi ve Hakim'in hadisleri sahih kabul etmesine itibar etmezler*" demektedir. İbnü'l cevzi de onun 60 yahut bu kadar hadisini 'Kitabü'l-Mevzuat'ında zikretmiştir. Fakat hadislerinin ekserisi hususunda hafız muhaddisler ona itimat ederler.

Araştırmalar neticesinde bazı hafızlar onun içerisinde yüz kadar mevzu hadisi ayırarak ederek bir 'cüz' içerisinde toplamışlardır. Celalüddin es-Suyûtî'nin bu konuda, tamamı bulunmayan, 'Tevzihü'l Müdrik fi tashih'il-Müstedrek' adını

1) Tercemede bu ziyade için Bkz. er-Risaletül müstedreke sh. 20 Kahraman yayımları...
İstanbul 1986 (Çeviren).

verdiği bir cüz'ü vardır. Yine aynı şekilde Hakim'in Müstedrekini Burhanüddin el-Halebi telhis etmiştir.

Diğer taraftan Ebu sa'd el-Mâlinî ise onda Buhari ve Müslim'in sahih hadis şartlarına uygun hiç bir hadisin bulunmadığını iddia eder. Fakat ez-Zehbi bu iddianın aşırılık ve haddi aşmak olduğunu, aksine, her ne kadar senedinde illet bulunsa bile, Buhari ve Müslim'in sahih şartlarına ve diğer taraftan onlardan herhangi birisinin sahih şartına uygun zengin miktarda hadis bulunduğunu, belki de bunların tamamının kitabın yarısı kadar olduğunu ve kitabın dörtte bir kadar da senedi sahih hadis mevcut olduğunu, geriye kalan hadislerin ise sahih sayılamayacak kadar zayıf ve bazıları arasında mevzu hadislerin yer aldığını ileri sürerek onu reddeder.

Denilir ki: *"Bu hususta mevcut olan tesahhülün sebebi Hakim'in bu eseri ömrünün sonlarında tasnif etmiş olması ve dolayısıyla kendisinde gaflet meydana gelmiş olması veya tashih ve tahkik yapma imkanı bulamamasındandır."*

Gerçekten kitabın geri kalan kısmına nisbetle ilk beşte birlik miktarında müsamahakarlığın ciddi az olması buna delalet etmektedir. el-Hafız: *"Müstedrek'in, altı cildi içerisinde hemen hemen 2 cilde yakın bir kısımdan sonra Hakim'in kendi yazdırmasının sona erdiğini gördüm. Kitabın bundan sonraki kısmı ancak kendisinden icazet yoluyla alınmış olup, imla ettirilen kısım da ondan sonraki kısma nisbetle tesahhül cidden çok azdır"* der. el-Hazîmi: *"İbnü Hibban, hadis iminde, Hakim'den daha diğereyle idi"* demiştir. el-İmad ibn'il Kesir de şöyle demiştir. *"İbn Huzeyme ve ibn Hibban hadis kabul etme hususunda sıhhat şartını iltizam ederdi. Bu ikisi bir çok hususta müstedrekten daha üstün, sened ve metin bakımından daha güzeldir"*. Diğerleri ise: *"Meziyet yönünden ibn Huzeyme'nin sahihi ibn Hibban'inkinden, ibn Hibban'ın sahihi de el-Hakim'in sahihinden daha üstündür"* demişlerdir. Halbuki ibn Huzeyme de müsamahakarlık gösterme yönünden Hakim'e yakındır. Zira o da hadisleri kabul derken adaleti tevsik edilen ravilerle kayıtlı kalmamıştır. Aksine çoğu zaman hâli meçhul ravilerin hadislerini bile tahric etmiştir. Üstelik Huzeyme hasen hadisleri sahih hadis gurubuna dahil etme yolunu benimsemiştir. Fakat bu tamamen ona ait bir istilap olup, ulema arasında yaygın olan bir şey değildir. Diğer taraftan ibn Huzeyme'nin sahibinde hasen hadis derecesine bile ulaşmadığı halde sahih (hadis) olduğuna hükmedilen hadisler dahi vardır. Hatta sahihle haseni birbirinden ayırdığı halde Tirmizî'nin 'sahihdir' dediği hadisler içerisinde bile bu türden bir çok hadis vardır. Bu durumda bunlardan her birinin hadislerinde layık olduğu hükmi verebilmek için hepsinin hadislerini iyice tetkik etmek gerekir.

İmam Suyuti 'Terdib-ür-Ravi' adlı eserinde: *"el-Hafız Ebu Abdullah el-Hakim, Buhari ve Müslim'in veya yalnız birinin sahih (hadis) şartına uyan, yahut onlardan herhangi birinin sahih hadis'de aradığı şartlar bulunmasa bile her-*

hangi bir muhaddisin sahih saydığı hadisler içerisinde Buhari ve Müslim'in sahihleri üzerine zaid olan hadislerin zabtına (kaydına) itina göstermiştir. Çoğu zaman da sahih kabul etme konusunda müsamaha göstererek kendisine göre sahih olmayan hadisleri, bu duruma dikkat çekerek kitabında zikretmiştir. Zehebi onun müstedrekini özetlemiş ve ondaki bir çok hadisi zayıf ve münker olmakla suçlamıştır. Ayrıca bu kitapta yer alan mevzu hadisleri bir 'cüz' halinde cem etmiştir. Bu sebeple el-Hakim'in sahih kabul etip de kendisinden başka itimat edilen imamlardan hiç birisinin hakkında sahih ve zayıf dediğine rastlamadığımız hadislerin hasen olduğuna hükmedebiliriz. Ancak hadisde zayıf sayılmasını gerektiren herhangi bir illetin açığa çıkması hali müstesna" demektedir.

Fakat Zehebi bizi, bu görüşten uzaklaştırmakta ve dolayısıyla "el-Hakim'in sahih kabul ettiği hadisler sahih; hakkında hiç bir hüküm belirtmeyip sükunet ettiği hadisler ise -İbn-üs-Salah'ın belirttiği gibi- Hasendir" demektedir. Hakkaten 'el-Camiüls-Sahih' şerhinde el-Aziz'in ez-Zehabi'nin, Hakim'in hadisler sahih sayması hususundaki açıklamalarıyla ekseriyetle ihticac ettiğini gördük. (Allah daha iyisini bilir.)

Üstad Abdülfettah Ebu Guddi 'Tedribü'r-Ravi' sahibi es-Suyuti'nin "Hakim'in sahih kabul edip de kendisinden başka itimat edilen imamlardan hiç birinin hakkında sahih veya zayıf dediğine rastamadığımız hadislerin hasen olduğuna hükmederiz..." sözünü şu sözleriyle tenkid etmiştir:

Bu söz İbnü's-Salah'ın mukaddimesindeki sözüdür. Nevevi 'et-Takrib' adlı eserinde buna muvaffak etmiş, Suyuti de 'et-Tedrib' urravı'sinde onu özetlemiştir. (sh. 53) Ebu Guddi bundan sonra "El-Bedr İbn Cema: Doğru olan; hadislerin hasen, sahih ve zayıf olma durumlarının layıkı vechile araştırılmasıdır" demiştir. el-İraki de "Buna muvafak ederek İbnü's-Salah'ın böyle bir hadise "sa-dece hasen hükmünü vermesi despotça bir hükmüdür" demiştir.

Şeyh Ebu Guddi şöyle demektedir: "Ancak şu kadar var ki, İbn'üs-Salah bu hükme şu görüşüne istinaden varmıştır: "Artık bu hadisler hakkında sahih olma ihtimali ortadan kalkmıştır. O halde hiç kimsenin onları sahih sayma hakkı yoktur."

Bu düşünceden hareketle bu hadislerin araştırılması gerekir.

Fakat Nevevi'nin kitabında, üzerine hüküm bina edilen meseleye muhalif olduğu halde, buna nasıl muvafakat ettiğini anlayamıyoruz.

18. REZİN, İBN'ÜL-ESİR VE İBN'ÜD-DEYBA EŞ-ŞEYBANİ VE USULÜ-S-SİTTE

Muhammed ibn Ca'fer el-Kattani 'er-Risaletül-Müstedrefe' adlı eserinde şunları kaydediyor:

"Cami türünde tasnif edilen kitaplardan biri de -uzun yıllar Mekke'de ikamet ettikten sonra 535 senesinde orada vefat eden Ebu'l-Hasen Rezin' İbn Muaviye el-Abderi es-Serkastî el-Endülüsi el-Malikî'nin: Buhari, Müslim ve Muvattadan ibaret üç sahih ile sünen-i Ebi Davud, Nesai ve Tirmizi'den ibaret üç sünen olmak üzere kütübü sittenin aralarını cemenen eseridir. Bu eser 'et-Tecrid lis-Sihah ve's-sünne' diye isimlendirilmiştir. Yine aynı şekilde ibnül Esir mahlasıyla tanınan Ebu's Saadet Mecdüdin el-Mübarek ibn Ebu'l-Kerm Muhammed ibn Muhammed ibn Abdülkerim ibn Abdulvahid eş-Şeybanî el-Cezîrî'nin -ki cezire-tü ibn-i Ömer'e nisbeten böyle denilmiştir. Zira ibn-ül esir orada doğdu ve orada nezet etti. Sonra Musul'a göç etti. Ve 606 senesinde orada vefat ederek Rebâta'ya defnedildi.- aynı kitapların yani Kütübü sittenin arasını cem çalışmasıdır. Kütübü sitteyi biraraya toplayan bu esere 'el-Camiulusul min ahadisir-resul' adı verilmiş olup, Ebul-Hasen Rezin'in kitabının sitilindedir. On ciltten meydana gelen bu eserde onun üzerinde zaid olan pek çok hadis mevcuttur. Bunu, asrının hafızı ibn'Üddeyba' lakabıyla meşhur Ebu Zeyd ve Ebu'z-Ziya Vecihüddin Abdurrahman ibn Ali ibn Muhammed ibn Ömer Şeybanî ez-Zeydî, eş-Şafîî ihisar etmiştir. İbn'ü-d-Deyba' 860 senesinde Zebid'de dünyaya geldi. 944 senesinde Recep ayının onaltısına rastlayan cuma günü kuzluk vaktinde vefa etti."

İki ciltten meydan gelen ve 'Teysirul-vusul ila Cami'il-usul' adını verdiği bu eser, ibn'üd-Deyba'nın muhtasarlarının en güzeliidir.

Bu durumda; Rezin'ni 'Tecrid'üs-sihah ve's-Sünen'i, İbn'ül-Esir'in 'Cami'ul-usul min ahadis'ir-Resul'ü ve sahibinin tekrardan kaçınmaya çalışarak 'Cami'ül

Usul' üzerine bina ibn'üd-Deyba' eş-Şeybani'nin 'Teysirü'l vusul ilâ Cami'ül usul' adlı eseri olmak üzere elimizde cami türden üç eser mevcuttur. Bu üç kitabın kaynakları Buhari ve Müslim'in sahihleri, İmam Malik'in el-Muvatta' ve Ebu Davud, Nesâî ve Tirmizî'nin sünenleri olmak üzere 6 kitaptır.

İbn'ül Esir 'Camiul usul' adlı kitabının mukaddimesinde şunları kaydediyor:

"Kütübü sitteyi inceleyip gözden geçirdiğimizde şekil ve tertip bakımından son derece güzel olduklarını ve Rezi'nin kitabının, tertip bakımından son derece güzel olduklarını ve Rezi'nin kitabının, hadis kitaplarının ana kaynakları olan bu altı kitabı ihtiva edecek şekilde çaplı ve kapsamlı olduğunu, insanların ellerindeki kitapların en meşhuru olup, ulemanın hadislerine sarıldığını, fukahanın istidlal ettiğini ve onunla ger'i hükümleri isbat ederek İslamın binasını tesis ettiğini ve onunla ger'i hükümleri isbat ederek İslamın binasını yükselttiklerini, muasırîlarının ise, hadis alimlerinin en meşhur, hıfzı en çok, hatı ve sevap yerlerini en iyi bilen, ağelet ve zabt yönünden en yüksek dereceye ulaştıklarını ve bütün sahih kaynakları cmeden bu eserle meşgul olmayı, okumak ve istinsah etmek suretiyle bile olsa bu işle ilgilenmeyi arzu ettim.

Nihayet onu incelediğimde -bu hususta çok zahmet çekmiş olmasına rağmen- Rezi'nin, hadisleri kendilerine yeterince uygun olmayan bablara yerleştirdiğini, bir kısım hadisleri lüzumundan fazla tekrar ettiğini ve hadislerin ekserisini terk ettiğini gördüm.

Sonra Rezi'nin bu kitabıyla onun ihtiva ettiği 'Usulüssitteyi' birbirleriyle karşılaştırdım. Sonunda ya ihtisar amacıyla veya kendisine ait bir takım maksatlarla 'usulü sitte'de bulunan pek çok hadis kitabına almayıp terkettiğini gördüm. Diğer taraftan kitabında: Okuttuğum, dinlediğim ve kendilerinden nakilde bulunduğum kütübü sitte içerisinde bulamadığım bir çok hadisin mevcut olduğuna rastladım. -Bu durum, nüsha ve rivayet tariklerinin farklılığından kaynaklanmış olabilir- Yine onun kitabını tertip ederken Buhari'nin bablarına dayandığını ve bu babların bir kısmını zikredip bir kısmını da çıkardığını gördüm.

Bunun üzerine kalbimden Rezi'nin kitabını tehzib, bablarını tertib ve maksadını te'yid etmeyi: Bahislerini kolaylaştırmak, usulu sittedeki hadislerden terk ettiklerini ilave etmek ve hemen peşinden manalarını, iraplarını ve garip lafızlarını açıklamak suretiyle izah ve beyanını artıracak daha başka şeyler yapmayı geçirdim. Fakat bunları yapmayı önemsiz gördüm ve ondan vazgeçtim. Öte yandan sebepler kuvvetleniyor, azimler birbiriyle çekişiyor ve râğbetler çoğalıp duruyor ve ben ise, -Allah nurunu mutlaka tamamlayacağı halde- hala böyle yaptığım takdirde kınanırım, ayıplanırım; terk ettiğim takdirde bunlardan emin olurum düşüncesiyle kendimi oyalayıp duruyordum. Nihayet Allah'ın lütfıyla azmimi artardım. Allah'ın yardımıyla niyyetimi halis kılarak kalbimden geçen-

leri tasdik ettim.

Bu sebeple Rezin'in (r.a.) kitabına cemetmiş olduğu bu altı kitabı bir araya toplamaya başladım. Onun yaptıklarını ve tertibini terk ettim. Dolayısıyla onun kitabını bir kenara bırakarak asıl kaynaklara yöneldim. Bunun için gücümün yettiği ve irfanımın ulaştığı kadaryla hüccetini artıracak yeni bir yol seçtim."

Fakat İbn'ül-Esir babların ihtiyaçlarına göre hadisleri tekrar ettiğinden, kitabı büyük ve geniş olmuştur. Bu sebeple İbn'ud-Deyba' onu iki cilt halinde ihtisar etmiştir. 'Camiul usul'ü tahkik eden, muhakkik, üstad Abdülkadir el-Arnaud İbn'ül Esir' tarif ederken şunları söylemektedir.

"Müellif: İbnü'l-Esir mahlasıyla maruf, emsalsiz imam Mecdüddin Ebu's-Saadet el-Mübarek İbn Muhammed İbn Muhammed İbn Abdülkerim İbn Abdül-vahid eş-Şeybânî el-Cezîrî ve el-Müsillî'dir."

İbn'ül Esir 554 senesinde bir ilkbahar günü Ceziretî İbn'ül Ömer'de dünyaya geldi. Ceziretî İbn'ül Ömer, müellifin çağdaşı olan Yakut el-Hamevî'nin dediğine göre Musul'un yukarı tarafında, Musul'la aralarında üç günlük mesafe bulunan bir beldenin adıdır. Müellif orada yetişmiş ve tefsir, hadis, nahiv, lügat ve fıkıh yönünden ilk ilmi eğitimini buradaki alimlerden almıştır. Daha sonra hicri 565 senesinde Musul'a geçerek orada ilmini olgunlaştırmaya ve kültürünü arttırmaya başlamış ve ölümüne kadar orada ikamete devam etmiştir.

Nasihuddin Ebu Muhammed Said İbn'ül Mübarek İbn'id-Dehhan el-Bağdadi, Ebu Bekir Yahya İbn Sa'dün el-Kurtubi ve Ebu'l-Hazım-Mekki İbn er-Reyyan İbn Şebbeh en-Nahvi ed-Darîr'den edeb ilmini öğrendi. Musul'da aralarında Musul hatibi Ebul Fadl Abdullah İbn Ahmed İbn Muhammed et-Tusi'nin de bulunduğu bir cemaatten hadis dinledi.

Hacc farızasını yerine getirdikten sonra Bağdad'a geldi ve orada İbn'ül Hall'in talebesi, arkadaşı Ebu'l Kasım ve Abdulvehhab İbn Sekine'den hadis dinledi. Ve nihayet Musul'a dönerek topladığı ilmi burada rivayet etti. Hadis okuttu ve insanlar kendisinden faydalandılar.

İbn'ül Esir'in tarihini yazan tarihçiler onu, arif, fazıl, vera sahibi, akıllı, seyyid, kendisine itaat olunan önder, müşavir, iyilik, birr ve ihsan sahibi, sarsılmaz bir dini, dosdoğru bir yolu olan zamanın ihsan sahiplerinden biri olarak tarif etmektedirler. O, arapça, Kur'an, nahiv, lügat, hadis ve fıkıh ilimlerini cemetmiş, meşhur eserleri tasnif ve faydalı kitapları te'lif etmiştir.

Eserlerinden bir kısmı şunlardır:

Alfabetik sıraya göre tertip ettiği en-Nihaye diye bilinen 'en-Nihaye fi Gani-bi'l-Hadis'

'Eş-Şafi fi şerh-i müsnedi-ş-Şafi',

'el-İnsaf beyne'l-Keşfi ve'l-Keşşaf' İbn'ül Esir bu kitapta, Sa'lebinin tefsiriyle Zcmahşeri'nin tefsirlerini cemetmiştir.

Nahiv konusunda yazdığı 'el-Bedî' ve aynı şekilde nahiv konularından bahseden 'el-Bahir fi'l-Füruk',

'Tehzibü Fusulî-d-Dehhan',

'el-Müstesfa'l-Muhtar minel-Edî' yeti ve'l-Ezkar',

'Kitabün Latîfun fi sanaatîl-Kitabeh',

İbn'ül Esir'ih hesap ilmi konularında yazılmış muhkem risaleleri ve bir di-van'ı da mevcuttur.

Risaleleri:

'Kitab-el-Benin ve'l Benât'

'Kitab-el-Abau ve'l-Ümmühât'

'Kitab el-Ezvau ve'z-Zevât'

Ve tanıtımıyla meşgul olduğumuz 'Camiulusul fi'ahadisir-rasul' adlı hadis ki-tabı ve benzeri kıymetli te'lif ve faydalı tasnifatları mevcuttur.

Yakut el-Hamevi 'Mu'cemu'l-Üdeba' adlı eserinde şunları kaydetmektedir. *"Bana İbn-ul-Esir'in kardeşi haber vererek şöyle dedi: "Kardeşim Ebu's-Saadet, Seyfüddin el-Gazi İbn Mevdud İbn Zengi'nin hazinedarlığı görevini üstlendi. Daha sonra Seyfüddin İbn Zengi ona Ceziretü İbn Ömer'in divan ve divan işlerini yürütme görevini verdi. Sonra Musul'a döndü. Bu sebeble vezir Celalüddin Ebu'l-Hasen Ali İbn Cemalüddin Muhammed İbn Mansur el-İsfahani'nin yanında divan naibliği yaptı. Bundan sonra aynı şekilde Musul'da Mücahidüddin İbn Kaymaz'a bağlandı -ki o, Musul'da - devletin temsilcisiydi. Dolayısıyla onun nezdinde yüksek bir mertebeye ulaştı. Hicri 589 senesinede Mücahidüddin vefat edince, Atabek İzzüddin Mes'ud İbn Mevdud ölüp, yerine oğlu Nureddin Şah geçinceye kadar Atabek'in hizmetine girdi. Onun ölümünden sonra Nureddin Şah'ın hizmetine girerek hakikaten devletin önde gelen birinci adamı oldu. Öyle ki, sultan mühim meselelerini danışmak için bizzat kendisi İbn'ül-Esir'in evine gelirdi. Zira İbn'ül Esir hayatının son zamanlarında bacağında meydana gelen eklem hastalığına uğrar olmuştu. Ayaklarını hareket ettirmek ve yürümekten aciz kalmıştı. Bunun için de Sultan, ona ya kendisi gelir ya da Bedreddin Lü'lü'ü gönderirdi.*

Sultan kendisine defalarca vezirlik teklif ettiği halde İbn-ül-Esir bunu reddetti. Sultan ısrar edince yine aynı şekilde reddetti. Nihayet sultan kendisine kızınca mazeret beyan ederek şöyle dedi: -Ben yaşlı bir adamım. Ömrümü ilme hizmetle geçirdim. Bütün insanlar beni bu vasfımla tanıdı ve ben biliyorum ki,

adaleti yerine getirmek için bütün gücümle çalışsam bile, onu hakkıyla yerine getirmeye güç yetiremem. Zira sultanın hizmet birimlerinden en uzak bir köyde bir çiftçi zulüm görse, onun zulmü benden sorulur. Sonra sen de, başkaları da döner beni kınarsınız. Hükümdar zulüm ve haksızlıktan başka bir şey yapmıyor. Halk şiddetle muahaze ediyor. Benim bunları önlemeye gücüm yetmediği gibi bu görevi üstlenmem de bana layık değildir. Bunun üzerine sultan mazeretini kabul ederek onu affetmiştir."

Hayatının son zamanlarında bacağına meydana gelen eklem hastalığına dışar olunca batılı bir hekim gelerek kendi icadı olan bir çeşit merhemle tedaviye başladı. Tedavinin etkisi ortaya çıkıp bacaklarını hareket ettirmeye başlayınca, kardeşi İzzüddin Ebu'l-Hasen Ali İbn'ül-Esir'e: *"Hekime istediği parayı ver ve onu gönder"* dedi. Kardeşi hayret ederek: *"Tedavinin başarılı olduğu açığa çıktığı halde hekimi neden gönderelim?"* deyince *"söylediğin doğrudur, fakat ben, insanlarla, -yani sultan ve emirlerle- bir arada olmaktan kurtulduğum için şu anda huzur içerisindeyim. Ruhum onlardan ayrı kalmaya ve uzaklaşmaya iyice alıştı. Dün onların ayağına koşmak suretiyle nefsimi ayaklar altına alıyordum. Şu anda evimdeyim. Artık onlar, bana sadece mühim meseleleri danışmak için geliyorlar. Çok kısa bir ömrüm kaldı. Bırak ömrümün geri kalan kısmını zilletten uzak ve hür olarak yaşayayım"* dedi. Kardeşi bunu üzerine söylediğini kabul ederek *"hekimini iyilik ve ihsan ile yolladım"* demiştir.

Bunun üzerine İbn'ül Esir hastalığına sabrederek ve ecirini Allah'tan umarak evinden hiç ayrılmadı. İlminde istifade etmek, feyzinden kan kana içmek için, kendisine alimler geliyor, sultanlar ve emirler elçiler gönderiyordu. Nihayet hicri 606 senesinde, İbn'ül Esir (r.a.), Musul'da hakkın rahmetine kavuştu.

19. NUREDDİN EL-HAYSEMİ VE MECMAÜZZEVAİDİ

Müellif, Haysemî diye bilinen el-Hafız Ali ibn Ebi Bekir İbn Süleyman ibn Ebu Bekir İbn Ömer İbn Salih Nureddin Ebi'l-Hasen el-Haysemî el-Kahirî eş-Şafî'dir. Babası sahrada bir değirmen işletirdi. Derken 735 senesinde recep ayında bu oğlu dünyaya geldi. Yetişip Kur'an tahsilini tamamladıktan sora biluğ çağında iken, devrinin meşhur muhaddisi Zeynüddin el-İrakî'nin sohbet halkasına kaldı ve Irakî vefat edinceye kadar, hacc ve hadis toplamak için yapmış olduğu bütün seyahatlerinde ona refakat etmek suretiyle seferde ve hizada yanından hiç ayrılmadı. Mısır, Kahire, Mekke, Medine, Beytülmakdis, Şam, Ba'lebekke, Halep, Hama, Trablus ve diğer şehirlerde Irakî'nin dinlediği bütün şeyhlerden onunla beraber hadis dinledi. Çoğu kere Zeynüddin onun kıraatını dinlerdi. Irakî İbn'ül-Bâhâ, et-Takiyyüssubkî ve İbnü Şahid el-Ceyş'den başka hiç bir şeyhinden rivayet ederken ondan tefetüd etmemişir. Aynı şekilde el-Haysemî de İbn Abdül-Hâdî tarikiyle rivayet ettiği Sahihî Müslim'deki hadislerden başka hiçbir yerde ondan ayrı düşmezdi.

el-Haysemî'nin İbn'ül-Hâdî'den başka huzurunda hadis dinlediği şeyhler şunlardır: el-Meydûmî, Muhammed İbn İsmail, İbn'il-Müluk, Muhammed İbn Abdullah en-Nûmanî, Ahmed İbn'ür-Rasdî, İbn'ül-Katravânî, el-Arzî, Muzafferuddun Muhammed İbn Muhammed İbn Yahya, el-Aitar, İbn'ül-Hubbaz, İbn'ül-Hamevî, İbn'u Kayyım ed-Dıyâiyye ve Ahmed İbn Abdurrahman el-Merdavî.

Ayrıca, el-Haysemî, el-Muzafferin huzurunda; Sahihî Buharî'yi, İbn'ül-Hubbaz'ın huzurunda; Sahihî Müslim'i, yine İbn'ül-Hubbaz ve el-Arzî'nin huzurunda Ahmed'in mûsnedini, Arzî ve Meydûmî'nin huzurunda Sünen-i Ebi Davud'u, Meydûmî ve İbn'ül-Hubbaz'ın halkasında İbn'ül-Araf'e'nin hadis cüzünü dinlemiştir.

Haysemî pek çok şeyhten pek çok hadis dinlemiş bir muhaddisidir. Irakî hiç bir şeyhini ondan başkasına güvenip itimat etmezdi. Hatta oğlu el-Vefî kendi ba-

şına Şam'a seyahat ettiği zaman el-Haysemîyi de onunla beraber gönderirdi. Irak'ta onu, kızı Hatice ile evlendirmiş ve Haysem'in Hatice'den bir çok evladı dünyaya gelmiştir.

Haysemî; din'de, takva ve zühd'de; ilme, ibadete, evrada ve şeyhinin hizmetine yönelmede ve hadis ilmi ile hadis ehline muhabbet konusunda hayret edilecek bir insandı.

Ekseriyetle Zeynüddin el-İrakiye refakat ederek hadis rivayet ederdi. Hatta Zeynüddin de onunla beraber olmadıkça hiç bir hadis rivayet etmezdi. Bu sebeble Haysemi'nin tek başına hadis rivayet ettiği az olmuştur. Şeyhi vefat ettikten sonra da, ondan çok hadis rivayet etmiş, bununla beraber tavrını hiç değiştirmemiş, öne düşüp şeyhlik taslamamıştır.

Şeyhiyle beraber işitmesine rağmen bütün hadisleri ondan rivayet ederek 'emali' yazar ve çoğu kere onun adına yazdırırdı. Heysemi bütün hadislerini bu şekilde kendi tarikiyle değil de, şeyhinden rivayet ederdi. Ancak kendisini zorlayanlar olursa bu müstesna.

Heysemi, 807 senesinde ramazan ayının ondokuzuna rastlayan salı gecesi Kahire'de vefat etmiş, vefatına kadar bu yolda çalışmalarına devam etmiştir.

Heysemi, Mecmauzzevaid'in mukaddimesinde, bu kitabın tasnif sebebini şöyle açıklamaktadır.

"Ben, İmam Ahmed'in, Ebu Ya'la el-Mûsîlî'nin ve Ebu Bekir el-Bezzar'ın üç mu'ceminin zevaidlerini, her birininki ayrı bir kitap olmak üzere cemetmişim. Ancak bundan mu'cemül evsat ile mu'cemüssağirin zevaidleri müstesna. Çünkü onların ikisini ayrı kitapta cemettim- (Allah müelliflerinden razı olsun ve makamlarını cennete çevirerek kendilerinden razı etsin) Bu sebeple efendim, üstadım, alleme, doğu ve batıdaki hafızların üstadı ve bu eserin müdevvini şeyh Züynüddin Ebu'l-Fadl Abdurrahim ibn'ül-İraki (r.a.). -Bizim de onun da makamlarımızı cennete çevirerek kendisinden razı eylesin- bana bu eserleri cem etmem ve her bab'ın hadislerinin aynı bab'a toplanması için istinadlarını hafzetmemi söyledi. Onun bu şekilde işaret ettiğini görünce gayret ve çabamı bu yöne çevirdim. Allah Teala'dan bu işimi kolaylaştırmasını ve bu hususta bana yardım etmesini diledim. Ve Allah Teala'dan onu faydalı kılmasını diliyorum. Muhakkak ki, o kuluna yakın ve duaları kabul edendir."

er-Riseletül-Müstedrefe sahibi zevad kitaplarını tanıtmaya devam ederek şöyle der:

"Zevaid kitaplarından biri de el-Hafız Nureddin Ebu'l Hasen Ali İbn Ebu Bekir İbn Süleyman el-Heysemî'nin kütübü sitte üzerine Ahmed İbn Hanbel'in müsnedinin zevaidini tahrîf ederek tasnif ettiği 'Gayetül-Maksad fî zevaid-il-Müsned' adlı eseridir. 807 senesinde Kahire'de vefat eden Şafîî ulemasından

Ahmed ibn-Hacer el-Heytemiye gelince el-Emir 'Fihrist'inde şöyle der: "Mısır Karye'lerinden bir olan el-Heysem'e nisbetle ona Heysemi denilmiştir. O hadis dinleme hususunda Ebu'l-Fold el-İraki'nin arkadaşı, damadı ve iki cilt halindeki mezkur 'mecma'uzzevald' cemetmesini işaret ettiği talebesidir. Onun aynı şekilde kütübü sitte üzerine Bezzar'ın müsnedinin zevaidini tahric ederek 'el-Bahrüz-Zihar fı zevaid'l Müsnedi'l-Bezzar' adını verdiği iki ciltten müteekkil zevaidi; kütübü sitte üzerine, Taberani'nin mu'cemül-Kebir'inin zevaidi; kütübü sitte üzerine, Taberani'nin Mu'cemül-Kebir'inin zevaidini tahric ederek 'el-Bedrül-Münir fı zevaid Mu'cemil-Kebir' adını verdiği üç cilt halindeki zevaidi ve yine aynı kitaplar üzerine Mu'cem'ül evsat ile Mücemül-s-Sagir'in zevaidini tahric ederek 'Mecma'ul-Bahreyn fı zevaid'il-Muceyemeyn' adını verdiği iki ciltlik zevaidi ve bir de Kütübü sitte üzerine Ebu Ya'la el-Muslinin müsnedinin zevaidini tahric ettiği zevaidi mevcuttur."

Bunlardan sonra hadislerin sahih, hasen ve zayıf olduklarını; bazı ravilerinin mecruh ve adil olduğunu beyan ederek, isnadlarını hazfedip hepsini aynı kitapta toplayarak mezkur altı kitabın zevaidini cem etmiş ve ona 'mecmauzzevald ve menbaulfevald' adını vermiştir. Bu eser altı büyük ciltten meydana gelmiştir. Sekiz veya daha fazla cilt halinde olanları da vardır. Bu kitap en faydalı hadis kitaplarından biridir. Hatta onun misli bir kitap daha mevcut değildir. Ve bu konuda benzeri tasnif edilmemiştir.

20. MUHAMMED İBN MUHAMMED İBN SÜLEYMAN EL-MAĞRİBÎ VE CEM'UL-FEVAİDİ

er-Risale'tü'l-Müstedrefe sahibi el-Kattânî, Mağribî ve escrinden bahsederek şunları kaydetmektedir:

"940 senesinde vefat eden ve Şam'ın Kasyun dağı eteğine defnedilen 'Sıla-tü'l-Halef bi mesulîs-Selef' adlı eserin müellifi üstad, imam, hafız Ebu Abdullah Muhammed ibn Muhammed ibn Süleyman el-Mağribî er-Ravdanî'nin 'Cem'ul-Fevaid min Cami'il-Usul ve Mecma'il-Vefaid' ünvanını verdiği bir camii vardır. Bu eser Buhari ve Müslim'in sahihleri, Sünen-i erbaa (4 sünen kitabı); Darimi, Ahmed İbn Hanbel, Ebu Ya'la el-Musulî ve Ebu Bekir el-Bezzar'ın müsnedleri ve Taberani'nin üç mucemini kapsamaktadır."

Üstad Muhammed ibn Muhammed kitabının mukaddimesinde kitabından bahsederken şöyle demektedir:

"İşte bu 'Cem'ul-Fevaid min Cami'il-Usul ve mecma'iz zevaid' kitabıdır. Ve iki kitabı ihtiva eder."

Bunlardan:

Birincisi: Üstad Mecdiddin Ebu's-Saadet el-Müberek ibn Muhammed ibn'ül-Esir el-Cezîrî el-Mûsilî'nin, Câmiul usulüdüdür.

İbn'ül Esir onda, -Rezin ibn Muaviye'nin, Sünen-i İbni Mace'yi İmam Ma-lîk'in Muvattar'ya değiştirmek suretiyle, altı kitabın hadislerini cemettiği 'Tec-rîd-üs-Sihah' adlı kitabındaki hadisleri ve onun eksik bıraktıklarını bir araya ge-tirmiş ve Rezinin-Tecridüssihah'da- ziyade olarak zikrettiklerinin dışında kalan bütün hadisleri senedlerine isnad etmiştir.

Ancak onun ziyade olarak zikrettiği hadisleri kütübü sitte içerisinde bulama-mıştır. Zira İbn'ül-Esir bu eserin müsveddesini bir dereceye kadar temize çek-miş, kaynaklarına vakıf olduğu hadisleri orada aslına isnad ederek orjinal bir

tertip üzere düzenlemiştir. Fakat mevzularının mübhem olması ve hacminin genişliği sebebiyle İbnül-Esir'in bu eserinden de zekah ve sağlam hafızalı kimselerden başkaları çok az istifade edebilirler.

İkincisi: El-Hafız Nureddin Ebu'l-Hasen Ali İbn Ebu Bekir İbn Süleyman el-Heysemi'nin (r.a.), 'Mecma'uzzevaidi'dir. Heysemi onda: Muvatta'nın yerine Sünen-i İbn Mace'yi koymak suretiyle İmam Ahmed, Ebu Ya'la el-Müsili ve Ebu Bekir el-Bezzar'ın müsnedleri ve Taberani'nin üç mucemminde yer alan Kültübü sitte üzerine zaid olan hadisleri cemetmiş ve her hadisin sonunda, sahih, hasen ve zayıf olma yönünden derecesini ve ravilerinin cerh ve ta'dil bakımından hallerini beyan etmiştir. Bu sebeble de hacmi, 'Camiül Usul'ün durumunu olarak altı cildi bulmuştur.

Bu iki kitaptaki bütün hadisleri cemetmeye vus'atımız yetmediği için onlardan sadece bu kitabımızdaki hadisleri seçtik. Tabii, bu cemetme işlemi Sünen-i İbn Mace'yi de onlara eklememizi gerektiriyordu. Fakat Camiul usul'ün, onu usulü sitte arasından çıkarmış olması ve ondaki hadisleri zikretmemiş olması, diğer taraftan Mecma'uzzevaid'in kültübü sitte arasına dahil ettiği halde zevaidini zikretmemiş olması sebebiyle benim bu kitabın tamamını 'Camiul Usul'e veya Zevaid'ini mecma'üz-zevaid'e ilave etmem yakışık almazdı. Çünkü bu durum onları gayeleri dışına çekmektedir. Bu sebeble müstakil olarak zevaidi zikrettik ve ibn'ü Mace'nin sünenine isnad ettik.

Muhaddisler; İbn Mace'nin süneni'ni, Malik'in muvatta'ı mı yoksa Darimi'nin süneni mi, diye altıncı kitap hususunda ihtilaf ettikleri için biz de bu ihtilafa riayet ettik. Dolayısıyla Darimî'nin müsnedinin zevaidini de müstakil olarak kitabıma ilave ettik. Ancak ibn'ü Mace ile ittifak halinde olanları bir araya getirdik. Ayrıca Zehabi'nin 'el-Kaşif'inde, Hafız İbnü'l-Hacer'in 'Tehzibü't-tehzib' ile 'et-Takrib'inde ve daha başka eserlerde beyan edilen şekliyle cerh ve ta'dil yönünden bu iki kitabın ravilerinin halleri hakkında görüş beyan ettik. Camiul usul'ün, tertibini bırakarak, tabii bir de telif olduğu için aslının tertibine göre tertip ettik. Bablar içerisinde nerede bir mükerrer hadise vakıf oluksa, onu kendisine en uygun olan bablara yerleştirdik. Uygun olmayanları, Müslim'in yaptığı gibi, bir faide veya gafletim sebebiyle bırakılanlar müstesna, çıkardık. Herhangi bir yerde aynı manada veya bir hüküm hakkında iki veya daha fazla hadis iki veya daha fazla rivayet varsa, hadis ve rivayetlerden daha ziyade uygun ve faideli olanıyla iktifa ederek herhangi bir ziyadelik ihtiva etmedikçe diğerini hafzettik. Ancak, hadis ziyadelik ihtiva ediyorsa ondan bu ziyade kısmı telhis veya hadisin tamamını zikrettik. Müteaddid olan hadisleri, onlardan birinin lafzı ve metniyle zikrettik. Sonra bazan bu lafzın kime ait olduğunu zikrettim, bazan da hiç bahsetmedik.

Muhammed ibn Muhammed ibn Süleyman'ın kitabını (cemulfevaid) kendi-

mize arkadaş ve çalışmamıza rehber edindik. Şüphesiz başkalarında dağınık olan bahisler bunda biraraya toplanmıştı.

Hatta, onda bu kitabımızın gayelerini gerçekleştiren pek çok şeyi bir arada gördük. Şayet biz onun hedeflediğinden daha fazla şeyleri hedeflememiş ve onun murad ettiği şeylerden daha fazlasını murad etmemiş olsaydık, onun kitabına hizmet etmekle yetinirdik. Fakat asrımızın ihtiyaçları onun cevap veremeyeceği kadar geniştir.

Bu sebeple oldukça zor bir te'lîfe yöneldik. Nihayet Sünnet-i Nebvi uğruna sarfettiğimiz bütün gayretlerin kendisine tahsis edildiğini; ve aynı şekilde sünnetin meyvelerini ve misk kokulu çiçeklerini seçmeye, incilerini muntazam olarak dizmeye ve altından tuğlalarıyla binasını tahkim ve dekore etmeye muvaffak olduğumuzu ümid ettiğimiz bu kitap meydana gelmiş oldu. Ve işte onun birinci bölümünü takdim ediyoruz.

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Sîret-i Nebevî gerçekte bizzat Kur'an ve Sünnet'in kendisidir. Zira biz, Resulullah (a.s.)'ı, O'na indirilen Kur'an'ı ve O'nun bütün söz, fiil, sıfat ve takrirlerini bilmediğimiz müddetçe tanıyamayız. Bunların hepsi O'nun sünnetini meydana getirir.

Muhakkak ki, Resulullah (a.s.)'ın ahlakı, Kur'an idi. Kur'an-ı Kerim O'nun hayatındaki en önemli olayların arşivi mahiyetindedir. Bundan dolayı Kur'an'ın O'nun sîreti olduğunu söyleyebiliriz. Şüphesiz O'nun sözleri, fiili, sıfat ve takrirleri O'nun sîretinin bizzat kendisidir. Bu sebeble bu kitap ile 'Tefsirde Esas' adlı eserimiz Resulullah (a.s.)'ın sîreti mahiyetindedir.

Muhakkak ki, Resulullah (a.s.)'ın sîreti, zaman, mekân ve şahısları içerir. Bunun için, o, sürekli yenilenen ve tekâmül eden bir programdır. Dolayısıyla, insanların ve mükelleflerin hiç bir hali yok ki, Nebî (a.s.)'nin sîreti, zayıfından kuvvetlisine bütün insanların bu halleri hususunda bir numuneyi, bir amelî ve bir mülahazayı içermiş olmasın. İnsan fetvarın muktezası ile amel üzere olduğu müddetçe, muhakkak ki Sîret-i Nebevî'den bir nümune üzere bulunmaktadır.

sîret yazarları, O'nun şahsî ahvâlini ve hayatındaki olayların akışını yazma hususunda dallara ayrılmışlardır. Bundan dolayı 'sîret', istalah'ta O'nun hayatından bir parça ve şahsî tarihine benzeyen ve bunu ihata eden hususî ilme özel bir isim olmuştur.

Bu sebeble, bu kitabın bölümlerinden birini sîret-i Nebevî'nin izahına ayırdık.

Ve bu bölüme Resulullah (a.s.)'ın zaîf sîretiyle en fazla alakalı olan şeyleri dahil ettik. Başka mevzularla daha çok alakalı olduklarından burada söz edilmeyen hususları, okuyucu, kitabın diğer bölümlerinde bulabilecektir.

Nitekim Kur'an ve Sünnet'le alakalı bütün mevzular etrafında tahkik ve açıklamalar yaptığımız gibi, birçok mevzularda da uzman ve muhakkiklerin görüş ve açıklamalarına yer verdik. Dolayısıyla Sünnet-i Nebevî'nin bu bölümü, bu şekilde izah edilmiş oldu. Zira fıkıh, akaid ve tefsir sahasında bir takım imamlar

mevcud olduğu gibi, şüphesiz "şîret" sahasında da.. İbn İshak, Musa ibn Ukbe, el-Vâkidî vb. bir çok imamlar vardır.

Hemen belirtelim ki, muhaddisle fakihî, haberleri arışuran münekkib ile tarihçiyi birbirinden ayıran bir takım farklar bulunduğu gibi muhaddisle şîret yazarını birbirinden ayıran bazı farklar da vardır.

Haberleri tetkik eden münekkib'in görevi belirli bir habere vakıf olmak ve ondan bir ders çıkarmaktır. Tarihçinin görevi ise; herhangi bir olay veya zaman dilimi hakkında tam bir netice yahut olayların seyri hakkında noksansız bir nazarıyye elde etmek için bu ve daha başka haberlerden istifade etmektir. Muhaddis ile fakihî birbirinden ayıran farka gelince: Muhaddisin görevi rivayetleri toplamak ve onların doğruluğunu araştırmaktır. Kur'anı nasları incelemek yahut şeriat binası içerisinde bu rivayetlerin yerini araştırmak gibi, bunu aşan görevler muhaddisin sahasına girmez. Fakihin görevi ise herhangi bir mevzuu hakkında varid olan Kur'an ve sünnette yer alan hükmi görmek ve anlamaktır. Şayet bu konuda çözümü gereken bir takım mesele varsa, Kur'an ve sahih hadis metinlerinde o hususlarda sarîh bir hüküm de mevcut değilse, bu durumda fakih'e düşen kıyas veya icma yoluyla yahut kıyas tarafından desteklenen zayıf rivayetlerle ve yahut da şeriatın ruhuna uygun daha başka yollarla meselenin çözümünü aramaktır. Aynı şeyi muhaddisle şîret yazarını birbirinden ayıran fark hususunda da söyleyebiliriz. Dolayısıyla şîret yazarı, buna ilave olarak aynı zamanda muhaddistir de. Bunun için ona düşen, muhaddis olması sebebiyle hadis rivayet etmek, rivayetleri bir araya toplamak, hadislerin sahihini sahih olmayanından, râvilerin sika olanını sika olmayanlardan ayırmak ve rivayetleri arasında mukayese yapmaktır. Fakat şîret yazarının buna ilaveten bir görevi daha vardır. O da Kur'anı nasların ışığında bu rivayetleri incelemek ve sahih bir asla dayanıyor fakat hakkında tafsilat bulunmuyorsa, tafsilatını araştırmak; rivayetler arasında çelişki varsa, aralarında tercih yapmak ve olaylar zincirinde herhangi bir yerde boşluk varsa, bu boşluğu doldurmak için araştırmaya yapmaktır. O, bu boşluğu bazan istikra (tümevarım) metodunu kullanarak veya delillerden hareket etmek suretiyle bir hükme (neticeye) vararak yahut da zayıf rivayetlere dayanarak ve bazan da senedsiz olarak Peygamber (a.s.)'e isnad edilen rivayetler vasıtasıyla doldurur.

Dolayısıyla o, bu haysiyyetiyle hem bir muhakik hem bir tarihçi hem de bazan bir müctehid olur.

Neticede fukaha ihtilaf ettiği gibi, aynı şekilde bazen şîret muhakiklikleri de ihtilafa düşebilirler. Ve ittifak halinde de ihtilaf halinde de bu konuda üzerine hiçbir amel gerektirmeyen olaylar bulunabilir. Mutlak tarihî meselerde olduğu gibi, ister ihtilaf, ister ittifak etsinler bu durum da aynıdır. Mesala: "*Yaratın Rabbinin adıyla oku...*" (1) ayetinin nüzûlüyle 'Müddesir' sûresinin nüzûlü arasında-

ki vahyin kesilme (fetret) müddeti ne kadardır?. Her ne kadar bazı eğitim uzmanları ondan bir nevi fayda elde etseler bile bunun tafsilatını bilip bilmeme durumuna hiçbir amel gerekli olmaz.

Diğer tarafları üzerine amel (fıkhi hüküm) terettüp edecek ve tahkikçilerin ittifak ve ihtilaflarının önemli olacağı meseleler de vardır. Resulullah (a.s.) Medine'ye yerleştiği ilk günlerde gayri müslimlerle yapmış olduğu anlaşmalar bunlardandır. Bu anlaşmalar mensuh kabul edilmediği zaman gayri müslimlerle ilişkilerde, İslami hareketin ilk düsturları kabul edilir. Bu anlaşmaların bize muhaddisler vasıtasıyla nakledildiğini ve senedlerinin sahih ya da hasen olduğunu farzedecek olursak, bu durumda hüküm gayet açık olur. Zira rivayetler, şerh hükümlerin asıllarından kabul edildiği için, hükümleri, itimat edilen sünnetin hükmü gibidir. Fakat bu rivayetlerin bu seviyeye ulaşmadığını ve onlar üzerinde itimat edilen şîret yazarlarının ve bu ilimle meşgul olan imamların ittifak veya ihtilaf ettiklerini farz edersek, bu durumda bu rivayetlerin ebediyyen hiçbir kıymeti olmayacak mı? Bana göre, bu rivayetler herhangi bir nasla çatışmıyorsa ve sahih bir asla dayanıyorlarsa sahibinin mezhebi olarak kabul edilir. Bu durumda rivayetlerin sahibi bir müctehid imam veya bu sahada güvenilen bir otorite ise onun taklidi ve müslümanların buna dayanmaları caiz olur. Bu durumda bu rivayetlerle delil gösterilmesi varid olan senedin delil kabul edilmesi bakımından değil, aksine rivayet eden râvînin (imamın) onları şîretin bir parçası kabul etmesi ve kendilerine dayanılmaya layık görmesi bakımındandır.

Şunu hemen belirtelim ki, herkes bu gibi rivayetlere istinaden kendi başına fetva verme ve amel etme ehliyetine sahip değildir. Bunlarla fetva verecek ve amel edecek şahsın bu sahada yetkili bir otorite ve naslardan hüküm çıkarma ehliyetine sahip olması gerekir.

Feraiz (fıkıh) ile ilgili kitaplar hakkında da aynı kanaati taşımaktayız. Zira bir kimse bu sahalardan herhangi birinin müctehid imamlarından ise ve bu sahada ichtihad yapma seviyesine ulaşmışsa; akidesi yahud vera sahibi olması veya hud ilmi hüviyeti itibarıyla töhmet altında değilse, muhakkak ki bir müslümanın onun ichtihadına güvenmesi ve ona dayanması gerekir. Bu husus hadis yahud tefsir yahud fıkıh veyahud da şîret kitaplarında, ilimde rusuh sahibi olan alimlerden sadır olan hükümler hakkında da aynen geçerlidir.

Bu hususları beyan etmemizin sebebi, sadece herhangi bir kimşenin şîret ve hadis kitaplarını incelemenin, ichtihada mahal olan ilmi usullerde muhakkik olan alimlerden başkası için haram olduğunu zannetmemesi içindir. Çünkü bu bir kapıdır. Şayet biz onu kapatırsak bununla bütün fıkıh mirası okuma kapısını kapamış oluruz.

Bu ise müslümanların icmama aykırıdır. Bu ümmetin tarihinde ehli ilimden hiç bir kimse, bir müslümanın, İbn Hişam'ın şîretini yahud İmam Ahmed'in

Müsned'ini veya Tirmizi'nin Süneni'ni okumanın haram olduğunu söylememiştir.

Aynı şekilde burada bu hususları bu bölüm hakkındaki çalışmalarımızı takdim etmek için beyan ettik. Dolayısıyla bu bölümde yapmış olduğumuz iş, kitabın kaynakları arasında Resulullah (a.s.)'ın şifreti hususunda varid olan sahih ve hasen hadisleri nakletmekten ibarettir. Ancak, Sünneti Nebvî uğruna vadettiğimiz hizmet ve hedeflediğimiz gayeleri gerçekleştirmek amacıyla bazan bu kaynakların dışındaki kitaplardan da sahih ve hasen hadisleri naklettik. Fakat aynı zamanda siyer ve meğazî ehlinin bir takım muhakkik imamların görüşlerinden de özetler sunduk. Dolayısıyla bu imamlardan naklettiğimiz rivayetler, bizim görüşümüze göre, sahiplerinin mezhebi olmaktan hali değildir. Biz bu imamların görüşlerinin tahkiklerini sunmaka mecburduk. Zira bunu yapmadığımız takdirde, bu bölümü okuyan bir kimse ondan çok az istifade edecektir. Sonra biz bu kitabımızda her bahis içerisinde o sahada uzman olan muhakkiklerin araştırma mahsullü açıklamalarını nakletme metodunu düzenledik. Bu nedenle gerek bu bölümde, gerek diğer bölümlerde prensiplerimizi ihlal etmek istemiyoruz.

Bu bölümü bir giriş ile beraber altı bölüme ayırdık. Zira biz, şifret etrafındaki yanlış anlayışları telafi etmek ve yerlerine doğru olanları yerleştirmek istediğimizden bunu mukaddime'de yapmayı tercih ettik.

Ve ileride arzedeceğimiz gibi, sunuşumuzun mükemmel olması için bu zaruri gördük ve konuları altı bölüme taksim ettik. Buna göre:

Resulullah (a.s.)'ın hayatındaki merhaleler üçe ayrılır:

1. Bi'setten önceki merhale,
2. Bi'setten Medine'ye yerleşinceye kadar olan merhale,
3. Hicret'ten vefatına kadar süren merhale.

Biz, bu üç merhaleyi üç bab'da ele aldık.

Şifret binasının tekamülü için üzerinde durulması gereken iki halka daha vardır. Bunlardan birincisi aralarında Resulullah (a.s.)'ın eşlerinin bulunduğu ehli beyt halkası,

Diğeri ise, aralarında halifelerinin de bulunduğu Resulullah (a.s.)'ın ashabını içine alan halka. Zira bu seçkin zevat, İslam bayrağını taşıyan ve İslam devletini tesis merhalesini tamamlayan kimselerdir.

Resulullah (a.s.)'ın sıfatlarının, hasaîs'inin ve şema'ilinin bilinmesi O'nun şifretinden bir parçadır. Mu'cizelerini tamamlamak ise O'na inanmanın yoludur. Bu bahsin geriye kalan bölümlerinde gelecek olan hususlar şifretle alakalı gözden kaçan bahisleri tamamlamış olacaklardır. Dolayısıyla bu konular, şifretle ilgili olan konulardır.

SİRET ETRAFINDAKİ YANLIŞ ANLAYIŞLARIN TASHİHİ

Bu giriş şîret etrafındaki yanlış anlayışları düzeltmek ve sağlam olanları yerleştirmek için ayırdık. Şîret etrafındaki yanlış ve hatalı anlayışlar, iki bölüme ayrılır. Bunlardan birisi bazı müslümanlar arasındaki hatalı anlayışlar, diğeri ise kafirler arasındaki hatalı ve eksik anlayışlardır. Şu husus bilinmelidir ki, Nebevi şîretin mahiyeti hususunda bir takım yanlışlıkla yapılmaktadır. Bu yanlışlıkların bir kısmı Şîreti Nebevi'yi kemaliyle bilmemekten, diğeri bir kısmı ise İslam hukukunun asıllarını, bunlardan hüküm çıkarma keyfiyyetini ve -İstilah'da- Şîreti Nebevi'nin İslam hukukundaki yerini idrak edememekten kaynaklanmaktadır.

Gerçekten tashih edilmesini ve yerine doğrularının yerleştirilmesini arzu ettiğimiz bir çok hatalı anlayış ve düzeltilmesi gereken pek çok yanlışın mevcut olduğunu görmüşüzdür. 'er-Risaletül-Muhammediyye' ismiyle yayınlanan sekiz konferansında Üstad Süleyman en-Nedvi bu hususlara temas etmiştir. Şüphesiz onun beyan ettiği hususlar çağımızda Şîret-i Nebevi'yi okuyan bir kimse-nin kayıtsız kalamayacağı hususlardır. Bu sebeble onun bu konferanslarında beyan etmiş olduğu düşüncelerinin bir kısmını takdim edeceğiz. Ve giriş bölümünde bu hususları arzettikten sonra gerçekleştirmek istediğimiz bir takım düşünceleri tamamlamış olacağız.

Muhakkak ki, Nebi (a.s.)'nin şîreti, nübüvvet ve risaletler zincirini bir halkasını oluşturmaktadır. Nübüvvet ve risaletin kendine has bir takım hususiyyet ve üstün yönleri vardır. Bununla beraber genel olarak nübüvvet ve risaletlerin hususiyyetleriyle müşterek yönleri olmakla birlikte Nebi (a.s.)'nin şîretinin de kendine mahsus bir takım hususiyyet ve üstün yönleri vardır. Bunun için Üstad en-Nedvi'nin sekiz konferansı bu mevzular üzerine tahsis edilmiştir.

Müellif ilk konferansında, Allah'ın risaletlerinin beşeriyetin hayatındaki önemini, yalnızca resullerin davet etmek ve örnek olmak suretiyle hakiki mür-

şitler olduğunu, fakat Hz. Muhammed (a.s.) müstesna, bu peygamberlerin hiç birisinden rehberlik ve örnek olma hususunda beşerîyyetin ihtiyaçlarına cevap verecek herhangi bir şeyin bizlere ulaşmadığını ortaya koymuş ve bu hikmetine binaen Hz. Muhammed (a.s.)'in bizzatıhi son peygamber, risaletinin de bizzat son risalet olduğunu ve bunun için de O'nun şîretinde örnek müşîd ve yol gösterici şîreti için zorunlu olan şu dört şartın bulunması gerektiğini ortaya çıkarmıştır.

- a) Tarihsellik,
- b) Kapsayıcılık
- c) Mükemmellik
- d) Amelî gerçeklik

Bu hususlar, ikinci konferansın odaklaşma noktasını oluşturmaktadır.

Bunlardan sonra bu şartlardan herbirini ve onların tam olarak Resulullah (a.s.)'in şîretinde nasıl mevcut olduğunu açıklamak üzere ikinci konferansı izleyen dört konferans yer almaktadır. Nihayet en-Nedvi yedinci konferansa geldiğinde tüm milletlerin kendisine muhtaç olması sebebiyle örnek olma ve rehberlik şartlarının tanımını kendisinde cemedan Nebi (a.s.)'nin şîretiyle milletlerin hidayete ermesinin gerektiğinden bahsetmektedir.

Daha sonra Risalet-i Muhammediyye'nin beşerîyyet üzerindeki bazı nimetlerini beyan etmek üzere sekizinci konferans gelmektedir. Üstad en-Nedvi orada bu Risaletteki bir çok özellikleri sıraladığı, geçmiş ve çağdaş milletlerin en zor hastahklarının ilacı ve tedavisi olduğunu zikrettiği gibi, aynı şekilde insanlığın hidayetinin Muhammed (a.s.)'in Risaletine muhtaç olduğunu onaylamaktadır.

İşte bu konferansların genel çizgisi bu olmakla beraber onlarda nice yüksek hakikatler ve zengin hazineler izah edilmekte ve nice şüphe ve hatalı görüşler çürütülmektedir. Bu sebeple, kitabın gayelerine hizmet edeceğini umarak bu girişte bu konferanslardan nakilde bulunmayı bir görev sayıyorum.

İNSANLIĞIN DİNE OLAN İHTİYACI

Gerçek anlamda insanlığın muhtaç olduğu şeylerin en büyüğü, kendilerine doğru düşünme yollarını takdim edecek, enerjilerini dosdoğru bir yola ve mutedil bir ahlaka yönlendirecek bir dine olan ihtiyaçlarıdır. Allah'ın yaratıkları arasından sadece peygamberler, davet yapmak ve örnek almak suretiyle insanlığın bu ihtiyaçlarını yerine getiren yeğane kimselerdir. Peygamberler makamında olmayan benzeri kimselere gelince, onlar insanlığa ne verirlerse versinler, onların verdikleri şeyler bu en büyük ihtiyacın yanında hiç bir şey ifade etmezler. Bunlar insanlığı sadece doğru yoldan çıkarmakta ve azaba sevketmektedirler. Her

halükarda onlar hiç bir zaman örneklik edemezler.

Müellifin aşağıdaki tertibe göre ele aldığı birinci konferansın ana çizgileri şu başlıklardan oluşmaktadır.

1- İnsanlığın bu evrendeki ve hayati tekamül mertebeleri zincirindeki yerinin ve kendisine verilen olgunlaşma özelliklerinin bütün mahlukata verilenlerin fevkinde olduğu ve Allahu Tealânın bütün mahlukatı onun emrine amade kıldığı.

2- İnsanın zalim ve cahil olma özelliğine sahip olduğu gibi âdil ve âlim olma özelliğine de sahip olduğu. Nebîlerin hidayeti, insanı adalet ve ilim yoluna sevkederken, enbiyanın hidayetinden nasiblenmeyen insan, zulüm ve cehaletin pençesinden kurtulamaz. Halbuki insanlığın fıtrata ilim ve ağelet sevgisi yerleştirilmiştir.

Yine bu sebebledir ki, onun vicdanına nebî ve peygamberleri takdir etme, zalim ve cahilleri hakir görme duygusu verilmiştir.

3- Peygamberler ve nebîler hal ve sözleriyle insanları ilim ve adaletle davet ettiklerine göre hayat onlarla istikametini bulmakta ve insanın kurtuluğu, iyiliği, ışlahı ve saadeti onlarla gerçekleşmiştir. Halbuki insanlığın tarihinde onlardan başkalarının sadece isimlerinin parladığını görüyoruz. Fakat onlardan hangisi kendisinden sonra gelecekler için hayrı yayma hususunda uyulması gereken herhangi bir örnek bırakmıştır? İnsanlar, bunlardan hangisinin yoluna uyduğu zaman tehlikelerden kurtulabilmiş, saadet ve mutluluk yoluna girebilmiştir? İnsanlar bozuk akıdelerin bağlarını kesmek, zayıf şüphelerden ve batıl fikirlerden akıllarını korumak için bunlardan hangisinin keskin kılıçlarını kullanabilir? Bunlardan hangisi hayatını ademoğlunun sorunlarını halletmeye adanmış, aralarında Hakkı ve hayrı tavsiye etme esası üzerine kardeşlik bağlarını kuvvetlendirmeyi arzu etmiştir?

Zikrettiğimiz bu büyük insanların hayatlarında insanoğlunun sosyal hayatlarında yüzyüze geldikleri sıkıntılarını hafifletmek için yardım isteyecekleri bir şeyleri var mıdır? Yahud onların ahlak ve amellerinde insanlığın ahlaki hastalıklarının tedavisini kolaylaştıracak ve tavsiye edilecek kıymetli bir şey var mıdır? Veya davet ettikleri şeylerde kalplerin pas ve kirlerini temizleyecek yahut sosyal hayattaki herhangi bir gediği kapatacak her hangi bir meziyyetleri var mıdır?...

Müellif Süleyman en-Nedvî, şairler, hukukçular, sosyologlar, hükümdarlar ve krallar gibi, insanların önde gelen sınıflarından geniş bir şekilde bahsetmekte ve mevki ve meslekleri ne olursa olsun, peygamberlerle mukayese edildikleri zaman, bu insanların hakiki ışlah makamında olmadıklarına deliller getirmektedir.

Daha sonra Allahu Teala'nın hiç bir ümmet bırakmaksızın aralarından, mut-

laka bir taife gönderdiği peygamber ve nebilerden; ve herhangi bir kalbin yahud herhangi bir insanın içeresindeki hayır pırıltılarının tamamının ancak bir ilahî dinin kalıntıları ve bir peygamberin davetinin izleri olduğundan bahsedec.

Kralların ve zalim hükümdarların eserleriyle, peygamberlerin eserleri arasında; sevgi ve kalplerin peygamberler cihetine akışıyla kralların kalpler üzerindeki tesir ve sergileri arasında mukayeseler yaptıktan sonra şöyle der:

"Size sunduğum aklî deliller ve tarihi hüccetlerden yararlandığınız ve nebi-lerin yaptığı gibi ahlakî bozulmayı islah eden, sapmaları doğrultan, nefisleri islah eden ve insanları dalaletten hidayete ulaştıran, insanlarınlardan herhangi bir sınıfın bulduğuna dair kalbinizde bir iz bulunduğunu sanmıyorum. İçtimâî hayatı islah eden ve geçmiş konusunda insanlara iktisadi ve her şeyde mu'tedil olmayı öğretenler sadece peygamberlerdir. Dünyada adaleti yerin getiren, insanlar arasında adaletle hükmedip, kalpleri tezkîye eden, insanların ellerinden tutup Hakk'a ve hayra götüren ve onları rezalet bataklıklarından kurtaranlar yine peygamberlerdir. Şüphe yok ki, Allah Teala onları akıdevl, ahlakî ve amellî karanlıklar olmak üzere, bütün karanlıklardan, uzaklaştırıp güzel ahlak ve salih amel nuruna çıkarmak için göndermiştir. Peygamberler kendilerinden sonra avamın tabî olması, hükümdarların amel edip uyması, büyük küçük bütün insanların faydalanması, hem fakirlerin hem de zenginlerin eşit olarak hayırdan istifade emesi için bütün insanlara bir sünnet bırakmışlardır. Onları örnek almanın misâli, bütün susuzların ihtiyacı kadar içeceği ve suya muhtaç olan herkesin tatlı ve soğuk suyundan kanarak içmeleri şiddetli susuzluklarını giderici şekilde bütün insanları sulayan ve bütün beldeleri suya kandıran bol ve engin bir kaynağın durumuna benzer."

HZ. MUHAMMED (A.S.), EN MÜKEMMEL PEYGAMBERDİR

Bütün peygamberler arasında Hz. Muhammed (a.s.), en mükemmel bir peygamber olarak gözükmektedir. Zira bütün peygamberler içeresinde, ayrıntılı ve noksansız olarak bize kadar sadece onun daveti ve onun şifeti ulaşmıştır. Bu sebeble noksansız olarak ancak O'nun hidayetiyle hidayete erilebilir ve onun şifetine uyabilir. Çünkü bütün nebiler arasında sadece O'nun şifet ve nübüvvetinde şu şartlar bir araya gelebilmiştir:

- a) Tarihselcilik
- b) Kapsayıcılık
- c) Mükemmellik
- d) Amelî gerçeklik.

O'nun risâleti son risâlettir ve geçmiş şeriatleri iptal etmiştir. Allah Teala bunun için O'nun risâletini zikrettiğimiz şekilde mükemmel kılmıştır.

İşte bu hususlar ikinci konferansın odak noktasıdır. Şüphesiz ki her peygamberin bir üstün yönü ve bir hususî tarafı vardır. Bütün peygamberler arasında sadece Hz. Muhammed (a.s.)'de tam ve mükemmel bir şekilde bütün hususiyetler ve üstünlükler bir arada toplanmıştır. Her peygamberin bir ziyası, bir müjdesi, bir uyarısı ve bir daveti vardır. Yine resuller içerisinde de Hz. Muhammed (a.s.) ışıltı saçan bir güneş, en yüce bir müjdeci, en büyük bir uyanıcı ve en büyük bir davetçidir. Dolayısıyla O, bütün özellikleri şahsında toplayan bir Nebidir. Çünkü O, Allah Teala tarafından kendisiyle nübüvvet ve risalet kapısı kapatılmak için gönderilmiştir. Bunun içindir ki bütün insanlığa tebliğ emesi için son risalet verilmiştir.

O, insanlığın kendisi varken başkasına muhtaç olmayacağı kamil bir şeriatla gelmiştir. Ve bu şeriatın sonra semadan yeryüzüne, hiç bir beşerin kalbine hiçbir şeriat inmedi ve inmeyecektir. Andolsun ki Muhammedî düsturlar ebedîlik sıfatına mazhar olmuş ve kıyamete kadar devam etme ve baki olma özelliğine sahip kılınmıştır. Dolayısıyla Muhammed (a.s.)'in zâtı bütün yüce ahlakları ve adetleri üzerinde toplamaktadır. Şüphesiz O, yüce ahlakı tamamlamak için gönderilmiştir.

En-Nedvî, bütün bu konulara deliller getirir. Bu hususta zikrettiği ilk delil: Peygamber (a.s.)'in sıret ve şeriatının kıyamete kadar baki, ebedî ve herkes tarafından tanınır olmasıdır.

Sonra Hinduizm, Budizm, Konfüçyanizm, Zerdüşlük, Yahudilik ve Hristiyanlık gibi, bilinen meşhur dinlerden bahseder ve bu dinlerden nakledilen öğretilerin rehberlik ve örnek olma konusunda insanlığın ihtiyaçlarına cevap veremeyeceğine dair deliller getirir.

Müellif Süleyman en-Nedvî şöyle devam eder:

"Yüzbinlerce nebî ve ıslahçı içerisinde, tarihin kendisine şahadet ettiği üç veya dört kişiden başka kimse yoktur. Bununla beraber, tarih bunların hal ve hayatlarının ayrıntıları ve şerhlerinin özellikleri hakkında eksik ve çok az malumat verir. O halde insan hayatının muhtelif yönleri hakkında bu eksik malumatlardan nasıl örnek alacaktır?.."

En-Nedvî bu açıklamaların gerçekçi bilgiler olmadığına dair kesin deliller bulunmakla beraber, bu durumu isbat etmek için insanların tanıdığı Budist, Zerdüş, Musa ve İsa gibi şahsiyetlerin hayatlarından misaller vererek devamla şöyle der:

"İnsanlığın, taraftarları vasıtasıyla, geçmiş peygamberler hakkında bildiği şeylerin hiç birinde tarihsellik, gerçekçilik veya kapsayıcılık ya da insana ge-

rekli olacak her şeyi birleştirme şartları bir araya gelmemiştir. Halbuki bu şartlar, bir şeyi kanıtlamak için zorunludur. Ayrıca bize geldiği şekliyle bu dinlerde ne rububiyet, ne ahlak ve ne de uygarlık konusunda insanı fıtratla uyuzan hiç bir şey de mevcut değildir. Dolayısıyla bu derece noksan olmaları yanında, tahriş edilmiş, sapırılmış ve bozulmuşlardır. Budizm ve Çin dinlerinde olduğu gibi, bu dinlerin bazılarında Allah mefhumuna hiç yer verilmezken, Yahudilik ve Hristiyanlık dinlerinde olduğu gibi, bir kısmının nakledilen kitaplarında insanın Allah ile ve insanın insanlarla ilişkilerinin özellikleri konusunda kapsayıcı bir açıklama yoktur. Aksine ilahi din açısından bir takım hata ve yanlışlar bulunmaktadır. Şayet bu dinler, şimdiki mevcut şekilleriyle tatbik edilip, uygulanacak olsalardı, insanlar bedbaht olur, dünya ise bir harabeye dönerdi."

Müellif sonra şöyle devam ediyor:

"Budistin siresi, ne yoksul hizmetçiler, ne sanatkarlar ve ne de tacirler için bir örnek olamamıştır. Eğer onun tâbileri, hayatını örnek almış olsalardı, onların Çin'de, Japonya'da, Siyam'da, Tibet ve Burma'da bugünkü devletleri ayakta olmayacak, oralarda ticaret yapmak için bir tek pazar imar edilemeyecek, fabrika ve işyerlerinde hayat olmayacaktı. Keza bu beldelerde yaşayan insanlar önderlerinin şretini tercih etmiş ve onun izinde yürümüş olsalardı, bugün mamur olan yeryüzü ıssız kalır, kükuru bir çöle döner ve şehirler harabe yahud da cansız bir yer haline gelirdi.

Şayet insanlar günümüzde İsa (a.s.)'nın bilinebilen hayatını örnek alıp onun yaşadığı gibi yaşamak isteselerdi, dünya viraneye, dünyadaki medeniyetler harabeye ve köyler dört bir köşesinde sürekli baykuşlar öten mezarlığa dönerdi."

En-Nedvi birinci konferansın sonunda ise şu hususları dile getirir:

"Şüphesiz ki insan, zengin iken de fakir iken de, sulh halindeyken de harp halinde iken de yönleneceği her iş hususunda izini süreceği bir örnek arar kendine. Evlendiği veya bekar kalmaya devam ettiği zaman izleyeceği yolu araştırır. Rabbine ibadet edeceği veya insanlarla ilişki kurup muamelede bulanacağı vakit bağlanacağı yüce bir örnek ister ve toplumunda yaşadığı sürece yöneten ve yönetilene hükmeden ve hükmedilenlere ve uyulması gereken kanunları iyice öğrenmeye çalışır.

Kısaca bütün bu hususlarda insanın kendisine bir örnek edinmesi gerekir. Bütün milletlerin çözmesi gereken mesele de budur. Bunu halletmenin çaresi ise bu meseleleri çözüme kavuşturacak ve güçlükleri giderecek bir yol aramaktır. Milletlerin çoğu insanlığın elemelerini hafifletmek ve yaralarını tedavi etmek için bu konuda yüce bir örneğe muhtaçtırlar.

Aynı zamanda milletler, bu hususlardan sözlü örneklerin değil, ameli örneklerin sıkıntısını çekmektedirler.

Şöyle desem mübalaga etmiş sayılmam: Muhakak ki, tarih, Hz. Muhammed (a.s.)'in hayatından ve şiretinden başka, şireti ve hayatı ile insanlık için örnek olmaya layık dünyada hiç bir kimse bulunmadığına şahiddir.

Daha önce bahsettiğim gibi şu hususu bir kez daha hatırlatmak istiyorum: İnsanların, hayatta örnek almalarına layık olan yüce insanın hayatında şu dört hasletin bulunması gerekir:

1- Hayatının: Tarihsel olması, yani halis ve gerçek bir tarihin onu tasdik etmesi ve ona şahid olması,

2- Kapsayıcı olması, yani; hayatının bütün merhalelerini, bütün yönlerini ve bütün durumlarını ihata edici olması,

3- Kamil olması, yani hayatının halkalarından hiç bir halka eksik olmayacak şekilde bilinir olması,

4- Hayatının ameli olması, yani prensiplere, faziletlere ve sorumluluklara davet ederken, davetin, davetçinin ameli ve ahlakıyla yapılmış olmasıdır. Davetçinin dilkyle davet ettiği herşeyi, hususi, allevi ve sosyal hayatında şireti ile tahkik etmesi ve onunla amel etmesi gerekir ki, böylece onun amelleri, insanların uymaları için iyi bir örnek teşkil etmiş olsun.

Ben bununla dünya hayatında bulundukları süre içerisinde diğer nebilerin hayatında bu özelliklerin mevcut olmadığını söylemek istemiyorum. Aksine onların, şu anda insanların ellerinde mevcut olan şiretlerinin bu özellikleri taşımadığını söylüyorum. Bana öyle geliyor ki, bu konuda, ilahtı hikmet bu nebilerden herhangi birinin sadece kısa bir zaman için gönderilmesini gerekli kılmaması sebebiyle onların ümmetlerinden hayra muvaffak olanlar, nebilerin şiretlerini biliyor ve ona tabi oluyorlardı. Her zaman ve mekanda yaşayacak bütün insanları kutsayıcı olan Muhammed (a.s.)'in noksatsız risaletiyle, nübüvvet kapıları mühürleneceği için de kendilerinden sonra gelecek nesillerce şiretlerinin bilinmesine gerek kalmıyordu. Bu sebeple de yeryüzündeki bütün milletlerin uyabilmesi için kıyamet gününe kadar her zaman ve mekanda O'nun şiretinin tahkikatının bilinmesi zorunlu hale gelmiştir. İşte şu ayet-kerime, Hz. Muhammed (a.s.)'in nebilerin sonuncusu olduğuna ve kendisinden sonra hiç bir peygamber gelmeyeceğine en büyük delildir: "Muhammed (a.s.) erkeklerinizden hiç birinin babası değildir: Fakat O, Allahın Resulü ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah herşeyi bilendir"(1).

REHBER VE ÖRNEK OLACAK KİMSENİN ŞİRETİNDE BULUNMASI GEREKEN ÖZELLİKLER

Bundan sonra rehber ve örnek olacak kimsenin şiretinde bulunması gereken

şartlar üzerine tahsis edilen peşpeşe 4 konferans gelmektedir. Bunlardan birincisi "*tarihsellik*" ikincisi, "*mükemmellik*", üçüncüsü "*kapsayıcılık*" ve dördüncüsü de "*amelîlik*" şartlarıdır.

TARİHSELLİK ŞARTI

Bu konferans, Hz. Muhammed (a.s.)'in şifretindeki tarihsellik şartından bahseder.

Müslümanlar sadece Hz. Muhammed (a.s.)'in şifretini muhafaza etmekle yetinmeyip O'nun şifreyle ilgili şeyleri bütün yönleriyle ele alıp incelemeye ve bütün alemin şaşırıp hayrete düşeceği bir şekilde bu kudsî emaneti himaye ettiklerine ve bunun için de ona kaybolma tehlikesi bulaşmadığına bütün dünya şahittir. Gün geçtikçe de bu şahadetin boyutu artmaktadır. Nübüvvet asrından itibaren hayatlarını, Nebi (a.s.)'nin hadislerini ve hayatıyla ilgili olan her şeyi rivayet etmeye vakfeden ve bunları, kendilerinden sonra zabtedip ezberleyen ve "hadis ravileri", "muahaddis" ve "ashab-ı siyer" adını alan kimseler "sahabe", "tâbiun" ve "tabiüttabiin"den müteşekkil birbirini izleyen üç tabakada yer alan müstesna şahsiyetlerdir.

Nebi (a.s.)'nin hayatının sonlarında yaptığı veda haccında O'nunla beraber hacc yapan sahabîlerin sayısı yaklaşık olarak yüzbin civarındaydı. Bunlardan herbirisi Nebî (a.s.)'nin söz, fiil, tasarruf, şifret ve sünnetlerinden herhangi bir şeyi muhafaza ettiği için takriben bu onbinlerce sahabînin isim ve halleri özellikle onların durumlarını tesbit amacıyla müstaklil olarak telif edilen 'tarih-ü rical' kitaplarında zikredilmektedir.

en-Nedvî, bu vesile ile sahabenin ve âdil imamların, Peygamber (a.s.)'den nakledilen rivayetlerin doğruluğunu araştırmak için yaptıkları çalışmalardan; özel olarak arapların hafıza kuvvetinden ve genel olarak sünnetle ilgilenen alimlerden, hadislerin sıhhat derecelerini artırmak için ezber ile kitabeti nasıl birleştirdiklerinden bahsederek Sünnet-i Nebvî'yi rivayet etmek ve öğretmekle uğraşan ravî ve şeyhler tabakasını arzetme hususunda başarılı adımlar atar. Arkasından bu ve benzeri konularla beraber hadislerin sahihini sakîminden ayıran, aralarında karşılaştırma yapan ve sıhhatini tahkik eden hadis ilimlerinin ve rivayetler arasındaki farkı ayırt etme gücüne sahip uzman alimlerin mevcut olduğundan bahseder.

Bu arada Sünnet-i Nebvî'nin, Peygamber (a.s.) devrinden daha sonra tedvin edildiğini iddia eden bazı müsteşriklerin iftiralarını reddeder ve bu sebeble onların yalanlarına karşı katî olarak tarihi deliller getirir. O halde Resulullah (a.s.) zamanından, meşhur sünnet kitaplarının vucuda getirildiği ana kadar, tedvin olayı sekteye uğramamıştır. Sanırım kitabın bu bölümleri en orjinal bölümlerini oluşturmaktadır. Müellifin bu bölümdeki açıklamalarının bir kısmı şöyledir:

"Nebî (a.s.)'nin ashâbı, Nebî (a.s.)'nin zamanında hadisleri kendi elleriyle yazarak O, hayatta iken cemediyor ve bunları kendilerinden sonra gelen kuşaklara devrediyorlar; kendilerinden sonra gelenler de bu hadisleri kitaplarına kaydediyorlardı. Tabîiler (r.a.), sahabe zamanında rivayet edilen bu hadislerin tamamını topluyor ve sahebe hayatta iken kendilerine ulaşan haber ve olayları yazarak, bu haberleri uzun müddet araştırıyor, bu hususta bütün imkanlarını kullanarak sefere çıkıyor, muhaddislerin ve ulemanın kapılarını çalıyor, hatta tek bir hadis için uzak mesafeleri ve çok uzun yolları kat ediyorlardı."

Gerçek şu ki, hadislerin, hadislere dayalı hükümlerin ve Resulullah (a.s.)'a isnad edilen haberlerin tamamen tedvin edilmesi, müslimanlar tarafından şu üç merhale içerisinde tamamlanmıştır.

Birinci merhale: İçerisinde sahabe ve tabiunun ileri gelenlerinin yer aldığı devre,

İkinci merhale: Genç tabîilerin ve tebeut-tabîinlerin yer aldığı devre

Üçüncü merhale ise 'el-camiussahîh'in müellifi İmam Muhammed İbn İsmâil el-Buhârî ile İmam Müslim ve İmam Tirmizî, İmam Ahmed İbn Hanbel ve benzeri gibi muhaddisler ile sümme imamlarının yer aldığı devredir.

Birinci merhalede toplanan hadisler, ikinci merhalede yer alan muhaddislerin kitaplarında tedvin edildiler. İkinci merhalede tedvin edilen hadisler ise üçüncü merhalede yazılan kitaplar içerisinde cem ve tanzim edildiler. İkinci ve üçüncü merhalelerde cemedilen hadislerin büyük çoğunluğunu binlerce yaprak-tan meydana gelen pek çok kitap içerisinde tedvin edilmiş olarak önümüzde görüyoruz. Bu kitaplar gerçekten en kıymetli ilmi hazinelerden biridir.

Hatta dünyanın bütün ilmi hazineleri içerisinde sened yönünden onlardan daha güvenilir, tarih ve rivayet şekli yönünden daha sahihi mevcut değildir.

Andolsun ki, büyük üstad, allame, şeyh Şiblî en-Nu'mânî şunları söylerken doğru söylemiştir: "Diğer gayrimüslim milletler, kalkınma dönemlerinde din adamlarının söz ve rivayetlerini bir araya toplamak istedikleri zaman bu söz ve rivayetlerin üzerinden çok uzun bir zaman geçmiş, kendileriyle adamları arası-na uzun devirler girmişti. Bu sebeple onlar, bu, geçmişe ait haberleri değersizle-yle değerlesini, sahihiyle sahtini birbirinden ayırmadan, hatta bu haberleri naklededen ravilerin, hal, isim ve doğum tarihlerini dahi bilmeden bu mekûl ravilerin haberleri arasından sadece hevâlarına uyan, durumlarına muvafık ve ölçülerine mutabık olan sözleri seçmekle yetinerek, geçmiş ümmetlerin durum-larını yazmaya çalıştılar. Sonra çok geçmeden bu hurafeler tarihi hakikatler olarak kabul edilmeye başladı. İşte gerek geçmiş ümmetler ve durumları, gerek eski kavimler ve onlara ait haberler ve gerekse eski dinler, onların mezhepleri ve kurucuları ile alakalı Avrupa kitapların hepsi, bu çürük metoda dayanılarak

düzenlenmiş ve yazılmıştır.

Müslümanlara gelince, onlara gerek hadisleri ve gerekse Resulullah (a.s.)'ın ştyerini rivayet ederken baş vuracakları sağlam kaideler ve sımsıkı sarılacakları sağlam usüller geliştirdiler. Bu kaide ve usüllerin başında; herhangi bir olayın, ancak ona tanıklık eden kimseden rivayet edilmesi, olayın üzerinden geçen zaman uzadıkça haberi rivayet eden ravinin, bu olayı müşahade eden kaynaktan rivayet eden ravilerin isimlerini sırasıyla zikretmesinin vacip olması gibi hususlar gelir. Böylece olayı müşahade edip rivayet etme vaktinden, vuku bulduğu zamana varıncaya kadar, ravi silsilesi kesintisiz devam edecektir. Bundan sonra haberin senedinde yer alan bu ravilerin emanet ve adalet vasıflarını, anlayışlarını ve rivayet ettikleri haberi güzelce yerine getirme ehli-yetlerini araştırma safhası gelir. Eğer haberi nakledilen ravilerin halleri, bu vasıflara muhalif ise bu durumun beyan edilmesi vacip olarak kabul edilmiştir.

Bu vazife en zor ve en meşakkatli vazifelerden biriydi. Buna rağmen yüzlerce muhaddis her şeylerini bu göreve tahsis etmiş, ömürlerini Peygamber (a.s.)'in sünnetini tetkik, araştırma ve tedvin etmeye vakfetmiş; bu amaçla ravilerin hallerini incelemek ve araştırmak için muhtelif bölgeler arasında seyahetler yaparak beldeleri dolaşmışlardır. Onlar bu vazifeyi yerine getirirken, ravilerin hallerini tenkid edebilmek için onların çağdaşı olan ravilerle görüşüyor, bunlardan, bir cemaatin ahlakına itimat ettikleri zaman onlardan bir önceki tabakaya mensup olup kendilerinin tanıdığı ravilerin hallerini soruyorlardı. Bu büyük ilmi çabaların neticesinde İslami ilimler içeresinden müstakil bir ilim dalı meydana geliyor ve daha sonra bu ilim dalına 'Esmatür-Ricâl' adı veriliyordu. Böylece muhaddisler, kendilerinden sonra gelen yüzbinlerce hafız, alim, ravi gibi kimselerin yetişmelerini kolaylaştırmış oluyorlardı.

Bu ilim dalı sadece rivayet ve edâ ile ilgili konular için geliştirilmiştir. Öte yandan dirayet ve anlayış cihetiyle alakalı olarak 'ilmül nakdilhadiis' yani hadis tenkid etme ilmi diye bir ilim dalı geliştirilmiştir. Rivayetleri tenkid etmek, sahihini sakımından, kıymetlisini kıymetsizinden ve racihini mercuh olanından ayırdetmek için ülemanın kabul ettikleri bu ilim dalına ait muhkem usüller ve sağlam kaideler bulunmaktadır. Sünnet alimleri bu işi yaparken sadece hakkı aramış ve bu hususta apaçık delillere ve doğruya götüren herşeye sımsıkı sarılmıştır."

Bundan sonra müellif, Nebevi sünnetin nakli ve rivayetlerin ayıklanması konularında, hadislerin mevsukıyyetini te'kid edecek şekilde başarılı bir adım atıyor, Nebevi şîretî hadise tahsis ediyor ve şîretin kaynaklarından bahsederek şöyle diyor:

"Düşüncelerinizi, Nebî (a.s.)'nin şîret ve sünnetinin alındığın kaynaklara ve bu kaynakların nasıl cem ve tedvin edildiği bilgilerinin en mühim, en güvenilir

ve en sahihinin: "Ona ne ömünden, ne de ardından hiç bir suretle banî yaklaşılmaz. O hamid (-herkes tarafından övülen) Hakim (-hikmet sahibi) olan Allah'tan indirilmedi" diye tavsif olunan Kur'anı Kerim'den iltibas edilen bilgiler olduğu noktasına teksif etmek istiyorum. O Kur'an ki, onun sıhhati konusunda en azgın düşmanlar bile şüphe etmez."

NEBEVİ SİRETİN BİRİNCİ KAYNAĞI KUR'AN-I KERİM'DİR

O halde Kur'an-ı Kerim, nebevî sîretin kaynaklarından birinci kaynağı teşkil eder: Kur'an-ı Kerim, nebevî sîretin bütün yönlerini ve Resulullah (a.s.)'ın nübüvvetten önceki hayatının bir kısmını bize haber verir. Dolayısıyla Kur'anı Kerim, bize, O'nun yetimliğini, fakirliğini ve gınahtan kaçınmasını haber verdiği gibi, üzerine ilahî vahyin nuzûlü, O'nun tebliği, miraca çıkışı, düşmanlarının zulmü, hicret etmesi ve gazaları gibi nübüvvetten sonraki durumlarını haber verir. Ayrıca Kur'an'da O'nun ahlakından da bahsedilir.

Bunların tamamının Kur'an'da açık bir beyan, üstün ve sağlam bir üslupla zikredildiğini görüyoruz. Bundan dolayı hiçbir kimsenin sîreti, Hz. Muhammed (a.s.)'in sîretinden daha güzel, daha sahih ve daha güvenilir bir yolla bugünlere gelememiştir.

NEBEVİ SİRETİN İKİNCİ KANAĞI HADİS KİTAPLARIDIR

Bunlar, Nebî (a.s.)'nin yüzbinlere ulaşan söz, fiil ve ahvalini; sahih olanı, zayıf ve mevzu olandan, kuvvetlisini kuvvetli olmayanından ayrılmış olarak bize gelinceye kadar muhafaza eden kitaplardır.

Hadis sahasında tasrif edilen kitapların bir kısmı ülemanın, içerisinde varid olan hadislerin tamamını adil bir muhakkık ve zalim bir müdekkk'ın, göndülünde en küçük bir tereddüt bırakmayacak şekilde mütebeat ve şevahidini zikrederek kusur ve illetlerden arındırdığı kütübü sitedir. Kütübü siteyi ise müsned kitapları takip eder.

Bunların en büyüğü Ahmed İbn Hanbel'in Müsnedi'dir. Bu kitap 6 büyük ciltten meydana gelmiş, her cildi, ince harflerle yazılmış büyük boy beyyüz sayfa civarındadır. Bu müsned her sahabinin rivayet ettiği hadisleri toplu olarak ve belli bir araya göre zikrederek bir araya getirir. Bu mecmualarda Resulullah (a.s.)'ın düsturlarının, ahval ve sîretinin tamamı bir araya getirilmiştir.

NEBEVİ SİRETİN ÜÇÜNCÜ KAYNAĞI MEGAZİ KİTAPLARIDIR

Bu kitaplarda ekseriyetle Nebi (a.s.)'nin gazveleri anlatılır. Bazan başka konular da içerebilirler.

Megazî konusunda tasnif edilen eserler, H.94 senesinde vefat eden Urve İbn Zübeyr'in H.124'de vefat eden ez-Zühri'nin, H.150'de vefat eden İbn İshak'ın, H.182'de vefat eden Ziyad el-Bükaî'nin 207'de vefat eden el-Vakîdî ve benzerlerinin megazî kitaplarıdır.

NEBEVİ SİRETİN DÖRDÜNCÜ KAYNAĞI GENEL İSLAM TARİHİ KİTAPLARIDIR

Bu kitaplar sıret-i Nebvî ile başlarlar. Bunların en güvenilirli, en sahih, en mutavvel ve en hacimli olanları: İbn Sad'ın 'Tabakat'ı, İmam Ebu Ca'fer et-Ta'berî'nin 'Tarihü'r Rûsul-ve'l-Mülûk' adlı eseri, Muhammed İbn İsmail el-Buharî'nin 'et-Tarih-ül-Kebîr' ve 'et-Tarihü's-sağîr'i, İbnü Hıbban'ın Tarihi ve Hicrî 299 senesinde vefat eden İbnü Ebi Hayseme el-Bağdadî ve benzeri kişilerin tarihleridir.

NEBEVİ SİRETİN BEŞİNCİ KAYNAĞI, NEBİ (A.S.)'NİN MUCİZELERİ KONUSUNDA TELİF EDİLEN DELAİL ADI VERİLEN KİTAPLARDIR

Bunlardan bir kısmı şunlardır: H.255 senesinde vefat eden Ebu İshak el-Harbfî'nin, hicrî 276 senesinde vefat eden İbn Kuteybe'nin, hicrî 430 senesinde vefat eden İmam el-Beyhakî'nin yine 430 senesinde vefat eden Ebu Nuaym el-İsfahani'nin ve hicrî 535 senesinde vefat eden İsmail el-İsfahani'nin 'Delaîlü Eb'îl-Kasım' adlı eseridir. Bunların en hacimli ve en geniş olanı hicrî 911 senesinde vefat eden Celâlüddin es-Suyûtî'nin 'Kitabül-hasaisil Kübra' adlı eseridir.

NEBEVİ SİRETİN ALTINCI KAYNAĞI ŞEMAİL KİTAPLARIDIR

Bunlar Nebî (a.s.)'nin ahlakını, adetlerini, faziletlerini, gündüzleri sabahdan akşama ve geceleri akşamdan sabaha kadar yaptığı işleri zikretmeye tahsis edilen kitaplarıdır. Bu eserlerin en eski ve en meşhur olanı: Hafız el-Münzirî'nin 'Kitabü's-Şemâil' adlı eseridir. Kibar ülemadan bazıları, bu eserin üzerine bir takım ziyadat kitapları tasnif etmişlerdir. Bu ziyadat kitaplarının en önemli, en

hacimli ve en geniş olanı Kadî İyaz'ın 'eş-Şifâ fi hukukî'l-Mustafa' adlı kitabıdır. Bunu eş-Şihab el-Hafecî şerh etmiş ve şerhine de 'Nesimü'l-Riyaz' adını vermiştir. Bu konuda daha başka alimler de eser vermişlerdir. Bunlar arasında: Hicri 432 senesinde vefat eden Ebul-Abbas el-Mustağfirî'nin 'Şemâilun-Nebî', hicri 552 senesinde vefat eden Ebu'l-Mukarrî el-Kurnatî'nin 'en-nuru's-Sâî' ve hicri 812 senesinde vefat eden Mecdüddin el-Fîruzabâdî'nin 'Seferus-sâde' adlı eserleri sayılabilir.

Şimdiye kadar zikrettiğimiz bu kaynaklara bazı müteakaddim ulemasının, Nebî (a.s.) ile alakalı olan her şeyi takdim ederek, Mekke-i Mükerrreme'de bulunan bölgeleri, mekanları, dağları, vadileri ve bu iki şehrin emirliklerini kimin üstlendiğini zikrederek Mekke ve Medine'nin ahvali hakkında tasvir ettikleri kitaplar da ilave olarak edilebilir. Bu konuda yazılan en eski kitaplar: Hicri 223 senesinde vefat eden Ezrâkî'nin 'Ahbarü Mekke', Hicri 268 senesinde vefat eden Ömer İbn Şebbe'nin 'Ahbârul-Medine', Fakihî'nin 'Ahbârü Mekke' ve İbnü Zebâle'nin, 'Ahbarü'l-Medine' adlı eserleridir."

En-Nedvî bundan sonra, Nebvî şîret konusunda yazılan te'lif eserlerden; ve asırlardır yazılan bu eserlerin tasavvur edilemeyecek bir seviyeye ulaştığından bahseder. Bu konuda yazılan eserlerin genişliğine misaller verdikten sonra Rev. Pasteure Simith adlı İslam düşmanı yazarın 'Muhammed ve'l-Muhammediyye' adlı kitabından nakiller yapar. Bu yazar kitabında şöyle diyor:

"Din hakkında söylenen her şeyde temelde bilgisizlik hakimdir. Ne yazık ki, bu hususu üç büyük din(1) ve kendilerini 'Tarihi şahsiyetler' olarak kabul ettiğimiz kurucuları hakkında ifade etmek mümkündür. Zira onlar için bundan daha güzel bir vasıf bilemiyoruz. Şüphesiz biz bu dinlerin öncülüğünü yapan kurucu şahsiyetler hakkında çok az şey biliyoruz Halbuki onlardan sonra gelip de aktidelerini yaymaya çalışan simalar hakkında sahip olduğumuz bilgiler, davetin ilk kurucuları hakkında bildiklerimizden daha fazladır. Zerdüşt ve Konfigyus'un hayatı hakkında bildiklerimiz Solan ve Sokrat hakkında bildiğimiz şeylerden daha azdır. Aynı şekilde Musâ ve Budist hakkında bildiklerimiz Abrase ve Kayser hakkında bildiklerimizden daha azdır. Diğer taraftan Hz.İsa'nın (a.s.) şîreti hususunda da, hayatının muhtelif ve birçok bölümlerinden sadece çok az bir kısmını içine alan bölüm pörçük malumatlardan başka bir şey bilmiyoruz. Hakkında bilgi sahibi olduğumuz, onun üç yıllık hayatının giriş ve hazırlık dönemini teşkil eden 30 yıllık bölümü üzerindeki perdeyi bize kim aralayabilir? Muhakkak ki, o uyuyan alemin üçte birini uyandırmak için gönderilmişti ve belki de benim yaşadığım süreden daha fazla yaşamıştı. Fakat kendisi tarih olarak bize yakın olmasına rağmen, örnek hayatı bizden çok uzaktır. Hakikaten onun hayatı, imkan ile imkansız arasında muallakta durmaktadır. Çünkü haya-

1) Bununla Budist, Konfigyus ve Zerdüşt'ün dinleri kastediliyor.

ının saffhalarından bir çoğu hakkında ebediyyen birşey bilemeyeceğiz. Mesela Mesih'in annesi ve kendisinin evindeki hayatı hakkında ne biliyoruz? Aile yaşamısını ne kadar ımtıyor? Hz. İsa'nın (a.s.) ilk ashabi ve havarileri hakkında ne biliyoruz? Hz. İsa (a.s.) onlara ne şekilde muamele ediyordu? Risaletini tedrici olarak nasıl ortaya koydu? Davetini ve risaletini insanlara birden bire nasıl duyurdu? Aklımıza, kıyamet gününe kadar hiç bir kimsenin cevap veremeyeceği daha nice sorular geliyor.

İslam'a gelince, onun her şeyi apaçık ortada ve biliniyor. Onda hiç kimseden gizlenen bir sır mevcut değildir ve durumu tarihçe anlaşılmayan hiç bir kapalı yanı yoktur. Bundan dolayı İslamın gerçek tarihi insanların elinde duruyor. İnsanlar Hz. Muhammed (a.s.)'in durumunu, Luther ve Milten'in durumunu bildikleri gibi biliyorlar. İlk tarihçilerin O'nun hakkında yazmış olduğu tarih kitaplarında ne hurafe, ne evham ve ne de batıl şeylere rastlayabiliriz. Bu tür hurafelerden herhangi bir şeyle karşılaşmış olsak bile, halihazırdaki tarihi hakikater ışığında bunu anlayabiliriz.

Bu konuda hiç kimsenin ne kendisini ne de başkasını aldatması mümkün değildir. Sanki güneş kışlık vakti yükselmiş de herşey onun ışıkları altında ortaya çıkmıştır."

Bunlar İslama düşman olan bir yazann sözleridir. O, hakikatı kabul etmekten başka çare bulamamıştır. Çünkü Hz. Muhammed (a.s.)'in sıreti, bu konuda hiç bir şek ve şüpheyi yol açmayacak şekilde tarihe mal olmuştur. en-Nedvi üçüncü konferansını da şu sözleriyle bitirmektedir.:

"Gerçekten müslümanlar sıret-i Nebvî sahasında binlerce kitap telif etmişler ve hala da telif etmektedirler. Muhammedî sıret konusuda telif edilen, her kitap -ne olursa olsun- şüphe yok ki, insanların peygamberler kıssası ve sıretileri konusunda yazdıkları kitapların hepsinden beyan yönünden daha açık, rivayet bakımından daha güvenilir ve daha sahihdir.

Muhammedî sıret konusunda yazılan ilk kitapları, müelliflerinden, yüzlerce ve binlerce talebesi almış, sağlam bir şekilde anlamış, muhkem bir şekilde kavramış ve onlarda muğlak bir kelime ve müşkil bir ifade bırakmaksızın müphemini beyan, müşkilini tavzih eylemişlerdir.

Hadisi Nebvî konusunda elimizdeki ilk kitap İmam Malik İbn Enes'in (r.a.) 'Kitabül-Muvatta'ıdır. Ondan bu eseri, arasında halifeler, valiler, alimler, fakihler, edibler ve zâhidler olmak üzere 600 talebesi dinlemiştir. Ebu Abdullah İbn İsmail el-Buharî'nin 'el-Camıussahih'ini talebelerinden biri olan el-İmam el-Firebrî'den, ehli iltimden 60.000 kişi dinleyerek almıştır. Dünyada müntesipleri peygamberleri ve onun hidayeti ile alakalı herşeye bu şekilde ihtimam gösteren ve bu şekilde ihtiyadlı davranıp muhafaza eden İslamdan başka bir din var mıdır?. Bu sahada O'nun sıreti hususunda yazılan eserlerden daha sahih,

daha güvenilir ve daha sağlam bir eser te'lif edilmiş midir?.. Ondan başka hiç bir din böyle tarihi bir doğruluğa sahip olabilmis midir? Tarih Hz. Muhammed (a.s.)'in sîretini muhafaza ettiği gibi nebilerden herhangi birinin hayatının tafsilatını muhafaza edememiştir."

MUTLAK MÜKEMMELLİK ŞARTI

İnsanlık tarihinde, sîreti tarihe mal olmuş bir takım kimseler bulunabilir. Fakat hidayet ve örnek alınmak için sadece bu da yeterli olamaz. Aksine bu sîretlerin bazıları çok kötü ve çirkin olabilir. Bu sebeble sîretin örneklik taşıyabilmesi için tarihsellik şartıyla beraber, başka şartların da bulunması gerekir. Bu şartlar, sîret sahibinin küçük ve büyüklüğünde yapmış olduğu her türlü uygulamasının mutlak mükemmel olması şartıdır. Bu şartın da tam ve mükemmel olarak sadece Hz. Muhammed (a.s.)'in sîretinde mevcut olduğunu görüyoruz. İşte dördüncü konferansın odak noktasını bu husus oluşturmaktadır. Bu sebeble en-Nedvî, delil getirmek amacıyla küçüklüğünde ve büyüklüğünde, nübüvvetten önce ve nübüvvetten sonra, evdeki ve dışardaki hayatında yapmış olduğu davranışlarından misaller vermektedir.

Bu konferansdaki açıklamalardan bir kısmında şunları söylüyor:

"Büyük insanlar ve yüce şahsiyetler evlerine döndükleri zaman normal insanlardan biriyim gibi orada, sıradan fertlerden bir fert olurlar. Gerçekten Voltaire şu vecizesinde doğru söylemiştir: "Şüphesiz, insan ne evinin içeresinde bir büyük, ne de ailesi içeresinde bir kahraman olabilir" Voltaire bununla günlük elbisesinin içinde gördüklerinden, insanın büyüklüğünü kendisine en yakın olan kimseler fark edemez" demek istemiştir.

Bu hüklüm genelde geçerli olsa da Hz. Muhammed (a.s.) hakkında geçersiz kalmaktadır. Pasteure Smith ise şöyle diyor *"Günlük elbiseleri içindeki 'büyük'ler hakkında söylenenler -en küçük ayrıntıda bile- İslam Peygamberi Hz. Muhammed hususunda geçerli değildir" Gibi'nin şu sözü de bunu onaylamaktadır: "Hiç bir peygamber, Hz. Muhammed (a.s.)'in ashabıyla denendiği gibi, denenmemiştir. Şüphesiz ki O, davetini bütün insanlara açmadan önce, kendisini, bir insan olarak, mükemmel bir şekilde tanıyanlara yönelmiştir. Dolayısıyla O, eşinden azadlı kölesine, kardeşinden kendisine en yakın akrabalarına kadar Allah tarafından gönderilmiş bir nebi ve peygamber olarak kendisine inanmalarını istemiştir. Bunun üzerine onların hepsi, O'nun davasını tasdik ve nübüvvetine iman ettiler. Şüphesiz ki, bir insanın eşi, davasının hakikatını ve kendisinin iç yüzünü en iyi bilen ve O'na en yakın olan kimsedir. Dolayısıyla O'nun kusur ve kötülüklerini zevcesinden daha iyi bilen hiç bir kimse olamaz. O halde Allah'ın Resulü Hz. Muhammed (a.s.)'e iman edelerin ilki onbeş yıl onunla birlikte yaşayan, bütün hareketlerinden iç yüzüne vakıf olan, O'nu her yönüyle tanıyan*

ve bilen şerefli eşi Hz. Hatice'dir. Gerçekten Hz. Muhammed (a.s.) nübüvvetini iddia edince O'nu tasdik edenlerin ilki Hz. Hatice olmuştur."

Şüphesiz, büyük insanlar, hanımlarına -bir tek hanımı olsa bile- kocasından gördüğü her şeyi insanlara haber vermelerine ve onda gördükleri her türlü hallerini açıkça ilan etmelerine müsaade etmezler. Fakat Resulullah (a.s.)'ın aynı anda dokuz tane hanımı vardı ve bunlardan her biri, Resulullah (a.s.)'la başbaşa kaldıkları müddet içerisinde ondan görmüş oldukları her türlü hareketi insanlara anlatma hususunda bizzat kendisi tarafından serbest bırakılmışlardı. Onlar, Resulullah (a.s.)'dan gecenin karanlıklarında gördükleri her şeyi, gündüzün aydınlığında insanlara haber verme ve odaların içerisinde mü-şâhede ettiklerini meclislerde ve meydanlarda anlatma müsaâdesine sahib idiler. Acaba dünya, kendisine bu kadar güvenen ve -kötülükten insanlara en uzağı olduğu için- hakkında hiç bir kimsenin dedikodu yapmasından korkmayan böyle bir insanı tanıdı mı?

Muhakkak ki, Nebî (a.s.) ashabına ve meclislerine gelip hazır bulunan kimselere kendisinden duydukları ve gördükleri her şeyi kendilerinden sonra geleceklere tebliğ etmeleri için izin verirdi. Bu izin, kendisinden, ehli ve iyali arasında iken evinde vuku bulan, yahut ashabıyla birlikte bir halkada iken meydana gelen şeyleri veya mescidinde ibadet ettiği sırada, yahut hutbe okumak için minberi üzerinde dururken veya Allah yolundaki mücahidlerin saflarını düzenlerken veya harp meydanında düşmanlarının karşısında savaşırken ve evinde ayrı bir odada Allah'a ibadet etmek için Rabbiyle başbaşa kaldığı zaman vakıf oldukları söz ve amellerini haber vermeleri konularına içine alacak kadar geniştir.

Bu sebeble hanımlarının ve ashabının hepsi O'ndan çıkan bütün söz ve amel-leri haber verirdi.

Sonra Nebî (a.s.)'nın mescidinin hizasında, barınacak evleri bulunmayan fakir sahabilerin sığınıp barındıkları "Suffâ" denilen odalar vardı. Bu fakir sahabiler dağlardan ve sahradaki ağaçlardan odun toplamak ve getirdikleri odunları satarak parasıyla rızıklarını temin etmek için Medine'nin dışına çıkıyorlardı. Evde kalan diğer insanların Resulullah (a.s.)'ın söylediği ve yaptığı şeyleri öğrenip sonunda büyük bir itina ve emanet duygusuyla insanlara rivayet etmek amacıyla Resulullah (a.s.)'ın sohbetinde bulunmak ve meclisine katılmaktan başka bir işleri yoktu. Ehli suffa denilen bu insanların adedi bazı durumlarda 70 kişiye ulaşır. Bunlar arasında Nebî (a.s.)'den, kendisinden daha fazla hadis rivayet eden hiç bir sahabe olmayan, Ebu Hureyre (r.a.) de vardı. Allah Teala bu 70 kişiye -ne gecenin bir kısmında ne de gündüzün bir vaktinde bu işi yapmaktan usunmaksızın- hadisi nebevî mevzuuna giren güçlerinin yettiği her şeyi ezberleme fırsatını verdi ve onların bu hali her gün aynı minvâl üzere devam ederdi. Şayet Resulullah (a.s.) gazve yapmak yahud haccetmek için Medine'den ayrıl-

cak olursa bunlar da O'nunla beraber hareket ederlerdi. Aynı şekilde diğer sahabiler de böyle yaparlardı. Böylece O'nun hiçbir şeyi ashabından gizli kalmaz ve risaletiyle ilgili hiç bir husus onların gözünden kaçmazdı. Mekke'nin fethedildiği gün Resulullah (a.s.)'ın beraberinde takriben yüzbin sahabe bulunuyordu. Tebliğ seferine çıktığı vakit kışlasında 30.000 civarında asker vardı. Veda haccını yaparken aynı yıl kendisiyle beraber, sahabe adını almaya hak kazanan takriben 100.000 müslüman haccetmişti. Bunlardan hiçbir kimse yoktu ki, Nebilerin hidayetinden herhangi bir şeye, veya O'nun emirlerinden herhangi birine vakıf olmayı arzu edip de onu rivayet etmiş olmasın. Aksine Resulullah (a.s.) onlara işittikleri ya da gördükleri her türlü amellerini kendisinden tebliğ etmelerini emrederdi. O halde O'nun hayatının herhangi bir noktası, yahud hayatının muhtelif yönlerinden herhangi biri tarihe geçmemiş olabilir mi?

"Bu durum yakınları açısından böyleydi. Düşmanlarına gelince, şüphesiz onlar da Nebi (a.s.)'in davasının sırrına vakıf olmak ve hakkında bildikleri bir hakikate O'nu yargılamak için bütün gayretlerini sarfediyor ve bütün çalışmalarını buna harcıyorlardı. Ne yazık ki, onların da hiç birisi dillerine dolayarak etrafta küçük düşürebilecekleri herhangi bir ayıp veya zayıf tarafını bulamıyorlardı. Her zaman ve her mekanda düşmanları O'nun hakkında en fazla "Hz. Muhammed savaşmak için kılıç çekti ve çok kadınla evlendi" diyebilmiştir.

Şu halde O'nun tertemiz hayatının, her türlü eksiklikten uzak ve ayıptan beri bir insanın hayatından ibaret olduğu açığa çıkmış oluyor.

Resulullah (a.s.) bütün ömrünü dostlarının ve ashabının arasında geçirmişti. Aksine ömrünün 40 yılını bi'setten önce Mekke'de geçirmişti. Mekke halkı arasında ise Kur'eyş mügrikleri de yaşıyordu. Resulullah (a.s.) onların arasında karşılıklı ticaret yapıyor, gece ve gündüz hayatla ilgili hususlarda onlarla ilişkilerde bulunuyordu. Bu hayat bir şeyler almayı ve birşeyler vermeyi icab ettiren günlük hayatı. Bu hayat insanın ahlakını tamamen ortaya çıkarır ve böylece insanlar O'nun ahlakının iyiliğine de kötülüğüne de vakıf olurlardı. Yine bu hayat, bazan, kendisine ihanet, ahdini bozma, haksız yere başkalarının malını yeme, aldatma, emanete ihanet etme, ölçü ve tartıyı eksiltme, insanların haklarını vermeme ve sözünde durmama gibi engellerin olabileceği, yolu uzun virajları çok sarp ve çetin bir hayatı.

Şüphe yok ki bu, uzun, dikenli ve sarp yolu herkes gibi Allahın Resulu (a.s.) de kat etti ve bu yoldan kendisine, insanların geneline isabet eden kusurlardan hiç birisi isabet etmeden tertemiz ve salim olarak kurtuldu. Nihayet Mekke'li insanlar kendisine 'el-Emin' lakabını verdiler. Kureys mügrikleri bi'setten ve Peygamberliğini ilan ettikten sonra bile aşırı güvenleri sebebiyle kıymetli eşyalarını ve değerli mallarını O'na emanet ediyorlardı.

Bilindiği üzere Resulullah (a.s.) Mekke'den Medine'ye hicret ederken yanına da bulunan emanetleri sahiplerine geri vermesi için yerine Mekke'de Hz. Ali

(r.a.)'yi bırakmıştı. Ama buna rağmen Kureyş müşrikleri Hz. Muhammed (a.s.)'in davetine karşı çıkılar. O'nu engellemek için baş vurmadıkları hiçbir yolu bırakmadılar. O'nunla bütün ilişkilerini kestiler, O'na karşı düşmanlık ettiler. Yolundan alıkoymak için ne gerekirse yaptılar. Namaz kılarken üzerine develerin leşlerini atılar, taşladılar, öldürmek istediler, tuzaklar hazırladılar. "Si-hirazdır" dediler, "şalrdır" dediler, söylediklerini yalanlayıp aklının zayıfladığını söylediler. Ama onlardan hiçbirisi ahlaki hususunda herhangi bir şey söylemeye veya O'na, vadinden dönme, yahud ahdini bozma veya sözünden cayma gibi vasıfları yakıştıramadılar.

Kureyş müşrikleri, Hz. Muhammed (a.s.)'e düşmanlık yapma uğruna mallarını ve canlarını feda ettiler. O'nunla savaşmak için ciğer pasesi evladlarını kurban ettiler. Nihayet evlatlarının pek çoğu yaralandı pek çoğu da öldürüldü. Buna rağmen Kureyş, O'nun üzerine çamur atmaya ve yüce ahlakına dil uzatmaya cesaret edemedi. Resulullah (a.s.)'in bütün akvâli, yaşantısı ve sıreti dost düşman bütün insanların nazarında pâk ve herkesçe malum idi. Bu noktada dostları da düşmanları da O'nu çok iyi tanıyor, hakkında bilmedikleri hiç bir şey bulunmuyordu."

Süleyman en -nedvî konferansına şu sözleriyle son verir. "Biz, insanlara hayatımızın bütün safhaları için parlama bir ışık hüzmeleri olan bu mükemmel sıreti takdim etmeye devam edeceğiz. Çünkü Hz. Muhammed (a.s.)'in sıreti bütün dünya için lekesiz, tertemiz bir ayna gibidir. Her insan, Nebî (a.s.)'nin hem suretini hem ruhunu, hem zahirini, hem batınını, hem sözünü, hem amelini, hem ahlakını hem edebini ve hem sıretini hem de sünnetin görecektir. Her insanın bu lekesiz, tertemiz aynada görebildiği kadarıyla eğriliklerini düzeltmesi ve ahlakını ıslah etmesi gerekir.

Bunun için -dinin haricinde ve Peygamberin sıretinden uzakta- eğriliklerini düzelterek ve sapıklıklarını doğrultacak usul ve kaide arayan müslüman bir millet düşünmüyoruz. Çünkü inanan bir millet, peygamberinin sıretine yabancı olamaz. Zira onun peygamberinin sıretinde alemdeki hayır ve şerri beyan eden, hakkı banlıdan ayıran sağlam bir mizan, dosdoğru bir ölçü vardır.

Hakikaten bütün dünya, hayatından örnek alabileceği ve eğriliklerini doğrultacağı kâmil bir insanın sıretine şiddetli şekilde ihtiyaç duymaktadır. Dünya-da, peygamberlerin sonuncusu olan Hz. Muhammed (a.s.)'in sıretinin bütün ayrıntılarını bildiği gibi, tarihin, ayrıntılı olarak sıretini bildiği kâmil bir insan mevcut değildir. Bunun için bütün insanlar hayat yöntemlerini Muhammedî sıretten almaya muhtaçtır. Zira onda insanlık için tertemiz bir model vardır ve O'nun hayatı bütün insanlar için bir örnektir."

KAPSAYICILIK ŞARTI

İnsanların bir kısmının hayatlarında tarihsellik vasfı bulunabilir. Aynı şekil-

de bu insanların hayatında bazan bir dereceye kadar mükemmellik vasfı da bulunabilir. Fakat bunların hayatları zaman ve mekan yönünden insanları kuşatacak şekilde verimli ve zengin olmaktan uzaktırlar. Halbuki örnek ve rehberin şîretinde bu özelliklerin bulunması gerekir. Bu şartlar ise Resulullah (a.s.)'ın şîretinden başka hiç bir kimsenin şîretinde mevcut değildir. Zira Resulullah (a.s.)'ın şîretinde tarihsellik, uygulamalarında mükemmellik; örnek olma ve rehberlik konusunda zaman, mekan ve şahısları kapsayacak şekilde bir kuşatıcılık vardır.

İşte beşinci konferansın odak noktasını teşkil eden hususlar bunlardır.

Müellif Süleyman en-Nedvî devamla şunları söylüyor:

"Herhangi bir dine mensup olanların tamamının, bir tek insan topluluğundan, yahut bir tek milletten olması mümkün değildir. Çünkü dünyanın binası amelde çeşitlilik ve fiillerde değişiklik üzerine kurulmuştur. Şayet insanların sınıfları, kazançları, meşgulliyetleri ve geçim vasıtaları farklı farklı olup, birbirleriyle yardımlaşmamış ve bir kısmı diğer bir kısmına destek olmamış olsaydı elbette dünya harab olurdu.

İnsanlar için bir hükümdarın, yahud devlet başkanının, yahud bütün işlerin üzerine alan bir vali'nin ve ihtilafa düştükleri konularında hükmedecek bir hakim'in bulunması zorunludur. Aynı şekilde dünya işlerini bir reisin yürütüğü, aralarında bir hakim'in hüküm verdiği, mahkumlardan sulh ve emniyetin artması için aralarında bir kadi'nin adaletle hükmettiği davalılardan meydana gelmelidir. Keza milletler cemiyetlerini müdafaa edecek ordularının ve bu ordularının başında subay ve komutanlarının bulunması gereklidir. Bütün milletlerin içerisinde azmış ve israfa dalmış zenginlere rastlanabileceği gibi yoksul ve sıkıntıyla karşı karşıya olan fakirlere de rastlanacaktır. Yine onlar arasında gecenin ortasında Allah'a ibadetle meşgul olan abidler, dünya metaından ve dünyanın zinetlerinden uzaklaşan zahidler ve Allah yolunda cihad eden, batilla çarpışan ve yeryüzünde hakkı yerine getiren mücahidler de olacaktır. Aynı şekilde dünya, ümmetlerin liderlerinden, milletlerin yöneticilerinden ve partilerin reislerinden de uzak değildir.

Bu dünyanın nizamı, çeşitli toplumlar ve muhtelif fırkalar üzerinde ayakta durmaktadır. Bu toplum ve fırkalardan herbiri mutlu olabilmek için dünyevi işlerinde takip edebilecekleri örnek bir hayata ve kâmil bir rehbera gerek duyarlar. İşte İslam, bu topluluk ve partilerin tamamını Hz. Muhammed (a.s.)'in sünnetine uymaya, izine tabi olmaya ve O'nun yolundan yürümeye davet eder.

Bu hususu inceleyen herkes, Şîret-i Nebvî'nin, millet, toplum ve fırkaların tamamına cevap verdiğini görecektir. Zira sosyal hayatın karanlıklarını ve dünya hayaundaki nice koyu karanlıkları aydınlatacak nur onda vardır. Bundan dolayı Allah Resulü Hz. Muhammed (a.s.)'in şîretinin, kendisinde bütün insanlığın uyacağı yüce misaller ve izleyeceği eşsiz örnekler bulabileceği şekilde

kapsayıcılık özelliğine sahiptir.

Hakimin hayatı, mahkumun hayatı için örnek olmaya yeterli olmayacağı gibi, mahkumun hayatının da hakimin hayatı için örnek olmaya elverişli olmayacağı açıktır. Keza yoksul bir fakirin, geçim konusunda varlık içinde olan bir zenginin hayatını örnek alması da uygun değildir. Bundan dolayı Hz. Muhammed (a.s.)'in hayatının, hayatın bütün safhalarında ve tüm merhalelerinde - toplumların değişik olmasına rağmen- bütün insanların güzel bir örnek alabilecekleri şekilde kapsayıcı ve kuşancıdır. Şüphesiz ki, O'nun hayatının, örneği, bütün renkleriyle, her türlü çiçek çeşitlerini üzerinde toplayan gül demetine benzer. Öyle ki, bu demetin içerisinde, yaşantısında ve geçim vasıtaları konularında hepsi de kendilerine numene olabilecek örnek bir hayata muhtaç muhtelif toplum ve değişik fırkalar mevcuttur. Bu toplumlar içerisinde her bir insanın oturmak, kalkmak, yürümek, yemek, içmek, uyumak, uyanmak, gülmek, ağlamak, elbise giymek, elbise çıkarmak, almak, vermek, öğrenmek ve öğretmek arasında şartların değişmesi ile değişen halleri ve davranışları vardır. Bu insan, bazan eceliyle yatağında ölür, bazan da öldürülür, bazan başkalarına ihsanda bulunur, bazan da başkalarının ihsanına muhtaç olur.

Bazan Robbine ibadet, bazan da insanlarla alış-veriş halinde bulunur. Bazan başkasına misafir olur, bazan da kendisi başkalarını misafir eder ve ona karşı gereken hizmeti yerine getirir.

İşte her an bedeni ve uzuvları ile ilgili konularda bu ve benzeri haller başına gelebilir. Dolayısıyla bu durumlardan her birisi hakkında faydalı bir rehber ve kâmil bir örneğe ihtiyaç hisseder.

İnsanın amelleri hususunda ihtiyaç duyduğu en büyük örnek, kalbî hatârât, fikrî çalkantı ve ruht bunalımlarla alakalı hususlardaki örnektir. Zira biz şu veya bu zamanda kalb ve düşüncelerimizi karıştıran duygulara kapılır; bu nedenle bazan hoşnut olur, bazan kızar, bazan sevinir bazan hüznleniriz, bazan içimizi sükûnet ve eminlik kaplar ve bazan da üzüntü ve sıkıntı hakim olur. Bu gibi hallerde muhtelif hisler ve çeşitli duygular meydana gelir.

Böyle durumlar arasında dengeli olmaktan, kuvvetli hisler ve isyankar duygular arasında adalet terazisini bırakmamaktan daha güzel ahlak olamaz. Öte yandan serkeşliği sırasında nefesine nasıl gem vuracağını bilen ve isyana kalktığı anda güzelce hakim olandan başkası olgun ahlaktan payını alamaz. Bununla beraber bütün bu hususlarda insan için tam bir rehber olacak bir örnek lazımdır ki, bu isyankar kuvvetlerin ve istilacı hislerin hakim olması halinde onunla birlikte nefsinin isyanını azaltmaya güç yetirebilsin ve bu gibi durumlarda yüce örneğinin yoluna uysun. İşte bu yüce örnek, zeki bir kalb, tertemiz bir nefis, her türlü kötülüklerden arınmış ve yüce bir ruh taşıyan Nebî (a.s.)'dir.

Aynı şekilde azimet, şecaat, şükür, tevekkül, kadere rıza, musibetlere sabır,

fedakarlık, kanaat, yetinme duygusu, başkalarını kendine tercih etme, cömertlik, tevazu ve meskenet gibi hususların hepsinde ve geniş hayatı ve yaşantısı boyunca başına gelen diğer hususlarda da insan böyledir. Çoğu kez bu hasletler insan hayatının bir cilvesi olarak muhtelif zamanlarda ortaya çıkar. Dolayısıyla insan bu hususlarda, daha önce bu işler başından geçmiş bir örneğe ve bir rehber ihtiyacı duyar. O halde bu kâmil örneği ve noksansız hıdayeti Allah Resulü Hz. Muhammed (a.s.)'in hayatından başka nerede bulabiliriz?

Ey Müslüman!

Şayet müreffeh bir zengin, Şam ile Hicaz arasında ticaret eşyası taşıyan bir tüccar ve Bahreyn hazinelerine sahip dahi olsan Resul (a.s.)'e uy ve O'nun izini takip et.

Eğer yoksul bir fakirsen, senin için Ebu Talib'in hanesinde kalan ve dünya malından hiç bir şey yüklenmeden vatanından Medine'ye hicret eden Peygamber örnek olsun.

Eğer bir hükümdar isen Arapların yönetimine mâlik ve ufuklarına hakim olduğu, uluları ve akıl sahipleri kendisine itaat edip boyun eğdiği zamanki sünnetlerine ve amellerine uy... Eğer zayıf bir vatandaş isen, Mekke'de müşriklerin nizamı altında mahkum olduğu günlerde, Allah'ın Resulü'nün de senin için güzel bir örnek vardır.

Şayet muzaffer bir fatih isen, Bedir'de, Huneyn'de ve Mekke'de düşmanlarına karşı zafer kazandığı günlerinde, O'nun hayatında senin için alman gereken paylar vardır. Eğer yenilmiş ve hezime uğramışsan Uhud gününde, şehid düşen ashabıyla ağır bir şekilde yaralanan arkadaşları arasında bulunduğu halinden ibret al.

Şayet bir öğretmen isen, mescidin odasında ashabına ilim öğretirken haline bak. Eğer ilim tahsil eden bir talebe isen yol göstermesini isteyerek dizüstü çökmüş bir halde Cebraîl'in önünde oturuşunu düşün. Nasihat ve irşad eden güvenilir bir vaiz isen, Mescidi Nebvî'nin minberi üzerinde insanlara vaiz edişine kulak ver!

Eğer bir yardımcın yoksa ve hakkı yaymak ve marufu açıkça emretmek istiyorsan, Mekke'de yardım eden bir yardımcısı ve Allah'dan başka destekçisi olmayan bir müste'zaf olduğu halde buna rağmen Hakka çağırın ve Hakkı ilan eden Resule nazar et. Şayet düşmanını hezime uğratmışsan, zevketini kırdıysan, inadını yendiysen ve senin vasıtasıyla hak galip geldi, batıl yok olduysa; ve bütün işlerin istikrara kavuştuysa Mekke'ye girip orayı fethettiği günkü Resulün mütevazî haline bak.

İşlerini düzenlemek ve gelirini düzeltmek istiyorsan, Benî Nâdir, Hayber ve Fedek arazisine malik olan Resulün (a.s.) buraların işletmesini nasıl düzeltti-

ğine, gelirini nasıl islah ettiğine ve bakımını en güzel şekilde yapacak kimselere nasıl verdiğine bak. Şayet bir yetim isen, o halde yavruları küçük bir çocuk iken vefat eden Amine ile Eşi Abdullah'ın ciğer paresi Muhammed (a.s.)'e bak. Eğer küçük bir çocuk isen şevketli, merhameili ve saadetli Halime (r.a.)'nin emzirdiği bu yüce çocuğa nazar et. Yok eğer genç bir delikanlı isen, o zaman Mekke çobanı Hz. Muhammed (a.s.)'in siyerini oku. Şayet ticaret eşyaları taşıyan seyyar bir tüccar isen, bu defa Basra'ya giden kafilenin efendisinin halini düşün!.

Eğer bir kadı veya hakim isen, o zaman, Mekke uluları nerdeyse savaşmak üzereyken 'Hacerül Esved'i yerine koymak için güneşin doğuşuyla beraber Kabbe'ye gelen o yüce hakeme bakmalısın. Sonra Medine mescidinin avlusunda, yoksul bir fakir ile müreffeh bir zengini denk görüp insanlar arasında adaletle hükmederken O'na gözünü bir kere daha çevir. Şayet bir hanım isen, o zaman da eşi Hatice ile Hz. Aişe (r.a.)'nin nezih hayatlarını ve tertemiz sıretlerini oku. Eğer evlad sahibi bir baba isen, bu sefer de Fatma-tüz Zehra (r.a.)'nin babası ve Hasan ile Hüseyin'in dedesinin takip ettiği yolu öğren.

Her kim olursan ol, hangi halde bulunursan bulun, her ne halde sabahlar, hangi hal üzere akşamlarsan akşamla veya hangi hal üzerine gecelersen gecele, hangi hal üzerine kışlık vaktine gidersen gir, muhakkak ki, Muhammed (a.s.)'in hayatında senin için, nuruyla hayatının karanlıklarını aydınlatacağını ve ışıltıyla yaşamının zulmetlerini gidereceğin, bozulan işlerini islah edeceğini, sünnet ve sıretleriyle eğriliıklarını doğrultacağını güzel bir rehber ve salih bir örnek vardır.

Şüphe yok ki, çeşitli hasletleri bünyesinde toplayan, Nebi (a.s.), kapsayıcı, temiz bir sıret, değişik ve çeşitli olmasına rağmen insanların durumları ve hayatın bütün merhaleleri hususunda yeryüzündeki milletler ve insanların tamamı için prensipler bütünü ve ahlakın güzelliğine sahiptir.

Bu sebeble Hz. Muhammed (a.s.)'in sıretleri; nurlanmak isteyenler için bir nur, sünneti; hidayete ermek isteyenler için bir kandil ve irşadı; doğru yolu bulmak isteyenler için bir sığınaktır."

Müellif Süleyman en-Nedvî buna benzer açıklamalarıyla Hz. Muhammed (a.s.)'in sıretindeki kapsayıcılık vasfından bahseder ve bu konferansında Hz. Muhammed (a.s.)'in hayatı ile diğer nebilerin hayatları arasında karşılaştırmalar yapar. Neticede O'nun sıretinden başka hiç bir sıretin bize kadar bu derece kapsamlı bir şekilde nakledilmediğini ve bundan dolayı Allah Teala (c.c.)'nin bütün insanlığı -ve kıyametin kopacağı zamana kadar bütün insanları- O'na uymakla mükellef kıldığını isbat ve Hz. Muhammed (a.s.)'in bi'setinden sonra, O'ndan başkasına uymanın geçerli olmadığını ve bunun ilahî teklife uymanın yerine geçmeyeceğini beyan eder.

Müellif Nedvî, bundan sonra, Nebî (a.s.)'nin sıretinin kapsayıcılığına ve da-

vetinin başlangıcından bugüne, bütün insanlara yönelik olduğuna, bu davete bütün insanların ve sosyal sınıfların dahil olduğuna, ayrıca tabileri arasında her tabakadan insan bulunduğuna, bunlar ister siyasi, ister askeri, ister zahid, ister âbid, ister alim ve isterse terbiye edici olsun, hepsinin aynı kategoride olup, sîretinin hepsini kuşatmasına ve hepsi için kâmil bir örnek olduğuna dair bir dizi deliller sunar.

Diğer taraftan Hz. Muhammed (a.s.)'e imana yönelmek ve tasdike teşvik etmek amacıyla önceki konferansında yaptığı gibi bu konferansında da, imanı derinleştirmek için gayret eder ve ashâbı kiram'ın hayatında meydana gelen büyük inkılabı misaller verir. Nitekim ashâbı kiram her konuda mahlukatın en mükemmeli oldukları gibi, bu davetin uğrunda Rabbani davetçilerden başkasının katanamayacağı çile ve işkencelere katıldılar. Sadece bu bile, risaletin alametlerinden biri olmaya yeterlidir.

Nedvi, bu konferansın şu sözleriyle bitirir:

"Bu konferansından sizlere yüce Resul (a.s.)'ün hayatında bulunan kapsayıcı özellikleri beyan ve bu özelliklerin muhtelif bellirtilerine ve çeşitli yönlerine işaret ettim.

Bu alemin hidayete ermesi ancak dünyayı ıslah için gönderilen en son elçinin hidayetine yapışmak ile mümkündür. İşte bu, kendisinde ırzad ve ıslah hasletlerinin tamamı bir araya gelen ve bütün yaratılmışlar için gönderilen, peygamberlerin sonuncusu Hz. Muhammed (a.s.)'di. Bunun için Allah Teala O'na şöyle hitap etmektedir: "De ki; Ya Muhammed: Eğer Allahı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın..."(1) Bu sebeble Resul, davetini, kendisine tabi olmak ve emirlerine itaat etmek üzere Allahı sevdiğini iddia eden herkese yönelmiştir. Şu halde O, mazlumlara, mahkûmlara ve yadimsız kâlanlara davet ettiği gibi, mülklerinde hüküm süren melikler, sokaklardaki yığın yığın insanları, okullardaki öğrencileri, sınıflarındaki öğrencileri, kulübelerde yaşayan fukaraları ve köşklere oturan zenginleri davet etmiş hatta bütün alemleri, yoluna tabi olmaya ve emirlerine uymaya teşvik etmiştir. Zira O'nun sîret-i gerifleri bizatihi en yüce misaldir. Onda hayrı isteyen ve kendi nefsi için iyilik arzu eden herkes için kâmil bir örnek vardır.

Ey Allahum O'na, âl ve ashâbının tümüne salat-ü selam olsun."

MUHAMMEDİ SİRET'İN GERÇEKLİĞİ

Müellif, Hz. Muhammed (a.s.)'in sîretinin tarihîlik, mükemmellik ve kapsayıcılığını isbat ettikten sonra herhangi bir kimsenin bu sîretin ameli veya gerçek-

1) Ali İmran Sûresi: 31

çi olmadığını, yahud uygulanması imkansız olduğunu zannetmesinden endişe ederek, altıncı konferansını bu konu üzerine tahsis edip bu şîretin gerçekliğini iki nokta halinde isbat etti. Sünnetin gerçekliğini gösteren birinci nokta; Resulullah (a.s.)'in yapmadığı hiç bir ameli emretmemiş olmasıdır. İkincisi ise; ahabım, davet ettiği teklifleri uygulamaya sevk etmiş olmasıdır. Şu halde O'nun şîreti, bizzat kendisinin ve yetiştirdiği örnek neslin hayatındaki ameli uygulamaya dayanmaktadır Zira alem için en hayırlı olan bu şîretin mükemmelliğine, kapsayıcılığına ve tüm ayrıntılarıyla tarihi nakle dayanmasına rağmen ameli, gerçekçi ve tatbiki uygun olmaması mümkün değildir. Şüphesiz ki, bu vasıflar,, Resulullah (a.s.)'in şîretinden başka hiç bir kimsenin şîretinde bir araya gelmemiştir. Bu ise O'nun Risaletinin Hakk olmasının belirtilerinden bir tanesidir. Ve bu hasletler Hz. Peygamber (a.s.)'in bu alem için en üstün örnek olduğunu gösterir.

Süleyman en-Nedvî, bu konferansında İslami tekliflerin en önemlilerini arzederek ve bu tekliflere insanların en fazla sarılanının ve en büyük uygulayıcısının Resulullah (a.s.) olduğuna kesin kanıtlar gösterir. Bu hususa zikir, dua, namaz, infak, oruç ve cihad güzel bir örnektir.

Aynı şekilde da'vete sebatkarlıktan merhamete, afva, adalete, tedbire, tevekküle, sabra ve kadere rıza, kahramanlığa ve benzeri yüce huylara varıncaya kadar insanlığın fıtratına yerleştirilen her türlü ahlaki ve bütün bu hususlarda Resulullah (a.s.)'ın mahlukatın en mükemmeli olduğunu beyan eder.

Peygamber (a.s.) güçlü ve muktedir olduğu halde merhametli ve affedici idi. O, hilmiden başka çaresi olmadığı için halfm değildi. Bilakis cezaya kâdir olduğu halde halfm idi. Ceza vermekten aciz iken merhametli, kötülüklerin kökünü kazımayaya sahip iken acıyıcı idi.

Hız Muhammed (a.s.) kendisi böyle olduğu gibi aynı şekilde ahabım ve ehl-i beytini de -Allah hepsinden razı olsun- böyle davranmaya teşvik ederdi. Neticede onları insanlık tarihinde eşine rastlanmayan bir yüksekliğe ulaştırmıştı.

En-Nedvî, bu konulardan uzun uzun bahsediyor. Bütün yönleriyle anlaşılması için bir çok misaller veriyor ve deliller getiriyor. Ve kablri Hz. Muhammed (a.s.)'e imana davet ederek gönüllülerden, fıtratın lekelerini arındırıyor. Konferansında aynı anda hem bir öğretmen, hem bir davetçi ve hem de bir valz oluveriyor.

Süleyman en-Nedvî Peygamber (a.s.)'in davet ettiği teklifleri, önce bizzat kendisinin uyguladığını ve erkek olsun, kadın olsun, genç olsun yaşlı olsun, hakim olsun, mahkum olsun yetiştirdiği nesli amell olarak uygulamaya teşvik ettiğini zikretmek suretiyle Resulullah (a.s.)'in risaletindeki amellik, gerçekçilik ve uygulanabilirlik vasıflarını delilleriyle ortaya koyuyor.

MUHAMMEDİ SİRET'İN EVRENSELLİĞİ

Müellif, Hz. Muhammed (a.s.)'in şretinin bizatihi örnek bir şret olduğuna ve onda mevcut olan hasletlerin başka hiçbir şrette bulunmadığına delil getirdikten sonra yedinci konferansında bütün milletlerin bu şret ve risalet sayesinde hıdayete ermelerinin ve gerçek sahiplerine uymalarının temenni edildiğini, dolayısıyla O'nun, bütün insanlar için gönderilen ve bütün insanların kendisiyle doğru yolu bulmaları arzu edilen bir risalet olduğunu; O'na tabi olmadıkça hiç bir kimsenin kurtuluşa ve hiç bir insanın felaha eremeyeceğini beyan ediyor ve bu hususta delil getirme için çeşitli metodlara baş vuruyor.

Sonra Peygamberin hayatındaki kısa süreden ve hususilikten bahseder. Bu nederle Hz. Muhammed (a.s.)'den önceki bütün peygamberler muayyen bir zaman dilimi için gönderilmişlerdir. Bunun delili ise, şretlerinin yok olmasıdır. Ve her peygamber özel olarak kendi kavmine gönderilmiştir. Bunun delili, kendi kitaplarında da mevcuttur. Resulullah (s.a.v)'a gelince; O'nun nübüvvetini kendisinden önce gelen peygamberler müjdelemiştir. Bu ise, O'nun davetinin en kuvvetli delillerinden biridir. *"Şüphesiz ki, O, bütün kavimleri davet etmiştir"* der ve bütün bu hususlara dair bir çok deliller sardeder. Sonra delil getirme konusunda aynı bir yol takip ederek, her insanın ihtiyaç duyduğu dinin, kendisinde iman, ibadet, muamelat, adab ve ahlak konuları hakkında aynı ayn hükümlerin yer aldığı din olduğunu; bu dinin kanunî muamelelere, anayasal prensiplere ve ayrıca adab ve ahlak konuları içerisinde nefis terbiyesi, sülûk adabı ve sosyal münasebetler hukukuna yer vermesi gerektiğini anlatır.

Daha sonra bu hususların geniş biçimde ancak İslam'da mevcut olduğundan bahseder. Bununla beraber İslam'ın getirdiği bu hükümlerden, her bir hükümün mahiyeti itibarıyla makul, muhtevası itibarıyla doğru, anlaşılması ve uygulanmasının imkan dahilinde olduğunu ifade eder. Diğer dinlere gelince, onlarda bu hususlardan hiç birisinin yer almadığından, din olarak inanılan, bu batıl düşünce sistemlerinde rububiyet konusunda pek çok hurafe ve batıl düşüncelerin bulunduğundan söz ederek, bize nakledilen bu dinlere ait kitapların hiç birisinde ne ibadet, ne de muamelat konularında herhangi bir açıklamaya rastanamayacağından; herhangi bir hükme rastladığımız zaman da, bu hükümlerin ekseriyetle uygulamalarının çok zor olduğundan bahseder. Öte yandan bu dinlere ait kitapların beyan ettiği ahlaki prensiplerin çoğunun menfî hükümler olduğunu, bunlardan bazısının da hayatî konularda zararlı şeyler kapsadığını; fakat İslam'ın kötülükler konusunda olduğu gibi faziletler konusunda da büyük küçük her şeyi bütün ayrıntılarıyla beyan ettiğini zikreder.

Bütün bu konularda başarılı bir açıklamalarda bulunduktan sonra Risaleti Muhammedîyye hakkında şunları kaydeder;

"Şu anda Hz. Muhammed (a.s.)'in risaleti hakkında bizi ilgilendiren husus-

lar O'ndaki mükemmellik ile daha önceki dinlerde yer almayan akaid ve amel-lerle ilgili hükümleri ikmal etmiş olmasıdır. Zira O'nun risaleti daha önceden fasit olanı ıslah ederek yabancı bid'atları reddetmiş, her türlü kötülüğün kapısı, her türlü fesadın aslı olan ve insanlığın yüzünü karartan pek çok fitneyi ortadan kaldırmış; bu yolla insanlığı şerefli istikametinden ayırmaya sebep olan münkeratın kendisinden kaynaklandığı delillerin tamamını dinini asılları içerisinde kapamıştır."

Müellif en-Nedvi daha sonra İslam'ın evrenselliği, onun insanlık için bir-cik teklif olduğu ve herhangi bir insanın İslam'a tabi olmadıkça aklı ve fitratı ile uyum içerisinde olamayacağı konularında delil getirmek için sayılamaya-cak kadar örnekler getirir. Yine bu konu hakkında delil getirmek amacıyla başka bir metod takib eder. O da; bütün yaratılmışlara karşı kendisiyle delil getirilen Risalet-i Muhammediyye'nin çeşitli cihetleri üzerinde sabitleşme me-todudur.

Bu sebeble tevhidden ve İslam'ın, insanı şirk sebebiyle mahlukatın en aşağısı olmaktan kurtarıp, tevhid sebebiyle mevcudatın efendisi olma seviyesine nasıl taşıdığını anlatır.

İslam'ın insana bakışından ve insan fitratının aşında masum olduğundan, hatta İslam'ın tekliflerinin, fitratın kendisi olduğundan, dolayısıyla fitrat ile din'in ikiz, hatta birbirine yapışık iki şey olduklarından ve insanın sadece ame-linden sorumlu olup, kendisinden öncekilerin, yahud evladının günahını yüklen-meyeceğinden bahseder. İslam'ın bu anlayışı nerede, tenasuha inanan ve insanı kendinden önce geçenlerin amellerinin bir eseri olarak gören batıl dinler nere-de?.. Ve insanda asloian unsurun kötülük olduğunu kabel eden, insanı babasının işlediği günahdan sorumlu tutan ve teklife, fitratla çatışan ilkelerle başlayan sapak dinler nerede?

Muhakkak ki, İslamın, bizatihi Allah tarafından gönderilmiş Hak din oldu-ğuna ve insanın önünde, ona inanmak ve onun hükümlerine sarılmaktan başka hiç bir yolun bulunmadığına dair insafı bir kimseyi ikna etmek için sadece bu hususlar bile kafidir. Çünkü İslam, Allah'ın bütün milletlere tevcih ettiği teklifi-dir. Allah Azze ve Celle, onda insafı bir kimsenin kendine teslim olmaktan başka çaresi kalmayacak şekilde parlak hüccetler halletmiştir.

Müellif en-Nedvi daha sonra İslam'n evrenselliği ve bütün insanlığın ona muhtaç olduğu hususunda delil serdetmek için ayrı bir yol takib eder. İslam, Al-lahın gönderdiği bütün peygamberlere iman edilmesini isteyen bir dindir. Dola-yısıyla o, bütün peygamberlere imanı, aralarında fark gözetilmemesini ve pey-gamberler hakkında doğru düşünülmesini emreder. Bu sebeple onların ümmet-lerinden haddi aşanları itidale, kıymetlerini gerektiği şekilde takdir edemeyenle-ri de doğru yola döndürür.

Müellif bu ve benzeri yollara başvurmak ve çeşitli metodlar izlemek suretiyle İslam'ın evrenselliğine, onun bütün milletlere gönderildiğine, bütün milletlerin ona iman etmek, Peygamberi Hz. Muhammed (a.s.)'in şiretine uymak ve sünnetiyle hidayete emmekle mükellef olduklarını açıklar.

MUHAMMEDİ SİRET'İN HAKK OLUŞU VE İNSANLIK ÜZERİNDEKİ NİMETLERİ

Müellif, Risalet-i Muhammedeyye'nin bütün timmetlere ait bir risalet olduğuna, bütün milletlerin ve bütün fertlerin ona itiba etmekle mükellef kılındıklarına delil getirdikten sonra onun ve muhtevasının hak olduğundan, insanlık üzerindeki bir kısım nimetlerinden, halke ve istikbalde insanlığın ona ihtiyaçlarından bahsettiği sekizinci konferansıya konferanslarını tamamlar.

Nedvi, bu konferansında, geçmişte ve günümüzde beşerî sapmaların çeşitli örneklerinden, Risaleti Muhammediyye'nin bunları nasıl doğralttığından ve tek başına insanlığın sıkıntı ve sorunlarına nasıl doğru çözüm getirdiğinden bahseder.

Sonra insanlığın Allah (c.c.)'in varlığı hakkında teşbih ve temsil'e(1) saplanmak gibi, içine düştükleri hatalar ve İslam'ın bu hataları nasıl ıslah ettiğinden bahsederek şöyle devam eder:

"Hayır ve şer nazariyesi, hayır ve şer felsefesi, hayrın ve şerrin sebepleri konularında bir takım yanlış anlayışlar bulunmaktadır. İslam gelmiş ve bu hataları düzelmiştir.

Cisimlerin azab göreceği düşüncesi bütün batıl dinlerin ortak bir parçası haline gelmiştir. Nihayet İslam gelince bu düşünceye de son vermiştir.

İddialarına göre kendilerini Allah'a kurban etmek ve elemenden kurtulmak için intihar etme düşüncesi insan düşüncesinin bir parçası haline gelmiş ve bu hal devam etmektedir. Nihayet İslam gelince bu düşünceyi iptal ederek haram kılmıştır.

Çocukları öldürmek, kız çocuklarını diri diri toprağa gömmek ve kadınların, kocalarının ölümünden sonra kendi kendilerini yakmaları bazı dinlerin inanışları arasındaydı ve bazılarında da halen değişik şekillerde devam etmekte-dir. Keza İslam gelince bu inanışları batıl sayarak haram kılmıştır.

1) Allah'ı mahlûka veya mahlûkta Allah'a benzetmek demektir. Bir kısmı gladan olmak üzere bazı sapık mezhep fırkaları Allah teâlâyı sıfat izaife ederken aşırı giderek O'nu mahlûka veya mahlûkta Allaha benzetme hatasına düşmüşlerdir. Mukannatıyye fırkası bunlardan biridir. (Çeviren)

Milletlerin işlediği ve halen İslam devletinin ulaşamadığı ve topraklarını İslam nurunun aydınlatamadığı beldelerde işlenilmekte olan cürümlerin en büyüğü, bu toplumların servet çokluğunu, kanun necabetini, nesebin yüceliğini, aslın üstünlüğünü ve derilerin renk üstünlüğü esasını ve de insanların birbirlerine karşı üstünlük taslayarak ve kendisiyle iftihar etme meziyyetlerinin zirvesi kabul etmeleridir. Bu sebeble İslam, insanları ıslah etmek hususunda övgüye layık bir takım yeni esaslar getirmiştir.

Köle ve esirlerin hayatları yürekler acısıydı. Nihayet İslam, herşeyi kuşatan rahmetiyle gelerek köleleri hürriyetlerine kavuşturma kapılarını açtı. Ve esirlerle güzel muamelede bulunma esaslarını getirdi.

Bir takım insanlar, din ile dünyayı birbirinden ayrı telakki ediyorlardı. İslam gelince bu çelişkiyi de ortadan kaldırdı. Hakikaten İslam, dünyada korkunç bir ruhbanlık ve uzlet hayatı hakim iken gelmişti. Bu sebeble O, din ile dünyanın herbirini layık oldukları yere koymuştur. Dolayısıyla onda, hiç bir kimsenin, hakkında ifrat ve tefrite kaçmaması gereken pek çok hayati özellik ve esaslar vardır.

Kadının ve ailenin toplumdaki yer ve önemi hakkında bir takım hatalı tutum ve düşünceler vardı. Bu tutum ve düşünce halen devam etmektedir. Savaş ve barış halleri, iktisadi hayatın yapısı, milletlerin birbirleriyle olan ilişkileri ve insanın insana bakışı konularında pek çok hatalı tutum ve düşünceler vardı ve bu tutum ve düşünceler halen devam etmektedir. İslam bir düzeltici, bir yönlendirici, bir öğretmen, bir terbiyeci ve sapıklık yollarını kapayıcı olarak geldi ve bu hususların tümünü düzene koydu.

İşte bunların tamamı İslamın insanlık üzerindeki binlerce nimetlerinin sadece bazılarıdır. Bütün bu güzellikler istisnasız olarak insanlığın ihtiyaç duyduğu nimetlerdir.

O halde ey dünya milletleri ve ey o milletlerin evlatları! Önünüzde İslam'dan başka hiç bir din ve hiç bir doğru mevcut değildir. Öyleyse İslam'a iman ediniz ve onun hidayetine sınıksız sarılınız!"

Müellif Süleyman en-Nedvi bu husuları en güzel ve en kuvvetli bir üslup içerisinde sunmakta kâfi ve şâfi derecede zengin misaller vermektedir.

Uzun olması sebebiyle bu özeti, bu mukaddimeye dahil etme hususunda ep-eyce tereddüd ettim. Fakat sağlam ve veciz oluşu sebebiyle onu buraya almış bulunuyorum.

Her halukarda bu kıymetli konferanslardan Risaleti Muhammediyye ile alakalı olan her şeyin incelenmesi gerektiğini ve Sifet-i Nebevi'yi tanımamızın sadece bu sifete ait bazı olayları tarihî olarak okumamız anlamın gelmeyeceğini öğrenmiş olduk. Üstad Muhammed el-Gazzali 'Fıkhu's-Sifre' adlı kitabını bitirenken yazmış olduğu şu sözlerinde ne de güzel isabet etmiştir:

"Bazan doğumundan vefatına kadar olan tarihi okuduğun zaman Hz. Muhammed (a.s.)'in hayatını anladığını zannedersin. Bu büyük bir hatadır. Zira Kur'anı Kerim'i ve onun pak sünnetini okumadıkça sîret-i Nebvî'yi hakıyla anlamış olmazsın. Kur'an ve sünnetten elde ettiğin malumat nisbetinde İslam peygambertyle bağ kurmuş olursun."

Muhakkak ki, Üstad Süleyman en-Nedvî'den naklettığımız araştırmalar, sünnet etrafındaki bazı yanlış anlayışları tashih ve bir kısım hakikatleri takviye etti. Yanlış anlayışları tashih ve doğruları takviye etmek için bu mukaddimenin hedeflerini tamamlama zamanı geldiğinden deriz ki:

İstilahda sîret, Hz. Muhammed (a.s.)'in hayatına ait tarihten ibarettir. O halde bu haysiyyeti cihetinden sîretin içerisine kısmen Nebî (a.s.)'nin fiilleri, sözleri ve tarihi de dâhil olur. İstilaht manası sebebiyle bazı kimseler sîret konusunda hataya düşmektedirler.

Bu hatalardan bir kısmı ise şunlardır:

Bazı insanlar istilaht manası sebebiyle Sîret-i Nebvî'yi kendisinden şerf hükümlerin istinbat edileceği yegane teşriî kaynağıymış gibi kabul ederler. Bazıları sîretten küllî kaideler çıkıp bu kaideleri, sahasına girsün veya girmesin, hayatla ilgili kısmî meselelere tatbik etmeye çalışır. Ve zaman zaman istinbat ettikleri hükümlere karşı çıkarılmamasını (ümmete farz; ve bu hükümlere uygun olarak hareket edilmemesini haram kabul eder. Diğer taraftan bir takım insanlar, itiba edilmesinin farz olması noktasında Resulullah (a.s.)'in bütün fiillerini aynı seviyede kabul ederlerken, bir takım insanlar da Peygamber (a.s.)'in işlemiş olduğu fiiller arasında, kendi kendilerine: *"Bu sünnettir, bu mübahattır, şu, devlet başkanı olması sıfatıyla işlemiş olduğu sünneti ve şu da ümmete onu işletmenin meşru olduğunu göstermek için işlemiş olduğu fiillidir"* diyerek tefrik etme hakkını kendilerinde görmekte idirler. Evet, bu insanlar, bunu yapmaya ehil olmadıkları halde kendi kendilerine böyle bir yetki verirler. İşte bütün bu hususlar izah edilmesi ve açıklanması gerekli olan hususlardır.

Şüphe yok ki, Resulullah (a.s.)'in bütün fiilleri O'nun sünnetinin bir parçasını, sünneti de İslam hukukunun kaynaklarından ikinci kaynağını teşkil eder. İslam hukukunun asıl kaynakları ise kitap, sünnet, icma ve kıyas olmak üzere dörttür.

Ferî kaynaklara gelince bunlar pek çoktur. Ve onlar dört mezheb arasında ihtilaf kaynağı olmuştur. Bunlar arasında: İstihvan, İstishab, İstilah vb.lerini sayabiliriz.

Bütün müslümanlar, karşılaştıkları olaylar konusunda Allah'ın hükmü ışığında hareket etmekle mükelleftirler. Müslümanlar karşı karşıya geldiği olaylar hususunda, Allah'ın hükmü doğrultusunda hareket etmek zorundadırlar. Allah'ın hükmü ise aslî ve ferî kaynaklardan alınır. Ve bu hükme zaman, mekan veya şahıslar yönünden hususî bir takım şartlar sebebiyle beklenmedik illetler arız

olabilir. Bu nedenle müslüman, Allah'ın hükmüne ve ehli tarafından gösterilen fetvaya bağlı kaldığı müddetçe İslam üzeredir, sünnet üzeredir, Resule uyma halindedir ve şu ayeti kerimenin kapsamına dahildir: *"Andolsun ki, sizin için Allah'ın Resulünde güzel bir örnek vardır..."*(1) Şu halde İslam ümmeti ve müslüman fert ancak bu kayıtlı kayıtlanabilir. Bu kayıt ise ehli tarafından gösterilen fetvalardır.

Bu husus anlaşıldığına göre, biz deriz ki: Şüphesiz ki, -üzerine fetva bina edilen- İslam hukukunun ana kaynaklarından biri de sünnettir. Ve Resul (a.s.)'ün fiilleri sünnetinden, sünneti de fiillerinden bir parçadır. Ustîlcüler arasında bu konu etrafında bir takım müzakereler yapılmıştır. Bunlardan bir tanesi de Resulullah (a.s.) bir fiili işlediği zaman, bu fiil herhangi bir karine bulunmadığı zaman vucub mu ifade eder yoksa herhangi bir karine bulunmadığı zaman vucub ifade etmez mi? Bu hususta farklı iki görüş vardır.

Ebu Hamid el-Gazzalî 'el-Menhul' adlı eserde şunları kaydeder: *"Bizi nasıl namaz kılar görüyorsanız öyle kılınız (ve kaldırınız)"* sözünde olduğu gibi, bu fiile vucub ifade eden herhangi bir karine bitiştiği zaman (o fiil) vucub ifade eder. Şayet herhangi bir karine bitişmemişse, bu konuda biraz düşünmek gerekir. Şayet bu fiil yemek, içmek, ornamak, kalkmak, bir yere yaslanmak, yan üzeri yatmak gibi Resulullah (a.s.)'ın mutad fiillerinden ise, bu fiile herhangi bir hüküm terettüb etmez. Bazı muhaddisler bütün fiillerinde ona benzemenin sünnet olduğunu zannetmişlerdir. Bu bir hatadır. Fiilin vucub mu, mendubluk mu ifade ettiği konusunda tereddüt ediliyorsa ve kendisine taat karinesi bitişmişse, meşakkat yönü daha az olduğu için mendup olduğuna karar verilir. Vucub ifade etmesi hususunda biraz durmak gerekir. Fiilin ibadet mi, mübahlık mı ifade ettiği hususunda tereddüt ediliyorsa, o fiilden meşakkatı kaldırma ciheti tercih edilir. Bu ise fiilin sığasından alınmış bir hüküm değildir. Çünkü fiilin sığası yoktur. Bu, hükmün dayanağı sahabenin izlemiş olduğu yoldur. Çünkü biz biliyoruz ki, onlar, aralarında haram kılınan herhangi bir fiili, Resulullah (a.s.)'ın işlediği nakledilmişse, bundan meşakkatı kaldırma manısını anlıyorlardı.

İbahe hükmüne gelince, biz bunu kabul etmiyoruz. Çünkü bu hüküm iki taraflı yani yapıpı yapılmaması eşit olarak muhayyerliği gerektiren bir hükümdür. Bu ise nedb'e muhaliftir. Şu halde fiilin nedb mi, yoksa meşakkatı kaldırma manasına mı geldiği hususunda tereddüt edildiğine göre bunların derece bakımından en hafif olanı meşakkatı defetme yönü olarak algılanır. Biz bunu tercih ediyoruz.

Şayet Ebu Hanife -Allah ona rahmet eylesin- Nebî (a.s.)'nin örnek, rehber, itaat olunan bir peygamber olduğu ve bu itaatın şartının onun yaptığı ve terkettiği şeylerin hepsinde ona uymak olduğu hususundaki ümmetin icmaına tut unursa;

Şöyle cevap verilir: Nasıl ki; "Emir, kavmi arasında itaat edilen kimsedir" denilince, bununla, emir bağdaş kurup oturunca kavmi de bağdaş kurup oturur, yahud da emir yatıp uyunca onlar da yatar uyurlar manası kastedilmiyorsa, aynı şekilde ümmetin bu icmaandan Peygamber (a.s.)'in bütün hareketlerine değil, emirleriyle birlikte olan fiillerine itaat olunacağı manası anlaşılıyor.

Eğer Ebu Hanife (r.a.): "Peygamber, size ne verdiyse onu alınız, sizi neden nehyettiye ondan da sakınız"(1) ayeti kerimesiyle "Peygamberin emrine muhalefet edenler, başlarına bir bela inmesinden yahud kendilerine acıklı bir azab isabet etmesinden sakınırlar.." (2) ayetine ve de "Resulum de ki: Eğer siz Allahı seviyorsanız, hemen bana uyun ki, Allah da sizleri sevsin ve günahlarınızı bağışlasın.." (3) ayet-i kerimesine tutunarak delil gösterecek olursa; Biz de cevaben: Bu ayetlerin hepsi de Peygamber (a.s.)'in emirlerine hamledilir. Çünkü Peygamber (a.s.)'in bize verdiği fiilleri değil, emirleridir, deriz.

Uşul uleması arasında mevzu-u bahis olan ikinci husus ise şudur:

Peygamber (a.s.)'in işlemediği şeylerde asılan hüsn-ümet, o fiili yapmanın ümmete haram olması mıdır, yoksa o işin mübah olduğu mudur?

Selef olsun halef olsun, ümmetin cumhurunun kabul ettiği görtişe göre asılan mübahlıktır. Bundan dolayı: "Caiz sayılması için bu işi Resulullah (a.s.)'ın işlediğine dair delil getir" diyenlerin hatalı olduğunu anlıyoruz. Doğru olan: Bu gibi durumlarda "Resulullah (a.s.)'ın bu işi haram kıldığına dair delil getir" denmesidir. Şu halde Peygamber (a.s.)'in yapmadığı, emir buyurmadığı ve nehyetmediği bir şeyde asılan o şeyin mübah olduğudur.

Bu hususlar anlaşıldığı zaman, Nebî (a.s.) yapmadı diye bir şeyi haram sayanların ve yapılmasını emretmediği halde sırf o yapı diye bir fiilin farziyyet ifade ettiğini iddia edenlerin yaptığı birçok hatayı da bu şekilde kavrayabiliriz.

Diğer taraftan bir takım kimseler de vardır ki, bunlar Nebî (a.s.)'nin şifetini okur ve bundan İslam devletini kurmak için Nebî (a.s.)'nin takip ettiği genel çizginin Allah Azze ve Celle'den yardım dileyerek cihadı, hicreti ve daha başka yolları terkedip sadece davet etmekten ibaret mahdut bir metod üzerine bina edildiği ve bu sebeble bütün İslam ümmeti üzerine aynı metodu izlemelerinin farz olduğu neticesini çıkarırlar. Halbuki, İslam milletlerinin karşı karşıya bulunduğu şartlar değişmiş, şerî hükümler tamamlanmış, artık şeriatte neshin tekrarı düşüncesi ortadan kalkmıştır. İtibar, üzerine hüküm bina edilen en son nassdır. Bundan dolayı müslüman karşılaştığı meseleler hakkında Allah'ın hükmünü araştırmakla mükelleftir ve İslam milletleri hareket çizgilerinde Allahın hük-

1) Haşr Suresi: 7

2) Nur Suresi: 63

3) Ali İmran Suresi: 31

müyle sınırlıydılar. Dolayısıyla Allahın hükmü başlangıçta bazan cihad, bazan da başka metodlar şeklinde tecelli edecektir.

Resulullah (a.s.)'ın fiillerinden bir kısmı ibahe, bir kısmı sünnet, bir kısmı da vucub ifade eder. Fiile bitişen karineler ise, fiilin hükmünü sınırlandıran amillerdir. Hatta karinelere binaen emir ve nehiylerinden bir kısmının vacip, bir kısmının da haram olduğunu anlarız. Bu hükmün en yüksek seviyede anlaşılması ise, hareket fıkhuyla mümkün olur. Buna göre bir kimse Nebi (a.s.)'nin neshedilmeyen fiillerini taklid ederse, ecre nall olacağı doğrudur. Ancak bu ayrı bir şey, bunu yapmanın farz ya da haram olduğunu iddia etmek ayrı bir şeydir.

Şüphesiz ki, Peygamber (a.s.)'ın bir kısım fiillerini siyaset-i şer'iyye olarak tavsif etmek mümkündür. Buna ilaveten bir kısım fiilleri de müslümanların işlerini idare etme anlayışıyla yapmış olduğu günlük siyasetinin bir parçasıdır.

Fakat her bir kimse, Resulullah (a.s.)'ın fiilleri hususunda *"şüphesiz ki, bu, sünnet, şu da vucub ifade eder"* deme ehliyyetine sahip olabilir mi? Ve her insan, bu günlük siyasetinden şu daimi teşrifdendir deme yetkisine sahip olabilir mi?

Şüphesiz ki, dinden olduğu kesin olarak bilinen bir takım hükümler var ki, bunları tanıma ve onlarla amel etme hususunda avam ve havass aynıdır. Fakat, bunların dışında bir takım şüpheli şeyler de var ki, onları Kur'an ve sünnet naslarına vakıf olan, bütün küllî ve cüz'î meseleleri anlayıp idrak eden müctehidlerden başkaları bilemezler. İşte ancak bu gibi kimseler Nebi (a.s.)'nin fiillerini beyan etme ehliyyetine sahip olan kimselerdir. Resulullah (a.s.) sahih bir hadisde şöyle buyurmuşlardır: *"Helal bellidir haram dabellidir, bu iki arasında bir takım şüpheli şeyler var ki insanlardan çoğu bunları bilemezler.."* (1). Bu durumda onları bilen kimseler müctehid imamların kendileridir. Bu ümmetin imamları, içtihad mertebesine ulaşmamış bir kimsenin bu mevzuda görüş beyan etmesinin sakıncasına binaen, müctehid olmadığı halde içtihad yapmaya kalkışanların, hem kendilerinin sapık hem de başkalarını sapırtıcı olduğuna hükmetmişlerdir. Çünkü müctehid olmayan bir kimse bu durumda haramı helal, vacibi mübah yahud da mübahı haram yapabilir. Veya muayyen bir zamana yahud muayyen bir merhaleye mahsus olduğuna hükmederek bir takım nasları muattal bırakabilir. Bu ve benzeri görüşleri doğruya isabet etmemişse, işte bu durumda o hareketleri bizatihi sapıklık olur.

BİRİNCİ KISIM

***NEBİ (A.S.)'NİN
BAŞLANGICINDAN NÜBÜVVETİNE
KADAR OLAN DEVRESİ***

NEBİ (A.S.)'NİN BAŞLANGICINDAN NÜBÜVVETİNE KADAR OLAN DEVRESİ

ÖZET OLARAK İLK MERHALE

Burada 'başlangıç' kelimesiyle Hz. Muhammed (a.s.)'in dünyaya gelişini kastetmiyoruz. Bu babda Hz. Muhammed (a.s.) ile ilgili Nübüvvetten önce meydana gelen ve büyük alemler olarak kabul edilen bazı haberleri ele alacağız. Bunlar doğumundan önce ve dünyaya gelişinden sonra meydana gelmiş olaylardır.

● Allah Teala bütün peygamberlerden, kendileri henüz hayatta iken, Hz. Muhammed (a.s.)'e iman edeceklerine dair söz almış ve bu peygamberler de kendi kavimlerine onun risaletini haber vermişlerdir. Bugün bile tahrif edilen semavi kitapların vahiy kırıntıları arasında Hz. Muhammed (a.s.)'in peygamber olarak gönderileceğini müjdeleyen pek çok haber bulunmaktadır. Hindî'lerin ve Fûrs'lerin dini kitaplarında, ahdi atik ve ahdi cedid'de Hz. Muhammed (a.s.)'i müjdeleyen pek çok haber vardır. Bu haberleri 'Er-Rasûl' adlı kitabımızda ele almıştık. Bütün bunlarla birlikte O, Hz. İsmail (a.s.) yoluyla Hz. İbrahim (a.s.)'in soyundan gelmiştir.

● Nübüvvetinden önce risaletini müjdeleyen olağanüstü olaylar ve vahyi karşılamaya hazırlayan bir çok belirtiler görülmüştür.

● Hz. Muhammed (a.s.), nesep yönünden insanların en şerefliisi olarak kabul edilen Kureyş'i anne ve babadan dünyaya gelmiş-

tir. Bunlar Abdulmuttalib'in oğlu Abdullah ile Zühre oğullarından Vehb'in kızı Amine'dir.

● Hz. Muhammed (a.s.) fil senesinde dünyaya geldi ve 40 yaşlarının başında peygamber olarak görevlendirildi. Tercih edilen kavle göre babası Abdullah, annesi ona hamile iken, Medine-i Münevvere'de vefat etmiştir. Hz. Muhammed (a.s.)'in dadıları arasında Bereke Ümmü Eymen'i, süt anneleri arasında ise Ebu Leheb'in azadlı cariyesi Süveybe ile Halime (r.a.)'yi sayabiliriz.

● Bir rivayete göre 6 yaşına kadar süt annesi Halime'nin yanında kaldı. 'Şerhü's-Sadr', yani göğsünün yarılması olayından sonra, Halime; Hz. Muhammed (a.s.)'i annesine iade etti. Aynı yıl annesi, kocasının kabrini ziyaret etmek için Medine-i Münevvere'ye gitmişti. Dönüşünde yolda vefat ederek Mekke ile Medine arasındaki Ebva köyüne defnedildi.

● Dokuz yaşlarının başında, bakıcı ve mürebbisi olan dedesi Abdulmuttalib, Hz. Muhammed (a.s.)'i amcası Ebu Talib'in himayesine teslim ettikten sonra vefat etti.

● Ebu Talib, onüç yaşının başlarında Hz. Muhammed (a.s.)'i ticaret amacıyla Şam'a götürmüştü. Bahira namındaki bir rahibin tavsiyesi üzerine yoldan geri çevirdi.

● Bir kavle göre 20 yaşına gelince kavmiyle Kinane ve Kays kabileleri arasında meydana gelen "Ficar" savaşına katıldı. Hz. Muhammed (a.s.) bu savaşta amcalarına ok hazırlamıştı.

● Ficar savaşından sonra Hz. Muhammed (a.s.), İbn Cüda'nın evinde imzalanan 'Hilful-Fudul' adıyla bilinen faziletler antlaşmasına iştirak etti. Bu antlaşma, mazlumlara yardım etme esasına dayanır ve Kureyş'in en büyük meziyetlerinden biri olarak kabul edilirdi.

● Hz. Muhammed (a.s.) bu döneminde koyun güdüyor ve bu işinde yoğun çaba sarfediyordu.

● Daha sonra Hz. Hatice (r.a.)'nin işlerini yürütmek üzere onunla anlaşma yaptı. Bu amaçla Hz. Hatice'nin kölesi Meysere ile Şam'a ticaret seferleri düzenledi. Bu ticari ilişkileri kendisi 25, Hz.

Hatice 40 yaşlarında iken onunla evlenmesiyle sonuçlandı. Ve İbrahim hariç Resulullah (a.s.)'ın bütün çocukları Hz.Hatice'den dünyaya gelmişti.

- Hz.Hatice ile evlendikten sonra ticari işleri kendi üzerine aldı. Bu döneminde es-Saib ibn Ebu's-Saib ile ortaklık yaptı.

- Hz. Muhammed (a.s.), 35 yaşlarında iken, Kabe'nin yeniden inşasına katıldı. Kureyş, 'hacerül esved'i yerine koyacak insanlar arasında O'nu hakem seçmişti.

- Bu merhalenin sonlarına doğru, kendini ibadete verdi. Gördüğü her rüya, sabahın aydınlığı gibi açığa çıkıyordu. Hz. Muhammed (a.s.) bu merhale içerisinde bir nur gördü. Gayb'den bir ses işitti. Kendisiyle bazı cansız nesneler konuştu. Çocukken başından geçen 'Şerhu Sadr' olayı bir kez daha tekrarlandı.

- Hz. Muhammed (a.s.) hayatı boyunca cahiliye adetlerine de cahiliye ibadetlerine de iştirak etmedi. Bütün bunlara ilaveten kavmi O'na 'emin' lakabını vermişti.

- Azad ettiği halde Hz.Muhammed (a.s.)'i ailesine tercih edip, yanında kalmaya karar veren Zeyd ibn Harise (r.a.)'yi kendisine evlatlık edindi.

- Hz.Muhammed (a.s.) çok az arkadaş edinmiş ve temiz ilişkileri olmuştur. Kendisini pâk ve temiz insanlar dinlemiştir. O'nun şahsında bütün güzel huylarla beraber fakirlik ve çalışma bir araya gelmiştir.

- Bu merhalelerin sonunda amcası Ebu Talib'in ailevi yükünü hafifletmek amacıyla Ali ibn Ebu Talib'i himayesine almıştır.

- Hz. Hatice, nübüvvetten sonra, nübüvvetten önceki vasıflarını dile getirerek Hz. Muhammed (a.s.)'i, güçsüzleri korumak, misafirleri ağırlamak, susuzları sulamak ve hak yolunda musibetlere uğrayanlara yardım etmekle tarif ederek, bu sıfatlarıyla bütün kötülüklerden uzak olduğuna tanıklık etmiş ve nübüvvet davasının ilk tastikçisi olmuştur.

NESEBİN ÜSTÜNLÜĞÜ VE NESLİN FAZİLETİ HAKKINDA

NEBİ (A.S.)'NİN NESEBİ

İmam Buhari, Resulullah (a.s.)'in nesebinden bahsederek şöyle demiştir:

"Nebi (s.a..v); Muhammed ibn Abdullâh ibn Abdulmuttalib ibn Hâşim ibn Abdu Menaf ibn Kusay ibn Kâlab ibn Mürre ibn Ka'b ibn Lâley ibn Galib ibn Fihr ibn Malik ibn en-Nadr ibn Kinane, ibn Huzeym ibn Müdrike ibn İlyas, ibn Mudar ibn Nezzar ibn Ma'd ibn Adnan'dır."(1)

Bir Açıklama:

Hiz. Muhammed (a.s.)'in nesebi, neticede Hiz. İbrahim (a.s.)'e uzanır. Bazı neseb bilginleri Adnan ile Hiz. İbrahim (a.s.) arasında Resulullah (a.s.)'in 40 tane dedesinin bulunduğunu kabul ederler. Hiz. Muhammed, Hiz. İbrahim (a.s.)'in oğlu Hiz. İsmail (a.s.)'in oğullarındandır. Bundan sonra Hiz. Adem'e varıncaya kadar içerisinde büyük nübüvvet ve risaletlerin parladığı Hiz. İbrahim (a.s.)'in soyuna dahil olur. Ancak Hiz. İbrahim (a.s.)'in soyu Araplara sadece oğlu Hiz. İsmail (a.s.) vasıtasıyla bağlanır. Çünkü Hiz. İbrahim onu annesiyle beraber Mekke-i Mülkerreme'de ağaçsız ve yeşilliksiz bir vadiye yerleşmişti. Nitekim bu husus Kur'an ve sahih sünnet ile sabittir.

NEBİ (A.S.)'NİN İNSANLARIN EN HAYIRLILARI İÇERİSİNDEN SEÇİLMESİ:

۱- رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ وَائِلَةَ ابْنِ الْأَسْفَعِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ:

1) Rezin bu rivayetin ibn Abbas'a ait olduğunu zikretmiştir.

«إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ كِنَانَةَ مِن وَلَدِ إِسْمَاعِيلَ، وَاصْطَفَىٰ قُرَيْشًا مِن كِنَانَةَ، وَاصْطَفَانِي مِن بَنِي هَاشِمٍ».

1- İmam Müslim (r.a.) vasıla ibn el-Eska (r.a.)'dan şöyle dediğini rivayet etmiştir. Ben Resulullah (a.s.)'i şöyle derken işittim.

"Şüphesiz ki, Allah İsmail (a.s.)'ın oğulları içerisinde Kinane'yi seçti. Kinane içerisinde Kureys'i, Kureys içerisinde Hâşimoğullarını seçti. Hâşimoğulları içerisinde de beni seçti."

۲- رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ قُرَيْشًا جَلَسُوا قَتَلَاكَرُوا أَحْسَابُهُمْ يَتَنَّهُمْ، فَجَعَلُوا مِثْلَكَ كَمَثَلِ نَجَلَةٍ فِي كَبُورٍ مِنَ الْأَرْضِ، فَقَالَ ﷺ: «إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ الْخَلْقَ، فَجَعَلَنِي مِنْ خَيْرِهِمْ مِنْ خَيْرِ فِرْقِهِمْ، وَخَيْرِ الْفِرْقَيْنِ، ثُمَّ تَخَيَّرَ الْقَبَائِلَ، فَجَعَلَنِي مِنْ خَيْرِ قَبِيلَةٍ، ثُمَّ تَخَيَّرَ الْبُيُوتَ، فَجَعَلَنِي مِنْ خَيْرِ بُيُوتِهِمْ، فَأَنَا خَيْرُهُمْ نَفْسًا وَخَيْرُهُمْ بَيْتًا».

2- İmam Tirmizi, Abbas ibn Abdulmuttalip (r.a.)'de 42n şöyle dediğini rivayet etmiştir.

"Ey Allah'ın Resülü, Kureys oturup aralarında neseblerini (soyluluklarını) görüştüler, seni de süprütü yerde biten hurma ağacına benzettiler, dedim. Bunun üzerine Peygamber (a.s.) şöyle buyurdu. "Allah, mahlukatı yarattı ve beni mahlukat fırkalarının hayırlısını teşkil eden insandan ve iki fırkanın (Arap ve Acem'in) en hayırlısından kıldı. Sonra hayırlı kabileleri yarattı ve beni en hayırlı kabile Kureys'den kıldı. Sonra hayırlı aileleri yarattı ve beni en hayırlı aile Beni Hâşim'den kıldı. Bu sebeble ben kişi olarak onların en hayırlısı, aile olarak da onların en hayırlısıyım."

۳- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «بُعِثْتُ مِنْ خَيْرِ قُرُونٍ بَنَىٰ آدَمَ قَرْنًا قَرْنًا، حَتَّىٰ كُنْتُ مِنَ الْقُرُونِ الَّتِي كُنْتُ مِنْهَا».

1) Müslim, 4/1782, Kitâbü'l feda'il, Bab no: 43, Hadis no:1 Peygamber (a.s.)'in Nesebi ve Peygamberlik gelmezden önce taşın ona selam vermesi bab'ı. Tirmizi, 5/584, Kitâbü'l feda'il, 50 Nebi (a.s.)'in fazileti bab'ı (1) Ebu İsa (Yani Tirmizi): Bu hadis hasendir, sahihdir, garibdir demştir.

2) Tirmizi, 5/584 Bab no: 50, Kitâbü'l Menakıb, Nebi (a.s.)'in fazileti bab'ı, Ebu İsa et-Tirmizi, "Hadis hasendir" demştir.

3- Buhari'nin Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayetine göre Resulullah (a.s.):

"Ben, devirden devre ve aileden aileye intikal eden ademoğulları soylarının en temizinden geldim. Nihayet şu içinde bulunduğum Haşim camiasından neşet ettim" buyurmuştur.

٤- رَوَى الطَّبْرَانِيُّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - فِي تَفْسِيرِ قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿وَقَدْ بَلَغَ فِي السَّاجِدِينَ﴾ قَالَ: «مِنْ صُلْبِ نَبِيٍّ إِلَى صُلْبِ نَبِيٍّ حَتَّى صِرْتُ نَبِيًّا».

4- Taberânî, İbn Abbas (r.a.)'dan "Secde edenler, namaz kılanlar içinde dolaşmanı da..." (1) ayeti kerimesinin tefsiri esnasında Resulullah (a.s.)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Bir nebi'nin sulbünden bir nebinin sulbüne intikal ede ede nihayet ben de bir nebi oldum".

Doktor Ramazan el-Büfî, Nebî (a.s.)'nin şerefli nesebi hususunda rivayet edilen haberleri şu şekilde açıklamıştır. "Resulullah (a.s.)'in şerefli soyunu açıkladığımız bölümde: Allahu Teala'nın arapları diğer insanlara üstün kıldığına, Kureys kabilesini de diğer kabilelere göre daha faziletli kıldığına dair açıkça işaret vardır.

Bilmek gerekir ki, Resulullah (a.s.)'ı sevmek, Resulullah (a.s.)'in aralarında zuhur ettiği kavmi ve içinde doğduğu kabileyi sevmeyi gerektirir. Bu sevgi fert ve cins yönünden değil, bilakis arınmış bir hakikat yönündendir. Çünkü O, hakiki Kureys araplığı, şüphesiz ki, Resulullah (a.s.)'in onlara ait olmasıyla şeref kazanmıştır.

Bazen araplardan veya Kureys'lilerden bir kimsenin, Allah Azze ve Celle'nin yolundan sapması ve Allah'ın kendi kulları için seçtiği İslamiyet şerefinden uzak durması onlara karşı beslenmesi gereken sevgiyi etkilemez. Çünkü bu düşünce Resulullah (a.s.) ile o kişi arasındaki nisbeti ve bağlantıyı ortadan kaldırmış olur."

Sonradan bir önceki hadis, Nebî (a.s.)'nin asrındaki bazı beşer gönüllerin davetine icabet etmelerinin daha önce geçmiş yahud ondan sonra gelecek herhangi bir asrındaki insanların icabetine daha yitce olduğunu ifade eder. Sahabe

3- el-Buhari, 6/566, Bab No: 61, Kitabl Menakib, Hadis no: 23 Nebî (a.s.)'in sıfatı bab'ı.

4- Hadisi el-Heyseni Mecmaülze valinde zikretmiş (7/86) ve onu el-Bezzar ile Taberânî'nin rivayet ettiğini, Ravilerinin ise, Şebîb İbn-i Beşîr hariç, sahîh hadis ravileri olduğunu ve Şebîb'in sika olduğunu söylemiştir.

1) Şuara Suresi: 219

neslinin hususiyetlerini tanıyanlar, bu neslin emsalinin insanlık tarihinde olmadığını ve hiç bir zaman da benzeri bulunmayan eşsiz bir nesil olduğunu görecektir.

ALLAH TEALA'NIN NEBİ (A.S.)'Yİ VE ASHABINI TEZKİYE ETMESİ

• رَوَى الْإِمَامُ أَحْمَدُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: إِنَّ اللَّهَ نَظَرَ فِي قُلُوبِ الْعِبَادِ، فَوَجَدَ قَلْبَ مُحَمَّدٍ ﷺ خَيْرَ قُلُوبِ الْعِبَادِ، فَاصْطَفَاهُ لِنَفْسِهِ، فَاجْتَمَعَتْهُ بِرَسُولِهِ، ثُمَّ نَظَرَ فِي قُلُوبِ الْعِبَادِ بَعْدَ قَلْبِ مُحَمَّدٍ، فَوَجَدَ قُلُوبَ أَصْحَابِهِ خَيْرَ قُلُوبِ الْعِبَادِ، فَجَعَلَهُمْ وَزَرَءَ نَبِيِّهِ، يُقَاتِلُونَ عَنْ دِينِهِ، فَمَا رَأَى الْمُسْلِمُونَ حَسَنًا فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ حَسَنٌ وَمَا رَأَوْا سَيِّئًا فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ سَيِّئٌ.

5- İmam Ahmed bîn Hanbel, Abdullah bin Mesut (r.a.)'dan şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Şüphesiz ki; Allah bütün insanların kalblerine nazar etti. Nihayet Muhammed (a.s.)'in kalbinin, insanların kalblerinin en hayırlısı olduğunu gördü. Bu sebeble O'nu kendisi için seçti. Ve O'nu risaletiyle görevlendirdi. Muhammed (a.s.)'in kalbinden sonra diğer insanların kalblerine baktı. Nihayet ashabının kalblerini insanların kalblerinin en hayırlısı olduğunu gördü. Bu sebeble onları Nebi'sinin, onun dinini müdafaa için çarpışan vezirleri kıldı. Bu nedenle müslümanların güzel gördükleri şeyler, Allah katında da güzeldir. Çirkin ve kötü gördükleri şeyler ise Allah katında da çirkin ve kötüdür."

Bu hadis icma'nın dinde hüccet olduğuna dair kendisiyle istidlal olunan şer'i delillerden bir delildir. Ayrıca bu hadisi şerifte Allah Teala'nın Hz. Muhammed (a.s.)'i seçmesinin illeti beyan edildiği gibi, aynı şekilde sahabenin başka insanlara karşı fazileti ve sahabe neslinin diğer taraftan bu hadis'i şerif ile "Allah risaletini nereye vereceğini çok iyi bilendir." (1) ayet-i kerimesinin sırrı açığa çıkmaktadır. Görevini hakkıyla yerine getiren bir kalb, vahyi karşılamaya ve

5- Ahmed ibn Hanbel, Müsned, 1/379, Bezzar, hadisin bir bölümünü zikretmiştir. Bkz. Keşful estar, 3/114, Kitabü alameatin-nübüve, Nebi (a.s.)'in mevkii bab'ı. Hadisi Taberani de 'Mucemul Evsat ve 'Mucemul Kebirin'de rivayet etmiştir. Ravileri sikadır. Bkz. 'Mecmauzzevaid' 8/252 'Kitabu alameatin Nübüvve', Nebi (a.s.)'in kadrinin yüceliği babı.

1) En'am Suresi: 124

kabulolunmağa ehil kılanan kalıbdır. 'Bu Kur'an, muhakkak ve elbette alemilerin Rabbi katından indirilmiştir'. (1)

NEBİ (A.S.)'NİN NİNESİ HACER (R.A.) (2)

٦- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لَمْ يَكْذِبْ إِبْرَاهِيمُ النَّبِيُّ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - قَطُّ، إِلَّا ثَلَاثَ كَذِبَاتٍ، يَتَّبِعُنَّ فِي ذَاتِ اللَّهِ، قَوْلُهُ: ﴿إِنِّي سَقِيمٌ﴾، وَقَوْلُهُ: ﴿هَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا﴾، وَوَاحِدَةً فِي شَأْنِ سَارَةَ، فَإِنَّهُ، قَدِمَ أَرْضَ جَبَارٍ وَمَعَهُ سَارَةُ، وَكَانَتْ أَحْسَنَ النَّاسِ، فَقَالَ لَهَا: إِنَّ هَذَا الْجَبَارُ، إِنْ يَعْلَمَ أَنَّكَ امْرَأَتِي، يَخْلُقْ عَلَيَّكَ، فَإِنْ سَأَلَكَ فَأَخْبِرِيهِ أَنَّكَ أُخْتِي، فَإِنَّكَ أُخْتِي فِي الْإِسْلَامِ، فَإِنِّي لَا أَعْلَمُ فِي الْأَرْضِ مُسْلِمًا غَيْرِي وَغَيْرِكَ.

فَلَمَّا دَخَلَ أَرْضَهُ رَأَاهَا بَعْضُ أَهْلِ الْجَبَارِ، أَنَاهُ فَقَالَ لَهُ: لَقَدْ قَدِمَ أَرْضُكَ امْرَأَةٌ لَأَتَّبِعِي لَهَا أَنْ تَكُونَ إِلَّا لَكَ، فَأَرْسَلَ إِلَيْهَا فَأَتَتْ بِهَا. فَقَامَ إِبْرَاهِيمُ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - إِلَى الصَّلَاةِ.

فَلَمَّا دَخَلَتْ عَلَيْهِ لَمْ تَعْلَمْ أَنَّ بَسَطَ يَدَهُ إِلَيْهَا، فَقَبِضَتْ يَدَهُ قَبْضَةً شَدِيدَةً، فَقَالَ لَهَا: ادْعِي اللَّهَ أَنْ يُطْلِقَ يَدِي وَلَا أَضْرُكَ. فَقَعَلَتْ، فَقَادَتْ، فَقَبِضَتْ أَشَدَّ مِنَ الْقَبْضَةِ الْأُولَى، فَقَالَ لَهَا يَنْتَلِ ذَلِكَ، فَقَعَلَتْ، فَقَادَتْ، فَقَبِضَتْ أَشَدَّ مِنَ الْقَبْضَتَيْنِ الْأُولَيَيْنِ، فَقَالَ: ادْعِي اللَّهَ أَنْ يُطْلِقَ يَدِي، فَلَكَ اللَّهُ أَنْ لَا أَضْرُكَ، فَقَعَلَتْ، وَأَطْلَقَتْ يَدَهُ، وَدَعَا الَّذِي جَاءَ بِهَا، فَقَالَ لَهُ: إِنَّكَ إِنَّمَا أَتَيْتَنِي بِشَيْطَانٍ، وَلَمْ تَأْتِنِي بِإِنْسَانٍ، فَأَعْرِجْهَا مِنْ أَرْضِي، وَأَعِظْهَا فَاجِرًا.

قال: فَأَقْبَلْتُ تَمْشِي، فَلَمَّا رَأَاهَا إِبْرَاهِيمُ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - انْصَرَفَ، فَقَالَ لَهَا:

1) Şuara Suresi: 192

2) Bu fıkranın neseb faslıyla alakası gayet açıktır. Zira onda Resulullah (a.s.) efendimizin şerefli soyundan bahsedilmektedir. Ve bu fıkrâ'da Peyamber (a.s.)'ın ninesi, İsmail (a.s.)'ın annesi Hacer'den söz edilmektedir.

مَوْتُمْ، قَالَتْ: خَيْرًا، كَفَّ اللَّهُ يَدَ الْفَاجِرِ، وَأَخْتَمَ خَادِمًا.

6- Buhari'nin Ebu Hureyre(r.a.)'den rivayetine göre Nebi (a.s.) şöyle buyurmuştur:

"Peygamber İbrahim (a.s.) üç yalandan başka hiç yalan söylememiştir. Bunların ikisi Allah'ın za'ına aittir. Biri "Ben gerçekten hastayım" diğeri "Belki bu işi büyükleri olan şu put yapmıştır" demesidir. Bir tanesi de Sâra hakkındadır: İbrahim (a.s.) yanında Sâra olduğu halde bir Cebbarın memleketine gelmişti. Sâra insanların en güzeli idi. İbrahim (a.s.) ona: Bu Cebbar, senin, benim karım olduğunu bilirse, seninle evlenmek için beni öldürür, eğer sana sorarsa kendinin benim kız kardeşim olduğunu haber ver. Çünkü sen İslam'da benim kız kardeşimsin. Zira yürüyüşünde senle bendan başka müslüman bilmiyorum dedi. Nihayet Cebbar'ın ülkesine girdiler. Cebbar'ın adamlarından biri Sâra'yi görünce Cebbar'a giderek: Gerçekten senin memleketine öyle bir kadın geldi ki, bu kadının senden başkasına ait olması yakışık almaz, dedi. Cebbar hemen Sâra'ya adam göndererek onu getirtti. İbrahim (a.s.) namaza kalktı. Sâra, Cebbar'ın yanına girince Cebbar elini ona uzatmaktan kendini alamadı. Fakat eli şiddetli bir şekilde yakalandı. Bunun üzerine Cebbar ona; Allah'a dua et de elimi salsın, sana bir zarar vermeyeceğim; dedi. O da bunu yaptı. Fakat Cebbar saldırısını tekrarladi. Ve eli ilkinden daha şiddetli bir şekilde yakalandı. Artık Cebbar, Sâra'ya Allah'a dua et, benim elimi salıversin. Allah şahidim olsun sana bir zarar vermeyeceğim. dedi. O'da bunu yaptı ve Cebbar'ın eli salındı. Bu sefer Cebbar, Sâre'yi getiren adamı çağırarak: Sen, bana ancak bir şeytan getirmişsin, bana insan getirmemişsin. Bunu hemen memleketimden çıkar. Haceri de ona ver, dedi.

Ravi diyor ki: Sâra yürüyerek döndü, geldi. İbrahim (a.s.) onun geldiğini görünce ona; ne oldu? diye sordu. Sâre; hayırdır, Allah, Facir'in elini men etti. Bana da bir hizmetçi ihsan etti, dedi."

Ebu Hureyre: "Ey gökyüzü sıyınının oğulları. İşte anneniz bu kadındır." demiştir.

HZ. İBRAHİM (A.S.)'İN DOĞRULUĞU

Hiz. İbrahim (a.s.)'in üç yerde zikretmiş olduğu yalan, hakikatte yalan değil,

6- Buhari, 6/388, 60 - Kitabü'l-Enbiya, 8 - "Allah, İbrahim'i dost edindi" ve "İbrahim, Allah'a boyun eğen bir kimse idi" kavilleri babı. Bu hadisi Müslim de rivayet etmiştir. Onun lafzı (için Bkz.) 4/1840, 43-Kitabü'l-Fedail, 41-İbrahim Halil'in fazilelerinden bir bab.

ancak caiz olan tevriye türündendir. Buna yalan denilmiş olması mecazi anlamdadır. Nevevi; 'Müslim' şerhinde şunları söylemektedir:

Hz. İbrahim (a.s.)'ın zatına ait söylediği iki yalanla Sâra hakkında söylediği bir yalandan amaç, gerçekte muhatabın ve dinleyenin anlayışına nisbetle yalandır. İki sebepten dolayı böyledir.

Birincisi: Hz. İbrahim (a.s.) tevriye yapmış ve Sâra hakkında: "İslam'da kız-kardeşindir" demiştir. Zahirî tevriye olan bu sözün batını, hakikattir. İleride diğer iki sözün açıklanmasını da ele alacağız.(1)

İkincisi: Bu sözün hakikatte tevriye değil de yalan olduğunu kabul etmek bile zalimin zulmünü defetmek için yalan söylemenin yine caiz olduğunu görürüz.

Bütün fuhaka ittifak etmişlerdir ki, zalimin biri gelerek bir kimsenin evinde gizlediği şahsı öldürmek istese yahud elinde bulunan emanet bir malı gasbetmeye çalışsa, hane sahibinin gizleyip inkar etmesi vacip olur.

Bu caiz hatta vacib bir yalandır. Zulmü def için meşru olmuştur. Peygamber (a.s.)'ın bu gibi zahirî yalan gibi görünen şeylerin, haram olan yalana dahil olmadığına dair tenbihatları bulunmaktadır.

Şüphesiz ki Hz. İbrahim (a.s.)'ın kemalî sıdkından dolayı Allah Teala onu Kur'anı Keriminde "...Çünkü o doğruluğu çok olan bir peygamberdir".(2) diye tavsif etmiştir. Yine belki de bir ümmeti, söz, hal ve amel bakımından doğruluk üzere terbiye eden ve bu sebeble ümmeti insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir

1) Nevevi başka bir yerde şöyle demektedir:

Ulema: İbrahim'in "Ben hastayım" (21a) sözü hakkında şunları zikretmektedir:

İbrahim (a.s.): İnsan hastalıklarına her an açık olduğu için ben hasta olacağım, demek istemiştir. O, böylelikle küffarla birlikte onların bayramlarına çıkmaktan, batıl ibadetlerine ve küfürlerine katılmaktan kurtulmak istemiştir. Şöyle de denilmiştir: Bu sözünün amacı "Hakkında ölümle hükmolunduğu için hastayım" olur. Bir de İbrahim (a.s.)'ı böyle zamanlarda sümme tutuyordu" denilmiştir.

İbrahim'in "belki bu işi koca put yapmıştır"(21b) demesine gelince; İbn Kuteybe ve bazıları bu hususta şöyle demişlerdir: "İbrahim konuşmayı koca putun fiiline bir şart kıldı. Yani eğer bunlar konuşuyorlarsa bu işi onların büyüklüğü yaptı." dedi.

el-Kisâ'i is şöyle demiştir: "Belki bunu o yapmıştır" (Bel fealühü) sözü üzerine vakfedilir. Bu durumda cümle "Bel fealehu failuhu fe edmara" takdirinde olur. Sonra o mübâde ile şöyle der: "Onların büyüğü şudur: Kebiruhum haza" o halde onlardan bu faili sorup öğreniniz."

(21a) Saffat Suresi, 89

(21b) Enbiya Suresi: 63

2) Meryem Suresi: 43

ümmet olan Hz. Muhammed (a.s.)'i, sıddıkların imamı ve peygamberlerin sonuncusu olarak onun neslinden göndermesi bu sıdkı sebebiyle Allah'ın O'nun üzerine ihsan ettiği nimetlerindendir.

HZ. İSMAİL (A.S.) VE KABE

۷- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: أَوَّلُ مَا أَخَذَ النِّسَاءَ الْمِنْطَقَ مِنْ قَبْلِ أُمِّ إِسْمَاعِيلَ، اخْتَذَتْ مِنْطَقًا لَتُعْفَى أَثَرَهَا عَلَى سَارَةِ، ثُمَّ جَاءَ بِهَا إِبْرَاهِيمُ وَإِنِّيهَا إِسْمَاعِيلُ - وَهِيَ تُرْبِعُهُ - حَتَّى وَضَعَهَا عِنْدَ النَّبِيتِ، عِنْدَ تَوَحُّدِ قَوْيَ زَمَزَمَ فِي أَعْلَى الْمَسْجِدِ، وَلَيْسَ بِمَكَّةَ يَوْمَئِذٍ أَحَدٌ، وَلَيْسَ بِهَا مَاءٌ، فَوَضَعَهَا هُنَاكَ، وَوَضَعَ عِنْدَهُمَا جِرَابًا فِيهِ تَمْرٌ، وَسِقَاءَ فِيهِ مَاءٌ، ثُمَّ قَفَى إِبْرَاهِيمُ مُتَعَلِّقًا، فَحَبَّتْهُ أُمُّ إِسْمَاعِيلَ، فَقَالَتْ: يَا إِبْرَاهِيمُ، أَتَيْنَ تَذَهَّبُ وَتَتْرَكُنَا بِهَذَا الْوَادِي الَّذِي لَيْسَ فِيهِ إِنْسٌ وَلَا شَيْءٌ؟ فَقَالَتْ لَهُ ذَلِكَ مِرَارًا، وَجَعَلَ لَا يَلْتَفِتُ إِلَيْهَا، فَقَالَتْ لَهُ: اللَّهُ أَمَرَكَ بِهَذَا؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَتْ: إِذَا لَا يَصِيبُنَا.

ثُمَّ رَجَعْتُ، فَانْطَلَقَ إِبْرَاهِيمُ حَتَّى إِذَا كَانَ عِنْدَ النَّبِيتِ - حَيْثُ لَا مَرْوَةَ - اسْتَنْبَلَ بِوَجْهِ النَّبِيتِ، ثُمَّ دَعَا بِهَوْلَاءِ الْكَلِمَاتِ، وَرَفَعَ يَدَيْهِ فَقَالَ: ﴿رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ﴾ حَتَّى بَلَغَ ﴿يُشْكِرُونَ﴾.

7- Buhari, ibn-i Abbas (r.a)'dan şöyle dediğini rivayet etmiştir.

"Kadınların, Hz.İsmail (a.s.)'in annesi Hacer (r.a) tarafından edindikleri ilk a-det uzun etekli elbise kullanmaları olmuştur. Hacer, kaskaç kuması Sâra'dan izni gizlemek için uzun eteklik giymişti. Hz.İbrahim (a.s.) Hacer'le evlenip, Hz. İsmail (a.s.) doğduktan sonra emzirmekte olduğu bu oğluyla beraber, Sâra'nın saldırılarından korumak için Şam'dan çıkararak Mekke'ye getirdi. Nihayet Hacer'le Hz.İsmail (a.s.)'i Mescid-i Haram'ın bulunduğu yerin ve mescidin yükseğ bir mahallindeki zemzem kuyusunun yukarısında büyük bir ağacın yanına bıraktı. O dönemlerde Mekke'de hiçbir kimse yoktu. Ve orası kırılgan bir vadiydi. Hatta içecek su bile yoktu. Hz. İbrahim (a.s.), hanımıyla oğlunu buraya bıraktı. Yanlarında içi hurma dolu bir dağarcık, içi su dolu bir kırba vardı. Sonra

7- Buhari, 6/396, Kitabül enbiya, 9-Yürüyüşte remle babı.

Hız. İbrahim (a.s.) Şam'a geri dönmek için yola koyuldu. Hacer de peşi sıra onu takip etti de; "Ey İbrahim, bizi bu vadide bırakıp da nereye gidiyorsun? Öyle bir vadi ki, ne görüp görüşecek var, ne başka bir hayat eseri" dedi. Hacer bu sözlerini bir kaç kez tekrar ediyse de Hız. İbrahim (a.s.) dönüp bakmadı. Nihayet Hacer ona; "Bunu (bizi burada bırakmanı) sana Allah mı emretti?" diye sordu. Hız. İbrahim (a.s.): "Evet Allah emretti" diye cevap verdi. Bunun üzerine Hacer: "Öyleyse (Allah bize yeter) O bizi korur, zayi etmez" dedi."

Hacer, sonra Kabe'nin bulunduğu yere döndü. Hız. İbrahim (a.s.) de ayrılıp gitti. Mekke'nin üst kısmındaki 'Seniyye' denilen yerin görülmeyecek bir yerine varınca yüzünü Kabe'ye döndürdü. Sonra ellerini kaldırarak şu sözlerle Allah'a dua etti: *"Ey Rabbim. Zürriyetimden bir kısmını, İsmail ile onun soyunu ekin bitmez, yeşilliksiz bir vadide senin, taarruzu haram olan beyti'nin yanına yerleştirdim. İnsanlardan bir kısım kimseleri zürriyetimin bulunduğu bu yere doğru meylettirip heveslendir. Ve onları çeşit çeşit meyvalarla rızıklandır.. Belki böylece şükrederler."* dedi.

Hız. İsmail (a.s.)'in annesi, oğlu İsmail (a.s.)'i emziriyor ve kırbadaki sudan içiriyordu. Nihayet kırbadaki su bitince hem Hacer hem de çocuğu susadı. Hacer çocuğun susuzluktan toprak üstünde sızlanarak yuvarlandığını gördü, yüreği parçalandı. Çocuğun bu halini görmek istemediği için yanından kalkıp biraz öteye gitti. Ve o muntıkada Kabe'ye en yakın tepe olan Safa tepesine çıktı. Sonra vadiye karşı döndü bir kimse görebilir miyim diye bakmağa başladı. Fakat hiç bir kimse göremiyordu. Bu defa Safa tepesinden indi. Vadiye varınca ayağına dolaşmaması için entarisinin eteğini topladı. Sonra umutsuzluğa düşmüş bir insanın azmiyle koşmaya başladı. Nihayet vadiyi geçti. Ve Merve tepesine geldi. Orada da biraz durdu ve bir kimse görebilir miyim diye etrafa baktı. Fakat hiç bir kimse göremedi. Hacer bu şekilde Safa ile Merve arasında yedi defa gitti, geldi. Nebi (a.s.) *"Bunun için hacılar Safa ile Merve arasında sa'yederler"* buyurmuştur. Son defa Merve üzerine çıktığında bir ses işitti. Susup dinledi. Bu sesi bir kez daha işitti. Bunun üzerine *"Ey ses sahibi, sesini iyice duyurdun. Eğer bize yardım etmek kudretine sahipsen, bize yardım et"* dedi. Bunu söyler söyler hemen zemzem kuyusunun yerinde Cibril göründü. O melek ayağının topuğu, yahut kanadıyla yeri kazıyordu. Nihayet su göründü. Su başka tarafa akmasın diye Hacer, hemen suyun etrafını havuz gibi yaptı. Hacer hem eliyle öyle yapıyor hem de kırbasını doldurmağa devam ediyordu. Su ise avuç avuç alındıktan sonra tekrar kaynıyordu.

Nebi (a.s.): *"Allah İsmail (a.s.)'in anası Hacer'e rahmet eylesin. O, zemzem'i kendî haline bıraksaydı da suyu avuçlamasaydı, muhakkak ki zemzem akar bir ırmak olurdu."* buyurdu.

İbn-i Abbas rivayetine devam ederek demiştir ki: *"Hacer bu sudan içti. Çocuğuna süt yapıp emzirdi."* Melek, Hacer'e dedi ki;

"Zayi ve halak olunuz diye sakan korkmayınız. İşte şurası Allah'ın evidir. O evi şu çocukla babası yapacaktır. Muhakkak ki, Allah o için ehlini zayi etmez." Beyt-i Haram'ın bulunduğu yer tepe gibi olup, yerden yüksekçe idi. Uzun zaman akıp giden seller sağını solunu kazıp götürmüştü.

Hacer bu şekilde oğluyla yaşayıp giderken Cürhüm'den bir grup insan geldi. (1) Bunlar Keda(2) yoluyla gelip Mekke'nin alt tarafına indiler. Cürhümlüler oraya bir kuşun gelip gittiğini görmüşlerdi de: *"Şüphesiz şu kuş bir suyun başında döner dolar. Halbuki biz bu vadiye su bulunmadığını biliyorduk"* demişlerdi ve anlamak için bir yahut iki kişi göndermişler, onlar orada su bulunduğunu anlayınca dönüp gelmişler, su olduğunu haber vermişler, bunun üzerine Cürhümliler bu beldeye gelmişlerdi. İbn-i Abbas rivayetine devamla demiştir ki; Cürhümliler geldiğinde, Hz. İsmail (a.s.)'ın anası da su başında idi. Cürhümliler ona:

"Bizim de gelip, şuraya senin civarına inmemize müsaade eder misiniz?" dediler. Hacer de:

"Evet inebilir, sudan da kullanabilirsiniz. Ama bu suda, hak iddia edemezsiniz. Onun mülkiyet hakkı bana aittir" dedi.

Onlar da bunu kabul ettiler. Ünsiyete muhtaç olduğu bir sırada Cürhümlülerin bu gelişi Hacer'i çok sevindirdi. Cürhümliler, Mekke civarına inip yerleştiler. Sonra asıl kalabalık kısmına da haber gönderdiler. Onlar da gelip yerleştiler. Ev, bark yaptılar. Nihayet Mekke'nin bulunduğu yer medeni bir yerleşme merkezi haline geldi. Hacer'in oğlu Hz. İsmail (a.s.), yiğitlik ve gençlik çağına girmiş, Cürhümlilerden arapça öğrenmişti. Artık Hz. İsmail (a.s.) gençlik çağında Cürhümliler arasında sevilen bir sima haline gelmişti. O'nun hareket ve davranışları Cürhümlileri hayrette bırakmıştı. Bu nedenle Hz. İsmail (a.s.) bülûğ devresine erişince Cürhümliler onu kendilerinden bir kızla evlendirdiler.

Hayatın bu güzel safhası devam edip giderken günün birinde Hz. İsmail (a.s.)'ın annesi Hakk'ın rahmetine kavuştu. Nihayet Hz. İbrahim (as.) evlenmesinden sonra bırakıp gittiği oğlunu ve hanımını görmeğe geldi. Fakat Hz. İsmail (a.s.)'i evde bulamadı. Hz. İsmail (a.s.)'i kansasına sordu. O da *"Rızıkımızı tedarik etmek üzere çıktım, gitti"* diye cevap verdi. Sonra Hz. İbrahim (a.s.): *"Geçiminiz, durluğunuz nasıldır?"* diye sordu. Hz. İsmail (a.s.)'in hanımı: *"Şiddetli darlık içindeyiz. Gayet kötü bir haldeyiz"* diye yakındı. Hz. İbrahim (a.s.) *"Kocan geldiğinde benden selam söyle ve ona; kapısının eşiklerinin basamağını değiştirmesi-*

1) Cürhüm: Yemenli bir kabilenin adıdır. Hz. İsmail (a.s.) bu kabileden bir kadınla evlenmiştir.

2) Keda: Mekke'nin en üst kısmındaki mezarlıklara yakın olan bir yerin veya Umre kapısı denen yere yakın olan Mekke'nin aşağı tarafındaki bir bölgenin adıdır.

ni söyle" dedi. Hz. İsmail (a.s.) geldiğinde babasının gelip gittiğini anladı ve karısına;

"Evimize gelen oldu mu?" diye sordu. O da:

"Evet, şöyle şöyle şekilde yaşlı bir kişi geldi. Bana seni ve geçimimizi sordu. Ben de şiddetli darlık içinde bulunduğumuzu söyledim" dedi. Bunun üzerine Hz. İsmail (a.s.):

"Sana bir şey vasiyyet etti mi?" diye sordu. O da:

"Evet bana, sana selam söylememi ve kapının basamağını değiştir dememi tenbih etti" dedi. Sonra Hz. İsmail (a.s.) hanımına:

"O gelen ihtiyar babamdır. Bana senden ayrılmamı emretmiştir. Artık sen ailenin evine gidebilirsin" dedi ve ondan ayrılarak Cürhümilerden başka bir kadınla evlendi.

Hız. İbrahim (a.s.) Allah'ın dilediği bir süre onlardan ayrı kaldı. Sonra geldi. Yine evde Hz. İsmail (a.s.)'i bulamadı. Hz. İsmail(a.s.)'in karısının yanına geldi ve ona Hz. İsmail (a.s.)'i sordu. O da *"maışetinizi temin etmeğe gitti"* dedi.

Hız. İbrahim (a.s.):

"Nasılınsız, maışetiniz, hül-ü şanız nasıldır?" diye sordu. Hz. İsmail (a.s.)'in karısı:

"Biz hayır, saadet ve bolluk içindeyiz." diyerek Allah'a hamd-ü senalar etti.

Hız. İbrahim (a.s.):

"Ne yiyip, ne içiyorsunuz" diye sordu. Kadın:

"Et yiyoruz, su içiyoruz" dedi. Hız. İbrahim (a.s.):

"Ya Rab! Bunların etlerini ve sularını mübarek kıl, hayır ve bereket ihsan eyle" diye dua etti.

Resulullah (a.s.) buyurmuştur ki: *"İbrahim zamanında, Mekke civarında hububat bilinmiyordu. İnsanlar av etyle gıdalanıyordu. Eğer o tarihlerde oralar da hububat bilinseydi, İbrahim (a.s.) hububat hakkında dua ederdi."* İbn-i Abbas der ki: *"İbrahim (a.s.)'in bu duası bereketiyledir ki, et kadar hiç birşey insanın sıhhatına muvafık düşmez".* Yine İbn-i Abbas rivayetinde devamla Hız. İbrahim (a.s) gelinine:

"Kocan geldiğinde ona selam söyle. O kapısının eşiğini güzel tutsun" diye emreylemiş tekrar Şam'a dönmüştür. Hız. İsmail (a.s.) eve geldiğinde karısına:

"Evimize gelen oldu mu?" diye sordu. Karısı:

"Evet, güzel yüzlü bir ihtiyar geldi" diye Hız. İbrahim (a.s.)'i hayırla andı ve

"Seni sordu ben de rızıkımızı tedarik etmeye gitti, dedim. Geçiminiz nasıldır? dedi. Ben de hayır ve saadet içindeyiz, dedim." Sonra Hz. İsmail (a.s.):

"Sana birşey vasiyet etti mi?" diye sordu. O da:

"Evet o muhterem ihtiyar sana selam söyledi. Ve kapının eşigini iyi tutmanı emreyledi." dedi. Bunun üzerine Hz. İsmail (a.s.) haremine:

"İşte o babamdır. Sen de evimizin şerefli eşigisin. Babam bana seni hoş tutmamı, iyi geçinmemi emretmiştir" dedi. Sonra Hz. İbrahim (a.s.) yine bir müddet daha oğlundan ve ailesinden uzakta yaşadı. Ondan sonra Mekke'ye geldi. O sırada Hz. İsmail (a.s.) zemzem kuyusunun yakınında büyük bir ağacın altında okunu yontup düzeltiyordu. Hz. İsmail (a.s.) babasını görünce hemen kalkıp babasına yaklaştı. Uzun zaman hasret çeken bir babanın oğluna, bir oğulun da babasına karşı duyduğu sevgiyle birbirlerine sarıldılar. Birbirlerinin el, yüz ve gözlerini öpmeye başladılar. Sonra Hz. İbrahim (a.s.) oğluna:

"Ey İsmail. Allahu Teala bana kutlu bir görev verdi" dedi. Hz. İsmail (a.s.) de:

"Babacığım. Rabbin ne emrettiyse o emri yerine getir" dedi. Hz. İbrahim (a.s.)

"Fakat bu işte sen bana yardım edeceksin" dedi. Hz. İsmail (a.s.):

"Babacığım, ben sana her işinde yardım ederim" dedi. Hz. İbrahim (a.s.):

"Allahu Teala burada bir ev yapmamı emretti" diyerek biraz ilerideki yüksekte bir tepeyi işaret etti. İbn-i Abbas rivayetine devamla der ki: "İbrahim (a.s.)'le İsmail (a.s.) işte orada Ka'be'nin esasını kurup duvarlarını yükselttiler. İsmail taş getirir, İbrahim de bina ederdi. Nihayet Kabe'nin binası ilerleyip duvarları yükseldiğinde İsmail (a.s.) bugün ziyaret edilen malum taşı getirdi. İbrahim (a.s.) de onu ayacağının altına iskele olarak koydu. Üzerinde inşaata devam etti. İbrahim (a.s.) yapıyor, İsmail (a.s.) de taş sunuyordu. İnşaat tamamlandıktan sonra baba oğul, "Rabbena tekabbel minna inneke entessemiul alim"(1) diyerek dua ettiler."

٨- رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - فِي قَوْلِهِ - عَزَّ وَجَلَّ -

﴿وَأَنْ مِنْ شَيْعَةِ إِبْرَاهِيمَ﴾ قَالَ: مِنْ شَيْعَةِ نُوحٍ إِبْرَاهِيمُ عَلَى مِنْهَاجِهِ وَشَيْعِهِ.

﴿بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيُ﴾: شَبَّ حَتَّى بَلَغَ سَعْيَهُ سَعْيَ إِبْرَاهِيمَ فِي الْعَمَلِ.

﴿فَلَمَّا أَصْلَمَا﴾ مَا أَمْرًا بِهِ.

1) "Ey Rabbimiz, bizden (bu işimizi) kabul buyur. Şüphesiz ki, sen (dualarımızı) işitiici ve (niyyetlerimizi) bilicisin." Bakara Suresi: 127

﴿وَتِلْكَ الْجَنَّةُ﴾: وَضَعَ وَجْهَهُ إِلَى الْأَرْضِ، فَقَالَ: لَا تَذْهَبْنِي وَأَنْتَ تَنْظُرُ، عَسَى أَنْ تَرْحَمَنِي فَلَا تُجْهِزْ عَلَيَّ، ارْبِطْ بِيَدَيَّ إِلَى رَقَبَتِي، ثُمَّ صَنَعَ وَجْهِي عَلَى الْأَرْضِ، فَلَمَّا أَدْخَلَ يَدَهُ لِيَذْبَحَهُ، فَلَمْ يَحُكْ الْمِدْبَةَ حَتَّى نُودِيَ:

﴿أَنْ يَا إِبْرَاهِيمُ • قَدْ صَدَّقْتَ الرُّؤْيَا﴾: فَأَمْسَكَ يَدَهُ وَرَفَعَ.

قَوْلُهُ: ﴿وَقَدْ نَبَّأَهُ بِالْبَيْتِ عَظِيمٍ﴾: بِكَبْشٍ عَظِيمٍ مُتَقَبَّلٍ.

وَزَعَمَ ابْنُ عَبَّاسٍ أَنَّ الدَّبِيحَ إِسْمَاعِيلُ.

8- Hakim, İbn-i Abbas (r.a.)'dan: "Şüphesiz İbrahim de Nuh'un dinindendi" (1) ayetini: "İbrahim, Nuh'un dininden olup, onun yolu ve sünneti üzere idi.) "Vaktaki yanında koşma çağına erdi...(2)" ayetini: (İsmail yetiştirdi de nihayet İbrahim'in iş yaparken koştuğu gibi koşma çağına ulaştı);

"Vaktaki bu surette ikisi de (baba-oğul) teslim oldular"(3) ayetini: (emrolundukları hükme teslim oldular);

"İbrahim çocuğu yanı üzerine yatırdı(4)" ayetini "İbrahim çocuğun yüzünü yere çevirdi. Çünkü İsmail, şöyle demişti: "Ey babacığım, beni gözüme bakarak boğazlama. Olur ki, merhametin tutar da beni öldüremezsin. Onun için elimi boynuma bağla, sonra yüzümü yere çevir." Nihayet İbrahim, İsmail'i boğazlamak üzere bıçağı çalınca bıçak kesmedi. Bunun üzerine şöyle nida olundu:

"Ey İbrahim, gerçekten rüyana sadakat gösterdin"(5) Ayetini: "Bunun üzerine İbrahim elini çekti ve İsmail'i kaldırdı; Ve "Oğlunu kesmeğe karşılık ona büyük bir kurbanlık fide verdik(6)" ayetini (oğluna mukabil büyük bir koç fide verdik" şeklinde tefsir ettiğini rivayet etmiştir.

İbn-i Abbas; Hz. İbrahim (a.s.)'ın boğazlamakla emrolunduğu oğlunun Hz.

1- el-Müstedrek, 2/430. Hakim: "Bu hadis şeyhayn'ın şartlarına göre sahîhdir. Fakat Buhari ve Müslim onu rivayet etmediler", demiş, Zehebi de ona muvafakat etmiştir.

1) Saffat Suresi: 83

2) Saffat Suresi: 102

3) Saffat Suresi: 103

4) Saffat Suresi: 104-105

5) Saffat Suresi: 104-105

6) Saffat Suresi: 107

İsmail (a.s.) olduğunu söylemiştir.

İbn-i Abbas'ın: Hz. İbrahim (a.s.)'in boğazlamakla emrolunduğu oğlunun Hz. İsmail (a.s.) olduğu şeklindeki sözleri Kur'anı mananın inceliklerine harfiyyen uymaktadır. Allah'ın emirlerine teslim olma konusunda, dünya tarihinde bundan daha büyük bir örnek yoktur.

Bunun için Allah Teala'nın müslümanların ilki ve peygamberlerin soruncusu olarak ikisinin neslinden Hz. Muhammed (a.s.)'i göndermek suretiyle Hz. İbrahim (a.s.) ve Hz. İsmail (a.s.)'in şerefini yüceltmesinde şaşılacak bir şey yoktur.

Şüphesiz ki, Hz. İbrahim (a.s.) ile oğlu Hz. İsmail (a.s.) rüyayı hemen gerçekleştirmeye çalışmışlardır. Çünkü peygamberlerin gördükleri sadık rüyalar itaat edilmesi vacib olan bir vahiy olarak kabul edilir. Ancak diğer insanların gördükleri rüyalar bunun dışındadır.

ARAP KABİLELERİ (1)

Resulullah (a.s.)'ın nesebinden bahseden bir kısım nassları ele alırken seri ve öz bir şekilde arab kabilelerinden, bilhassa Arab'ül Musta'ribe veya Hz. İsmail (a.s.)'in sulbünden intikal edegelen Adnaniyye kabilesinden bahsetmemiz yerinde olacaktır.

el-Mübarekfürî, 'er-Rahîk'ul-Mahtum' adlı kitabında bu konuda şunları kaydetmektedir.(2)

Tarihçiler, arab kabilelerini, bu kabilelerinden intikal edegelen sülalelere göre üç kısma ayırmışlardır:

1. el-Arab'ül Bâide: Bunlar Ad, Semud, Tasm, Cedis, İmlak ve daha başkaları gibi, haklarında yeterli açıklama ve ayrıntılara rastlanması mümkün olmayan en eski arab kavimleridir.

2. El-Arab'ül-Arîbe: Bunlar da Ya'rube ibn Yeşcûbe ibn Kahtâne'nin sulbünden türeyegelen ve el-Arab'ül Kahtâniyye adı verilen araplardır.

3. el-Arab'ül-Müsta'ribe: Bunlar ise Hz. İsmail (a.s.)'in sulbünden gelen ve el-Arab'ül-Adnâniyye adı verilen arablardır.

Arab'ül-Arîbe, Kahtâne boyundandır ve yurdları Yemen beldeleridir.

Kahtâne kabileleri ve obaları zamanla çoğalıp boylara ayrılmış ve bunlar-

1) Daha önce Arab kabileler içerisinde Resulullah (a.s.)'in kabilesinin yerini tarif ettiğimiz için bu bölümün neseb faslıyla sıkı bir ilişkisi vardır.

2) er-Rahîk'ul Mahtum

dan şu iki kabile meydana gelmiştir:

1. Hımyer: Bu kabilenin en meşhur obaları, Zeydül Cumhur, Kuzâa ve es-Sekâsek'dir.

2. Kehlân: Bu kabilenin en meşhur obaları ise: Hemdan, Enmar, Tayyif, Mezhiç, Kinde, Lahm, Cüzam, Ezd, Evs, Hazreç ve Şam hükümdarları olan Cefneogulları'dır.(1)

3. el-Arabü'l-Musta'ribe'ye gelince; Bunların en büyük dedeleri olan Hz. İbrahim (a.s.) Irak beldelerinden, Fırat nehrinin batı kıyısında Kufe'ye yakın bir yerde Ur (veya Evr) denilen bir beldeден gelmiştir...

Bilindiği gibi Hz. İbrahim (a.s.) buradan Haran -yahut Harran-a hicret etmiş, oradan da Filistin'e gelerek davetini yaymak için orayı merkez edinmişti. Hz. İbrahim (a.s.) Filistin civarında ve daha başka beldelerde uzun müddet dolaşmıştır. Bir defasında Mısır'a gitmiş ve Mısır Firavunu (Cebbar), kansı Sara hakkında hile ve kötülük yapmaya kalkışmış, Allah Teala da hilesini başına geçirmişti. Bunun üzerine Firavn, Sara'nın Allah ile olan kuvvetli irtibatını anlamış, nihayet faziletini itiraf ederek Hacer'i ona hizmetçi olarak vermişti. Sara da onu Hz. İbrahim (a.s.)'le evlendirmişti.(2)

Hz. İbrahim (a.s.) nihayet Filistin'e döndü. Allah Teala ona eşi Hacer'den Hz. İsmail (a.s.)'i lutfetti. Bu defa Sara bunu kıskanarak Hz. İbrahim (a.s.)'i küçük çocuğu -Hz. İsmail- ile beraber kansı Hacer'i evden uzaklaştırmaya mecbur etti. Bu sebeble Hz. İbrahim (a.s.), kansı Hacer ve oğlu Hz. İsmail (a.s.)'le beraber Hicaz'a geldi. Onları, o vakitte, sadece tepe şeklinde yüksekçe bir yer olan Beytullah'ın yanında bitkisiz, ekinsiz bir vadiye yerleştirdi... Bu kıssa bütünüyle daha önce anlatılmıştı.(3)

Hz. İbrahim (a.s.) bırakmış olduğu kansı ve küçük oğlunu görmek için muhtelif zaman aralıklarıyla Mekke'ye geliyordu. Onun bu seyahatlerinin kaç kez vuku bulduğunu bilemiyoruz. Şu kadar var ki, tarihi kaynaklar, bu seyahatlerden dört tanesini kaydetmektedir.(4)

1) Bu kabileler ve hicretleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. *er-Rahik'ul Mahtum* Sh. 20-22.

2) Bu hilenin kıssası hakkında ayrıntılı bilgi için Buhari ve Müslim'in rivayet ettiği hadise bkz. sh. 166 - 171.

3) Bu kıssanın tafsilatını görmek için Buhari'nin rivayet ettiği hadisin metnine bkz. sh. 166 - 171.

4) Adı geçen nassa ve ondan sonraki hadise bk. Zira onda Hz. İbrahim (as.)'ın Mekke'ye yaptığı 4 seyahatın ayrıntılarına temas edilmektedir.

Allah Teala, Hz. İsmail (a.s.)'e Medad'ın(1) kızıdan 12 çocuk ihsan etmişti. Bunlar Nabit -yahut Benalut- Kiydar, Edbail, Mibşam, Mişmai, Dûma, Mişa, Haddad, Yûma, Yatur, Nefis, Kîdeman'dır.

Hız. İsmail (a.s.)'in bu oniki oğlundan oniki kabile meydana geldi. Bunların hepsi de bir zaman Mekke'de ikamete devam ettiler. Geçimlerinin çoğu Yemen beldeleri ile Şam ve Mısır arasında ticarete dayanıyordu.

Sonra bu kabileler arap yarımadasının muhtelif yerlerine yayıldılar. Nabit ve Kîdeman'ın çocukları hariç bu kabilelerin kudret ve varlıkları zamanın karanlıkları içerisinde yok olup gitmiştir.

O devirlerde (M.Ö.7.Y.Y.) Hicaz'ın kuzeyinde Nebatî'ler parlak bir medeniyet kurmuşlardı. Nebatîler el-Betrâ'e başkent edinerek etrafındaki büyük kavimlere hükmeden kuvvetli bir devlet oldular. Hiçbir kimse güçlerine karşı koyamıyordu. Nihayet Romalılar gelerek hakimiyetlerine son vermiştir.

Süleyman en-Nedvî ciddi bir araştırma ve dikkatli bir incelemeden sonra Gassan ailesinin hükümdarlarının, keza Evs ve Hazrec'ten meydana gelen ensar'ın Kahtane ailesinden olmadıklarını, bilakis Hz. İsmail (a.s.)'in oğlu Nabit'in soyundan ve onların bu diyarlardaki kalıntılarından türediğini söylemektedir.

Hız. İsmail (a.s.)'in oğlu, Kiydar'a gelince, bunun çocukları nesillerini Mekke'de devam ettiriyorlardı. Nihayet Kiydar'dan Adnan ve ondan da Ma'd dünyaya gelmiştir. İşte Adnanıyye kolundan gelen araplar neseblerini Adnan'ın bu oğlundan devam ettirmişlerdir. Adnan ise Nebi (a.s.)'nin yirmibirinci dedesidir. Rivayet edildiğine göre Nebi (a.s.) nesebinden bahsederken dedesi Adnan'a gelince durur ve *"Soy bilgileri yalan söylemiştir."* der, Adnan'dan öteye geçmezdi. Ulemeden bir cemaat ise işaret edilen bu hadisi zayıf kabul ederek Nebi (a.s.)'nin nesebini Adnan'dan yukarı çıkarmanın imkan dahilinde olduğunu söylemişlerdir. Ve bunlar *"Şüphesiz yapılan ince bir tahkik'e göre Adnan ile İbrahim (a.s.) arasında Nebi (a.s.)'in 40 tane dedesi vardır"* demişlerdir.

Ma'd'ın nesli ise sadece oğlu Nezzar'dan çoğalmıştır. Denilir ki, Ma'd'ın Nezzar'dan başka hiç oğlu olmamıştır. Nezzar'ın dört erkek çocuğu vardı. İşte onun bu dört oğlundan dört büyük kabile meydana gelmiştir. Bunlar; İyad, Emmar, Rebia ve Mudar kabileleridir. Bu son iki kabile obaları çok ve oymakları geniş olan iki kabilelerdir. Dolayısıyla Esed ibn Rebia, Anze, Abdulgays, Vailin iki oğlu -Bekir ile Tağleb-, Hanife ve daha başkaları Rebia'nın soyundandır. Mudar kabileleri ise; Kays Aylan ibn Mudar ve İlyas ibn Mudar ibn Mudar oba-

1) Bu Hz. İbrahim (a.s.)'in oğlu Hz. İsmail (a.s.)'e sabit tutup boşamamasını emrettiği ikinci karısıdır. İsmail (a.s.)'in bu karısı Cürhüm kabilesinin büyüğü ve efendisi Medad'ın kızıdır.

ları olmak üzere iki büyük boya ayrılmışlardır.

Benu Süleym, Beni Hevazın ve Benu Gatafan Kays Aylan soyundan Züb-yan, Eşça' ve Ganiy ibn A'sar Gatafan soyundan ve Temim ile Mürre, Huzeyl ibn Müdrık ve Benu Esed ibn Huzeyme obaları ise İlyas ibn Mudar soyundan intikal edegelmiştir.

Kureyş kabilesi ise Kinane kolundan uzayıp gelmiştir. Fihri ibn Malik ibn Nadr, İbn Kinane'nin evladları olan Kureyş kabilesi, muhtelif kabilelere bölün- müştür.

Bunların en meşhurları Cumh, Sehm, Adiy, Mahzum, Teym, Zühre ve Kusay ibn Kûlab obalarıdır. Kusay ibn Kulab obası Abdüddar İbn Kusay, Esed ibn Abdüluzza ibn Kusay ve Abdu Menaf ibn Kusay kollarından ibarettir.

Abdu Menaf'dan 4 kol neşet edegelmiştir. Bunlar: Abdüşems, Nevfel, Mut- talib ve Haşim kollarıdır. İşte Haşim'in evi; Allah Teala'nın içerisinden efendi- miz Muhammed ibn Abdullah ibn Haşim'i seçtiği kutlu evdir.(1)

Adnanoğulları çoğalınca sulu ve verimli yerleri arayarak arap beldelerinin muhtelif muntakalarına yayıldılar.(2)

Kinane obası, Tihame'de kalmaya devam ederken Kureyş obası ise Mekke ve civarında ikamet etti. Kureyş'liler önceleri dağınık bir halde idiler. Kusay ibn Kûlab ortaya çıkıncaya kadar onları bir araya toplayacak bir önderleri yoktu. Nihayet Kusay onları bir araya topladı. Şecreslerini yükseltti, değerlerini artırdı.

٩- رَوَى الْبَخَارِيُّ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ -: أَنَّ هَذِهِ الْآيَةَ أَلْفِي فِي الْقُرْآنِ: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا﴾ قَالَ فِي التَّوْرَةِ: يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا وَحَرَزًا لِلْأُمِّيِّينَ، أَنْتَ عَبْدِي وَرَسُولِي، سَمِيتُكَ الْمُتَوَكَّلَ، لَيْسَ بِفَطٍ وَلَا غَلِيطٍ، وَلَا سَجَابٍ بِالْأَسْوَاقِ، وَلَا يَذْفَعُ السَّيْفَةَ بِالسَّيْفَةِ، وَلَكِنْ يَغْفِرُ وَيَصْفَحُ، وَلَنْ يَقْبِضَهُ اللَّهُ حَتَّى يُقِيمَ بِهِ الْإِمْلَةَ الْعَوْجَاءُ، بِأَنْ يَقُولُوا: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، فَيَفْتَحُ بِهِ أَعْيُنًا عُمْيَاءَ، وَأَذَانًا صُمًّا، وَقُلُوبًا غُلْفًا.

1) Bunun delili Vasilé ibn el-Eska ve el-Abbas, ibn Abdul Muttalib (r.a.)'nın Nebi (a.s.)'den rivayet ettikleri hadîsdir.

2) Bunun geniş açıklaması için bkz. er-Rahik'ul Mahtum (sh. 26-27).

NEBİ (A.S.) HAKKINDA GEÇMİŞ KİTAPLARDA ZİKREDİLEN MÜJDELER

٩- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - : أَنَّ هَذِهِ آيَةُ النَّبِيِّ فِي الْقُرْآنِ: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا﴾ قَالَ فِي التَّوْرَةِ: يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا وَحِزْرًا لِلْأُمِّيِّينَ، أَنْتَ عَبْدِي وَرَسُولِي، سَمِّيكَ الْمُتَوَكَّلَ، لَيْسَ بِفَطٍّ وَلَا غَلِيظٍ، وَلَا سَخَابٍ بِالْأَسْوَاقِ، وَلَا يَدْفَعُ السَّيْفَةَ بِالسَّيْفَةِ، وَلَكِنْ يَغْفِرُ وَيَصْفَحُ، وَلَنْ يَقْبِضَهُ اللَّهُ حَتَّى يُقِيمَ بِهِ أَلْمَلَةَ الْعَوْجَاءِ، بَانَ يَقُولُوا: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، فَيَفْتَحُ بِهِ أَغْنِيَا عَمِيًّا، وَإِذَا نَا ضُمًّا، وَقُلُوبًا غُلْفًا.

9- Buhari, Ata ibn Yesar tarihiyle Abdullah ibn Amr İbn'ül-As (r.a.)'dan şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Kur'an-ı Kerim'de mezkur olan 'Ya Eyyühennebiyyü inna erselnaka şahiden ve mübeşşiran ve nezârâ'(1) ayet kerimesi Tevratta da aynen şöyle zikredilmiştir. "Ey Peygamber. Şüphesiz biz seni (Hakka) şahid (mü'minlere) müjdeci (münkirilere) uyarıcı, acizleri koruyucu olarak gönderdik. Sen elbette benim kulum ve peygamberimsin. Sana ben "Mütevekkil" adını verdim. Bu peygamber, kötü huylu, kan kalbli, çarşılarda çağıran değildir. O, kötülüğe kötülükle muka-

9- Buhari 8/585, Bab No: 65, Kitâbü't-Tefsir, "İnna erselnaka şahidan ve mübeşşiren ve nezira" babı.

(1) "Ey Peygamber. Biz seni (Hakka) şahid, (müminlere) müjdeleyici, ve (münkirleri) uyarıcı olarak gönderdik." Ahzab Suresi: 45

bele etmez. Belki onu qıv ile, mağfiretle karşılar. Allah (şirke) sapan bu kavmi bu peygamberle "La İlahe İllallah" diyerek (tevhid ile) doğrultmadıkça onun ruhunu almayacaktır. Allah, kör gözleri, sağır kulakları, kapalı gönülleri bu (kelime)nin (büyüleyici) tesiri ile açacaktır."

۱۰- رَوَى الزُّوَى الْإِمَامُ أَحْمَدُ عَنْ الْعَرَبِاضِ بْنِ سَارِيَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنِّي عِنْدَ اللَّهِ لَخَاتَمُ النَّبِيِّينَ، وَإِنَّ أَدَمَ لَمُنْجِدِلٌ فِي طَيْبَتِهِ، وَسَأَتَّبِعُكُمْ بِأَوَّلِهِ ذَٰلِكَ، دَعْوَةَ أَبِي إِبْرَاهِيمَ، وَنَبَأَ عِيسَى بِي، وَرُؤْيَا أُمِّي الَّتِي رَأَتْ، خَرَجَ مِنْهَا نُورٌ، أَضَاءَتْ لَهُ قُصُورُ الشَّامِ، وَكَذَٰلِكَ أُمَّهَاتُ النَّبِيِّينَ يَرَيْنَ».

10- İmam Ahmed, el-İrbâd ibn Seriyec (r.a)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir.

Resulullah (a.s.): "Muhakkak ki, Adem (a.s.) henüz bir parça çamur halinde yeryüzüne atıldığı sırada, ben Allah katında peygamberlerin sonuncusu idim. Bunun açıklamasını ileride size haber vereceğim. Ben babam İbrahim (a.s.)'in duasına, kardeşim İsa'nın hakkındaki müjdesine ve annemin gördüğü rüyasına mazhar olmuşumdur. Annem rüyasında (ayaklarının ucundan bir) nur çıktığını ve o nurla Şam'ın saraylarının aydınlandığını görmüştür. Bütün nebilerin anneleri bu şekilde rüya görürler" buyurmuştur.

۱۱- رَوَى الطَّبْرَانِيُّ عَنْ أَبِي مَرْثَمٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ أَقْبَلَ أَعْرَابِي حَتَّى أَتَى النَّبِيَّ ﷺ، وَعِنْدَهُ خَلْقٌ مِنَ النَّاسِ، فَقَالَ: أَلَا تَعْلَمُونِي شَيْئًا أَتَعْلَمُهُ وَأَحْمِلُهُ وَتَقْنَعُنِي وَلَا يَضُرُّكَ؟

فَقَالَ النَّاسُ: مَهْ، إِنْ جَلَسَ.

فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «دَعْوُهُ، فَإِنَّمَا يَسْأَلُ الرَّجُلُ لِيَعْلَمَ».

فَأَقْرَبُوا لَهُ حَتَّى جَلَسَ.

فَقَالَ: أَيُّ شَيْءٍ كَانَ أَوَّلُ نُبُوتِكَ؟

10- Ahmed ibn Hanbel, Müsned, 4/127, Keşful Estar, 3/113, Hakim'in rivayeti de buna yakındır. Bazı hadisciler bunu hasen saymıştır.

قَالَ: «أَخَذَ اللَّهُ الْمِيثَاقَ كَمَا أَخَذَ مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ، ثُمَّ تَلَا: ﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنْ نُوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَأَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا﴾ وَبَشَّرَ بِي الْمَسِيحِ ابْنِ مَرْيَمَ.

وَرَأَتْ أُمُّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي مَنَامِهَا أَنَّهُ خَرَجَ مِنْ بَيْنِ رِجْلَيْهَا سِرَاجٌ أَضَاءَتْ لَهُ قُصُورُ الشَّامِ.

فَقَالَ الْأَعْرَابِيُّ: هَاهُ، وَآذَنِي مِنْهُ رَأْسَهُ، وَكَانَ فِي سَمْعِهِ شَيْءٌ.

فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: وَوَرَاءَ ذَلِكَ.

11- Taberani, Ebu Meryem (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Bir arabî gelerek, etrafında bir gurup insan olduğu halde Nebi (a.s.)'nin yanına sokuldu. Ve şöyle dedi: "Ey Allah'ın Nebi'si. Bana bir şey söylemeyecek misin ki, onu hem ben öğreneyim, hem de benden sonra geleceklere nakledeyim. Bu bana fayda versin ve sana zararı dokunmasın." Bunun üzerine insanlar adamı: "Sus, otur" diye azarladılar. Nihayet Resulullah (a.s.): "Onu kendi hali-ne bırakınız. Zira adam ancak öğrenmek için soruyor" buyurdu.

Derken adamı serbest bıraktılar ve adam oturdu. Nihayet şöyle dedi: "Nübüvvetin ilk defa hangi şeyle başladı?"

Nebi (a.s.): "Allah Teala -risaletlerini tebliğ ve hak dine davet edeceklerine dair- bütün nebilerden sapa sağlam söz aldığı gibi benden de söz aldı." Nebi (a.s.): Sonra "Ve iz ehazna minennebiyyine mısâgahum ve minke vemîn Nuh'in ve İbrahim'e ve Musa ve İsa İbn Meryem ve ahezna minhum mısâkan galîza"(1) ayetini okudu.

"Meryem oğlu İsa benim peygamber olarak gönderileceğini müjdeledi."

"Annem rüyasında ayaklarının ucundan bir nur çıktığını ve bu nurla Şam'ın saraylarının aydınlandığını gördü" buyurdu.

11 El-Mu'cem'ul-Kebir, 22/333. Hadisin ravileri sikadır. Hadis hasendir.

1) "Ey Resulum. Hatırla ki, bir vakit peygamberlerden -risaletlerin tebliği ve hak dine davet edeceklerine dair- söz almıştık; sende de, Nuh'dan da, İbrahim'den de, Musa'dan da, Meryemoğlu İsa'dan da... Onlardan sapa sağlam bir söz almıştık." Ahzab suresi: 7

Bunun üzerine arabi "Ne söylüyorsun" der gibi "Hah" dedi. Ve kulağında bir şey olduğu halde başını Resulullah (a.s.)'a yaklaşırdı.

Resulullah (a.s.) da: "Şam beldelerindeki sarayları..." buyurdu.

EHLİ KİTAP BİLGİNLERİNİN NEBİ (A.S.) HAKKINDA BİR TAKIM ALEMETLERİ BİLMELERİ

۱۲- رَوَى ابْنُ سَعْدٍ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: سَكَنَ يَهُودِيٌّ بَنَكَةَ يَسُوعَ بِهَا تِجَارَاتٍ، فَلَمَّا كَانَ لَيْلَةً وُلِدَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، قَالَ فِي مَجْلِسٍ مِنْ مَجَالِسِ قُرَيْشٍ: هَلْ كَانَ فِيكُمْ مِنْ مَوْلُودٍ هَذِهِ اللَّيْلَةَ؟ قَالُوا: لَا نَعْلَمُهُ، قَالَ: أَخْطَأْتُ حَيْثُ كُنْتُ أَكْرَهُ، أَنْظَرُوا بِأَمْعَشَرِ قُرَيْشٍ، وَاخْصُوا مَا أَقُولُ لَكُمْ: وُلِدَ اللَّيْلَةَ نَبِيُّ هَذِهِ الْأُمَّةِ أَحْمَدُ الْآخِرِ. فَإِنْ أَخْطَأَكُمْ فِيفِلِسْطِينَ، بِوِ شَامَةَ بَيْنَ كَتَفَيْهِ سِدَاءُ صَفَرَاءٍ، فِيهَا شَعَرَاتٌ مَوَاتِرَاتٌ، قَصْدُ عِ الْقَوْمِ مِنْ مَجَالِسِهِمْ وَهُمْ يَعْجِبُونَ مِنْ حَدِيثِهِ، فَلَمَّا صَارُوا فِي مَنَازِلِهِمْ ذَكَرُوا لِأَهْلِيهِمْ، فَقِيلَ لِنَعْصِيهِمْ: وُلِدَ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ عَلَامٌ فَسَمَاهُ مُحَمَّدًا، فَاتَّقُوا بَعْدَ مِنْ يَوْمِهِمْ قَاتُوا الْيَهُودِيَّ فِي مَنَزِلِهِ قَالُوا: أَعْلِمْتَ أَنَّهُ وُلِدَ فِينَا مَوْلُودٌ؟ قَالَ: أَبَعْدَ خَبَرِي أَمْ قَبْلَهُ؟ قَالُوا: قَبْلَهُ وَاسْمُهُ أَحْمَدُ، قَالَ: فَادْهَبُوا بِنَا إِلَيْهِ، فَخَرَجُوا مَعَهُ حَتَّى دَخَلُوا عَلَى أُمِّهِ، فَأَخْرَجَتْهُ إِلَيْهِمْ، فَرَأَى الشَّامَةَ فِي ظَهْرِهِ، فَغَشِيَ عَلَى الْيَهُودِيِّ ثُمَّ أَقَامَ، فَقَالُوا: وَبَلَّكَ! مَا لَكَ؟ قَالَ: ذَهَبَتِ النَّبُوءَةُ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ، وَخَرَجَ الْكِتَابُ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ، وَهَذَا مَكْتُوبٌ يَقْتُلُهُمْ وَيُزِيلُ أَحْبَارَهُمْ، فَازَتْ الْقَرْبُ بِالنَّبُوءِ، أَمْ فَرَحْتُمْ بِأَمْعَشَرِ قُرَيْشٍ؟ أَمَا وَاللَّهِ لَيَسْطُونَ بِكُمْ سَطْوَةً يَخْرُجُ نَبُوهَا مِنَ الْمَشْرِقِ إِلَى الْمَغْرِبِ.

12- İbnü Sa'd, Hz. Aişe (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmektedir.

12) Bu haberi İbn Sa'd'a rivayet etmiş ve "onu bize, Ali İbn Muhammed Ebu Ubeyde İbn Abdullah İbn Ubeyde İbn Muhammed İbn Anmar İbn Yasir'den ve başkaları da Hişam İbn, Urve'den o da babasından babası da Hz.Aişe'den haber verdi" demiştir. (Tabakatül-Kübra, 1/162-163).

"Mekke'de ticaret malları alıp satan bir Yahudi oturmaktaydı. Resulullah (a.s.)'ın doğduğu gece bu Yahudi, Kureys'in meclislerinden birinde şöyle dedi: "Ey ahall, bu gece içinizden herhangi birinizin çocuğu dünyaya geldi mi?" Mecliste bulunanlar:

"Hayır bilmıyoruz" dediler. Yahudi: "Ben yanılmışım, vallahi bu hiç hoşuma gitmez. Ey Kureys topluluğu, dikkat ediniz ve şu söyleyeceklerimizi iyi belle-yiniz; Bu gece, bu ümmetin son peygamberi Ahmed dünyaya geldi. Eğer o sizin aranızda doğmadıysa, o zaman Filistin topraklarında dünyaya geldi. Onun iki kürek kemikleri arasında sarı-siyah bir "ben" olacaktır" dedi. Topluluk; Yahudi'nin söylediklerine hayret ederek evlerine dağıldılar. Evlerine vardıklarında durumu ailelerin haber verdiler. Bazılarına: "Bu gece Abdullah ibn Abdulmuttalib'in bir çocuğu dünyaya geldi. Dedesi adını Muhammed koymuş" denildi. Topluluk ertesi gün yine bir araya geldiler. Ve hemen Yahudi'nin evine giderek ona: "İçimizde bir çocuğun dünyaya geldiğini nereden bildin?" dediler. Yahudi: "Çocuk, benim haber vermemden sonra mı, yoksa önce mi doğmuş?" dedi. Topluluk: "Önce doğmuş, ismi de Ahmed" dediler.

Yahudi "hemen beni ona götürünüz" dedi. Bunun üzerine onunla birlikte çıktılar. Amine'nin huzuruna geldiler. Derken Amine çocuğu onların yanına getirdi. Yahudi; çocuğun sırtındak beni (Alamet-i nübüvvet) görünce derhal bayıldı. Ve bir müddet sonra tekrar ayıldı. Bunun üzerine topluluk; "Yazıklar olsun, sana ne oldu ki?" dediler. Yahudi: "Peygamberlik; beni İsrail'in elinden gitti" dedi. Ve (O gün için Yahudilerin) ellerindeki kitabı çıkararak "Bu kitapta onun Yahudileri öldüreceği ve alimlerini mağlub edeceği yazılıdır. Araplar peygamberlik şerefine nail oldular. Ey Kureys topluluğu! Şimdi (bu haberime) sevindiniz (değil) mi? Fakat, Allah'a yemin ederim ki, o size mutlaka hakim olacak ve onun haberi doğudan batıya (bütün dünyaya) yayılacaktır." dedi.

Bir Açıklama

Akkad, 'Matlaunnur' adlı eserinde müellif Abdul-Hak Fedbâreti'nin 'Muhammed Fî'l-Esfarî diniyye'l-Alemîyye' adlı eserinden bahsederken ondan "Muhammed (a.s.)'ın, Ahdi Kadım ile Ahdi Cedid'de, Hind dinlerine ait kaynaklarda ve Zerdüş't'e nisbet edilen farisilerin eski dini kitaplarında zikredildiğine açıkça delalet eden nakiller de bulunmaktadır." demektedir.

Bu nakillerden bir çoğunu biz de 'er-Rasul' adlı kitabımızda zikretmiştik. Bunlar ister bu kitapta mevcut olsun, ister başkasında farketmez.

Bu hususu kaynaklarından araştıran, nasları, hadise ve olayları iyice düşünen herkes, ehli din arasında adı Muhammed (a.s.) olan arab soyundan bir peygamberin görevlendirileceği gerçeğinin gayet açık bir şekilde bilindiğini görecektir.

En son naklettiğimiz hadisi burada zikretmemizin sebebi, ehli kitab'ın

büyük hadiseleri, önemli haberleri ve son risaletin haberini öğrenmelerine yarayacak bir çok aleme sahip olduğunun bilinmesi içindir. Bu husus ileride tekrar ele alınacaktır.

Gerçekten zikrettiğimiz hadisi şerifler Nebi (a.s.)'nin bi'set ve nübüvvetine temas eden büyük hazırlık saflarına işaret etmektedir. Gerçekten, isimlerinin seçilmesine varıncaya dek herşeyi özel olarak seçildiği gibi gönderileceği zaman, mekan, neseb ve çevre, Resulullah (a.s.) için özel olarak seçilmiştir.

Bu konuda Allah'ın tevfiği bir biri üstüne tecelli etmiştir. İşte bunlar nübüvvetin büyük alemlerinden bazılarıdır.

BAHİRA KISSASI NEBİ (A.S.)'NİN ONUN TARAFINDAN MÜJDELENDİĞİNE ŞAHADET ETMEKTEDİR.

۱۳- رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ قَالَ: خَرَجَ أَبُو طَالِبٍ إِلَى الشَّامِ، وَخَرَجَ مَعَهُ النَّبِيُّ ﷺ فِي أَشْيَاحٍ مِنْ قُرَشٍ، فَلَمَّا أَشْرَفُوا عَلَى الرَّاهِبِ هَبَطَ فَحَلُّوا رِحَالَهُمْ، فَخَرَجَ إِلَيْهِمُ الرَّاهِبُ، وَكَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ يَمُرُّونَ بِهِ فَلَا يَخْرُجُ إِلَيْهِمْ وَلَا يَلْتَقِيَتُ.

قَالَ: فَهُمْ يَحُلُّونَ رِحَالَهُمْ، فَجَعَلَ يَتَخَلَّلُهُمُ الرَّاهِبُ، حَتَّى جَاءَ فَأَخَذَ يَدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، قَالَ: هَذَا سَيِّدُ الْعَالَمِينَ، هَذَا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ، يَتَعَنَّهُ اللَّهُ رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ، فَقَالَ لَهُ أَشْيَاحٌ مِنْ قُرَشٍ: مَا عِلْمُكَ؟

فَقَالَ: إِنِّكُمْ حِينَ أَشْرَقْتُمْ مِنَ الْعَقَبَةِ لَمْ يَكُنْ شَجَرٌ وَلَا حَجَرٌ إِلَّا خَرَّ سَاجِدًا وَلَا يَسْجُدَانِ إِلَّا لِيَّيْ، وَإِنِّي أَعْرِفُهُ بِخَاتَمِ النَّبِيِّ أَسْفَلَ مِنْ غُضْرُوفٍ كَيْفِهِ مِثْلُ الثَّقَاخَةِ. ثُمَّ رَجَعَ فَصَنَعَ لَهُمْ طَعَامًا، فَلَمَّا أَتَاهُمْ بِهِ فَكَانَ هُوَ فِي رِغْيَةِ الْإِبِلِ فَقَالَ: أَرْسِلُوا إِلَيْهِ، فَأَقْبَلَ وَعَلَيْهِ غَمَامَةٌ تُظِلُّهُ، فَلَمَّا دَنَا مِنَ الْقَوْمِ وَجَدَهُمْ قَدْ سَبَّوهُ إِلَى فَيْءِ الشَّجَرَةِ، فَلَمَّا جَلَسَ مَالَ فَيْءِ الشَّجَرَةِ عَلَيْهِ، فَقَالَ: أَنْظَرُوا إِلَى فَيْءِ الشَّجَرَةِ مَا لَ عَلَيْهِ.

قَالَ: فَيَتِمَّا هُوَ قَالَتْ عَلَيْهِمْ وَهُوَ يَتَأَيَّدُهُمْ أَنْ لَا يَذْهَبُوا بِهِ إِلَى الرُّومِ، فَإِنَّ الرُّومَ
إِنْ رَأَوْهُ عَرَفُوهُ بِالصَّفَةِ فَيَقْتُلُونَهُ، فَالْتَفَتَ فَإِذَا يَسْبِقُهُ قَدْ أَقْبَلُوا مِنَ الرُّومِ فَاسْتَقْبَلَهُمْ
فَقَالَ: مَا جَاءَ بِكُمْ؟ قَالُوا: جِئْنَا أَنْ هَذَا النَّبِيُّ خَارِجٌ فِي هَذَا الشَّهْرِ، فَلَمْ يَنْقُ طَرِيقَ
رَأَى بَيْتَ إِلِيٍّ بِأَنَاسِرٍ وَإِنَّا قَدْ أَخْبَرْنَا خَبْرَهُ يُعِثُّنَا إِلَى طَرِيقِكَ هَذَا، فَقَالَ: هَلْ خَلَقْتُمْ
أَحَدَ هُوَ خَيْرٌ مِنْكُمْ؟ قَالُوا: إِنَّمَا اخْتَرْنَا خَيْرَ لَكَ بِطَرِيقِكَ هَذَا.

قَالَ: أَفَرَأَيْتُمْ أَمْرًا أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَقْضِيَهُ، هَلْ يَسْتَطِيعُ أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ رَدُّهُ؟ قَالُوا:
لَا. قَالَ: فَهَاتِمُوهُ وَأَقَامُوا مَعَهُ، قَالَ: أَنْشُدْكُمْ بِاللَّهِ أَيُّكُمْ وَرِثِيهِ؟ قَالُوا: أَبُو طَالِبٍ، فَلَمْ
يَزَلْ يَتَأَيَّدُهُ حَتَّى رَدَّهُ أَبُو طَالِبٍ وَبَعَثَ مَعَهُ أَبُو بَكْرٍ بِلَالًا، وَزَوَّدَهُ الرَّاهِبَ مِنَ الْكَعْلِكِ
وَالزَّمْتِ.

13- Tirmizi, Ebu Musa el-Eşari (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Ebu Talib ticaret amacıyla Şam'a gitmek üzere yola çıkmıştı. Peygamber (a.s.) de Kureys'ten ileri gelen bir topluluk arasında onunla birlikte çıktı. Rahibin mekanına vardıklarında Ebu Talib konakladı, bunun üzerine topluluk da yüklerini çözdüler. Rahip hemen yanlarına geldi. Halbuki topluluk daha önce rahibe uğurlardı, fakat rahib ne yanlarına gelir, ne de dönüp bakardı."

Ebu Musa der ki: "Onlar yüklerini çözerlerken rahib de aralarında gezinmeye başladı. Nihayet geldi ve Nebi (a.s.)'ın elinden tutarak "İşte bu alemlerin efendisidir, işte bu alemlerin Rabbi olan Allah'ın Resulüdür. Allah O'nu alemlere rahmet olarak gönderecektir." dedi.

13- Tirmizi, 51590, Kitâbul Menakıb 50, Nebi (a.s.)'ın Nübüvvetinin başlangıcı hakkında varid olan haberler babı, bab no: 1, Tirmizi: "Bu hadis hasendir, garibdir. Onun bu tarikten başka rivayetini bilmiyoruz" demıştır. Ancak aynı lafızla onu, el-Bezzar da Müsned'inde rivayet eder.

Tirmizi'nin bunu hasen sayması kabul görmüştür. Ancak ulema şöyle demiştir. Hadisde Bilal'in zikredilmesi bir zühul eseridir. Hadis imamları bunun bir vehim olduğunu kabul ederler. Çünkü Peygamber (as.) o sıralarda on yaşında idi. Ebu Bekr (r.a.) ondan iki yaş küçüktü. Bilal ise o vakitte belki henüz doğmamıştı."

Bezzar'ın rivayetinde "amcası, O'nun maiyetinde bir adam gönderdi" şeklindedir. Belki de Ebu Bekir ve Bilal ifadesi hadise sonradan girmiştir. Ravilerden birisi vehmetmiş de olabilir. Hadisdeki bu tezat giderildiği zaman, muhaddislerden bir çoğunun onun şahih olduğunu kabul ederler.

Bunun üzerine Kureys'in ileri gelenleri "Ne biliyorsun?" diye sordular.

Rahib şu karşılığı verdi: "Siz tepeyi aşınca secdeye kapanmadık ne bir ağaç ne de bir taş kaldı. Bunlar peygamberden başkasına secde etmezler. Aynı zamanda O'nu omuz kıkradağının hemen altında elma gibi (duran) peygamberlik mühründen tanıyorum."

Rahip sona gidip onlara yemek hazırladı. Yemeği onlara getirdiği vakit Resulullah (a.s.) develerin başında bulunuyordu. Rahib: "O'na haber gönderiniz" dedi. Bunun üzerine Resulullah (a.s.), üzerinde kendisini gölgelendiren bir bulut olduğu halde geldi. Topluluğa yaklaştığında onların kendisinden önce gelerek ağacın gölgesini işgal ettiklerini gördü. Nihayet oturunca ağacın gölgesi hemen üzerine eğildi. Bunun üzerine "ağacın gövdesine bakınız, O'nun üzerine eğildi" dedi.

Ebu Musa (rivayetine devamla) der ki, "Rahip, topluluğun yanında dururken, onlara, "Rumlar, Resul-i Ekremi sıfatından tanırılsa, öldüreceklerdir. O'nu Rum diyarına götürmeyin" dedi ve ısrarla tenbih etti. Döndü ve tam o sırada, Rum tarafından gelen yedi kişi gözüne ilişti. Rahib onları karşıladı ve "gelişinizin sebebi nedir?" diye sordu. Dediler ki: "Şu son peygamber, şu ayda çıkacak diye duyduk ve geldik. Çünkü adam gönderilmedik hiç bir yol kalmadı. O peygamberin çıkacağı haberi bize de bildirildi. İşte bu sebeble biz de senin yanına gönderildik" Rahip "Arkanızda sizden daha (fazla ilim sahibi) olan kimse var mıdır?" diye sordu. Adamlar, "biz yalnız senin yolunun daha hayırlı olduğunu tercih ettik" dediler.

Rahip: "Allah'ın gerçekleştirmek istediği bir işi, insanlardan herhangi bir kimsenin önlemeye gücü yeter mi?" diye sordu. "Hayır" diye cevap verdiler. Sonra ona beyat edip, onunla beraber ikamet ettiler. Rahip (Kureys topluluğuna): "Allah aşkına söyleyiniz, O'nun velisi hanginizdir?" diye sordu. "Ebu Talib" dediler. Rahibin isteğini ısrarla sürdürmesi üzerine Ebu Talib, Resul-i Ekremi yoldan geri çevirdi. Ebu Bekir de O'nun maiyetinde Bilal'i gönderdi. Rahip azık olarak Resulullah (a.s.)'a kurabiye ve zeytin yağı verdi."

EVLIYA'NIN KEŞFİ KONUSU

'Ruh Terbiyemiz' adlı kitabımızda ulemanın ıstılahında 'Keşf' olarak adlandırılan 'Velilerin kerametinden' bahsetmiş ve orada Keşf'in varlığından delilleri ve olabilirlik imkanını ele almışık. Burada da diyoruz ki;

Muhakkak ki, keşf, enbiya hakkında olursa mu'cize, evliya hakkında is kerameti ifade eder. Dolayısıyla bazan Peygamber (a.s.)'e gaybıla ilgili hadislerin perdeleri aralanır da Peygamber için zahir olan bir şey O'nun beraberinde olan kimseler için zahir olmayabilir. Bu hususun ümmetin velileri içinde meydana

gelmesi mümkündür. Rahip Bahira'nın kıssasının akışından onun İsa (a.s.)'nin dini üzere devam eden ehl-i kitabın kalıntılarından biri olduğunu anlıyoruz. Bundan dolayı bu konuda varid olan haberleri tahlil ettiğimizde, bundan rahib Bahira için gayb'la ilgili bir perdenin aralanmış olduğu neticesine varıyoruz. Gerçekten o, Hz. Muhammed (a.s.)'in nübüvvetini ve ağaçlarla taşların ona secde edişini keşf yoluyla görebilmiştir.

NEBİ (A.S.)'NİN DOĞUMU

١٤- رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ أَبِي قَادَةَ؛ أَنَّ أَعْرَابِيًّا سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ عَنْ صَوْمِ يَوْمِ الْاِثْنَيْنِ فَقَالَ: وَإِنَّ ذَلِكَ الْيَوْمَ الَّذِي وُلِدْتُ فِيهِ وَانْزَلَ عَلَيَّ فِيهِ.

14- Hakim, Ebu Katade (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Bir arabi, Nebi (a.s.)'ye pazartesi orucunun mahiyetinden sordu. Bunun üzerine Nebi (a.s.): "Şüphesiz ki, o gün benim dünyaya geldiğim ve üzerime vahiy nazil olduğu gündür." buyurdu.

١٥- رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ قَيْسِ بْنِ مَخْرَمَةَ قَالَ: وُلِدْتُ أَنَا وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَامَ الْفِيلِ، وَسَأَلَ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ قُبَّاتُ بْنُ أَشِيمٍ أَخَا بَنِي يَعْزَمَ بْنِ لَيْثٍ: أَلَا أَنْتَ أَكْبَرُ أُمَّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؟ فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَكْبَرُ مِنِّي، وَأَنَا أَقْدَمُ مِنْهُ فِي الْبِلَادِ، قَالَ: وَرَأَيْتُ حَذَقَ الطَّيْرِ أَنْخَضَرَ مَجِيلًا.

15- Tirmizî, Kays ibn Mahreme (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir:

14- Müstedrek: 21602 Hakim: "Bu hadis Buhari ve Müslim'in şartlarına göre sahihdir. Fakat onlar bunu rivayet etmemişlerdir." demiştir. Zehebi de kabul etmiştir.

15- Tirmizî: 51589, 50 Kitabül-Menâkib, 1- Nebi (a.s.)'nin doğumu hakkında varid olan haberler bab'ı. Tirmizî: "Bu hadis hasen ve garibdir. Onun Muhammed ibn İshak tarafından başka rivayetlerini bilmiyoruz" demiştir.

Hadis'de kastedilen, kuş değil, fillerdir. Yani, ravi fillerin dışkılarını yeşil ve deşmiş olarak görmüştür.

Çünkü Nebi (a.s.)'nin doğumu hil yılında vuku bulmuştur. Ravi ise "yaşça Nebi (a.s.)'den daha büyüktür" demiştir.

"Ben ve Resulullah (a.s.) fil senesinde dünyaya geldik. Osman İbn Affan (bir gün) Benu Yamer ibn Leys'in kardeşi Kubase ibn Eyyem'e "Yaşsa sen mi daha büyüksün, Resulullah (a.s.) mı?" diye sordu. Kubase şu mukabelede bulundu: "Resulullah (a.s.) benden daha büyüktür, ben ise doğum bakımından ondan daha önceyim" Kubase devamla: "Ben kuşların tersini yeşil ve değişmiş olarak gördüm" dedi.

١٦- رَوَى الطَّبْرَانِيُّ عَنْ قَيْسِ بْنِ مَخْرَمَةَ قَالَ: وَلَدَ النَّبِيُّ ﷺ غَامَ الْفِيلِ، وَتَيْنَ الْفِجَارِ وَالْفِيلِ عِشْرُونَ سَنَةً، وَتَيْنَ الْفِجَارِ وَبَنَاءِ الْكَعْبَةِ خَمْسَ عَشْرَةَ سَنَةً، وَتَيْنَ بَنَاءِ الْكَعْبَةِ وَبَنَاءِ ﷺ خَمْسَ مِائِينَ، فَبِئْتُ وَهُوَ ابْنُ أَرْبَعِينَ.

16- Taberani, Kays İbn Mahreme (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Nebi (a.s.)'fil senesinde dünyaya geldi. Ficar harbi ile fil senesi arasında 20 yıl, Kabe'nin yapılışı ile de Nebi (a.s.)'nin peygamber olarak gönderilmesi arasında 5 yıl bulunmaktadır. O, halde Nebi (a.s.) 40 yaşında iken, peygamber olarak gönderilmiştir."

Bir Açıklama

Üstad el-Gazzali 'Fıkh'u's-Sire' adlı eserinde bu konuda şunları kaydetmektedir:

"Ficar(1) harbi, Kureys için haram ayların kudsiyyetini ve harem topraklarının şerefini korumak için yapılan müdafaa savaşı idi. Ayrılışın saygı duyduğu bu alametler Hz. İbrahim (a.s.)'in dininin kalıntılarıdır. Bu alametlere saygı gösterip hürmet duymak, onlar için büyük bir şeref kaynağıydı. Ayrıca maslahatlarının güvencesi ve düşmanlıklarının dinmesi için önemli bir fonksiyona sahipti. Bir kimse bu haram aylarda ve haram bölgelerde babasının katilini görse ve onunla başbaşa kalsa onun hakkında kötü bir şey düşünemezdi.

Fakat cahilliyye halkı çok geçmeden bu haramları mübah sayan ve bu ay-

Nitekim hadis "ravi kuşların dışkusunu, yahud fillerin dışkusunu gördü" şeklinde iki türle ele alınmış ve de isbat edilmiştir. "Çünkü kuşların dışkusunu gördü" rivayeti sahihdir. Dolayısıyla ravi belki de bununla "Allah'ın, ashabı fil üzerine gönderdiği, pişmiş çamurdan taş atan ehabil kuşlarını kastetmiştir." sözü aynı şekilde bu rivayette bulunmamaktadır ve sahihdir.

16- Haysemi Mecmauzevaid'de (8/257) "bunu Teberani rivayet etmiştir. İsnadında Cafer ibn Mihran es-Sebbak vardır. Bu, hakkında konuşulmasına rağmen sika sayılmıştır. Geri kalan ravileri ise sikadır" demiştir.

1) Ficar: Cahilliyye devrinde haram aylarda yapılan bir savaşın adıdır.

larda kendilerine zulmeden düşmanlarıyla imtihan olundular. İşte Ficar harbi bu zalimane düşünceleri mübah saymanın savaşlarıydı. Bu savaş 4 yıl devam ettiği halde hakkında geniş bilgilere sahip değiliz. Hz.Muhammed (a.s.) bu savaş esnasında 15 ile 19 yaşları arasındaydı. Bu savaşta O'nun bizzat savaştığı söylenirse de, savaşçılara yardım ettiğini söyleyenler de vardır."

Doğum yılında Resulullah (a.s.) için seçilen olayların tamamı onun için özel olarak seçilmiştir. Bunun için de doğumu fil senesinde olmuştur. Hakikaten fil senesi o vakitte Arap yarımadasının tarihinde, içerisinde, Kureys'e ve sahip oldukları Kabe'ye paye kazandıran en büyük olayın meydana geldiği senedir.

NEBİ (A.S.) YETİM OLARAK DOĞMUŞTUR

۱۷- رَوَى الْبَاحِثُ عَنْ قَيْسِ بْنِ مَخْرَمَةَ أَنَّهُ ذَكَرَ وَلَادَةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ،
قَالَ: تُوَفِّيَ أَبُوهُ وَأُمُّهُ حَبْلَى بِو.

17- El-Hakim, Kays ibn Mahremc (r.a.)'nin Resulullah (a.s.)'in doğumundan bahsederken:

"Resulullah (a.s.)'in babası, annesi O'na hamile iken, vefat etti." dediğini rivayet etmiştir.

Bir Açıklama

Siyer müellifleri, Hz.Muhammed (a.s.)'in babası Abdullah'ın, annesi O'na hamile iken, Medine'de vefat ettiğini; annesinin, Resulullah (a.s.) altı yaşında iken, kocasının kabrini ziyaret ettikten sonra vefat edip, Medine ile Mekke arasındaki Ebva köyünde defn edildiğini ve dedesinin de kendisi sekiz yaşında olduğu sırada vefat ettiğini, bu sebeble Hz.Muhammed (a.s.)'in fakir bir kimse olan amcası Ebu Talib'in himayesine geçtiğini kaydederekler.

DERSLER VE ÖĞÜTLER

Dr.Said Ramazan el-Buti 'Fıkhu-s-Sıre' adlı kitabında bu konuda şunları kaydediyor:

"Gerçekten, Allah (c.c.), Peygamberine bir takım yüce hikmetlere binaen bu tür bir yetiştirme tarzını uygun görmüştür. Belki de bu hikmetlerin en önemlile-

17- Hakim, el-Müstedrek, 2/605. Hakim: "Bu hadis, Buhari ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir. Fakat Buhari ve Müslim onu tahrif etmemiştir." demiştir. Bunu Zehebi de kabul etmiştir.

rinden biri, bozguncular için kalblere şüphe bırakmaya ve Hz. Muhammed (a.s.)'in gençliğinden beri çağırdığı risalet ve davetinin ilk nüvelerini babasının ve dedesinin yol göstermesi ve yönlendirmesinden almış olduğunu söylemeleri ne fırsat vermemektir. Bu niçin olmasın ki? Çünkü Hz. Peygamber (a.s.)'in dedesi Abdulmuttalib, kavminin başkanı idi. Bundan dolayı, Kabe hizmetlerinden olan rıfada(1) ve sikaye(2) bakanlıkları da ona aitti."

Şu halde bir dedenin torununu veya bir babanın kendi oğlunu bu geleneğe göre büyümesi ve yetiştirmesi kadar normal bir şey olabilir mi?

Muhakkak ki, ilahi hikmet, bozguncular için bu tür bir şüpheye fırsat bırakmamasını istedi.

Bunun için de Yüce Allah (c.c.), Resulünü çocukluk döneminden itibaren, anne-baba ve dede terbiyesinden uzak bir şekilde yetiştirdi. Resulullah (a.s.)'in çocukluk dönemini, tüm ailesinden uzakta Sa'doğulları yurdunda geçirmesini yine ilahi kader istemişti. Dedesi vefat edip, hicretten üç yıl öncesine kadar hayatta kalan amcası Ebu Talib'in himayesine geçmesi ve Ebu Talib'in de müslümanlığı kabul etmemesi, yine bu ilahi kaderin bir başka yönüdür. Hz. Muhammed (a.s.)'in davetinde, amcasının rolü olduğu, meselenin, bir kabile veya aile ya da başkanlık ve makam meselesi olduğu zannını vermesin diye böyle olmuştur.

Yine ilahi kader, Hz. Peygamber (a.s.)'in yetim olarak büyümesini, şumanlığına engel olacak baba otoritesinden ve refah seviyesini artıracak maldan uzak kalarak yalnızca ilahi yardımın O'nun işlerini üstlenmesini murat etti ki, nefsi O'nu mal ve makama meylettirmesin, başkanlık ve liderlik arzusuyla etkilenmesin. Böyle olmasaydı, nübüvvetin kudsîyeti halkın nazarında, dünya sevgisi ile birbirine karışır. Hatta insanlar, Hz. Peygamber (a.s.)'in mal ve makama ulaşma arzusuyla peygamberlik yaptığını zannedebilirlerdi.

1) Rıfada: Kureys'in cahiliyye döneminde kendi aralarında oluşturdukları dayanışma formudur. Herkes güçlü nisbetinde bir miktar para çıkarır ve bunları bir araya getirerek büyük bir servet oluştururlar, sonra da bu parayla, yiyecek, üzüm ve hurma şarabı satın alırlardı. Ve bunları hacc mevsimi boyunca tükeninceye kadar insanlara yedirir, içirirlerdi.

2) Sikaye ise: Hacılara su dağıtma hizmetine denirdi.

NEBİ (A.S.)'NİN İSİMLERİ

۱۸- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعَمٍ — رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ — قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ:

«لِي خَمْسَةُ أَسْمَاءٍ: أَنَا مُحَمَّدٌ، وَأَنَا الْعَاجِي الَّذِي يَمْنَحُو اللَّهُ بِي الْكَفْرَ، وَأَنَا الْحَاشِرُ الَّذِي يُحْشَرُ النَّاسُ عَلَيَّ قَدِيمِي، وَأَنَا الْعَاقِبُ، وَالْعَاقِبُ: الَّذِي لَيْسَ بَعْدَهُ نَبِيٌّ. وَقَدْ سَمَّاهُ اللَّهُ رَوْوفاً رَجِيماً.

18- Buhari'nin, Cübeyr ibn Mu'tim (r.a.)'den rivayetine göre, Nebi (a.s.):

"Benim beş ismim vardır. Ben Muhammed'im. Ben Ahmed'im. Ben o mahiyim ki, Allah benim nübüvvetimle küfrü mahveder. Ben o haşirim ki, insanlar kıyamet gününde benim peşimde hoşrolunacaktır. Ben Akibim, Akib, kendisinden sonra peygamber bulunmayandır" buyurmuştur. Filhakika Allah da ona Rauf ve Rahim adını vermiştir.

۱۹- رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ أَبِي مُوسَى — رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ — قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُسَمِّي لَنَا نَفْسَهُ أَسْمَاءً فَقَالَ:

أَنَا مُحَمَّدٌ، وَأَحْمَدُ، وَالْمُقَفِّي، وَالْحَاشِرُ، وَنَبِيُّ التَّوْبَةِ، وَنَبِيُّ الرَّحْمَةِ. وَفِي رِوَايَةٍ

18) Buhari, 6/554, Kitabul Menakıb 61, Resulullah (a.s.)'in isimleri hakkında varid olan haberler babı 17. Müslim, 4/1828, Kitabul fezail, 43, Nebi (a.s.)'in isimleri hakkında bir bab, 34. Müslim'in rivayetinde "Ben o akibim ki, ondan sonra hiç bir peygamber yoktur" ziyadesi vardır.

«وَنَبِيُّ الْمَلَاحِمِ»، وَفِي أُخْرَى: «وَإِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ كُنْتُ إِمَامَ الْمُرْسَلِينَ، وَصَاحِبَ شَفَاعَتِهِمْ».

19- Müslim, Ebu Musa (r.a.)'dan şöyle dediğini rivayet etmiştir. Resulullah (a.s.), bize kendisinin isimlerini söyler de:

"Ben Muhammed'im, Ahmed'im, Mukaffi'yim, Haşir'im, ben tevbenin peygamberiyim ve rahmetin peygamberiyim" buyururdu. Bir rivayette "Ben cihad peygamberiyim". (1) Bir başka rivayette ise "Kıyamet günü olunca ben peygamberlerin imamı ve onların şefaathçısı olurum" şeklindedir. (2)

۲۰- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ:

«أَلَا تَعْلَمُونَ كَيْفَ بَصُرَ اللَّهُ عَنِّي شَتَمَ قُرَيْشٌ وَلَعَنَهُمْ؟ يَشْتُمُونَ مُذْمَمًا، وَيَلْعَنُونَ مُذْمَمًا وَأَنَا مُحَمَّدٌ».

20- Buhari, Ebu Hureyre (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir:

Resulullah (a.s.): "Ashabum, siz hayret edip şaşmaz mısınız? Bakınız Allah, Kureys (kafirlerin) i ve lanetlerini benden nasıl defetmiştir?. Ben Muhammed adıyla maruf ve övülmüş iken, onlar (bunu dehdil ederek): Müzemmem diye sebbederler ve müzemmem (yerilmiş) diye eğlenirlerdi."

Bir Açıklama

Nebi (a.s.)'nin isimleri zatı ile kaim olan ve kendisi için medih ve kemali gerektiren bir takım sıfatlardan alınmıştır.

Muhammed: Muzaaf bir fiil olan (hammade) fiilinden türemiş bir ism-i mefuldur.

Bu nedenle Nebi (a.s.)'nin sıfatları, söz ve fiilleriyle insanların övgüsünü celbeder. Muhammed övgünün mahalli demektir. Bundan dolayı Nebi (a.s.)

19- Bu hadisi Müslim tahrif etmiştir. 4/1828, 43-Kitabül Fezail, 34, Nebi (a.s.)'in isimleri hakkında bir bab.

20- Buhari, 6/554, 61- Kitabül Menakib, 17-Resulullah (a.s.)'in isimleri hakkında varid olan haberler babı. Nesai, 6/159, Kitabüt-Talak manası taşımayan şeyleri kastettiği zaman telaffuz edilen kelimelerle telakki açıklama ve beyan etmenin herhangi bir şey icab ettirmeyeceği ve herhangi bir hüküm sabit olmayacağı babı.

1) Bu rivayet Ahmed'in Müsned'ine göre böyledir.

2) Bu rivayet de Taberani'nin Cabir tarihîyle el-Mucemul Kabir ve el-Evsat'ındaki nakline göre dir.

Muhammed diye isimlendirilmiştir.

Ahmed: Aynı şekilde "hamd" kökünden türemiş ism-i tafdil vezninde bir isimdir. Binanaleyh Ahmed (a.s.), mahlukatın Allah'a en fazla hamd eden (öveni)dir. Bundan dolayı da Ahmed diye isimlendirilmiştir.

Haşir: Ayağına insanlar toplanan Nebi (a.s.) mahlukatın ilk haşrolununu, sonra da insanlar ayağına, yani arkasına toplanan manasındadır. Şöyle de denilmiştir. Nebi (a.s.) bununla zamanını ve yaşadığı çağı, yani "*Benim peygamberliğim zamanında toplanırlar*" manasını murad etmiştir. Nitekim; "*Bu, falanın peşinde ve falanın ayağındaydı, yani onun zamanında idi*" denilir.

el-Mukaffi: Geri dönüp giden demektir. Zira Nebi (a.s.), peygamberlerin sonuncusudur. Dolayısıyla o gittiği zaman, kendisinden sonra nebi olmayacaktır. Bir de:

Mukaffi: Kendisine tabi olunan demektir. Nebi (a.s.): "*(Bununla) kendisine peygamberlerin tabi olacağını kasdetti*" denilmiştir.

Nebiyy'ül-Melahim: 'el-Melhametti' kelimesinin çoğulu olup, harpte mukatele yapmak manasına gelen 'et-Telahum' kökünden alınmıştır.

Melahim: et'in et ile buluşması, yahud da etin kılıç ile buluşması demektir. Nebi (a.s.)'ın kendi kendisini 'Nebiyy'ül-Melahim' diye tavsif etmesinde, ümmetin girdiği ve gireceği savaşlara işaret vardır. Aynı şekilde kıyamet gününe kadar devam eden peygamberlik devri içerisinde büyük savaşlar olacağına işaret edilmiş olması da mümkündür.

Bu manaya göre birinci ve ikinci dünya savaşları, Resulullah (a.s.)'ın işaret ettiği savaşlar cümlesindendir.

٢١- رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ:

«أَنَا أَبُو الْقَاسِمِ، اللَّهُ يُعْطِي، وَأَنَا أَقْسِمُ».

21- Hakim, Ebu Hureyre (r.a.)'den Resulullah (a.s.)'ın: "*Ben Ebu'l-Kasım, Allah (hidayet'i) verir. Ben de taksim ederim*" buyurdu, dediğini rivayet etmiştir.

Bir Açıklama

Bu hadis-i şerif Resulullah (a.s.)'ın görevinin taksim etmek olduğunu ifade etmektedir. Taksim etmek ise adaletli olmayı gerektirir. Bunun içindir ki, Nebi (a.s.) ahabına karşı eşit şekilde muamele ederdi. Hatta ahabından her biri ken-

21- el-Müstedrek, 2/604 Hakim. Hadis Müslim'in şartına göre sahih olduğu halde Buhari ve Müslim onu rivayet etmemişlerdir.

disinin ona diğerlerinden daha sevgili olduğunu zannederdi. Şüphesiz her insan, istidadı nisbetinde hidayetden nasibini alır. Zira bu Atıyye-i Rabba-niyye'dir.

Diğer taraftan bu bab'da beraber oldukları müslümanlara eşit seviyede davranmaları konusunda İslam davetçilerinin almaları gereken bir edeb örneği vardır. Aynı şekilde onda, bir kısmına rağbet etmeyip ümit kesenler için de bir takım dersler bulunmaktadır. Dolayısıyla kimbilir, bazen kendisine rağbet edil-meyip, hakkında umut kesilenler, rağbet edilenlerden daha hayırlı olurlar. Bu hususta 'abese' suresinde de alınacak dersler vardır.

NEBİ (A.S.)'NİN SÛT ANNEYE VERİLMESİ VE BADIYE'DE YETİŞTİRİLMESİ

٢٢- رَوَى أَبُو بَكْرِ عَنْ خَلِيفَةِ بَيْتِ الْحَارِثِ - أُمِّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ السَّعْدِيَّةِ
الَّتِي أَرْضَعَتْهُ - قَالَتْ: خَرَجْتُ فِي يَسَوفٍ مِنْ بَنِي سَعْدٍ مِنْ بَكْرِ نَقِيسِ الرُّضَعَاءِ
بِمَكَّةَ عَلَى أَتَالٍ لِي فَمَرَأَةٌ قَدْ أَذْمَتْ بِالرُّكْبِ. قَالَتْ: وَخَرَجْنَا فِي سَنَةِ شَهْبَاءَ لَمْ تَكُنْ
لَنَا شَيْءٌ، وَمَعِيَ زَوْجِي الْحَارِثُ بْنُ عَبْدِ الْعُزَّى. قَالَتْ: وَمَعَنَا شَارِفٌ لَنَا وَاللَّهُ إِنْ
يَبِضُّ عَلَيْنَا يَقْطِرُ مِنْ لَبَنٍ، وَمَعِيَ صَبِيٌّ لِي، إِنْ نَأَمَ لَكُنَّا مَعَ بُكَائِهِ، مَا لِي يَدِي
مَا يَمْصُهُ، وَمَا فِي شَارِفَنَا مِنْ لَبَنٍ نَعْلُوهُ، إِلَّا أَنَا نَرْجُو. فَلَمَّا قَدِمْنَا مَكَّةَ لَمْ يَبْقَ مِنَّا
إِمْرَأَةٌ إِلَّا عُرِضَ عَلَيْهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَاتَّاهَا، وَإِنَّمَا كُنَّا نَرْجُو كَرَامَةَ رِضَاعِهِ مِنْ وَالِدِ
الْمَوْلُودِ، وَكَانَ بَيْنَنَا، فَكُنَّا نَقُولُ: مَا عَسَى أَنْ تَصْنَعَ أُمُّهُ، حَتَّى لَمْ يَبْقَ مِنْ صَوَابِجِي
إِمْرَأَةٌ إِلَّا أَخَذْتُ صَبِيًّا غَيْرِي، وَكَرِهْتُ أَنْ أَرْجِعَ وَلَمْ أَخْذُ شَيْئًا وَقَدْ أَخَذَ صَوَابِجِي
قُلْتُ لِرَّوْجِي: وَاللَّهِ لَا أَرْجِعُ إِلَى ذَلِكَ فَلَا أَخْذُهُ.

قَالَتْ: فَأَتَيْتُهُ فَرَجَعْتُهُ إِلَى رَحْلِي، فَقَالَ زَوْجِي: قَدْ أَخَذْتِي؟ قُلْتُ: نَعَمْ، وَاللَّهِ ذَلِكَ
أَنِّي لَمْ أَجِدْ غَيْرَهُ. فَقَالَ: قَدْ أَحْبَبْتُ، فَعَسَى اللَّهُ أَنْ يَجْعَلَ فِيهِ خَيْرًا. فَقَالَتْ: وَاللَّهِ
مَا هُوَ إِلَّا أَنْ حَمَلْتُهُ لِي جُنْجَرِي، قَالَتْ: فَأَقْبَلَ عَلَيَّ قَدْ لَبَنَ بِمَا شَاءَ مِنَ اللَّبَنِ. قَالَتْ:
فَشَرِبْتُ حَتَّى رَوَيْ، وَشَرِبَتْهُ أُنْعُوهُ - تَعْنِي ابْنَتَهَا - حَتَّى رَوَيْ، وَقَامَ زَوْجِي إِلَى شَارِفِنَا

مِنَ اللَّيْلِ فَإِذَا فِي حَامِلٍ، فَحَلَيْتَ لَنَا مَا شِئْنَا، فَشَرِبَ حَتَّى رَوَى، قَالَتْ: وَشَرِبْتُ
حَتَّى رَوَيْتُ، فَبَيْنَا لَيْقِنَا بِلَكَ بِخَيْرٍ شَبَاعًا رَوَاهُ، وَقَدْ نَامَ صَبِيْنَا. قَالَتْ يَقُولُ أَبُوهُ -
يَعْنِي زَوْجَهَا - وَاللَّهِ يَا حَلِيمَةُ مَا أَرَاكَ إِلَّا أَصَبْتَ نَسَمَةَ مَبَارَكَةً، قَدْ نَامَ صَبِيْنَا وَرَوَى.
قَالَتْ: ثُمَّ خَرَجْنَا قَوْلَ اللَّهِ لَخَرَجْتُ أَنَا فِي أَمَامِ الرُّكْبِ قَدْ قَطَعْتُهُ، حَتَّى مَا يَتَلَفُونَهَا، حَتَّى
أَنَّهُمْ لَيَقْرُونَ: وَيَحِلُّكَ يَا بَيْتَ الْحَارِثِ كُفَيَّ عَلَيْنَا: أَلَيْسَتْ هَذِهِ بِأَتَانِكَ الَّتِي خَرَجْتَ
عَلَيْهَا، فَأَقُولُ: بَلَى وَاللَّهِ، وَهِيَ قَدَمَاتَا حَتَّى قَدِمْنَا مَنَارَ لَنَا مِنْ حَاضِرِ بَنِي سَعْدِ بْنِ بَكْرٍ.

قَدِمْنَا عَلَى أَجْدَبِ أَرْضِ اللَّهِ قَوْلَ الَّذِي نَفْسُ حَلِيمَةَ يَدِي إِنْ كَانُوا لَيَسْرَحُونَ
أَغْنَاهُمْ إِذَا أَصْبَحُوا وَيَسْرَحُ رَاعِي غَنَمِي، فَهَرُوحُ غَنَمِي بِطَانًا لَنَا حِفْلًا، وَتَرُوحُ
أَغْنَاهُمْ جِيَاغًا هَالِكَةً مَا يَهَا مِنْ لَبَدٍ. قَالَ: فَشَرِبْنَا مَا شِئْنَا مِنْ لَبَدٍ، وَمَا فِي الْحَاضِرِ
أَحَدٌ يَغْلِبُ قَطْرَةً وَلَا يَجِدُهُمَا. فَيَقُولُونَ لِرُعَايِهِمْ: وَلَيْكُمُ الْآ تَسْرَحُونَ حَيْثُ يَسْرَحُ
رَاعِي حَلِيمَةَ. فَهَسْرَحُونَ فِي الشَّيْبِ الَّذِي يَسْرَحُ فِيهِ رَاعِيْنَا.

قَالَتْ: وَكَانَ ^{مَعَهُ} يَشِبُّ فِي الْيَوْمِ شَبَابُ الصَّبِيِّ فِي شَهْرِ، وَيَشِبُّ فِي الشَّهْرِ شَبَابُ
الصَّبِيِّ فِي سَنَةٍ، فَبَلَغَ بَيْنًا وَهُوَ غَلَامٌ جَفَرٌ، قَالَتْ: فَقَدِمْنَا أُمُّهُ قَتْلًا لَهَا، وَقَالَ لَهَا أَبُوهُ:
رُدُّوَا عَلَيْنَا ابْنِي فَلْتَرْجِعْ بِهِ، فَإِنَّا نَخْشَى عَلَيْهِ وَبَاءَ مَكَّةَ. قُلْتُ: وَنَحْنُ أَضَرُّ بِشَأْنِهِ
لِمَا رَأَيْنَا مِنْ بَرَكَةِ قَالَتْ: فَلَمْ نَزَلْ بِهَا حَتَّى قَالَتْ: إِرْجِعَا بِهِ فَرَجَعْنَا بِهِ.

فَمَكَتْ عِنْدَنَا شَهْرَيْنِ قَالَتْ: فَبَيْنَا هُوَ يَلْعَبُ وَأَخُوهُ يَوْمًا خَلْفَ الْبُيُوتِ يَرْعَايَانِ بَيْنَهُمَا
لَنَا، إِذْ جَاءَنَا أَخُوهُ يَشْتَدُّ، فَقَالَ لِي وَلَا يَدِي: أَذْرِكَا أَخِي الْقُرْشِي، قَدْ جَاءَهُ رَجُلَانِ
فَأُضْجَعَاهُ، فَشَقًّا بَطْنُهُ، فَخَرَجْنَا نَحْوَهُ نَشْتَدُّ، فَانْتَهَيْنَا إِلَيْهِ وَهُوَ قَائِمٌ مُتَمَتِّعٌ لَوْنُهُ فَاعْتَقْتُهُ
أَبُوهُ وَاعْتَقْتُهُ، ثُمَّ قُلْنَا: مَا لَكَ أَيُّ بَنِي؟ قَالَ: أَتَانِي رَجُلَانِ عَلَيْهِمَا ثِيَابُ بِياضٍ
فَأُضْجَعَانِي، ثُمَّ شَقًّا بَطْنِي، قَوْلَ اللَّهِ مَا أَذْرِي مَا صَنَعَا. قَالَتْ: فَاحْتَمَلْنَاهُ فَرَجَعْتَا بِهِ. قَالَتْ
يَقُولُ أَبُوهُ: وَاللَّهِ يَا حَلِيمَةُ مَا أَرَى هَذَا الْغَلَامَ إِلَّا قَدْ أَصِيبَ، فَانْطَلِقِي فَلْتَرُدَّهُ إِلَى أَهْلِهِ
قَبْلَ أَنْ يَظْهَرَ بِهِ مَا تَخْشَوْفُ عَلَيْهِ. قَالَتْ قُلْتُ: يَكُونُ فِي أَهْلِهِ. قَالَتْ: لَا وَاللَّهِ إِنَّا

كَفَفْنَاهُ وَادَّبْنَا الْحَقَّ الَّذِي يَجِبُ عَلَيْنَا فِيهِ. ثُمَّ تَخَوَّفْتُ الْأَحْدَاثَ عَلَيْهِ. فَقُلْتُ: يَكُونُ فِي أَهْلِهِ. قَالَتْ: فَقَالَتْ أُمُّهُ: وَاللَّهِ مَا ذَاكَ بِكُمْ، فَأَخْبِرَانِي خَيْرَ كُفْمَا وَخَيْرَهُ، قَالَتْ: قَوْلَاللَّهِ مَا زِلْتُ بِنَا حَتَّى أَخْبِرْنَاَهَا خَيْرَهُ. قَالَتْ: فَتَخَوَّفْتُمَا عَلَيْهِ، كَلَّا وَاللَّهِ إِنْ لَانِي هَذَا لَشَأْنًا، أَلَا أَخْبِرُكُمْ عَنْهُ، إِنِّي حَمَلْتُ بِهِ فَلَمْ أَرَ حَمْلًا قَطُّ كَانَ أَخْفُ وَلَا أَعْظَمَ بَرَكَةً مِنْهُ، ثُمَّ رَأَيْتُ نُورًا كَأَنَّهُ شِهَابٌ خَرَجَ مِنْ جِيبٍ وَضَعْتُهُ أَصَابَتْ لِي أَغْتَاقُ الْإِبِلِ بِضَرِي، ثُمَّ وَضَعْتُهُ فَمَا وَقَعَ كَمَا تَقَعُ الصَّبِيَّانُ، وَقَعَ وَاضِعًا يَدَهُ بِالْأَرْضِ رَافِعًا رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ. دَعَاهُ وَالْحَقُّ بِشَأْنِكُمَا.

22- Ebu Yala, Halime bint'ül-Harise (r.a.)'den -ki o, Sad kabilesine mensup olup, Resulullah (a.s.)'ın süt annesidir- şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Mekke'de süt anneye verilecek çocuk aramak üzere, eşlerimden geride kalan kendime ait kır bir merkeb üzerinde Sa'd ibn Bekiroğullarının kadınları arasında yola çıkmıştım. Halime (rivayetine devamla) şöyle diyor: Kuraklık ve kıtlık bir seneydi. Öyle ki, kıtlıktan hiç bir şeyimiz kalmamıştı. Kocam el-Haris ibn Abdüluzza da benimle beraberdi. Yedeğimizde yaşlı bir devemiz vardı. Vallahi, hayvan bize bir damla bile süt vermiyordu. Kucağımda bir de küçük çocuğum vardı. Ağlamasından geceleri uyuyamazdık. Ne benim memelerimde ona emzirecek bir şey, ne de hayvanımızda ona içirecek süt vardı. Ama ben kendimden ümitliydim. Nihayet Mekke'ye vardığımızda içimizden, kendisine Resulullah (a.s.)'ın arz edilmemesi için hiç bir kadın kalmadı. Fakat babası olmadığı için onu hiç kimse almadı. Ancak biz, çocuğun babasının olmayışından dolayı onu emzirmenin hayırlı olacağını umuyorduk. O bir yetim idi. Bu sebeble biz, annesi ne yapabilir ki? diyorlardık. Nihayet arkadaşlarımız arasında benden başka çocuk alamayan hiç bir kimse kalmadı. Arkadaşlarımız bulduğu halde ben hiç bir şey bulamadan geri dönmekten korakarak kocama: "Vallahi ben dönüp o çocuğu mutlaka alacağım" dedim.

Halime şöyle devam ediyor: Nihayet çocuğun yanına geldim. Onu annesinden alarak kabilemin yanına döndüm. Kocam: "Gerçekten onu aldın ha?" dedi. Ben de: "Evet vallahi ondan başkasını bulamadım" dedim. Bunun üzerine kocam;

"İsabetli bir iş gördün. Belki bu sebeble Allah onun hakkında (bizim için)

22- el-Haysemi, Mecma'uzzevaid'inde "8/221" bu hadisi Ebu Ya'la'nın rivayet ettiğini ve Taberani'nin de benzerini rivayet ettiğini söylemiştir. Ancak şu kadar var ki, Taberani: Onun Halime bintü Züeyb olduğunu söylemiştir. Her iki rivayetin de ravileri sika-dır.

hayır yaratır" dedi. Halime (yine devam ederek şöyle) diyor: *Vallahi onu odama taşır taşımaz göğüslerim dilediği kadar süt verdi.*

Neticede çocuk kanasıya kadar emdiği gibi kardeşi de -Halime kendi kızını kastediyor- kanasıya kadar emdi. Kocam geceleyin kalkıp yaşlı devemize bakmaya gittiği, bir de ne görsün hayvanın memesi süt dolu. Böylece bizim dilediğimiz kadar süt verdi. Dolayısıyla kocam da, ben de doyasıya kadar süt içtik. O gece doymuş ve süte kanmış olarak hayırlı bir gece geçirdik. Çocuğumuz da rahat uyudu.

Halime rivayetine devamla diyor ki: -Kocasını kastederek- *Babası şöyle di-yordu: "Vallahi, ey Halime! Mübarek bir cana kavuştun. Çocuğumuz süte doymuş olarak rahatça uyudu." Sonra Mekke'den çıkuk. Allah'a yemin ederim ki, o geride kalan merkebin kafilinin önüne geçerek onları yetiştirecekleri şekilde geride bıraktı. Nihayet onlar şöyle diyorlardı. "Yazıklar olsun sana Ey bintü Harise. Bizi de bekle. Bu, gelirken bindiğin merkebin değil mi, kız?" Ben de: "Evet vallahi o" diyordum.*

Hayvan, Sa'd ibn Bekiroğulları yurduna gelinceye kadar hepsinin bineğinin önünde yürüyordu.

Nihayet Allah'ın en kurak arazisine gelmiştik. Halime'nin nefsi yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, Sa'doğulları sabah olunca koyunlarını otlatmak üzere kura salıyorlar, çobanım da benim koyunlarımı salıyordu. Neticede benim koyunlarım akşamleyin karınları doymuş ve memeleri sütle dolmuş olarak eve dönüyordu. Onları ise, aç ve bitap bir halde memelerinde hiç sütleri olmaksızın evlerine dönüyordu. Halime diyor ki: Bundan böyle mahallemizde hiçbir kimse bir damla bile süt sağlamazken ve de içecek süt bulamazken biz dilediğimiz kadar süt içiyorduk. Bunun üzerine Sadoğulları çobanlarına: "Yazıklar olsun size. Siz Halime'nin çobanını otlatığı yerlere götürmüyor musunuz?" diyorlardı... Halbuki onlar da bizim çobanımızın otlatığı vadide otlatıyorlardı.

Halime (rivayetine şöyle) devam ediyor: *Hız.Muhammed (a.s.) bir günde diğer çocukların bir ayda büyüdüğü kadar, bir ayda ise başkalarının bir yılda büyüdüğü kadar büyüyordu. Derken obur bir çocuk olarak altı yaşına ulaştı. Nihayet bir gün annesi geldi. Ben ve babası (kocasını kastediyor) ona: "Çocuğumuzu bize bırakınız. O'nu biz kendimiz getiririz. Zira onun Mekke'de veba (taun)ya yakalanmasından korkuyoruz" dedik. Ben ayrıca, "ondaki bereketi görüp bildiğimiz için çocuğun bizimle kalmasını çok arzu ediyoruz" dedim. Amine, bizden ayrılırken şöyle dedi: "Onu kısa zamanda getiriniz."*

Bunun üzerine biz de götürdük

Bundan sonra Hız. Muhammed (a.s.) yanımızda iki ay daha kaldı. Birgün kendisi evlerin arkasında oynuyor, kardeşi de kuzularımızı otlatıyordu. Kardeşi

aniden telaş içinde çıka geldi. Bana ve babasına "Kureysli kardeşimin imdadına yetişiniz. İki adam gelerek onu yere yatturdılar. Sonra karnını yatturdılar." dedi.

Bunun üzerine derhal evden çıkarak telaş içinde yanına koştuk. Nihayet vardığımızda rengi değişmiş bir halde ayakta duruyordu. Babası onu bağrına bastı. Ben de bağrıma bastım. Sonra kendisine "sana neler oldu ey oğulcuğumuz?" diye sorduk. Hz. Muhammed (a.s.): "Yanına üzerlerinde beyaz elbiseler olan iki adam geldi. Beni yanımın üzerine yatturdılar. Sonra da göğsümü yatturdılar. Allah'a yemin ederim ki, bana ne yaptıklarını bilmiyorum." cevabını verdi. Halime rivayetine devamla der ki: "O'nu sırtımıza alarak eve getirdik. Babası şöyle diyordu: "Ey Halime, Allah'a yemin ederim ki, ben bu çocuğun başına bir musibet geldi sanıyorum. Bırak çocuğu, hakkında korktuğumuz şeyler başımıza gelmeden ailesine teslim edelim."

Halime der ki, "Bunun üzerine ben de şöyle cevap verdim. "Hayır, Allah'a yemin ederim ki, şüphesiz biz O'nu gereği gibi koruduk, bu hususta üzerimize düşen görevi hakkıyla yerine getirdik." Sonra ben de çocuğun başına herhangi bir musibet gelmesinden korktum. Bunun için de -"Şayet bir şey olacaksa ailesi arasında olsun." dedim." Halime devamla der ki: "Çocuğun annesi "Allah'a yemin ederim ki bu olanlar sizin sebebinizle olmadı. Zira o iki adam sizin de onun da haberini bana haber verdiler." dedi." Halime rivayetine devam ederek, "Allah'a yemin ederim ki, fazla geçmeden çocuğun başına gelenleri annesine haber verdik. Amine: "Bu sebeble başına bir iş gelmesinden korktunuz öyle mi? Hayır, hayır, vallahi oğlumun hali budur. Ben size O'nun hakkında meydana gelenleri haber vereyim mi? Gerçekten ben O'na hamile idim. Bundan önce O'ndan daha hafif ve O'ndan daha bereketli bir hamilelik görmemiştim. Sonra doğuracağım zaman ayaklarım arasından parlak bir yıldız şeklinde bir nurun çıktığını gördüm. Bu nur sayesinde Busra'daki develerin boyunlarını gördüm. Daha sonra O'nu doğurduğumda diğer çocukların düştüğü gibi düşmedi. Ellerini yere dayayarak ve başını semaya kaldırarak düştü. Bırakınız O'nu kendi halinizle başbaşa kalınız" dedi."

DERSLER VE ÖĞÜTLER

Üstad Muhammed el-Gazzali 'Fıkhus-Sire' adlı eserinde bu konuda şunları söyler:

"Çocukların böyle yaylada yetişmesi, tabiatın kucagında gelişmeleri, temiz havadan istifade etmeleri içindir. Ve bu kabil yetişme fıtrata çok daha yakındır. Çünkü insanın azaları gelişir, duyguları sadeleşir, düşüncesi ve hisleri hürriyete kavuşur.

Çünkü yayla hayatı evlatlarımızın kapalı kutular gibi içindkilerin üzerine kapanan, birbirine bitişmiş büyük binalar içindeki daracık dairelerde yaşama-

larından ve onların derin bir teneffüs ve tabi bir hava lezzetinen mahrum olmalarından uzaktır."

Şüphe yok ki, yeni medeniyetle birlikte gelen sinir bozuklukları, tabiatıtan uzaklaşmaktan ve sanayiye boğulmaktan kaynaklanmaktadır. Biz, Mekke'lilerin yayla hayatına yönelmelerini, oralarındaki geniş düzlüklerde çocukluklarının geçmesine olan arzularına bağlıyor ve onları takdir ediyoruz. Eğitim uzmanları çocuğun ilk beşiğinin tabiat olmasını tavsiye etmektedirler. İçinde bulundukları kâinatın gerçekleriyle uyum sağlasınlar diye eğitim yerlerinin tabiat olmasını temenni etmektedirler. Öyle görünüyor ki, şehirleşmenin ve sanayileşmenin alabildiğine arttığı günümüzde bu olay üzerinde en çok düşünülmesi gereken şeydir.

NEBİ (A.S.)'NİN GÖĞSÜNÜN YARILMASI OLAYININ TEKRARI

'Serhu's-Sadr' meselesi, Sad kabilesine mensup Halime'den rivayet edilen haber ile daha önceki fasılda da ele alınmıştır.

۲۳- رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ عُثْبَةَ بْنِ عَبْدِ السَّلَامِ أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: كَيْفَ كَانَ أَوَّلُ شَأْنِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «كَانَتْ حَاضِيَتِي مِنْ بَنِي سَعْدِ بْنِ بَكْرٍ، فَأَنْطَلَقْتُ أَنَا وَابْنُ لَهَا فِي بَهْمٍ لَنَا، وَلَمْ نَأْخُذْ مَعَنَا زَادًا فَقُلْتُ: يَا أَخِي اذْهَبْ فَأَيُّنَا يَزَادُ مِنْ عِنْدِ أُمِّتِنَا فَأَنْطَلِقُ أَجْبَى، وَكُنْتُ عِنْدَ الْبُهْمِ، فَأَقْبَلَ طَيْرَانِ أَيْضَانِ كَأَنَّهُمَا يَسْرَانِ. فَقَالَ أَحَدُهُمَا لِصَاحِبِهِ: أَمَوُ هُوَ؟ قَالَ: نَعَمْ. فَأَقْبَلَ يَتَدِيرَانِي فَأَخَذَانِي قَبْطَحَانِي لِلْقَفَاءِ، فَشَقَا بَطْنِي، ثُمَّ اسْتَخْرَجَا قَلْبِي فَشَقَّاهُ، فَأَخْرَجَا مِنْهُ عِلْقَتَيْنِ سَوْدَاوَيْنِ، فَقَالَ أَحَدُهُمَا لِصَاحِبِهِ: حِصْءٌ - يَعْنِي بَعْطَةٌ - وَاجْتِمِعَ عَلَيْهِ بِخَاتَمِ النَّبُوءَةِ، فَقَالَ أَحَدُهُمَا لِصَاحِبِهِ: اجْعَلْهُ فِي كِفْفَةٍ، وَاجْعَلِ الْفَا مِنْ أُمِّتِي فِي كِفْفَةٍ، فَإِذَا أَنَا أَنْظُرُ إِلَى الْأَلْفِ فَوْقِ أَشْفِقُ أَنْ يَخْرُجُوا عَلَيَّ، فَقَالَا: لَوْ أَنَّ أُمَّتَهُ وَزَرْتِ بِهِ لَمَالَ بِهِمْ. ثُمَّ انْطَلَقَا وَتَرَكَانِي وَفَرَّقْتُ فَرَقًا شَدِيدًا، ثُمَّ انْطَلَقْتُ إِلَى أُمِّي فَأَخْبَرْتُهَا بِأَلَّذِي رَأَيْتُ، فَاشْفَقَتْ أَنْ يَكُونَ قَدْرُ النَّبِيِّ فَقَالَتْ: أُعِيذُكَ بِاللَّهِ، فَرَحَلْتُ بَعِيرًا لَهَا فَجَعَلَتْنِي عَلَى الرَّحْلِ، وَرَكِبْتُ خَلْفِي، حَتَّى بَلَغْنَا أُمِّي فَقَالَتْ: أُدَيْتُ آمَاتِي وَذِمَّتِي، وَحَدَّثْتُهَا بِأَلَّذِي رَأَيْتُ. فَلَمْ يَرُعْهَا ذَلِكَ، فَقَالَتْ: إِنِّي رَأَيْتُ خَرَجَ بَنِي نُوْرًا أَصَاعَتْ مِنْهُ قُصُورُ الشَّامِ».

23- Hakim'in, Utbe ibn Abdüs-Sülemi (r.a.)'den rivayetince göre Utbe şöyle demiştir:

"Bir adam Resulullah (a.s.)'a "Ey Allahın Resulü, kalbinin açılması hadisesi ilk defa nasıl oldu?" diye sormuştu. Resulu Ekrem ise şu mukabelede bulunmuştu: "Süt annem Sa'd bin Bekiroğullarından bir kadındı. Ben ve onun kızı kuzularımızı olatmaya gılmıştık. Fakat yanımıza yiyecek hiçbir şey almamıştık. Bu sebeble ben kız kardeşime: "Ey kardeşim, git de annemizln yanından bize yiyecek birşey getir" dedim. Kardeşim de hemen gitti. Ben ise kuzuların yanında kaldım. O sırada sanki akbabaya benzeyen iki tane kuş geldi. Onlardan biri diğerine "Bu, o mu?" diye sordu. O da "evet" dedi. Hemen süratle yanıma gelerek beni alıp sırtının üzerine yere yattırdılar ve göğsümü yadılar. Sonra kalbimi çıkarak onu da ikiye ayırıp içerisinden pıhtılaşmış iki parça siyah kan çıkardılar. Bundan sonra biri diğerine: "O'nu dık ve üzerini nübüvvet mührü ile mühürle" dedi.

Bunun üzerine birisi diğerine: "O'nu bir terazinin gözüne, ümmetinden bin kişiyi de diğer bir gözüne koy" dedi. Ben ise o esnada üzerime kapanmalarından korkarak üstümde duran diğer bir kuşa bakıyordum. Nihayet şöyle dediler: "Şayet ümmetinin tamamı onunla tartılacak olsaydı, o hepsinden ağır gelirdi." Sonra beni bırakıp gittiler. Ben çok şiddetli bir şekilde korkmuştum. Sonra hemen anneme giderek gördüğüm şeyleri haber verdim. Bunun üzerine o da bana bir zarar gelmesinden korktu ve "senin için Allah'a sığınırım" dedi. Ve devesinin palanını vurup beni üzerine bindirdi ve kendisi de arkama bindi. Nihayet annemin yanına ulaşınca "emanetimi ve sorumluluğumu yerine getirdim" dedi. Ben karşılaştığım manzarayı ona da anlatım. Fakat o bundan korkmadı. Annem "Muhakkak ki ben, benden bir nur çıktığını ve o nurdan Şam'ın saraylarının aydınlandığını gördüm." dedi."

٢٤ — رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَتَاهُ جَبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ — وَهُوَ يَلْعَبُ مَعَ الْغُلَمَانِ — فَأَخَذَهُ فَصَرَعَهُ فَشَقَّ عَنْ قَلْبِهِ فَاسْتَخْرَجَ الْقَلْبَ، فَاسْتَخْرَجَ مِنْهُ عِلْقَةً، فَقَالَ: هَذَا حَظُّ الشَّيْطَانِ مِنْكَ، ثُمَّ غَسَلَهُ فِي طَسْتٍ مِنْ ذَهَبٍ بِمَاءٍ زَمْزَمَ، ثُمَّ لَأَمَهُ، ثُمَّ أَعَادَهُ فِي مَكَانِهِ، وَجَاءَ الْغُلَمَانُ يَسْعَوْنَ إِلَى أُمِّهِ — يَعْنِي ظَهْرَهُ — فَقَالُوا: إِنَّ مُحَمَّدًا قَدْ قُتِلَ، فَاسْتَقْبَلُوهُ وَهُوَ مُتَّقِعُ اللَّوْبِ، قَالَ أَنَسُ: وَقَدْ كُنْتُ أَرَى آثَرَ ذَلِكَ الْمَخِيطِ فِي صَدْرِهِ.

23- el-Müstedrek, 2/616, Hakim: "Bu hadis, Müslim'in şartlarına göre sahihdir. Fakat Müslim onu rivayet etmemiştir" demekle ve bunu aynen Zehebi de ikrar etmektedir.

24- Müslim'in, Enes ibn Malik (r.a.)'den rivayetince göre Enes şöyle demiştir:

"Resulullah (a.s.) (küçüklüğünde) çocuklarla oynarken Cebrail (a.s.) gelerek O'nu tutmuş ve yere yatırarak kalbini yarmış, kalbini çıkararak ondan bir kan pıhtısı almış ve Peygamber (a.s.)'e hitaben:

"İşte bu şeytanın sendeki nasibidir" demiş. Sonra kalbini alın bir tasın içindeki zemzem suyu ile yıkamış ve kapamış sonra da yerine iade etmiş (ordaki) çocuklar koşarak Resulullah (a.s.)'in annesine (yani süt annesine) gelmişler ve: "Muhammed öldürüldü" demişler. Sonra onu rengi uçmuş bir halde karşılamışlar. Enes: Ben, Resulullah (a.s.)'in göğsünde bu dikişlerin eserini gördüm, demiştir."

٢٥- رَوَى التَّيَّمِيُّ عَنْ أَنَسٍ - أَيْضًا - قَالَ: إِنَّ الصَّلَوَاتِ فُرِصَتُ بِنَكَّةٍ، وَإِنْ مَلَكَتْ أُنْيَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَذَهَبَ بِهٖ إِلَى زَمْزَمَ، فَشَقَّ بَطْنَهُ، وَأَخْرَجَا حَشْوَهُ فِي طَبَسٍ مِنْ ذَهَبٍ، فَغَسَلَهُ بِمَاءِ زَمْزَمَ، ثُمَّ كَبَسَا جَوْفَهُ حِكْمَةً وَعِلْمًا.

25- Nesâi, (yine) Enes ibn-i Malik (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Beş vakit namaz Mekke'de farz kılındı. Şüphesiz iki melek, Resulullah (a.s.)'e gelerek onu zemzem (kuyusunu) götürdüler. Sonra göğsünü açtılar, kalbini çıkarıp altından bir tasın içerisine koyarak zemzem suyu ile yıkadılar. Sonra da içerisini hikmet ve ilimle doldurdular."

Bir Açıklama

Müslim'in rivayet ettiği bu olay, Nesai'nin zikrettiği olaydan ayırdır. Müslim'in naklettiği olay sahrada iken, öbürü ise Mekke'de vuku bulmuş ve bu diğerrinden sonra meydana gelmiştir.

٢٦- رَوَى عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ عَنْ أَبِي بَرٍّ كَتَبَ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ كَانَ حَرِيصًا عَلَى أَنْ يَسْأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ أَشْيَاءَ لَا يَسْأَلُهُ عَنْهَا غَيْرُهُ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! مَا أَوَّلُ مَا رَأَيْتَ مِنْ أَمْرِ النَّبُوَّةِ؟ فَاسْتَوَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ جَالِسًا، وَقَالَ: «لَقَدْ سَأَلَتْ أَبَا هُرَيْرَةَ، إِنِّي لَفِي صَحْرَاءَ ابْنِ عَشْرٍ سِنِينَ وَأَشْهُرَ، وَإِذَا بِكَلَامٍ فَوْقَ رَأْسِي، وَإِذَا

24- Müslim 1/147, 1-Kitabül İyman, 74-Resulullah (a.s.)'ın geceleyin semelara yükselmesi ve namazların farz kılınması babı.

25- en-Nesâi, 1/224 Kitabüs-salah, "Namaz nerede farz kılındı?" babı.

بِرَجُلٍ يَقُولُ لِرَجُلٍ: أَهْوَ هُوَ؟ قَالَ: نَعَمْ، فَاسْتَقْبَلَنِي بِوُجُوهِ لَمْ أَرَهَا لَخَلْقٍ قَطُّ، وَأَرْوَاحٍ لَمْ أَجِدْهَا مِنْ خَلْقٍ قَطُّ، وَثِيَابٍ لَمْ أَرَهَا عَلَى أَحَدٍ قَطُّ، فَأَقْبَلَا إِلَيَّ يَمْشِيَانِ حَتَّى أَخَذَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا بِصُدْرِي، لَا أَجِدُ لَأَحَدِهِمَا مَسًّا، فَقَالَ أَحَدُهُمَا لِصَاحِبِهِ: أَصْبِغْنَاهُ، فَأُصْجَعَانِي بِلَا قَصْرٍ وَلَا هَضْرٍ، فَقَالَ أَحَدُهُمَا لِصَاحِبِهِ: أَفَلَيْقَ صَدْرُهُ. فَهَوَى أَحَدُهُمَا إِلَى صَدْرِي فَقَلَقَهَا — يَمِذَا أَرَى — بِلَا دَمٍ وَلَا وَجَعٍ. فَقَالَ لَهُ: أَخْرِجِ الْغِلَّ وَالْحَسَدَ، فَأَخْرَجَ شَيْئًا كَهَيْئَةِ الْعَلَقَةِ، ثُمَّ نَبَذَهَا فَطَرَحَهَا، فَقَالَ لَهُ: أَذْخِلِ الرَّحْمَةَ وَالرَّأْفَةَ، فَإِذَا مِثْلُ الَّذِي أَخْرَجَ شَيْءَ الْفِصَّةِ، ثُمَّ هَزَّ إِلَهُمَا رَجُلِي الْيَمْنَى، فَقَالَ: أَغْدُ وَأَسْلِمُ فَرَجَعْتُ بِهَا أَغْدُو بِهَا رَقَّةً عَلَى الصَّغِيرِ وَرَحْمَةً عَلَى الْكَبِيرِ.

26- Abdullah İbn-i Ahmed İbn-i Hanbel, Ubey İbn-i Ka'b (r.a.)'dan şöyle (dediğini) rivayet etmiştir.

"Ebu Hureyre (r.a.), Resulullah (a.s.)'a başkasının sormadığı şeyleri sormaya düşkün idi. Bu sebeble o (bir gün): "Ey Allahın Resulü. Nübüvvet emnanesi olarak gördüğün ilk şey nedir?" diye sordu. Bunun üzerine Peygamber (a.s.) oturur bir halde doğruldu ve şu cevabı verdi:

"Ey Ebu Hureyre. Hakikaten mühim bir sual sordun. Ben on yaşında iken bir sahrada bulunuyordum. Aniden başımın üstünde bir ses işittim. O sırada bir kişi diğerine "Bu, o mu?" diye soruyordu. O da "Evet" diye cevap verdi. Sonra bir takım yüzlerle karşıladılar. Öylesi yüzleri hiç bir insanda görmedim. Öyle kuvvetliydiler ki, benzerine hiçbir mahlukda rastlamadım. Ve bir takım elbisele-ri vardı ki onları hiçbir kimsenin üzerinde görmedim. Nihayet yürüyerek bana doğru geldi. Her birisi bir yanımdan tuttu. Bu öylesine bir tutma idi ki, ben onların dokunduklarını bile hissetmiyordum. Onlardan biri diğerine: "O'nu yanının üzerine yatır" dedi. Bunun üzerine o da beni incimeden yere yattı. Sonra o birisi diğerine: "Göğsünü yar" dedi. Derken birisi göğsümün üzerine eğilerek kansız ve acısız olarak benim göreceğim şekilde göğsümü açtı. Bu sefer bu ötekine: "Kın ve hased çıkar" dedi. O da pıhtılaşmış kan şeklinde bir şey çıkardı, sonra onu attı. Bu defa o diğerine: "Rahmet ve şefkati koy" dedi. O sırada parçaya benzeyen şeyi çıkaranın yaptığı gibi yaptı. Sonra sağ ayağının baş parmağını hareket ettirdi. Bunun üzerine "güt ve kurtul" dedi. Ben bu sayede, kliçklere acıyıcı, büyüklere merhamet edeci bir hale geldim"

26) Bu hadisi Abdullah İbn-i Ahmed, Ahmed İbn-i Hanbel'in müsnedi üzerine tahrir etti-ği ziyada'ında rivayet etmiştir. Ravileri sahîhdır. Onları İbn Hibban da kabul etti.

DERSLER VE ÖĞÜTLER

Üstad Muhammed el-Gazzali bu konuda şunları söylemektedir:

"Hz. Muhammed (a.s.) henüz yanlarında silt emen bir çocuk iken Halime ve kocasını korkutan bu olayın daha sonra, bir kez daha tekrar ettiğini görüyoruz. Bu sefer Hz. Muhammed (a.s.) peygamberdir ve yaşı elliye aşmıştır. Malik İbn-i Sasa'dan rivayete göre Resulullah (a.s.) onlara İsrâ gecesini anlatarak buyurdu ki: "Ben, Hatim (-Belki de Hicr dedi-) denilen yerde uyku ile uyanıklık arasında yatarken bana birisi geldi ve şuradan şuraya kadar -boğazından göğsüne kadar- yadı". Resulullah (a.s.) devam ederek şöyle dedi: "Kalbimi çıkardı, sonra iman dolu altın bir leğen getirildi ve kalbimi yıkadı. Sonra da iç organlarımı yıkadı. Daha sonra onları yerine koydu..."

Bu hadislerden elde edeceğimiz bir şey varsa o da ilâhi inayetin Hz. Muhammed (a.s.) gibi mümtaz bir insanı diğer insanlarda mevcut küçük vesveselerden koruduğu, ona sahip çıkıp terketmediği, yalnız bırakmadığıdır. Kötülük dalgalarının her tarafı doldurduğu dünya hayatı içinde, bazı kalbler bu dalgalara kapılacak ve etkisi altında kalacaklardır. Yalnız Peygamber kalbleri -Allah'ın muhafazası ile- bu kirli cereyanlara kapılmayacak ve sarsılmayacaktır. Çünkü yüce Allah onları, günahların pisliğinden korumuş ve kollamıştır.

el-Kastalâni 'el-Mevahib' adlı eserinde bu konuda şunları kaydeder:

"Rivayetlerden öyle anlaşılıyor ki, Resulullah (a.s.)'ın bu şekilde göğsünün yarılması (şakkus sadr) olayı nübüvvet alametleridir. Ve çocukluk döneminde bir kaç kez tekrar etmiştir. Bu olaylar peygamberlerin (a.s.) bî'setten önce de mucize göstermeleri, nübüvvet alametleri olması sebebiyle caiz ve mümkündür."

Ulema, insanda maddî bir kalbin bulunduğunu ve bu kalb vasıtasıyla insanın iman ve küfrün, umut ve korkunun, sevgi ve nefretin yeri olan hakiki kalble bir nevi irtibat kurduğunu zikreder. -Her ne kadar kalbde ve kalbin üzerinde meydana gelen bu olaylar, Hz. Muhammed (a.s.) tarafından hissedilmiş olsa bile- şüphe yok ki, bu maddî bir yarılma (şakkus-sadr) olayı, gaybi hakikatlerden biri olan ikinci kalbe yöneliktir. İşte hastalanan, üzerinde bir takım sıkıntılar toplanan ve utanma duygusuna kapılan kalp, bu kalbdır.

Nübüvvetten, yani teklife muhatab olmadan önce, şakkus-sadr olayının tekrar etmesi de, Hz. Muhammed (a.s.)'ın kalbinin vahye hazırlık ve ıslah bakımından özel bir hal üzere kalmasında Allah'ın iradesinin varlığına işaret edilmiştir. Bu husus, kalblerin en temizinin dahi saf ve temiz olarak devam etmesi için sebeblere hakim olan Allah'ın inayetine muhtaç olduğunu ifade eder. Ayrıca bu olayın İsrâ ve Mi'rac hadisesinden önce tekrarlanmasında kalbî makamlardan bir kısmının, kalb temizliğinin artmasına ihtiyaç duyduğuna işaret edilmektedir.

NEBİ (A.S)'NİN KOYUN GÜTMESİ

۲۷- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنْ النَّبِيِّ ﷺ :
«مَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِيًّا إِلَّا رَعَى الْغَنَمَ» فَقَالَ أَصْحَابُهُ: وَأَنْتَ؟ فَقَالَ: «نَعَمْ، كُنْتُ أَرْعَاهَا عَلَى قَرَارِيطَ لِأَهْلِ مَكَّةَ».

27- Buhari'nin, Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayetine göre Nebi (a.s.):

"Allah'ın gönderdiği hiç bir peygamber yoktur ki koyun gütmüş olmasın.." buyurdu. Bunun üzerine ashabı:

"(Ya Resulullah) sen de mi?" diye sordular da Resul-i Ekrem:

"Evet, ben de Kararî mevkiinde Mekke ehlinin koyunlarını gülderdim" buyurdu."

DERSLER VE ÖĞÜTLER

1- Koyun gütmenin hikmeti:

Hafız İbn Hacer 'Feth'ul-Bâri' adlı eserinde, ulemanın bu konuda şunları söylediğini kaydeder:

"Peygamberlerin, nübüvvetden önce koyun gütmek suretiyle Allah (c.c.) tarafından ta'lim edilmesindeki hikmet, istikbalde mükellef olacakları, ümmetin işlerini idare ve nübüvvet vazifesini ikameye bir alıştırmadır. Çünkü hayvanlarda bir arada bulunmaları, onlara hilm ve şefkat kazandırır. Zira koyunları idare

27- el-Buhari, 4/441, 37 - Kitâbü'l İcare, 2-Resul-i Ekrem'in Kararî mevkiinde koyun gütmesi babı. Bu hadisın benzerini İbn Mace de tahric etmiştir. (2/727), 12- Kitâbü'l Ticare 5-Lafızda az bir değışiklik ile sanaatlar babı.

etmeye, merada dağıldıktan sonra toplamaya, bir otlaktan diğerine taşımaya, yırtıcı ve hırsız gibi düşmanlara karşı müdafaa etmeye sabrettikleri ve az çok değişik olmakla beraber tabiatlarının farklılığını ve merhamete muhtaç olduklarını anladıkları zaman, bütün bunlardan ümmetlerinden gelecek eziyetlere karşı sabretme alışkanlığı kazanır, tabiatlarının değişik ve akıllarının birbirinden farklı olduğunu anlarlar. Böylece onların bozulan yönlerini tamir ve zayıflarına merha-met eder, onlarla güzel anlaşırılar. Dolayısıyla bunun meşakkatine katlanmaları, aynı şeyi ilk defa düzenlemiş olmalarından daha kolay olur. Çünkü hayvanları idare etmeleri onlara bu hususta tedrici bir tecrübe kazandırmış olur. Bu husus için koyunun seçilmesinin sebebi ise, bu mübarek hayvanın sair hayvanlardan daha münis, fıtraten daha zayıf ve meradaki hayvan itibarıyla deve ve sığırdan daha ziyade dağılmaya meyyal olmasındandır. Üstelik deve ve sığırın bağlanması mümkün iken koyun için böyle bir şey düşünülemez. Diğer taraftan koyunlar, dağınık yaşamaya meyyal olmakla beraber diğer hayvanlardan daha çabuk teslim olurlar, itaat ederler."

Resulullah (a.s.)'ın, ekrem-i mahlukat olduğunu bildiği halde, zatını çobanlıkla tavsif etmesi, Rabbine karşı tevazu göstermesi; ve Rabbinin kendisinden ve kardeşleri olan sair enbiya (a.s.)'nın üzerindeki nimetlerini açıkça ifade etmeye bir işarettir.

2- Rızık elde etme vasıtalarına sarılma:

Rızık elde etme konusunda sebeblere sarılmak ve sebeblere sarılmayı bırakmamaktan bahsetmekte ve bunlardan herbirinin yerli yerinde yapılmasının gerektiğini söylemektedirler. İşte Resulullah (a.s.)'in sıfretti bu idi. Zira O'nun nübüvvetten önceki hayatı, rızık temin etmek için sürekli çalışmakla geçmiştir. Koyun ve deve gütmekten ticarete ve ortaklığa varıncaya kadar hepsini yapmıştır. Aynı şekilde bu durum nübüvvetinden sonra da bir müddet devam etmiştir. Nihayet İslami davet, bu tür çalışmalardan ayrı kalmasını gerektirmiştir. O'nun işe temini noktasındaki sebepleri terk etmesi de gene en mükemmel bir şekilde olmuştur.

Hayber arazisi fethedilinceye kadar Nebi (a.s.)'nin rızık konusunda belli bir kazancı bulunmuyordu. O, zühd, iffet ve tevekkülle sarılıyordu. Dolayısıyla O'nun hem rızık elde etme vasıtalarına tevessülü hem de bunu terk etmesi hâli nübüvvetinin alemlerindendi.

**NEBİ (A.S.)'NİN Bİ'SETTEN ÖNCE DAHI
ŞANINA LEKE GETİRECEK ŞEYLERDEN
MASUM OLUŞU**

**KABE'NİN BİNA EDİLMESİ VE
PEYGAMBER (AS.)'İN AVRET MAHALLİNİN
AÇILMASINDAN MASUM OLMASI**

٢٨- رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ أَبِي الطَّفِيلِ، قَالَ: لَمَّا بُنِيَ الْبَيْتُ كَانَ النَّاسُ يَنْقُلُونَ الْحِجَارَةَ وَالنَّبِيُّ ﷺ يَنْقُلُ مَعَهُمْ، فَأَخَذَ الثُّوبَ وَوَضَعَهُ عَلَى عَاتِقِهِ فَنُودِيَ: لَا تَكْشِفْ عَوْرَتَكَ، فَأَلْقَى الْحَجَرَ وَلَبَسَ ثَوْبَهُ.

28- Hakim'in, Ebu't-Tufeyl (r.a.)'den rivayetine göre o şöyle demiştir:

"Kâbe bina edilirken insanlar taş getiriyor, Resulullah (a.s.) da onlarla birlikte taş taşıyordu. (Taş omuzunu acıtmamasın diye) izarını çıkarıp omuzuna koymuştu. Tam o sırada "Avret mahallini açma diye nida edilmiş" Peygamber (a.s.)'de hemen taşı bırakmış ve izarını giyinmişti."

٢٩- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: لَمَّا بُنِيَ الْكَعْبَةُ ذَهَبَ النَّبِيُّ ﷺ وَعَبَّاسٌ يَنْقُلَانِ الْحِجَارَةَ، فَقَالَ عَبَّاسٌ لِلنَّبِيِّ ﷺ: اجْعَلْ إِزَارَكَ عَلَى رَقَبَتِكَ يَمَكَّ مِنَ الْحِجَارَةِ، فَخَرَّ إِلَى الْأَرْضِ، وَطَمَحَتْ عَيْنَاهُ إِلَى

28- el-Müstedrek, 4/179, Hakim: "Bu hadis Buhari ve Müslim'in şartlarına göre sened yönünden sahih olduğu halde onlar bunu sahihlerinde rivayet etmediler" demiş ve bunu Zehebi de kabul etmiştir.

السَّمَاءِ، ثُمَّ آفَاقَ فَقَالَ: «إِزَارِي إِزَارِي»، فَشَدَّ عَلَيْهِ إِزَارُهُ.

29- Buhari, Cabir İbn-i Abdullah (r.a.)'dan rivayet etmiştir. Cabir der ki:

"Kâbe bina edilirken Peygamber (a.s.) ile Abbas taş geürmeye gittiler. Abbas, Peygamber (a.s.)'e:

"Taşlardan seni koruması için esvabını omuzuna koy" dedi. (O da öyle yaptı) fakat derhal yere düştü ve gözleri semaya dikildi. Sonra ayılarak, "Esvabı ver, esvabımı" dedi. Abbas da üzerine esvabını kuşattı."

Hafız İbn-ul-Hacer 'Feth-ul-Bâri'de benzeri bir rivayette "Bundan sonra bir daha çıplak olarak görülmedi" şeklinde varid olduğunu söylemiştir.

NEBİ (A.S.)'NİN CAHİLİYYE İŞLERİNDEN KORUNMASI

۳۰- رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «مَا هَمَمْتُ بِمَا كَانَ أَهْلُ الْجَاهِلِيَّةِ يُهْمُونَ بِهِ إِلَّا مَرَّتَيْنِ مِنَ الدُّفْرِ، كِلَاهُمَا يَنْصِبُنِي اللَّهُ تَعَالَى مِنْهُمَا، قُلْتُ لَيْلَةً لَفَتَنِي كَانَ مَعِيَ مِنْ قُرَيْشٍ لِي أَعْلَى مَكَّةَ فِي أَغْنَامٍ لِأَهْلِيهَا تُرْعَى: أَبْصِرْ لِي غَنَمِي حَتَّى أَشْمُرَ هَذِهِ اللَّيْلَةَ بِمَكَّةَ كَمَا تَسْمُرُ الْفَقِيَانُ قَالَ: نَعَمْ، فَخَرَجْتُ فَلَمَّا جِئْتُ أَدْنَى دَارٍ مِنْ دُورِ مَكَّةَ سَمِعْتُ غَنَاءَ وَصَوْتَ دُفُوفٍ وَزَمْرٍ قُلْتُ: مَا هَذَا؟ قَالُوا فَلَانٌ تَزُوجُ فَلَانَةَ لِرَجُلٍ مِنْ قُرَيْشٍ تَزُوجُ امْرَأَةً، فَلَهَوْتُ بِذَلِكَ الْغَنَاءِ وَالصَّوْتِ حَتَّى غَلَبَنِي غَنَمِي فَنِمْتُ فَمَا أَبْقَطَنِي إِلَّا مَسُّ الشَّمْسِ، فَوَجَعْتُ فَسَمِعْتُ بِمِثْلِ ذَلِكَ فَبَقِلَ لِي بِمِثْلِ مَا قَبِلَ لِي فَلَهَوْتُ بِمَا سَمِعْتُ وَغَلَبَنِي غَنَمِي فَمَا أَبْقَطَنِي إِلَّا مَسُّ الشَّمْسِ. ثُمَّ رَجَعْتُ إِلَى صَاحِبِي فَقَالَ: مَا فَعَلْتَ قُلْتُ: مَا فَعَلْتُ شَيْئًا. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «قَوْلَ اللَّهِ مَا هَمَمْتُ بِغَدَا أَبَدًا بِسُوءِ مِمَّا يَعْمَلُ أَهْلُ الْجَاهِلِيَّةِ حَتَّى أَكْرَمَنِي اللَّهُ تَعَالَى بِتَبَوُّعِهِ».

29- Buhari, 7/145, 63-Kütübü Menakıb-ül-Ensar, 25- Kabe'nin bina edilmesi babı.
Müslim, 1/268, 3-Kütübül-Hayz, 19- Kazayı hacet için örtülecek şey babı.

30- Hâkim'in, Ali İbn-i Ebi Talib (r.a.)'den rivayetine göre Ali (r.a.): "Resulullah (a.s.)'ın şöyle dediğini işittim" demiştir:

"Cahiliyye çağında yaşayan insanların yaptıkları işlere ömrüm boyunca iki defadan başka asla teşebbüs etmedim. Her defasında da Allah (onlarla benim arama girip) beni onlardan alıkoymuştur. Bir gece Mekke'nin yukarı taraflarında benimle birlikte Mekkelilerin koyunlarını güden Kureysli gence:

"Benim koyunlarına baksan da ben de bu gece Mekke'ye gidip gençlerin yaptığı gibi gece sohbetlerine katılsam" dedim. Genç:

"Olur (istediğin gibi yap)" dedi. Ben de bunun için yola çıktım. Mekke'nin girişindeki en yakın eve geldiğimde def ve çalgı sesleriyle karışık bir şarkı duydum, da:

"Bu nedir?" diye sordum.

"Kureysli falan adamın kızı falan kadın ile falan adamın düğünü" dediler. Bunun üzerine bu sesle beraber şarkıyı dinlemek amacıyla oyalandım. Neticede gözlerim yorgun düştü de sabah güneşinin sıcaklığını hissedinceye kadar oracıkta uyuya kaldım. Uyanınca arkadaşımın yanına döndüm (ve olanları ona anlattım.) Başka bir gece yine arkadaşımın izin alarak Mekke'ye geldim ve ilk gece duyduğum şeylerin aynısını yine duydum. (Sorduğumda da) daha önceki söyleyenler gibi söylendi. Bunun üzerine duyduğum seslerle oyalandım. Yine gözlerim yorgun düştü de sabah güneşinin sıcaklığını hissedinceye kadar oracıkta uyuya kaldım. Sonra arkadaşımın yanına döndüm. Arkadaşım bana: "Ne yaptın?" dedi. Ben de "hiç bir şey yapmadım" dedim. Resulullah (a.s.) devam ederek "Bu başuma gelenler sebebiyle Allah'a yemin ederim ki, bundan sonra Allah beni peygamberlikle şereflendirinceye kadar cahiliyye insanların yaptıkları kötü işlerden hiç birisine ebediyen teşebbüs etmedim" buyurdu."

Bir Açıklama

Bu hadisi şerifler Allah Tealanın, Resulünü (a.s.), onun yüce tabiatına ve yüce şifetine aykırı olan herşeyden muhafaza buyurmuş ve apaçık olaylarla korumuş ve kollamış olduğunu göstermektedir. Bunun sebebi ise, büyük davaları omuzlayacak olanların tabiatlarında cahiliyye insanların yaptığı bu gibi çirkin işlere ilgi duymalarını önlemek ve onların şanına layık bir şekilde hayat sürmelerini sağlamak içindir.

30- el-Müstedrek, 2/245, Hâkim: "Bu hadis Müslim'in şarhlarına göre sahih olup Buhari ve Müslim onu rivayet etmedi" demiş ve Zehebi de bunu kabul etmiştir. Fakat bazı muhaddisler bu hadisi zayıf saymışlardır.

NEBİ (A.S.)'NİN HILFU'L-FUDUL (FAZİLETLER ANLAŞMASIN)A KATILMASI

۳۱- رَوَى ابْنُ سَعْدٍ عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «مَا أَحَبُّ أَنْ لِي بِحُلْفَةٍ حَضْرَتُهُ بِذَلِكَ ابْنِ جُدْعَانَ حُمَرَ النَّعَمِ وَأَنِّي أَغْدِرُ بِهِ، هَاشِمٌ وَزُهْرَةٌ وَتَيْمٌ، فَخَالَفُوا أَنْ يَكُونُوا مَعَ الْمَظْلُومِ مَا بَلَ بَعْرَ صُوفَةٍ، وَلَوْ دُعِيْتُ بِهِ لِأَجْنَبٍ، وَهُوَ جَلْفُ الْقُضُولِ». قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ: وَلَا نَعْلَمُ أَحَدًا سَبَقَ بَنِي هَاشِمٍ بِهَذَا الْحُلْفَةِ.

31- İbn Sa'd'ın Cübeyr İbn Mu't'im (r.a.)'den rivayetine göre Cübeyr (r.a.) şöyle demiştir:

"Resulullah (a.s.): Abdullah İbn Cüdân'ın evinde iştirak ettiğim bir anlaşmayı kırmızı kırmızı develeri bana verseniz gene de bozamam. Bu anlaşmayı yapanlar Haşim, Zühre ve Teymoğullarıdır. Bunlar ebeddiyyen mazlunun yanında olacaklarına dair anlaşarak birbirlerine söz verdiler. Bugün de öyle bir anlaşmaya davet edilseydim hiç tereddüd etmeden icâbet ederdim. İşte bu anlaşma Hilfu'l Fudul'dur" buyurdular.

Muhammed İbn Umer "Beni Hâşimden daha önce böyle bir anlaşma yapan hiç bir kimseyi bilmiyoruz" demiştir.

Bir Açıklama

İbnü Hişam bu konuda şu açıklamada bulunmuştur: "Hil-fu'l-Fudul, Ficar

31- İbn-ü Sâd, (bu hadisi) et-Tabakat'ında (1/128) Muhammed bin Ömer varikiyle Muhammed bin Abdullah ez-Zuhri'den, o da Talha bin Abdullah bin Avf bin Abdurrahman bin Ezher'den, o da Cübeyr bin Mu't'im (r.a.)'dan rivayet etmiştir.

harbinden sonra olmuştur. Çünkü Ficâr harbi şaban ayında oldu. Hilful-Fudul ise Nebi (a.s.)'ın peygamber olarak gönderilmesinden yirmi sene önce zilkade ayında yapılmıştır."

DERSLER VE ÖĞÜTLER

1- Üstad el-Gazzali, Hilfu'l-Fudul (faziletlerin muhafazası anlaşması) konusunda şunları kaydetmektedir:

"Hilful fudul'a gelince, hayat sahifeleri ne kadar kararmış olursa olsun, kötülükleri ne kadar artarsa artsın, hayatın şeref manalarıyla titreyen, kahramanlık ve iyilik için koşan faziletli insanlardan halli olmadığının bir delilidir.

Cahiliyyenin o gafil çağlarında hayır sahiplerinden bir kaç insan kalkıp aralarında adaletin kabulü ve haksızlıkların ortadan kaldırılması ve buna benzer kaybolmuş faziletlerin harem toprağında yenilenmesi üzerine anlaşılıyorlar."

2- Acaba bugün bir kısım müslümanların bir araya gelerek 'Hilfu'l-Fudul' anlaşması gibi bir anlaşmayı gerçekleştirmeleri caiz midir? Aynı şekilde müslümanların, kendilerinden başkalarıyla Hilfu'l-Fudul'a benzer bir ahidleşmeyi taahhüd etmeleri caiz olabilir mi?

Muhakkak ki Allah *"Ey iman edenler... iyilik ve takva hususunda birbirinizle yardımlaşın"*(1) ayet-i celilesi ile müslümanlar üzerine iyilik, takva ve fenâhıklardan sakınma hususunda yardımlaşmayı farz kılmıştır. Bunun için bir kısım müslümanların bu gibi konularda bir araya gelerek, birbirleriyle bir akid yapmaları caizdir. Çünkü bu anlaşma, zulüm ve azgınlık amacıyla diğer müslümanlara karşı yöneltilmiş bir çeşit hizipçiliğe dönüşmek suretiyle Mescid-i Dırar meselesine benzemediği müddetçe, şer'an caiz olan bir husus tekid etmekten ibarettir. Müslümanların herhangi bir zulmü ortadan kaldırmak, yahud bir zalime karşı durmak üzere kendilerinden başkalarıyla anlaşmalarına gelince, bununla hâlde ve istikbalde İslamın ve müslümanların maslahatını mulâhaza ediyor olmaları şartıyla onlar için böyle bir anlaşma da caiz olur. Bu hadisi şerif, bu hususta bir delildir. Bu hadisdeki işaret Resulullah (a.s.)'ın İslamdan sonra dahi kendisini böyle bir anlaşmaya çağıranlara icabet etmeye hazır olduğunu bildirmesidir.

**NEBİ (A.S.)'NİN HZ. HATİCE (R.A.)'NİN
YANINDA ÜCRETLE ÇALIŞMASI
VE DAHA SONRA ONUNLA EVLENMESİ**

۳۲- رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: إِنَّمَا جَرَتْ حَدِيْجَةٌ - رَمَضَانَ اللَّهُ عَلَيْهَا - رَسُولَ اللَّهِ ﷺ سَفَرَيْنِ إِلَى جَزْءٍ، كُلُّ سَفَرَةٍ بِقُلُوصٍ.

32- Hakim, Cabir (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Hatice (r.a.), Peygamber (a.s.)'i her bir seferi bir dişi deve mukabilinde olmak üzere ücretle iki defa Çereş'e ticarete gönderdi."

۳۳- رَوَى الطَّبْرَانِيُّ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ - أَوْ رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ - قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَرْعَى غَنَمًا، فَاسْتَعْلَى الْغَنَمَ فَكَانَ فِي الْإِيلِ، هُوَ وَشَرِيكَ لَهُ. فَاتَّكَرَبَا نَحْتِ حَدِيْجَةَ، فَلَمَّا قَضَوْا السَّفَرَ بَقِيَ لَهُمْ عَلَيْهَا شَيْءٌ، فَجَعَلَ شَرِيكُهُمْ بِأَيْدِيهَا فَيَقْضَاهُم، وَيَقُولُ لِمُحَمَّدٍ: انْطَلِقْ فَيَقُولُ: إِذْهَبْ أَنْتَ فَإِنِّي أَسْتَحْيِي. فَقَالَتْ مَرَّةً وَأَنَا هُمْ: فَأَيْنَ مُحَمَّدٌ؟ قَالَ: قَدْ قُلْتُ لَكَ، فَرَعَمَ أَنَّهُ يَسْتَحْيِي. فَقَالَتْ: مَا رَأَيْتُ رَجُلًا أَشَدَّ حَيَاءً وَلَا أَعَفَّ وَلَا وَلَا، فَوَقَعَ فِي نَفْسِ أُخِيَّتِهَا حَدِيْجَةَ، فَبَحَثَتْ إِلَيْهِ فَقَالَتْ: أَنْتَ لِي فَاغْطِنِي. قَالَ: أَبُوكَ رَجُلٌ كَثِيرُ الْمَالِ، وَهُوَ لَا يَفْعَلُ. قَالَتْ: انْطَلِقْ فَأَلْقَهُ فَكَلِمَتُهُ

32- el-Müstedrek, 3/182 Hakim: Bunun isnadı sahîh bir hadis olduğunu fakat Buhari ve Müslim'in onu rivayet etmediklerini söyledi. Zehebi de ona muvafakat etmiştir.

ÇEREŞ: Halen Ürdün'ün kuzeyinde bulunan bir şehrin çarşısına verilen isimdir.

فَإِنَّا أَكْفَيْكَ، وَانْتِ عِنْدَ سُكْرِهِ. فَقَعَلَ، فَاتَاهُ فَرُوجُهُ، فَلَمَّا أَصْبَحَ جَلَسَ فِي الْمَجْلِسِ، فَبِيلَ لَهُ: أَحَسَّنْتَ زَوْجَتَ مُحَمَّدًا. فَقَالَ: أَوْ قَدْ فَعَلْتُ. قَالُوا: نَعَمْ. فَقَامَ فَتَحَلَ عَلَيْهَا فَقَالَ: إِنَّ النَّاسَ يَقُولُونَ قَدْ زَوَّجْتَ مُحَمَّدًا وَمَا فَعَلْتُ. قَالَتْ: بَلَى فَلَا تُسْفِهَنَّ رَأْيَكَ فَإِنَّ مُحَمَّدًا كَذَا. فَلَمْ تَزَلْ بِهِ حَتَّى رَضِي، ثُمَّ بَعَثْتَ إِلَى مُحَمَّدٍ ﷺ بِوَقِيَّتِهِ مِنْ فِضَّةٍ، أَوْ ذَهَبٍ وَقَالَتْ: اشْتَرِ حُلَّةً وَاهْدِهَا لِي وَكَبْشًا وَكَذَا وَكَذَا، فَقَعَلَ.

33- Taberani, Cabir İbn Semüre (r.a.) yahud Nebi (a.s.)'nin ashabından bir kimseden şöyle söylediğini rivayet etmiştir.

"Nebi (a.s.) koyun güderdi. Sonra koyun (güme işin)i bıraktı ve bir ortağıyla beraber kervan işletmeye başladı. Nihayet Hatice (r.a.)'nin kızkardeşi Esma namına, ortağıyla beraber ücretle ticari seferlere çıkular. Seferlerini tamamlayınca Esma (r.a.) üzerinde bir miktar alacakları kalmıştı. Bu sebeble Resulullah (a.s.)'ın ortağı, Esma (r.a.)'dan alacaklarını istemeye başladı. (Ravi devamla der ki) ortağı Resulullah'a "(Bu sefer de) sen git iste" diyormuş. Peygamber (a.s.): "Sen kendin gidiver çünkü ben alacağımızı istemekten haya ederim" diye cevap veriyormuş.

Bir defasında Esma (r.a.) onlara gelerek "Muhammed (a.s.) nerede?" diye sordu. Adam:

"O'na git da alacağımızı iste" dedim. O da "bundan haya edeceğini" söyledi dedi. Bunun üzerine Esma (r.a.):

"Ben ondan daha hayalî, daha iffetli ve daha mükemmel bir insan görmedim" dedi. Derken Hatice'nin kız kardeşinin aklına Hz. Muhammed (a.s.)'in Hatice ile evlenmesi düştü ve bu niyetini Hatice'ye anlattı. Hatice de Resulullah (a.s.)'a haber göndererek:

"Babama git ve beni ondan iste" dedi. Resulullah (a.s.):

"Baban zengin bir kimsedir. Bu dediğini yapmaz" diye cevap verdi. Hatice (r.a.):

"Sen git, onunla buluşup konuş, ben sana kefilim. Ona sarhoş olduğu sırada git" diye de tembih etti. Hz. Muhammed (a.s.) de dediği gibi yaptı. Hz. Hatice

33- Haysemî, bu hadisi Taberani ve Bezzar'ın rivayet ettiğini, Taberani'nin ricalinin Ebu Halid el-Valebi müstesna, sahih hadis ravilerinin şartına uygun olduğunu söylemiştir. Ebu Halid ise "Sikadır", yine Bezzar'ın ravileri de "sahih ve hadis ravilerinin şartına uygundur", ancak şeyhi Ahmed bin Yahya es-Süfî bundan müstesna. O "sikadır" demmiştir. Bakınız 'Mecmauzzevaid', 9/221 'Kitabulmenakib', Muveylidin kızı Hatice'nin fazileti babı.

ce (r.a.)'nin babasına gidip onu babasından istedi. Babası da Hatice (r.a.)'yi ona nişanladı. Sabah olup da insanların meclisine gelince ona:

"Hatice'yi Muhammed'e nişanlamakla iyi yaptın" dediler. Babası:

"Ben gerçekten bunu yaptım mı?" dedi. Mecliste bulunanlar:

"Evet" dediler. Bunun üzerine babası hemen kalkıp Hatice'nin yanına gitti ve Hatice (r.a.)'ye:

"İnsanlar benim, seni Muhammed (a.s.) ile nişanladığını söylüyorlar, habuki ben böyle bir şey yapmadım" dedi. Hatice (r.a.):

"Evet, bunu yaptın. Şimdi bu yaptığından vazgeçme. Çünkü Muhammed konum itibariyle böyle böyle bir insandır" dedi. Sonra fazla sürmedi babası da razı oldu. Bundan sonra Hatice (r.a.) Muhammed (a.s.)'e iki vektiye (ki bir vektiye 14 dirhemdir) gümüş yahud alın göndererek:

"Güzel bir elbise alarak bana hediye et. Sonra (düğün için) bir koç ile şunları şunları al" dedi. Peygamber (a.s.) de öyle yaptı"

۴۴ — رَوَى الطَّبْرَانِيُّ عَنْ أَبِي عُبَيْدٍ — فِيمَا يَحْسَبُ حَمَّادُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ذَكَرَ خَدِيجَةَ، وَكَانَ أَبُوهَا يُرْعَبُ عَنْ أَنْ يُزَوِّجَهُ، فَصَنَعَتْ طَعَامًا وَشَرَابًا، فَدَعَتْ أَبَاهَا وَتَقَرَّأَ مِنْ قُرْآنٍ، فَطَعِمُوا وَشَرِبُوا حَتَّى ثَبَلُوا. قَالَتْ خَدِيجَةُ: إِنَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَخْطُبُنِي فَرُوحِي إِيَّاهُ. فَرُوحَهَا إِيَّاهُ، فَخَلَعَتْهُ وَالْبَسَتْهُ حُلَّةً، وَكَذَلِكَ كَانُوا يَفْعَلُونَ بِأَلْبَائِهِ. فَلَمَّا سَرِيَ عَنْهُ سُكْرُهُ نَظَرَ فَإِذَا هُوَ مُخْلَقٌ وَعَلَيْهِ حُلَّةٌ. فَقَالَ: مَا شَأْنِي؟ مَا هَذَا؟ قَالَتْ: زَوَّجْتَنِي مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ. فَقَالَ أَنَا أَزُوجُ نَيْمَ أَبِي طَالِبٍ إِلَّا لَعْنَتِي. قَالَتْ خَدِيجَةُ: أَلَا تَسْتَجِيبِي، تُرِيدُ أَنْ تَسْفَهَ نَفْسَكَ عِنْدَ قُرَيْشٍ، تَغْبِرُ النَّاسَ أَنْكَ كُنْتُ سَكْرَانًا. فَلَمْ تَزَلْ بِهٍ حَتَّى رَضِي.

34- Taberânî, Abdullah ibn Abbas tarikiyle Hammad (r.a.)'ın "Ben şöyle zannediyordum" dediğini rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s.), Hz. Hatice (r.a.) ile nişanlanmışlar. Fakat Hatice'nin babası, Resulullah (a.s.)'in Hatice'yle evlenmesine yanaşmıyormuş. Bu sebeble

34- Haysemi, "Bu hadisi Ahmed ve Taberani rivayet etmiştir. İkişinin ricali de sahîh hadis ravilerinin vasıflarına uygundur" denmektedir. Bakınız: "Mecmauzzevaid": (9/ 220) 'Kitabu'l-Menakib'; Huveylid'in kızı Hatice'nin fasileti babı. Hadis için bakınız: Ahmed Müsned: 1/312

Hatice yiyecek ve içecek bir takım şeyler hazırlamış. Sonra Kureys'ten bir takım kimselerle beraber babasını davet etmiş. Davetliler, sarhoş oluncaya kadar yemiş, içmişler, sonra Hatice, babasına:

"Muhammed İbn Abdullah bana evlilik teklifinde bulunuyor, beni onula nişanla" demiş. Bunun üzerine babası da onu Peygamber (a.s.) ile evlendirmiştir. Hatice babasının elbiselerini çıkarıp ona yeni ve güzel bir elbise giydirmiş - Cahiliyye kadınları düğün ve nişan merasimlerinde babalarına böyle yaparlardı- Babası; sarhoşluğu geçip de ayılınca; bakmış ki bir de ne görsün üzerinde yeni bir elbise var. Sonra:

"Bana ne oldu? Bu elbiseler de ne?" demiş. Hatice:

"Beni, Muhammed İbn Abdullah ile nişanladın" demiş. Bunun üzerine Hatice'nin babası şaşkın şaşkın:

"Ben seni Ebu Talib'in yetimi ile mi evlendiriyorum? Dinime yemin olsun ki ben bunu yapmam demiş". Hatice:

"Sen utanmıyor musun? İnsanlara (o esnada) sarhoş olduğunu söyleyerek Kureys'in nazarında kendini küçük düşürmek mi istiyorsun?" demiş. Bunun üzerine o da razı olmuş."

Bir Açıklama

Vakidî şöyle demiştir: Bize göre ehli ilim arasında sabit olarak bilinen, Hz. Hatice (r.a.)'nin babası Huveylid İbn Esed'in, Ficar harbinden önce vefat ettiği ve Hz. Hatice (r.a.)'yi Resulullah (a.s.)'a amcası Amr İbn Esed'in nişanlamış olduğudur.

Hız. Hatice (r.a.)'nin Resulullah (a.s.) ile evlenmesi konusunda pek çok haber nakledilmektedir. Ancak biz, buraya, sadece bizim itimad ettiğimiz kaynaklarda zikrolunan rivayetleri aldık. Bazı kimseler bu rivayetlerde Hız. Hatice (r.a.)'nin babasını sarhoş ettiği ifadesi geçtiği için bu iki rivayete karşı garip hücumlarda bulunmuşlardır. Biz bunda hiç bir sakınca görmüyoruz. Bilakis bu husus Hız. Hatice (r.a.)'nin aklî dehasına ve durumu güzel idare edişine güzel bir örnektir. Çünkü o vakitte, cahiliyye adetleri hüküm sürmektedir. O dönemde ne helal, ne de haram diye bir şey bulunmamaktadır. Durum böyle olunca, bu iki haberin aralarını şöyle toparlayabiliriz: Bazan araplar amcaya baba diye hitap ederlerdi. Dolayısıyla bu iki rivayette geçen "baba" lafzıyla murad edilen Hız. Hatice (r.a.)'nin amcasıdır. Çünkü o dönemde babasının ölmüş olduğu tarihen sabittir.

NEBİ (A.S.)'NİN ÜSTÜN ZEKASI VE BİSETTEN ÖNCE EMİN LAKABIYLA ANILMASI

۳۵- رَوَى الْإِمَامُ أَحْمَدُ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ مَوْلَاةٍ أَنَّهُ حَدَّثَهُ أَنَّهُ كَانَ يَمِينُ تَنِي
الْكُتْبَةَ فِي الْحَاجِلِيَّةِ، قَالَ: وَلَيْ خَجَرَ أَنَا أَنْتَهُ يَدِي أَعْبُدُهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ تَعَالَى، فَاجِيءُ
بِاللَّيْنِ الْغَائِرِ الَّذِي أَنْفَهُ عَلَى نَفْسِي فَأَصْبُهُ عَلَيْهِ نَيْجِيءُ الْكَلْبُ فَيَلْحَسُهُ ثُمَّ يَشْفُرُ
فَيَبُولُ، فَبَيِّنَا حَتَّى بَلَّغْنَا مَوْضِعَ الْحَجَرِ، وَمَا يَرَى الْحَجَرَ أَحَدٌ، فَإِذَا هُوَ وَسَطُ حِجَارَتِنَا
مِثْلَ رَأْسِ الرَّجُلِ يَكَادُ يَقْرَأُ مِنْهُ وَجْهَ الرَّجُلِ، فَقَالَ بَطْنٌ مِنْ قُرَيْشٍ: نَحْنُ نَضَعُهُ،
وَقَالَ آخَرُونَ: نَحْنُ نَضَعُهُ فَقَالُوا: اجْعَلُوا بَيْنَكُمْ حَكَمًا، قَالُوا أَوَّلَ رَجُلٍ يَطْلُعُ مِنَ الْفَجِّ.
فَجَاءَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالُوا: اتَاكُمْ الْأَمِينُ فَقَالُوا لَهُ قَوْضَعُهُ فِي ثَوْبٍ، ثُمَّ دَعَا بَطُونَهُمْ
فَاتَّخَذُوا بِتَوَاجِيهِ مَعَهُ قَوْضَعُهُ هُوَ ﷺ.

35- İmam Ahmed'in Mücahid'den rivayetine göre, Mücahid (r.a.)'in Mec-
lası ona: Kendisinden cahiliyye döneminde Kâbe'yi bina edenler arasında bu-
lunduğunu haber vererek şöyle demiştir:

"Benim kendi ellerimle yontup Allah'ı bırakarak ibadet ettiğim bir taş(tan-
put)um vardı. Beğenmediğim, bozulup koyulaşmış sîrâ getirir onun üzerine dö-

35- Bu hadisi Ahmed İbn Hanbel; Müsned'inde rivayet etmiştir. 3/435 Haysemi 'Mec-
ma'ında: "Bu hadisin senedinde Hilal İbn Cenab vardır. O sika olmakla beraber hak-
kında konuşulmuştur. Geri kalan ravileri sahîh hadis ravilerinin vasfına uygundur"
demıştır.

kerdim. Sonra köpeğ(im) gelir taşı yalar, sonra da ayağını kaldırarak üzerine işerdi". (Mücahid'in mevlası devamla der ki:) Biz Kâbe'yi bina ediyorduk. Nihayet Hacerü'l-Esved'in konulacağı seviyeye geldik. Taşı hiç kimse göremiyordu. Bir de baktım ki o getirdiğimiz taşların arasına adam kafası gibi duruyor. Neredeyse (parlaklığından kendisinde) insanın sureti görünüyordu. Derken Kureyşten bir kabile, "yerine biz koyacağız" diyor, bir başkaları ise "biz koyarız" diyorlardı. Sonra bunlar: "Aramızda hakem seçelim" dediler. (Bu fikir harkes tarafından kabul edilince) "Safa kapısından gelecek ilk zat hakem olsun" dediler.

Nihayet Nebi (a.s.) gelince: "İşte el-Emin geliyor" dediler. Sonunda meseleyi O'na arzettiler. Bunun üzerine Muhammed (a.s.) (emsalsiz dirayetini göstererek) Hacerül-Esved'i bir bez içerisine koydu. Sonra Kureyş'in bütün aşiretlerini çağırdı. Onlar da Resulullah ile beraber etrafından tuttular. Böylece Resul (a.s.) taşı yerine koymuş oldu."

۳۶- رَوَى الْعُبَيْرِيُّ عَنْ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ - فِي بِنَاءِ الْكَعْبَةِ - قَالَ: لَمَّا رَأَوْا النَّبِيَّ ﷺ قَدْ دَخَلَ قَالُوا: قَدْ جَاءَ الْأَمِينُ.

36- Tabarâni, Ali İbn Ebi Talib (k.v.)'dan -Kâbe'nin binası hakkında- şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"İnsanlar Nebi (a.s.)'nin (Safa kapısından) girdiğini görünce: "Muhakkak ki el-Emin geliyor" dediler.

DERSLER VE ÖĞÜTLER

Kâbe binasının yenilenmesi olayında, Allah Teala'nın Resulünü zor ve çetin meseleleri en kolay ve en uygun bir metodla halletme hususunda böyle büyük bir meziyetle nasıl şereflendirdiğini gördüğümüz gibi, Resulullah (a.s.)'ın şifreindeki ilahi ihsan ve yardımın kemal noktasına ulaştığını da görürüz. Bu ilahi ikramı, O'nun hayatının her safhasında görmek mümkündür. İşte bu, O'nun risaletinin özelliklerinden bir özelliktir. Bu sebeble O'nun risaleti, en yakın bir yolla hakikatlerle buluşturan ve en kolay ve mükemmel bir üslupla zorlukları halleden bir risalet olmuştur.

36- el-Haysemî: "Bu hadisi Taberânî'nin 'el-Evsal'ında rivayet ettiğini ve Hafs İbn Ömer ed-Darî ile Halid İbn Ar'ara hariç Taberânî'nin ricalinin sahîh hadis ricaline uygun olduğunu ve bu iki ravînin ise sika olduklarını beyan etmiştir. Bakınız 'Mecma'uz zevaid' 8/229 'Kitabu Alamanin-Nübüvve', Resulullah'ın nübüvvetten önce kendisiyle çağrıldığı isimler babı.

NEBİ (A.S.)'NİN BEREKETİ VE İNSANLARIN O'NA KARŞI SEVGİ VE GÜVENİ

۳۷- رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ كَثِيرِ بْنِ سَمِيعٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: حَجَّجْتُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ
فَإِذَا أَنَا بِرَجُلٍ يَطُوفُ بِالنِّبْتِ وَهُوَ يَرْتَجِزُ وَيَقُولُ:

رَبِّ رُدُّ إِلَى زَاكِيٍّ مُحَمَّدًا رُدُّهُ إِلَيَّ وَاصْطَلِخْ عِنْدِي يَدًا

فَقُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ قَالُوا: عَبْدُ الْمُطَّلِبِ بْنُ هَاشِمٍ، بَعَثَ بِابْنِ أَبِيهِ مُحَمَّمًا فِي طَلَبِ
إِبِلٍ لَهُ وَلَمْ يَخُفْهُ فِي حَاجَةٍ إِلَّا اتَّجَعَ فِيهَا، وَقَدْ أَبْطَأَ عَلَيْهِ، فَلَمْ يَلْبَثْ أَنْ جَاءَ مُحَمَّمٌ
وَالْإِبِلُ فَاعْتَقَهُ، وَقَالَ: بَاتَنِي لَقَدْ جَرَعْتُ عَلَيْكَ جَرْعًا لَمْ أَجْزِعْهُ عَلَى شَيْءٍ قَطُّ، وَاللَّهِ
لَأَكْفِكَ فِي حَاجَةٍ أَبَدًا، وَلَا تُفَارِقْنِي بَعْدَ هَذَا أَبَدًا.

37- Hakim, Kindir İbn Said (r.a.)'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Cahiliyye döneminde Kabe'yi tavaf ediyordum. Aniden ırcûze (tabir edilen) ştirler okuyarak beyit tavaf eden bir adam gördüm. Adam şöyle diyordu:

"Ey Rabbim! Yoldaşım Muhammedi bana geri gönder.

O'nu bana döndür da yanımda tutanacak bir dal yapırver"

Ben: "Bu adam kimdir?" diye sordum. Hacılar:

"Haşim'in oğlu Abdulmuttalib'dir. Torunu Muhammed'i, devesini aramak için gönderdi." Daha sonra torunu çıkıp geldi. Abdulmuttalib onu hemen bağrına bastırdı ve:

"Ey oğlucugum şu anda senin için endişelenip korktuğum kadar asla hiçbir şey için endişelenip korkmadım. Allaha yemin ederim ki, ebediyen seni bir işe göndermeyeceğim. Bundan sonra sen de benim yanımdan ebediyen ayrılmayacaksın" dedi."

Bir Açıklama

Bu hadisi, burada zikretmemizin sebebi, saadet, muhabbet ve şefkatin, Resulullah (a.s.)'ı nasıl kuşattığını; dolayısıyla O'nun saadet ve bereketini bütün in-

37- 'el-Müstedrek', 2/603, Hakim: "Bu hadis Müslim'in şartına uygun olduğu halde Buhari ve Müslim onu rivayet etmemiştir." demekle ve Zehabi de bunu aynen onaylamaktadır.

sanların bildiğini, Hz. Muhammed (a.s.)'i tanıyan herkesin O'nu en saf, en yüce bir sevgiyle sevdiğini, küçüklük ve büyüklüğünde O'nunla düşüp kalkan herkesin kalbinin O'na karşı muhabbet ve güvenle dolduğunu bildirmektedir. Hz. Muhammed (a.s.)'in şifetini yazan tarihçilerin belirttiğimiz hususlarda yoğunlaştığını ve konu üzerinde önemle durduklarını görmekteyiz.

۳۸- رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ صُهَيْبٍ قَالَ: لَقَدْ صَحِبْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَبْلَ أَنْ يُوحَى

إِلَيْهِ.

38- Hakim, Suheyb (r.a.)'dan şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Muhakkak ki ben, Resulullah (a.s.) ile O'na vahiy gelmezden önce sohbet ve ülfet ederdim."

Bir Açıklama

Bu hadisi çoğu kez karşımıza bir konu çıktığında, onu ispat etmek için zikrediyoruz. Peygamber olarak gönderilmeden önce Resulullah (a.s.)'ı tanıyan ve O'nunla düşüp kalkan insanların tamamı, nübüvvetinden sonra en kuvvetli ve en yüksek bir imanla O'na iman etmişlerdir. Bu konu üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. Suheyb bunlardan sadece bir tanesidir. Bu O'nun nübüvvetinin gerçekliğinden biridir. Zira Hz. Muhammed (a.s.)'in, peygamberlikten önceki hayatı O'na iman edilmeye layık olmamış olsaydı, O'nunla düşüp kalkan insanlar, kendisine bu derece kuvvetli bir imanla bağlanıp iman etmeyeceklerdi. İşte Hatice (r.a.), Zeyd (r.a.), Ebu Bekir (r.a.) ve daha niceleri... Bunların en bariz örnekleridir. (Allah hepsinden razı olsun).

37- 'el-Müstedrek', 3/400, Hakim: "Bu hadise isnad yönünden sahîhdir." demiştir. Bunu Zehebi de kabul etmektedir.

YENİ VE DOĞRU BİR DİN ARAYIŞLARI

۳۹- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ مَالِكِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا -
 أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَقِيَ زَيْدَ بْنَ عَمْرٍو بْنَ نُفَيْلٍ بِبَلَدٍ قَبْلَ أَنْ يَنْزِلَ عَلَى النَّبِيِّ
 ﷺ الْوَحْيُ، فَقَدِمَتْ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ سَفَرَةٌ، فَأَبَى أَنْ يَأْكُلَ مِنْهَا. ثُمَّ قَالَ زَيْدٌ: إِنِّي
 لَنْتُ أَكُلُ مِمَّا تَذْبَحُونَ عَلَى أَنْصَابِكُمْ، وَلَا أَكُلُ إِلَّا مَا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ، وَأَنْ
 زَيْدٌ بْنُ عَمْرٍو كَانَ يَمِيبُ عَلَى قُرَيْشٍ ذَبَائِحَهُمْ وَيَقُولُ: الشَّاةُ خَلَقَهَا اللَّهُ، وَأَنْزَلَ لَهَا
 مِنَ السَّمَاءِ مَاءً، وَاتَّبَتْ لَهَا مِنَ الْأَرْضِ، ثُمَّ تَذْبَحُونَهَا عَلَى غَيْرِ اسْمِ اللَّهِ، إِنْكَارًا
 لِذَلِكَ وَاعْظَامًا لَهُ.

39- Buhari'nin, Salim İbn Abdullah İbn Ömer (r.a.)'den rivayetine göre:

Nebi (a.s.) (Nübüvvet ve) vahiy gelmezden önce, Beldah vadisinin(1) altı tarafında Zeyd İbn-i Amr İbn-i Nüfeyl ile buluşmuştu. Bu sırada Nebi (a.s.)'ye (Kureyş tarafından) bir sofraya takdim edilince Resulullah (a.s.) kendine takdim edilen yemeği yemedi ve Zeyd'e ikrâm etti. Ama Zeyd de yemedi. Sonra Zeyd (Kureyş'e karşı) "Ben sizin putlarınız adına kestığınız hayvanların etlerinden yemem, ancak yalnız üzerine Allah'ın adı anılarak kesilen hayvanların etini yerim" dedi. Abdullah İbn-ü Ömer rivayetine devamla der ki: "Muhakkak ki,

39 - Bu hadisi Buhari rivayet etmiştir. 7/142-143. 63-'Kitabul-Menakıb', 24- Zeyd İbn Amr İbn Nufeyl hadisi babı.

1) Beldah: Mekke'de Tenim yolu üzerinde bir yerin adıdır. Onun bir vadi olduğu da söylenir.

Zeyd İbn-i Amr, Kureyslileri, hayvanları kesme usulleri konusunda ayıplar ve şöyle derdi:

"Koyunu Allah yaratmıştır. Gökten onlar için su indirmiş ve yerden ot bitirmiştir. Sonra siz (Allah'ın yarattığı, besleyip büyüüttüğü) bu hayvanları Allah'ın isminden başka bir isim anarak kesiyorsunuz. Bu, akla ve insafa sığar mı?" derdi."

٤٠ - رَوَى الْبُخَارِيُّ قَالَ مُوسَى: حَدَّثَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ - وَلَا أَعْلَمُهُ إِلَّا تَعَدَّثَ بِهِ عَنْ ابْنِ عُمَرَ - أَنَّ زَيْدَ بْنَ عُمَرَ بْنَ نُفَيْلٍ خَرَجَ إِلَى الشَّامِ يَسْأَلُ عَنِ الدِّينِ وَيَتَّبِعُهُ، فَلَقِيَ عَالِمًا مِنَ الْيَهُودِ فَسَأَلَهُ عَنْ دِينِهِمْ فَقَالَ: إِنِّي لَعَلِّي أَنْ أَدِينَ دِينَكُمْ فَأَخْبِرَنِي. فَقَالَ: لَا تَكُونُ عَلَيَّ دِينَنَا حَتَّى تَأْخُذَ بِتَحْيِيَّتِكَ مِنْ غَضَبِ اللَّهِ. قَالَ زَيْدٌ: مَا أَفْرُ إِلَّا مِنَ غَضَبِ اللَّهِ، وَلَا أَخِجُلُ مِنْ غَضَبِ اللَّهِ شَيْئًا أَبَدًا وَإِنِّي أَسْتَطِيعُهُ؟ فَهَلْ تَدُلُّنِي عَلَى غَيْرِهِ؟ قَالَ: مَا أَعْلَمُهُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ حَنِيفًا، قَالَ زَيْدٌ: وَمَا الْحَنِيفُ؟ قَالَ: دِينُ إِبْرَاهِيمَ؛ لَمْ يَكُنْ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا، وَلَا يَقْبُدُ إِلَّا اللَّهَ. فَخَرَجَ زَيْدٌ فَلَقِيَ عَالِمًا مِنَ النَّصَارَى، فَذَكَرَ مِثْلَهُ فَقَالَ: لَنْ تَكُونَ عَلَيَّ دِينَنَا حَتَّى تَأْخُذَ بِتَحْيِيَّتِكَ مِنْ لَعْنَةِ اللَّهِ. قَالَ: مَا أَفْرُ إِلَّا مِنْ لَعْنَةِ اللَّهِ، وَلَا أَخِجُلُ مِنْ لَعْنَةِ اللَّهِ وَلَا مِنْ غَضَبِ اللَّهِ شَيْئًا أَبَدًا، وَإِنِّي أَسْتَطِيعُ؟ فَهَلْ تَدُلُّنِي عَلَى غَيْرِهِ؟ قَالَ: مَا أَعْلَمُهُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ حَنِيفًا، قَالَ: وَمَا الْحَنِيفُ؟ قَالَ: دِينُ إِبْرَاهِيمَ، لَمْ يَكُنْ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا وَلَا يَقْبُدُ إِلَّا اللَّهَ. فَلَمَّا رَأَى زَيْدٌ قَوْلَهُمْ فِي إِبْرَاهِيمَ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - خَرَجَ فَلَمَّا بَرَزَ رَفَعَ يَدَيْهِ فَقَالَ: اَللَّهُمَّ إِنِّي أَشْهَدُ أَنِّي عَلَى دِينِ إِبْرَاهِيمَ.

40- Buhari, Musa (r.a.)'dan şöyle dediğini rivayet etmiştir. Musa, bana Salim İbn Abdullah (r.a.) şöyle haber verdi ve dedi ki:

"Onun bunu Amr İbn Nufeyl'den başkasından haber verdiğini bilmiyorum" dedi.

"Zeyd İbn Amr İbn Nufeyl, din aramak ve bulduğu dine tabi olmak için Şam'a gitmişti. Orada bir yahudi bilgini ile buluştu. Zeyd, yahudi bilgenden dinleri hakkında bilgi isteyerek şöyle dedi:

40 - Bu hadisi Buhari rivayet etmiştir. 71142-143. 63-'Kitabul-Menakub', 24- Zeyd İbn Amr İbn Nufeyl hadisi babı.

"Belki dininizi kabul ederim, bu yüzden bana dininiz hakkında bilgi veriniz" Bunun üzerine yahudi bilgin:

"Allah'ın gazabından nasibini almadıkça bizim dinimize giremezsiniz" dedi. Zeyd:

"Ben zaten Allah'ın gazabından kaçıyorum ve gücüm yettiği müddetçe de Allah'ın gazabından uzak duracağım. O halde sen bana başka bir yol (din) göster" dedi. Yahudi:

"Hanif olmandan başka bir yol bilmiyorum" dedi. Zeyd:

"Hanif nedir?" diye sorunca, yahudi bilgin:

"O, İbrahim (a.s.)'in dinidir. O, ne yahudi olmuştur, ne de hristiyan. Allah'dan başkasına da tapmamıştı" diye cevap verdi. Zeyd onun yanından ayrıldı ve sonra bir hristiyan bilginle karşılaştı. Yahudiye sorduğu gibi ona da sordu. Bu hristiyan bilgin:

"Allah'ın lanetinden nasibini almadıkça bizim dinimize giremezsiniz" dedi. Zeyd:

"Ben zaten Allah'ın lanetinden kaçmaya çalışıyorum ve yaşadığım müddetçe de ne Allah'ın lanetinden ve de gazabından bir şey istemiyorum. Sen bana başka bir yol göster" diye cevap verdi. Hristiyan bilgin de:

"Hanif olmandan başka bir yol bilmiyorum" dedi. Zeyd:

"Hanif nedir?" diye sordu. O da cevaben:

"İbrahim (a.s.)'in dinidir. O ne yahudi idi ne de hristiyan. Allah'dan başkasına da tapmazdı." dedi.

Zeyd, İbrahim (a.s.)'in dini hakkında bir takım malumatlar öğrendikten sonra oradan çıktı ve uzaklaştı. Issız bir yere gidip yalnız başına kaldı ve iki elini kaldırarak:

"Ey Allah'ım! İbrahim (a.s.)'in dini üzerine olduğuma seni şahid tutuyorum" dedi."

٤١ — رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ — رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا — قَالَتْ: رَأَيْتُ زَيْدَ بْنِ عَمْرٍوَ بْنِ نَفِيلٍ قَائِمًا مُسْنِدًا ظَهَرَهُ إِلَى الْكَعْبَةِ يَقُولُ: يَا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ، وَاللَّهِ مَا مَنَعَكُمْ عَلَى دِينِ إِبْرَاهِيمَ غَيْرِي. وَكَأَن يُحْيِي الْمَوْتُودَةَ، يَقُولُ لِلرُّجُلِ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَقْتُلَ ابْنَتَهُ: لَا تَقْتُلْهَا، أَنَا أَخِيكَ مُوتَتَهَا، فَيَأْخُذُهَا، فَإِذَا تَرَعَرَعَتْ قَالَ لِابْنَتِهَا: إِنَّ شِفْتَ دَمَتَهَا إِلَيْكَ، وَإِنْ شِفْتَ كَفَيْتِكَ مُوتَتَهَا.

41- Buhari, Esmâ bintü Ebu Bekr (a.s.)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir.

"Ey Kureyş topluluğu! Vallahi benden başka hiç biriniz İbrahim (a.s.)'in dinî üzere değilsiniz." derken gördüm. O diri diri gömülen kız çocuklarını kurtarırdı. Birisi kızını öldürmek istediğinde ona:4646

"Ben onun külfetine katlanır ve seni ondan kurtarırum" der ve kızı (elinden) alırdı. Kız büyüüp yetişince de babasına:

"Dilersen onu sana geri veririm ve dilersen onun bundan sonraki külfetine de katlanırum" derdi"

٤٢ — رَوَى أَبُو يَعْلَى عَنْ سَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ، قَالَ: سَأَلْتُ أَنَا وَعُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ زَيْدِ بْنِ عَمْرٍو، فَقَالَ: «يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ أُمَةٌ وَحَدَهُ».

42- Ebu Ya'la, Said İbn Zeyd (r.a.)'din şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Ben ve Ömer İbn'ül-Hattab (r.a.), Resulullah (a.s.)'a: Zeyd İbn Amr hakkında sual ettik. Peygamber (a.s.):

"Zeyd (benimle İsa arasında) yalnız başına bir ümmet olarak gelecektir" buyurdu."

Bir Açıklama

Zeyd İbn Amr İbn Nufeyl hakkında söylenen bu haberleri burada zikretmemizin sebebi, Peygamber (a.s.)'in gönderilmesinden önce hakka susayan kalblerin susuzluğunu giderecek gerçek bir din arayışlarının bulunduğu, fakat bu arayışların hüsrûnla sona erdiğini ifade etmek içindir. Zira o, bütün gücüyle hak bir dini bulmak için çalışıyor ama ulaştığı herşey sınırlı kalıyordu. Bunların tamamı Nebi (a.s.)'ın nübüvvetinin alametlerindendir. Bütün insanlar sahih ve gerçek bir dine ihtiyaç duyuyorlardı. Fikri ictihadların hiç birisi bu hususta masum olan vahyin yerini dolduramazdı. Nihayet bir insanın ortaya çıkıp susuzluklarını gidermesi ve tamamı hak olan bir dinin kalesini kurması, kıyamete kadar insanların bu alandaki boşluğunu gidermesi gerekiyordu.

41- Bu hadisi Buhari rivayet etmiştir. 7/142-143. 63-'Kitabul-Menakıb', 24- Zeyd İbn Amr İbn Nufeyl hadisi babı.

42- Haysemi: 'Mecmauz-zevaid'inde (9/417 'Kitabül Menakıb' Zeyd İbn Amr İbn Nufeyl hakkında varid olan hadisler babı) bu hadisi Ebu Ya'la'nın rivayet ettiğini ve isnadının hasen olduğunu söylemiştir.

ARAPLARIN İNANÇLARINDAKİ SAPIKLIK VE BOZUKLUKLAR

٤٣- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: إِذَا سَرَكَ أَنْ تَعْلَمَ جَهْلُ الْعَرَبِ فَأَقْرَأْ مَا فَوْقَ الثَّلَاثِينَ وَمِائَةٍ مِنْ سُورَةِ الْإِنْعَامِ: ﴿قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا أَوْلَادَهُمْ سَفَهًا بِغَيْرِ عِلْمٍ﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﴿... قَدْ ضَلُّوا وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ﴾.

43- Buhari, Abdullah İbn Abbas (r.a.)'ın şöyle söylediğini nakletmektedir:

"Arapların cahillliğini (bilgisizliğini) öğrenmek hoşuna giderse En'am sure-sinden 130. ayetten sonra gelen şu ayetleri oku: "Bilgisizlik yüzünden budalaca çocuklarını öldürenler ve Allah'ın kendilerine verdiği helal rızıkı Allaha iftira ederek yasaklayanlar muhakkak ki, ziyana uğramışlardır. Onlar gerçekten sap-mışlar ve doğru yolu da bulamamışlardır."(1)

Bir Açıklama

En'am suresinin bundan sonra gelen ayetleri, arapların; dişi hayvanların et-lerini haram saydıkları gibi, aynı şekilde işledikleri küfür ve şirkin, Allah (c.c.)'ın iradesini temsil ettiğini kabul ettiklerinden bahsetmektedir. Yine bu ayet-ler, arapların Allah'ın ayetlerini ve ahiret gününün varlığını yalan saydıklarını ve Allah (c.c.)'a eşler koştuklarını ifade etmektedirler. Nebi (a.s.)'nin, peygam-ber olarak gönderilmesinden önce, cahiliyye araplarının ve diğerlerinin içerisinde bulundukları sapıklıklardan bahseden Kur'an ve sünnet naslarını dikkatle in-celeyecek olursak, bunların inanç ve düşünce bakımından çok garip bir durumda olduklarını görür; onlar bu halde iken Allah Teala'nın Hz. Muhammed (a.s.)'i peygamber olarak göndermesinin, nübüvvetin alametlerinden biri oldu-ğunu anlamış oluruz. Çünkü Hz. Muhammed (a.s.)'in bi'setinen başka, insanlık için hiçbir hidayet kaynağı yoktur. "Kitap ehlinden ve müşriklerden küfredenler kendilerine apaçık bir hüccet gellinceye kadar (üzerinde bulundukları sapıklık-tan) vaz geçecek değillerdi. Bu hüccet, arınmış, tertemiz sayfeleri okuyan Allah (c.c.) katından bir Peygamber (Hz. Muhammed a.s.)'dir. O sahifelerde, hakkı dosdoğru açıklayan yazılı ayetler vardır.(2)

43- el-Buhari, 6/551, 61-'Kütübü'l Menakıb', 12-Zenzem kıssası ve arabların cehaleti babı.

1) En'am Suresi: 140

2) Beyyine Suresi: 1-3

44- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ أَخْبَرَتْهُ أَنَّ النِّكَاحَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ كَانَ عَلَى أَرْبَعَةِ أَنْحَاءَ: فَنِكَاحٌ مِنْهَا نِكَاحُ النَّاسِ الْيَوْمَ يَخْتَلِفُ الرَّجُلُ إِلَى الرَّجُلِ وَلَيْتَهُ أَوْ ابْنَتُهُ قَيْصِدُفَهَا ثُمَّ يَنْكِحُهَا، وَنِكَاحٌ آخَرُ كَانَ الرَّجُلُ يَقُولُ لِامْرَأَتِهِ إِذَا طَهَّرْتَ مِنْ طَمَئِهَا: أَرْسِلِي إِلَى فُلَانٍ فَاسْتَبْضِعِي مِنْهُ وَيَعْتَرِلُهَا زَوْجُهَا وَلَا يَمَسُّهَا أَبَدًا حَتَّى يَبَيِّنَ حَمْلَهَا مِنْ ذَلِكَ الرَّجُلِ الَّذِي تَسْتَبْضِعُ مِنْهُ، فَإِذَا تَبَيَّنَ حَمْلُهَا أَصَابَهَا زَوْجُهَا إِذَا أَحَبَّ، وَإِنَّمَا يَفْعَلُ ذَلِكَ رَغْبَةً فِي نَجَابَةِ الْوَلَدِ، فَكَانَ هَذَا النِّكَاحُ نِكَاحَ الْإِسْتِبْضَاعِ، وَنِكَاحٌ آخَرُ يَجْتَمِعُ الرَّهْطُ مَا دُونَ الْعَشْرِ قَدْ خُلُوعًا عَلَى الْمَرْأَةِ كُلُّهُمْ بِصِغِيرِهَا، فَإِذَا حَمَلَتْ وَوَضَعَتْ وَمَرُّ لَيَالٍ بَعْدَ أَنْ تَضَعَ حَمْلَهَا أَرْسَلَتْ إِلَيْهِمْ، فَلَمْ يَسْتَطِيعَ رَجُلٌ مِنْهُمْ أَنْ يَمْتَنِعَ حَتَّى يَجْتَمِعُوا عِنْدَهَا، تَقُولُ لَهُمْ: قَدْ عَرَفْتُمُ الَّذِي كَانَ مِنْ أَمْرِكُمْ، وَقَدْ وَلَدْتُ، فَهُوَ ابْنُكَ يَا فُلَانُ، تُسَمِّي مِنْ أَحَبَّتْ بِاسْمِهِ، فَيَلْحَقُ بِهِ وَلَدُهَا لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَمْتَنِعَ بِهِ الرَّجُلُ، وَنِكَاحٌ رَابِعٌ يَجْتَمِعُ النَّاسُ الْكَثِيرُ قَدْ خُلُوعًا عَلَى الْمَرْأَةِ لَا تَمْنَعُ مَنْ جَاءَهَا، وَهِيَ الْبَغَايَا كُنَّ يَتَصَيَّنَّ عَلَى أَبْوَابِهِنَّ رَابَاتٍ تَكُونُ عَلَمًا، فَمَنْ أَرَادَهُنَّ دَخَلَ عَلَيْهِنَّ، فَإِذَا حَمَلَتْ إِحْدَاهُنَّ وَوَضَعَتْ حَمْلَهَا جَمَعُوا لَهَا، وَدَعَوْا لَهُمُ الْقَافَّةَ، ثُمَّ أَلْحَقُوا وَلَدَهَا بِالَّذِي يَرَوْنَ، فَالْقَافَةُ بِهِ وَدُعَايُ ابْنَتِهِ لَا يَمْتَنِعُ مِنْ ذَلِكَ. فَلَمَّا بَعَثَ مُحَمَّدٌ ﷺ بِالْحَقِّ هَذِهِ نِكَاحُ الْجَاهِلِيَّةِ كُلِّهِ، إِلَّا نِكَاحَ النَّاسِ الْيَوْمَ.

44- Buharî'nin, Urve İbn'üz-Zübeyr (r.a.)'den rivayetinde göre, Nebi (a.s.)'nin zevcesi Aişe (r.a.), Urve'ye haber vererek şöyle demiştir:

"Cahiliyye çağında dört çeşit nikah şekli vardı:

Bunlardan (birincisi) insanların bugünkü (uyguladığı) nikahlanma şeklidir. (Şöyle) ki, evlenmek isteyen bir adam diğer bir adama velisi bulunduğu kızı (istemek üzere) dönürlük yapardı. O da bunu kabul edince dönürlük yapan kimse o kızı nikahlanırdı.

Diğer bir nikah (şekli de şu idi): Adam karısına hayızdan temizlendiği zaman "falan kimseye bir haber gönder de ondan (seninle) cinsi münasebette bulunması iste" derdi. Ve kocası, karısını bırakır ve kadının kendisiyle cinsi münasebette bulunması iste

44- Buhari, 9/182-183, Nikah bahsi, "nikah ancak velisinin izniyledir" diyenler babı.

Bunu aynı lafızlarla Ebu Davud'da (talak bahsinde) rivayet etmiştir. 2/282-3.

nasebette bulunduğu o erkekten hamile kaldığı ortaya çıkıncaya kadar asla karısıyla cinsi münasebette bulunmazdı. Nihayet kadının (o adamdan) hamile kaldığı iyice belli olunca artık kocası isterse onunla cinsel münasebette bulunur (evliliğini sürdürür)dü. Bunu, kişi sadece çocuğun soylu olmasını istediğı için yapardı. Bu (tür) nikaha "Nikah'ul-İstibda"(1) adı verilir.

Bir başka nikah şekli de şuydu: On kişiden aşağı olmamak üzere bir gurup erkek bir araya toplanır ve hepsi de bir kadının yanına girip onunla cinsel münasebette bulunurlardı. Kadın hamile kalıp çocuğunu doğurunca bir süre geçtikten sonra onlara haber gönderir (ve hepsini yanına çağırır)dı. Onlardan hiçbirisi onun davesine gelmezlik etmezdi. Nihayet hepsi de kadının yanında toplanırlardı. Kadın onlara hitaben:

"Aramızda olan işinizi biliyorsunuz! Ben bir çocuk dünyaya getirdim" der ve "Bu çocuk senindir, ey falan!" diyerek onlardan hoşuna giden birini ismiyle çağırır ve çocuğu onun nesebine kaydederci.

Dördüncü bir nikah şekli de şu idi: Pek çok kimse toplanarak bir kadının yanına girerlerdi. Kadın kendisine gelen erkeklerin hiç birisini reddetmezdi. Bunlar fahişe kadınlardı. Fuhuş yaptıkları bilinsin diye kapılarının önüne bayraklar asarlardı. Onlarla ilişkide bulunmak isteyen herkes yanlarına girerdi. Nihayet onlardan birisi hamile kalıp da çocuğunu doğurunca, daha önce kendisiyle ilişkide bulunan erkeklerin hepsi onun yanına toplanırlardı. Kadın, onlar için çocuğun şekil ve şemaline bakarak babasını tesbit edebilen uzmanlar çağırırdı. Onlar da çocuğu, çocuğun babası olduğuna kanaat getirdikleri kimseye verirlerdi. O kişi de çocuğu alır, kabullenirdi. Ve çocuk, o adamın oğlu diye çağırılırdı. Adam da bundan çekinmez, haya duymazdı (2) Sonra Allah (c.c.), Muhammed (a.s.)'i peygamber olarak gönderince cahiliyye çağında geçerli olan nikahların tamamını ortadan kaldırdı"

Bir Açıklama

Bu haber, cahiliyye çağındaki insanların içinde bulundukları iğrenç duruma

1) İstibda: Bir kadının sadece kendisinden çocuk almak için bir erkekten kendisiyle cinsel münasebette bulunmasını istemesidir.

2) Davud'un beyanına göre cahiliyye döneminde üç çeşit nikah daha vardı:

a- Gizli dostlar, metreslerle sürdürülen evlilik hayatıdır. Bu tür evlilikler halktan gizli tutulurdu. Cahiliyye halkı gizlice yapılan zinarlarda bir sakınca görmediklerinden bu türlü evlilik hayatını meşru sayarlardı. Allah Tealanın "...Gizli dost da tutmalarını şartıyla..." mealindeki ayet-i kerimesinde arapların bu iğrenç adellerine işaret buyurulmaktadır.

b- Bir kimsenin bir kadınla bir ay veya bir sene gibi muayyen bir süre devam etmek üzere evlenmesi.

c- İki kişinin karılarını değışmeleri neticesinde meydana gelen evlilik (Çeviren).

iyi bir örnektir. Dolayısıyla bir kısım kadınların Kâbe'yi çıplak olarak tavaf ettiklerini bildiğimiz zaman ibadet ve muamelattaki çirkinliklerin hangi dereceye ulaştığını anlar, buna putlara ibadet edildiğini de ilave edince Allah Teala'nın Hz. Muhammed (a.s.)'i peygamber olarak gönderip saf ve berrak olan tevhid dinini, ibadet ve şekillerinin en yükseğini, muamelet ve ahlak çeşidinin en temizini insanlığa ihsan ettiği için ilahi rahmetin değerini anlamış oluruz.

ARAPLARIN İÇİNDE BULUNDUKLARI KÖTÜ HALLER VE YENİ BİR DİNE OLAN İHTİYAÇLARI

Üstad Süleyman en-Nedvi, arapların o dönemde içinde bulundukları hali şu sözleriyle özetlemektedir:

"Bozulan gidişat ve hristiyan insanın altıncı asrın ortasındaki ahlaksızlığı, insanlar arasındaki eğitim ve reformistlerin düzeltemeyecekleri kadar korkunçtu. Bu sebeble mesele herhangi bir akideyi ıslah etme, yahud herhangi bir adeti yok etme, veya herhangi bir ibadet şeklini kabul etme veya huda da herhangi bir toplumu ıslah etme meselesi değildi.

Asıl mesele, nesiller ve çağlar boyu biriken ve altına nebi ve peygamberlerin davetleri, muslih ve muallimlerin gayretleri gömülen cahill bir hayatın ve de tahripkâr bir putçuluğun enkazını ortadan kaldırmak meselesiydi ve bütün alemleri kuzatacak ve bütün ümmetleri barındıracak geniş tabanlı sağlam ve yüksek bir bina kurma meselesiydi. Mesele yeniden doğmuş yahud yeni yaşamaya başlamış her hususta eski insandan farklı yeni bir nesil inşa etme meselesiydi.... "Hiç (evvelce) küfür ile ölü olup (sonra) kendisini hıdayetle dirilttiğimiz ve ona, insanlar arasında yürüdüğü bir nur (iman) verdiğimiz kimse karanlıklar içinde (küfürde) kalmış olan ve ondan bir türlü çıkamayan kimse gibi olur mu? (olmaz) Fakat kafirlere yaptıkları şeyler öyle yaldızlı gösterilmektedir."(1)

Mesele hiçbir kaynağı ve hiçbir eseri kalmayacak şekilde fesad mikroplarını yok etme, putperestliğin köklerini kazıma ve asıllarını kesme meselesiydi. İnsan ruhunun derinliklerine tevhid akidesini yerleştirme ve her türlü rağbete üstün gelip, her türlü şehveti mağlup edecek ve her türlü direnişe son verecek şekilde gönülleri Allah'ın razı olacağı duruma getirme meselesiydi. Allah'a ibadet, insanlığa hizmet ve hakta muzaffer kalmaya yönlendirme meselesiydi. Bunun için tek önderimiz Hz. Muhammed (a.s.)'i peygamber olarak göndermesi, Allah Teala'nın kullarına bir nimetidir. Allah (c.c.)ın şu kavlınden, daha doğru ve daha güzel bir beyan olabilir mi?"

"Cemaat halinde Allah'ın dinine (şeriatına) samsıkı sarılın. Birbirinizden ayrılmayı tefrikaya düşmeyin. Allah'ın üzerinizdeki (İslam) nimetini düşünün ki,

cahilîyyet devrinde birbirinize düşmanlar iken, o sizin kalbleriniz arasında ülfet meydana getirdi de onun nimeti sayesinde din kardeşleri oldunuz. Hem siz ateşten bir çukurun tam kenarında bulunuyordunuz da Allah, islamınız sebebiyle o ateşe (cehenneme) düşmekten sizi kurtardı."(1)

HZ. İSA (A.S.) İLE HZ. MUHAMMED (A.S.) ARASINDAKİ FETRET DEVRİ

۴۵- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ سَلْمَانَ — رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ — قَالَ: فَتْرَةٌ بَيْنَ عِيسَى
وَمُحَمَّدٍ — عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ — سِتْمِائَةَ سَنَةٍ.

45- Buhari, Selman (r.a.)'dan şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"İsa (a.s.) ile Muhammed (a.s.) arasındaki fetret zamanı altıyüz senedir."

Hafız İbn Hacer 'Feihül-Barî' de bu konuyla ilgili olarak şunları kaydeder:

"Fetret ile kastedilen, Allah Teala tarafından içerisinde hiç bir peygamber gönderilmeyen müddettir. Bu durum bu süre içerisinde son peygamberin şeria-tna davet eden davetçilerin Allah'dan haber vermesine mani değildir." İbn'ül Cevzî, Selman (r.a.)'ın bu sözünün ifade ettiği mana üzerinde ittifak edildiğini nakletmekte ve peşinden bu husustaki Selman'ın sözüyle naklin çatıştığını belirtmektedir. Zira Kata'de (r.a.)'den fetret müddetinin beş yüz sene olduğu rivayet edilmiştir. Bunu Abdurrezzak Ma'mer'den, o da Kata'de'den rivayet etmiştir.

Bir Açıklama

Selman ile Katade (r.a.)'nin rivayetleri arasındaki ihtilaf, onlardan birinin Hz. İsa (r.a.)'nın peygamber olarak gönderilmesiyle Hz. Muhammed (a.s.)'in peygamber olarak gönderilmesi arasında geçen zamanı dikkate alması, diğerinin ise birinin doğumu ile diğerinin peygamber olarak görevlendirilmesi arasında geçen süreyi esas kabul etmelerindendir. Yahud onlardan birisi güneş yılını, diğeri ise ay yılını esas olarak almış olabilirler. Fark da buradan çıkmış olur. Meşhur olan görüş ise, Hz. İsa (a.s.) ile Hz. Muhammed (a.s.)'in doğumları arasında, güneş takvimine göre 570 sene olduğu şeklindedir. Güneş yılını ay yılı ile, yahud ay yılını güneş yılı ile ölçtüğümüz zaman arada önemli bir fark meydana gelir.

45- el-Buhari, 7/277, 63- 'Kitabü'l-Menakibü'l, Ensar, 53-Selman-ı Farisi (r.a.)'ın müslüman oluşu babı.

1) Al-i İmran Suresi: 103

Bu hadis ile, vahyin kesilme döneminin uzunluğu da mülâhaza edilmiş olabilir. Bu da insanların, ahlak ve gidişatlarını düzeltecek ve aralarında yeniden sema ile irtibat kuracak birine muhtaç olduklarını te'kid eden hususlardan biridir.

NEBİ (A.S.)'NİN NÜBÜVVETİNE DELALET EDEN HARİKULADE OLAYLAR

٤٦- رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنِّي لَأَعْرِفُ حَجْرًا بِمَكَّةَ، كَانَ يُسَلِّمُ عَلَيَّ قِيلَ أَنْ أُبْعَثَ، إِنِّي لَأَعْرِفُهُ الْآنَ»

46- Müslim, Cabir İbn Semûre (r.a.)'den rivayet ettiğine göre şöyle demiştir: Resulullah (a.s.):

"Ben Mekke'de bir taş bilirim. Peygamber olarak gönderilmezden önce bu taş bana selam veriyordu. Ben onu şimdi de (pek âla) biliyorum" buyurdular.

٤٧- رَوَى الْإِمَامُ أَحْمَدُ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لِخَدِيجَةَ: «إِنِّي أَرَى صَوْتًا وَأَسْمَعُ صَوْتًا وَإِنِّي أَخْشَى أَنْ يَكُونَ بِي جَنَنٌ». قَالَتْ: لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لَيَفْعَلَ ذَلِكَ بِكَ يَا ابْنَ عَبْدِ اللَّهِ. ثُمَّ آتَتْ وَرَقَةَ بْنَ نَوْفَلٍ فَذَكَرَتْ ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ: إِنَّ يَكُ صَادِقًا فَإِنَّ هَذَا نَامُوسٌ مِثْلَ نَامُوسِ مُوسَى، فَإِنْ بُعِثَ وَأَنَا حَيٌّ فَسَأَعْرِزُهُ وَأَنْصُرُهُ وَأُؤَيِّنُ بِهِ.

47- İmam Ahmed'in, İbn-i Abbas (r.a.)'dan rivayetine göre Nebi (a.s.) zevcesi Hatice (r.a.)'ye:

"Şüphesiz ben, (kah) bir ışık görüyorum ve (kah) bir ses işitiyorum. Muhakkak ki ben, bende cinnet meydana gelmesinden korkuyorum" buyurdu. Hatice:

"Ey Abdullah'ın oğlu! Allah hiçbir zaman sana böyle bir illeti tattırmaya-

46- Müslim, 4/1782, 43-Kitabül Fedail (faziletler bahsi), Peygamber (a.s.)'ın nesebi ve peygamberlik gelmezden önce ona taşın selam vermesi babı.

Tirmizi, 51593, 50-Kitabül - Menakib (menkibeler bahsi), 5- Nebi (a.s.)'ın nübüvvetinin alametleri hakkında varid olan haberler babı. Tirmizi "hadis hasendir, garib-dir" demiştir.

47- Bu hadisi Ahmed, Müsned'inde rivayet etmiştir. 11312. Taberi de "ona yardım edeceğim" lafzını ilave ederek benzerini rivayet etmiştir.

çaktır" dedi. Sonra kalkıp Varaka İbn Nevfel'e giderek durumu ona haber verdi. Bunun üzerine Varaka: "Ey Hatice, eğer Muhammed doğru söylüyor ise muhakkak ki o tıpkı Musa'ya gelen namus(1) gibi, namus'dur. Şayet ben hayatta iken peygamber olarak gönderilecek olursa ona destek olacağım ona yardım ve iman edeceğim" dedi.

Bu ve önceki hadiste, Resulullah (a.s.)'ı vahyi karşılamak gibi büyük ve ağır bir işe hazırlayan harikulade olayları ortaya çıkışına işaret edilmektedir.

BU BÖLÜMÜN SONUCU

Peygamberlik verilmezden önce yaşanan bu güzel ve temiz şifet, nübüvve-
te ve nübüvvetin sahibine güvenilmesi için hazırlanan önemli hazırlık safhala-
rından biridir. Bu merhaleye, nübüvvet için sunulan bu harikulade olayları ilave
ettiğimiz zaman, bu takdimden oluşan büyük bir gözetleme safhasının açıldığını
görüyoruz. Tıpkı susuz çöllerin yağmuru karşılaması gibidir. Bu ve bu âlemi, son
risaleti karşılamaya hazırladığı gibidir. O'nun risaletinin bu şekilde kısa bir
zaman içinde yayılmasında ise şaşılacak bir şey yoktur.

Peygamberlik gelmeden önce kavminin O'nu 'emin' sıfatıyla tarif ettiğine
bakınız..

Zevcesi Hatice (r.a.)'nin, O'nu, sıla-i rahmetmek, meşakkate sabretmek, mi-
safirleri ağırlamak, düşkünlerin imdadına yetişmek ve hak yolunda musibete
uğrayanların yardımına koşmak gibi sıfatlarla tarif etmesine bakınız..

Sonra, geçmiş peygamberler arasında müjdelenişine, fıtratı asliyye üzere
bulunan arap milletinden seçilişine ve nübüvvetinin köklü olması için Hz. İbra-
him (a.s.)'in zülriyetinden seçilmesine dikkat ediniz..

Sonra Allah Teala'nın O'nun için hazırladığı ve hizmetine sunduğu tenemiz
insanî ilişkilere ve şahsında bir araya gelen fakirlik, çalışma, yetimlik, hilm,
küçük düşürücü arzulardan ve dünyevî maksatlardan uzak olma gibi yüce has-
letlerine bakınız..

Bütün bu özelliklerin, bir sonraki nübüvvet merhalesi için kuvvetli bir
zemin olduğunu görüyoruz.

Gerçekten bu ve daha başka özellikler ilahi takdirin, herşeyi, bu nübüvvetin
ve bu risaletin iyiliğine sevkettiğine birer işaretidir. Hz. İsa (a.s.)'ın risaleti ile
Hz. Muhammed (a.s.)'in risaleti arasında zaman bakımından uzun bir dönem
geçmiştir. Bu zaman içerisinde araplar arasında Kureys'in konumu, Hz. İbrahim
(a.s.)'a kadar uzanan nesebi ve nesebin çirkef ve telef olmaktan korunması; pey-
gamber olarak gönderileceği zaman Hz. Muhammed (a.s.)'e iman edeceklerine
dair bütün peygamberlerden (a.s.) söz alınması ve insanlığın hayatında önemli

1) NAMUS: Bir işin künhüne vakıf olan gizli sır sahibi yakud hayırlı sırları bilen demek-
tir. "O, Cibril (a.s.)'dır da" denilmiştir. Zahir olan onun vahiy meleği olduğudur.

bir nübüvvet duraksamasının bulunması gibi etkenler, O'nun risaletinin kaçınılmazlığını ortaya koymaktadır. Bunların tamamı, bütün insanlığın kendisiyle mükellef kılınacağı son risalet ve son dine hâdim olan bir takım ön hazırlıklar şeklinde ortaya çıkmış olaylardır.

İslami davetin ön hazırlıklarının en önemli yanı, Hz. Muhammed (a.s.)'e peygamberlik verilmezden önce din ve dünyanın tamamen sapkınlığa düşmüş olmasıydı. Zira bu dönem içerisinde dini nasslar bozulmuş, kitaplar değiştirilmiş, düşünceler hurafelerle donanmış, kalb ve vicdanlar fesada uğramış, zulüm her tarafa yayılmış, şehvetlere esir olunmuş, insanlar yeni bir nübüvvet ve yeni bir resul aramaya başlamıştı. Nihayet peygamberlik ve risalet Abdullah'ın oğlu Muhammed (a.s.)'e verilmişti.

"Allah risaletini kime ve nereye vereceğini en iyi bilendir."

İKİNCİ KISIM

***NEBİ (AS.)'NİN MEDİNE'YE
YERLEŞMESİNE KADAR
GEÇEN DÖNEM***

NEBİ (A.S.)'NİN Bİ'SETTEN MEDİNE'YE YERLEŞMESİNE KADAR GEÇEN DÖNEM

BU DÖNEMİN ÖZETİ

● Hz. Muhammed (a.s.)'e, uzlet ve halvet merhalesinden üç yıl, sadık rüyalar görme safhasından altı ay sonra -el-Mübarekfûrî'nin 'er-Rahik'ul-Mahtum' adlı eserinde tercdh ettiği kavle göre- Ramazan ayının 21. günü pazartesi gecesi ay takvimine göre 40 yaşından 6 ay 12 gün, güneş takvimine göre 39 yaşından 3 ay 12 gün aldığı bir dönemde vahiy nazil olmaya başladı.

● Resulullah (a.s.), başından geçen olayları hemen Hz. Hatice (r.a.)'ye haber verdi. Hz. Hatice de onu teskin etmeye çalıştı ve hemen amcası Varaka bin Nevfel'e giderek bu durumu haber verdi. Varaka bin Nevfel de Hz. Hatice'yi teskin ederek bunun, Hz. Muhammed (a.s.)'e tevdi edilen peygamberlik görevi olduğunu müjdeledi.

● Nihayet bundan sonra, beklenmeyen bu olayın hararetinin geçmesi ve peygamber (a.s.)'in kalbinde ilahi vahye karşı ıstıyak meydana gelmesi için bir kaç gün vahyin gelmesi kesildi. Sonra Cebrail (a.s.) gökier ile yer arasında bir kürsi üzerinde oturur bir halde, Nebi (a.s.)'ye ikinci defa göründü. Bunun üzerine Hz. Muhammed (a.s.), ailesinin yanına dönerek kendisini bürüyüp örtmelerini istedi. Bunun ardından "Ey elbiselerine bürünüp yatan (pey-

gamber) .."(1) ayetleri ile "Ey elbisesine bürünüp örtünen peygamber. Kalk da (kavmini Allah'ın azabı ile) korkut. Rabbini yücelt..."(2) ayet-i celiileri nazil oldu. Böylece Resul-i Ekrem bu ilahi emirlerle, davet ve tebliğle görevlendirilmiş oluyordu.

● Bundan sonra Resulullah (a.s.) gizli olarak davetini tebliğle başladı. Gizli davet devresi üç yıl devam etti. Sonra Allah Resulü, Mekke'de davetini açığa vurdu. Nihayet Mekke ehlinde ve çevresindeki insanlardan, hacc ya da umre amacıyla oraya gelen herkeşe davet ve tebliğ görevine başladı. Bundan sonra bi'setin onuncu yılında davet amacıyla Taife gitmeye karar verdi. Fakat Taifliler O'nun davetini kabul etmediler. Bunun üzerine Resulü Ekrem geri dönerek Mut'im İbn Adiyy'in himayesinde Mekke'ye girdi. Bundan sonraki üç yıl zarfında, İslam, Medine-i Münevvere'ye girmeye başladı. Mekke devrinin son iki yılı içerisinde birinci ve ikinci Akabe bey'atları tamamlanmış oldu. Bu devrenin ardından hicrete ve Medine'de yerleşmesine izin verildi.

● Davetin gizlice yapıldığı merhale boyunca Resulün davetine yaklaşık olarak 40 kişi olumlu cevap vermişti. -Bazıları İbn-i Hişam'ın görüşünü tercih ederek bu rakamın ancak bi'setin altıncı yılında, yani aşikâre davetten üç yıl sonra kırk olduğunu kabul ederler- O dönemde mü'minlere farz kılınan namazlar, akşam iki ve sabah iki rekat olmak üzere - bir görüşe göre- dört rekattı. Bu ilk merhalede müminler üzerine gece namazı da farz kılınmıştı.

● Resulullah (a.s.)'ın ilk daveti, toplu bir davet halinde açık olarak en yakın akrabalarını kapsamaya başladı. Bunu toplu ve açık bir şekilde Kureyş'in daveti izledi. Sonra doğrudan doğruya ve sarîh bir şekilde toplumun batıl dinlerinin binası yıkılmaya başladı. Bu aşamada tebliğ mücadelesinin en zor ve en çetin dönemi başlamış oluyordu. Artık gizli davet merhalesinden itibaren başlayan hile ve tuzaklar artıyor, himaye edecek kimsesi bulunmayan müslümanlara her türlü eziyet reva görülüyor, işkenceler artmaya, çeşit ve boyutları genişlemeye başlıyordu.

● Nihayet bu durum, Habeşistan'a hicreti gündeme getiriyor-

1) Müzzemmil Suresi: 1

2) Müddesir Suresi: 1 - 3

du. Bi'setin beşinci yılının recep ayında, ilk kabile Habeşistan'a gitmek üzere gizlice Mekke'den yola çıkıyordu. Bu kabile 12 erkek ve 4 kadından meydana geliyordu.

● Daha sonra, necm suresinin (secde ayetlerini) okumasının peşinden Resulullah (a.s.)'ın secdeye kapanmasıyla beraber, müşriklerin bu secdeye iştirak etmeleri hadisesi meydana geldi. Neticede bu olayın haberi Habeşistan'daki muhacirlere ulaştı. Onlar da Kureyş müşriklerinin müslüman olduğunu zannederek geri döndüler. Bu haberin yalan olduğu ortaya çıkınca bir kısım müslümanlar tekrar Habeşistan'a döndüler. Bazıları da gizli olarak ya da herhangi birinin himayesine girerek Mekke'ye girdiler. Müslümanlara yapılan zulüm ve işkence had safhaya ulaştı. Bunun üzerine Habeşistan'a ikinci kez hicret gerçekleşti. Bu kez ise Habeşistan'a hicret edenler 83 erkek 18 veya 19 kadından oluşuyordu. Kureyş, Necaşî'nin nezdindeki müslümanları geri almak için, bir plan hazırlamış ama bunda başarılı olamamıştı.

● Sonra Kureyş müşrikleri çareyi Ebu Talib'i tehdid ve Hz. Muhammed (a.s.)'i kendi başına bırakmaya, yahud da kendi kendilerine teslim etmeye zorladılar. Fakat bu çabaları da başarısızlıkla sonuçlandı.

● Bi'setin altıncı yılında Resulullah (a.s.)'ın amcası Hamza ile Ömer İbn-ül Hattab (r.a.) müslüman oldular. Bu ikisinin müslüman olması, İslam için bir zafer ve fetih olmuştu. Bu aşamada Kureyş, müslümanlarla bir anlaşma yapmaya niyetlenmişse de bundan da bir sonuç elde edememişti. Ebu Talib, Peygamber (a.s.)'i himaye konusunda kararlıydı. Haşim ve Muttaliboğulları bu işin sorumluluğunu yüklenmeye hazır idiler. Ebu Leheb hariç bu iki kabile, bu konuda görüş birliği içindeydiler.

● Bütün bu olayların peşinden, bi'setin yedinci yılında Kureyş müşrikleri, müslümanlara, Haşim ve Muttaliboğullarına karşı, aralarında kız alıp vermemek, alışveriş yapmamak, onlarla oturup kalkmamak, teşriki mesaide bulunmamak, birbirlerinin evlerine girip çıkmamak ve Resulullah (a.s.)'i kendilerine teslim edinceye kadar onlarla asla konuşmamak üzere boykot kararı aldılar. Üç yıl süren bu boykot yılları gerçekten de çetin bir imtihandı.

● Nübüvvetin onuncu yılı muharrem ayında önce Allah

(c.c.)'4ın tevfiği, sonra da bir kısım merhamet ve kişilik sahibi insanların girişimleriyle bu abluka anlaşmasının sayfeleri yırtılıyor ve anlaşma bozuluyordu.

● Sonra Kureyş, Ebu Talib yatağında hasta yatarken, Hz. Muhammed (a.s.)'i davasından vazgeçirmesi için amcasına son ikazda bulunuyorlar, fakat bu da sonuç vermiyordu.

● Bi'setin onuncu yılı, müslümanlar ve bilhassa Hz. Muhammed (a.s.) için hüznün yılı olmuştu. Zira bu süre içerisinde bi'setin onuncu senesinde milletin boykottan kurtulmasından altı ay sonra recep ayında Ebu Talib vefat etmiş ve -bir rivayete göre- Ebu Talib'in vefatından yaklaşık iki ay sonra Ümmü'l-Mü'minin Hz. Hatice (r.a.) vefat etmişti. Hz. Hatice vefat ettiğinde 65, Resulullah (a.s.) da 50 yaşında bulunuyordu. Ve bu olay Nübüvvetin onuncu yılında ramazan ayında vuku bulmuştu. Böylece Peygamber (a.s.) hem evinin içinde hem de dışardaki dayanaklarını kaybetmiş oluyordu. Şüphesiz bunda Allah'ın bir hikmeti vardı. Müşrikler, bu vefatlardan sonra cesaret kazanıyor, Resulullah (a.s.)'a ve müslümanlar karşı eziyetlerini artırıyorlardı. Bundan sonra Hz. Muhammed (a.s.) tebliğ için belki daha bereketli bir yer bulurum düşüncesiyle Tâif yolculuğuna çıktı. Fakat orada da davetine icabet eden hiç bir kimse bulamadı.

● Bi'setin onuncu yılı şevval ayında Hz. Hatice vefat ettikten sonra Resulullah (a.s.), Zem'a binti Sevede (r.a.) ile evlendi. Sevede, İslamın ilk günlerinde müslüman olmuş ve kocası Sekran İbn Amr (r.a.) ile beraber ikinci Habeşistan hicretine iştirak etmişti.

● Nübüvvetin onbirinci yılı hacc mevsiminde Medine'li Hazrec kabilesinin ileri gelenlerinden bir gurup insan İslama girdi. Bunlar altı kişiydi. Bu altı kişilik heyet davetçi ve müjdeci olarak tekrar Medine'ye döndüler. Böylece Resulullah (a.s.)'ın daveti, Medine'de yayılmaya başladı. Aynı yıl şevval ayında Resulullah (a.s.)'ın Hz. Aişe (r.a.) ile evlilikleri konusunda söz kesildi. Fakat Hz. Aişe'nin yaşı küçük olduğu için hicretten sonraya kadar zifaf vuku bulmadı.

● Bu dönem içinde İsra olayı meydana geldi. Bu olayın zamanı konusunda ihtilaf vardır. Bi'setin onuncu yılında recep ayının 17. gecesinde olduğunu söyleyenler olmakla beraber, bi'setin 12.

yılı ramazan ayında, yahud bi'setin 13. yılı muharrem ayında veya hud da bisetin 13. senesinde rebiülevvel ayında vuku bulduğu şeklinde görüşler de bulunmaktadır. Bu hususta başka görüşler de vardır. Bu görüşler içinde en kuvvetlisi birinci görüştür.

● Bi'setin onikinci senesinin hacc mevsiminde Medine'den 12 kişi Mekke'ye geldi. Bunlardan beşi geçen yıl gelen müslümanlar, 7'si de İslama yeni katılanlardandı. Bunlar Resulullah (a.s.)'a bey'at ettiler. Resulullah (a.s.), dönüşlerinde dinlerini öğretmesi, İslamı anlatması, Kur'an okutması ve Allah (c.c.)'a davet etmesi için onlarla beraber Mus'ab Bin Umeyr (r.a.)'i de gönderdi.. Bundan sonra İslam, Medine'de yayılmaya başladı.

● Bi'setin 13. yılında hacc mevsiminde Medine-i Münevvere ahalisinden yetmiş kûsûr kişi ile yapılan ikinci Akabe bey'atı tamamlanmış oldu. Bunlar Nebi (a.s.)'nin emri ile aralarından oniki kişiyi nakib tayin ettiler.

● Bundan sonra müminlerin hicret etmesine izin verildi. Ku-reyş müşrikleri, Resulullah (a.s.)'ı öldürmek için aralarında görüş-tüler. Fakat Allah (c.c.), O'nu, müşriklerin hilesinden kurtardı. Resulullah (a.s.)'ın Medine'ye yerleşmesi tamamlanmış ve böylece Resulullah (a.s.)'ın hayatında yepyeni bir merhale başlamış oldu.

NEBİ (AS.)'NİN MEDİNE'YE YERLEŞMESİNE KADAR GEÇEN DÖNEMİN ÖZELLİKLERİ

Birinci Merhale:

Bu merhale devam edegelen tebliğ ve davet merhalesidir.

Bu dönem içerisinde davet hemen hemen bütün araplara ulaşmış oldu. Gerçekten Resulullah (a.s.) hacc mevsimlerinden de istifade ederek, ulaşabildiği herkese ilahi mesajı yıllar boyu tebliğ etmişti.

Makrîzî bu konuda şöyle der:

"Resulullah (a.s.), hacc mevsimi boyunca diğer arap kabilelerine yöneldi. Onları İslama çağırdı. Bu kabileler; Amir ve Gassan oğulları, Gazereogulları, Mürreoğulları, Hanifeogulları, Süleymoğulları, Abesoğulları, Nasr Salebe İbn Akabe, Kinde ve Kelboğulları, el-Haris İbn Kab, Kays İbn'ül-Haıym ve Ebu'l-Heyser Enis İbn Ebi Raftioğulları, Şeybanoğulları, Mecaşi, Süveyd İbn'us-Samit et-Tufeyl İbn Amr ed-Düsi ve Samem İbn Salebeogulları kabileleridir."

Vakidi de, bu kabilelere ait haberleri ayrıntılarıyla nakletmektedir.

Söylenildiğine göre Resulullah (a.s.), önce Kindeoğullarından başlayarak onları İslam'a çağırdı. Sonra Kelboğullarına, daha sonra Hanifeogullarına ve ardından da Amiroğulları kabilelerine gitti, Resulullah (a.s.) şöyle diyordu: *"Herhangi bir kişi, beni kavmine götürürse, o kavim Rabblımın risaletini tebliğ etmeye engel oluyordu. Kureyş de Rabblımın risaletini tebliğ etmeye engel olmuştu."*

Durum buydu. Amcası Ebu Leheb, O'nun gıyabında insanlara: *"O'nu dinlemeyiniz. Çünkü o bir yalancıdır."* diyordu. Arap kabileleri, Kureyş müşriklerinin, O'nun hakkında *"O bir yalancıdır, o bir kahindir, o bir sihirbazdır. O bir*

şairdir" şeklindeki sözlerini işitince, bazıları Peygamber (a.s.)'i müdafaa ederek aralarında, *"Bunlar hased ve taşkınlıkları sebebiyle kendi uydurdıkları yalanlardır."* diyorlardı. Bu kabileler içinde hakkı batıldan ayırma özelliğine sahip olmayanlar ise, onların sözüne kulak verip dinliyorlardı. Akıl sahibi olanlar ise, Resulu Ekrem (a.s.)'ın söylediklerinin Hak ve gerçek olduğunu, kavminin O'na karşı yalan yere iftira ettiğine şahadet edip müslüman oluyordular.

İkinci Merhale:

Bu merhale ilk neslin kadrini yücelten teşkilatlanma merhalesidir.

Gerçekten ilk nesil, bu merhale içerisinde ibadet ateşiyle yanarak, Kur'ani manalarla eridi. Çile, işkence zulüm, eziyet ve şüpheye düşürme mihnetleri içerisinde alın bir nesil ortaya çıktı. Bu nesil, ahiret için dünyadan geçti. Cahiliyye hayatından tamamen sıyrıldı. Böylece İslam davetini taşıyan onun içinde insanları eritmeyi başaran bir alın nesil meydana geldi. Nihayet Medine-i Münevvere'de devlet olma merhalesine gelindiği zaman, müminlere liderlik yolu açılmış oldu.

Mekke merhalesi, İslamı tarif ve teşkilatlanma merhalesiydi. Bu merhalede kıyamete kadar dava ve teşkilatla ilgili hizmetlerin esasları çizildi. Aynı şekilde bu merhale, en yüce ve en yüksek derecede devam edecek cihad merhalesinin ön hazırlığını meydana getiriyordu.

Gerçekten bu merhale, nefse hakim olma ve mutlak itaata alıştırmaya merhalesiydi. Yine bu merhale, kalblerin en yüce örneklerle bağ kurduğu bir merhale idi. Allah (c.c.)'ın bütün nebilere bu tür merhalelerden geçmiştir. Pek çok peygamberin kıssaları buna benzer merhaleler içerisinde yazılmıştır.

Hasan el-Benna (r.a.), İslami davetin; tarif, teşkilat ve uygulama merhalesi olmak üzere üç merhale geçirdiği şeklindeki temel düşüncesini bu ve bunu takip eden merhalelerden çıkarmıştır. Hasan el-Benna, bu nazariyyesini Siret-i Nebevî'yi örnek alarak, vahyin tekamülüne ve ahkâmın istikrarına uyarak ve çağımızdaki müslümanların durumlarını gözönüne alarak şekillendirmiştir. Onun düşüncesinin güzel ve mükemmel oluşu da buradan kaynaklanıyor.

Üçüncü Merhale:

Bu merhale davetin kalpiere yerleştirilme merhalesidir.

Bu merhalede Resulullah (a.s.)'ın siyasi ve askeri mücadeleden kaçındığını ve bütün gayretlerini ve davetini insanların kalblerine ve akıllarına ulaştırmaya a-yırdığını, bunu yaparken de düşmanlarına İslamın kökünü kazama fırsatını vermediğini görürüz. Genç bu merhale davete ve davete icabet edenleri himaye etmeye özen gösterdiği dönemdir. Bazı müşriklerin korumasına girip hicret etmeye, geleneklerden istifade ederek kabilelerinin gölgesinde yaşamalarını iste-

meye varıncaya kadar pek çok konuda iman edenleri koruyup, kollamaya çalıştığı bir merhaledir.

Bu esas, davetçilerin bilmesi ve anlaması gereken esaslardan biridir. Bu örnekler, İslam davetçileri, davetlerine devam etmeleri için içerisinde yaşadıkları davetlerin örflerinden ve mahalli kanunlarından istifade edebilmelerine bir delil sayılır.

Dördüncü Merhale:

Bu merhale, güçlerin toplandığı merhaledir.

Resulullah (a.s.), bu merhalede dini himaye etmeye, ona yardıma ve onun yayılması için güçleri araştırmaya çalıştığı dönemdi. Çağımızın ıstılahıyla gölgesinde müslümanların hür ve emin olarak yaşayacakları İslam devletini kuracak vasıtaları aramaya devam etmekteydi. Bu devlet, ancak İslamı kalblere taşımakla, onu müjdelemekle, İslama ve müslümanlara yardım etmekle kurulacaktı. Nihayet Evs ve Hazrec'in İslam'ı kabul etmesiyle bu devleti kurma fırsatı doğmuş oluyordu. Böylece Medine-i Münevvere'de İslam devleti kurulacaktı. İşte bu merhaleler, hayatın gerçeklerine uygun olarak ikame edip hamilerini koruyacakları İslam devletine ulaşmaya kadar gayretlerini bırakmamaları açısından İslam davetçilerine bir öğüttür.

Beşinci Merhale:

Son merhaledir ve kıyamete kadar sürecektir.

Şüphesiz bu merhale görünürde ağır yürüyen, gerçekte ise hızla ilerleyen bir merhaledir. Çünkü bu merhale kıyamete kadar devam edecek olan bütün merhaleleri hazırlayan ana merhaledir.

VAHYİN BAŞLANGICI, KESİLMESİ VE YENİDEN BAŞLAMASI

٤٨- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّهَا قَالَتْ: أَوَّلُ مَا بَدَأَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنَ الْوَحْيِ: الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ فِي النَّوْمِ، فَكَانَ لَا يَرَى رُؤْيَا إِلَّا جَاءَتْهُ بِمِثْلِ قُلُوبِ الصُّبْحِ، ثُمَّ حَسِبَ إِلَيْهِ الْخَلَاءَ، وَكَانَ يَخْلُو بِغَارِ حِرَاءٍ، فَيَتَحَنَّنُ فِيهِ - وَهُوَ التَّعَبُّدُ - اللَّيْلِي ذَوَاتِ الْعَدْوِ، قَبْلَ أَنْ يَتَرَعَّ إِلَى أَهْلِهِ، وَيَتَزَوَّدُ لِذَلِكَ، ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَى خَدِيجَةَ، فَيَتَزَوَّدُ لِمِثْلِهَا.

حَتَّى جَاءَهُ الْحَقُّ - وَفِي رِوَايَةٍ: حَتَّى فَجَأَهُ الْحَقُّ - وَهُوَ فِي غَارِ حِرَاءٍ، فَجَاءَهُ الْمَلَكُ، فَقَالَ: اقْرَأْ، قَالَ: مَا أَنَا بِقَارِئٍ، قَالَ: فَأَخَذَنِي فَغَطَّنِي، حَتَّى بَلَغَ مِنِّي الْجَهْدُ، ثُمَّ أَرْسَلَنِي فَقَالَ: اقْرَأْ، قُلْتُ: مَا أَنَا بِقَارِئٍ، فَأَخَذَنِي فَغَطَّنِي الثَّانِيَةَ، حَتَّى بَلَغَ مِنِّي الْجَهْدُ، ثُمَّ أَرْسَلَنِي، فَقَالَ: اقْرَأْ، قُلْتُ: مَا أَنَا بِقَارِئٍ؟! فَأَخَذَنِي فَغَطَّنِي الثَّالِثَةَ، ثُمَّ أَرْسَلَنِي، فَقَالَ: ﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ * خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ * اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ﴾.

فَرَجَعَ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَرْجِفُ فَوَادَّهُ، فَدَخَلَ عَلَى خَدِيجَةَ يَسْتَوْحِشُ خَوِيلَهُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - فَقَالَ: «زَمِّلُونِي، زَمِّلُونِي، زَمِّلُونِي» فَرَمَلُوهُ حَتَّى ذَهَبَ عَنْهُ الرَّوْعُ،

قَالَ لِحَدِيثِهِ — وَأَخْبَرَهَا الْخَبَرُ — : «لَقَدْ خَشِيتُ عَلَى نَفْسِي» فَقَالَتْ خَدِيجَةُ: كَلَّا، وَاللَّهِ مَا يُخْزِنُكَ اللَّهُ أَبَدًا، إِنَّكَ لَتَصِلُ الرَّجِمَ، وَتَحْمِلُ الْكَلَّ، وَتَكْسِبُ الْمَغْلُومَ، وَتَقْرِي الصَّيْفَ، وَتُعِينُ عَلَى نَوَائِبِ الْحَقِّ.

فَانْطَلَقَتْ بِهِ خَدِيجَةُ، حَتَّى آتَتْ بِهِ وَرَقَةَ بْنِ نَوْفَلٍ بْنِ أَسَدٍ بْنِ عَبْدِ الْعَزَى ابْنَ عَمِّ خَدِيجَةَ — وَكَانَ أَمْرًا تَنْصَرَفُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ، وَكَانَ يَكْتُبُ الْكِتَابَ الْعِبْرَانِيَّ، فَيَكْتُبُ مِنَ الْإِنْجِيلِ بِالْعِبْرَانِيَّةِ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَكْتُبَ، وَكَانَ شَيْخًا كَبِيرًا قَدْ عَصِيَ — فَقَالَتْ لَهُ خَدِيجَةُ: يَا ابْنَ عَمِّ، اإِسْمَعْ مِنْ ابْنِ أَخِيكَ، فَقَالَ لَهُ وَرَقَةُ: يَا ابْنَ أَخِي، مَاذَا تَرَى؟ فَأَخْبَرَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَبَرَ مَا رَأَى، فَقَالَ لَهُ وَرَقَةُ: هَذَا الثَّامُوسُ الَّذِي نَزَلَ اللَّهُ عَلَى مُوسَى، يَا لَيْتَنِي فِيهَا جَذَاعًا، لَيْتَنِي أَكُونُ حَيًّا إِذْ يُخْرِجُكَ قَوْمُكَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَوْ مُخْرِجِي هُمْ؟» قَالَ: نَعَمْ، لَمْ يَأْتِ رَجُلٌ قَطُّ بِمِثْلِ مَا جِئْتَ بِهِ إِلَّا عُودِي، وَإِنْ يَذُرْكُنِي يَوْمَكَ أَنْصُرَكَ نَصْرًا مُؤَزَّرًا، ثُمَّ لَمْ يَنْشَبْ وَرَقَةُ أَنْ تُوَفِّيَ، وَفَرَّ الْوُخْيُ. قَالَ الْبُخَارِيُّ: وَقَابَعَهُ هِلَالُ بْنُ رَدَاةٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ، وَقَالَ يُونُسُ وَمَعْمَرُ: (تَرْجُفُ بَوَادِرُهُ).

وَفِي حَدِيثِ مُعَمَّرٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عِنْدَ مُسْلِمٍ (قَوْلًا لِلَّهِ لَا يَخْزِنُكَ اللَّهُ أَبَدًا) بِالنَّحْوِ وَالتَّوْنِ.

48- Buhari'nin Ümmü'l-Mü'minin Hz. Aişe (r.a.)'den rivayetine göre Müşârin ileyha şöyle demiştir:

"Resulullah (a.s.)'a ilk vahyin başlaması uyukuda sadık rüya görmekle olmuştur. Hiçbir rüya görmezdi ki sabahın aydınlığı gibi (apaçık) zuhur emesin, sonra kendisine tenhada kalmak sevdireldi. Artık Hira mağarasına çekilir orada ailesinin yanına dönmekten bir kaç gün ibadet ederdi. Bu maksatla yanına azık da alırdı. Sonra Hatice'nin yanına döner, yine o kadar bir müddet için azık alırdı. Nihayet Hira mağarasında bulunduğu bir sırada ansızın Hak'ın emri karşısına çıkaverdi, şöyle ki; kendisine melek gelerek "Oku" dedi. Resulullah (a.s.):

"Ben okuma bilmem" cevabını verdi.

48- el-Buhari, 1/23, 1- Kitabu Bed'ül-vahiy (vahyin başlangıcı) bahsi. 3- "Bize Yakya bin Kesir haber verdi." babı. Müslim, 1/139, 1- Kitabül iman, 73- Resulullah (a.s.)'a vahyin başlaması babı.

Nebi (a.s) buyuruyor ki:

"O zaman melek, beni alarak takatım kesilinceye kadar sıkıştırdı. Sonra beni bıraktı ve yine:

"Oku!" dedi. Ben de:

"Okuma bilmem" dedim.

Melek yine beni alıp ikinci defa takatım kesilinceye kadar sıkıştırdı. Sonra beni bırakıp şu ayetleri okudu:

"Yaratan Rabbinin adıyla oku! O Allah ki, insanı bir kan pıhtısından yarattı. Oku! Senin Rabbin kalemlle yazmayı öğreten kerem sahibidir. İnsana bilmediğini öğretmiştir." (1)

Bunun üzerine Resulullah (a.s.) o sıkıştırma sebebi ile (heyecandan) boyun etleri titreyerek dönde ve Hatice bintü Huveylid (r.a.)'in yanına giderek:

"Beni örtün, beni örtün!" dedi. Korkusu gidinceye kadar mübarek vücudunu sarıp örttüler. Ondan sonra Resulullah (a.s.), Hatice (r.a.)'ye:

"Ey Hatice! Acep bana ne oluyor?" dedi ve olup bitenleri ona haber verdi. "Kendimden korktum"(2) dedi.

Hatice O'na şunları söyledi:

"Öyle deme, sevin! Allah'a yemin ederim ki, Allah seni hiç bir vakit utan-dırmaz. Çünkü sen akrabana bakarsın, sözün doğruluğunu söylersin, işini görmekten aciz olanların ağırlığını yüklenirsin, fakire verir kimsenin kazandırma-

1) Alak Suresi: 1 - 3

2) Gerçekten "Kendimden korktum". Bu ifadedeki korkunun mânası üzerine, ulema bir çok görüş ileri sürmüştür:

a) Ebu Bekir el-İsmaili bu korkunun kendisine gelenin Allah tarafından gönderilen bir melek olduğuna dair zaruri bir ilim hasıl olmadan önce olduğuna kail olmuştur.

b) Resulullah (a.s.)'a en ağır gelen şey kendisinden mecnun diye bahsedilmesi olmuştur.

c) "Nübüvvet yükünün altından kalkamayacağımdan ve bu yükün sükletini çekemeyeceğimden korktum" demek istemiştir. Sonra Allahu Teala, Resulullah (a.s.)'ın korkusunu giderdi ve O'na kuvvet, kudret, sebat ve ismet (insanların kendisini öldürme tehlikesinden koruma) nimeti ihsan etti.

d) Resulullah (a.s.), kavminin kendisini öldüreceklerinden korkmuştur. Bu görüş Süheylî'ye aittir.

Bunda gasılacak bir şey yoktur. Çünkü Peygamber (a.s.) de bir insandır. Bütün insanların korktuğu gibi öldürülmekten ve de şiddetli eziyete uğramaktan korkmuş olabilir. Sonra Allah korkusunu, O'na her türlü korkuya sabretmeyi güzel göstermiş ve kalbine her türlü kuvvet ve jecanî celbetmiş olabilir. Bu görüş ise Aynî'ye aittir.

yacağını kazandırır, misafirini ağırlarsın, Hak yolunda zuhur eden hadiseler karşısında (Halka) yardım edersin."

Bundan sonra Hatice, Resulullah (a.s.)'ı alarak Varaka bin Nevfel bin Abduluzza'ya götürdü. Bu zat Hatice'nin amcası oğlu -yani babasının kardeşi oğlu- idi. Cahiliyye zamanında hıristiyan dinine girmişti ve İbranice yazı yazmasını bilir, İncil'den bazı şeyleri yazardı. Gözleri görmez bir Pir-i fani'i idi. Hatice kendisine:

"Ey Amca! Dinle bak, kardeşin oğlu neler söyleyecek" dedi. Varaka bin Nevfel:

"Ne var kardeşim oğlu?" diye sorunca, Resulullah (a.s.) gördüğü şeyleri kendisine anlattı. Bunun üzerine Varaka:

"Bu gördüğün, Musa (a.s.)'ya indirilen Namus-u Ekberdir. Ah keşke senin davet günlerinde genç olsaydım. Keşke kavminin seni Mekke'den çıkaracakları gün hayatta bulunsaydım" dedi. Resulullah (a.s.):

"Onlar beni (Mekke'den) çıkaracaklar mı ki?" diye sordu. Varaka:

"Evet (çıkacaklar; zira) senin gibi bir şey getirmiş hiç bir kimse yoktur ki düşmanlığa uğramasın, yurdundan çıkarılmasın. Şayet senin davet günlerine yetişirsem, sana yardım ederim" cevabını verdi. Ondan sonra çok geçmedi Varaka vefat etti. O esnada bir müddet için vahiy kesilmişti.

Buhari; Hilal ibn Reddad'ın Zühri tarihiyle kendisine tabi olduğunu, Yunus ve Mamer'in "(korkudan) yüreği titreyerek" yerine "Heyecandan boyun etleri titreyerek" dediğini söylemiştir.

Müslim'in Sahih'indeki Zühri tarihiyle zikredilen Mamer hadisinde "Allah'a yemin ederim ki, Allah seni ebediyyen mahzun etmeyecektir" ifadesi yer almaktadır.

Buhari bir başka rivaveyetinde de şu ilaveyi yapmaktadır.

"Vahiy bir müddet kesildi. Nihayet -bize ulaşan habere göre- Nebi (a.s.) o derece üzüldü ki bir kaç defa kendisini yüksek dağ tepelerinden atmaya bile kalkıştı. Her defasında kendisini oradan atmak için dağın tepesine yaklaştığında Cebrail (a.s.) kendisine görünüp:

"Ey Muhammed, şüphesiz ki sen, gerçek olarak Allah'ın resulüsün" diyerek engel oluyordu. Böylece yüreğinin çırpınması bununla teskin oluyor ve nefsi sükunet bularak evine dönüyordu. Bu sebeple vahyin kesilmesi uzadıkça yine bu şekilde kendini dağlardan atmaya teşebbüs eder ve dağın zirvesine yaklaştığı zaman Cebrail (a.s.) kendisine mutlaka görünüp ona aynı şeyi söylerdi."(1)

1) Buhari, 12/352, 91- 'Kitabus-Tabir', (1) 'Resulullah (a.s.)'a ilk vahyin başlaması sadık rüya görmekle olmuştur.' babı.

Tirmizi de bu hadisi kısmen Hz. Aişe (r.a.)'den şöyle rivayet etmiştir.

Hz. Aişe der ki:

"Allah O'nu şereflendirmeyi ve O'nunla kullara rahmeti murad ettiği zaman, Resulullah (a.s.)'a ilk vahiy başlamış, gördüğü her rüya sabahın aydınlığı gibi apaçık zuhur etmiştir. Resulü Ekrem (a.s.), Allah'ın dilediği zamana kadar, sadık rüya görme hali üzere kaldı. Sonra kendisine halvet (tenhada yalnız başına kalmak) sevdirdi. O'na halvetten daha sevimli birşey de gelmiyordu."(1)

HALVETİN SIRRI

Fethu'l Barî sahibi: "Sonra kendisine tenhada kalmak (halvet) sevdirdi" sözünü izah ederken şöyle demektedir:

"Halvetteki sır; kalbin teveccüh ettiği şeylerden uzak kalmasıdır."

Bir Açıklama

Bazı süluk erbabı, sülûk merhalelerinin bir kısmında ibadet ve zikirle beraber, halvet düşüncesini Resulullah (a.s.)'ın bu davranışından almıştır. Bunun sebebi ise; kalbi nurlandırmak, zulmeti gidermek ve kalpten gaflet, şehvet ve zellei çıkarmaktır. Bazıları da; bunu Allah'ın yoluna ilk giren kimseler için kabul ederler ve Resulullah (a.s.)'ın başlarken ve bitirirken ki fiilinden hareket ederek ramazan ve ramazan dışında itikafa girerler.

HZ. MUHAMMED (A.S.)'İN PEYGAMBERLİKTE ÖNCEKİ HAYATI

Hz.Hatice (r.a.)'nin "Öyle söyleme! Allah'a yemin ederim ki, Allah seni hiç bir zaman utandırmayacaktır. Çünkü sen" sözü ile ilgili olarak Fethul-Bârî sahibi İbn'ül Hacer şöyle demektedir:

"Hatice (r.a.); Allah'ın, Resulullah (a.s.)'ı ebediyyen utandırmayacağına dair yaptığı yeminine müşahedeye dayalı bir vakıayı delil getirmekte ve onu güzel ahlak ile tavsif etmektedir. Çünkü ihsan (iyilik) ya yakın akrabaya ya da yabancılara yapılır. Bu, ya beden ile ya da mal ile olur. Hem hür hem de kölelere yapılır. Bunların tamamı kendileriyle Resulullah (a.s.)'ı tarif ettiğimiz vasıflar arasında toplanmıştır."

1) Tirmizi; 'Kitabul Menakip' (5/595) Peygamberimizin peygamberlik alametleri ve hususiyetleri babı. Tirmizi "bu hadis hasendir, sahihdir, gariptir" demiştir.

Bir Açıklama

Peygamberlik gelmezden önceki Nebî (a.s.)'nin hayatını tarif eden en belirgin ifade belki de Hz. Hatice (r.a.)'nin O'nu tarifidir. Çünkü Hz. Hatice, insanlar içinde Resulullah (a.s.)'ı en iyi tanıyandır. Gerçekten O'nun şahsında kalblerin en temizi ve ahlakın en güzeli bir araya toplanmıştır. Bu Allah'ın kendisine bir lâtûf ve ikramıdır.

VAHYİN İLK DÖNEMLERİ

İbn'ül Hacer, 'Fethu'l-Bari' adlı eserinde bu konuda şunları kaydediyor:

"İmam Ahmed ibn Hanbel'in tarihinde, Şa'bi'den gelen bir haberde, vahyin kesilme müddetinin üç yıl olduğu belirtilmektedir. İbn-i İshak da kesin olarak bu görüşü tercih etmiştir. Beyhaki ise sadık rüya görme müddetinin altı ay devam ettiğini nakleder. Buna göre Peygamberliğin başlangıcı, Resulullah (a.s.) 40 yaşını doldurduktan sonra, doğduğu ay olan rebîülevvel ayı da başlayan sadık rüyalar görmeye başlamıştır. Kendisi uyanırken vahyin gelmeye başlaması ise, ramazan ayında olmuştur."

Üç yıl sürdüğü kabul edilen vahyin kesilme (Fetret-i vahy) müddetiyle kasdedilen -ki bu müddet alak suresinin "İkra (oku)", emriyle başlayan ayetlerinin inişi ile "Ya eyyühe'l-Müddesir (Ey örtüsüne bürünüp yatan Peygamber!...)"(1) ayetlerinin nüzûlü arasında geçen süredir.- Hz. Peygamber (a.s.)'e Cebrail (a.s.)'in gelmemesi değil, Kur'anın nüzulünün te'hir edilmiş olmasıdır. Bu izahdan sonra Ahmed ibn-i Hanbel'in tarihinde Şa'bi'den nakledilen habere dönelim. Şa'bi'den Davud ibn Ebf Hind tarihiyle nakledilen bu haber şöyledir:

"Resulullah (a.s.)'a peygamberlik, kendisi kırk yaşında iken verilmiştir. O'nu peygamberlik görevine hazırlamak için üç yıl İsrâfil (a.s.) görevlendirildi. Bu sebeple İsrâfil (a.s.), O'na hitabetti ve bazı şeyleri öğretti. Bu dönemde Resulullah (a.s.)'a kendi lisanıyla Kur'an ayeti inmedi. Sonra üç yıl geçince O'nunla irtibat kurmaya Cebrail (a.s.) görevlendirildi. Bundan sonra Resulullah (a.s.)'a 20 yıl boyunca kendi lisanıyla Kur'an nazil oldu."

İbn-i Ebi Hayseme, bu haberi, Davud ibn-i Hind'den başka bir tarikle muhtasar olarak şu lafızla rivayet etmiştir: *"Nebi (a.s.) kırk yaşında iken peygamber olarak görevlendirildi. O'na üç yıl boyunca İsrâfil (a.s.), bundan sonra ise Cebrail (a.s.) görevli kıldı".* Bu duruma göre -Eğer bu mürsel sabit kabul edilirse- Resulullah (a.s.)'ın Bi'setten sonra Mekke'de ikametinin müddeti konusundaki iki görüşün aralarını bulmak gerekir. Bazıları *"Nebi (a.s.) Mekke'de 13 yıl, bazıları da 10 yıl kaldı"* demiştir. Bu son görüşe, fetret döneminde geçen süre dahil değildir. Gene de en iyisini Rabbimiz bilir.

Bu haberi, İbn-üt-Teyn de nakletmektedir. Fakat onun rivayetinde İsraili (a.s.)'in yerine Mikail (a.s.) zikredilmektedir. el-Vakidi: Resulullah (a.s.)'a "Peygamberlik hususunda Cebrail (a.s.)'dan başka hiç bir melek görevlendirilmemiştir" diyerek bu mürsel haberi reddeder. Aslolan, nefyedenin delili olmadığı sürece, isbat edenin görüşünün tercih edilmesidir. Ancak nefyedenin bu hususta delili varsa o zaman da o kabul edilir.

Süheylî bu rivayeti kabul eder ve bununla Resulullah (a.s.)'ın Mekke'de geçirdiği süre konusundaki farklı görüşlerin arasını birleştirerek şöyle der:

"Bazı müsned haberlerde fetret süresinin ikibuçuk yıl olduğu açıklanmıştır. Diğer bir rivayette ise; sadık rüya görme devresinin altı ay olduğu söylenmiştir. Şu halde "Resulullah (a.s.) Mekke'de on yıl kalmıştır" diyenler sadık rüya görme müddetiyle vahyin kesilme süresini buna dahil etmemiş olurlar. "Resulullah (a.s.) bi'setten sonra Mekke'de 13 yıl ikamet etmiştir" diyenler ise, vahyin kesilmesi ve sadık rüya görme süresini buna dahil etmiş olurlar. Şa'bi'nin mürseli ile Süheylî'nin itimad ettiği bu görüş, sabit bir görüş değildir. Şüphesiz ki, "Zikredilen fetret müddetinin bir kaç gününden ibaret" olduğu şeklindeki İbn-i Abbas (r.a.)'dan gelen haberle bu görüş tezat teşkil eder."

Bir Açıklama

"Vahyin kesilme müddeti üç yıldır" şeklindeki görüşe göre: müddesir ile müzzemmil surelerinin nüzulu, Resulullah (a.s.)'a vahyin başlamasından üç yıl sonra olmuştur. Peygamberliğin 40 yaşının başlarında, risaletin ise, bundan üç yıl sonra verildiğine kani olanlar, bu görüşe dayanmışlardır. Bize göre tercih edilen görüş Resulullah (a.s.)'a gelen davet emrinin vahyin başlamasından çok sonra olmadığı, aksine vahyin başlangıcından fetret müddetinin sona ermesine kadar gizli davetin üç yıl sürdüğü görüşüdür. Ve herhalükarda "Ey örtüsüne bürünüp yatan Peygamber..."(1) ayetleri vahyin kesilmesinden sonra nazil olmuştur. Buna göre ilk nazıl olan sürenin müddesir suresi olduğunu ileri süren rivayetin bu sürenin ilk sure olmasının hakiki değil izafi olduğuna hamledilir. Çünkü bu sure fetret-i vahiyden sonra nazil olan surelerin ilkidir.

٤٩- رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ يُخَدِّثُ عَنْ قُرْآنِ الْوَحْيِ قَالَ: «نَقَلْتُ زَمَلُونِي فَذَرُّونِي فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ • قُمْ فَأَنْذِرْ • وَرَبُّكَ فَكَبِيرٌ • وَتِلْكَ أَلْفُ لَيْلٍ وَلَيْلٍ فَطَهِّرْ • وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ﴾» قَالَ مِمَّنِ الْأَوَّلَانِ.

49- Hakim'in Cabir ibn-i Abdullah (r.a.)'dan rivayetine göre, müşârun ileyh: "Resulullah (a.s.)'in fetret-i vahiyden bahsederek şöyle dediğini işittim demiştir:

"Beni örtün, beni örtün" dedim. Bunun üzerine Allah Teala "Ey örtüsüne bürünüp yatan peygamber kalk da (kavmini Allah'ın azabı ile) korkut. Rabbini yücelt (onu tenzih et). Elbiseni de (daima) temiz tut. Azaba vesile olan şeyleri terkde sebat et...." (1) ayetlerini inzal etti. (sonunda Resulullah (a.s.)) "Azaba vesile olan şeyler putlardır" buyurdu.

İşte bu hadis müddesir suresinin vahyin kesilmesinden sonra nazil olduğunu, dolayısıyla onun mutlak olarak ilk nazil olan sure olmadığını, bilakis vahyin kesintiye uğramasından sonra inen ilk sure olduğunu tekid etmektedir.

• — رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ جُنْدُبِ بْنِ سُفْيَانَ الْبَجَلِيِّ — رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ — قَالَ: إِنْ شَكَيْتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ، فَلَمْ يَقُمْ لَيْلَتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا ، فَجَاءَتْهُ امْرَأَةٌ ، قَالَتْ: يَا مُحَمَّدُ، إِنِّي لَأَرْجُو أَنْ يَكُونَ شَيْطَانُكَ قَدْ تَرَكَكَ، لَمْ أَرَهُ قَرَبَكَ مِنْذُ لَيْلَتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿وَالضُّحَىٰ • وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَىٰ • مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ﴾.

50- Buhari, Cündeb ibn Süfyan el-Becclî (r.a.)'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir.

"Resulullah (a.s.) rahatsızlandı da iki veya üç gece kalkmadı. Derken ona bir kadın gelerek:

"Ya Muhammed! Ben şeytanının seni terketmiş olduğunu görüyorum. Onun iki veya üç gecedir sana yaklaştığını görmedim!" dedi. Bunun üzerine Allah (c.c.):

"Kuşluk vaktine ve sakinleştiği zaman geceye yemin ederim ki, Rabbin sana ne vedâ etti, ne de küstü!" ayetlerin indirdi.(2) Başka bir rivayette ise Cündüb (r.a.) şöyle demiştir:

"(Bir ara) Cibril (a.s.) gelmekte gecikti; bunun üzerine müşrikler: "Muhammed'e veda edildi" dediler. Allah (c.c.)'da:

"Kuşluk zamanına ve sakinleştiği vakit geceye yemin ederim ki, Rabbin

49- El-Müstedrek, 2/251. Hakim: "Bu hadis Buhari ve Müslim'in şartlarına göre sahih-dür. Fakat hiç birisi onu bu lafızla rivayet etmemiştir" demiştir.

50- Buhari, 8/710, 65- 'Kitabü'tefsir', Duha Suresi, 1- "Rabbin sana ne veda etti, ne de küstü" bâbı. Müslim, 3/1422, 'Kitab'ül-Cihad ve's-siyer', Peygamber (a.s.)'in karşılaş-tığı müşrik ve münafık eziyetleri bâbı.

1) Müddesir Suresi: 1 - 15

2) Duha Suresi: 1 - 3

sana ne veda etti; ne de küstü"(1) ayetlerini indirdi.

۵۱- رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ جُنْدُبِ الْبَجَلِيِّ قَالَ: كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي غَارٍ، فَدِمِمْتُ إِصْبَعَهُ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ :

هَلْ أَنْتَ إِلَّا إِصْبَعٌ دَمِيتَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ مَالَفَيْتَ؟

قَالَ: فَأَبْطَأَ عَلَيْهِ جَبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَقَالَ الْمُشْرِكُونَ: قَدْ وُدَّعَ مُحَمَّدٌ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: ﴿مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَى﴾ .

51- Tirmizi, Cündüb el-Baceli (r.a.)'den onun şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Nebi (a.s.) ile birlikte bir gazada bulunmuştum. Resulullah (a.s.)'ın parmağı kanadı da şöyle buyurdular:

"Sen kanayan parmaktan başka bir şey değilsin! Ama başıma gelen, Allah yolunda gelmiştir." Cündüb (r.a.) rivayetine devamla der ki:

"(Bir ara) Cibril, Resulullah (a.s.)'a gelmekte gecikti de bunun üzerine müşrikler: "Muhammed'e vedâ edildi" dediler. Allah (c.c.) da:

"Rabbın sana ne veda etti; ne de darıldı."(2) ayetlerini indirdi.

Bu rivayeti burada belirtmemizin sebebi, ulemadan bir kısmının vahyin kesilmesini, vahyin aniden kesilmesinden sonra meydana gelen bu kısa fevretle karıştırmış olmalarındandır. Halbuki, bu doğru değildir. İbn-ü Hacer bu konuda şöyle demiştir.

"Gerçek olan şu ki, duha suresinin nüzul sebebi olarak zikrolunan fetret, vahyin başlangıcı ile ilgili olarak zikrolunun fetret değildir. Çünkü bu, günlerce devam etmiştir. Halbuki duha suresinin nüzul sebebi olan fetret, iki veya üç gün sürmüştür." Bu konuda bir mesele ortaya çıkmaktadır:

Bazı rivayetlerde Hz. Hatice (r.a.)'nin Resulullah (a.s.)'a: "Rabbinin sana muhakkak darıldığını sanıyorum" dediği zikredilmektedir. Nitekim İbn'ül Hacer bu konuda şunları söylemektedir:

"Hakim'den gelen başka bir rivayette, Hatice: "Rabbinin sana küstüğünü sanıyorum" dedi, şeklinde varid olmuştur. Aynı şekilde Taberi, bunu Abdullah

51- Tirmizi, 51422, 48-Kur'an-ı Kerim'in tefsiri bahsi, duha suresinin tefsiri babı. Tirmizi: "Bu hadis hasendir, sahihtir" demiştir.

1) Duha Suresi: 1 - 3

2) Duha Suresi: 3

ibn Şeddad tarikıyla Hz. Hatice: "Rabbinin sana darıldığını zannediyorum dedi" şeklinde ve Hışam ibn Urve'nin babasından rivayet ettiği birlikle de "Hatice; Resulullah (a.s.)'ın ümitsizlenerek hüznlendiğini görünce dedi ki" şeklinde tahrir edilmiştir. Bu rivayet sahiplerinin ikisi de mürsel, ravileri ise sikkadır. Ümmü Cemil ve Hz. Hatice (r.a.)'nin her ikisi de bu sözü söylemişlerdir. Fakat Ümmü Cemil kafir olması sebebiyle bu sözünü "Şeytanın seni terk etti" sözü ile, Hz. Hatice (r.a.) ise mümin olması sıfatıyla "Rabbinin yahut sahibinin sana darıldığını sanıyorum" sözü ile söylediği anlaşıyor.

Ayrıca Ümmü Cemil(1) düşmanın başına gelene sevinerek; Hatice ise üzülererek söylemiştir.

"Rabbini seni ne terketti ne de sana darıldı" ayetinin nüzul sebeplerinin arasını bulmak amacıyla biz deriz ki, muhakkak ki, bazan bir ayetin nuzulü çeşitli olayların peşinden bir kaç kere tekrar edebilir. Bu da öyle olmuştur.

۵۲- رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا سَلَمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَوَّلِ مَا نَزَلَ مِنَ الْقُرْآنِ قَالَ: ﴿يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ﴾ قُلْتُ: يَقُولُونَ: ﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ﴾ قَالَ أَبُو سَلَمَةَ سَأَلْتُ جَابِرًا، قُلْتُ لَهُ مِثْلَ مَا قُلْتُ لِي، فَقَالَ لِي جَابِرٌ: لَا أَخَذْتُكَ إِلَّا مَا حَدَّثَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، قَالَ: «جَاوَزْتُ بِحِوَاءِ شَهْرَاءَ، فَلَمَّا قَضَيْتُ جَوَارِي، هَبَطْتُ، فَتَوَدَّعْتُ، فَنَظَرْتُ عَنْ يَمِينِي فَلَمَّ أَرَّ شَيْئًا، وَنَظَرْتُ عَنْ شِمَالِي، فَلَمَّ أَرَّ شَيْئًا، وَنَظَرْتُ أَمَامِي فَلَمَّ أَرَّ شَيْئًا، وَنَظَرْتُ خَلْفِي، فَلَمَّ أَرَّ شَيْئًا، فَزَعَفْتُ رَأْسِي، فَزَايْتُ شَيْئًا، فَاتَيْتُ خَدِيجَةَ، قُلْتُ: دَبِّرُونِي، فَدَبَّرُونِي، وَصَبُّوا عَلَيَّ مَاءً بَارِدًا، فَتَزَلْتُ: ﴿يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ * قُمْ فَأَنذِرْ * وَرَبِّكَ فَكْزِرْ * وَبَابُكَ فَطَهِّرْ * وَالرُّجْزُ فَاهْجُرْ﴾ وَذَلِكَ قَبْلَ أَنْ تَقْرَأَ الصَّلَاةَ.

52- Buhari ile Müslim'in birlikte rivayetine göre Yahya ibn Ebi Kesir (r.a.) şöyle demiştir:

"Ebu Seleme, İbn Abdurrahman'a Kur'an'ın en evvel hangi ayeti nazil olmuştur?" diye sordum.

52- Buhari, 81676, 65- 'Kitabü'tefsir, 74- Müddesir Suresi, Müslim, 1/144, 1- Kitabü'l-İman, 73- Resulullah'a vahyin başlaması babı.

1) Ümmü Cemil: Ebu Leheb'in karısıdır. Hem kendisi hem de kocası, İslam'ın ve Resulullah (a.s.)'ın azılı düşmanlarıdır.

"Ey (esvabına bürünen Peygamber)"(1) ayetidir dedi. Ben de "Rabbini adıyla oku"(2) ayetidir diyorlar" dedim. Ebu Selme: Cabir'e sordum ve "Senin bana söylediğinin aynısını ben de ona söyledim" dedim. Bunun üzerine Cabir bana şunları söyledi: "Ben size ancak Resulullah (a.s.)'ın bize haber verdiği şeyleri haber veriyorum". Efendimiz şöyle buyurdular:

"Hira dağında bir ay mücavir kaldım. Mücavirliğimi bitirince (oradan inerek vadiye daldım). Derken bir ses duydum. Hemen sağuma baktım, fakat hiç bir şey göremedim. Soluma bakam yine hiç bir şey göremedim. Bunun üzerine başımı (yukarı) kaldırdım. Havada (arşın üzerinde oturup duran) bir şey (Cebrail'i) gördüm. Hemen Hatice'ye gelerek "beni örtün beni örtün" dedim. Derhal örtüler ve üzerime soğuk su serptiler. Bunun üzerine Allah (c.c.):

"Ey (esvabına) bürünen (Resûlüm) kalk da (kavmini Allah'ın azabıyla) inzar et, Rabbini de ulu tut. Elbiseni temizle, günaha sebep olan şeyleri de terk eyle".(3) ayetlerini indirdi." dedi. Bu olay namaz farz kılınmazdan önce meydana gelmiştir.

Müslim'den gelen bir rivayette ise şöyle denilmiştir:(4)

"Mücavirliğimi bitirince oradan indim ve vadiye daldım. Derken bir ses duydum. Hemen önüme, arkama, sağuma ve soluma bakındım. Fakat hiç bir kimse göremedim. Sonra yine bir ses duydum ve yine bakındımsa da hiç bir kimseyi göremedim. Sonra yine bir ses duydum ve yine bakındımsa da hiç bir kimseyi göremedim. Sonra tekrar bir nida duydum da bunun üzerine başımı (semaya) kaldırdım. Bir de ne göreyim, O... (yani Cebrail (a.s.). Havada arşın üzerinde (oturup durmuyor mu?) Beni bir titremedir aldı. Hemen Hatice'ye gelerek "beni örtünüz beni örtünüz" dedim, derhal beni örtüler ve üzerime soğuk bir su serptiler. Bunun üzerine Allah (c.c.):

"Ey örtüsüne bürünen resûlüm kalk da (kavmini Allah'ın azabıyla) inzar et. Rabbini ulu tut ve elbiseni de temizle" ayetlerini indirdi."

Buhari'nin bir başka rivayetinde ise:(5)

"Bir de ne göreyim o (melek) yerle gök arasında bir arş üzerinde oturup duruyor" buyurulmuştur.

Müslim'in, Ebu Selme tarihiyle Cabir (r.a.)'den rivayetine göre Cabir der ki:

1) Müddesir Suresi: 1

2) Alak Suresi: 1

3) Müddesir Suresi: 1 - 5

4) Müslim, 1/144, 1- Kitabu'l İman, 73- Resulullah (a.s.)'a vahyin gelmeye başlaması babı.

5) El-Buhari, 8/678, 65- Kitabü'l Tefsir, 74-Müddesir suresi bahsi

"Resulullah (a.s.)'ı fetret-i vahiy zananından bahsederken işittim. Söz arasında bana şöyle buyurdu: (1)

"Bir defa ben yürümekte iken gökyüzünden bir ses işittim. Başımı kaldırdım bir de ne göreyim Hira'da bana gelen Melek... Yerle gök arasında bir kürsi üzerinde oturup duruyor. Ondan pek korktum. Hemen evime dönerek; "Beni örtünüz, ben örtünüz." dedim. Derhal beni örtüp sardılar. Bunun üzerine Allah Teala şu ayetleri indirdi:

"Ey (elbisesine) bürünüp yatan Resulüm kalk da sana iman etmeyenleri ınzar et. Rabbinin azemetinden bahset, elbiseni temiz tut ve o pislikleri artık defer". Cabir (r.a.) rivayetince devamla "bu olay beş vakit namaz farz kılınmadan önce olmuştur. Rucuzdan murad ise putlardır demiştir.

Bir başka rivayette ise Resulullah (a.s.)'ın şöyle dediği varid olmuştur:

"Ben ondan ansızın korktum da yere kapandım..." Hadisin rivayetinde Ebu Seleme: "Rucuzdan murat putlardır" demiştir. Bir de Resulullah (a.s.):

"Sonra vahiy kızıştı da ardı arkası kesilmeden devam etti" buyurmuştur.

Bu rivayetin başlangıcı şöyledir: Resulullah (a.s.):

"Sonra bir aralık vahiy benden kesildi ve bir ara ben yürümekte iken..." buyurdu. Bundan sonra Peygamber (a.s.) yukarıdaki hadisi zikretti.

DERSLER VE ÖĞÜTLER

"Ey örtülsüne bürünüp yatan Peygamber"(2) ayetinin nüzulünün önceliği izafî bir önceliktir. Çünkü bu ayet vahyin kesilmesinden sonra nazil olan ilk ayettir. O halde Kur'an-ı Kerim'den nazil olan ilk ayet:

"Herşeyi yaratan Rabbinin adıyla oku. O insanı uyumuş ve pıhtılaşmış kandan yarattı."(3) ayetleridir.

"Ey örtülsüne bürünüp yatan peygamber" ayetine gelince, onun nüzulü "ikra" ayetlerinin nuzulünden sonra olmuştur. Bu hadisin bazı rivayetlerinde vaki olan "Bir de bakum ki ne göreyim Hira'da bana gelen Melek (Cebrail)" lafzı ile "Sonra vahyin kesilmesinden sonra vahiy arka arkaya devam etti." lafzı bu hususu doğrulamaktadır.

1) Müslim, 1/145, 1- Kitabül İyman, 73- Vahyin başlaması babı. "Bir de ne göreyim o, yerle gök arasında bir arş üzerinde oturuyor" (ifadesindeki) Arş'tan murad kürsidir. Lugat alimleri şöyle demektedirler: Arş, divan demektir. Meleğin oturduğu kürsi (divandır) da denilmiştir. Allah Teala: "Onun büyük bir kürsisi (koltuğu) vardır" buyurmuştur.

2) Müddesir Suresi: 1

3) Alak Suresi: 1 - 2

Bunlardan önce Nebi (a.s.)'nin bi'setinin başlangıcı ve Hira'da O'na Cebrail (a.s.)'in inmesi kıssası ile ilgili olarak Buhari ile Müslim'in, Hz. Aişe (r.a.)'den rivayet ettikleri uzunca hadis, bunu isbat etmektedir.

Çünkü Resulullah (a.s.)'a vahyin gelmesi, *"Her şeyi yaratan Rabbinin adıyla oku"* ayet-i celilesi ile başladı. Fetretten sonra ise *"Ey örtülsüne bürünüp yatan peygamber kalk da sana iman etmeyenleri inzar et"*(1) *"Ey örtünüp bürünen Rasûl! (Namaz kılmak ve ibadet etmek için) biraz müstesna olmak üzere geceleyin kalk"*(2) ayetleri nazil olmuştur. Bu husus üzerinde biraz duralım:

"Herşeyi yaratan Rabbinin adıyla oku" ayetini izah ederken es-Süheylî şu açıklamaları yapmıştır.

"Yani Ey Resulüm sen o Kur'an-ı kendi kuvvet ve marifetinle değil, ancak Rabbinin kudret ve inayetiyle okuyabildin. Dolayısıyla, ancak Rabbinin kudret ve inayetiyle okuyabilirsin. O, Rabbin, upkû seni yaratıp da küçüklüğünde (ki Şerhu's-Sadr olayında kalbini açıp) içindeki pıhulaşmış (siyah) kan parçasını ve sendeki şeytanın nasibini çıkardığı; ve ümmî olduğu halde ümmetine öğretip de kalemle yazı yazar hale geldikleri gibi, sana okumayı öğretecektir."

Allah (c.c.)'ın yoluna giren bazı süluk erbabı, *"Allah yoluna giren bir salık-ın, Allahın adıyla yardım isteyerek, bu kainan okumaya başlaması gerektiği"* fikrini buradan çıkarmıştır. Hatta sâlik (mürîd) zikr ile yanınca (pişince) şeyhi ona; Allah'a davet emesi için, icâzet verir o da davete başlar. Bu durumda müridin şu özellikleri, üzerinde bulundurması gerekir:

Davet ve ibadet: *"Kalk da sana iman etmeyenleri inzar et"*(3) *(Namaz kılmak ve ibadet etmek için) ancak az bir kısmı müstesna olmak üzere geceleyin kalk"*(4).

Şahsında Allah'ı ta'zim fikri toplanmayan salık, davette başarıya ulaşamaz: *"Rabbini yücelt (onu tazim et)"*(5).

Zahir (dış) ve batın (iç)in temizliği: *"Elbiseni temiz tut"*(6) *Cahiliyye ibadetlerinden uzaklaş: Azaba vesile olan (putlara tapma gibi) şeyleri terkde sebat et"*(7).

1) Müddesir Suresi: 1-2

2) Müzemmil Suresi: 1 - 2

3) Müddesir Suresi: 1

4) Müzemmil Suresi: 2

5) Müddesir Suresi: 4

6) Müddesir Suresi: 5

7) Müddesir Suresi: 6

Yaptığın ameli gözünde küçük gör ama ibadete devam et: "Az bir şey yapıp karşılığında çok şey isteme".(1)

Davetin neticesinde başa gelen eziyet ve musibetlere sabret: "Rabbinin rızası için sabret"(2).

VAHYİN GELİŞ ŞEKİLLERİ

۵۳- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّ الْخَارِثَ بْنَ هِشَامٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَيْفَ يَأْتِيكَ الْوَحْيُ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «أَحْيَانًا يَأْتِينِي مِثْلَ صَلَافَةِ الْجَرَسِ - وَهُوَ أَشَدُّ عَلَيَّ - فَيَنْصِمُ عَنِّي وَقَدْ وَعَيْتُ عَنْهُ مَا قَالَ، وَأَحْيَانًا يَمْتَلِئُ لِي الْمَلَكُ رَجُلًا فَيَكَلِّمُنِي، فَأَعْيِي مَا يَقُولُ».

قَالَتْ عَائِشَةُ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - : وَلَقَدْ رَأَيْتُهُ يَنْزِلُ عَلَيْهِ الْوَحْيُ فِي الْيَوْمِ الشَّدِيدِ الْبَرْدِ فَيَنْصِمُ عَنْهُ وَإِنْ جَبِينَهُ لَيَتَفَصَّدُ عَرَقًا.

53- Buharî'nin Hz. Aişe (r.a.)'den rivayetine göre o şöyle demiştir:

"*Haris İbn-ü Hişam (r.a.), Resulullah (a.s.)'a: "Ya Resulullah, sana vahiy nasıl gelir?" diye sordu. Resulullah (a.s.) şöyle buyurdu: "Vahiy bazan bana çingirak ses gibi bir seda halinde gelir ki, bana en ağır geleni budur. Ben o ağırlığı hissettiğim zaman (meleğin) bana söylemiş olduğu şeyi iyice bellemiş olurum. Bazan da Melek bir insan şekline girerek gelir, benimle konuşur. Ben de söylediğini iyice bellerim."*

Hz. Aişe (r.a.) der ki: "Resulullah (a.s.)'ı soğuğu pek şiddetli günlerde kendisine vahiy nazil olurken görürdüm. (İşte öyle soğuk bir günde bile) kendisinden o hal geçtiği zaman şakaklarından şapır şapır ter akardı."

53- El Buhari, 1/118, 1- Vahyin başlaması bahsi (Kitabu Bed'ül vahy) bab no: 2

Müslim, 4/1817 43- Kitabü'l-Fezâil, 23- Peygamber (a.s.)'in soğukta ve kendisine vahiy geldiği zaman terlemesi babı.

Tirmizi; 5/597, 50- Kitabü'l-Menakib, 7-Nebi (a.s.)'ye vahiy nasıl gelirdi? babı.

Ebu İsa: "Bu hadis hasen ve sahihdir" demiştir.

1) Müddesir Suresi: 6

2) Müddesir Suresi: 7

Nesaf'nın rivayetinde: "Bu hal benden zail olunca açılışım ve o vahyi bellemiş olurum" kavline kadar aynı lafızla gelmiştir.(1)

Sonra Resulullah (a.s.):

"Bu benim için en şiddetli olanıdır. Bazan da melek bana genç bir delikanlı şeklinde gelir, vahyi bana iletir" buyurdu. İfadesi ilave edilmiştir."

۵۴- رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا أَنْزَلَ عَلَيْهِ الْوَحْيَ سَمِعَ عِنْدَ وَجْهِهِ كَتَوَيَّ النَّحْلِ، فَأَنْزَلَ عَلَيْهِ يَوْمًا فَمَكَّنَا سَاعَةً فَسُرِّي عَنْهُ فَاسْتَقْبَلَ الْقَبِيلَةَ وَرَفَعَ يَدَيْهِ وَقَالَ: «اللَّهُمَّ زِدْنَا وَلَا تَقْصُصْنَا، وَآخِرْنَا وَلَا تُهِنَّا، وَأَغْطِنَا وَلَا تَحْرِمْنَا، وَأَنْزِلْنَا وَلَا تُؤْزِرْ عَلَيْنَا، وَأَرْضِنَا وَأَرْضَ عَنَّا، ثُمَّ قَالَ ﷺ: «أَنْزَلَ عَلَيَّ عَشْرَ آيَاتٍ، مَنْ أَقَامَهُنَّ دَخَلَ الْجَنَّةَ ثُمَّ قَرَأَ: ﴿قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ﴾ حَتَّى خَتَمَ عَشْرَ آيَاتٍ.

54- Tirmizi'nin Ömer İbn'ül-Hattab (r.a.)'dan rivayetine göre Ömer (r.a.) şöyle demiştir:

"Resulullah (a.s.)'a vahiy nazil olduğu zaman başının ucunda arı uğuldamasına benzeyen bir ses işitilirdi. Bir gün kendisine vahiy nazil oldu. Bir müddet bekledik ve sonra (vahye mahsus) hal kendisinden uzaklaştı. Bunun üzerine Resulullah (a.s.) kibleye doğru yöneldi, ellerini havaya kaldırdı. Ve "Ey Allah'ım bize (nimetlerini) artır eksilme, bizi gereflî kıl alçalıma, bizi bize (hayrın her çeşidini) ver mahrum etme, bizi gözet başkalarını bize tercih etme, bizi memnun eyle ve bizden razı ol" diye dua etti. Sonra "Bana on ayet indirildi her kim onların gereğini yerine getirirse kuşkusuz cennete girecektir" buyurdu ve peşinden "Muhakkak ki, mü'minler felaha ereceklerdir"(2) diyen on ayet tamamlanuncaya kadar okudu.

۵۵- رَوَى أَحْمَدُ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: إِنْ كَانَ لِيُوحَى إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ عَلَى رَأْسِهِ قَصْرٌ بَجَرَانِهَا.

55- Ahmet İbn-i Hanbel'in, Hz. Aişe (r.a.)'den rivayetine göre şöyle de-

54- Tirmizi, 51326, 48- Kitâbü Tefsîr'il-Kur'an (Kur'an-ı Kerim'in tefsiri babı, 24- Mü'minun suresinin tefsirinden babı. Bu hadis hasendir.

1) En-Nesâî, 21146- Kitâbü'l-İftitâh

2) Mü'munun Suresi: 1

miştir.

"Şüphesiz ki, Resulullah (a.s.)'a, kendisi bineğinin üzerinde iken vahiy nazil olurdu da vahyin ağırlığından dolayı bineği boynunu yere dayar öylece kalır (bir yere kıpırdamaz)dı".

٥٦- رَوَى الطَّبْرَانِيُّ عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ قَالَ: كُنْتُ أَكْتُبُ الْوَحْيَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَكَانَ إِذَا نَزَلَ عَلَيْهِ أَخَذَتْهُ بَرَحَاءُ شَدِيدَةً وَغَرَقَ عَرَقًا شَدِيدًا مِثْلَ الْجَمَانِ ثُمَّ سُرِّي عَنْهُ، فَكُنْتُ أَدْخُلُ عَلَيْهِ بِقِطْعَةِ الْعَسْبِ أَوْ كَسْرٍ فَاكْتُبُ وَهُوَ يُعْلِي عَلَيَّ، فَمَا أَفْرَغُ حَتَّى تَكَادُ رِجْلِي تَنْكَسِرُ مِنْ ثِقَلِ الْقُرْآنِ حَتَّى أَقُولُ لَا مَبِشَى عَلَيَّ رَجُلِي أَبَدًا، فَإِذَا فَرَغْتُ قَالَ إِقْرَأْهُ فَإِنْ كَانَ فِيهِ سَقَطٌ أَقَامَهُ، ثُمَّ أَخْرَجُ بِهِ إِلَى النَّاسِ.

56- Taberani, Zeyd İbn-i Sabit (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Ben, Resulullah (a.s.)'a vahiy yazıyordum. Vahiy nazil olduğu zaman Resul-i Ekrem'i şiddetli bir titreme tutar ve kendisinden inci tanesi gibi şiddetli bir ter akardı. Sonra bu hal kendisinden giderdi. Nihayet ben bir parça düzgün hurma yaprağı alır huzuruna varırdım. Sonra O, bana söyler, ben de yazardım. Yazıp bitirince "onu oku" der ve eğer bir hata varsa düzeltirdi. Sonra da ben onu insanlara naklederdim".

٥٧- رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّامِتِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: كَانَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ إِذَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ الْوَحْيُ كُرِبَ لِذَلِكَ، وَتَرَبَّدَ وَجْهُهُ.

57- Müslim, Übade İbn-us-Sâmit (r.a.)'den şöyle söylediğini rivayet etmiştir:

"Nebiyyullah (a.s.)'a vahiy nazil olduğu zaman bundan dolayı sıkıntılı bir hal alır ve yüzünün rengi atardı."

Bir rivayette ise şöyle denilmiştir:

"Nebi (a.s.)'ye vahiy indirildiği zaman başını eğer; ashâbı da başlarını eğerdi. Vahiy kaldırıldığı zaman başını kaldırırdı."

55- Ahmed bin Hanbel, 6/118, Haysemi Mecmâ'ında (8/257) bundan bahsederek "hadisi Ahmed rivayet etti, ravileri sahîh hadis ravisidir" demiştir.

56- Taberani, 5/143. Haysemi: 'Mecmauzze vâidinde' 8/257 "Bu hadisi Taberi iki ayrı senedle rivayet etmiştir. Senedlerin birinin ravileri sika'dır" demektedir.

57- Müslim, 4/1817, 'Küabül-Fedail', Nebi (a.s.)'nin soğukta ve kendisine vahiy geldiği zaman terlemesi babı.

Müslim'in başka bir rivayetinde şöyle denilmektedir.(1)

"Peygamber (a.s.) üzerine vahiy indirildiği zaman bundan dolayı sıkıntılanır ve yüzünün rengi değişirdi. Bir gün kendisine vahiy indirildiğinde yine böyle oldu. Açıldığı vakit de:

"Benden öğrenin, benden öğrenin... Allah o (kadın)lara (çıkart) bir yol halketti. Bekar erkeklerle bakire kadın (zina ederse) yüz dayakla bir yıl sürgün; evli (erkek) ile evli (kadın) zina ederse, yüz sopa ve recim (var)" buyurdular.(2).

Peygamber (a.s.)'in "Allah o kadınlar için (çıkart) bir yol halketti" hadisinin sebep-i vürudu, Allah (c.c.)'in nisa suresindeki zina eden kadınların durumu ile ilgili hüküm konusunda indirmiş olduğu şu ayeti kerimedir:

1) Müslim, 3/1316, 'Kitabül Hudud', zina edenin haddi babı.

2) Bekardan murad: Henüz başından sahih nikah akdi geçmemiş âkil, balıg ve hür olan kimsedir. Ömründe bir defa olsun sahih nikahla cim'a edene araplar "seyyib" derler. Bu kelime Türkçede evli ve dul manalarına gelir. Aynı zamanda "muhsan" kelimesi de kullanılır.

Zina eden bekara yüz sopa, evliye recm cezası verileceği hususunda ulema ittifak etmişlerdir. Kaadi İyaz'ın beyanına göre bu konuya ehli kitleden bir tek muhalif çıkmamış; yalnız haricilerle mutezile'den Nazzam ve ashabi recme kail olmuşlardır.

Recm: Bir kimseyi taşıyarak öldürmektir. Zina eden muhsana recimle birlikte dayak cezası verilip verilmeyeceği hususunda ihtilaf edilmiştir. Bir kısım ulemaya göre bunların ikisi de tatbik edilir. Hz. Ali (r.a.)'nin, Hasan-ı Basri'nin, İshak İbn Rabeeyh ve Zahirilerle bazı Şafîlilerin görüşleri bu merkezdedir.

Cumhur-u ulemaya göre yalnızca recimle yetinilir. Delilleri: Peygamber (a.s.)'in Muhsanı sadece recmettiğini bildiren hadislerdir. Muhsan hakkında hem recim hem de sopa cezası verileceğini bildiren hadis neshedilmiştir. Yani ilk zamanlarda tatbik edilmiş; sonra hükmü kalkmıştır.

Bekar zanının sürgün ediliş edilmeyeceği meselesi de ihtilafıdır. Şafîlilere ve diğer bir çok ulemaya göre bekar zani, erkek olsun kadın olsun dayak cezasından sonra bir yıl sürgün edilir. Hanefîlerle diğer ulema, sürgüne muhalefet ederler. Delilleri: "Kur'anı Kerim'in zahiridir. Zira ayette sürgünden bahsedilmemiştir. İmam Malik ile Evzâi, sürgünün erkeğe mahsus olduğunu söylerler. Kadın avret olduğu ve sürgün bu sebeble fitneye sebebiyet vereceği için bu ceza ona tatbik edilmez. Bu kavlin benzeri Hz. Ali (r.a.)'den de rivayet olunmuştur.

Köle ve cariyelere gelince; onlar recmedilmezler. Çünkü onlara verilecek ceza hürlerle verilecek cezanın yarısı kadardır. Ve bu da Kur'an-ı Kerim'le sabittir. Recm ise yarısı bölünemez. Bu sebeple hanefîlere göre muhsan olmayan köle ve cariyelelere elliser sopa vurulur. İmam Şafî'iden bu hususu üç görüş nakledilir:

a) Köle ve cariyele birer sene sürgün edilir.

b) Altı ay sürgülür.

c) Köle ve cariyele sürgün edilmezler.

"Kadınlarınızdan fuhuş yapanlara karşı içinizden dört şahit getirin: Eğer onlar şahitlik ederlerse, o kadınları ölüm alıncaya ya da Allah onlara bir (çıkart) yol gösterinceye kadar evlerde tutun (dışarı çıkarmayın)" ayetidir.(1) Mekkiyy İbn-i Ebi Talib bu ayet-i kerimeyi izah ederken: "Allah (c.c.) zina eden erkeklerle zina eden kadınlar hakkında, adalet sahibi dört erkek, bunların zina ettiklerine dair aleyhlerinde şahidlik ettiği vakit, ölünceye, yahud Allah (c.c.) kendileri için çıkar bir yol gösterinceye kadar evlerde hapsedilmelerini farz kıl-mış. Sonra Allah Teala bunlara çıkar bir yol olarak recm ayetini gösterdi. Bu husustaki ayet mütevatiren nakledilmiş olup hükmü sabit tilaveti (metni) mensuh bir ayettir." demiştir.(2)

٥٨- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَعْلَى بْنِ أُمَيَّةَ، أَنَّ يَعْلَى كَانَ يَقُولُ: لَيْتَنِي أَرَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ جَمِينَ يُنْزِلُ عَلَيْهِ الْوُحْيُ، فَلَمَّا كَانَ النَّبِيُّ ﷺ بِالْجَعْفَرَانَةِ وَعَلَيْهِ ثَوْبٌ قَدْ أَظْلَلُ عَلَيْهِ وَمَعَهُ النَّاسُ مِنْ أَصْحَابِهِ، إِذْ جَاءَهُ رَجُلٌ مُتَضَمِّعٌ بِطِيبٍ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! كَيْفَ تَرَى فِي رَجُلٍ أَحْرَمَ فِي جُبَّةٍ بَعْدَمَا تَضَمَّعَ بِطِيبٍ، فَظَنَرَ النَّبِيُّ ﷺ سَاعَةً فَجَاءَهُ الْوُحْيُ، فَأَشَارَ عُمَرُ إِلَى يَعْلَى أَيْ تَعَالَ، فَجَاءَ يَعْلَى فَادْخَلَ رَأْسَهُ، فَإِذَا هُوَ مُحَمَّرُ الْوَجْهِ يَقْطُرُ كَذَلِكَ سَاعَةً، ثُمَّ سُرِّي عَنْهُ فَقَالَ: أَيْنَ الَّذِي يَسْأَلُنِي عَنْ الْعُمْرَةِ إِنَّمَا؟ فَاتَّخِذَ الرَّجُلُ فَجِيءَ بِهِ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: «أَمَّا الطَّيِّبُ الَّذِي يَكُ فَاغْسِلُهُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، وَأَمَّا الْجُبَّةُ فَاتْرَعْهَا، ثُمَّ اصْنَعْ فِي عُمْرَتِكَ كَمَا تَصْنَعُ فِي حَجِّكَ».

58- Buharî'nin, Safvan İbn-i Ya'la İbn Umeyye (r.a.)den rivayetine göre

58- Buhari, 9/9, 66- 'Kitabû Fedaili Kur'an' 2- Kur'an'ın Kureys ve arap lehçesiyle nu-zûlu babı.

Müslim, 2/837, 15- Kitabül hacc, 1- Hacc veya umre için ihrama giren kimseye mübah olan ve olmayan şeylerle koku sürmenin haram kılındığının beyanı babı.

1) Nisa Suresi: 15

2) Mekki'nin işaret ettiği ayet şudur: "İhtiyar erkeklerle, ihtiyar kadın zina ederlerse kendilerini mutlaka recmedin." Ancak bu ayetin ayet olarak subutu ihtilaftır. Ulemadan bir kısmı bunun aslen ayet olarak hiç sahih olmadığını aksine mevzu bir haber olduğunu iddia etmişlerdir. Bunlar arasında recm cezasının dayanağının metni mensuh hükmü baki kabul edilen bu ayetin olmayıp geçmiş şeriatlerdeki emir ve Resulullah (a.s.)'ın şariî olması sıfatıyla bizzat kendi uygulaması olduğunu iddia etmişlerdir. Bu konuda rivayet edilen Hz. Ömer (r.a.)'e ait hadisi de bu görüşte olanlar kabul etmezler. Çünkü böyle bir ayet olsaydı Hz. Ömer (r.a.) mutlaka onu Kur'ana dahil ederdi.

Ya'la, Ömer İbn-i Hattab (r.a.)'a:

"Resulullah (a.s.)'ı kendisine vahiy nazil olurken bir görsem" diyormuş. Peygamber (a.s.), Cirane'de bulunduğu sırada üzerindeki bir elbise ile kendisine gölgelik yapılmış. Yanında ashabından bazı kimseler bulunuyormuş. Derken Resulullah (a.s.)'ın yanına yünden bir cübbe giyinmiş ve kokuya bulanmış bir adam gelerek:

"Ya Resulullah, kokuya bulandıktan sonra bir cübbe içinde umreye niyyet eden bir adam hakkında ne buyurursun?" demiş. Peygamber (a.s.) bir müddet ona baktıktan sonra sükkât etmiş, müteakiben kendisine vahiy gelmiş, Ömer eliyle Ya'la İbn Ümeyye'ye:

"Gel" diye işaret etmiş. Ya'la da gelmiş. Başını örtünün altına sokmuş. Bir de bakmış ki Peygamber (a.s.)'in mübarek yüzü kıpkırmızı olmuş. Bir müddet horladuktan sonra açılmış ve:

"Biraz önce, bana umreyi soran zat nerede?" demiş. O zat aranarak getirilmiş. Peygamber (a.s.):

"Üzerindeki kokuyu üç defa yıka, cübbeye gelince onu da çıkar, sonra haccederken ne yaparsan, umrende de onu yap" buyurmuşlar.

DERSLER VE ÖĞÜTLER

Bu hadis metinlerini burada zikretmemizin sebebi, Resulullah (a.s.)'ın hayatındaki vahiy olayını tarif etmek içindir. Vahiy olayı, Resulullah (a.s.)'ın etrafında meydana geldiği için, kâfirlerin, illet diye niteledikleri olaylardan herhangi birisine benzemeyecek kadar açıktır. Şüphesiz onların bunu illet olarak tanımlamaları açık bir kinin eseridir. Allah düşmanlarının iddia ettikleri marazî olaylardan herhangi bir olayın peşinden Kur'an nassları gibi bir nassın çıkmış olmasını akıl sahibi kim tasdik edebilir?

Üstad Ramazan el-Bûti 'Fıkhus-sire' adlı kitabında, bu şüpheli Allah düşmanlarının vahiy olayı hakkındaki iddialarını reddettikten sonra şöyle demektedir:

"Gerçekten Nebi (a.s.)'nin başından geçen bu hal, vahyin içten gelen bir ilham, bir sürü delilik olduğu şeklindeki zanları geçersiz kılmaktadır. Çünkü ilham ve düşünce sahiplerinin ilham ve düşünceleri, onların başına böyle bir hali yanı terleme, kızarma halini asla getirmez..."

O halde sahih ve sabit bir hadiste varid olan şekliyle vahyin başlangıcını bildiren (Hz. Aişe) hadisi, İslama şüphe sokarak, din düşmanlığı yapan kişilerin, insanları, Allah'ın, Hz. Muhammed (a.s.)'e ikram buyurduğu nübüvvet ve vahiy konusunda yanlış bilgilere sevk etmek için gösterdikleri tüm çabaları

boşa çıkarmaktadır. Bu durum açıkça ortaya çıkınca, vahyin başlangıcının Allah (c.c.)'ın irâde ettiği tarz üzere olmasındaki ilahî hikmet daha iyi anlaşılmış olur.

İslam düşmanları, bundan sonra belki de dönüp "Hz. Muhammed (a.s.), ashabının arasında iken kendisine vahiy iniyordu da niçin Hz. Muhammed (a.s.)'den başka onlardan hiç birisi meleği görmüyordu?" diye sorabilirler.

Halbuki gözler ile görülmek, varlıkların varolma şartlarından bir şart değildir. Çünkü insanlarda bulunan göz, belirli bir alanla sınırlandırılmıştır. Böyle olmasaydı, herhangi bir varlığın gözükmeyecek şekilde gözden uzaklaşması halinde onun yok olması gerekirdi. Allah (c.c.)'ın, gözlerde bulunan görme özelliğini istediği kadar artırması O'na çok gelirdi. "Çünkü şu gören gözlerin halıkı odur" Bu durumda o göz, diğer gözlerin görmediği varlıkları görebilirdi. Bu konuda Malik bin Nebî şöyle diyor:

"Mesela daltonizm hastaları(1) bize bir ışık türünün her göz tarafından görülmeyeceğinin tipik bir misalini göstermektedir. Yine aynı şekilde, kızıl ötesi ve menekşe ötesi denilen ışık şuaları serilerinin gözlerimiz tarafından görülemediği de bilinmektedir. Bu durumun bütün gözlerde aynen böyle olduğunu ilmi olarak isbat eden bir şey de mevcut değildir. Görme özelliği bazan daha çok bazan daha az olabilmektedir."

Artık bundan sonra vahyin devam edişi, vahyin hakikatına ve İslam düşmanlarının arzu ettiği gibi, vahyin, özellikle nefsi bir olay olmadığına dair işareti taşımaktadır. Bu işareti şu şekilde özetleyebiliriz.

1- Kur'an ile hadis arasındaki ayırıcı özellik: Resulullah (a.s.), kendi sözleri olan hadisi, ashabının hafızasına emanet ederken, Kur'an ayetlerinin öncelikle yazılmasını emrediyordu. Hadis kendisi tarafından söylenen bir sözdür ve peygamberlikle alakası yoktur, demek son derece yanlış olur. Çünkü Kur'an, Cebrail (a.s.) aracılığıyla bizzat harfleri ve sözleriyle ona vahyedilmiştir. Ama hadis böyle değildir. Hadisin ona sadece manası Allah katından vahyedilmiş, fakat sözleri ve terkibi Hz. Peygamber tarafından düzenlenmiştir. Bundan dolayı Resulullah -kendi sözüyle, Cebrail (a.s.)'den aldığı Allah kelimasını karıştır-maktan son derece sakınıştır.

2- Resulullah (a.s.)'a bazı işler hakkında sorulur, fakat O bunlara cevap vermezdi. Çoğu zaman bu suskunluğunun üzerinden uzun zaman geçer, nihayet bu sorulan sorular hakkında bazı ayetler inerdi. Böylece Nebi (a.s.), soru soran kişiyi çağırır ona sorusu konusunda Kur'an'dan nazil olan ayeti okurdu. Hz. Peygamber bazan da bir kısım işlerle ilgili belirli bir şekilde tasarrufda bulunurdu. Sonra da tasarrufunu onaylayan aynı manada Kur'an ayetleri hemen

1) Gözlerinde renk körlüğü olan kimseler. (Çeviren)

iniverirdi. Bazan ise bu tasarrufunu kınayan ve yeren ayetlerin indiği olurdu.

3- Resulullah (a.s.), ümmî, yani okuma yazma bilmeyen bir kişi idi. Halbuki, böyle bir insanın nefsi bir sezgi yoluyla firavun kıssası, Hz. Musa (a.s.)'nın annesinin kendi çocuğunu denize atma kıssası, Hz. Yusuf (a.s.) kıssası gibi tarihi hakikatleri bilmesi mümkün olamazdı. Bunlar onun ümmî olmasının hikmetleridir. Bu konuda Kur'an-ı Kerim şöyle der: *"Sen bundan önce hiç bir kitap okur değildin ve elinle de onu yazmadın. Öyle olsaydı müşrikler elbette şüphelenirlerdi."*(1)

4- Resulullah (a.s.)'ın kavmi arasında kırk yıl boyunca doğru sözlü olması ve onlar arasında bu vasfıyla şöhrat bulması, daha sonraki hayatı hakkında doğruluğunda şüphe edilmesi mümkün olmayacak şekilde kendi nefesine karşı dürüst olmasını gerektirir.

Bu konuda Dr. Mustafa Sıbal şöyle der:

"Şüphe yok ki Allah (c.c.) bir kulunu hayra ve gerçek davete yönelmeyi murat ettiği zaman, önce o kulunun kalbine, yaşadığı toplumun içinde bulunduğu fesat ve dalaletten nefret etme duygusunu yerleştirir. Şüphesiz Hz. Muhammed (a.s.)'e peygamberlik verilmeden önce peygamber olacağını ne biliyor ve ne de aklından geçiriyordu. Sadece Allah (c.c.) O'na, risaletin yükünü taşıyabilmesi için ruhi yönden temizlenmesi ve hazırlanması amacıyla ibadet etmek için tenhada yalnız başına kalmasını ilham ediyordu. Şayet Resulullah (a.s.) kendisinin peygamber olacağını biliyor olsaydı üzerine vahyin inmesinden korkmaz ve Hıra mağarasında görmüş olduğu bu olayın sırrını açıklamasını isteyerek Hz. Hatice (r.a.)'nin yanına gelmezdi. Hz. Muhammed (a.s.) peygamber olduğunu ancak Cebrail (a.s.)'in ona: "Ey Muhammed! Sen Allah'ın Resulüsün, ben de Cebrail'im" dediğini görmesinden ve de Varaka bin Nevfel'in kendisine ve Hz. Hatice (r.a.)'ye mağarada gördüğün şeyin Hz. Musa (a.s.)'ya indirilen ilahî vahyin aynısı olduğunu teyid etmesinden sonra kesin olarak anlar."

VAHYİN KISIMLARI

İbn'ül-Kayyum ve daha başkaları vahyin derecelerini sekiz olarak açıklamışlardır.

Birinci Mertebe: Rüya'yı sadıka'dır. Resulullah (a.s.)'ın görmüş olduğu sadık rüyalar ona gelen vahyin başlangıcı olmuştur.

İkinci Mertebe: Kendisi meleği görmeksizin Cebrail (a.s.)'in, kalbine bırakmış olduğu vahiydir. Nitekim Resulullah (a.s.) vahyin bu çeşidine işaretle: *"Şüphesiz Ruhul-Kuds (Cebrail (a.s.)), benim nefsim ve kalbime şu sözü üfleye-*

rek yerleştirdi: "Hiçbir nefis bütün rızkını tas tamam almadıkça ölmeyecektir. Öyle ise Allah'dan sakınınız da rızkınızı güzel (meşru ve müriüvete layık) yollardan arayınız. Rızık talebi sakın sizi onu Allah'a isyan etmek suretiyle aramaya sevketmesin. Şüphesiz ki, Allah katında olan şeyler, ancak Allah'a itaatla elde edilebilir" buyurmuştur.

Üçüncü Mertebe: Melek, Peygamber (a.s.)'e bir insan suretinde gelip kendilerine hitap eder, kendileri de meleğin bütün söylediklerini noksansız olarak ezberlerdi. Vahyin bu mertebesinde sahabe, bazan meleği görürdü.

Dördüncü Mertebe: Melek, Hz. Peygamber (a.s.)'e çan sesine benzer bir seda halinde gelirdi. Vahyin bu çeşidi Nebi (a.s.)'ye onun en ağır geleni idi. Bu şekilde meleği farkedemezdi. Hatta şiddetli soğuk bir günde bile olsa vahyin şiddetinden Resulü Ekrem'in mübarek alınları terler içinde kalırdı. Hatta Resulullah bineğinin üzerinde olduğu zaman, devesi bu şiddet sebebiyle yere çökerdi. Bir defasında vahiy bu şekilde gelmişti. Resulullah (a.s.)'in bacağı, Zeyd İbn Sabit (r.a.)'in bacağının üzerinde idi. Bu sebeple Zeyd'in bacağına o kadar ağırlık çökmüştü ki neredeyse kırılacağını sanmıştı.

Beşinci Mertebe: Peygamber (a.s.), meleği yaratılmış olduğu kendi aslı suretinde görür ve melek de ona Allah'ın vahyetmesini istediği şeyleri vahyederdi. Cebrail (a.s.)'in Resule bu şekilde vahiy getirmesi Allah Teala'nın necm suresinde bu hususu beyan ettiği gibi iki defa vaki olmuştur.(1)

Altıncı Mertebe: Mirac gecesinde göklerin üzerinde iken Allah Tealanın, Resulüne vasıtasız olarak beş vakit namaz ve daha başka emirleri bizzat vahiy buyurmasıdır.

Yedinci Mertebe: Allah Tealanın, tıpkı İmran'ın oğlu Hz. Musa (a.s.) ile konuştuğu gibi melek vasıtası olmaksızın kendi katından kelamını ona işittirmesidir. Hz. Musa (a.s.) hakkındaki vahyin bu mertebesi kati olarak Kur'an-ı Kerim'de sabittir. Bu mükalemenin peygamber efendimiz hakkında da sabit olduğunu İsra hadisinde görüyoruz.

Sekizinci Mertebe: Bazıları sekizinci bir merteme daha ilave etmişlerdir. Ki, o da: Kifahan, yani hicap, arkada perde olmaksızın yüz yüze, Allah'ın, Resulü ile konuşmasıdır. Vahyin bu şekilde vukuu selef ve halef arasında ihtilaf konusu olmuştur.(2)

1) Birincisi: Hira dağında alak suresinin ilk ayetlerini getirdiği zaman vaki olmuştur.

Bu dehşetli manzarayı görür görmez Resul-i Ekrem baygın düşmüştü.

İkincisi: Mirac gecesinde Sidretü'l-Münteha yanında olmuştur.

2) el-Mübarekfürî, er-Rahikül-Mahmum.

NÜBÜVVETTEN SONRA GÖKYÜZÜNÜN HABERİNİN ENGELLENMESİ

۵۹- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: انْطَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي طَائِفَةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ غَامِدِينَ إِلَى سُوقِ عُكَاظٍ، وَقَدْ جِئَ تَيْنَ الشَّيَاطِينِ وَتَيْنَ خَيْرِ السَّمَاءِ، وَأُرْسِلَتْ عَلَيْهِمُ الشُّهُبُ، فَرَجَعَتِ الشَّيَاطِينُ، فَقَالُوا: مَا لَكُمْ؟ فَقَالُوا: جِئْنَا بَيْنَنَا وَتَيْنَ خَيْرِ السَّمَاءِ وَأُرْسِلَتْ عَلَيْنَا الشُّهُبُ. قَالَ: مَا خَالَ يَتْنَكُمْ وَتَيْنَ خَيْرِ السَّمَاءِ إِلَّا مَا حَدَّثَ، فَاضْرِبُوا مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا فَانْظُرُوا مَا هَذَا الْأَمْرُ الَّذِي حَدَّثَ؟ فَانْظُرُوا فَضْرِبُوا مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا يَنْظُرُونَ مَا هَذَا الْأَمْرُ الَّذِي خَالَ يَتْنَهُمْ وَتَيْنَ خَيْرِ السَّمَاءِ؟ قَالَ: فَانْطَلَقَ الَّذِينَ تَوَجَّهُوا نَحْوَ يَهَامَةَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِنَخْلَةٍ وَهُوَ غَامِدٌ إِلَى سُوقِ عُكَاظٍ وَهُوَ يُصَلِّي بِأَصْحَابِهِ صَلَاةَ الْفَجْرِ، فَلَمَّا سَمِعُوا الْقُرْآنَ تَسْمَعُوا لَهُ، فَقَالُوا: هَذَا الَّذِي خَالَ يَتْنَكُمْ وَتَيْنَ خَيْرِ السَّمَاءِ، فَهَذَا الَّذِي رَجَعُوا إِلَى قَوْمِهِمْ فَقَالُوا: يَا قَوْمَتَنَا، إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَأَمَّا بِهِ، وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا. وَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى نَبِيِّهِ ﷺ: ﴿لَقَدْ أَوْحَىٰ إِلَى اللَّهِ اسْمَعِ نَقَرَ مِنَ الْجِنِّ﴾ وَإِنَّمَا أَوْحَىٰ إِلَيْهِ قَوْلُ الْجِنِّ.

59- Buhari'nin Abdullah İbn-ü Abbas (r.a.)'dan rivayetine göre İbn-i Abbas şöyle demiştir:

"Resulullah (a.s.), ashabından bir cemaatla birlikte Ukaz(1) panayırına gitmek üzere yola çıkılar. O tarihte şeytanlara semadan haber almak menedil-

59- Buhari, 8/669, 65- Tefsir bahsi, 1-"De ki bana vahyedildi." suresi babı.

Müslim, 1/331, Namaz bahsi, 33- Sabah namazında Kur'anın aşikare okunması ve cinlere Kur'an okuma babı.

1) UKAZ: Araplarca meşhur ve maruf olan bir panayır mevsimidir. İbn'ül Hacer 'Feihu'l-Bari'de: "Hatta panayır mevsimlerinin en büyüğü ve en mühimlerinden biridir. Burası Mekke ile Taif arasındadır ve Taife daha yakındır. Taife aralarında 10 mil mesafe vardır." demiştir. El-Bekri de: "Burada ilk kurulan panayır (pazar) fil senesinden 15 yıl önceye dayanır 129 senesine kadar devam etmiştir. Sonra haricilerin haruriyye kolu ortaya çıkınca orayı istila ettiler, böylece bugüne kadar pazar olarak kaldı. Araplar bütün şevval ayı boyunca orada ikamet ederler, alış veriş yaparlar, birbirlerine karşı üstünlükleriyle övünürler ve gairleri yeni yazdıkları şiirlerini okur-

mişti. Üzerlerine göktaşları atılmış, bunun üzerine şeytanlar kavimlerinin yanına dönmüşler. Kavimleri onlara: "Size ne oldu?" demişler. Şeytanlar da:

"Ne yapalım?" semadan haber almaktan menedildik. Üzerimize gök taşları atıldı." diye cevap vermişler. Bunun üzerine kavimleri onlara:

"Bu mutlaka yeni zuhur etmiş bir şeyden dolayı olacak. Siz hemen yeryüzünün doğusunu, batısını dolaşın da bir bakın. Semadan haber almamıza mani olan bu yeni şey nedir? (öğrenin)" demişler. Şeytanlar da yeryüzünün doğusunu ve batısını dolaşmaya gitmişler. (İşte) Bunların içerisinde Tihama(1) cihetine yönelmiş olan gurup, Ukaz panayırına gitmekte olan Peygamber (a.s.)'i o sırada Nahle(2) denilen mevkiide ahabına sabah namazını kıldırırken(3) görmüşler. Cinler (Resulü Ekrem'in namazda okuduğu) Kur'anı işitince onu dinlemişler ve birbirlerine "semadan haber almamıza mani olan vallahi işte budur" demişler. Sonra kavimlerine dönerek:

"Ey kavmimiz, biz doğru yolu gösteren şaşılacak bir kıraat dinledik ve ona iman ettik. Bundan sonra Rabbimize asla hiç bir şeyi ortak koşmayacağız"(4) demişler. Bunun üzerine Allah (c.c.), Peygamberi Muhammed (a.s.)'e:

"De ki, bana cinlerden bir takımının okuduğum Kur'anı dinledikleri vahiy olundu."(5) ayetli- kerimesini indirdi. Resulullah (a.s.)'a vahyolunan işte cinnin bu sözleridir.

du. Hasan Bin Sabit'in şu sözünde olduğu gibi bu tür şeyler arap şairleri arasında çok yaygındı.

"Eğer size selam veririm, bir sözü yayacağım, bu söz Ukaz meclislerinde yayılacaktır."

Arapların Ukaz panayırında buluşup toplandıkları yere başlangıç yeri denirdi. Burada bir takım büyük kayalar vardı. Bu kayaların etrafında tavaf yapar gibi dönerlerdi. Buranın mevsimi sona erince arkasından Mecenne panayırına gelirler ve zilkade ayı içerisinde 20 gün orada konaklardı. Bundan sonra Zülmecaz panayırına giderler "Hacc vaktine kadar da burada kalırlardı ki Zülmecaz Arafat mevkiinin arka tarafında bulunan bir yerin adıdır" demektedir.

- 1) Tihame: Hicaz beldelerinden biri olan Necid havalisinden aşağı doğru uzanan yerlerin adıdır. Mekke de Tihame'dendir.
- 2) Nahle: Mekke'ye bir günlük mesafede, Mekke ile Taif arasında bir yerdir. Burası 'Bamu-Nahle' olayının nisbet edildiği yerdir.
- 3) "Resulullah (a.s.) ahabına sabah namazı kıldırırken" sözünden murad edilen, beş vakit namaz farz kılınmadan önce İslam'ın ilk günlerinde kılanan sabah namazıdır. Zira beş vakit namaz mirac gecesinde farz kılınmıştır. Mirac gecesinden önceye gelince, bir vakit güneş doğmadan önce bir vakit de güneş batmadan önce olmak üzere farz olan namazlar iki vakitten ibaretti.

4) Ahkaf Suresi: 29

5) Cin Suresi: 1

Bu lafız Buhari'nin rivayetidir. Aynı hadisi İbnü Abbas (r.a.)'dan "Peygamber, cinlere ne Kur'an okudu; ne de onları gördü" ziyadesi ile Müslim de rivayet etmiştir. Bu nefiy nübüvve'nin başlangıcında vaki olan hadiseye hamuludur. Müslim'in bu ziyadesi İbn-Abbas'ın bu olay hakkında zikretmiş olduğu görülmüştür. Öte yandan İbn-ü Mes'ud (r.a.)'un Resulullah (a.s.)'ın cinlerle buluşmasını ifade eden rivayetine gelince bu daha sonra meydana gelen hadisedir. İnşallah onu ileride göreceğiz. Hafız İbn-ül Hacer 'Fethul Bari' adlı eserinde; İbn-ü Abbas'ın "Resulullah'ın cinlere Kur'an okuduğunu ve onları gördüğünü" nefyeden rivayeti ile İbn-ü Mesud'un bunu isbat eden rivayetlerinin arasını cem ederken "vaktanın birden ziyade vuku bulduğunu kabul etmek suretiyle aralarını cem etmek mümkündür" demektedir.

İbn-ül Hacer aynı eserde şöyle demektedir:

"Hadis-i şerifde şeytan ve cinin varlığı ile itisinin de aynı varlık olduğu ve sadece küfür ve imanları itibariyle iki sınıfa ayrıldıkları görülmektedir. Binaenaleyh onlardan iman etmiş olanlara "şeytan" denilemez. Aynı şekilde hadiste cemaatle namaz kılmanın hicretten önce meşru kılındığına, seferde cemaatle namazın meşruiyetine, sabah namazında kuraatin aşikare olduğuna ve de Allahu Tealanın bir kuluna takdir etmiş olduğu güzel sona itibar edilip hangi dereceye ulaşmış olursa olsun ortaya koymuş olduğu şer ve kötülüğe itibar edilmeyeceğine işaret edilmektedir. Zira sırf Kur'anı işimeleri sebebiyle hemen iman eden bu cin taffesi, şayet İblis'in nezdinde kütülgün en üst makamında olmamış olsaydı, haberin kesilmesine neden olan olayın ortaya çıktığı cihete yönelmeleri için iblis onları seçmezdi. Buna rağmen Allah Tealanın kendileri hakkında takdir ettiği hüsnü hatime saadeti şekâvetlerine galib gelmiştir."

Diğer taraftan göktaşlarının bi'setten önce de mevcut olduğunu isbat eden bir takım sahih rivayetler vardır. Bu haber şayet böyle olsaydı başkalarıyla ters düşerdi. İmam Zühri "Artık şimdi kim dinleyecek olursa, kendisini gözetleyen bir göktaşı (yakıcı bir yıldız) buluyor"(1) ayeti hakkında, "sema emrini zorlayırdı ve şiddetlendirdi" demiştir.

İbn-ül-Hacer 'Fethu'l-Bari'de:

"Astronomi alimlerine göre şühüb(2); hava ile çarpıştığı zaman hava sıkışmasından dolayı tutuşup alevlenen meteor taşlarıdır." demektedir.

Bu mananın sübutu, onlardan bir kısmının cinler alemine işaret olmasını ve bir şeyin maddi bir tezahür ve gözle görülmüş bir bağlanışının olmasını nefyetmez. Çünkü bu husus tıpkı hastalık ve benzeri gibi, maddi bir sebebi olan ölümde olduğu gibi caizdir ve mümkündür. Aynı şekilde ölüm olayı, ruhun çıkmasının bir belirtisidir.

1) Cin Suresi: 9

2) Bu kelime yukardan beri göktaşı diye tercüme ettiğimiz Şihab kelimesinin çoğuludur. Göktaşları, yakıcı yıldızlar ve meteor taşları demektir. (Çeviren)

Meteor taşlarının tutuşup yanmasının, ancak onların hava ile temas etmesinden sonra olduğu düşüncesinden ve müfessirlerin *"Doğrusu biz (cinler topluluğu, meleklerin sözlerini dinlemek için) semayı yokladık..."* (1) ayetini *"semaya yöneldik"* şeklinde tefsir etmelerinden, cinlerin semadaki yerlerinin arzun boşluğunda olduğu anlaşılmaktadır.

Semanın şiddetle muhafaza edilmesi, cinlerin bir şeyler dinlemeye çalışmalarına mani değildir.

Yine Fetih'i-Bari' sahibi İbn'ül Hacer, bu hususta şöyle demiştir:

"Şüphe yok ki, Nebi (a.s.)'nin gönderilmesinden sonra bu konuda kendilerine karşı katı davranılmasına rağmen şeytanların, peygamber zamanında gizlice semanın haberlerine kulak verip dinleme arzuları sona ermemiştir. O halde bundan sonra nasıl sona erer" Gaylan İbn-i Seleme karısını boşayınca Hz. Ömer (r.a.) ona:

"Sanırım şeytanlar gizlice semanın haberlerini dinlediklerinde senin yakında öleceğini işittiler sonra da bu sözül sana getirip ilka ettiler..." demiştir. Bu hadisi Abdurrezzak ve daha başkaları rivayet etmiştir. Bu haber şeytanların semanın haberlerine gizlice kulak vermelerinin Nebi (a.s.)'den sonra da devam ettiği konusunda açık bir delildir. Şeytanlar, meydana gelen olaylardan herhangi bir şey işitmeye yöneliyorlar, fakat bu arzularına ulaşamıyorlardı. Şu kadar ki, süratli hareketi sebebiyle onlardan birisi ansızın birşeyler kapmaya teşebbüs etse bile derhal peşine yakıcı bir yıldız havale ediliyordu. Bu sebeple şeytanlar, haberi işitip kavimlerine ulaştırmadan önce taş isabet etmişse haberi yakalayamıyor, ama onu işitip aralarında dolaştırıyorlardı.

İbn-ü Abbas (r.a.)'ın rivayet ettiği hadisten anlıyoruz ki, nübüvvet içinde halkın şüpheye düşürülmemesi için Nebi (a.s.)'nin risaletinin başlangıcından itibaren sema muhafaza altına alınmıştır.

RESULULLAH (A.S.)'IN EBEDİ MUCİZESİ

٦٠- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَا مِنَ الْأَنْبِيَاءِ نَبِيٍّ إِلَّا أُعْطِيَ مِنَ الْآيَاتِ مَا مِثْلُهُ أَمِنْ عَلَيْهِ الْبَشَرُ، وَإِنَّمَا كَانَ الَّذِي أُوتِيَهُ وَحْيًا أَوْحَاهُ اللَّهُ إِلَيَّ، فَارْجُوا أَنْ أَكُونَ أَكْثَرُهُمْ قَائِمًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ».

60- Buhari, Ebu Hureyre (r.a.)'den şöyle dedigini rivayet etmiştir: Resulullah (a.s.):

"Peygamberlerden hiçbirli yoktur ki, ona beşerin benzerine iman ettiğı(1) mu'cizelerin misli verilmemiş olmasın. Bana verilen (mu'cize) ise, ancak Allah'ın bana vahyettiğı (Kur'an-ı Kerim)'dir.(2) Bundan dolayı kıyamet gününde ben, peygamberlerin en çok taraftarı bulunana olmayı ümid ederim" buyurmuştur."

60- Buhari, 913, 66- Kur'an-ı Kerim'in faziletleri bahsi, 1- Kur'an'ın nuzûlünün keyfiyeti babı.

Müslim, 1/134, 1- İman bahsi, 70- Muhammed (a.s.)'in risaletine iman etmenin bütün insanlara vacib oluşu ve onun dini ile bütün dinlerin neshedilmesi babı.

1) "İnsanın emsaline iman ettiğı", yani: İnsanlık Allah'ın Muhammed (a.s.)'e vermiş olduğu ayetleri, mucizeleri ve apaçık delilleri görerek iman ettiğı. Resulullah (a.s.) bununla, her ne kadar nebilerden her birine insanlığın kendisine iman etmesi vacip olan bir takım mucizeler verilmiş olsa da, Peygamber (a.s.)'e mahsus olan Kur'an'ın icazatını ifade etmek istemişlerdir.

2) "Allah'ın bana vahyettiğı..." ifadesi ile Kur'anı Kerim kastedilmiştir. Zira Kur'anı Kerim'den başka indirilen kitaplardan hiç birisine mucize olma vasfı verilmemiştir.

Resulullah (a.s.)'in en büyük mu'cizesi bizzat Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'an-ı Kerim, içerisinde pek çok mu'cize olan bir mucizedir. Binaenaleyh Kur'an-ın tamamında bir mucize vardır. Bunun delili ise, onun isim, fiil ve harflerden meydana gelen bir kelim olmasına rağmen, insanlığın ona benzer her hangi bir suret getirmekten aciz olmasıdır. Kur'an'ın bütününde mevcut olan bu mucizeye ilaveten, onda, geçmişe ve geleceğe ait gaybi olaylardan haber vermesi ve ancak daha sonra gelecek çağlarda bilinebilecek kainata ait sırlardan bahsetmesi gibi daha başka mu'cizeler de vardır. Ve o, edebî mucizeleri ile kıyametin kopacağı ana kadar Hz. Muhammed (a.s.)'in Allah'ın Resülü olduğuna dair bütün yaratılmışlara delil getirmeye devam edecektir.

Peygamber (a.s.)'in en büyük mucizesi Kur'an-ı Kerim'in yanı sıra nübüvvetine delil olarak getirilecek sayılamayacak kadar mucizeler bulunmaktadır. Bir taraftan Resulullah (a.s.)'in kendi döneminde onun eliyle meydana gelen harikulade olaylar, diğer taraftan kendi döneminde ve ondan sonraki zamanlarda meydana gelen gaybi haberler ve diğer taraftan ümmetin velilerinin kerametleri de bulunmaktadır.

Diğer peygamberlerin mucizeleri ise meydana gelmesinden sonra sona ermekte, diğer ümmetlere sadece bunların haberleri ulaşmaktadır. Halbuki Kur'an-ı Kerim, Resulullah (a.s.) efendimizin bizatihi en büyük mucizesi olmaya devam etmekte ve kıyamete kadar asliyetini koruyarak süregitmektedir.

Bu özelliğiyle Peygamber (a.s.)'in mucizesi, bütün milletler arasında dokunulup hissedilebilen bir mucize olarak devam etmektedir. Bu vasfı ile Resulullah (a.s.)'in tablilerinin diğer ümmetlerden çok olması kaçınılmaz olmaktadır.

Resulullah (a.s.), davetine, Kur'anı Kerim ile başladı. Kendisine katılanları bu Kur'an'la talim ve terbiye etti. Karşısına çıkanlara bu kitapla karşı koydu. Allah Teala'nın murat ettiği bir hikmete binaen, ayetlerin nüzulundaki sırası hakkında tam ve kapsayıcı bir tafsilat bize ulaşmamıştır. Belki de bu hikmet, Kur'an-ı Kerim'i yeniden tertip etme düşüncesine giden yolu kapatmak anlamına da gelebilir. Zira onun tertibi Rabbanidir, mucizevidir. Nitekim biz bu hususu 'el-esas fit-Tefsir' adlı kitabımızda ele alıp açıklamıştık.

Bunlara ilaveten Kur'an-ı Kerim'de hicretten önce Mekke'de nazil olan ayetlerin muhteva, üslup ve hitap yönünden bir takım mucizevi yönleri olduğu gibi Medine'de nazil olan ayetlerin de bir takım mucizevi özellikleri bulunmaktadır. Aynı şekilde, bazı surelerin iniş zamanının tayininde bir takım incelikler vardır. Bunun içindir ki *"İman edenler için daha vakit gelmedi mi ki, kalbleri Allahın zikrine ve inen hakka saygı dıysun ve bundan önce kendilerine kitap verilip de sonra üzerlerinden uzun zaman geçmekle kalbleri katılaştı, çoğu da yoldan çıkmış kimseler gibi olmasınlar(1)"*. ayeti bi'setten dört yıl sonra nazil olmuştur.

Bu büyük alametleri ele almak suretiyle hem cahiliyyenin kendileriyle bu ilahi davete karşı koyduğu fikirlerin tümünü tarif edebilir hem de vahy ile cahiliyye mantığı arasındaki çatışma ve mücadelenin dayandığı noktaları tarif edebiliriz. Kur'an surelerindeki Rabbani tertibde, ayet ve sureler, nüzul tertibine bağlı olmayan belli bir usluba göre dizilmişlerdir. Gerçekten bu tertib zaman ve mekânı içine alan ebedî bir tertiptir. Ayetlerin inışteki dizilişlerine gelince, bununla ilk nesil gözetilmiştir. Mevcud tertib ise teşriin tamamlanmasından sonra insanlığın ihtiyaçlarına cevap verecek ayrı bir şekilde yapılmıştır. Halihazırda vahyin birinci ve ikinci merhalesinde nazil olan ayetleri tanımak için Kur'anı okuyan bir kimse, Mekki ve Medeni ayetleri tanımda hataya düşmeyecektir.

KUR'AN NE ZAMAN VE NASIL NAZİL OLDU?

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Ramazan ayı öyle bir aydır ki; insanlara doğru yolu gösteren, hak ile bânın arasını ayıran Kur'an, o ayda indirilmiştir...(1)"

"Muhakkak ki biz o (Kur'a)nı kadir gecesinde indirdik..."(2)

Bu ayetler, Kur'an-ı Kerim'in ramazan ayında ve kadir gecesinde indirildiğine delildir. Bu ise iki şekilde tevîl edilir:

Birincisi: Allaha Teala burunla, Kur'an'ın nazil olmaya başlamasını ve ilk nazil oluşunu kastetmiş olabilir. Zira Kur'an-ı Kerim hem ramazan ayı içinde hem de ramazan dışında olmak üzere 20 yıldan daha fazla bir zamanda, peyderpey nazil olmuştur.

İkincisi: İbn-i Abbas'ın beyan ettiği şu görüştür:

"Kur'an bir defada toplu olarak dünya semasına indirildi. Sonra beytül izze-de şerefli, temiz ve yüceltilmiş sahtfeler içerisinde muhafaza edildi. Daha sonra oradan da peyderpey, ayet ayet, sure sure, soru soranlara ve vuku bulan olaylara cevaben, Peygamber (a.s.)'ın vefatına kadar Peygamber (a.s.)'e indirildi." Bu tevîl zahire daha yakın ve nakil yönünden daha sahihtir. Allah (c.c.) daha iyisini bilir.

GİZLİ DAVET

"İkra" ayeti kerimesinin nazil olmasından sonra, Resulullah (a.s.) başından geçen hadiseyi Hz. Hatice (r.a.)'ye ve Varaka bin Nevfel'e arzetti. Bunun üzerine Peygamber (a.s.) tarafından davet edilmedikleri halde sırf arzetmesi ile ikisi de iman ettiler. *"Ey örtüsüne bürünen Resulüm!, kalk da sana inanmayanları*

1) Bakara Suresi: 185

2) Kadir Suresi: 1

Allah'ın azabı ile korkut. Rabbini ta'zim et (onun büyüklüğünü an) ve elbiseni temiz tut..."(1) ayetlerinin nuzulü ile birlikte Resulü Ekrem hem kavmini davet etmek hem de namaz, taharet, tevhid, sabır ve putları reddetmekle mükellef oluyordu. Bu teklifler, fetret-i vahiyden sonra gelen tekliflerdir. Bundan önce *"Herşeyi yaratan Rabbinin adıyla oku..."*(2) ayetindeki Allah'ın adıyla okuma teklifinden başka herhangi bir teklif olmamıştı. Bu suretle ilahi teklif, tevhid, ibadet, davet ve sabır ile başlamış oldu.

Bu merhaledeki ibadetler; namaz kılmak, Kur'an okumak, Allahı zikir ve tefekkür etmek şeklinde özettenebilir. Çünkü namaz, müddesir suresinin nüzulünü müteakiben emredilmiştir. Makrızî'nin rivayetine göre namaz emri, "İkra" ayetleri ile birlikte varid olmuştur. İlk zamanlar kılınan namazdan bahsedilen bir kısım rivayetleri ileride ele alacağız. Başlangıçtaki namaz teklifinde, sabah ile akşam kılınan namaz olmak üzere iki vakitte kılınan namazlar bulunuyordu. Daha sonra buna *"Ey örtülsüne bürünen Peygamber az bir kısmı müstesna; geceleyin kalk namaz kıl..."*(3) ayeti ile, gece namazını kılma teklifi dahil edildi. Bir yıl sonra, gece namazına kalkma emri hafifletilerek müslümanların umumu üzerinden kaldırılıp Peygamber (a.s.) hakkında farz kılındı. Bu hal beş vakit namazın farz kılındığı İsrâ ve Mirac hadisesine kadar bu şekilde devam etmiştir. Resulullah (a.s.)'ın ilk daveti gizli bir şekilde ve ferdi olarak başlamıştı. Nihayet insanları açıkça uyarma ve daveti açıklama emri geldi. Tercih edilen kavle göre bu emir, bi'setten üç yıl sonra gelmiştir. Kureys'in işkence ve zulmü, İslam davetinin gizli ve ferdi olarak yapılmaya başladığı bu merhaleden itibaren ilk günlerde başlamış, daveti açığa vurma merhalesinden sonra inananları Enkam'ın evine gizlenmeye mecbur edecek derecede şiddetlenmiş ve nihayet iki katile halinde Habeşistan'a hicret olayı yaşanmıştı. Müşrikler, aldıkları boykot ve muhasara kararıyla, müslümanlara karşı şiddetli haksızlıklar yapıyorlardı. Bunların detayına ileride temas edeceğiz.

Dar bir çerçeve ile sınırlı olanlar müstesna, Mekke merhalesinde meydana gelen her bir olayın ne zaman başladığını ele alan herhangi bir tarihi kayda sahip olmadığımız için belli bir silsile halinde bazı yönleriyle bu tarihi gelişime işaret eden rivayetleri arzedeceğiz. Fakat çoğu zaman bu rivayetler, tarihi, gerçeklik derecesine ulaşmıyor. Bu nedenle okuyucunun bu durumu göz önünde bulundurması gerekir. Zira Habeşistan'a yapılan hicretten öncesi hakkında ele aldığımız bazı rivayetler, bazan hicretten sonrasına ait olabileceği gibi, hicretten sonrası hakkında zikredeceğimiz bazı rivayetler de hicretten öncesine ait olabilir.

1) Müddesir Suresi: 1 - 4

2) Alak Suresi: 1

3) Mükzemmil Suresi: 1 - 3

Daveti açığa vurma emrinin nüzulundan önceki duruma temas edelim. Bu merhaledeki davet, gizli ve ferdi davettir. Bu gizli davet vazifesini, Resulullah (a.s.)'ın bizzat kendisi veya Hz. Ebu Bekir (r.a.) gibi kendisine ilk dönemde katılan kimseler yürütmekteydi.

Makrizî bu konuda şunları nakleder:

"Nihayet Resulullah (a.s.)'a herbir kabileden Allahın kulları icabet etti. Ebu Bekir, Abdullah İbn-i Ebu Kuhafe, Osman İbn-i Amr, İbn-i Ka'b İbn-i Sa'd, İbn-i Teym, İbn-ü Mürre, İbn-i Ka'b, İbn-i Galib, el-Kurayşi et-Temimi (r.a.) İslama ilk girme şerefine sahip olmuştur. Ebu Bekir, Allah'ın dini hususunda Resulu Ekremi kuvvetli destekledi ve Allah katından getirdiği şeylerde onu tasdik etti. Resulullah (a.s.) ile beraber, bilerek ve inanarak insanları Allah'ın dinine çağırdı. Sonunda Ebu Bekir (r.a.)'ın davetine bir cemaat icabet etti. Bunlar arasında: Osman İbn-i Affan, İbn-i Ebi'l-As, İbn-ü Ümeyye, İbn-i Abd-i Şems, İbn-i Abd-i Menaf, İbn-i Kusay el-Kureysi el-Emevi, Talha İbn-i Ubeydullah, İbn-i Osman, İbn-i Amr, İbn-i Kâb, İbn-i Sâd, İbn-i Teym, İbn-i Murre el-Kurayşi et-Temimi, Sa'd İbn-i Ebi Vakkas, Malik İbn-i Üheyb, İbn-i Abd-i Menaf, İbn-i Zühre, İbn-i Kûlab el-Kurayşi ez-Zühri, Zübeyr İbn-i'l-Avvam, İbn-i Huvaylid, İbn-i Esed, İbn-i Abdil-uzza, İbn-i Kusay el-Esedî ve Abdurrahman İbn-i Avf, İbn-i Abd-i Avf, İbn-i Abd-i İbn-il-Haris, İbn-i Zühre, İbn-i Kûlab el-Kurayşi ez-Zühri de vardı. Nihayet Resulullah (a.s.) bunlara geldi, onlar da İslama girmek suretiyle ona icabet ederek namaz kıldılar. Böylece İslama giren ve Allah için namaz kılan ilk müslümanlar bunlar oldular.

Ali İbn-i Ebu Talib İbn-i Abdulmuttalib İbn-i Hişam el-Kurayşi el-Haşimi (r.a.)'ye gelince, o hiç bir zaman Allah'a şirk koşmamıştır. Zira Allah Teala onun hakkında hayır murad etmiş ve dolayısıyla onu amcasının oğlu peygamberlerin efendisi Hz. Muhammed (a.s.)'in himayesine vermiştir. Bu sebeble Resulullah (a.s.)'a vahiy gelip de Hz. Hatice'ye haber verip o da bunu tasdik ettiğinde, Hz. Hatice (r.a.), Ali İbn-i Ebu Talib ve Resulullah (a.s.)'ın dostu Zeyd İbn-i Harise (İbn-i Şürahbil İbn-i Abd-il Uzza İbn-i İmrü'ul-Kays İbn-i Amir İbn-i Abd-il Vüdde İbn-i Kinane İbn-i Avf İbn-i Uzre İbn-i Zeyd el-Lat İbn-i Rufaydetibn-i Sevre İbn-i Kelb İbn-i Vebere el-Kelbi, Peygamber (a.s.) ile beraber namaz kılıyorlardı. Resulullah (a.s.) bu merhalede iken günün başlangıcında Kabe'ye çıkar ve orada kışluk namazını (Duha namazını) kılardı. Duha namazı Kureys'in bildiği ve yadargamadığı bir namazdı. Bundan sonra günün diğer vakitlerinde namaz kıldığı zaman, Ali İbn-i Ebu Talib veya Zeyd İbn-i Harise (r.a.) onurup Resulullah (a.s.)'ı gözetliyorlardı.

İkinci vakti geldiği zaman, Resulullah (a.s.) ve ashabı birer ikişer kişi halinde vadiye dağılır orada namaz kılardı. İslamın ilk günlerinde müslümanlar sadece duha (kışluk) ve ikinci namazlarını kılıyorlardı. Sonra beş vakit namaz farz kılındı. Hicretten önce ise namazlar ikişer rekat olarak kılınyordu.

Bu bakımdan Hz. Ali (r.a.)'nin davet edilmesine gerek kalmadı. Zira o, hiç bir zaman müşrik olmamıştır ki tevhid dinine girsin de onun için müslüman oldu denilsin. Bilakis O, Allah Teala, Resulüne vahiy indirdiği zaman henüz sekiz yaşındaydı. (7 yaşında ve 11 yaşında olduğunu söyleyenler de vardır.) Ali (r.a.) Resulullah (a.s.) ile birlikte onun evinde ehli arasında çocuklarından birisiymiş gibi kahr ve her halinde Resulullah (a.s.)'a tabi olurdu. Ebu Bekir (r.a.) ise Resulullah (a.s.)'ı koruma, himaye ve ona yardım etme konularında müslümanlar arasında ilk sırayı alıyordu."

'er-Rahik'ul-mahtum' adlı eserin sahibi el-Mübarekfüri de şöyle der:

"İlk müslümanlardan biri de: Bilal İbn-i Rebah el-Habeşi'dir. Sonra onları el-Haris İbn-ü Fihroğullarından bu ümmetin emini Ebu Ubeyde İbn-ul-Cerrah, Ebu Seleme İbn-i Abd-il-Esed, el-Erkam İbn-i Ebi'l-Erkam el-Mahzumî, Osman İbn-i Maz'un kardeşleri Kudame ile Abdullah, Ebu Ubeyde İbn-il-Haris İbn-il-Mutalib İbn-i Abd-i Menaf, Said İbn-i Zeyd el-Adevi, onun karısı Fatıma bint-il-Hattab el-adeviyye (Bu kadın Hz. Ömer İbn'ül Hattab'ın kız kardeşidir) Habbab İbn'ül-Eret- Abdullah İbn-ül-Mesud el-Hüzellî ve bunlardan başka bir gurup takib etmiştir. İşte bunlar İslama ilk girenlerdir. Allah hepsinden razı olsun. Bunlar, Kureys kabilesinin çeşitli obalarından olan kimselerdir."

İbn-ü Hişam, bunların sayılarını kırkdan fazlaya çıkartmaktadır. Bazılarının İslama girmekte ilkler olduğu konusunda kesin bir karar sahibi olmak için dikkatli olmak gerekir.

İbn-i İshak şöyle der: "Sonra kadınlardan ve erkeklerden müteşekkil insanlar, bölük bölük İslama girdiler. Nihayet İslamın sesi Mekke'de yayıldı. Bunların hepsi de İslamı anlatıyordu."

Bu insanların çoğu gizlice müslüman oldular. Resulullah (a.s.) onlarla buluşuyor ve onlara gizlice İslamı anlatıyor, irşad ediyordu. Zira davet hala gizliydi ve açığa çıkmamıştı. Müddesir suresinin ilk ayetleri nazil olduktan sonra, vahyin gelmesi artı ve peşpeşe inmeye başladı. Bu zaman içerisinde nazil olan ayet ve sureler, eşsiz ve kuvvetli fasılalara ve bu nazik havayla uyum içinde olacak şekilde tatlı ve büyüleyici bir ahenge sahipti. Nefisleri temizlemeyi öven ve dünya çirkinliklerine bulaşmayı yeren, cennet ve cehennemini bizzat görtürmüş gibi tasvir eden ve müminleri o devirdeki beşeri toplumların teneffüs etmediği başka bir atmosfere sevkeden manalar içeriyor ve kısa ayetlerden oluşuyordu.

İslami davetin ilk üç senesi içerisinde davetin gizliliğini, Dr. Said Ramazan el-Büti şöyle ifade ediyor:

"Buna binaen, her asırdaki İslam davetçilerinin, içinde yaşadıkları asrın durumuna ve şartlarına göre, davetin keyfiyetindeki elastikiyeti, yani sertlik veya yumuşaklığı, açıklık veya gizliliği kullanmaları caiz olur. Bu elastikiyete,

İslam şeriatı ve Resulullah (a.s.)'ın ştyretindeki gerçeğe dayanarak bir takım şekiller veya adı geçen dört merhale dahilinde bir takım sınırlar çizmiştir. Bunların tümünde, İslam davetinin selameti ve müslümanların maslahatı gözönünde bulundurulmaktadır.

Bunun için İslam hukukçularının çoğunluğu (cumhuru fukaha) müslümanların savaş kararı aldıkları zaman; sayıca az, malzeme bakımından zayıf oldukları takdirde, düşmanlarını mağlup edemeden öldürülecekleri kanaati galip geldiği için hemen burada canı koruma maslahatının öne geçmesinin gerekli olduğu fikri üzerinde ittifak etmişlerdir. Çünkü dini korumaktan ibaret olan mukabil maslahat, zandan ibarettir veya durum en azından menfidir."

İzz İbn-ü Abdüsselam ise bu şartlarda savaşa girmenin haramlığını açıklayarak şöyle der:

"Düşmanı yenmek mümkün olmayınca yenilmek kaçınılmazdır. Çünkü bu hususta direnmek can kaybına yol açar. Bu da düşmanı güldürür, müslümanı yıldıdır. Buradaki direnme, fesada yol açar. Fesadın devamında ise maslahat yoktur."(1)

Burada nefsi koruma maslahatının öne geçmesi, sadece zahir yönündedir. İşin hakikat ve geniş boyutlu hedefine gelince, vakıa o dinin maslahatıdır. Yani dini koruma maslahatıdır. Çünkü dinî maslahat -bu gibi hallerde- müslümanların açılacak yeni fırsatlarda mücadeleyi sürdürüp üstün gelmeleri için, canlarının sağ bırakılmasını gerektirir. Aksi takdirde müslümanların helak olmaları, bizzat dinin kendisine zarar vermek, düşmanların önlerindeki kapalı yolları açmak ve hücum etmeleri için onlara imkan tanımak anlamına gelir.

Davetçi, davetin gönüllülerde yerleşip derinleşmesi için buna fırsat tanımalı ki, daveti şiddetli kasırgalardan etkilenmesin. Şayet davetin öncüleri, ruh oluşturmaktan başka şeylerle meşgul olurlarsa, çile ve işkencelerle karşı karşıya geldiklerinde sabır ve tahammülle nasıl ulaşacaklar? Batılın ve şüphelerinin üstesinden gelmeye nasıl güç yetirecekler? Ve böyle bir topluluk davete icabet edenleri, dava teknesinde eritmeye ve davetin ağırlığını yüklenmeye nasıl güç yetirebilecektir?

٦١- رَوَى الْإِمَامُ أَحْمَدُ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ إِهَاسَ بْنِ عَفِيفٍ الْكِنْدِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ: كُنْتُ أَمْرًا تَاجِرًا فَقَدِمْتُ الْحَجَّ، فَأَتَيْتُ الْعَبَّاسَ بْنَ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ لِاتِّبَاعٍ مِنْهُ بَعْضَ التِّجَارَةِ وَكَانَ أَمْرًا تَاجِرًا، فَوَاللَّهِ إِنِّي لَعِنْدَهُ بِمَنْى إِذْ خَرَجَ رَجُلٌ مِنْ حِجَابٍ قَرِيبٍ مِنْهُ فَنَظَرَ إِلَى الشَّمْسِ فَلَمَّا رَأَاهَا مَالَتْ قَامَ يُصَلِّي، قَالَ: ثُمَّ خَرَجَتْ امْرَأَةٌ مِنْ

1) Kavaidül Ahkam fi mesalik'il-en'am 1/95

ذَلِكَ الْخَبَاءِ الَّذِي خَرَجَ مِنْهُ ذَلِكَ الرَّجُلُ فَقَامَتْ خَلْفَهُ نُصَلَّى، ثُمَّ خَرَجَ غَلَامٌ مِنْ رَأْفَةِ الْحَلَمِ مِنْ ذَلِكَ الْخَبَاءِ فَقَامَ مَعَهُ يُصَلَّى، قَالَ: فَقُلْتُ لِلْعَبَّاسِ مَنْ هَذَا يَا عَبَّاسُ؟ قَالَ: هَذَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ ابْنُ أَبِي، قَالَ فَقُلْتُ: مَنْ هَذِهِ الْمَرْأَةُ؟ قَالَ: هَذِهِ امْرَأَتُهُ خَدِيجَةُ ابْنَةُ خُوَيْلِدٍ، قَالَ قُلْتُ: مَنْ هَذَا الْفَتَى؟ قَالَ: هَذَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ ابْنُ عَمِّي، قَالَ فَقُلْتُ: فَمَا هَذَا الَّذِي يَصْنَعُ؟ قَالَ: يُصَلِّي وَهُوَ نَزْعُهُ أَنَّهُ نَبِيٌّ، وَلَمْ يَتَّبِعْهُ عَلَى أَمْرِو إِلَّا امْرَأَتُهُ وَابْنُ عَمِّي، هَذَا الْفَتَى، وَهُوَ نَزْعُهُ أَنَّهُ يُنْتَحَبُ عَلَيْهِ كُنُوزُ كِسْرَى وَكَيْسَرَ. قَالَ: فَكَانَ عَفِيفٌ وَهُوَ ابْنُ عَمِّ الْأَشْعَثِ بْنِ قَيْسٍ يَقُولُ: — وَأَسْلَمَ بَعْدَ ذَلِكَ وَحَسَنَ إِسْلَامُهُ — لَوْ كَانَ اللَّهُ رَزَقَنِي الْإِسْلَامَ يَوْمَئِذٍ لَأَكُونُ ثَالِثًا مَعَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ.

61- İmam Ahmed, İsmail İbn-i İyas İbn-i Afif el-Kindi (r.a.)'den o da babasından, babası da dedesinden rivayet ederek şöyle demiştir:

"Ben ticaret yapan bir kimse idim. Bunun için Mekke'ye gimiştim. Nihayet kendisinden bir takım ticaret eşyaları satın almak için Abbas İbn-i Abdulmuttalib'in yanına vardım. O da ticaret yapıyordu. Ben Mina'da onun yanında bulunuyordum. O esnada yakınındaki bir çadırda bir adam çıkıverdi. Ve güneşe baktı. Güneşin barmaya (yahud zeval vaktinden çıkmaya) yüz tuttuğunu görünce derhal namaz kılmaya başladı. Ravi (rivayetine devamla der ki) Sonra bu adamın çıktığı çadırda bir kadın çıktı. O da bu adamın arkasında namaza durdu. Sonra aynı çadırda billuğ çağına yaklaşmakta olan bir çocuk çıktı. O da hemen adamın yanında namaza durdu. (Ravi rivayetine devam ederek şöyle diyor:) Bunun üzerine ben Abbas'a:

"Şu adam kimdir, ya Abbas" dedim. Abbas:

"O, Abdulmuttalib'in oğlu kardeşim Abdullah'ın oğlu Muhammed'dir." dedi. Ben:

"Bu kadın kimdir?" dedim. Abbas:

"O da karısı, Huveylid'in kızı Hatice'dir" dedi. Ben:

61- Ahmed ibn Hanbel, Müsned 1/209, Taberani, 18/100

el-Haysemi: Mecmauzzevalinde: (9/103) "Bu hadisi Ahmed ve benzeri lafızlarla Ebu Ya'la ve bütün senediyle Taberani rivayet etti ve Ahmed'in ravileri sikadır." demişler.

"Bu genç kimdir?" dedim. Abbas:

"O da amcasının oğlu Ali İbn-i Ebu Talib'dir" dedi. (Ravi rivayetine devam ederek der ki:) Bunun üzerine ben:

"O halde yapmakta olduğu şey nedir?" diye sordum. Abbas:

"Namaz kılıyor. Kendisinin bir Nebi olduğunu iddia ediyor. Ona bu işinde karısından ve amcasının oğlu şu genç çocukta başka kimse tabii olmadı ve o kendisine Kisra ve Kayser'in hazinelelerinin fethinin müyesser kılınacağına inanıyor" dedi. (Ravi der ki:) Bundan sonra Afif ki o Eş'as İbn-i Kays'ın amcasının oğludur.) Güzel bir müslüman olduktan sonra şöyle dedi: "Şayet Allah beni o günlerde İslam ile rızıklandırmış olsaydı, Ali İbn Ebu Talib ile birlikte (İslam'a ilk girenlerin) üçüncüsü olurum."

Fethu'l-Barî sahibi şöyle diyor:

"Mâlet-iş-şemsü" demek güneş batı cihetine yöneldi demektir. Bazı rivayetlerde güneş batı cihetine yönelip zeval vaktine girdiğinde Nebi (a.s.)'nin Ali İbn-i Ebu Talib ve Hatice (r.a.)'ye namaz kaldırdığı varid olmuştur. Dolayısıyla bu rivayetler, hadisdeki mübhemli izah etmektedir. Mukatîl'in namas; Allah Tealanın "Günahuna da istiğfar et ve akşam sabah Rabbini överek tesbih eyle (Onun şanının yüceliğini an)"(1) ayetine binaen, ilk defa farz kılındığı zaman, iki rekat sabahleyin ve iki rekat da akşamleyin idi." sözü buna ters düşmüyor. Bunun için "el-Aşiy (akşam) güneşin batıya meylatmesinden, batmasına kadar olan zaman arasındaki vakittir" denilmiştir. Bu manasından dolayı öğle ve ikindi namazları için salatülaşiy denilir. (İbn ül-Hacer, açıklamaya devam ederek) şöyle diyor: "Miracdan önce Nebi (a.s.) ve aynı şekilde ashâbı, kesin olarak namaz kılıyorlardı. Fakat "beş vakt namazdan önce herhangi bir namaz farz kılınmış mıydı kılınmamış mıydı?" şeklindeki soru hakkında ihtilaf edilmiştir. Bu sebeble, bu vakitte farz olan namaz, güneş doğmadan önce ve güneş batmadan evvel kılınan namazlardı. Bu hususdaki delil ise: "Onların dediklerine sabret, güneşin doğmasından ve batmasından önce Rabbini överek tesbih et" yani "Rabbinin hamdine bürünmüş bir halde namaz kıl"(2) ayet-i kerimesidir, denilmiştir.

٦٢- رَوَى الطَّبْرَانِيُّ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ سُئِلَ عَنْ وَرَقَةَ بْنِ نَوْفَلٍ فَقَالَ: دُعِيََتْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أُمَّةٌ وَحْدَهُ. وَذَلِكَ لِأَنَّهُ آمَنَ وَنَوَى الثُّمَرَةَ وَتَوَقَّى قَبْلَ أَنْ يُدْعَى.

1) Gafir Suresi: 55

2) Taha Suresi: 30

62- Taberani'nin, Hz.Ebu Bekir (r.a.)'in kızı Esma (r.a.)'dan rivayetline göre, Nebi (a.s.)'ye Varaka İbn-i Nevfel'den soruldu da bunun üzerine Peygamber (a.s.);

"O kıyamet gününde tek başına bir ümmet olarak bahsolunacaktır" buyurdu. Çünkü Varaka Resulullah (a.s.)'a iman etti, ona yardım etmeye niyetlendi fakat İslam'a davet edilmezden önce vefat etti.

٦٣- رَوَى أَحْمَدُ وَالتِّرْمِذِيُّ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ قَالَ: أَوَّلُ مَنْ صَلَّى (وَلَّى لَفْظًا) أَوَّلُ مَنْ أَسْلَمَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَلِيٌّ (قَالَ عَمْرُو أَحَدُ الرُّوَاقِ) فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِإِبْرَاهِيمَ (أَي: النَّخَعِيِّ) فَانْكَرَ ذَلِكَ، وَقَالَ: أَوَّلُ مَنْ أَسْلَمَ أَبُو بَكْرٍ الصَّدِّيقُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ.

63- İmam Ahmed ve Tirmizi, Zeyd İbn'i Erkam (r.a.)'dan şöyle dediğini rivayet etmişlerdir:

"İlk namaz kılan kişi Hz. Ali (r.a.)'dir. (Başka bir rivayette ise) İslama girenlerin ilki Hz. Ali (r.a.)'dir." denilmiştir. Ravilerden biri olan Amr İbn Mürre diyor ki: "Bunu İbrahim en-Nehai'ye söyledim; reddetti. Ve ilk müslüman olan kişi Hz.Ebu Bekir es-Sıddık (r.a.)'dır dedi."

Hafız İbn-ül Hacer, 'Fethul-Bari' de şöyle diyor: "İbn-ü İshak Siret'inde rivayet ederek şöyle der: "Erkeklerden Resulullah (a.s.)'a iman edip onu tasdik edenlerin ilki kendisi 10 yaşında olduğu halde Hz.Ali İbn-i Ebi Talib'dir. Hz. Ali (r.a.), İslamdan önce Resulullah (a.s.)'ın hane-i saadetlerinde bulunuyordu."

Muhammed İbnü Ka'b ise şöyle der: "Bu ümmet içerisinde İslama girenlerin ilki Hz. Hatice (r.a.)'dir. İslam'a giren erkeklerin ilki ise Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ali (r.a.)'dir ve Hz. Ali, Hz. Ebu Bekir'den önce müslüman olmuştur. Hz. Ali (r.a.) babasından korktuğu için imanını gizliyordu. Nihayet babası onunla namaz kılarken karşılaşınca:

"Müslüman mı oldun?" diye sordu. Hz. Ali (r.a.):

"Evet" diye cevap verdi. Babası:

62- el-Mu'cem'ul-Kebir, 24/182. Bu hadisi Haysemi Mecmauzevaid'inde (9/416) zikretmiştir. Haysemi: "Bunu Taberani rivayet etti, ricali, sahih hadis ricalinin şartlarına uygundur" demektedir.

63- Ahmed, Müsned, 4/371, Tirmizi 5/642, 50- Kitabu'l-menakıb. Ebu İsa: "Bu hadis hasen ve sahihdir" demiştir.

Mecmauzevaid, 9/103, Haysemi: "Bunu Ahmed Müsned'inde, Taberani ise Mu'cem'ül-Evsat'nda rivayet ettiler. Ahmed'in ricali sahih hadisin ricalinde aranan şartları haizdir" demiştir.

"Amcanın oğlunu destekle ve ona yardım et" dedi:

Muhammed bin Kab devamla der ki: "Hz. Ebu Bekir (r.a.) müslüman olduğunu açıkça ilan edenlerin ilki idi."

Taberanî, Raîf'nin babasından şöyle dediğini rivayet eder: "Nebî (a.s.) (İslam geldikten sonra) ilk pazartesi günü namaz kıldı. Hz. Hadice de onun arkasında namaz kıldı. Hz. Ali (r.a.) ise, salı günü namaz kıldı. Hakim, Müstedrek'inde, Büreyde el-Eslemî'den şöyle dediğini nakleder: "Resulullah (a.s.)'a pazartesi günü vahiy nazil oldu. Ve Hz. Ali (r.a.) salı günü namaz kıldı. "Hakim bu hadis sahihtir" demiş, Zehebi de bunu kabul etmiştir.

İslam'a ilk girenlerden bahseden nasların arasını uzlaştırmak için Feth'ul-Bari sahibi şöyle der:

"Burada herhangi bir tenakuz yoktur. Zira Hz. Ebu Bekir (r.a.), erkeklerden İslam'a girenlerin ilkidir. Rivayete göre Hz. Ali (r.a.) müslüman olduğu zaman dokuz ile on yaşları arasındaydı. Ve Onun İslam'a girişi Hz.Ebu Bekir (r.a.)'den önce olmuştur."

٦٤- رَوَى أَحْمَدُ وَالتِّرْمِذِيُّ عَنْ حَبِّهِ الرَّزَّازِ قَالَ: رَأَيْتُ عَلِيًّا - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَضْحَكُ عَلَى الْيَتِيمِ لَمْ أَرَهُ ضَاحِكًا أَكْثَرَ مِنْهُ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ، ثُمَّ قَالَ: ذَكَرْتُ قَوْلَ أَبِي طَالِبٍ: ظَهَرَ عَلَيْنَا أَبُو طَالِبٍ وَأَنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَلَنَحْنُ نَصَلِّي بِطَنْ نَخْلَعُ فَقَالَ: مَاذَا تَصْنَعَانِ يَا ابْنَ أَخِي؟ فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى الْإِسْلَامِ، فَقَالَ: مَا بِالَّذِي تَصْنَعَانِ يَا ابْنَ أَخِي، وَلَكِنْ لَا تَعْلَمُونِى إِسْمِي أَبَدًا. فَضَحِكَ تَعَجُّبًا لِقَوْلِهِ أَيْدٍ ثُمَّ قَالَ: اَللَّهُمَّ لَا تُعَرِّفْ عَبْدًا مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ عَبْدَكَ قَبْلَى غَيْرَ نَبِيِّكَ - ثَلَاثَ مَرَّاتٍ - لَقَدْ صَلَّيْتُ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ النَّاسُ سَبْعًا.

64- Ahmed İbn-i Hanbel ve el-Bezzar, Habbettü'l-Uranî (r.a.)'nin şöyle dediğini rivayet ederler: Üranî der ki:

"Hz.Ali (r.a.)'yl minberin üzerinde gülerken gördüm. Onun, bundan daha şiddetli bir şekilde güldüğünü görmemiştim. O kadar güldü ki, az dişleri göründü." Sonra şöyle dedi:

64- Ahmed, Müsned 1/99, el-Bezzar, Keşfü'l-Estâr 3/183. Bu hadis Heysemi Mecmauz-zevaid'de zikretmiştir. 9/102 ve Heysemi şöyle der: "Bu hadisi Ahmed ve İhtisar ederek Ebu Yâla ayrıca Bezzar ve Taberanî Evsal'ında rivayet etmişlerdir, isnadı hasandır."

"Ebu Talib'in söylediği sözü hatırladım. Ben Resulullah (a.s) ile birlikte iken, Ebu Talib üzerimize geldi. Biz Batı-ı Nahle denilen yerde namaz kılıyorduk. Bunun üzerine:

"Siz ikiniz ne yapıyorsunuz ey kardeşim oğlu?" dedi. Resul-i Ekrem onu derhal İslama girmeye çağırdı. Ebu Talib:

"Sizin bu yaptığınız şeyde bir mahzur yoktur. Lakin benim oturacağım asla başumdan yukarıya kalkmaz"(1) dedi. Hz. Ali (r.a.) babasının söylediği söze teaccüb ederek güldü, sonra da üç kere:

"Ey Allah'ım, senin Nebi (a.s.)'den başka bu ümmet içerisinde benden önce sana ibadet eden hiçbir kul bilmiyorum. Muhakkak ki ben, insanlar namaz kılmağdan önce yedi (gün) namaz(2) kıldım" dedi.

٦٥- رَوَى الطَّبْرَانِيُّ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَوَّلُ مَنْ أَسْلَمَ زَيْدُ بْنُ حَارِثَةَ.

65- Taberani'nin İbn-i Şihab (r.a.)'dan rivayetine göre "O, İslam'a girenlerin ilki, Zeyd İbn-ü Harise'dir" demiştir.

Zeyd İbn-ü Harise, azadlı kölelerden İslama girenlerin ilkidir.

Resulullah (a.s.)'ın Zeyd'i, azad ettikten sonra evladlık edindiği bilinmektedir. İnsanlar içinde Resulullah (a.s.) ile en fazla düşüp kalkanları ve onu en iyi tanıyanlar arasından Zeyd ve emsallerinin hemen müslüman olmaları, Resulü Ekrem (a.s.)'in nübüvvetinin haklılığını ve gerçekliğini göstermektedir.

٦٦- رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ جَبَلَةَ بْنِ حَارِثَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَدِمْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ ابْعَثْ مَعِيَ أَخِي زَيْدًا، قَالَ: «هُوَ ذَا، فَإِنْ أَنْطَلَقَ مَعَكَ لَمْ أَمْتَعُهُ». قَالَ زَيْدٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَاللَّهِ لَا أَخْخَارُ عَلَيْكَ أَحَدًا، قَالَ: فَرَأَيْتُ رَأْيِي أَخِي أَفْضَلَ مِنْ رَأْيِي.

66- Tirmizi'nin, Zeyd'in kardeşi Cebile İbn-i Harise (r.a.)'den rivayetine göre Cebele der ki:

65- Bunu Heysemi Mecmauz-zevaid'de irâd etmiş (9/274) ve: "Onu Taberani mürsel olarak rivayet etti isnadı ise hasendir" demiştir.

1) Bununla secde yapan insanın durumunu kastederek "ben başımı secdeye koyamam" demek istemiştir.

2) Buradaki 7 rakamı kesretten kinaye olma ihtimali taşıdığı gibi yedi gün namaz kıldım manasına gelmesi de muhtemeldir.

66- Tirmizi, 5/676, Kitâbü'lmenakib, Zeyd İbn-ü Harise (r.a.)'nin menakıbı babı, Tirmizi

"Resulullah (a.s.)'a geldim ve "Ya Resulullah, kardeşim Zeyd'i benimle beraber gönder" dedim. Resulullah (a.s.):

"İşte kendisi! Şayet seninle gidecek olursa, ona engel olmam" buyurdu. Zeyd:

"Ya Resulullah, vallahi sana hiç bir kimseyi tercih etmem" dedi. Cebele ri-yayetine devam ederek:

"Kardeşimin görüşünü kendi görüşümden daha üstün buldum" demiştir.

٦٧- رَوَى أَحْمَدُ بْنُ أَبِي مَسْعُودٍ قَالَ: كُنْتُ غَلَامًا يَافِقًا أَرعى عَنَّمَا لَعَفَةً
بِزِيٍّ أَبِي مُعَيْطٍ، فَجَاءَ النَّبِيُّ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ وَقَدْ قَرَأَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ، فَقَالَ: يَا غَلَامُ
هَلْ عِنْدَكَ مِنْ لَبَنٍ تُشْقِيْنَا؟ قُلْتُ: إِنِّي مُؤْتَمِنٌ وَلَسْتُ بِسَاقِيكُمْ.

67- Ahmed İbn-i Hanbel, İbn-ü Mesud (r.a.)'dan şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Ben Akabetü'l-bnü Ebi Muayy'in koyunlarını güden yetişkin bir çocuktum (bir gün) Nebi (a.s.) ile Hz. Ebu Bekir (r.a.) müşriklerden kaçarak çıkageldiler ve bana:

"Ey çocuk, bize içirecek sütün var mıdır?" dediler. Ben de:

"Ben bir emanetçiyim, size süt içtremem" diye cevap verdim."

Bu olay İslamın ilk günlerinde Abdullah İbn-ü Mesud'un İslama girmesinden önce olmuştur. Hadisdeki kaçmak ifadesiyle murad edilen, Resulullah (a.s.) ve ashabının namaz kılmak istedikleri zaman devamlı yapmakta oldukları, müşriklerden gizlenme olayı olabilir. Fakat zahir olan, işin bunun aksi olduğudur. Müşriklerin zulüm ve işkencelerinin İslamın bidayetinden itibaren başladığını gösteren bu rivayet, İbn-ü Mesud'un durumunda olduğu gibi, İslama girme istidadına şahid olan kimselerin ancak bu tür yüce insanlar olduğuna işaret eden haberlerdendir. Nebi (a.s.) ile Hz. Ebu Bekir (r.a.)'ın süt istemeleri, ya İbn-i Mesud'un sanki bizzat koyunların sahibiymiş sanıp onlara süt içirmesini istemeleri ya da onun misafir ağırlamasının mümkün olup olmamasını sormaları doğultusundadır.

bu hadisten bahsederek "hasen ve garibdir, onu ancak İbn-i Rûmî'nin Ali İbn-i Mülhîr'den rivayet ettiği tarik ile bilmekteyiz" demiştir.

Hakim 3/214, Hakim: "Hadisin ismadi sahîhdir fakat onu Buhari ve Müslim rivayet etmediler" demiştir. Buna Zehabi de muvafakat etmiştir. Bu hadisi Fethul Bari'de, Hafız İbn-ü Hacer de zikretmiş, fakat hakkında birşey söylemeyip susmuştur. Bu ise onun hadisi hasen kabul etmesine işarettir.

67- Ahmed, Müsned 1/462, Heysemî. Bunu Ahmed ve Ebu Ya'la rivayet etti. İkisinin ricali de "sahih hadisin ricalıdır" demiştir.

٦٨- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: لَقَدْ رَأَيْتُنِي وَأَنَا ثَلَاثُ الْإِسْلَامِ، وَفِي رِوَايَةٍ: مَا أَسْلَمَ أَحَدٌ إِلَّا فِي الْيَوْمِ الَّذِي أَسْلَمْتُ فِيهِ، وَلَقَدْ مَكَّثْتُ سَبْعَةَ أَيَّامٍ، وَإِنِّي لَثَلَاثُ الْإِسْلَامِ.

68- Buhari, Sa'd İbn-ü Ebi Vakkas (r.a.)'dan şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Muhakkak ki ben kendimi İslama giren üçüncü kişi olarak gördüm."

Başka bir rivayette ise: "Benim müslüman olduğum günden önce hiç bir kimse müslüman olmamıştı. Muhakkak ki ben, İslama giren üçüncü kişi olduğum halde yedi gün bekledim" demiştir.

İbn-ül-Hacer, Fethu'l-Bari'sinde Sa'd İbn-i Ebi Vakkas'ın: "Muhakkak ki, ben İslama giren üçüncü kişi olduğum halde..." sözünü açıklarken şöyle der: "Sad, bunu müslümanların sayısını bildiği kadarıyla söylemiştir. Çünkü İslami davetin ilk merhalesinde müslüman olanlar, İslama girdiklerini gizli tutuyorlardı. Ve müslümanlardan bazıları, kendilerinin kaçınıcı müslüman olduklarını tam bilemiyorlardı. Sa'd bu sözüyle diğer iki kişi ile, Hz. Hatice ve Hz. Ebu Bekir (r.a.)'i yahud da Nebi (a.s.) ile Hz. Ebu Bekir (r.a.)'i kastetmiş olabilir. Şüphe yok ki, Hz. Hatice (r.a.) kati olarak müslüman olmuştu. Bu bakımdan Sa'd, özellikle erkekleri kastetmiş de olabilir. Yukarıda Hz. Ebu Bekir Sıddık (r.a.)'in hal tercemesinde, Ammar İbn-i Yasir (r.a.)'in "Ben, Resulullah (a.s.)'i maiyyetinde müslüman olarak beş köle, iki kadın ve bir de Ebu Bekir olduğu halde gördüm" dediği zikredilmişti. Bu hadis, Sa'd'ın hadistyle çelişmektedir. Bu ikisinin aralarının cem'i, işaret ettiğimiz şekilde olur veya Sa'd'ın sözü, bâluğ çağına eren hür kimselere işaret olarak kabul edilir. Bundan köleler ve Hz. Ali (r.a.), hariç kabul edilir. Yahud da Sa'd bin Ebi Vakkas'ın bunların İslam'a girdiğini bilmediğine hamledilir. İsmailî'nin, Yahya İbn-i Said el-Emevî tarikiyle Haşimden: "Benden önce hiç bir kimse müslüman olmadı" lafzıyla rivayet ettiği hadis, zikrettiğimiz en son şıkkı işaret etmektedir. Bunun emsali bir hadisi de İbn Sa'd, başka bir tarikle Amir İbn Sa'd'dan o da babasından rivayet etmiştir. Sa'd İbn-i Ebi Vakkas'dan önce, bir gurup, müslümanlığı kabul etmişti. Lakin onun bu zorluğu, o günlerdeki bilgisinin neticesine bağlanır. Şüphesiz ben İbn-ü Mende'nin 'el-Muarrefe' adlı eserinde Ebu Bekir tarikiyle Haşim'den: "Benim müslüman olduğum günde, hiç bir kimse müslüman olmadı" lafzıyla bir rivayete şahid oldum. Bu hadiste herhangi bir tezat yoktur. Çünkü onun İslama girdiği gün herhangi bir insanın onunla beraber İslama girmiş olma ihtimali de vardır.

68) Buhari, 7/83, 62- Sahebenin faziletleri bahsi, 15- Sa'd İbn-ü Ebi Vakkas ex-Zühri'nin menakibi babı.

Fakat el-Hatib, onu İbn-ü Mende'nin rivayet ettiği vecihle rivayet etmiş ve hadisin diğer rivayetlerinde olduğu gibi onda tahsis eden istisna edatını isbat etmiştir. Dolayısıyla Sa'd'ın bu sözünün benim söylediğim hususlara hamledilmesi netleşmiş oluyor."

٦٩- رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: إِنَّهُ نَزَلَتْ فِيهِ آيَاتٌ مِنَ الْقُرْآنِ، قَالَ: خَلَقْتُ أَمْ سَعْدٌ أَنْ لَا تَكَلِّمَهُ أَبَدًا حَتَّى يَكْفُرَ بِدِينِهِ، وَلَا تَأْكُلُ وَلَا تَشْرَبُ، قَالَتْ: زَعَمْتُ أَنَّ اللَّهَ وَصَلَكَ بِوَلَدَيْكَ وَأَنَا أُمُّكَ، وَأَنَا أُمُّكَ بِهَذَا، قَالَ: مَكَثْتُ ثَلَاثًا حَتَّى غُيِّبَ عَنْهَا مِنَ الْجَهَنَّمَ فَقَامَ إِلَيْهَا يُقَالُ لَهُ: عُمَارَةُ، فَسَقَاهَا، فَجَمَلَتْ تَدْعُو عَلَى سَعْدٍ، فَانْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي الْقُرْآنِ هَذِهِ الْآيَةَ: ﴿وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَسَنًا﴾ «وَأَنْ جَاهِلَكَ عَلَى أَنْ تَشْرَكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطْفِئْهُمَا وَصَاحِبَهُمَا فِي الدُّنْيَا مَقْرُوفًا». قَالَ: وَأَصَابَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ غَيْمَةً عَظِيمَةً، فَأَدَا فِيهَا سَيْفٌ، فَأَعْدَتْهُ فَأَتَيْتُ بِهِ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، فَقُلْتُ: تَقِيلُنِي هَذَا السَّيْفَ، فَأَنَا مَنْ قَدْ عَلِمْتَ حَالَهُ، فَقَالَ: «رُدَّهُ مِنْ حَيْثُ أَخَذْتَهُ» فَأَنْطَلَقْتُ حَتَّى إِذَا أَرَدْتُ أَنْ أَلْقِيَهُ فِي الْقَبْرِ، لَأَتَشَى نَفْسِي، فَرَجَعْتُ إِلَيْهِ، فَقُلْتُ: أَعْطِينِي، قَالَ: فَشَدَّ لِي صَوْتَهُ: «رُدَّهُ مِنْ حَيْثُ أَخَذْتَهُ»، قَالَ: فَانْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿وَسْأَلُونَكَ عَنِ الْإِنْفَالِ﴾. وَمَرُمْتُ، مِنْ حَيْثُ أَخَذْتَهُ، قَالَ: فَانْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿وَسْأَلُونَكَ عَنِ الْإِنْفَالِ﴾. وَمَرُمْتُ، فَأَرْسَلْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ، فَأَتَانِي، فَقُلْتُ: دَعْنِي أَقْسِمُ مَالِي حَيْثُ شِئْتُ، قَالَ: فَأَتَى، قُلْتُ: فَالْيَصْفَ، قَالَ: فَأَتَى قُلْتُ: فَالْثَلْثَ، قَالَ: فَسَكَتَ، فَكَانَ بَعْدَ الثَّلَاثِ جَائِزًا، قَالَ: قُلْتُ: وَأَتَيْتُ عَلَى نَفَرٍ مِنَ الْأَنْصَارِ وَالْمُهَاجِرِينَ، فَقَالُوا: تَعَالِ نُطْعِمُكَ، وَنُسْقِيكَ خَمْرًا - وَذَلِكَ قَبْلَ أَنْ تُحَرَّمَ الْخَمْرُ - قَالَ: فَأَتَيْتُهُمْ فِي جِشٍّ - وَالْجِشُّ: الْبُسْتَانُ - فَأَدَا رَأْسُ جَزُورٍ مَشْوِيٍّ عِنْدَهُمْ، وَزُقٍّ مِنْ خَمْرٍ فَأَكَلْتُ وَشَرِبْتُ مِنْهُمْ، قَالَ: فَذَكَرْتُ الْأَنْصَارَ وَالْمُهَاجِرُونَ عِنْدَهُمْ، فَقُلْتُ: الْمُهَاجِرُونَ خَيْرٌ مِنَ الْأَنْصَارِ، قَالَ: فَأَخَذَ رَجُلٌ أَحَدَ نَحْيِ الرَّأْسِ، فَصَرَّتَنِي بِهِ، فَجَرَحَ أَنْفِي، فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَخْبَرْتُهُ، فَانْزَلَ اللَّهُ فِي - بِعَنَى نَفْسِهِ - شَأْنِ الْخَمْرِ «إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْغَيْبَرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رَجِيمٌ مِنَ هَذِهِ الشَّيْطَانِ».

69- Müslim'in, Sâd İbn-ü Ebi Vakkas (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre Sa'd şöyle demiş:

"Onun hakkında Kur'an'dan bir takım ayetler inmişti. Sa'd şöyle demiş: "Sa'd'ın annesi, dininden dönmedikçe ebeddiyyen onunla konuşmayacağına ve yiyip içmeyeceğine yemin etti" dedi ki:

"Sen, Allahın annenle babanı sana vastıyyet ettiğini söylüyorsun. Ben, senin annenim, sana bunu emrediyorum" Sad (devamla) şunu söylemiş: Annem üç gece bekledi hatta yorgunluktan bayıldı. Bunun üzerine kardeşim Umare kalkarak ona su verdi. Annem bana beddua etmeye başladı. Az zamam sonra Allah (c.c.) şu ayeti indirdi:

"Şayet anne-baban sana bilmediğin bir şeyi bana ortak koşman için seninle mücadele ederlerse, bu taktirde onlara itaat etme. Onlara dünyada iyi bir şekilde sahiplik et."(1)

"Biz insana annesiyle babasına güzel muamelede bulunmasını vasiyyet ettik."(2)

Sa'd demiş ki: "Resulullah (a.s.) büyük bir ganimet almıştı. Bir de baktım ki, ganimetin içinde bir kılıç var. Hemen onu olarak Resulullah (a.s.)'a getirdim ve: "Bu kılıcı bana bahşet! Ben halini bildiğin kimseyim" dedim:

"Onu aldığın yere iade et" buyurdular. Ben de gittim. Tam onu ganimet yerine koymak istediğim sırada nefsim yeniden kabardı ve tekrar ona dönerek:

"Bunu bana ver" dedim. Bana sesini şiddetlendirerek:

"Onu aldığın yere koy" buyurdu. Bunun üzerine Allah (c.c.):

"Sana ganimetleri soruyorlar...."(3) ayetini indirdi. Sa'd demiş ki, ben hastalandım da Peygamber (a.s.)'e haber gönderdim. Hemen geldi:

"Bana müsaade buyur, malımı dilediğim yere taksim edeyim" dedim. Razi olmadı.

"Yarısını" dedim. Yine razi olmadı.

"Öyle ise üçte birini" dedim ses çıkarmadı. Artık ondan sonra üçte bir(i) vastıyyet etmek) caiz oldu.

Sa'd demiş ki: Ensar ve muhacirlerlerden oluşan bir kaç kişinin yanına geldim de:

69- Müslim, 4/1877, 44- Sahabenin fazileti bahsi, 5- Sa'd ibn-ü Ebi Vakkas'ın fazileti hakkında bir bab.

1) Ankebut Suresi: 8

2) Lokman Suresi: 15

3) Enfal Suresi: 1

"Gel seni doyuralım ve sana şarab sunalım, dediler (bu mesele şarap haram kalıncadan önceydi) onların yanına bir bahçe içinde iken vardım. Bir de baktım ki yanlarında kızartılmış bir deve kellesi, bir testi de şarab var. Onlarla beraber yedim, içtim. Derken onların yanında ensarla muhacirlerin lafı oldu. Ben:

"Muhacirler ensardan daha hayırlıdır" dedim. Bunun üzerine bir adam iki çenemi yakaladı ve bana o, kelle ile vurarak burnumu yaraladı. Hemen Resulullah (a.s.)'a gelerek ona haber verdim. Müteakiben Allah (c.c.) benim hakkımda (kendî nefsinî kastedi) şarabın hükmünü indirdi:

"Şarap, kumar, dikili taşlar ve fal okları şeytan işi pis şeylerdir." (1)

Müslim'in bir başka rivayetinde, Sa'd'ın annesi olayında:

"Yemek vermek istediler mi ağzını sopa ile açarlar, sonra yiyeceği içine dökerlerdi" ziyadesi vardır.

Müslim'in diğer bir rivayetinde ise: "O kelle ile Sa'd'ın burnuna vurdu ve onu yaradı. Sa'd'ın burnu yarık idi." cümlesi de vardır.

Tirmizi de bunu şöyle rivayet etmiştir: (2)

Sa'd: "Benim hakkımda dört ayet indirildi" dedi ve bir kussa anlattı. Sa'd'ın annesi (oğlu müslüman olunca) şöyle demiş:

"Allah (anne ve babaya) iyilik yapmayı emretmemiş midir? O halde vallahi, ölünceye veya sen müslümanlığı bırakıncaya kadar yemek yemeyeceğim, içecek içmeyeceğim." Sa'd (da) demiş ki:

"Sonra ona yedirmek istedikleri vakit ağzını (sıkaca tutarak) açarlardı..." Bunun üzerine şu ayet indirildi:

"Biz insana anne ve babasına güzel muamelede bulunmasını vasiyyet ettik" (3)

۷۰- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ عَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ

اللَّهِ ﷺ وَمَا مَعَهُ إِلَّا خَمْسَةُ أَغْبِدٍ وَأَمْرَانِ وَأَبُو بَكْرٍ.

70- Buhari, Ammar İbn-i Yasir (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir:

70- Buhari, 7/118, 62- Sahabenin faziletleri bahsi, 25- Nebi (a.s.)'nin "Şayet bir dost edinecek olsaydım" demesi babı.

1) Maide Suresi: 9

2) Tirmizi, 5/341, 48- Kur'an'ın tefsiri bahsi, 30- Ankebus Suresi babı. Tirmizi: "Bu hadis hasendir, sahihtir" demiştir.

3) Ankebus Suresi: 8

"Ben, Resulullah (a.s.)'ın beraberinde müslüman olarak beş köle, iki kadın ve bir de Ebu Bekir'i gördüm".

Burada Resulullah (a.s.)'ın davetine icabet eden ilk müslümanların, asalet ve güzel ahlak sahibleri, mazlumlara ve kadınlara olduğunu görüyoruz. Burada davetçiler için güzel bir öğüt vardır. O da İslam davetçilerinin kültürü, aydın kimseler üzerinde ısrar edip, mazlum, çiftçi ve işçiler gibi fakirleri ve de kadınları ihmal etmemeleri gerekliliği...

٧١- رَوَى أَحْمَدُ عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ قَالَ: دَعَا عُثْمَانُ نَاسًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ فِيهِمْ عَمَارُ بْنُ يَاسِرٍ فَقَالَ: إِنِّي سَأَلْتُكُمْ وَإِنِّي أُحِبُّ أَنْ تَصَلُّوْا بِي، نَشَدْتُكُمْ اللَّهُ أَتَعْلَمُونَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ كَانَ يُؤَيِّرُ قُرَيْشًا عَلَى سَائِرِ النَّاسِ وَيُؤَيِّرُ بَنِي هَاشِمٍ عَلَى سَائِرِ قُرَيْشٍ؟ فَسَكَتَ الْقَوْمُ فَقَالَ عُثْمَانُ: لَوْ أَنَّ بِيَدِي مَفَاتِيحَ الْجَنَّةِ لَأَعْطَيْتَهَا بَنِي أُمَيَّةَ حَتَّى يَدْخُلُوا مِنْ عِنْدِ أَخْرَمِهِمْ، فَبَعَثَ إِلَى طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرِ فَقَالَ عُثْمَانُ: أَلَا أُحَدِّثُكُمَا عَنْهُ - يَعْنِي عَمَارًا - أَقْبَلْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ آجِلًا بِيَدِي تَمَشِّي بِالْبَطْحَاءِ حَتَّى آتَى عَلَى أَبِيهِ وَأُمَيَّةَ وَعَلَيْهِ يُعَذِّبُونَ، فَقَالَ أَبُو عَمَارٍ: يَا رَسُولَ اللَّهِ الدُّفْرُ هَكَذَا؟ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ: «وَأَصْبِرْ»، ثُمَّ قَالَ: «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَأَبِي يَاسِرٍ وَقَدْ قُلْتُ».

71- Ahmed İbn Hanbel, Salim İbn-ü Ebil Ca'd (r.a.)'dan rivayetle ashabdan bir takım insanları çağırda da:

"Şüphesiz ki ben, size bana doğru söylemenizi isteyerek soruyorum. Allah aşkına doğru söyleyin. Resulullah (a.s.)'ın, Kureyş'i sair insanlara ve Beni Hâşim'i de Kureyş'in diğerlerine tercih edip üstün tuttuğunu gördünüz mü?" dedi. Bunun üzerine insanlar sukut etti. Osman:

"Eğer cennetin anahtarları benim elimde olsaydı, muhakkak ki onları diğer insanların yanında cennete girmeleri için Ümeyyeoğullarına verirdim" dedi.(1)

71- Ahmed, Müsned, 1162. Bunu Heysemi, Zevaid'inde irad etti (9/293) ve: "Bunu Ahmed rivayet etmiştir. Ricâlî sahîh hadis'in ricalidir" dedi.

1) Osman (r.a.), Resulü Ekrem (a.s.)'ın kendisine karabelleri sebebiyle Kureyş ve Hâşimoğullarına ikramda bulunup onları diğer insanlardan üstün tuttuğu gibi Benî Ümeyye de kendisine akraba olduğu için aynı şeyi onlara yapacağını, hatta onları cennete girdirmeye muktedir olsa, bunu muhakkak yapacağını kast ediyor. Üstün tutma bizzat şahsî ve hususî gayelere mahsus olmadığı için, hadis'in ştyakından Ammar (r.a.)'ın, Osman (r.a.)'ın Ümeyye oğullarını (diğer sahabeye) üstün tutmasına memnun olmadığını anlıyoruz. Allah hepsinden razı olsun. Ayrıca hadis, Osman (r.a.)'ın İslamın önceliğine delalet ediyor.

Sonra Talha ile Zübeyr (r.a.)'e haber gönderdi. Nihayet (onlar da gelince) Osman:

"Dikkat ediniz, ikinize (bundan Osman ve Ammar'ı kastediyor) haber vereceğim"

Resulullah ile beraber, Peygamber benim elimden tuttuğu halde yürüyerek Bathae (denilen yere)(1) geldik. Ta ki Nebi (a.s.), onlara müşrikler tarafından işkence edilirken onun (Ammar'ın), babasının, annesinin kendisinin yanına uğradı. Bunun üzerine Ammar'ın babası Yasir (r.a.):

"Ya Resulullah (bu) musibet bu şekilde (sürecek) mi?" dedi. Resulullah (a.s.) da ona:

"Sabret" mukabelesinde bulundu. Ve sonra:

"Ey Allahım! Yasir ailesine mağfiret et, muhakkak ki, sen emrini yerine getirirsin" diye dua etti."

۷۲- رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ جَابِرِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مَرَّ بِعَمَّارٍ وَأَهْلِهِ وَهُمْ يُعَذِّبُونَ فَقَالَ: «أَبَشِّرُوا آلَ عَمَّارٍ وَآلَ يَاسِرٍ فَإِنَّ مَوْعِدَكُمْ الْجَنَّةَ».

72- Hakim'in, Cabir (r.a.)'den rivayetine göre o şöyle demiş:

"Resulullah (a.s.), işkence edildikleri sırasında Ammar ve ailesine uğradı da:

"Ey Ammar ailesi ve Ey Yasir ailesi! Muhakkak ki size cennette randevu vertyorum (sizin buluşma yeriniz cennettir)" buyurdular.

۷۳- رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ كُرْدُوسٍ: أَنَّ حَبَّابًا أَسْلَمَ سَادِسَ سَنَةٍ، كَانَ سُدُسَ الْإِسْلَامِ.

73- Hakim, Kirdevs (r.a.)'den rivayetle:

"Habbab (r.a.) altı (kişi)nün altıncısı olarak İslam'a girdi ve müslümanların altıncısı oldu."

72- el-Müstedrek, 3/389 Hakim: "Bu hadis Müslim'in şartlarına göre sahih olduğu halde Buhari ve Müslim bunu rivayet etmedi" demiş ve Zehebi de bunu kabul etmiştir.

73- el-Müstedrek 3/382. Heysemi, 'Mecmauzzevaid' adlı eserinde (9/289): "Bu hadisi mürsel olarak Taberani de rivayet etmiştir. Taberani'nin ricali Kirdevs'e kadar sahih hadis ricalidir. Kirdevs ise sikahtır" demektedir.

1) Bathae: İçerisinde ince çakıl taşları bulunan geniş bir sel yatağıdır.

۷۴- رَوَى ابْنُ مَاجَةَ عَنْ أَبِي لَيْلَى الْكِنْدِيِّ قَالَ: جَاءَ خَبَابٌ إِلَى عُمرَ فَقَالَ: اذْنُ فَمَا أَحَدٌ أَحَقُّ بِهَذَا الْمَجْلِسِ مِنْكَ إِلَّا عُمَارٌ، فَجَعَلَ خَبَابٌ يُرِيدُهُ أَتَارًا يَظْهَرُونَ مِمَّا عَلَيْهِ الْمُسْرِكُونَ.

74- İbn-ü Mace, Ebu Leyla el-Kindi (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Habbab, Ömer (r.a.)'in yanına gelmişti. Ömer: "Yaklaş, zira bu mecliste senden daha değerli hiç bir kimse yoktur. Ancak Ammar hariç..." dedi. Bunun üzerine Habbab ona, müşriklerin işkencelerinden meydana gelen sırtındaki izleri göstermeye başladı."

۷۵- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ خَبَابِ بْنِ الْأَرْتِ قَالَ: شَكَوْنَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ مُتَوَسِّدٌ بُرْدَةً لَهُ فِي ظِلِّ الْكَعْبَةِ قُلْنَا لَهُ: أَلَا تَسْتَنْصِرُ لَنَا، أَلَا تَدْعُو اللَّهَ قُلْنَا: قَالَ: وَكَانَ الرَّجُلُ فِيمَنْ قَبْلَكُمْ يُخَفِّرُ لَهُ فِي الْأَرْضِ فَيَجْعَلُ فِيهِ، فَيَجَاءُ بِالْمِنْشَارِ فَيُوضَعُ عَلَى رَأْسِهِ فَيَشَقُّ بِالنَّشِيرِ، وَمَا يَصُدُّهُ ذَلِكَ عَنْ دِينِهِ، وَيَمْشِطُ بِأَمْشَاطِ الْحَدِيدِ مَا دُونَ لَحْمِهِ مِنْ عَظْمٍ أَوْ عَصَبٍ وَمَا يَصُدُّهُ ذَلِكَ عَنْ دِينِهِ. وَاللَّهُ لَيَقْسُنَ اللَّهُ هَذَا الْأَمْرَ حَتَّى يَسِيرَ الرَّائِبُ مِنْ صَبْعَاءَ إِلَى حَضْرَمَوْتَ لَا يَخَافُ إِلَّا اللَّهَ أَوْ الذَّنْبَ عَلَى غَنَمِهِ. وَلَكِنَّكُمْ تَسْتَعْجِلُونَ.

75- Buhari, Habbab İbn'ül-Eret (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir. Habbab dedi ki:

"Resulullah (a.s.), Kabe'nin gölgesinde kaftanını yastık ederek dayandığı bir sırada kendisine (Kureys müşriklerinin işkencelerinden şikayet etmiş ve) şöyle demiştik:

"Ya Resulullah, bizim için Allah'dan yardım isteyemez misin? (Bunların zulmünden kurtulmamız için) bizim adımıza Allah'a dua edemez misin?" demiştik. Bunun üzerine Resulullah (a.s.) şöyle buyurdu:

74- İbn-ü Mace 1154 el-Mukaddime, 11-Resulullah (a.s.)'ın ashabının faziletleri hakkında bir bab. Mecmauzevaid de: "Bu haberin ismadi sahîhidir" denilmiştir.

75- Buhari 61619, 61- Kitabul Menakib, 25- İslamda nübüvvenin alametleri babı.

Ebu Davud 3147, Kitabül-Cihad (cihad bahsi), küfre zorlanan esir babı.

"(Ey Ashabım, sabrediniz!) Sizden önceki İmmetler içinde öyle kimseler vardı ki, (müşrikler tarafından) onlar için arazide bir çukur kazılır, o (mazlum) kimseler bu çukura (başı meydana kalacak şekilde) gömülür, sonra da bir testere getirilerek başının üzerine konulur ve böylece başı ikiye bölünürdü. Fakat yine de (bu işkence onları dinlerinden döndürmezdi. (Bir başkası da getirilir) demir taraklarla etnin altındaki kemigi ve siniri taranılarak işkence edilirdi de bu işkence onları dinlerinden vazgeçiremezdi.

Ashabım, Allah'a yemin ederim ki, şu İslam dini muhakkak surette kemale erecektir. Öyle ki, bir aklı tek başına Sana'dan Hadramevi' kadar gidecek, Allah (c.c.)'dan başka hiç bir şeyden korkmayacaktır. Yahud (yolcu) koyun sahibi (ise) koyunu hususunda kurdun saldırısından korkmayacaktır. Fakat ashabım siz acele ediyorsunuz."

٧٦- رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ أَبِي أُمَامَةَ قَالَ: قَالَ عَمْرُو بْنُ عَبْسَةَ السُّلَمِيُّ: كُنْتُ، وَأَنَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ، أَظُنُّ أَنَّ النَّاسَ عَلَى ضَلَالَةٍ. وَأَنْتُمْ لَيْسُوا عَلَى شَيْءٍ. وَهُمْ يَمُتُونَ الْأَوْتَانَ. فَسَمِعْتُ بِرَجُلٍ بِمَكَّةَ يُخْبِرُ أَخْبَارًا. فَقَعَدْتُ عَلَى رَجُلَيْنِ. فَقَدِمْتُ عَلَيْهِ. فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مُسْتَحْفِيًا، جُرَاءَ عَلَيْهِ قَوْمُهُ. فَطَلَعْتُ حَتَّى دَخَلْتُ عَلَيْهِ بِمَكَّةَ. فَقُلْتُ لَهُ: مَا أَنْتَ؟ قَالَ: «أَنَا نَبِيٌّ» فَقُلْتُ: وَمَا نَبِيٌّ؟ قَالَ: «أَرْسَلَنِي اللَّهُ» فَقُلْتُ: وَبِأَيِّ شَيْءٍ أَرْسَلَكَ؟ قَالَ: «أَرْسَلَنِي بِصَلَةِ الْأَرْحَامِ وَكَسْرِ الْأَوْتَانِ وَأَنْ يُوحِدَ اللَّهُ لَا يُشْرَكَ بِهِ شَيْءٌ» قُلْتُ لَهُ: فَمَنْ مَعَكَ عَلَى هَذَا؟ قَالَ: «حُرٌّ وَعَبْدٌ» (قَالَ وَمَعَهُ يَوْمِيذُ أَبُو بَكْرٍ وَهَلَالٌ وَمِنْ أَمَنِ بِي) فَقُلْتُ: إِنِّي مُتَّبِعُكَ. قَالَ: «إِنَّكَ لَا تَسْتَطِيعُ ذَلِكَ يَوْمَكَ هَذَا. إِلَّا تَرَى حَالِي وَحَالَ النَّاسِ؟ وَلَكِنْ ارْجِعْ إِلَى أَهْلِكَ. فَإِذَا سَمِعْتَ بِي قَدْ ظَهَرْتُ فَأْتِنِي» قَالَ: فَلَجَّهْتُ إِلَى أَهْلِي. وَقَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمَدِينَةَ، وَكُنْتُ فِي أَهْلِي فَجَعَلْتُ أَخْبِرُ الْأَخْبَارَ ...

76- Müslim, Ebu Ümame (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir. Ebu Ümame demiş ki, Amr İbnü Abesete s-Sülemi şunları söyledi:

"Ben cahiliyyet devrinde iken bütün insanların dalalette bulunduğunu ve doğru yolda olmadıklarını biliyordum. (Çünkü) İnsanlar putlara taparlardı.

76- Müslim, 1/569, 6-Yolcuların namazı ve bu namazın kısaltılması bahsi, 52- Amr'ıbnü Abese'nin müslüman oluşu babı.

Derken işitimi ki, Mekke'de bir zat (çıkış) bir takım haberler veriyormuş. Hemen devenin üzerine atlayarak ona geldim. Bir de baktım ki Resulullah (a.s.) gizlenmiş, kavmi de onun aleyhinde azgınlıkta ileri gitmiş Bunun üzerine kalbim yumuşadı ve Mekke'de onun yanına giderek, kendisine:

"Sen kimsin?" dedim. O:

"Ben, Peygamberim" cevabını verdi.

"Peygamber ne demektir?" dedim. Resulullah (a.s.):

"Beni Allah gönderdi" buyurdular.

"Seni ne ile gönderdi?" dedim.

"Allah beni akrabaya(1) yardım edilmesi, putların kırılması, Allah'ın bir tanınması, ona hiç bir şeyin ortak koşulmaması (vazifesi) ile gönderdi" buyurdu. Ben, kendisine:

"O halde bu konuda sana yardım etmek üzere yanında kimler var?" dedim.

"Bir hür ile bir köle" cevabını verdi. (O gün yanında kendisine iman edenlerden yalnız Ebu Bekir ile Bilal vardı) Ben:

"Sana, ben de tabi oluyorum" dedim. Resulullah (a.s.):

"Sen şu gününde bunu yapamazsın. Benim halimi ve ortalığın halini görüyorsun. Sen şimdi ailenin yanına dön. Ne vakit benim meydana çıktığımı duyar-sın; hemen yanıma gel" buyurdu. Ben de ailemin yanına gittim. Resulullah bir süre sonra (a.s.) Medine'ye geldi. Ben hala ailemin yanında bulunuyordum. Ama O, Medine'ye gelmesinden beri kendisini soruşturmağa ve haberlerini al-maya başladım... Nihayet yanıma Medine'lilerden bir kaç kişi geldi (anlara):

"Medine'ye gelen o zat ne yaptı?" dedim.

"Halk süratle onun tarafına koşuyor, kavmi onu öldürmek istemiş ama mu-vaffak olamamışlar" dediler. Bunun üzerine hemen Medine'ye gelerek onun ya-nına çıktım ve:

"Ya Resulullah beni tanıyor musun?" dedim.

"Evet, Mekke'de benimle görüşen sen değil misin?" buyurdular.

"Evet benim" dedim."

1) Resulullah (a.s.)'ın bu sözünden anlaşılan mana şudur: Allah (c.c.) insanlara düş-manlıktan, aşırı buğzdan, kualden, hainlik yapmaktan, insanların, bilhassa akrabala-rın arasını açmaktan uzak durmalarını ve buna muakabil aralarında sevgi, muhab-bet, kardeşlik, güzel ilişkiler ve vefakarlık gibi iyi hasletleri yaymalarını emir buyurmıştır.

Bir Açıklama

Peygamber (a.s.)'in "Lakin şimdi sen, ailenin yanına dön. Ne vakit benim meydana çıktığımı duyarsan, hemen yanıma gel" sözünden, davet konusunda al-mamız gereken önemli bir ders vardır. O da; müridlerin ve cemaat üyelerinin mihnet ve işkenceye maruz bırakılmasının bir üstünlük ve gaye olmadığıdır. Zira böyle olsaydı, Resulullah (a.s.), inananları, kavimlerinin yanına dönmelerini tavsiye etmezdi. İleride de göreceğimiz gibi, Nebi (a.s.) ashabını şiddetli işken-celerden koruyabilmek için Habeşistan'a iki defa hicret etmelerini emretmiştir. Bu, müslümanların sıkıntılarını hafifletmek, onları tehlike meydanlarından uzaklaştırmak, müslümanların kuvvetini gizlemek ve davetin engellerden ko-runması içindi. Ayrıca gizlilik prensibini muhafaza etmek, gönderilen mekanı elde etmek, gelecek için hazırlanmak, devamlılığın teminini sağlamak, davet ve davetçilerin köklerinin kazınmasına fırsat vermemek içindi.

۷۷- رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ خَالِدِ بْنِ عُمَيْرٍ الْعَدَوِيِّ قَالَ: حَطَبْنَا عُتْبَةَ بْنَ غَزْوَانَ فَحَمِدَ اللَّهُ وَاتَّيَّ عَلَيْنَا ثُمَّ قَالَ: أَمَا بَعْدُ فَإِنَّ الدُّنْيَا قَدْ أَذَنْتَ بِضُرِّهِمْ وَوَلَّتْ حَذَاءً، وَإِنَّمَا بَيَّيْنَا صِبَاةَ كَصِبَاةِ الْإِنَاءِ يَصْطَلِبُهَا صَاحِبُهَا، وَإِنَّا كُنْمْ مُتَقَلِّبُونَ مِنْهَا إِلَى دَارٍ لَا زَوَالَ لَهَا، فَاتَّقِلُوا مِنْهَا بِخَيْرٍ مَا يَخْضُرُكُمْ، فَإِنَّهُ قَدْ ذُكِرَ لَنَا أَنَّ الْحَجَرَ يُقْلَى مِنْ شَفِيرِ جَهَنَّمَ فَهَوِي بِهَا سَبْعِينَ عَامًا وَمَا يُدْرِكُ لَهَا قَمَرًا فَوَاللَّهِ لَتَسْلَاثُهُ. أَفَعَجِبْتُمْ وَقَدْ ذُكِرَ لَنَا أَنَّ بَضْرَاعَيْنِ مِنْ مَصَارِيحِ الْحَقِّ يَتَنَاهَا أَرْبَعُونَ سَنَةً وَلَكَايَيْنِ عَلَيْهِ نَوْمٌ وَهُوَ كَطَلِيطٍ مِنَ الرَّحَامِ. وَلَقَدْ رَأَيْتُنِي وَإِنِّي لَسَابِعُ سَبْعَةٍ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَا لَنَا مَلْعَامٌ إِلَّا وَرَقَى الشَّجَرِ حَتَّى قَرَحَتْ أَشْدَاقُنَا، وَإِنِّي لَتَقَطُّتُ بُرْدَةً فَشَقَقْتُهَا نِثْيَ وَبَيْنَ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ فَارِسِ الْإِسْلَامِ فَأَقْرَزْتُ بِصَفِيهَا وَأَنْزَرْتُ سَعْدَ بِصَفِيهَا، وَمَا أَصْبَحَ مِنَّا الْيَوْمَ أَحَدٌ حَيٍّ إِلَّا أَصْبَحَ أَمِيرَ بَضْرٍ مِنَ الْأَمْصَارِ، وَإِنِّي أَعُوذُ بِاللَّهِ أَنْ أَكُونَ فِي نَفْسِي عَظِيمًا وَعِنْدَ اللَّهِ صَغِيرًا، وَإِنَّمَا لَمْ تَكُنْ نُبُوءَةٌ إِلَّا تَنَاقَصْتُ حَتَّى يَكُونَ عَاقِبَتُهُمَا مُلْكًا، وَمُسْتَجَرَّبُونَ أَوْ سَبَلُونَ الْأَمْرَاءَ بَعْدِي.

77- Hakim, Halid İbn-i Umeyr el-Adeviy (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir:

77- el-Müstedrek, 3/261, Hakim, "Bu hadis Müslim'in şartlarına göre sahîhdir. Fakat Buhari ve Müslim bunu rivayet etmediler" dedi. Bunu aynen Zehabi de kabul etmiştir.

"Bize Utbetü'bnü Gazvan hutbe okudu ve Allah Tealaya hamd-ü sena ettikten sonra şöyle dedi:

"Muhakkak ki, dünya hayatı sonuna yaklaşmıştır. Ondan geriye, ancak sahibinin içtiği kabın içindeki su bulaşıkları gibi bir artuk kalmıştır. Sizler bu dünyadan, asla sonu olmayan bir diyara gideceksiniz. O halde dünyadan, ölümlerin en hayırlısı ile ayrılırsınız. Şüphesiz ki, bize, cehennemin kenarından atılan taşın, onun dibine yemiş senede düşeceği haber verildi. Cehennemin dibine ulaşan herşey vallahi onu dolduracaktır. Bize, cennetin kapılarının iki kanadının arasındaki mesafenin kırk yıllık olduğu haber verilmişken, yoksa siz bundan hayrete mi düştiniz? Bu mesafenin üzerinden öyle bir gün geçecektir ki, orası insan kalabalıklarıyla dolu olacaktır. Gerçekten ben kendimi Resulullah (a.s.)'ın maiyetindeki yedi kişinin yedincisi olduğum halde gördüm. Bizim (o günler) ağaç yapraklarından başka hiçbir yiyeceğimiz yoktu. Hatta öyle ki, (ağaç yaprağı yemekten) avurdalarımız yara olurdu. Ben bir hırka temin ederdim. Onu İslamın kahramanı Sa'd İbn-ü Ebi Vakkas ile aramızda iki parçaya bölerdik, sonra da yarısıyla ben, diğer yarısıyla da Sa'd örtünürdü. Bugün ise içimizden sağ olan herkes, şehirlerden herhangi birisinin emiri olmuştur. Şüphesiz ki, ben, Allah katında küçük olduğum halde kendi nefsimi büyük görmekten Allak'a sığınırım. Şüphesiz (bundan sonra) hiçbir zaman peygamber gelmeyecektir. Ancak sonu (ısırtıcı) krallık olacak noksan halifelik dönemi vardır. Yakında benden sonra emirlerle denenecek yahud emirleri tecrübe edeceksiniz."

Bir Açıklama

"Bugün içimizden sağ olan herkes şehirlerden herhangi birisinin emiri (valisi) olmuştur." sözünde, mutlak bir kalde olmamakla beraber emir tayininde öncelik ve kıdemin dikkate alındığına işaret vardır. Dikkat edilirse, raşid halifelerin hepsi de İslama ilk girenler arasından seçilmiştir.

"Bundan sonra hiçbir zaman peygamberlik (hilafeti) olmayacaktır. Ancak sonu (ısırtıcı) saltanat olacak nakis (halifelik) vardır." sözü bizzat kadim bir tarihi gerçektir. Ve bu, Hz. Muhammed (a.s.)'den sonra meydana gelen (saltanat mücadeleleriyle ilgili) hadiselerdir. Şu an İslam ümmetine düşen, raşid halifelğe ulaşmak için işlerini sağlama bağlayarak bunun devamlılığını garantiye almak için sağlam usullere yapışmaktır.

٧٨ — رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ: قَالَ أَبُو ذَرٍّ: خَرَجْنَا مِنْ قَوْمِنَا غِفَارٍ وَكَانُوا يُحِلُّونَ الشُّهْرَ الْحَرَامَ، فَخَرَجْتُ أَنَا وَآخِي أَنِيسٌ وَأُمْنَاءُ، فَزَلْنَا عَلَى خَالٍ لَنَا، فَأَكْرَمَنَا خَالَتُنَا وَأَحْسَنَ إِلَيْنَا، فَحَسَدْنَا قَوْمَهُ، فَقَالُوا: إِنَّكَ إِذَا خَرَجْتَ عَنْ أَهْلِكَ خَالَفَ إِلَيْهِمْ أَنِيسٌ، فَجَاءَ خَالَتُنَا فَتَنَا عَلَىكَ الَّذِي قِيلَ لَهُ، فَقُلْتُ: أَمَا مَا مَضَى مِنْ مَعْرُوفِكَ، فَقَدْ كَثُرَتْهُ، وَلَا جَمَاعَ لَكَ فِيمَا بَعْدُ، فَقَرَّبْنَا صُرْمَتَنَا، فَأَحْتَمَلْنَا عَلَيْهَا، وَتَغَطَّى

عَالَمًا تَوْبَةً، فَجَعَلَ يَكْبِي، فَانْطَلَقْنَا حَتَّى نَزَلْنَا بِحَضْرَةِ مَكَّةَ، فَافْرَأَ أَنَسٌ عَنْ صِرْمَتِنَا
وَعَنْ بَيْطِلِهَا. فَأَتَا الْكَاهِنَ، فَخَبَّرَ أَنَسًا، فَأَتَانَا أَنَسٌ بِصِرْمَتِنَا وَبَيْطِلِهَا مَعَهَا قَالَ: وَقَدْ
صَلَّيْتُ يَا ابْنَ أَبِي قَبْلَ أَنْ أَلْقَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بِثَلَاثِ بَيِّنَ، قُلْتُ: لِمَنْ؟ قَالَ:
لِلَّهِ. قُلْتُ: فَأَيْنَ تَوَجَّهَ؟ قَالَ: اتَّوَجَّهْتُ حَيْثُ يُوجِبُهُ رَبِّي. أَصَلَّى عِشَاءً حَتَّى إِذَا
كَانَ مِنَ الْبَحْرِ اللَّيْلِ الْفَيْتُ كَأَنِّي بِجَاءَ حَتَّى نَعْلُو الشَّمْسُ، فَقَالَ أَنَسٌ: إِنَّ لِي
حَاجَةً بِمَكَّةَ، فَاتَّبَعَنِي، فَانْطَلَقَ أَنَسٌ حَتَّى أَتَى مَكَّةَ فَرَأَتْ عَلَيَّ، ثُمَّ جَاءَ، فَقُلْتُ: مَا
صَنَعْتَ؟ قَالَ: لَقِيتُ رَجُلًا بِمَكَّةَ عَلَى دِينِكَ يُزْعِمُ أَنَّ اللَّهَ أَرْسَلَهُ، قُلْتُ: فَمَا يَقُولُ
النَّاسُ؟ قَالَ: يَقُولُونَ: شَاعِرٌ، كَاهِنٌ، سَاحِرٌ، وَكَانَ أَنَسٌ أَخَذَ الشُّعْرَاءَ، قَالَ أَنَسٌ:
لَقَدْ سَمِعْتُ قَوْلَ الْكَهَنَةِ، فَمَا هُوَ يَقُولُهُمْ، وَلَقَدْ وَضَعْتُ قَوْلَهُ عَلَى أَقْرَابِ الشُّعْرَاءِ،
فَمَا يَلْقِيهِمْ عَلَى إِسْلَامٍ أَحَدٍ يَقْدِرُ أَنَّهُ شِعْرٌ، وَاللَّهِ إِنَّهُ لَصَادِقٌ، وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ، قَالَ:
قُلْتُ: فَاتَّبَعْنِي حَتَّى أَذْهَبَ فَانْظُرْ، قَالَ: فَأَتَيْتُ مَكَّةَ فَخَصَعْتُ رَجُلًا مِنْهُمْ، فَقُلْتُ:
أَيْنَ هَذَا الَّذِي تَدْعُونَهُ الصَّابِي؟ فَأَشَارَ إِلَيَّ، فَقَالَ: الصَّابِي؟ فَمَالِ عَلَيَّ أَهْلُ الْوَادِي
بِكُلِّ مَذْرُوعٍ وَعَظْمٍ، حَتَّى خُزِرْتُ مَغْشِيًا عَلَيَّ، قَالَ: فَارْتَفَعْتُ حِينَ ارْتَفَعْتُ. كَأَنِّي
نُعْتُبُ أَحْمَرَ، قَالَ: فَأَتَيْتُ زَمْزَمَ، فَفَسَلْتُ عَنِّي الدَّمَاءَ، وَشَرِبْتُ مِنْ مَائِهَا، وَلَقَدْ لَبِثْتُ
يَا ابْنَ أَبِي ثَلَاثِينَ بَيْنَ لَيْلَةٍ وَيَوْمٍ، وَمَا كَانَ لِي طَعَامٌ إِلَّا مَاءُ زَمْزَمَ، فَسَمِعْتُ حَتَّى
تَكَسَّرَتْ عُنُقُ بَطْنِي، وَمَا وَجَدْتُ عَلَى كَيْدِي سَخْفَةً جُوعٍ، قَالَ: فَبَيْنَا أَهْلُ مَكَّةَ
فِي لَيْلَةٍ قَوْمٌ إِصْحِيَانِ، إِذْ شَرِبَ عَلَى أَسْمَحَتِهِمْ فَمَا يَطُوفُ بِالْبَيْتِ أَحَدٌ، وَأَمْرَانِ
مِنْهُمْ تَدْعُوَانِ إِسَافًا وَنَابِلَةَ، قَالَ: فَأَتَانَا عَلَيَّ فِي طَوَائِفِهِمَا، فَقُلْتُ: مَنْ مِثْلُ الْخَشْبَةِ —
خَيْرٌ أَمِّي لَا أَكْبَى — فَانْطَلَقْنَا نُولُولَانِ، وَتَقُولَانِ: لَوْ كَانَ هَا هُنَا أَحَدٌ مِنْ أَقْرَابِنَا؟
قَالَ: فَاسْتَقْبَلَهُمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ، وَهُمَا هَابِطَانِ، قَالَ: مَا لَكُمَا؟ قَالَتَا:
الصَّابِي بَيْنَ الْكُفَّةِ وَاسْتَنْتَرَاهَا، قَالَ: مَا قَالَ لَكُمَا؟ قَالَتَا: إِنَّهُ قَالَ لَنَا كَلِمَةً تَمْلَأُ الْقَمَ،
وَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى اسْتَلَمَ الْحَجَرَ، وَطَافَ بِالْبَيْتِ هُوَ وَصَاحِبُهُ، ثُمَّ صَلَّى
قَلَمًا فَنَحَى صَلَاتَهُ، قَالَ أَبُو ذَرٍّ: فَكُنْتُ أَنَا لَوَّلُ مَنْ حَيَّاهُ بِحَيَّةِ الْإِسْلَامِ، قَالَ فَقُلْتُ:

السلام عليك يا رسول الله. فقال: «وَعَلَيْكَ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ»، ثُمَّ قَالَ: «مَنْ أَنْتَ؟»
 قُلْتُ: مِنْ غِفَارٍ، قَالَ: فَأَهْوَى يَدَيْهِ، فَوَضَعَ أَصَابِعَهُ عَلَى جَبْهَتِهِ، فَقُلْتُ فِي نَفْسِي:
 كَرِهَ أَنْ يَنْتَحِثَ إِلَى غِفَارٍ، فَلَمَّهْتُ أَخْذُ يَدَيْهِ، فَقَدَّمَنِي صَاحِبَهُ، وَكَانَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي،
 ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ، فَقَالَ: «مَنْ أَنْتَ؟» قُلْتُ: كُنْتُ هَاهُنَا مِنْذُ ثَلَاثِينَ،
 بَيْنَ لَيْلَةٍ وَيَوْمٍ، قَالَ: «وَمَنْ كَانَ يُطْعِمُكَ؟» قَالَ: قُلْتُ: مَا كَانَ لِي طَعَامٌ إِلَّا مَاءُ زَمْزَمَ،
 فَسَمِعْتُ حَتَّى تَكْثُرَتْ عَمَكُنْ بَطْنِي، وَمَا أَجِدُ عَلَى كَبِدِي سَخْفَةَ جُوعٍ، قَالَ: «وَأَنَّهُ
 مُبَارَكَةٌ، إِنَّهَا طَعَامٌ طَعِمَ»، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، ائْذَنْ لِي فِي طَعَامِي اللَّيْلَةَ،
 فَأَنْطَلِقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ، وَأَنْطَلَقْتُ مَعَهُمَا، فَفَتَحَ أَبُو بَكْرٍ بَابًا، فَجَعَلَ يَفِيضُ
 لَنَا مِنْ زَيْبِ الطَّائِفِ، وَكَانَ ذَلِكَ أَوَّلَ طَعَامٍ أَكَلْتُهُ بِهَا، ثُمَّ غَبَرْتُ مَا غَبَرْتُ، ثُمَّ
 آتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، فَقَالَ: «وَأَنَّهُ قَدْ وَجَّهْتُ لِي أَرْضَ ذَاتِ نَخْلٍ، لَا أَرَاهَا إِلَّا
 يَغْرُبُ، فَهَلْ أَنْتَ مَبْلُغٌ عَنِّي قَوْمَكَ، عَسَى اللَّهُ أَنْ يَنْفَعَهُمْ بِكَ، وَبِأُجْرِكَ فِيهِمْ؟» فَأَتَيْتُ
 أَهْلَهُ، فَقَالَ: «مَا صَنَعْتَ؟» قُلْتُ: صَنَعْتُ أَنِّي قَدْ أَسْلَمْتُ وَصَدَّقْتُ، قَالَ: مَا لِي رَغْبَةٌ
 عَنْ دِينِكَ فَإِنِّي قَدْ أَسْلَمْتُ وَصَدَّقْتُ، فَأَحْمِلْنَا حَتَّى آتَيْنَا قَوْمَنَا غِفَارًا، فَأَسْلَمَ نَصْفُهُمْ،
 وَكَانَ يَوْمُهُمْ إِمَاءُ بْنُ رَحْصَةَ الْغِفَارِيِّ، وَكَانَ سَيِّدُهُمْ، وَقَالَ نَصْفُهُمْ: إِذَا قَدِمَ رَسُولُ
 اللَّهِ ﷺ الْمَدِينَةَ أَسْلَمْنَا، فَقَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمَدِينَةَ، فَأَسْلَمَ نَصْفُهُمْ الْبَاقِي،
 وَجَاءَتْ أَسْلَمُ، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِخْوَانُنَا نُسَلِّمُ عَلَى الَّذِي أَسْلَمُوا عَلَيْهِ، فَقَالَ
 رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «غِفَارُ غَفَرَ اللَّهُ لَهَا، وَأَسْلَمُ سَأَلَهَا اللَّهَ».

78- Müslim, Abdullah İbn üs-Samit (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir: "(Abdullah dedi ki): Ebu Zerr (r.a.) sunları söyledi. "Kavmimiz Gıyarın arasından çıktık. Onlar haram ayı helat yapıyorlar. Ben, kardeşim Uneys ve annemiz (birlikte) çıktık ve bir dayımıza misafir olduk. Dayımız bize ikram ve ihsanda bulundu, derken kavmi bize hased ederek:

"Sen allenin yanından çıktığın vakit Uneys onlara muhalefet etti" demişler. Sonra dayımız geldi ve kendisine söyleneni bize iletti. Ben de:

"Bize geçen iyiliğini bir çırpıda yok ettin. Bundan sonra sana gelip seninle kalamayız" dedim. Ve hemen develerimizi hazırlayıp üzerlerine bindik, dayımız elbiselerine sarınarak ağlamaya başladı. Ama biz yolumuza devam ettik. Nihayet Mekke kenarına geldik. Derken Üneys, bizim develerimizle onların develeri adına şîr yarışına girdi ve her iki taraf kahine gittiler. O Üneys'i daha haklı bulmuş. Bunun üzerine Üneys yanımıza develerimizle, bir misil de beraberinde olduğu halde geldi, Ebu Zer:

"Ey kardeşim oğlu. Ben Resulullah (a.s.)'a kavuşmamdan üç sene önce namaz kıldım" dedi. Ben:

"Kim'e?" diye sordum. Ebu Zer:

"Allah'a" dedi.

"Nereye doğru dönüyordun?" dedim. Ebu Zer:

"Rabbim beni nereye çevirirse oraya doğru" Yatıyıp kalkıyor(dum), gecenin sonu gelince ta güneş doğuncaya kadar bir örtü gibi seriliyor(dum)" dedi. Üneys dedi ki;

"Benim Mekke'de bir işim var. Bana göz kulak ol. Gidip döneyim." Daha sonra Üneys yola çıktı. Nihayet Mekke'ye varmış. Biraz gecikerek döndü. Ben:

"Ne yaptın?" dedim. Üneys:

"Mekke'de senin dininde bir adama rastladım. Kendisini Allah'ın gönderdiğini söylüyor," dedi. Ben:

"Ya halk ne söylüyor?" diye sordum. Üneys:

"Şair, kahin, sihîrbaz diyorlar" cevabını verdi. Üneys de o dönemde şairlerden biriydi.

Üneys dedi ki:

"Ben gerçekten kahinlerin sözünü dinledim ama onun sözünü şairlerin kafiyeleriyle karşılaştırdım fakat onun söylediklerine şîr demeye kimsenin dili varmaz. Vallahi o gerçekten doğru söylüyor, kahinler de gerçekten yalancılardır." Dedim ki:

"O halde, bana göz kulak ol da gidip göreyim." dedim ve Mekke'ye geldim. Mekke'lilerden zayıf bir adam buldum ve:

"Kendisine sapık dediğiniz zat nerededir?" diye sordum. Bana işaret etti ve:

"Al sapığını" dedi. Az sonra vadinin sakinleri bütün topaç ve kemiklerle üzerime hücum ettiler. Nihayet bayılıp düştüm. Kalktığım zaman dikili taşlar(1)

1) Dikili taşlar: Cahiliyyet döneminde arapların dikip karşısında kurban kestikleri taş veya puttur. Bu taş veya putlar kesilen kurban veya boğazlanan hayvanların çokluğundan dolayı sıçrayan kanlardan kıpkırmızı olurdu. Ebu Zerr, onların kendisini kanlar içinde bırakuncaya kadar dövdüklerini dolayısıyla yediği dayaktan sanki bu kırmızı taşlar gibi olduğunu kastetmiştir.

gibi kapkırmızı olmuştum. Hemen zemzem kuyusuna gidip üzerimdeki kanları yıkadım. Yemin olsun ki kardeşimiz oğlunu otuz gün otuz gece bekledim. Zemzem suyundan başka yiyeceğim yoktu. Lakin zemzem suyu beni iyice gıdalandırdı. Karnımın etleri kıvrıldı, fakat açlık hissetmedim. Bir ara Mekke'li'ler ay aydınlığı bir gecede ansızın uyudular. Ka'be'yi kimse tavaf etmiyordu. Mekkelilerden bir kadın, İsaf ve Naile'ye(1) dua ediyorlardı. Tavafları esnasında yanıma geldiler.

Ben: "Bunların birini diğerine nikah edin, dedim. Fakat onlar dualarına devam ederek yanıma geldiler.(2)

Dedim ki: "Odun gibi şeyler. Ben kinaye yapmıyorum". Bunun üzerine kadınlar çılgınlık koparak gittiler. "Bizim erkeklerimizden biri burada olsaydı.." diyorlardı. Az sonra karşlarına yukarıdan inen Resulullah (a.s.) ile Ebu Bekir çıktı. (Onlara):

"Size ne oldu?" diye sordular.

"Dinsiz, Ka'be ile örtülerinin arasındadır" dediler.

"Size ne söyledi"

"O bize neler söylemedi ki?" dediler. Resulullah (a.s.) gelerek Hacer-i esved'i öptü ve arkadaşı ile birlikte Ka'beyi tavaf etti. Sonra namaz kıldı. Namazını bitirince, O'nu İslamın selamı ile ilk selamlayan ben oldum. Ve "Selam sana ya Resulullah" dedim.

"Sana da.. Allah'ın rahmeti üzerine olsun" buyurdu. Sonra

"Sen kimsin?" diye sordu. Ben:

"Gıfar'danım" dedim. Bunun üzerine elini yüzüne götürerek parmaklarını alına koydu. Ben, kendi kendime "Benim Gıfar'a mensub olmamı kerih gördü" diye düşündüm. Ve elini tutmaya kalkıştım. Arkadaşı derhal bana mani oldu. Çünkü Onu ben den daha iyi tanıyordum. Sonra Resulullah (a.s.) başını kaldırdı ve:

"Ne zamandan beri buradasın?" diye sordu. Ben:

"Gecesi ve gündüzü ile otuz günden beri buradayım" dedim.

"O halde seni kim doyuruyordu?" dedi.

"Zemzem suyundan başka yiyeceğim yoktu ama gene de semizledim. Hatta karnımın etleri kıvrıldı. Bir açlık da hissetmedim" dedim.

1) İsaf ve Naile: Bunlar iki puttur. Araplar bunların bir erkek ve bir kadın olduğunu, Kabe'yi tavaf ederken zina etmeleri sebebiyle oracıkta ikisinin de taş olduklarına inanırlardı.

2) Bu ziyade, hadisin asıl metninden alınmıştır. Kitabımızın metninde bu kısım eksik olduğu için ilave ettik. (Çeviren)

"O (zemzem) gerçekten mübarektir. O hakikaten doyurucu yemektir?" buyurdular. Ebu Bekir:

"Ya Resulullah. Bu gece onu doyurmak için bana izin ver." dedi. Mükteki-ben Resulullah (a.s.) ile Ebu Bekr gittiler. Ben de onlarla beraber gittim. Ebu Bekir bir kapı açtı ve Taif'in kuru üzümünden avuçlamaya başladı. Ve bana ikram etti. Bu, Mekke'de yediğim ilk yemek oldu. Sonra bir süre orada kaldım. Resulullah (a.s.)'a geldim.

"Bana gerçekten hurmalık bir yerin semü gösterildi. Onun Medine'den başka bir yer olacağını sanmıyorum. Sen kavmine benden (bir şeyler) söyler misin? Olur ki, Allah senin vasıtanla onları faydalandırır. Ve onlar hakkında sana ecir verir." buyurdular. Sonra Uneys'e geldim. Uneys:

"Ne yaptın?" diye sordu.

"Ben gerçekten müslüman oldum ve iman ettim" dedim. Uneys:

"Ben senin dinine karşı değilim; çünkü ben de müslüman oldum ve tastik ettim" dedi. Bunun üzerine hayvanlara bindik ve yöremiz Gıfar'a geldik. Onların da yarısı müslüman oldu. Kendilerine Eyma bin Rahadate'l-Gıfari imam oluyordu. Çünkü onların reisleri idi.

Yarısı da "Resulullah (a.s.) Medine'ye geldiği vakit müslüman oluruz" dediler. Bir zaman sonra Resulullah (a.s.) Medine'ye geldi. Onların kalan yarısı da müslüman oldular. Esiem kabilesi de gelerek:

"Ya Resulullah. Bunlar bizim kardeşlerimizdir. Onlar ne üzerine müslüman oldularsa, biz de müslüman oluruz" dediler. Ve müslümanlığı kabul ettiler. Bunun üzerine Resulullah (a.s.):

"Gıfar, Allah ona mağfiret buyursun. Esiem, Allah ona da selamet versin" buyurdular."

Bazı raviler Ebu Zerr'in kardeşine söylediği "dedim ki, o halde bana baş göz ol da gidip göreyim" sözünden sonra şunu ziyade etti (Ebu Zer demiş ki): "Evet. (olur) Mekke'lilerden korunuver. Çünkü onlar o zata buğzederler. Kendisini suratsız karşılarlar."

Başka bir rivayette de Ebu Zer şöyle demiş:

"Bunun üzerine her ikisi de kahinlerden bir adama gittiler. Kardeşim Uneys de ona galip gelinceye kadar kahini methetmeye devam etti. Bu sebeble onun develerini aldık ve kendi develerimize kattık."

Buhari ve Müslim'in Abdullah İbnü Abbas'dan bir başka rivayetlerinde ise şöyle denilmiştir:

Bir kerre İbn-ü Abbas bize: "Ebu Zerr'in nasıl müslüman olduğunu size haber vereyim mi?" diye sormuştu. Ebu Cebre (r.a.) der ki:

Biz de: "Evet haber ver" demiştik. İbn-ü Abbas devamla:

Ebu Zerr dedi ki: "Ben Gıfar (kabilesin)den bir kimsedim. (Bir gün)

"Bize, Mekke'de bir kimse çıkmış, peygamber olduğunu iddia ediyormuş" diye bir haber geldi. Bu sebeble ben de kardeşim (Üneys): "Haydi (Mekke'ye) şu zatın yanına git de onunla konuş ve onun haberini bana getir." dedim."

٧٩- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: لَمَّا بَلَغَ أَبَا ذَرٍّ مَبْعَثَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لِأُخِيهِ: إِرْكَبْ إِلَى هَذَا الْوَادِي، فَاعْلَمْ لِي عِلْمَ هَذَا الرَّجُلِ الَّذِي يُزْعَمُ أَنَّهُ نَبِيٌّ بِأُخِيهِ الْخَبِيرُ مِنَ السَّمَاءِ، وَاسْمِعْ مِنْ قَوْلِهِ، ثُمَّ أَتَيْتَنِي، فَانْطَلَقَ الْأَخُ حَتَّى قَدِمَهُ، وَسَمِعَ مِنْ قَوْلِهِ، ثُمَّ رَجَعَ إِلَى أَبِي ذَرٍّ، فَقَالَ: رَأَيْتُهُ يَأْمُرُ بِمَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ، وَكَلَامًا مَا هُوَ بِالشَّيْءِ، فَقَالَ: مَا شَفِيتَنِي بِمَا أَرَدْتُ، فَزَوَّدَ وَحَمَلَ شَيْئًا لَهُ فِيهَا مَاءٌ، حَتَّى قَدِمَ مَكَّةَ، فَأَتَى الْمَسْجِدَ، فَاتَمَسَّ النَّبِيُّ ﷺ - وَلَا يَعْرِفُهُ، وَكَرِهُوا أَنْ يَسْأَلَ عَنْهُ - حَتَّى أَدْرَكَهُ بَعْضُ اللَّيْلِ فَرَأَاهُ عَلِيٌّ، فَعَرَفَ أَنَّهُ غَرِيبٌ، فَلَمَّا رَأَاهُ تَبِعَهُ، فَلَمْ يَسْأَلْ وَاحِدًا مِنْهُمَا صَاحِبَهُ عَنْ شَيْءٍ حَتَّى أَصْبَحَ، ثُمَّ اخْتَمَلَ قُرْبَتَهُ وَزَادَهُ إِلَى الْمَسْجِدِ، وَظَلَّ ذَلِكَ الْيَوْمَ، وَلَا يَرَاهُ النَّبِيُّ ﷺ حَتَّى أَمْسَى، فَسَادَ إِلَى مَضْجَعِهِ، فَحَسَرُ بِهِ عَلِيٌّ، فَقَالَ: أَمَا نَالَ لِلرَّجُلِ أَنْ يُعْلَمَ مَنْزِلُهُ؟ فَاقَامَهُ فَلَمَّحَ بِهِ مَعَهُ، لَا يَسْأَلُ وَاحِدًا مِنْهُمَا صَاحِبَهُ عَنْ شَيْءٍ، حَتَّى إِذَا كَانَ يَوْمُ الثَّلَاثِ فَعَادَ عَلِيٌّ بِمِثْلِ ذَلِكَ، فَاقَامَهُ مَعَهُ، ثُمَّ قَالَ: أَلَا تُحَدِّثُنِي مَا الَّذِي أَقْدَمَكَ؟ قَالَ: إِنْ أُعْطِيتَنِي عَهْدًا وَمِيثَاقًا لَتُرِيدَنِي فَعَلْتُ، فَفَعَلْتُ، فَأَخْبَرَهُ، قَالَ: فَإِنَّهُ حَقٌّ، وَهُوَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فَإِذَا أَصْبَحْتَ فَاتَّبِعْنِي، فَإِنِّي إِنْ رَأَيْتَ شَيْئًا أُخَافُ عَلَيْكَ فَمَنْتُ كَأَنِّي أُرِيقُ الْمَاءَ، فَإِذَا مَضَيْتُ فَاتَّبِعْنِي حَتَّى تَدْخُلَ مَذْلَعِي، فَفَعَلْتُ، فَانْطَلَقَ يَقْفُوهُ حَتَّى دَخَلَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ، وَدَخَلَ مَعَهُ، فَسَمِعَ مِنْ قَوْلِهِ، وَأَسْلَمَ مَكَانَهُ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ: «إِرْجِعْ إِلَى قَوْمِكَ فَأَخْبِرْهُمْ، حَتَّى يَأْتِيَكَ أَمْرِي»، قَالَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَأُضْرَحَنَّ بِهَا بَيْنَ ظَهْرَانِيهِمْ، فَخَرَجَ حَتَّى أَتَى الْمَسْجِدَ، فَنَادَى بِأَعْلَى صَوْتِهِ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ. ثُمَّ قَامَ الْقَوْمُ فَصَرَّبُوهُ حَتَّى لَوُجَعُوهُ، وَآتَى الْعَبَّاسُ، فَكَبَّ عَلَيْهِ، وَقَالَ: وَيْلَكُمْ، أَلَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أَنَّهُ مِنْ غِفَارِ، وَأَنْ طَرِيقَ تِجَارِكُمْ إِلَى الشَّامِ؟ فَانْقَذَهُ مِنْهُمْ، ثُمَّ عَادَ مِنَ الْغَدْرِ فَصَرَّبُوهُ، وَقَارُوا إِلَيْهِ، فَكَبَّ الْعَبَّاسُ عَلَيْهِ.

79- Buhari, İbn-ü Abbas (r.a.)'dan şöyle dediğini rivayet etmiştir: (Abdullah dedi ki): Mekke'de Peygamber (a.s.)'in bisetli, Ebu Zerr'e ulaşınca kardeşine:

"Hayvanına bin, şu vadiye git ve kendisine semadan haber geldiğini söyleyen şu zat hakkında bana bilgi topla, konuştuğunu dinle, sonra bana getir" demiş. Kardeşi de yola koyulmuş ve ona gelmiş. Resulullah (a.s.)'ın söylediklerini dinlemiş sonra Ebu Zerr'e dönerek:

"Onu iyi ahlakı emrederken ve öyle bir söz söylerken gördüm ki, o söz jür değildir" demiş. Ebu Zerr:

"İstediğim şeyler hususunda gönlüme şifa verir bir haber getirmedi" demiş. Hemen ağızını almış ve içinde su bulunan bir tulumu yüklenerek Mekke'ye gelmiş. Mescid'e vararak Peygamber (a.s.)'i aramış. (Kendisini tanı-mıyormuş, onu sormaktan da çekinmiş. Nihayet akşam olmuş. Derken onu Ali (r.a.) görmüş ve bir yabancı olduğunu anlamış. Onu görünce peşine düşmüş ama birbirlerine hiç bir şey sormamışlar. Derken sabah olmuş. Sonra (Ebu Zerr) tulumcağını ve ağızını yanına alarak mescide(1) çekilmiş. O gün de öyle devam etmiş. Bir türlü Peygamber (a.s.)'i göremiyormuş. Nihayet akşam olmuş. O yine yattığı yere dönmüş. Derken yanına Ali uğramış ve:

"Bu adama konağını hatırlama zamanı gelmedi mi?" diyerek onu kaldırmış ve onu kendisiyle beraber götürmüş. Birbirlerine hiç bir şey sormuyorlarmış. Nihayet üçüncü gün gelince aynı şekilde hareket etmiş. Ali yine onu kaldırarak bereberinde götürmüş. Sonra ona:

"Seni bu beldeye getiren şeyin ne olduğunu bana anlatmayacak mısın?" demiş.

Ebu Zerr:

"Beni aydınlatacağına söz verirsen (dediğini) yaparım." demiş. O da söz vermiş. Bunun üzerine Ebu Zerr ona: (niçin geldiğini) söylemiş. Ali:

"Gerçekten o hakır ve Allah'ın Resulüdür. Sabah olunca beni takip et. Ben senin için korkulacak birşey görürsem su dökmüş gibi yaparım, geçip gidersem arkamdan gel ve benim girdiğin yere gir." demiş. Ebu Zerr de öyle yapmış ve Ali'yi takip ederek yola düşmüş. Nihayet Ali, Peygamber (a.s.)'in yanına girince onunla birlikte Ebu Zerr de girmiş. Onun söylediklerini dinlemiş ve oracıkta müslüman olmuş. Bunun üzerine Peygamber (a.s.) ona:

"Kavmine dön de enrim sana gelince onlara haber ver" buyurmuş.

79- el-Buhari, 7/173, 63- Kitabü menakub -Ensar, 23- Ebu Zerr il-Gıfari (r.a.)'nın müslüman oluşu babı.

Müslim, 4/1923, 44-Kütabü fedailis-sahabe, 28- Ebu Zerr (r.a.)'ın faziletlerinden bir bab

1) Ebu Zerr (r.a.) buradaki mescid ifadesiyle Kabe'yi kastediyor. Zira Mekke'nin fethinden önce orada müslümanlara ait ayrıca bir mescidleri olmamıştır. (Çeviren)

Ebu Zerr:

"Nefsini yedi kudretinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, onların arasında bunu haykıracam" demiş ve çıkarak mescide gelmiş. Ardından da var gücüyle:

"Ben şahadet ederim ki, Allah'dan başka ilah yoktur ve Muhammed Allah'ın Resulüdür" diye bağırmuş.

Sonra müşrikler ayaklanmışlar ve onu, canını yakıncaya kadar dövmüşler. Derken Abbas gelerek üzerine kapanmış ve:

"Yazıklar olsun size. Bunun Gıfar kabilesinden olduğunu ve tacirlerinizin Şam'a giderken oradan geçtiğini bilmez misiniz?" diyerek Ebu Zerr'i onların elinden kurtarmış. Ertesi gün (Ebu Zerr) yine aynı şeyi tekrar yapmış. Müşrikler ayaklanarak yanına gelmiş ve kendisini dövmüşler. Yine Abbas üzerine kapanarak onu kurtarmış."

Başka bir rivayette ise şöyle denilmiştir:

"Ebu Zerr müslüman olunca, Nebi (a.s.) ona şöyle demiş: "Ey Ebu Zerr. Bu işi gizli tut ve memleketine dön. Sonra sana bizim ortaya çıktığımız haberi ulaşınca hemen gel." Ebu Zerr bunun üzerine demiş ki:

"Seni hak ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, ben onların arasında mutlaka haykıracam" demiş ve hadisin benzerini nakletmiştir. İbn-ü Abbas: "Ebu Zerr (r.a.)'in İslama girme hadisesinin başlangıcı böyle oldu" demiştir.

٨٠ رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: انْطَلَقَ أَبُو ذَرٍّ وَنَعِيمُ بْنُ عَمِّ أَبِي ذَرٍّ وَأَنَا مَعَهُمْ نَطْلُبُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ بِالْجَبَلِ مُكْتَنِمٌ، فَقَالَ أَبُو ذَرٍّ: يَا مُحَمَّدُ أَتَيْنَاكَ نَسْمَعُ مَا تَقُولُ وَإِلَى مَا تَدْعُو، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: «أَقُولُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَإِنِّي رَسُولُ اللَّهِ»، فَأَمَنَ بِهِ أَبُو ذَرٍّ وَصَاحِبُهُ وَأَمِنْتُ بِهِ، وَكَانَ عَلَيَّ فِي حَاجَةٍ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ أَرْسَلَهُ فِيهَا، وَأَوْجَيْهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ وَصَلَّى عَلَيَّ يَوْمَ الْاِثْنَاءِ.

80- Hakim, Abdullah İbn-ü Büreyde (r.a.)'den, o da babasından rivayet edip şöyle demiştir:

80- el-Müstedrek, 9/112, Hakim: "Hadisin isnadı sahihdir" dedi, Zehebi de ona muvafakat etti..

"Ebu Zerr, Ebu Zerr'in amcasının oğlu Nuaym ve onlarla birlikte ben de Resulullah (a.s.)'ı aramak için yola koyulduk. O sırada Resulullah (a.s.) dağda gizlenmekte idi. Bunun üzerine Ebu Zerr:

"Ey Muhammed, söylediklerini duymak ve neye davet ettiğini (öğrenmek) için sen(in yanın)a geldik" dedi.

Resulullah (a.s.) da:

"Ben Allah'tan başka ilah olmadığını ve benim Allah'ın Resulu olduğumu söylüyorum" dedi. Ebu Zerr ve arkadaşı hemen O'na iman ettiler, ben de iman ettim."

Hiz. Ali (r.a.), Resulullah (a.s.)'a hizmet ediyordu. Onu bir pazartesi günü hizmet için gönderdiğinde Resulullah (a.s.)'a vahiy geldi, salı gününde de Ali namaz kıldı."(1)

Bu olayın birinci hadiseden sonra meydana geldiğini söylemek suretiyle bu ve bundan önceki rivayetin araları cemedilir. Dolayısıyla Ebu Zerr, müslüman olduktan sonra, arkadaşları duysun da onlar da müslüman olsun diye, kendisinin, daha önce müslüman olmadığı görünümünü vererek maiyyetinde bu iki kişiyi de getirmiş olduğu anlaşılır.

٨١- رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: لَقَدْ رَأَيْتُنِي سَادِمًا سِتْرًا مَا عَلَى الْأَرْضِ مُسْلِمًا غَيْرَنَا.

81- Hakim, Abdullah İbn-ül Mesud (r.a.)'un şöyle dediğini rivayet etmiştir. (Abdullah dedi ki):

"Andolsun ki ben, kendimin altı (kişi)'nin altıncısı olduğumu gördüm. Yeryüzünde bizden başka hiçbir müslüman yoktu."

٨٢- رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ عُرْوَةَ قَالَ: كَانَتْ نَفْعَةٌ مِنَ الشَّيْطَانِ أَنَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَدْ أَخَذَ، فَسَمِعَ بِذَلِكَ الزُّبَيْرُ وَهُوَ ابْنُ إِخْدَى عَشْرَةَ سَنَةً فَخَرَجَ بِالشَّيْخِ مُسْلِمًا حَتَّى وَقَفَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «مَا شَأْنُكَ؟»، فَقَالَ: أُرَدْتُ أَنْ أُضْرِبَ مَنْ أَخَذَكَ فَدَعَا لَكَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَلِسَنَفِهِ، وَكَانَ أَوَّلَ شَيْخٍ سُلِّ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ.

81- el-Müstedrek, 3/313, Hakim: "(Bu hadis) isnad yönünden sahihdir. Fakat Buhari ve Müslim onu rivayet etmediler" demiş, Zehabi de bunu itiraf etmiştir.

1) Bu habere göre Ebu Zerr'in müslüman oluşunun, İslami davetin gizli yapıldığı merhalede olduğu kabul edilmektedir.

82- Hakim, Urve (r.a.)'den şöyle söylediğini rivayet etmiştir

"Muhammed (a.s.), (müşrikler tarafından) kuşatılıp şeytan tarafından ilka edilmisti. Zübeyr (r.a.)'de bunu işitmişti. Kendisi o sırada onbir yaşında idi. Hemen kılıcını sıyrarak çıkardı. Peygamber (a.s.)'in karşısına gelip durdu ve:

"Ya Resulullah hal-ü şanın nice'dir?" diye sordu sonra da:

"Seni muahzez edenin (boynunu) vurmak istedim" dedi. Bunun üzerine Resulullah (a.s.) kendisi ve kılıcı için dua ettiler. Bu kılıç Allah (c.c.) yolunda sıyrılmış ilk kılıç oldu."

٨٣— رَوَى ابْنُ مَاجَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: كَانَ أَوَّلُ مَنْ أَظْهَرَ إِسْلَامَهُ سَبْعَةً: رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَارٌ وَأُمُّهُ وَصُهَيْبٌ وَبِلَالٌ وَالْمِقْدَامُ، فَأَمَّا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَمَنْعَهُ اللَّهُ بِعَمِيهِ أَبِي طَالِبٍ، وَأَمَّا أَبُو بَكْرٍ فَمَنْعَهُ اللَّهُ بِقَوْمِهِ، وَأَمَّا سَائِرُهُمْ فَأَخَذَهُمُ الْمُشْرِكُونَ وَالْبُسُوفُ أَذْرَاعَ الْحَدِيدِ وَصَهَرُوهُمْ فِي الشَّمْسِ. فَمَا مِنْهُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا وَقَدْ وَتَاهُمْ عَلَى مَا أَرَادُوا إِلَّا بِلَالًا فَإِنَّهُ هَاتَتْ عَلَيْهِ نَفْسُهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَمَا عَلَى قَوْمِهِ، فَأَخْلَوْهُ فَأَعْطَوْهُ الْوَلَدَانِ فَجَعَلُوا يَطُوفُونَ بِهِ فِي شِعَابِ مَكَّةَ وَهُوَ يَقُولُ أَحَدًا أَحَدًا.

83- İbn-ü Mace, Abdullah İbn-i Mesut (r.a.)'dan şöyle dediğini rivayet etmiştir: Abdullah demiş ki:

"Müslüman olduğunu açıkça ilan edenlerin ilki, Resulullah (a.s.), Ebu Bekir, Ammar, Ammar'ın annesi Sümeyye, Süheyb, Bilal ve el-Mikdam (r.a.) olmak üzere yedi kişi idi. Resulullah (a.s.)'a gelince Allah onu müşriklerin ezasından amcası Ebu Talib vasıtası ile korudu. Ebu Bekir (r.a.)'e gelince; Allah onu da kavmi ile korudu. Fakat diğerlerine gelince, müşrikler onları yakaladılar ve demir zırhlar giydirerek bunlara güneşin altında işkence ettiler. Bunlardan her biri, müşriklerin istedikleri, yani müslümanlıklarını açıkça ilan etme durumlarını terk ettiler. Ancak Bilal (r.a.) müstesna. Gerçekten o, kendi yanında Allah için nefsi hakir gördü. Ve müşriklerin isteklerini yerine getirmede.

82- el-Müstedrek, 3/360, Zehebi 'et-Telhis' adlı eserinde, bu hadis hakkında sükut edip bir şey söylemedi. Bu hadisi, isnadında ibn-i Lehi olduğu halde burada sadece Zübeyr'in küçük (çocukken) müslüman olduğuna dair daha önce geçen habere uygun olduğu için almış olduk.

83- İbn-ü Mace 1/53, Mukaddime, 11- Selman, Ebu Zerr ve Mikdad'ın fazileti babı. Hakim 3/384, Hakim: "Bu hadise sahih'dir" demiş ve Zehebi de ona muvafakat etmiştir.

Bunun için müşrikler onu yakaladılar, onu çocukların ellerine verdiler. Onlar da Bilal'i Mekke sokaklarında dolaştırmaya başladılar. O sırada Bilal "Allah bir, Allah bir" diyordu."

۸۴- رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمَارٍ بْنِ يَاسِرٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: أَخَذَ الْمُشْرِكُونَ عَمَارَ بْنَ يَاسِرٍ فَلَمْ يَتْرُكُوهُ حَتَّى سَبَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَذَكَرَ إِلَهُهُمْ بِخَيْرٍ ثُمَّ تَرَكُوهُ، فَلَمَّا أَتَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «كَيْفَ تَجِدُ قَلْبَكَ؟» قَالَ: مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ. قَالَ: «إِنْ عَادُوا فَعُدَّ».

84- Hakim, Muhammed İbn-i Ammar İbn-i Yasir (r.a.)'den, o da babasından rivayetle şöyle demiştir:

"Müşrikler, Ammar İbn-i Yasir (r.a.)'i yakaladı da Nebi (a.s.)'yi reddedip putlarını hayırla anıncaya kadar Ammar'ı bırakmadı, sonunda bıraktılar. Ammar Resulullah (a.s.)'a gelince Peygamber ona:

"Arkanda ne var?" dedi. Ammar:

"Şerr var, ya Resulullah. Sana getmedip sebbedinceye ve ilahlarını hayırla anıncaya kadar beni bırakmadılar." cevabını verdi. Resulullah (a.s.):

"(O sırada) kalbini nasıl buluyordun?" (1) dedi. Ammar:

"İman ile doyumlu olarak" dedi. Resulullah (a.s.):

"Onlar bunu sana tekrar yapacak olurlarsa, sen de ayımsını tekrarla" dedi.

۸۵- رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ بَيْتَةَ نَقَرٍ، فَقَالَ الْمُشْرِكُونَ لِلنَّبِيِّ ﷺ: «أُطْرُدُ هَؤُلَاءِ لَا يَجْتَرِئُونَ عَلَيْنَا، قَالَ: وَكُنْتُ: أَنَا وَابْنُ مَسْعُودٍ وَرَجُلٌ مِنْ هَذِهِ رِبَالَةٍ وَرَجُلَانِ لَسْتُ أَسْتَيْبِهِمَا،

84- el-Müstedrek, 2/307, Hakim: Bu hadis Buhari ve Müslim'in şartına göre sahih bir hadistir. Fakat onlar bunu rivayet etmemişlerdir." demiştir.

1) "O sırada kalbini nasıl buluyordun? sözü "yani, kalbin Allah'a ve ahiret gününe iman üzere devam ediyor muydu?" anlamındadır. İbrahim halinde kalbin tasdikî olmasının küfür kelimesi söylendiği zaman bunda bir beis yoktur. Bunun delili Allah Tealanın şu ayeti celîlesidir: "Kalbi iman ile mutmain (kararlanmış) olduğu halde (küfür kelimesini söylemeye) cebredilenler (ve böylece sadece dilleriyle söyleyenler) müstesna..." Nahl suresi: 106.

Hanefî fukahası, bu bela, öldürmek yahud bir ızır kesmek veya yahud da yiddetli bir zindan olduğu zaman, müslüman bir kimsenin kendisini beladan kurtaracak sözü söylemesine cevaz vermiştir.

فَوَقَعَ فِي نَفْسِ رَسُولِ اللَّهِ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَقَعَ، فَحَدَّثَتْ نَفْسُهُ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ: ﴿وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ﴾.

85- Müslim, Sâd İbn-ü Ebi Vakkas (r.a.)'dan şöyle söylediğini rivayet etti: Sa'd der ki:

"Peygamber (a.s.)'le birlikte beraber altı kişi idik. Müşrikler, Peygamber (a.s.)'e:

"Şunları defet, bize karşı cüretkârâne davranmasınlar" dediler.(1) (Onların kastettikleri kişiler) Ben, İbn-ü Mes'ud, Hüzeyl kabilesinden bir zat, Bilal ve isimlerini söyleyemeyeceğim iki kişi idi.

Resulullah (a.s.)'ın kalbine Allah ne diledi ise o geldi. Ve içinden bir şeyler geçirdi. Bunun üzerine Allah (c.c.):

"Allah rızasını dileyerek akşam sabah ona dua eden kimseleri kovma"(2) ayeti kerimesini inzal buyurdu."

٨٦— رَوَى أَحْمَدُ وَالطَّبْرَانِيُّ عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿وَأَنْزَلُوا بِهِ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْ يُخْشَرُوا إِلَى رَبِّهِمْ﴾، وَقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ﴾ قَالَ: مَرَّ الْمَلَأُ مِنْ قُرَيْشٍ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَعِنْدَهُ خُبَابٌ وَصُهَيْبٌ وَبِلَالٌ وَعَسَاءُ فَقَالُوا: يَا مُحَمَّدُ أَرْضَيْتَ بِهِوْلَاءِ، فَنَزَلَ فِيهِمُ الْقُرْآنُ: ﴿وَأَنْزَلُوا بِهِ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْ يُخْشَرُوا إِلَى رَبِّهِمْ﴾ إِلَى قَوْلِهِ: ﴿فَتَكُونُ مِنَ الظَّالِمِينَ﴾ وَفِي رِوَايَةِ الطَّبْرَانِيِّ أَنَّهُ قَالَ: فَقَالُوا: يَا مُحَمَّدُ أَهْوَلَاءِ مِنْ اللَّهِ عَلَيْهِمْ مِنْ بَيْنِنَا لَوْ طَرَدْتَ هَؤُلَاءِ لَأَتَّبَعْنَاكَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ: ﴿وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ﴾ إِلَى قَوْلِهِ: ﴿أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِالشَّاكِرِينَ﴾.

86- Ahmed bin Hanbel ve Taberani'nin İbn-ü Mesud (r.a.)'dan rivayetine

85- Müslim, 4/1878, 44-Kitabü fedailü's-sahabe, 5-Sad bin Ebi Vakkas'ın fazileti hakkında bir bab.

86- Ahmed, Müsned, 1/420, el- Mu'cem'ül-Kebir, 10/268. Heysemi Mecmauzzevald'inde (7/1) "Bu hadisi Ahmed ve Taberani rivayet etti. Ahmed'in ricali, Kirdevs hariç, sahih hadis ricalidir. Kirdevs ise sikadur." demiştir.

1) Yani: Şunları seninle, bizim yanımızdan uzaklaştır ki, bize karşı hürmetsizlik etmesinler, bizim değerimizi küçültmesinler.

2) En'am Suresi: 52

göre:

"Rableri huzurunda toplanacaklardan korkanları, sen Kur'an'la korkut ki..." ayeti ile "Rablerinin rızasını dileyerek sabah akşam ona dua eden (fakirleri, onlarla bir arada bulunmak istemeyen) müşriklerin arzusuna uyarak yanından kovma..." (1) ayeti hakkında İbn-ü Mesud:

"Peygamber (a.s.)'in yanında Habbab, Süheyb, Bilal ve Ammar (r.a.) bulunduğu sırada Kureys'den ileri gelen bir topluluk Resulullah (a.s.)'in huzuruna gelerek:

"Ya Muhammed! Sen şunlara mı razı oldun?" dediler ve bunun üzerine onlar hakkında: "Bu sebeble sen zulmedenlerden olursun" kavline varıncaya kadar "Rableri huzurunda, toplanacaklarından korkanları, sen Kur'anla uyar" ayetleri nazil oldu. demiştir."

Taberani'nin bir başka rivayetinde ise şöyle denilmiştir. İbn-ü Mesud (r.a.):

"Müşrikler: Ey Muhammed, Allah'ın aramızdan kendilerine iman ihsan ettiği kimseler şunlar mı?.. Eğer onları kovarsan biz elbette sana tabi oluruz" dediler. Bunun üzerine Allah (c.c.):

"Allah (İslam nimetine) şükredenleri daha iyi bilen değil midir?" kavline varıncaya kadar "Rablerinin rızasını dileyerek sabah akşam ona dua eden (fakir)leri... sakın kovma..." ayetlerini indirdi" demiştir.

GİZLİ VE FERDİ DAVETİN BAŞLANGICI

Resulullah (a.s.)'ın sıfreti, zamanı, mekanı ve şahısları içine almaktadır. O, tamamıyla, amel eden herkesin, kendisinde bir örnek ve rehber bulabileceği kutlu bir sıfret'tir. Bunun yanı sıra kitab (Kur'an) ve sünnetten oluşan şer'i hükümler, insanların ihtiyaç ve sıkıntılarına cevap veren noksansız bir yoldur.

DERSLER VE ÖĞÜTLER

Şüphesiz davetinin başlangıcında Resulullah (a.s.)'ın karşı karşıya geldiği şartlara benzeyen bazı olaylarla yüz yüze gelen müslümanların, daveti gizli olarak sürdürmesi sünnettir. Davet ve hedefe ulaşmayı gerçekleştirmek ancak gizli davet yoluyla tamamlanabilecekse, onun hakkında sünnet hükmü devreye girmiş olur. Yoksa bütün hal ve şartlarda davetin gizlilik arzemesi farz ya da sünnet olarak kabul edilemez. Bu konudaki hükmün dayandığı illet, davet ve davetçilerin karşı karşıya bulunduğu şartlarla ilgilidir.

Gizli davet merhalesinde Resulullah (a.s.) ve ashabını ikame ettikleri dave-

tin, ferdi olarak nasıl yürütüldüğünü ve işkencenin çok erken başladığını görmüştük. Müsteahbirler tarafından, davet icabet eden müstezahlarla ilgili olarak sunulan teklif, teşvik ve gözden düşümce gayretlerinin tamamı ortadadır. Bunlar, davetçilerin dikkat etmesi gereken önemli hususlardır. Bazı insanların müslümanlığı kabul etiketten sonra, Resulullah (a.s.) tarafından onları davetçi olarak kavminin arasına geri gönderdiğini bir çok örnekte görmüş bulunuyoruz. Bunlar bazı hallerde yayılmanın, bir yerde toplanıp kalmaya tercih edileceğine işaret eden uygulamalardır. Bu da aynı şekilde davetin ve davetçinin, içinde bulunduğu şartlara göre hareket etmesini gerektiren bir örnektir. Bu nedenle her şart ve durumun kendine özgü bir ahkâmı vardır. Bu ve bundan sonraki merhale ile, iç içe olduğu için naklettığımız haberler arasında, gizli ve ferdi davet merhalesinde meydana gelen hadise ve durumların tamamını zikretmedik. Dolayısıyla örnek kabilinden zikrettiğimiz olayların, meseleyi izah için yeterli olacağını umuyoruz.

Dr. Mustafa Sıbai bu konuda şunları kaydediyor:

"Şüphesiz ki, ıslah çağrısı, halkın çoğunluğunun inançlarına ve akıllarına garip geleceği zaman, davetçinin, davetini açığa vurmaması gerekir. Ta ki, şiddet ve kolaylıkta davetin yolunda kendini feda edecek bir kitle ona iman edinceye kadar... Dava sahibi müminler, davetin icablarını hakkıyla yerine getirsin böylece davetin devamlılığı garanti edilmiş olsun..."

DAVETİN AÇIK YAPILMASI

İslam uleması, bu merhaleye bizim vermiş olduğumuz isme benzer isimler vermişlerdir. Mülphem bir ünvan olmakla beraber, bu konuda biz de onlara katılarak bu ismi vermiş olduk. Zira ikinci merhalede davet, aşikare ve toplu olarak yapılmıyordu. Fakat, ferdi davet ve gizlilik yine devam ediyor, Erkam'ın evinde gizlenme olayı sürüyordu. Bu durumu açıkça beyan eden bir takım rivayetler bulunmaktadır. Önemli olan, aşikare davetle birlikte, gizlenmenin devamlılığını korumasıdır. İşte bu merhale, davetin açık, teşkilatın gizli olduğu konusuna bir delil teşkil etmektedir. Zahir olan görüşe göre bu merhale, Ömer İbn'ül-Hattab (r.a.)'ın müslüman olmasına kadar devam etmiştir. Hz. Ömer (r.a.), müslüman olduğu zaman, davetin açığa çıkması kesinlik kazanmıştı. Müslümanların pek çoğu, İslama girdiğini bu dönemde açığa vurmuşlardı. Her halükarda davetin açık, teşkilatın gizliliği, davetin ve davetçilerin karşı karşıya kaldıkları ve içinde bulundukları şartlara, durumlara ve maslahata bağlı olacaktır.

Racih olan kavle göre, bi'setten üç sene sonra *"Önce en yakın akraba ve aşiretini inzar et"*(1) ve *"Şimdi sen emrolunduğun şeyi açıkça bildir ve müşriklerden yüz çevir (onların söylediklerine aldırma)"*(2) ayet-i kerimeleri nazil

1) Şuara Suresi: 214

2) Hicr Suresi: 94

oldu. O tarihten itibaren açık davet dönemi başlamış oluyordu. Bu sebeble Resulullah (a.s.) Allah (c.c.)'ın emrini yerine getirme için özel ve gencl usullerle davetini sürdürüyordu.

۸۷- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ﴾ قَالَ: «يَا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ - أَوْ كَلِمَةً نَحْوَهَا - اشْتَرُوا أَنْفُسَكُمْ، لَا أَغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا. يَا بَنِي عَبْدِ مَنَافٍ، لَا أَغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا. يَا عَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، لَا أَغْنِي عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا. وَيَا فَاطِمَةُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ، سَيِّبِي مَا شِئْتَ مِنْ مَالِي، لَا أَغْنِي عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا».

87- Buhari'nin, Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayetine göre Ebu Hureyre (r.a.) şöyle demiş:

"Allah (c.c.) "Önce en yakın akraba ve aşiretini ihtar et" ayet-i kerimesini indirdiği zaman, Resulullah (a.s.) kalktı. (Safa tepesinde bir hube irad ederek) şöyle buyurdu:

"Ey Kureys cemaati! -yahud buna benzer bir kelime söyledi- Kendinizi Allah'ın azabından koruyun. Yoksa ben sizin üzerinizdeki Allah'ın azabından hiç bir şeyi defedemem. Ey Abd-i Menafogulları! Sizin üzerinizden de Allahın azabından hiç bir şeyi men edemem. Ey Abbas İbn-i Abdulmuttalib! Senden de Allah'ın azabından hiç bir şeyi defedemem. Ey Resulullahın halası Saftyye! Senden de ben Allahın azabından hiç bir şeyi defedemem. Ey Muhammed'in kızı Fatuma! Malumdan ne dilerse iste. (verebilirim. Fakat) Allah'ın azabından kurtulmak için sana hiç bir fayda veremem."

Buhari'nin(1) başka bir rivayetinde Resulullah (a.s.) şöyle buyurmuştur:

"Ey Abd-i Menafogulları! Nefislerinizi Allahın azabından koruyun. Ey Abdulmuttalibogulları! Siz de nefislerinizi Allahın azabından koruyun. Ey Resulullah'ın halası, Zübeyr İbn'ül-Avvamın annesi! Ey Muhammed'in kızı Fatuma! Sizler de kendinizi Allah'ın azabından koruyun. Sizin için de Allah'ın azabından hiç bir şeyi uzaklaştıramam. Malumdan neyi dilerse isteyiniz. (onu verebilirim)."

87- Buhari, 8/501, 65- Kitab'ül-Tefsir, 'En yakın akraba ve aşiretini inzar et' babı.

1) Buhari, 6/551, 61- Kitab'ül-Menakib, 13- İslamda ve cahiliyede babalarına itisab babı.

Aynı şekilde Müslim'in bir rivayetinde(1) şöyle denilmiştir: Ebu Hureyre (r.a.) demiş ki:

"En yakın akraba ve aşiretini inzar et"(2) ayeti kerimesi nazil olunca, Resulullah (a.s.) Kureyşi davet etti. Onlar da toplandılar. Bunun üzerine Resulullah (a.s.), kimi genel kimi özel bir üslub ile:

"Ey Ka'b İbn-i Lüeyoğulları! Kendinizi cehennemden kurtarın. Ey Abd-i Şemsogulları! Kendinizi cehennemden kurtarın. Ey Abd-i Menafogulları! Kendinizi cehennemden kurtarın. Ey Haşimoğulları! Kendinizi cehennemden kurtarın. Ey Fatıma! Kendini cehennemden kurtar. Çünkü benim, senin için de Allah'ın azabından hiç bir şeyi defetmeye gücüm yemmez. Şu kadar var ki, sizin bir akrabalığınız var, ben bunu (akrabalık suyu ile) sulayacağım." buyurdular."(3).

Tirmizi, bunu Ebu Hureyre (r.a.)'den (şu lafızlarla) rivayet etti. Ebu Hureyre dedi ki:

"En yakın akraba ve aşiretini inzar et" ayeti kerimesi nazil olunca Resulullah (a.s.) Kureyşli topladı. Genel ve özel bazı hitaplarda bulunarak:

"Ey Kureyş topluluğu! Kendinizi cehennemden kurtarınız. Çünkü ben; size, Allah'dan ne bir zarar ne de bir fayda temin etmeye güç yettiremem. Ey Abd-i Menafogulları cemaati! Kendinizi ateşten kurtarınız. Çünkü ben, size Allah'dan ne bir zarar, ne de bir kâr temin etmeye güç yettiremem. Ey Kusayogulları cemaati! Kendinizi cehennem ateşinden kurtarınız. Çünkü ben size Allah'dan ne bir zarar ne de bir kâr temin edemem. Ey Abdulmuttalibogulları cemaati, nefislerinizi ateşten koruyunuz. Çünkü ben size ne bir zarar, ne de bir fayda temin edemem. Ey Muhammed'in kızı Fatıma, kendini cehennem (ateşin)den koru. Zira ben, sana ne bir zarar, ne de bir fayda temin edemem. Ancak senin bir akrabalık hakkın var. Ve ben onu akrabalık suyu ile sulayacağım." buyurdular." (4)

— رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ قَبِيصَةَ بْنِ مُخَارِقٍ وَزُهَيْرِ بْنِ غَرْو — رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا —
— قَالَا: لَمَّا نَزَلَتْ: ﴿وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ﴾ إِنْطَلَقَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ إِلَى رَضْمَةٍ

1) Müslim, 1/192, 1-Kitabül-İyman, 89- Allah Teala'nın "En yakın aşiret ve akrabaları uyar" ayet-i kerimesi hakkında bir bab.

2) Şuara Suresi: 214

3) Resulullah (a.s.) bunu sila-i rahm hakkında bıyırmuşlardır. Yani "Akrabalık hakkını eda edeceğim" demek istemiş ve akraba hakkına riayet etmemeyi hararete benzetererek onu söndürmek suretiyle hafifleteceğini ifade bıyırmıştır. (Çev.)

4) Tirmizi, 5/338, 48- Kur'anı Kerim'in tefsiri bahsi, 27- Şuara suresinin tefsirinden bir bab. Tirmizi: "Bu hadis bu tarikten hasendir, sahihdir, garibdir" demiştir.

مِنْ جَبَلٍ فَقَلَا أَعْلَافًا حَجَرًا، ثُمَّ نَادَى: هَاتِنِي عَبْدٌ مَتَّافَاهُ إِنِّي نَذِيرٌ، إِنَّمَا مَثَلِي وَمَثَلُكُمْ كَمَثَلِ رَجُلٍ رَأَى الْعَدُوَّ، فَأَنْطَلَقَ يَرْبُأُ أَهْلَهُ، فَخَشِيَ أَنْ يَسْقُوهُ، فَجَمَلَ يَتَوَفَّى: يَا صَبَاحَاهُ.

88- Müslim'in Kabîsa İbn-ü Muharik ve Zühreyn ibn-i Amr (r.a.)'dan rivayetine göre; Kabîsa ile Zühreyn demişler ki;

"En yakın akraba ve aşiretini inzâr et" ayeti kerimesi nazil olunca Nebi (a.s.) dağdan koparak geldi bir taş yığınının en yüksek yerine çıktı. Sonra şöyle seslendi:

"Ey Abd-i Menafogulları, Ben bir nezirim... Sizinle ben, düşmanı görüp de kendi adamları için gözcülük etmeye giden ve düşmanın kendini geçeceğinden korkarak baskın var diye bağurmaya başlayan kimse gibiyiz" buyurdular.

DERSLER VE ÖĞÜTLER

Davetçilerin bir çoğu ailelerine, hanımlarına, hısın, akraba ve dost gibi en yakınlarına nasihat etmekten çoğu zaman geri kalırlar. Halbuki bu, fıtrata, davet fıkhına ve davetin sünnetine aykırıdır. Gerçekte İslam davetçileri ve Allah'a çağıran davet erleri zamanlarının bir kısmını aile ve yakınlarının talim, terbiye ve eğitimlerine ayırmaları gerekmektedir. Ve bu, onların üzerlerine bir borçtur.

Şüphe yok ki, insanın akraba ve sıla-i rahmini sevmesi, onların yararlarına olan şeyleri düşündürüp ve onlara zarar verecek şeyleri kendilerinden uzaklaştırması fıtratın bir gereğidir. İnsanları Allah (c.c.)'ın davasına çağıran İslam davetçilerinin birinci görevi insanları ateşten kurtarmaktır. Bu nedenle davetçilerin kendisine en yakın olanlarını ihmal ederek onlarla ilgisini kesmesi ya da azaltması, bir bakıma onun samimiyet derecesini gösterir. Madem ki onun vazifesi, insanları ateşe düşmekten kurtarmaktır, o halde akraba ve yakın çevresini davetinin birinci halkasına almak zorundadır. Onun amacı bu değil de, şayet başkanlık ise ve bu istekler onda şiddetli bir istek ise bu, davetçi için bir felakettir. Ayrıca davetçiyi aile ve akrabalarına karşı sorumluluklarını harekete geçirecek özel bir şefkat ve akrabalık duygusu yoksa aynı şekilde bu durum da onun için bir felakettir. Önemli olan her bir davetçinin, gerek davetinin başlangıcında, gerek ortasında ve gerekse de sonunda, aile ve akrabasına en fazla itina göstermesidir. Bunu başlangıçta yapması ise Resulullah (a.s.)'ın sünnetidir.

Dr. Mustafa Sıbaî bu hususta şöyle diyor:

88- Müslim, I/192, Kitabü'l-İman, 89- Allah Teala'nın "En yakın akraba ve aşiretini inzâr et" ayet-i kerimesi hakkında bir bab.

"Muhakkak ki, davetçiye düşen ilk görev, en yakın akrabalarıyla ilgi kurup ıslah davetini onlara ulaştırmaktır. Şayet onlar yüz çevirirse ve onu dinlemezlerse başka. Ancak bu durumda onların içerisinde bulundukları fesad ve dalaletten dolayı Allah'ın ve insanların huzurunda bir mazereti olur."

۸۹- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ: ﴿وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ﴾ صَعِدَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى الصَّفَا، فَجَعَلَ يَنَادِي: يَا بَنِي فِهْرٍ، يَا بَنِي عَدِيٍّ، - لِيُطَوِّقَ قُرَيْشٌ - حَتَّى اجْتَمَعُوا. فَجَعَلَ الرَّجُلُ إِذَا لَمْ يَسْتَطِيعْ أَنْ يَخْرُجَ أَرْسَلَ رَسُولًا، لِيَنْظُرَ مَا هُوَ؟ فَجَاءَ أَبُو لَهَبٍ وَقُرَيْشٌ، فَقَالَ: «أَرَأَيْتُمْ لَوْ أَخْبَرْتُكُمْ أَنَّ خَيْلًا بِالْوَادِي، تُرِيدُ أَنْ تُغَيِّرَ عَلَيْكُمْ، أَكُنْتُمْ مُصَدِّقِينَ؟» قَالُوا: نَعَمْ، مَا جَرَّبْنَا عَلَيْكَ إِلَّا صِدْقًا، قَالَ: «فَإِنِّي نَذِيرٌ لَكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ» فَقَالَ أَبُو لَهَبٍ: يَا لَكَ سَائِرَ الْيَوْمِ، إِلَهَذَا جَمَعْتُمَا؟ فَنَزَلَتْ: ﴿تَبَّتْ يُدَا أَيْ لَهَبٍ وَتَبَّ * مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ﴾.

89- Buhari'nin, İbn-ü Abbas (r.a.)'dan rivayetine göre İbn-ü Abbas şöyle demiş:

"En yakın akraba ve aşiretini inzar et"(1) ayeti kerimesi nazil olunca, Nebi (a.s.) Safa tepesine çıktı. Sonra -Kureys oymakları için:

"Ey Fihroğulları! Ey Adiyogulları!" diye nida etti. Derken onlar toplandılar. Bu çağrıya gidemeyenler de bu toplantının mahiyetini öğrenmek için adam gönderdiler. Nihayet Ebu Leheb ve Kureys de geldi. Bunun üzerine Resulullah (a.s.):

"Ey Kureys cemaati! Ben, size şu vadiye düşman silahileri var, üzerinize başlan yapacaklar desem bana inanır mıydınız?" diye sordu. Onlar:

"Evet inanırız. (Çünkü) senden sadakat ve doğruluktan başka bir şey görmedik" dediler. Peygamber (a.s.):

"Öyleyse ben sizi şiddetli bir azaba karşı uyarıyorum." buyurdular.

Bunun üzerine Ebu Leheb:

"Yazıklar olsun sana. Hergün hüsranı uğrayasın! Bizi buraya bunun için

89- Buhari, 8/737, Kitabü'l-Tefsir, Tebbet suresinin tefsiri bahsi, "Ebu Leheb'in elleri kurusun ve hem de hakikaten kurumuştur. Ona ne malı ne de kazancı hiç bir fayda vermedi." babı.

1) Şuara Suresi: 214

mi topladın?" dedi. (Sonra da kalkıp gitti) Ardından şu sure nazil oldu:

"Ebu Leheb'in elleri kurusun. Ve hem de hakikaten kurumuştur. O'na ne malı ne de kazandığı şeyler hiç bir fayda vermedi..."(1)

Hadis bazı rivayetlerde(2) *"hem de hakikaten kurumuştur"* şeklinde varid olmuştur. Keza (surenin sonuna kadar) bu tarzda okunmuştur.

Buhari'nin(3) diğer bir rivayetinde de şöyle denilmiştir:

"(Bir gün) Nebi (a.s.) sahraya çıkmıştı. Sonra Safa tepesine çıkarak "imdat baskın var imdat baskın var" diye seslendi. Bunun üzerine Kureyş hemen toplandılar. Daha sonra Resulullah (a.s.):

"Ey Kureyş cemaati! Ne dersiniz? Ben, size düşmanın ansızın sabahleyin yahud da akşamleyin baskın yapacağını haber versem, bana inanır mısınız?" diye sordu. Onlar:

"Evet inanırız" dediler. Resulullah (a.s.):

"Öyleyse ben size şiddetli bir azabın önünde (o azabın yakın olduğunu haber veren) bir nezirim" buyurdular

Buhari'nin(4) yine başka bir rivayetinde şöyle denilmiştir:

Abdullah ibn-ü Abbas demiş ki:

"En yakın akraba ve aşiretini inzar et" ayet-i kerimesi nazil olduğu zaman, Nebi (a.s.), Kureyş kabilelerini, kabile kabile çağırmağa başladı..."

Buhari'nin(5) diğer bir rivayetinde ise şöyle denilmiştir:

"En yakın aşiretini ve onlardan en seçkin kabileni inzar et"(6) ayet-i kerimesi nazil olunca, Resulullah (a.s.) Safa tepesinin üzerine çıkarak "imdat baskın var...." diye seslendi. Müşrikler:

"Bu haykuran kimdir?" dediler. Bilenler:

"Muhammed" diye cevap verdiler. Bunun üzerine onun yanına toplandılar. Resulullah (a.s.) onlara:

"Ne dersiniz? Size şu dağın eteginden bir takım atıların çıkıp gelmekte olduğunu haber versem, beni tasdik eder misiniz?" dedi. Müşrikler:

1) Mesed Suresi: 1 - 2

2) Buhari, 8/737, Kitabü't-Tefsir, Tebbet suresinin tefsiri bahsi, "Ebu Leheb'in elleri kurusun ve hem de hakikaten kurumuştur. Ona ne malı ne de kazancı hiç bir fayda vermedi." babı.

3) a.g.e. Aynı bahis ve aynı bab.

4) Buhari, 6/551, Kitabü'l-Menakib, 13- İslamda ve cahiliyede babalarına nisbet edilenler babı.

5) Buhari, 8/537, 65- Kitabü't-Tefsir, Tebbet suresinin tefsiri, bab: 1

6) "Ve rahatake minhüm'ülmuhtısrın" tilaveti, mensuh ayetlerdendir.

"Biz senin hiç yalan söylediğini duymuş değiliz." dediler... İbn-ü Abbas hadisi (sonuna kadar bu şekilde) zikretti."

İbn'ül-Hacer, 'Fethu'l-Bârî' adlı eserinde şöyle diyor:

"İlk önce en yakın akraba ve aşiretini uyarmakla" emrolunmasındaki (hikmetin) sırrı, onlara karşı hüccet sabit olduğu zaman bunun akrabalarından başkalarına da tesir edeceği ve aksi halde uzak kimselerin davetten yüz çevirmelerine neden olacağı ve akrabasının akrabası için beslediği şefkat ve merhamet duygusunun Peygamber (a.s.)'de belirgin olup onlara karşı davet ve irşad konusunda hakdan sapacağı düşüncesidir. Bunun için Allah (c.c.), Resulüne en yakın akraba ve aşiretini inzar etmesini emretti. Bu hadis-i şerife göre, kafiye lakab takmak caizdir. Fakat bu hususta ulema ihtilaf etmiştir. Ama böyle söyleyenler de olmuştur."

٩٠ - رَوَى الْإِمَامُ أَحْمَدُ عَنْ عَلِيٍّ قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: ﴿وَاتَذِئِرْ غَيْرَكَ الْأَقْرَبِينَ﴾ قَالَ: جَمَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ فَاجْتَمَعَ لَهُ ثَلَاثُونَ رَجُلًا فَأَكَلُوا وَشَرِبُوا قَالَ: فَقَالَ لَهُمْ: «مَنْ يَضْمَنْ عَنِّي دِينِي وَمَوَاعِيدِي وَيَكُونُ مَعِيَ فِي الْجَنَّةِ وَيَكُونُ خَلِيفَتِي فِي أَهْلِي؟» فَقَالَ رَجُلٌ لَمْ يُسَمِّهِ شَرِيكَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْتَ كُنْتَ بَحْرًا مَنْ يَقُومُ بِهَذَا، قَالَ: لِأَخَرٍ فَعَرَضَ ذَلِكَ عَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ فَقَالَ عَلِيٌّ: أَنَا.

90- İmam Ahmed, Ali İbn-ü Ebu Talib (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir. Ali (k.v.) demiş ki:

"En yakın aşiretini inzar et" ayet-i kerimesi nazil olduğunda Resulullah (a.s.) ehli beytinden olan kimseleri davet etti. Bunun üzerine Peygamber (a.s.)'in yanında altı kişi toplandı, bunlar yediler içtiler, (ravi rivayetine devamla der ki:) Sonra Resulullah (a.s.) onlara hitaben:

"Kim benim dinime ve vaadlerime (uyacağını) garanti ederse, cennette benimle beraber olacaktır. Ve ehli beytim arasında (benden sonra) halifem olacaktır." Buyurdular. Bunun üzerine Şüreyk'in ismini zikretmediği bir zat:

"Ey Allah'ın Resulü sen vaadlerini yerine getiren, ihsanı ve atıyyesi bol bir kimsesin" dedi. (Ravi rivayetine devamla der ki:) Sonra (bunu bir başkasına anlatarak) "Resulullah bunları ehl-i beytine teklif etti, bunun üzerine Ali (r.a.) "Ben, ya Resulullah" dedi" demiştir.

Bir Açıklama

Bu hadisî şeriften ince bir edebî sezinliyoruz. Bu da, Allah'a davet eden davetçinin maiyyetinde -Bu davetçi ister şeyh olsun, isterse cemaatin emiri olsun aynıdır- kendisine vaadlerini hatırlatması veya onları yerine getirip gerçekleştirmesi için bu vaadlerini zabta geçen kimsenin bulunmamasıdır. Bu, çağımızdaki, bu görevleri yerine getiren sır katipliği de olabilir ve liderin yardımcı (halife)leri de onu denetleyebilir. Bu hadisten, davet fıkhı açısından, davete öncelikle en yakın çevreden başlanması gerektiğini, davet ve tebliğde uygun yer ve zamanın seçilmesi gerektiğini anlıyoruz. Bu aşamadaki davetin gerçekleşebilmesi için davetçinin yakın çevresine ikramda bulunması ve kalpleri ısıtmak için yemek vermesi en iyi usullerden biridir.

AÇIK DAVETE KARŞI ÇIKAN DÜŞMANLAR

Öyle gözüküyor ki, Resulullah (a.s.)'ın Kureyş'e yönelttiği açık davet, doğrudan doğruya kabul görmedi aksine bir engellemeye, tuzak kurma ve şiddetle karşılandı.

Üstad Muhammed el-Gazzali, 'Fıkhu's-Sıre' adlı eserinde Resulullah (a.s.)'ın davetine karşı koyan muhaliflerinin sınıflarından bahsederken şöyle diyor:

"Bu düşmanlar, akılları taşlaşmış ve karşı olduklarına kaba kuvvet kullanmaktan başka çere bulamayan cahiliyyet insanlarıdır. "Onlara apaçık ayetlerimiz okunduğu zaman, kafirlerin inkarlarını yüzlerinden anlarsın. Neredeyse kendilerine ayetlerimiz okuyanlara salıhracak olurlar..."(1)

Bu kişiler, servetlerine kul olmuş, şımarık zenginler ve batılı seven kimselerdir. Çünkü batıl, yumuşak koltuklar üzerindedir. Bunlar, Hakk'tan nefret ederler. Çünkü Hakk, zinet ve menfaatten uzaktır. "Apaçık ayetlerimiz onlara okunduğu zaman, kafirler iman edenlere: Mü'min ve kafir olan iki guruptan hangisi mevkii yönünden daha hayırlı ve çevre yönünden daha güzeldir?" derler."(2)

Bu kimseler, Rahman'ın hidayetini çirkin görüp, bunu dinden(1) çıkma sayan kişilerdir. Yahud da hidayeti süslü elbiseler gibi kabul edip de "bunu bırak, şunu al" diyenlerdendir. "Ayetlerimiz onlara açık açık okunduğu zaman, bizimle karşılaşmayı ummayanlar, Peygamber (a.s.)'e şöyle dediler: Bize bundan başka bir Kur'an getir. Veya bunu değiştir..."(3)

Veya bunlar, Kur'an okunduğu zaman, onun duyulmasını ve çevreye tesir

1) Hacc Suresi: 72

2) Meryem Suresi: 73

3) Yunus Suresi: 15

etmemesini sağlamak için aralarında gürültü yapmayı kararlaştıran beyinsizlerdir. "Kafirler birbirlerine şöyle dediler: Bu Kur'an dinlemeyin. O, okunurken gürültü yapın, belki bu yolla galip gelirsiniz..."(1)

Şayet Mekke halkı Hz. Muhammed (a.s.)'i tasdik etme konusunda işini araştırıp risaletin doğruluğunu isbat edinceye ve -münasip bir zamanda- kendilerinin sahip oldukları inançlarla onun Allah katından getirmiş olduğu şeyleri ölçüp tartıncaya kadar tereddüt etmiş olsalardı, onların bu hareketini hiçbir akıl sahibi kınamazdı. Fakat onlar, suçlu olduğu ortaya çıkmış bir suçlunun mahkeme meydanından kaçması gibi İslamdan kaçıyor ve nefret ediyorlardı."

٩١- رَوَى الطَّبْرَانِيُّ عَنْ جُبَيْرِ بْنِ نَفِيرٍ قَالَ: جَلَسْنَا إِلَى الْمُقَدَّادِ بْنِ الْأَسْوَدِ يَوْمًا وَمَرَّ بِنَا رَجُلٌ وَاسْتَمَعْنَا إِلَيْهِ فَقَالَ: طَلَبُوا لِهَاتَيْنِ الْعَيْنَيْنِ الْقَتِيلَ رَأَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، وَاللَّهِ لَوَدِدْنَا أَنَا رَأَيْنَا مَا رَأَيْتَ وَشَهِدْنَا مَا شَهِدْتَ، فَأَقْبَلَ إِلَيْهِ فَقَالَ: مَا يَحْبِلُ الرَّجُلُ أَنْ يَتَمَتَّى مُعْضَرًا غِيَةَ اللَّهِ عَنْهُ لَا يَذِرِي كَيْفَ يَكُونُ فِيهِ، وَاللَّهِ لَقَدْ حَضَرَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَقْوَامٌ كَبَّهُمُ اللَّهُ عَلَى مَنَاجِرِهِمْ فِي جَهَنَّمَ لَمْ يُجِئُوهُ وَلَمْ يُصَدِّقُوهُ، أَلَا يَحْمَدُ اللَّهُ تَعَالَى أَحَدُكُمْ أَنْ لَا تَعْرِفُوا إِلَّا رَبُّكُمْ مُصَدِّقِينَ بِمَا جَاءَ بِهِ نَبِيُّكُمْ، فَقَدْ كَثِبْتُمْ الْبَلَاءَ بِغَيْرِكُمْ، وَاللَّهِ لَقَدْ بُعِثَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى أَشَدِّ حَالٍ بُعِثَ عَلَيْهَا نَبِيٌّ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ فِي قُرَى وَجَاهِلِيَّةٍ لَمْ يَرَوْا أَنْ دِينَنَا أَفْضَلُ مِنْ عِبَادَةِ الْأَوْثَانِ، فَجَاءَ بِفَرْقَانٍ فَرَّقَ بَيْنَ الْحَقِّ وَالْبَاطِلِ وَفَرَّقَ بَيْنَ الْوَالِدِ وَوَلَدِهِ، حَتَّى إِنْ كَانَ الرَّجُلُ لَيَرَى وَالِدَهُ أَوْ وَلَدَهُ أَوْ أَخَاهُ كَافِرًا، وَقَدْ فَتَحَ اللَّهُ تَعَالَى قَلْبَ قَلْبٍ لِلْإِيمَانِ لِيَعْلَمَ أَنَّهُ قَدْ هَلَكَ مَنْ دَخَلَ النَّارَ، فَلَا تَقْرَأُ عَيْتَهُ وَمَوْ يَعْلَمُ أَنَّ حَيِّمَهُ فِي النَّارِ، وَأَنَّهَا أَلْبَى قَالَ اللَّهُ تَعَالَى:

﴿رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ﴾.

91-Taberani, Cübeyr İbn-ül Nüfeyr (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Biz, bir gün el-Mikdâd ibn'ül-Esved (r.a.)'in yanında oturuyorduk. Yanımıza bir adam geldi. Biz onun söylediklerini dinledik. Adam (Mikdâd'a):

91- Mu'cemü'l-Kebir, 20/254, Ahmed, Müsned, 6/3. Heysemi, Mecmau'zevaid, 5/127'de "Bu hadisi birden fazla isnadla Taberani rivayet etmiştir. Isnadlardan birinde Yahya İbn Salih vardır. İmamlar onun hakkında konuştukları halde Zehabi onu şika kabul etmiştir. Geri kalan raviler ise sahih hadis ravileridir." demiştir.

1) Fussilat Suresi: 26

"Resulullah (a.s.)'ı gören şu gözlere ne mutlu! Allah'a yemin ederim ki, senin gördüğün şeyleri görmüş olmamızı ve senin şahid olduğun şeylere şahid olmamızı isterdik" dedi. Bunun üzerine Mikdad adama yönelerek şöyle cevap verdi:

"İnsanı, Allah'ın kendisinden galip eylediği şeyin kendisine hazırlanmasını temenni etmeye sevk eden şey, o şeyin kendisi hakkında nasıl (hayır mı, şer mi?) olacağını bilmemesidir. Vallahi, bir takım insanlar Resulullah (a.s.)'a yetiştirildi. (O'nu gördüler). Fakat Allah, onları yüzüstü cehenneme kapatmıştır. Onlar Resulullah (a.s.)'a ne katıldılar ne de O'nu tasdik ettiler. Sizden herhangi biriniz, Nebi'nizin (Allah katından) getirdiği şeyleri tasdik ederek Rabbinizden başkasını (ilah olarak) tanımamanız ve bu sebeble sizden başkalarının başına gelen musibetten kurtulmanızdan dolayı, Allah'a hamd etmez mi? Allaha yemin ederim ki, Nebi (a.s.), nebillerden herhangi birisinin gönderildiği fetret ve cahiliyyetin(1) en şiddetli zamanında gönderilmiştir. Cahiliyye halkı, putlara ibadet etme dinini, en üstün bir din görmezlerdi. Bu sebeble o (Peygamber) hakk ile batılı ve (inançları ayrı olan) anne-baba ile evladı, kendistyle birbirinden ayıran bir kitab ile geldi. Hatta kişi, anne-babasını yahud bir evladını veya kardeşini kafir olarak görüyordu. Halbuki, Allah ateşe girenin gerçekten helak olduğunu bildiği için onun kalbini(n kilidini) imana açtı. Dolayısıyla o kimse yakın akrabasının ateşte olduğunu ve Allah Tealanın şu ayetini bile bile sevinç içinde olamazdı): (Allah Teala şöyle buyurdu): "...Ey Rabbiniz bize eşlerinizden ve nesillerinizden, gözlerinizin süruru (sevinci) olacak iyi kimseler ihsan et. Ve bize takva sahiplerini imam (önder) yap"(2)

٩٢- رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ أَبُو جَهْلٍ: هَلْ يُغْفِرُ مُحَمَّدٌ وَجْهَهُ بَيْنَ أَظْهُرِكُمْ؟ قَالَ: فَقِيلَ: نَعَمْ، فَقَالَ: وَاللَّاتِ وَالْعَزَى لَئِنْ بَعَثَ ذَلِكَ لَأُطَانَّ عَلَى رَقَبَتِهِ أَوْ لَأُغْفِرَنَّ وَجْهَهُ فِي الثَّرَابِ. قَالَ: فَأَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ يُصَلِّي زَعَمَ لِيَطَأَ عَلَى رَقَبَتِهِ قَالَ: فَمَا فَجَّهَهُ مِنْهُ إِلَّا وَهُوَ يَنْكُصُ عَلَى عَقْبَيْهِ وَيَتَّقِي يَدَيْهِ، قَالَ: فَقِيلَ لَهُ: مَا لَكَ؟ فَقَالَ: إِنَّ بَيْنِي وَبَيْنَهُ لَخُتْلَفًا مِنْ نَارٍ وَهَوْلًا وَأُجْبِخَةً، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَوْ دَنَا مِنِّي لَأَخْطَلَفَنَّهُ الْمَلَائِكَةُ غُضُوءًا غُضُوءًا» قَالَ: فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ، لَأَنْذِرِي فِي حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ أَوْ شَيْءٍ بَلَغَهُ: ﴿كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنَافٍ﴾

1) Cahiliyye: Putlara tapmak, bilgisizlik ve sapıklık gibi, İslamdan önceki arapların içerisinde bulunduğu durumdur. Fetret ise: İçerisinde peygamberlerin gönderilmesine ara verilen zamandır. Bu hadiste kastedilen fetret Hz. İsa (a.s.) ile Hz. Muhammed (a.s.) arasındaki geçen fetret devridir.

2) Furkan Suresi: 74

اسْتَفْنَى • إِنَّ إِلَى رَبِّكَ الرَّجْعَى • أَرَأَيْتَ الَّذِي يَتَّبِعُ • عَبْدًا إِذَا صَلَّى • أَرَأَيْتَ
 أَنْ كَانَ عَلَى الْهُدَى أَوْ أَمَرَ بِالْقَوَى • أَرَأَيْتَ إِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى • أَلَمْ يَعْلَمِ بِأَنَّ
 اللَّهَ يَرَى • كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَنْسِفَنَّ بِالْأَنفِيسِ • نَاصِيَةً كَافِرِينَ خَاطِبَةً • فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ
 • سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ • كَلَّا لَا تَطْفَعُهَا • زَادَ عَبْدُ اللَّهِ فِي حَدِيثِهِ قَالَ: وَأَمَرَهُ بِمَا أَمَرَهُ
 بِهِ. وَزَادَ ابْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ: يَغْنَى قَوْمَهُ.

92- Müslim'in Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayetince göre Ebu Cehl şöyle demiş:

"Lât ve Uzzâ'ya yemin ederim ki, O'nu, bunu yaparken görürsem, mutlaka boynuna basarım. Yahud mutlaka yüzünü toprağa gömerim." dedi. Az sonra Resulullah (a.s.) namaz kılarken onun yanına vardı. Boynuna basmak niyetinde idi. Fakat birden bire onu bırakıp geri döndüğünü ve elleriyle korunduğunu gördüler. Kendisine:

"Sana ne oldu?" denildi,

"Gerçekten onunla benim aramda ateşten bir hendek, korkunç bir şey ve bir takım kanatlar var" dedi. Resulullah (a.s.) da:

"Bana yaklaşmış olsaydı, meleker onun birer bîrek uzuvlarını koparırlardı" buyurdular.

Ravi demiş ki; bunun üzerine Allah (c.c.) -Ebu Hüreyre (r.a.)'nin hadisinde midir, yoksa kendisine oluşan bir şey midir? bilmiyoruz:-

"Hayır! Gerçekten insan kendini zengin görünce azar. Hiç şüphe yoktur ki, dönüş Rabbinedir. Bir kulu namaz kılarken meneden kimseye ne dersin? Ya hıdayet üzere ise; veya takvayı emrederse ne dersin? Yalanladı ve dönüp gitti ise ne dersin? Bilmez mi ki Allah görüyor? Hayır, eğer vazgeçmezse mutlaka alnına yapışacağız, yalancı, günahkar alnına.. O meclisini çağırın biz de zebanileri çağıracağız. Hayır, ona itaat etme"(1) ayet-i kerimelerini indirdi.

Ubeydullah kendi hadisinde bunu ziyade etti ve "ona ne emretti ise etti" dedi.

İbn-ül Abdîl-A'la da:"Meclisini, yani kavmini çağırın..." ibaresini ziyade etti.

'Fethu'l-Bârî' adlı eserinde İbn Hacer şöyle diyor:

"Ebu Cehl hakkındaki azab tehdidi şiddetli olmuştur. Bunun misli kendisi

92- Müslim, 4/2154, 25- Münafıkların sıfatları ve hükümleri bahsi, 6- "Gerçekten insan zenginliğini görünce azar..." ayet-i kerimesi babı.

1) Alak Suresi: 6 - 19

namazda olduğu sırada Resulullah (a.s.)'ın sırtına develerin eşlerini (ceninin ana rahmindeki zarı) atan Akabetü'bnü Ebi Muayt hakkında vaki oldu denilse de bu öyle değildir. Bunun sebebi ise, Resulullah (a.s.) namaz kılariken, her ne kadar onların her ikisi de mutlak manada ona eziyet etmede birlik olsalar da, Ebu Cehil bu hareketiyle Nebi (a.s.)'yi tehdit etmiş, ona itaat eden kimseler yanında iddiada bulunmuş ve mübarek boyunlarına basma isteğini açıkça söylemişti. Onun bu iddiasında, gerçekten onu yapması halinde, cezanın hemen verilmesini gerektiren bir aşırılık vardır. Zira develerin eşlerinin necisliği tahakkuk etmemiştir. Hakikaten Akabetü'bnü Ebi Muayt, Resulullah (a.s.)'ın, kendisi ve fiilinde ona iştirak edenler hakkındaki bedduaları sebebiyle cezalandırıldı da hepsi de Bedir günü katledildiler."

۹۳- رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ خَالِدِ بْنِ سَعِيدٍ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْعَاصِ بْنِ أُمَيَّةَ مَرَضَ فَقَالَ: لَيْنَ رَفَعَنِي اللَّهُ مِنْ مَرَضِي هَذَا لَا يَغِيذُ إِلَهُ أَيْنَ أَبِي كَبْشَةَ يَنْطَلِقُ مَكَّةَ أَبَدًا، فَقَالَ خَالِدُ بْنُ سَعِيدٍ عِنْدَ ذَلِكَ: اللَّهُمَّ لَا تَرْفَعْنِي. فَمُتُّ فِي مَرَضِي ذَلِكَ.

93- Hakim (Ebu Abdullah)'ın Halid İbnü Said (r.a.)'den rivayetince göre (Halid) şöyle demiş:

"Said ibn'ül-As İbn-i Ümeyye hastalanmıştı. Bu sebeble:

"Eğer Allah bana şu hastalığımдан dolayı şifa verir (de beni ayağa kaldırır)sa, Mekke havalesinde İbnü Ebi Kebşe'nin(1) ilahına asla ibadet edilmeyecek.(2) demiş. Bunun üzerine Halid ibn Said o anda:

"Ey Allah'ım, ona şifa verip de ayağa kaldırma" karşılığında bulunmuş. Az sonra da Said İbnü'l-As bu hastalığından ötürü vefat etmiş.

۹۴- رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَنْأَوْنَ عَنْهُ﴾ قَالَ: نَزَلَتْ فِي أَبِي طَالِبٍ، كَانَ يَنْهَى الْمُشْرِكِينَ أَنْ يُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ، وَيَتَّبَعُوا عَمَّا جَاءَ بِهِ.

93- Müstedrek, 3/249, Hafı ez-Zehbi 'Telhis'inde bu hadis hakkında sukut edip birşey söylememiştir.

1) 'İbnü Ebi Kebşe' sözüyle Hz. Muhammed (a.s.) kastedilmektedir. Arablar bununla Peygamber'i siki babasına nisbet ediyorlardı.

2- Müşrik'in bu şekilde nezretmesi, müşriklerin kendilerinin Hak üzere olduklarına ne derece güvendiklerine delalet ediyor. Bu ise Resulullah (a.s.)'ın cahiliyye inancını değiştirme uğrunda karşılaşmış olduğu güçlüğü anlatır.

Halid ibn Said (r.a.)'ın: Babasına yapmış olduğu bu beddua, Resulullah (a.s.)'ın, ashabının bu dine karşı olan halis ve şiddetli sevgilerinin belirtileriydi.

94- Hakîm, Abdullah ibn-i Abbas (r.a.)'dan rivayet etmiştir. Abdullah: Allah (c.c.)'ın:

"Onlar, hem (insanları) Peygamberden vaz geçirmeğe çalışırlar, hem de kendileri ondan uzaklaşır (davetine icabet etmez)ler"(1) ayetî kerimesi hakkında "Bu, Ebu Talib hakkında nazil oldu. O, hem Resulullah (a.s.)'a müşriklerin eziyet etmelerine engel olur, hem de kendisi onun Allah katından getirdiği şeylerden uzaklaşır (icabet etmez)di." demiştir.

٩٥- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ - رَحِمَهُ اللَّهُ - قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ زَيْدٍ بْنَ عُمَرَ فِي مَسْجِدِ الْكُوفَةِ يَقُولُ: وَاللَّهِ لَقَدْ رَأَيْتُنِي وَإِنَّ عَمَرَ لَمَوْفِقِي عَلَى الْإِسْلَامِ قَبْلَ أَنْ يُسْلِمَ عُمَرُ، وَلَوْ أَنَّ أَحَدًا إِرْفَضَ لِلَّذِي صَنَعْتُمْ بِعُمَانَ لَكَانَ مَخْفُوقًا أَنْ يُرْفَضَ.

95- Buhari, Kays ibn-i Ebi Hazim (r.a.)'dan rivayet etmiştir. Kays, Said ibn-ül Amr'ı Kufe mescidinde:

"Vallahi ben, Ömer müslüman olmazdan önce, müslüman olduğum için (tahkir etmek ve İslamdan dönmeye mecbur etmek için) Ömer'in beni sınıksa bağladığını hatırlıyorum. Şayet sizin Osman'a yaptığınız şey sebebiyle bir kimse ayrılacak olsaydı, elbette ayrılması yerinde olurdu" derken işittim, demiştir."

٩٦- رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَقَدْ أَخَفْتُ فِي اللَّهِ وَمَا يَخَافُ أَحَدٌ، وَلَقَدْ أَوْذَيْتُ فِي اللَّهِ وَمَا يُؤْذِي أَحَدٌ. وَلَقَدْ أَتَيْتُ عَلَى ثَلَاثُونَ مِنْ بَنِي بَنِي وَمَا لِي وَلَيْلَالٍ طَعَامَ يَأْكُلُهُ ذُو كَبِيرٍ إِلَّا شَيْءَ بَوَارِهِ إِبْطُ بِلَالٍ».

96- Tirmizi'nin, Enes (r.a.)'den rivayetine göre Mûşarun ileyh şöyle demiş: Resulullah (a.s.):

"Benim, Allah yolundan korkutulduğum kadar, hiç kimse korkutulmadı. Ve Allah yolunda bana eziyet edildiği kadar hiç kimseye eziyet edilmedi. Üzerim-

94- Müstedrek, 2/315, Hakîm: "Bu hadis Buhari ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir." deniş ve Zehebi de bunu sahih kabul etmiştir.

95- Buhari, 7/176, 63- Ensarın menkıbeleri bahsi, 34- Said ibn Zeyd'in müslüman oluşu babı.

96- Tirmizi, 4/645, 38- Kıyametin sıfatı bahsi, 34- "Harun ibn İshak bize haber verdii" babı. Tirmizi: "Bu hadis hasendir, garibdir." demiştir.

Ibn Mace, 1/54, 1- Mukaddime, 11-Resulullah (a.s.)'ın ashabının faziletleri hakkında bir bab. Hadis pevhid'yle hasendir. Bunu Ibn Hibban da rivayet etmiştir. el-İhsan, 8/82

1) Enam Suresi: 26

den gecesi ve gündüzüyle otuz gün geçti ki, bana ve Bilal'e, Bilal'in koltuğunun gizlediği (koltuğunun altında taşıyacağı kadar) bir şeyden başka ciğeri bulunan bir yaratığın yiyebileceği bir yiyecek yoktur" buyurmuştur.

Bu hadisin manası şudur: Resulullah (a.s.) beraberinde Bilal (r.a.) olduğu halde Mekke'den kaçmak üzere çıktığı zaman, Bilal'in yanında yiyecek olarak koltuğunun altında ancak taşıyacağı kadar bir şeyler vardı.

٩٧- رَوَى أَبُو يَعْلَى عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: اجْتَمَعَتْ قُرَيْشٌ لِلنَّبِيِّ ﷺ يَوْمًا، فَقَالَ: أَنْظَرُوا أَعْلَمَكُمْ بِالسِّحْرِ وَالْكَهَانَةِ وَالشَّيْخِ، فَلَيَاتِ هَذَا الرَّجُلَ الَّذِي قَدْ فَرَّقَ جَمَاعَتَنَا، وَشَتَّ أَمْرَنَا، وَعَابَ دِينَنَا، فَلْيَكَلِّمْنَاهُ وَلْيَنْظُرْ مَا يَرُدُّ عَلَيْهِ، قَالُوا: مَا نَعْلَمُ أَحَدًا غَيْرَ عُتْبَةَ ابْنِ رَبِيعَةَ، قَالُوا: أَنْتَ يَا أَبَا الْوَلِيدِ، فَأَنَاهُ عُتْبَةُ فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ أَنْتَ خَيْرٌ أَمْ عَبْدُ اللَّهِ؟ فَسَكَتَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، قَالَ: فَإِنْ كُنْتَ تَزْعُمُ أَنَّ هَؤُلَاءِ خَيْرٌ مِنْكَ قَدْ عَذَّبُوا الْأَلِهَةَ الَّتِي عِثْتُ، وَإِنْ كُنْتَ تَزْعُمُ أَنَّكَ خَيْرٌ مِنْهُمْ فَكَلِّمْ حَتَّى نَسْمَعَ قَوْلَكَ، أَمَا وَاللَّهِ مَا رَأَيْنَا سَخِطَةً أَثَامَ عَلَى قَوْمِكَ مِنْكَ، فَرَفَّتْ جَمَاعَتُنَا، شَتَّ أَمْرَنَا، وَعِثْتُ دِينَنَا، وَفَضَحْنَا فِي الْعَرَبِ حَتَّى طَارَ فِيهِمْ أَنَّ فِي قُرَيْشٍ سَاجِرًا، وَأَنَّ فِي قُرَيْشٍ كَاسِيًا، مَا يَنْتَظَرُ إِلَّا مِثْلَ صَنِيعَةِ الْحَبْلِيِّ بِأَنْ يَقَوْمَ بَعْضُنَا لِبَعْضٍ بِالسُّيُوفِ حَتَّى تَتَفَانَى. أَيُّهَا الرَّجُلُ: إِنْ كَانَ إِنَّمَا بِكَ الْحَاجَةُ جَمْعًا لَكَ مِنْ أَمْوَالِنَا حَتَّى تَكُونَ أَغْنَى قُرَيْشٍ رَجُلًا، وَإِنْ كَانَ إِنَّمَا بِكَ الْبَاءَةُ فَاخْتَرِ أَيَّ نِسَاءِ قُرَيْشٍ فَزَوِّجْكَ عَشْرًا، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَفَرَعْتَ؟» قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «حَمَّ * قَزِيلٌ مِنَ الرُّحْمَنِ الرَّحِيمِ» حَتَّى بَلَغَ «لَإِنْ أَعْرَضُوا فَقُلْ أُنْذَرْتُكُمْ صَاعِقَةً مِثْلَ صَاعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَ» فَقَالَ عُتْبَةُ: حَسْبُكَ، مَا عِنْدَكَ غَيْرَ هَذَا؟ قَالَ: لَا، فَرَجَعَ إِلَى قُرَيْشٍ فَقَالُوا: مَا وَرَاءَكَ؟ فَقَالَ: مَا تَرَكْتُ شَيْئًا أَرَى أَنَّكُمْ تَكَلِّمُونَهُ بِهِ إِلَّا كَلَّمْتُهُ، قَالُوا: هَلْ أَجَابَكَ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: وَالَّذِي نَصَبَهَا نَبِيَّةٌ مَا فَهِمْتُ شَيْئًا مِمَّا قَالَ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: أُنْذَرْتُكُمْ صَاعِقَةً مِثْلَ صَاعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَ، قَالُوا: وَبِئْسَ الْكَلِمَةُ لِرَجُلٍ بِالْعَرَبِيَّةِ فَلَا تَدْرِي مَا قَالَ، قَالَ: لَا، وَاللَّهِ مَا فَهِمْتُ شَيْئًا مِمَّا قَالَ غَيْرَ ذِكْرِ الصَّاعِقَةِ.

97- Ebu Ya'la (el-Mûsîlî), Cabir ibn-ü Abdullah (r.a.)'dan şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Bir gün Kureyş (müşrikleri), Nebi (a.s.)'nın durumunu görüşmek üzere Darun Nedve'de toplandılar. (Birisi) sihri, kahinliği ve giiri en iyi bilene baktınız. Topluluğumuzu parçalayan, düzenimizi bozan ve dinimize dil uzatan şu adama varıp onunla görüşsün. Ve vereceği cevabı dinlesin" dedi. Kureyş müşrikleri:

"Utbe ibn-i Rebia'dan başka (onunla konuşabilecek uygun bir kimse bilmiyoruz" dediler. Müşrikler:

"Sen, ya Ebe'l-Velid (git de onunla konuş) dediler"(1) Bunun üzerine Utbe, Resulullah (a.s.)'in yanına gelerek:

"Ya Muhammed! Sen mi daha hayırlısın, yoksa (baban) Abduliah mı?" dedi. Resulullah (a.s.) cevap vermeyip sustu. Utbe bu defa:

"Sen mi daha hayırlısın, yoksa Abdulmuttalib mi?" dedi. Resulullah (a.s.) yine sukut etti. Bunun üzerine Utbe:

"Şayet onların senden daha hayırlı olduğunu söyleyecekse, muhakkak ki, onlar da senin ayıpladığın ilahlara ibadet ediyorlardı. Yok eğer, senin onlardan daha hayırlı olduğunu iddia ediyorsan, konuş da (söylediğin) sözünü duyayım. Ancak Allaha yemin ederim ki, kavmine karşı senden daha fazla uğursuzluk getiren bir bela görmedik. Cemaatımızı parçaladın, düzenimizi bozdun, dinimizi ayıpladın, bizi araplar arasında rezil-rüsvay eyledin. Hatta araplar arasında Kureyş'in içinde bir sihirbaz, bir kahin çıktığı (dirdi-koduları) dolaşmaya başladı. Aruk birbirimizi yok edinceye kadar kılıçlarla birbirimize girmek suretiyle dişi develerin saldırısı gibi bir baskandan başka yapacak birşey kalmadı.

Ey adam, eğer mala ihtiyacın varsa, seni Kureyş'in en zengini yapıncaya kadar kendi mallarımızdan sana mal verelim. Yok eğer amacın evlenmekse, Kureyş'den dilediğin kadını seç, seni on kez evlendirelim" dedi. Bunun üzerine Resulullah (a.s.), Utbe'ye:

"(söyleyeceklerini) Bitirdin mi?" dedi. Utbe:

"Evet, bitirdim" cevabını verdi. Ravi rivayetine devamla diyor ki: Resulullah (a.s.):

97- Heysemi, Mecmaü'z-Zevaid'inde (6/19) şöyle dedi: "Bu hadisi, Ebu Ya'la rivayet etmiştir. İsnadında el-Ecleh el-Kindî vardır. Bunu Yahya ibn Main ve başkaları sika kabul ederken, Nesai ve diğerleri de zayıf saymıştır. Geri kalan ravileri sikadır. İbn'ül-Hacer 'el-Kindî hakkında el-Takrib' adlı eserde "o sadık, doğru sözlüdür" demıştır. 1/49. Bu sebeble, inşaallah, hadis hasendir. Ve ayrıca İbn İshak'ın ceyyid bir isnadla mürsel olarak rivayet ettiği hadis bunun sıhhat şartını artırmaktadır. 1/313
1) Ebu'l-Velid: Utbe bin Rebia'nun künyesidir.

"Şayet yüz çevirirlerse, de ki; sizi Ad ve Semud'un başına gelen) şiddetli azab gibi bir azab ile uyarıyorum" kavline varıncaya kadar "Hâ, Mîm. Bu Kur'an Rahman, Rahim tarafından indirilmedi..." (1) ayeti kerimelerini okudu. Bundan sonra Utbe:

"Yeter, yeter, bundan başka söyleyecek bir şeyin var mı?" diye sordu. Resulullah (a.s.):

"Hayır, yok" cevabını verdi. Sonra Utbe, Kureyş'li müşriklerin yanına dönünce ona:

"Ne haber getirdin? (anlat bakalım)" dediler. Bunun üzerine Utbe:

"Sizin O'na söyleyeceğinizi düşündüğüm her şeyi ona söyledim." dedi. Müşrikler:

"Sana cevap verdi mi?" dediler. Utbe:

"Evet cevap verdi" dedi. Ve şunu ilave etti:

"Kâbe'nin sahibine yemin ederim ki, söylediklerinden hiç bir şey anlamadım. Şu kadar var ki, o şöyle dedi (ancak onu anlamadım): "Sizi Ad ve Semud kavminin şiddetli azabı gibi bir azab ile uyarıyorum" Kureyş müşrikleri Utbe'ye:

"Sana yazıklar olsun! Bir adam seninle arabça olarak konuşuyor sen onun ne söylediğini anlamıyorsun" dediler. Utbe:

"Vallahi söylediklerinden hiç bir şey anlayamadım. Ancak "azab" demesi harîç" dedi.

Bir Açıklama

Olgun ve mükemmel bir davetçi, yaşadığı dönem içinde İslamın ve müslümanların maslahatı için düşmanlarla karşılıklı görüşme kapısını kapatmamalıdır. Zira Resulullah (a.s.), herhangi bir kimse ile ikili görüşme kapısını hiç bir zaman kapatmıyordu. Fakat Resul-ü Ekrem hangi görüşmesi olursa olsun Hakk'ı söyler, Allah'a davet eder ve İslamın ve müslümanların maslahatını yerine getirirdi.

٩٨- رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ، أَنَّ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: أُنْزِلَتْ ﴿عَبَسَ وَتَوَلَّى﴾ فِي ابْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ الْأَعْمَى، أَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، فَجَعَلَ يَقُولُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أُرِشِدْنِي - وَعِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْ عُظَمَاءِ الْمُشْرِكِينَ - فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَغْرُضُ عَنْهُ وَيُقْبِلُ عَلَى الْأَخِيرِينَ، وَيَقُولُ: «أَتَرَى بِمَا أَقُولُ بَأْسًا؟» فَيَقَالُ: لَا، قَبِي هَذَا أَنْزَلَ.

98- Tirmizî'nin Urvetü'l-betü-z-Zübeyr İbn'ül-Avvam (r.a.)'dan rivayetine göre Hz. Aişe (r.a.) şöyle demiş:

"Kaşlarını çatı ve yüz çevirdi"(1) ayeti kerimesi âma Abdullah İbn Umur-ı Mektum hakkında indirildi. O, Resulullah (a.s.)'a gelmiş ve "Ya Resulullah beni irşad et" demişti. Resulullah (a.s.)'ın yanında ise müşriklerden bir adam vardı. Bu sebeble Resulu Ekrem (a.s.) âma'dan yüz çevirip ötekine yönelmekte ve "söylediklerimde herhangi bir zarar görüyor musun?" demekte idi. O da "hayır" diyordu. İşte (ayet) bu olay hakkında indirildi."

Bir Açıklama

Bu olay davet açısından sonuna kadar ibret alınması gereken bir olaydır. Çünkü Kur'ana Kerim bu olayı tescil etmiştir. Çünkü o, Allah'a davet konusunda sürekli tekrarlanacak bir örnek teşkil ediyordu. Bu tür olaylar, yüksek derecede yapılan hatalardan biridir. Zira davetçiler, devamlı olarak, bazan davete icabet edenlerin haklarını ihmal ederler. Halbuki çoğu zaman yenilere verilen değer kadar yeni kimseler davete karşılık vermez. Önemli bir sıfat olan, insana değer verme özelliği yitirilmiştir olur. İslami amelin önde gelen prensiplerinden biri kazanç elde etmeyi düşündür hale gelmektir. Bu ise asıl elde bulunan ana sermayeyi yitirme anlamına gelir. Sonra halkın önder ve liderlerine doğru erken yönelme arzuları, İslamda asıl değildir. Geçerli olan adete göre, ümmet içinde hakiki önderlik ve komutanlık teşkili için katılanlar üzerinde ısrarla durmaktır. Önemli olan ruhların mele-i a'laya bağlı kalması için vacib olan, kesintisiz olarak davetin içinde olanlara ve cemaatin saflarının sağlamlığına dikkat etmektir.

۹۹- رَوَى الطَّبْرَانِيُّ وَأَبُو يَعْقُوبَ عَنْ عَقِيلِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ قَالَ: جَاءَتِ قُرَيْشٌ إِلَى أَبِي طَالِبٍ فَقَالُوا: يَا أَبَا طَالِبٍ إِنَّ ابْنَ أَخِيكَ يَأْتِينَا فِي أَقْبَتِنَا وَفِي نَادِيْنَا فَيَسْمِعُنَا مَا يُؤْذِينَا بِهِ، فَإِنْ رَأَيْتَ أَنْ تَكْفَهُ عَنَّا فَأَفْعَلْ. فَقَالَ لِي: يَا عَقِيلُ اتِّمَسَّ لِي ابْنُ عَمِّكَ، فَأَخْرَجْتُهُ مِنْ كَسْبِهِ مِنْ أَكْبَاسِ أَبِي طَالِبٍ، فَأَقْبَلَ يَمْشِي مَعِيَ يَطْلُبُ الْقِيَاءَ يَمْشِي فِيهِ فَلَا يَقْدِرُ عَلَيْهِ، حَتَّى انْتَهَى إِلَى أَبِي طَالِبٍ فَقَالَ لَهُ: يَا ابْنَ أُمِّي وَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ أَنْ كُنْتُ لِي لِمُطَاعًا، وَقَدْ جَاءَ قَوْمُكَ يَزْعُمُونَ أَنَّكَ تَأْتِيهِمْ فِي كَعْبَتِهِمْ وَفِي نَادِيهِمْ تُسْمِعُهُمْ مَا يُؤْذِيهِمْ، فَإِنْ رَأَيْتَ أَنْ تَكْفَ عَنْهُمْ، فَخَلِّقْ يَبْصَرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَقَالَ: وَاللَّهِ

98- Tirmizî, 51432, 48- Kur'an'ın tefsiri bahsi., 73- Abese suresinin tefsirinden bir bab. Tirmizî: "Hadis hasen-garibdir" dedi.

Muvatta, 1/203, 15-Kütübü'l-Kur'an, 4-Kur'an'da varid olan şeyler babı. Bunu İbn-i Hibban da sahih saymıştır. Mevarid/1769.

1) Abese Suresi: 1

مَا أَنَا بِأَقْدَرُ أَدْعَ مَا يُبِشُّ بِِي مِنْ أَنَّ يُشْجَلَ أَحَدُكُمْ مِنْ هَذِهِ الشَّمْسِ شُعْلَةً مِنْ نَارٍ،
قَالَ أَبُو طَالِبٍ: وَاللَّهِ مَا كَذَبَ ابْنُ أُبَيٍّ قَطُّ إِرْجُوا رَاشِدِينَ.

99- Taberani ve Ebu Ya'la'nın, Akil İbn-i Ebu Talib (r.a.)'den rivayetleri-ne göre Akil şöyle demiş:

"Kureyş, Ebu Talib'in yanına gelerek:

"Ey Ebu Talib! Gerçekten kardeşinin oğlu avlularımızın ve meclislerimizin içerisine kadar geliyor ve bizi rahatsız edecek şeyler söylüyor. Şayet onu men edebilirsen, bunu yap" dediler. Bunun üzerine Ebu Talib bana:

"Ya Akil, amcamın oğlunu bana getir" dedi. Ben de gidip O'nu, Ebu Talib'in evlerinden birinden çıkardım. Sonra içerisinde yürümek için gölge(lik bir şey) arayarak benimle birlikte yürüyerek geldi. Fakat gölge(lik bir şey) bulamadı. Nihayet Ebu Talib'in huzuruna vardı. Ebu Talib O'na (a.s.):

"Ey kardeşimin oğlu, vallahi bana (davadan vazgeçme konusunda) itaat ettiğini görmedim. Fakat kavmin gelmiş senin Kabelelerine ve meclislerine varıp kendilerine, onları rahatsız edecek şeyler işittirdiğini iddia ediyorlar. Eğer onlardan uzak durmayı kabul edersen (bunu yap)" dedi. Bunun üzerine Resulullah (a.s.) gözlerini semaya dikerek:

"Vallahi (amca) dedi, ben kendisi ile gönderildiğim davayı bırakmaya sizden birinizin şu güneşten (bir parça koparıp) ateş yakmasından daha muktedir değilim.(1) Sonra Ebu Talib müşriklere:

"Vallahi, kardeşimin oğlu hiçbir zaman yalan söylememiştir, artık güle güle dönüp (gidebilirsiniz)" dedi.

۱۰۰- رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - ، أَنَّ أَبَا جَهْلٍ قَالَ لِلنَّبِيِّ ﷺ : إِنَّا لَأَنكَذِبُكَ وَلَكِنْ نَكُذِّبُ بِمَا جِئْتَ بِهِ، فَأَنزَلَ اللَّهُ: ﴿لَا تَنهَمُ لَا يَكْتُوبُكَ وَلَكِنْ لِلظَّالِمِينَ بَأْتَاتِ اللَّهُ يَجْعَلُونَ﴾.

100- Tirmizi'nin Ali İbn Ebi Talib (r.a.)'den rivayetine göre: Ebu Cehl,

99- Heysemi: Mecmaüzzevaid adlı eserinde (6/14) şöyle demiştir: "Bu hadisi Taberani 'Mecmaul evsat ve kebir'inde; Ebu Ya'la ise, hadisin başından az bir kısmını ihtisar ederek müsnedinde rivayet etmiştir. Ebu Ya'la'nın ricali sahîh hadis ricaline uygundur". el-Mu'cemül-Kebir, 17/192.

1) Resulullah (a.s.) bununla, "Sizin güneşten herhangi bir parça koparıp da onunla ateş yakmanız nasıl imkansız ise, benim de kendisiyle gönderildiğim davayı bırakmam o şekilde imkansızdır" demek istemiştir. (Allah muradını daha iyi bilir. Çev.)

Nebi (a.s.)'ye gelerek:

"Biz senin şahsını tekzip etmiyoruz, ancak getirdiğin dini yalanlıyoruz" dedi. Ve bunun üzerine Allah (c.c.):

"Onlar seni tekzip etmiyor, fakat zalim (kafirler)ler Allah'ın ayetlerini bile bile inkar ediyorlar."(1) ayet-i kerimelerini indirdi."

Bir Açıklama

Vahiy, vahyin kesilmesi, arkasından inzar emri, hemen ardından gizli ve ferdi davet, peşinden toplu ve aşikare davet, derken Habeşistan'a yapılan hicretler, Hz. Hamza ve Hz. Ömer İbn'ül-Hattab'ın müslüman olmaları... Bunlar bi'setten sonra meydana gelen altı yıllık olayların en önemlileridir.

Vahyin kesintiye uğraması olayı -Racih olan kavle göre- altı ay ve birkaç gün devam etmiştir. Sonra *"Ey örtüsüne bürünen Peygamber. Kalk da sana inanmayanları Allahın azabı ile inzar et"*(2) ayet-i kerimleri nazil oldu. Bu ayetlerin nüzulundan sonra Resulullah (a.s.) gizli ve ferdi olarak davet görevine başladı. Bu hal üç yıl devam etti. Sonra açık davetle emrolundu. Bundan sonra Nebi (a.s.) en yakın akraba ve aşiretünden başlayarak davetini açığa vurdu. Resulullah (a.s.)'ı davet, eğitim, talim ve ibadet için gizli bir mekan olarak Darü'l Erkamı merkez olarak kullanmaya başladı. Çünkü Kureyş müşriklerinin zulüm, işkence ve direnişleri giderek şiddetlenmişti. Resulullah (a.s.)'ın, Darul-Erkam'ı merkez edinmesi bi'setin beşinci yılının başında olmuştur. Beşinci senenin recep ayında ilk sahabî kâfilisi Habeşistan'a hicret ediyordu. Bunlar oniki erkek ve dört kadından meydana geliyordu. Aynı yıl şevval ayında, kendilerine Kureyş'in müslüman olduğu söylentilerinin gelmesi üzerine bunlar geri dönmüştü. Ama böyle olmadığını anlayanca bir kısmı tekrar Habeşistan'a döndü, bir kısmı da gizli olarak Mekke'ye ve civarlarına girdiler. Kureyş'in zulüm ve işkenceleri daha da artmıştı. Bunun için Habeşistan'a ikinci kez hicret olayı yaşandı. Bu hicrete iştirak edenler seksenüç erkek onsekiz veya ondokuz kadından oluşuyordu. Anlaşıldığı kadarıyla, ikinci hicret birden fazla olmuştur. Racih olan kavle göre, Hz. Hamza ile Hz. Ömer (r.a.)'in müslüman olmaları Habeşistan'a yapılan ikinci hicretten sonra veya bi'setin altıncı yılından sonraya rastlamıştır. Nakledi-

100- Tirmizi, 5/261, 48- Kur'an'ın tefsiri bahsi, 7- En'am suresinden bir bab. Hadis: Sahih hadistir. Hakim bunu şu lafızlarla rivayet etmiştir: *Şüphesiz sen sıla-i rahmeder, doğru söz söylersin, biz senin şahsını tekzip etmiyoruz, ancak getirdiğin şeyi yalanlıyoruz...*. Hakim: *"Bu hadis Buhari ve Müslim'in şarhlarına göre sahihdir. Fakat ikisi de onu tahric etmemişlerdir"* dedi. Zehebi de: *"Biz Naciye'den hiçbir şey rivayet etmeyiz"* demiştir. İbnü Hacer ise: *Naciye, Ali'den rivayetinde sikadır, demiştir. (Naciye: Hadisin senedinde yer alan Naciye ibn Ka'b'dir. Çev.)*

1) Enam Suresi: 32

2) Müddesir Suresi: 1 - 2

len rivayetler, Hz. Ömer (r.a.)'in erkek olarak otuz dokuz, kadın olarak yirmi üçüncü kişiden; veya erkek olarak kırk, kadın olarak onbirinci kişiden, yahud da otuzüçüncü kişiden sonra müslüman olduğunu zikrediyor. Bu rakamlarla Habeşistan'a hicret eden sahabe sayısının araları birleştirilirse, tamamının yaklaşık olarak yüz kişi civarında olduğunu anlarız. Hz. Ömer (r.a.)'in İslamiyeti kabulü ya iki hicret arasında olmuş ve bu sebeble İslamın davetü yayılmış ya da ikinci hicret olayından sonra meydana gelmiştir. Lakin ikinci hicret olayı defaaten olmakta ve bu hicrete iştirak edenlerin sayısı zikredilen rakamlardan oluşmaktadır.

Hz. Ömer (r.a.) müslüman olmadan evvel, müslümanlar Kabe civarında namazlarını kılamazlardı. Ömer İbn'ül-Hattab (r.a.) İslama girince o, Kureyşlilerle mücadeleye girişti. Hatta kendisi Kabe'de namaz kıldı ve onunla birlikte müslümanlar da kıldılar. Çünkü Müslümanlar Hz. Ömer ve Hz. Hamza (r.a.)'nın İslama girişiyle kuvvet bulmuşlardı. Artık açıkça Kur'an okuyabiliyorlardı. Halbuki bundan önce Kur'anı açıkça okumak mümkün olamıyordu. Bundan sonra İslam giderek yayıldı ve müslümanların sayıları günden güne çoğalmaya başladı.

١٠١- رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ الْأَرْقَمِ، أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: أَنَا ابْنُ سُبْعٍ الْإِسْلَامَ، أَسْلَمَ أَبِي سَابِعَ سَبْعَةً، وَكَانَتْ دَارُهُ عَلَى الصَّفَا هِيَ الدَّارُ الَّتِي كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَكُونُ فِيهَا فِي الْإِسْلَامِ، وَفِيهَا دَعَا النَّاسَ إِلَى الْإِسْلَامِ. فَاسْلَمَ فِيهَا قَوْمٌ كَثِيرٌ، وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ لَيْلَةَ الْاِثْنَيْنِ فِيهَا: «اللَّهُمَّ ائِزْزِ الْإِسْلَامَ بِأَحَبِّ الرِّجَالَيْنِ إِلَيْكَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ أَوْ عُمَرُ بْنُ هِشَامٍ»، فَجَاءَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ مِنَ الْغَدِ بُكْرَةً فَاسْلَمَ فِي دَارِ الْأَرْقَمِ وَخَرَجُوا مِنْهَا وَكَبَّرُوا وَطَافُوا بِالنَّبِيِّ ظَاهِرِينَ، وَدُعِيَتْ دَارُ الْأَرْقَمِ دَارَ الْإِسْلَامِ.

101- Hakim'in, Osman İbn'ül-Erkam (r.a.)'dan rivayetine göre Osman şöyle diyormuş:

"Ben İslama giren yedi kişiden biriydim. Babam da yedi kişinin yedincisi olarak müslüman olmuştu. Evi Safa tepesinde idi. Bu, Nebi (a.s.)'nin İslam döneminde içinde kaldığı evdir. Peygamber, insanları İslama bu evde çağırırdı.

101- Müstedrek, 3/502, Zehebi bu hadis hakkında sukut etmiştir. Hadisin son kısmı Tirmizi'de mevcuttur. 5/617, 50- Kitab'ül-Menakıb, 18-Ömer İbn'ül-Hattab'ın menkıbeleri hakkında bir bab.

Tirmizi: "Bu hadisi hasendir, sahihdir, garibdir." demiştir. Bu hadisi İbn Hibban da sahih kabul etmiştir.

Binaenaleyh orada bir çok kimse müslüman oldu. Resulullah (a.s.), pazartesi gecesi bu evde: "Allahım şu iki adamdandır, Ömer ibn'ül-Hattab veya Amr İbn-i Hişam'dan sana en sevgili olanı ile islâmı aziz kıl" diye dua etti. Hemen ertesi gün sabah erkenden Ömer ibn'ül Hattab gelerek Erkam'ın evinde müslüman oldu. (sonra) Hep birlikte evden çıktılar. Açığa çıkarak tekbir getirerek Kabe'yi tavaf ettiler. Erkam'ın evi, darul-İslam diye isimlendirilir (anılır)dı.."

Bir Açıklama

Bu hadis, Erkam'ın evinin merkez edilişinin İslâmın ilk günlerine dayandığına işaret etmektedir. Çünkü Erkam, İslâma giren yedi kişinin yedincisiydi. Evi de gizli ve ferdi davete mekanlık ediyordu. Buna göre bu durumda Darul Erkam'ın merkez edinilmesi çok daha öncelerine dayanması gerekir. Ömer İbn'ül-Hattab'ın bu evde müslüman olması; Darul Erkam'ın daha önceden davetin merkezi olarak kullanıldığını göstermektedir.

Dr. Mustafa Sabai (r.a.) şöyle diyor:

"Davetçiler, davetlerine olan imanlarını artırmak, davetin metodlarını, üslûb ve adabını öğretmek için muhtelif zaman aralıklarıyla mutlaka hergün veya her hafta yardımcılarıyla bir araya gelmelidirler. Ancak kendisi ve cemaatın hususunda, onlarla alenen biraraya gelmekten korkulduğu zaman bâtilün askerlerinin surlarını toplayıp hepsinin işini bitirmemesi veya kendilerine karşı zulüm ve işkencelerini artırmamaları için onlarla gizlice bir araya gelmesi gerktir."

Biz de Resulullah (a.s.)'ın Darul-Erkamı merkez olarak kabul etme düşüncesinden, içerisinde davetçilerin toplanması için davet merkezlerinin bulunmasının zaruri olduğu sonucuna varıyoruz.

HABEŞİSTAN'A HİCRET

Müslümanların gördükleri eziyetler şiddetlenmiş, onlardan bir kısmını hi-maye edenler olmuşsa da bir kısmı korumasız kalmıştı. Korumasız kalanların ibadet hürriyetini elde edebilmeleri için bir ümit ışığı doğmuş, âdil bir hüküm-darın yönettiği Habeshistan'a hicret fikri ortaya atılmıştı.

Bu sıralar Hz. Ömer (r.a.) ve Hz. Hamza (r.a.) müşriktiler. Hz. Muhammed (a.s.)'e peygamberliğin gelmesinin yedinci yılındaki, müşriklerin ekonomik ab-lukasından önce, Habeshistan'a hicretin başladığı sıralarda ise yeni müslüman ol-muşlardı.

Hz. Ömer (r.a.) ve Hz. Hamza (r.a.)'nın müslüman olmalarıyla birlikte orta-ya çıkan yeni durum, Kureyş'i yeni düşünce ve tuzaklara yönetmişti. Müslü-manlara uyguladıkları ekonomik abluka, bu tuzaklardan biriydi. Kafirler, her vesileyle müslümanlar üzerinde değişik eziyet metodları uyguluyorlardı. Resu-lullah (a.s.) ise hac mevsimlerinde gerek toplu, gerekse ferdi olarak karşılaştığı insanlara İslam'ı tebliğe devam ediyordu.

Habeshistan'a ilk hicret, Resulullah (a.s.)'a peygamberliğin gelişinden sonra-ki beşinci senede olmuştu. Bu ilk hicrette Habeshistan'a oniki erkek ve dört kadın sığınmıştı. Bunlardan bazıları necm suresinin okunması sırasında müşriklerin secde ettiği haberi üzerine Mekke'ye geri döndüler. Ancak orada durumun daha da şiddetlenmiş olduğunu görünce Habeshistan'a ikinci kez hicret edildi. İkinci hicrette gruplar halinde seksen üç erkek ve dokuz ya da on dokuz kadın Habe-şistan'a gitti.

١٠٢ — رَوَى الْعَلْبَرَانِيُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَامِرٍ بْنِ رَبِيعَةَ، عَنْ أُمِّهِ كَيْلَى قَالَتْ: كَانَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ مِنْ أَشَدِّ النَّاسِ عَلَيْنَا فِي إِسْلَامِنَا، فَلَمَّا تَهَيَّأْنَا لِلْخُرُوجِ إِلَى أَرْضِ الْحَبَشَةِ، فَاتَى عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ وَأَنَا عَلَى بَعْضِي وَأَنَا أُرِيدُ أَنْ أَتَوَجَّهُ، فَقَالَ:

أَيْنَ يَا أُمَّ عَبْدِ اللَّهِ؟ فَقُلْتُ: أَذِيْتُمُونَا فِي دِينِنَا فَذَهَبُ فِي أَرْضِ اللَّهِ حَيْثُ لَا تُؤْذَى. فَقَالَ: صَحِّبِكُمُ اللَّهُ ثُمَّ ذَهَبَ، فَجَاءَ زَوْجِي عَامِرُ بْنُ رَبِيعَةَ فَأَخْبَرَنِي بِمَا رَأَيْتُ مِنْ رُقَّةَ عُمَرَ، فَقَالَ: تَرْجِيَنَ أَنْ يُسْلِمَ، وَاللَّهِ لَا يُسْلِمُ حَتَّى يُسْلِمَ حِمَارُ الْغَطَّابِ.

102- Taberani, Abdullah bin Amir bin Rebîa (r.a.)'dan o da annesi Leyla'dan rivayet etmiştir:

"Ömer bin el-Hattab müslüman oluşumuza en fazla öfkelenip şiddet gösterenlerin başında geliyordu. Habeşistan'a gümek üzere hazırlandığımızda Ömer bin el-Hattab yanımıza gelmişti. Devemin üzerinde, hareket etmek üzereydim. Bana: "Ey Ümmü Abdullah nereye?" diye sordu. "Dinimiz yüzünden bize eziyet ediniz. Eziyet görmeyeceğimiz bir yere, Habeşistan'a gidiyoruz" dedim. Ömer: "Allah yoldaşınız olsun" diyerek giui. Kocam Amir bin Rabia yanına geldiğinde Ömer'in gösterdiği merhameti anlattım. Bana: "Onun müslüman olacağını mı sanıyorsun? Allah'a yemin ederim ki Hattab'ın eşiği müslüman olur da o olmaz." dedi.

Bu da Habeşistan'a yapılan ilk hicrete kadar Ömer'in henüz müslüman olmadığını göstermektedir.

١٠٣- رَوَى الطَّبْرَانِيُّ عَنْ عُرْوَةَ فِي تَسْمِيَةِ الْبَيْنِ خَرَجُوا إِلَى الْحَبَشَةِ الْمَرْءُ الْأَوَّلَى قَبْلَ خُرُوجِ جَعْفَرٍ وَأَصْحَابِهِ: الزُّبَيْرُ بْنُ الْعَوَّامِ، سَهْلُ بْنُ يَصْيَاءَ، عَامِرُ بْنُ رَبِيعَةَ، عَبْدِ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ، عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ، عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ، مَعَ امْرَأَتِهِ رُقَيْةَ بِنْتُ النَّبِيِّ ﷺ، عُثْمَانُ بْنُ مَطْعُونٍ، مُضْعَبُ بْنُ عُمَيْرٍ، أَبُو حُذَيْفَةَ بْنُ عَتَبَةَ، مَعَ امْرَأَتِهِ سَهْلَةَ بِنْتُ سُهَيْلٍ، وَوَلَدَتْ بِالْحَبَشَةِ مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي حُذَيْفَةَ، أَبُو سَبْرَةَ بْنُ أَبِي رَهْمٍ، مَعَ امْرَأَتِهِ أُمِّ كَلْثُومٍ بِنْتُ سُهَيْلٍ، أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الْأَسَدِ، مَعَ امْرَأَتِهِ أُمِّ سَلَمَةَ.

103- Taberani, Hz. Cafer (r.a.) ve arkadaşlarından önce, Habeşistan'a ilk hicret edenlerin isimlerini Urûc'dan naklediyor:

"Zübeyr bin el-Avam, Sehl bin el-Beydâ, Amir bin Rebîa, Abdullah bin Mes'ud, Abdurrahman bin Avf, Osman bin Affân (yanında eşi olan Hz. Peygam-

102- el-Heysemî, Mecma' ez-Zevaid'de (6/23): "Hadisi Taberani rivayet etmiş, İbn İshak da duyduğunu belirtmiştir. Hadis sahihdir." demiştir.

103- Heysemî, Mecma' ez-Zevaid'de (6/23) şöyle der: "Bu hadisi Taberani el-Kebîr'de mürsel ve leyyin olarak rivayet etmiştir." Bu hadisi, okuyucunun Habeşistan'a yapılan ilk hicrete katılanların isimlerini bilmesi için zikrettik.

berin kızı Rukiyye olduğu halde), Osman bin Maz'un, Mus'ab bin Umeyr, Ebu Huzayfe bin Atebe (Hanımı Sehle bint Suheyl ile birlikte. Sehle, Habeshistan'da doğum yapmış, Muhammed bin Ebu Huzeyfe'yi dünyaya getirmiştir), Ebu Sibre bin Ebi Rehm (Eşi Suheyl, kızı Ummu Kulsum ile birlikte), Ebu Seleme bin Abdulesed (Eşi Ümmü Seleme ile birlikte)".

١٠٤- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: سَجَدَ النَّبِيُّ ﷺ بِالنَّجْمِ، وَسَجَدَ مَعَهُ الْمُسْلِمُونَ وَالْمُشْرِكُونَ وَالْجِنُّ وَالْإِنْسُ.

104- Buhari, İbn Abbas (r.a.)'dan şöyle rivayet etmiştir:

"Necm suresi okundığında, Hz. Peygamber (a.s.) secde etmiş; onunla birlikte müslümanlar, müşrikler, cinler ve insler (insanlar) secdeye kapanmıştı.

Bu secde ediş haberinin ardından, Kureyşliler ve yandaşlarının müslüman olduğu şaylası çıkmış, bu yüzden muhacirlerden bazıları yeniden Mekke'ye dönmüş, ancak şaylanın doğru olmadığını anlayınca bunlardan bir kısmı tekrar hicret etmiş, bir kısmı ise Mekke'de kalıp gizlenmişti."

١٠٥- رَوَى الطَّبْرَانِيُّ وَالْبَزَّازُ عَنْ عُمَيْرِ بْنِ إِسْحَاقَ قَالَ: قَالَ جَعْفَرُ: يَارَسُولَ اللَّهِ افْتَدَنَ لِي أَنْ أَتِيَ لَرَضًا يُعْبَدُ اللَّهُ فِيهَا لَا أَخَافُ أَخْذًا، قَالَ: فَأَذِنَ لَهُ فِيهَا، فَأَتَى النَّجَاشِيَّ.

105- Taberâni ve el-Bezzar'ın, Umeyr bin İshak (r.a.)'dan rivayet ettiklerine göre Cafer şöyle demiştir:

"Ey Allah'ın Rasulü, içinde Allah'a ibadet edilmekten korkulmayan bir yere gitmek için senden izin istiyorum." Hz. Peygamber (a.s.) ona bu hususta izin verince, Necaşi'nin yanına gitmiştir. Umeyr dedi ki; Amr bin el-As bana şöyle dedi: "Cafer ve arkadaşlarının Habeshistan'da güvenlik içinde olduğunu görünce Cafer'i kıskanarak şöyle dedim: "Bunu ve arkadaşlarını konuk etmeyesin." Necaşi'nin makamına varıp: "Amr bin el-As'a izin var mı?" dedim. Bana izin verdi. İçeri girdikten sonra: "Bizim yurdumuzda bu adamın amcasının oğlu var.

104- Buhari, (8/614) 65- Kitabu't-Tefsir (53) Süretu'n-Necm -4 - 'Fescüdü Lillahi Va'büdü babı.

105- Haysemi Mecma' ez-Zevaid'de (6/29) şöyle der: "Bu hadisi Taberani ve el-Bezzar rivayet etmiştir." Umeyr bin İshak'ın hakkında zararı olmayan sözler söylenmiş, İbn İshak Umeyr'in sika olduğunu belirtmiştir. Hadisin diğer ricali sahihür. Ebu Ya'lâ da hadisin bir kısmını zikretmiştir. Bkz. Kefu'l-Estâr (2/297).

İnsanların tek bir ilahı olduğunu sanıyor. Allah'a andolsun ki o ve ashabından bizi kurtarıp, rahatlatmazsan bundan sonra ebeddiyyen ne ben ne de arkadaşlarım Kızıldeniz'i aşıp sana gelmeyiz." "O nerede şimdi." diye sordu. Dedim ki: "O benimle gelmez, ancak senin bir elçin onu buraya getirir." Yanıma bir elçi kattı. O'nu arkadaşlarıyla birlikte oturuyor bulduk. Elçi onu davet edince bizle birlikte geldi. Kapıya vardığımızda: "Amr bin el-As'a izin ver" diye seslendim. O da arkamdan "Allah'ın cemaatine izin ver." diye seslendi. Necâşi onun sesini işitti ve benden önce ona izin verdi. O içeri girdikten sonra ben de girdim. Necâşi tahtında oturuyordu. Amr bin el-As anlatıyor: "Gittim ve önünde oturdum. Cafer'i arkamda bıraktım. Cafer'in adamlarından her iki kişi arasına kendi adamlarından birini yerleştirdim." Necâşi: "Konuşun" dedi. Dedim ki: "Senin yurdunda bir adam var ki, o adamın amcasının oğlu bizim yurduumuzdadır. O adam insanların yalnız bir ilahı olduğunu sanıyor. Eğer sen onun ve ashabının önünü kesmezsen, ne ben ne de arkadaşlarım bundan böyle Kızıldeniz'i aşıp yanına gelmeyiz." Cafer: "Amcamın oğlu doğu söylüyor ve ben onun dinindenim." deyince Necâşi bir çığlık atı ve "Öyle mi?" dedi. Sonunda dedim ki: "Habeşoğlu neden susuyor." Necâşi: "O, Musa'ya gelen Cebrail mi?" diye sordu.

Necâşi: "Meryem oğlu İsa hakkında ne söylüyorsunuz?"

Cafer: "O'nun Allah'ın ruhu ve kelimesi olduğunu söylüyorum."

Yerden bir şey aldı. Sonra "Bu söyledikleriniz yanlış değil. Şayet buradaki hükümleriniz olmasa idi peşiniz sıra gelir size tabi olurum" dedi. Bana şöyle dedi: "Senin, ya da ashabından herhangi birinin ebeddiyyen yanıma gelmeyecek olmasına aldırman." Sonra Cafer'e: "Sen yurdunda güvenlik içindesin. Sana kim vurursa onu öldürürüm. Sana kim kötü söz söylerse onu ağır bir şekilde cezalandırırım." Kapıdaki nöbetçisine: "Hanımumla beraber olduğum zamanlar dışında bu adam ne zaman yanıma gelmek isterse onu içeri al" dedi.

Amr bin el-As anlatıyor:

"Daha sonra dağıldık. Cafer'den daha çok karşılaşip görüşmek istediğim kimse yoktu. Bir defasında yolda karşıma çıktı. Arkasına baktığımda kimsenin olmadığını gördüm. Daha sonra kendi arkama baktım. Yine kimseyi göremedim. O'na yaklaşarak şöyle dedim: "Biliyor musun, ben Allah'tan başka ilah olmadığını ve Muhammed'in Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna şahadet ediyorum." Bana: "Allah sana hidayet etmiş. O halde dininde sebat göster" dedikten sonra bırakıp gitti. Daha sonra arkadaşlarının yanına gittim. Beni onunla görmüş olacaktı ki üzerine bir aba veya örtü örterek her yerimi kapadılar. Bir o taraftan, bir öteki taraftan kafamı çıkartmaya çalışıyordum. Çabalarırken üzerimdeki bütün giysiler düştü. Oradan geçen bir habeşli kadının örtüsünü alarak avret mahallimi örttüm. Sonra Cafer'in yanına gittim. Bana: "Bu halin ne?" diye sordu. Ona: "Üzerimdeki her şeyi aldılar. Bir habeşli kadından örtüsünü alarak, avretimi kapattım." dedim. Cafer bu sözlerim üzerine dışarı fırladı, peşi

sıra ben de gittim. Kralın kapısına geldiğinde nöbetçiye: "Bana izin ver" dedi. Nöbetçi: "O şimdi ailesiyle beraber" diyerek izin vermedi. Daha sonra içeri girmelerine müsaade etti.

Cafer: "Amr dinimde bana tabi oldu."

Necaşi: "Sahi mi?"

Amr: "Evet, söylediği doğru."

Necaşi oradakilerden birine: "Onunla beraber git! Herhangi bir şey yaparsa, ona bir şey söyleme, fakat yaptıklarını yaz!"

Geldi ve dedi ki: "Ben söylemeye, o yazmaya başladı. Su kabı da dahil her şeyi yazdım. Necaşi: "Şayet onların malını kendi maluma katmak isteseydüm yapardım." dedi."

١٠٦ - رَوَى الطَّبْرَانِيُّ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ فِي تَسْمِيَةِ مَنْ هَاجَرَ إِلَى أَرْضِ الْحَبَشَةِ فَأَقَامَ بِهَا حَتَّى قَدِمَ بَدْرٌ: شُرَحْبِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَسَنَةَ وَهِيَ أُمُّهُ.

106- Taberanî'nin İbn Şihab (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre:

"Habeşistan'a hicret edip, Bedir Savaşı sonrasına kadar orada ikamet edenler arasında Şurahbil bin Abdullah bin Hasene de bulunmaktadır. Hasene onun annesidir."

١٠٧ - رَوَى الطَّبْرَانِيُّ عَنْ أَبِي مُوسَى، قَالَ: أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ نَخْلُقَ مَعَ جَعْفَرِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ إِلَى النَّجَاشِيِّ، فَبَلَغَ ذَلِكَ قُرَيْشًا فَبَعَثُوا عُمَرُو بْنَ الْعَاصِ وَعُمَارَةَ بْنَ الْوَلِيدِ وَجَمْعًا لِلنَّجَاشِيِّ هَدِيَّةً، وَقَدِمَا عَلَى النَّجَاشِيِّ فَأَتِيَاهُ بِالْهَدِيَّةِ فَقَبِلَهَا وَمَسَحَنَا لَهُ، ثُمَّ قَالَ عُمَرُو بْنُ الْعَاصِ: إِنَّ نَاسًا مِنْ أَرْضِنَا رَغِبُوا عَنْ دِينِنَا وَهُمْ فِي أَرْضِكَ، فَقَالَ لَهُمُ النَّجَاشِيُّ: فِي أَرْضِي؟ قَالُوا: نَعَمْ، فَبَعَثَ إِلَيْنَا، فَقَالَ لَنَا جَعْفَرُ: لَا تَكَلِّمُ مِنْكُمْ أَحَدًا أَنَا خَطِيبُكُمْ الْيَوْمَ، فَأَتَيْنَا إِلَى النَّجَاشِيِّ وَهُوَ جَالِسٌ فِي مَجْلِسٍ وَعُمَرُو بْنُ الْعَاصِ عَنْ يَمِينِهِ وَعُمَارَةُ عَنْ يَسَارِهِ، وَالْقِسِيْسُونَ وَالرُّهْبَانُ جُلُوسٌ سَمَاطِينَ. وَقَدْ قَالَ لَهُ عُمَرُو وَعُمَارَةُ إِنَّهُمْ لَا يَسْجُدُونَ لَكَ، فَلَمَّا انْتَهَيْنَا بَدَرْنَا مَنْ عِنْدَهُ مِنَ الْقِسِيْسِيِّينَ وَالرُّهْبَانِ: اسْجُدُوا لِلْمَلِكِ.

106- Haysemi, Mecma' ez-Zevaid'de (6/31) şöyle der: Bu hadisi Taberani rivayet etmiş olup, ricali sahihtir."

قَالَ جَعْفَرُ: إِنَّا لَا نَسْجُدُ إِلَّا لِلَّهِ، قَالَ لَهُ النَّجَاشِيُّ: وَمَا ذَلِكَ؟ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ بَعَثَ إِلَيْنَا رَسُولًا وَهُوَ الرَّسُولُ الَّذِي بَشَّرَ بِهِ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ مِنْ بَعْدِهِ إِسْمُهُ أَحْمَدُ، فَأَمَرَنَا أَنْ نَعْبُدَ اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَأَمَرَنَا أَنْ نَقِيمَ الصَّلَاةَ وَأَنْ نُؤْتِيَ الزَّكَاةَ وَأَمَرَنَا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَانَا عَنِ الْمُنْكَرِ، فَأَعْجَبَ النَّجَاشِيُّ قَوْلَهُ، فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ عَمَرُو قَالَ: أَصْلَحَ اللَّهُ الْمَلِكُ إِنَّهُمْ يُخَالِفُونَكَ فِي ابْنِ مَرْثَمَ، فَقَالَ النَّجَاشِيُّ: مَا يَقُولُ صَاحِبُكُمْ فِي ابْنِ مَرْثَمَ؟ قَالَ: يَقُولُ فِيهِ قَوْلُ اللَّهِ هُوَ رُوحُ اللَّهِ وَكَلِمَتُهُ أُخْرِجَتْ مِنَ الْعَزَازِ الْبُثُولِ الَّتِي لَمْ يَفْرَتْهَا بَشَرٌ وَلَمْ يَفْتَرِضْهَا وَلَدٌ. فَتَنَاولَ النَّجَاشِيُّ عُودًا مِنَ الْأَرْضِ فَرَفَعَهُ فَقَالَ: يَامَعْشَرَ الْيَتْسِيمِينَ وَالرَّهْبَانِ مَا يَزِيدُ هَؤُلَاءِ عَلَى مَا يَقُولُونَ فِي ابْنِ مَرْثَمَ مَا نَزَلُ هَذِهِ، مَرْحَبًا بِكُمْ وَيَسِّنْ جِئْتُمْ مِنْ عِنْدِهِ أَشْهَدُ أَنَّهُ رَسُولُ اللَّهِ وَأَنَّهُ الَّذِي بَشَّرَ بِهِ عِيسَى وَلَوْلَا مَا أَنَا فِيهِ مِنَ الْمُلْكِ لَأَتَيْتُهُ حَتَّى أَقْبِلَ نَعْلَيْهِ، أَمْكُنُوا لِي أَرْضِي مَا شِئْتُمْ، وَأَمَرْنَا لَنَا بِطَعَامٍ وَكِسْوَةٍ، وَقَالَ: رُدُّوا عَلَى هَذَيْنِ هَدِيَّتَهُمَا.

وَكَانَ عَمَرُو بْنُ الْعَاصِ رَجُلًا قَصِيرًا وَكَانَ عُمَارَةُ رَجُلًا جَبِيلًا وَكَانَا أَقْبَلَا إِلَى النَّجَاشِيِّ فَشَرِبُوا يَغْنَى خَمْرًا وَمَعَ عَمَرُو بْنُ الْعَاصِ امْرَأَتُهُ، فَلَمَّا شَرِبُوا مِنَ الْخَمْرِ قَالَ عُمَارَةُ لِعَمَرُو: مَرُّ امْرَأَتِكَ فَلْتَقِيلَنِي. فَقَالَ لَهُ عَمَرُو: أَلَا تَنْسَجِي؟ فَأَخَذَ عُمَارَةُ عَمْرًا قَرْمَى بِهِ فِي الْبَحْرِ فَجَعَلَ عَمْرُو يُتَاشِدُ عُمَارَةَ حَتَّى أَدْخَلَهُ السُّوَيْتَةَ، فَحَقَّقَ عَمْرُو عَلَى ذَلِكَ، فَقَالَ عَمْرُو لِلنَّجَاشِيِّ: إِنَّكَ إِذَا خَرَجْتَ خَلَقَكَ عُمَارَةُ فِي أَهْلِكَ. فَذَعَا النَّجَاشِيُّ عُمَارَةَ. فَتَفَخَّ فِي إِحْلِيلِهِ فَطَارَ مَعَ الْوَحْشِ.

107- Taberani, Ebu Musa (r.a.)'dan rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s.), Cafer bin abi Talib ile birlikte Necaşi'nin yanına gitmemizi emretti. Bunu haber alan Kureyşliler, Amr bin el-As ve Umare bin Velid'i topladıkları hediyelerle birlikte Necaşi'ye gönderdiler. Necaşi'nin yanına vardıklarında hediyeleri takdim ettiler. Necaşi hediyeleri kabul etti. Sonra önünde secdeye kapandılar. Daha sonra Amr bin el-As şöyle dedi: "Yurdumuzda bazı

107- Haysemî, Mecma' ez-Zevaid'de (6/30) şöyle der: Hadisi Taberani rivayet etmiş olup, ricâli sahîhtir.

kimseler dinimizi terkettiler. Onlar şimdi senin topraklarındalar." Necâşi: "Benim topraklarımda mı?" dedi. Onlar, "Evet" deyince, Necâşi elçisini gönderdi. Cafer: "Sizden kimse bize cevap vermesin, ben bugün sizin sözcünüzüm." dedi. Daha sonra Necâşi'nin yanına gittik. Tahında oturuyordu. Sağında Amr bin el-As, solunda Umare vardı. Rahip ve keşişler de gruplar halinde oturuyorlardı. Amr ve Umare, Necâşi'ye, onların (müslümanların) kendisine secde etmeyeceklerini söylemişlerdi. Yanına vardığımızda oradaki keşiş ve rahipler "Krala secde edin" diye seslendiler.

Cafer: "Biz Allah'tan başkasına secde etmeyiz." dedi. Necâşi: "Bunun sebebi nedir?" diye sordu. Cafer: "Allah bize bir peygamber gönderdi. O, İsa (a.s.)'nın kendisinden sonra geleceğini bildirdiği Ahmed adlı Resul'dür. Allah'a ibadet etmemizi, O'na ortak koşmamamızı emreden odur. Namaz kılmanızı, zekat vermemizi ve iyilik yapmamızı emretti. Bizi kötülüklerden alıkoydu." Bu sözler Necâşi'nin hoşuna gitti. Amr bu durumu farkedince: "Ey Kral Allah iyiliğinizi versin. Onlar sana Meryem'in oğlu hususunda karşı çıkıyorlar" dedi.

Necâşi: "Peygamberiniz, Meryem'in oğlu hakkında ne diyor?" diye sordu.

Cafer: "Hz. İsa hakkında Allah'ın kelamına muvafık şeyler söylüyor. O'nun Allah'ın ruhu ve kelimesi olduğunu bildiriyor. O'nu saf ve iffetli Betül'ün dünyaya getirdiğini, Meryem'e hiçbir insanın dokunmadığını, İsa (a.s.)'dan önce de çocuk sahibi olmadığını anlatıyor." Necâşi yerden bir çöp aldı ve onu kaldırarak: "Ey keşişler ve rahipler topluluğu! Sizin Meryem oğlu İsa hakkında söylediklerinizle, onların söyledikleri arasında bu küçük ağaç parçasının ağırlığı kadar bile fark yok" dedi ve sonra sözlerini şöyle sürdürdü: "Size ve yanından geldiğiniz kimseye selam olsun! Şehadet ederim ki O, Allah'ın Resulü'dür. Doğrusu İsa (a.s.)'nın müjdelediği peygamber de odur. Şuvar buradaki krallık durumu olmasaydı, onun yanına gidip çıkıklarını öperdim. Topraklarımda istediğiniz kadar kalın." Daha sonra bize yiyecek ve giyecek verilmesini emretti. Sonra şöyle buyurdu: "Şu ikisinin hediyelerini de geri verin."

Amr bin el-As kısa boylu, Umare ise yakışıklı biriydi. Necâşi'nin yanına vardıklarında içki içmişlerdi. Amr bin el-As'ın yanında karısı da bulunuyordu. Bir miktar şarap içince Umare, Amr'a: "Karına emret de beni öpsün." dedi. Amr "Utarmıyor musun?" deyince Umare, Amr'ı tutup denize fırlattı. Amr, Umare'ye yalvarınca Umare onu sudan çıkarıp gemiye bindirdi. Amr bu duruma çok öfkelenmiş, Umare'ye kinlenmişti. Bu yüzden Necâşi'ye: "Senin evinden çıktığında Umare ailene göz koyar." dedi. Necâşi, Umare'yi çağırıp ve sidik borusuna körükle hava verdi. Umare delirdi ve daha sonra hayvanlarla yaşamaya başladı."

١٠٨ — رَوَى أَحْمَدُ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ ابْنَةِ أُمِّةٍ بِنِ الْمُنِيرَةِ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ، قَالَتْ:

لَمَّا نَزَلْنَا أَرْضَ الْحَبَشَةِ جَاوَزْنَا بِهَا خَيْرَ جَارٍ الثَّجَابِي أَمَّا عَلَى دِينِنَا وَعَبَدْنَا اللَّهَ،

لَا تُؤْذِي وَلَا تَسْمَعُ شَيْئًا نَكَرَهُ، فَلَمَّا بَلَغَ ذَلِكَ قُرَيْشًا انْتَمَرُوا أَنْ يَنْتَعُوا إِلَى النَّجَاشِيِّ
فِي رَجُلَيْنِ جَلَدَيْنِ، وَأَنْ يُهْدُوا لِلنَّجَاشِيِّ هَذَابًا مِمَّا يُسْتَطَرَفُ مِنْ مَتَاعِ مَكَّةَ، وَكَانَ
أَعْجَبُ مَا يَأْتِيهِ مِنْهَا الْأَدَمُ فَجَمَعُوا لَهُ أَدَمًا كَثِيرًا، وَلَمْ يَتْرَكُوا مِنْ بَطَارِقِهِ بَطْرِيقًا
إِلَّا أَهْدَوْا لَهُ هَدِيَّةً، ثُمَّ بَعَثُوا بِذَلِكَ مَعَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رَبِيعَةَ الْمَخْزُومِيِّ وَعَمَرُوهُنَّ الْعَاصِرِ
بَنَ وَابِلَ الشَّهْمِيِّ وَأَمَرُوهُمَا أَمْرَهُمْ، وَقَالُوا لَهُمَا: اذْهَبَا إِلَى كُلِّ بَطْرِيقٍ هَدِيَّتُهُ قَبْلَ
أَنْ تُكَلِّمُوا النَّجَاشِيَّ فِيهِمْ، ثُمَّ قَدِّمُوا لِلنَّجَاشِيِّ هَذَابًا، ثُمَّ سَلُوهُ أَنْ يُسَلِّمَهُمْ إِلَيْكُمْ
قَبْلَ أَنْ يُكَلِّمَهُمْ.

قَالَتْ: فَخَرَجَا قَدِّمًا عَلَى النَّجَاشِيِّ، وَنَحْنُ عِنْدَهُ بِخَيْرِ دَارٍ، وَعِنْدَ خَيْرِ جَارٍ، فَلَمَّ
يَتَّقَ مِنْ بَطَارِقِهِ بَطْرِيقٌ إِلَّا دَفَعَا إِلَيْهِ هَدِيَّتَهُ قَبْلَ أَنْ يُكَلِّمَا النَّجَاشِيَّ، ثُمَّ قَالَ لِكُلِّ
بَطْرِيقٍ مِنْهُمْ: إِنَّهُ قَدْ صَبَا بِلَدِ الْمَلِكِ مِمَّا غُلِمَانُ سُفَهَاءَ، فَارْقُوا دِينَ قَوْمِهِمْ وَلَمْ يَدْخُلُوا
فِي دِينِكُمْ، وَجَاؤَا بِدِينٍ مُبْتَدَعٍ لَا تَعْرِفُهُ نَحْنُ وَلَا أَنْتُمْ، وَقَدْ بَعَثْنَا إِلَى الْمَلِكِ فِيهِمْ
أَشْرَافَ قَوْمِهِمْ لِقَرْدَتِهِمْ إِلَيْهِمْ، فَإِذَا كَلَّمْنَا الْمَلِكَ فِيهِمْ فَحِشِرُوا عَلَيْهِ بِأَنْ يُسَلِّمَهُمْ إِلَيْنَا
وَلَا يُكَلِّمَهُمْ، فَإِنَّ قَوْمَهُمْ أَعْلَى بِهِمْ عِتْنَا وَأَعْلَمَ بِمَا عَابُوا عَلَيْهِمْ، فَقَالُوا لَهُمَا: نَعَمْ.
ثُمَّ قَرَّبَا هَذَابَهُمَا إِلَى النَّجَاشِيِّ فَقَبِلَهَا مِنْهُمَا، ثُمَّ كَلَّمَاهُ فَقَالَ لَهُ: أَيُّهَا الْمَلِكُ قَدْ صَبَا
إِلَى بِلَدِكَ مِمَّا غُلِمَا سُفَهَاءَ، فَارْقُوا دِينَ قَوْمِهِمْ وَلَمْ يَدْخُلُوا فِي دِينِكَ، وَجَاؤَا بِدِينٍ
مُبْتَدَعٍ لَا تَعْرِفُهُ نَحْنُ وَلَا أَنْتَ، وَقَدْ بَعَثْنَا إِلَيْكَ فِيهِمْ أَشْرَافَ قَوْمِهِمْ مِنْ آبَائِهِمْ
وَأَعْمَامِهِمْ وَعَشَائِرِهِمْ لِقَرْدَتِهِمْ إِلَيْهِمْ، فَهُمْ أَعْلَى بِهِمْ عِتْنَا وَأَعْلَمَ بِهِمْ بِمَا عَابُوا عَلَيْهِمْ
وَعَابَوْهُمْ فِيهِ. قَالَتْ: وَلَمْ يَكُنْ شَيْءٌ أَبْغَضَ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي رَبِيعَةَ وَعَمَرُوهُنَّ
الْعَاصِرِ مِنْ أَنْ يَسْمَعَ النَّجَاشِيَّ كَلَامَهُمْ، فَقَالَتْ بَطَارِقُهُ حَوْلَهُ: صَدَقُوا أَيُّهَا الْمَلِكُ،
قَوْمُهُمْ أَعْلَى بِهِمْ عِتْنَا وَأَعْلَمَ بِمَا عَابُوا عَلَيْهِمْ، فَاسَلِّمَهُمْ إِلَيْهِمَا فَلْيَرُدَّهُمْ إِلَى بِلَادِهِمْ
وَقَوْمِهِمْ.

فَغَضِبَ النَّجَاشِيُّ ثُمَّ قَالَ: لَأَهَا اللَّهُ أَيْمُ اللَّهِ، إِذَا لَأَسَلِّمَهُمْ إِلَيْهِمَا، وَلَا أَكَادُ قَوْمًا

جَاوَرُونِي وَتَزَلُوا يَلَادِي وَاخْتَارُونِي عَلَى مَنْ سِوَايَ، حَتَّى أَذْعُوهُمْ فَاسْأَلَهُمْ مَا يَقُولُ
هَذَا فِي أَمْرِهِمْ، فَإِنْ كَانُوا كَمَا يَقُولَانِ اسْلَمْتُهُنَّ إِلَيْهِمَا وَرَدَدْتُهُنَّ إِلَى قَوْمِهِمْ، وَإِنْ
كَانُوا عَلَى غَيْرِ ذَلِكَ مَتَّعْتُهُنَّ مِنْهُمَا وَأَخَسَنْتُ جَوَارَهُمْ مَا جَاوَرُونِي.

قَالَ: ثُمَّ أَرْسَلَ إِلَى أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَعَاهُمْ فَلَمَّا جَاءَهُمْ رَسُولُهُ اجْتَمَعُوا،
ثُمَّ قَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ: مَا تَقُولُونَ لِلرَّجُلِ إِذَا جِئْتُمُوهُ، قَالُوا: نَقُولُ وَاللَّهِ مَا عَلِمْنَا
وَمَا أَمَرْنَا بِهِ نَبِيَّنَا ﷺ كَاتِبِينَ فِي ذَلِكَ مَا هُوَ كَاتِبٌ، فَلَمَّا جَاوَهُ وَقَدْ ذَعَا النَّجَاشِيُّ
أَسَافَتَهُ فَشَرُّوا مَصَاحِفَهُمْ حَوْلَهُ، سَأَلَهُمْ فَقَالَ: مَا هَذَا الدِّينُ الَّذِي قَدْ فَارَقْتُمْ فِيهِ
قَوْمَكُمْ، وَلَمْ تَدْخُلُوا فِي دِينِي، وَلَا فِي دِينِ أَخِي مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ؟

قَالَتْ: فَكَانَ الَّذِي كَلَّمَهُ جَعْفَرُ بْنُ أَبِي طَالِبٍ فَقَالَ: أَيُّهَا الْمَلِكُ كُنَّا قَوْمًا أَهْلَ
جَاهِلِيَّةٍ نَعْبُدُ الْأَصْنَامَ وَنَأْكُلُ الْمَيْتَةَ وَنَأْتِي الْفَوَاحِشَ وَنَقْطَعُ الْأَرْحَامَ وَنُسِي الْجَوَارَ
وَنَأْكُلُ الْقَرِيَّ مِمَّا الضَّعِيفُ، فَكُنَّا عَلَى ذَلِكَ حَتَّى بَعَثَ اللَّهُ إِلَيْنَا رَسُولًا مِمَّا نَعْرِفُ
نَسَبَهُ وَصِدْقَهُ وَأَمَانَتَهُ وَغَفَاةً، فَذَعَانَا إِلَى اللَّهِ لِلْوَحِيدَةِ وَنَعْبُدُهُ وَنَخْلَعُ مَا كُنَّا نَعْبُدُ نَحْنُ
وَأَبَاؤُنَا مِنْ دُونِهِ مِنَ الْجِجَارَةِ وَالْأَوْتَانِ، وَأَمَرْنَا بِصِدْقِ الْحَدِيثِ وَأَدَاءِ الْأَمَانَةِ وَصِلَةِ
الرُّحِمِ وَخُسْنِ الْجَوَارِ وَالْكَفِّ عَنِ الْمَحَارِمِ وَالذَّمَامِ وَنَهَانَا عَنِ الْفَوَاحِشِ وَشَهَادَةِ
الرُّبُورِ وَأَكْلِ مَالِ الْيَتِيمِ وَقَذْفِ الْمُحْصَنَةِ، وَأَمَرْنَا أَنْ نَعْبُدَ اللَّهَ وَحْدَهُ لَأَنْشُرَكَ بِهِ شَيْعًا،
وَأَمَرْنَا بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَالصِّيَامِ. قَالَ: فَعَدَدْتُ عَلَيْهِ أَمْرَ الْإِسْلَامِ، فَصَدَّقْتَاهُ وَأَمَّا بِهِ
وَأَتَّبَعْتَاهُ عَلَى مَا جَاءَنَا بِهِ فَعَبَدْنَا اللَّهَ وَحْدَهُ فَلَمْ نُشْرِكْ بِهِ شَيْعًا، وَحَرَّمْنَا مَا حَرَّمَ عَلَيْكَا
وَأَحَلَّلْنَا مَا أَحَلَّ لَكَا، فَعَدَا عَلَيْكَا قَوْمُنَا فَعَدُّوْنَا وَفَقُّوْنَا عَنْ دِينِنَا، لِيُرُدُّنَا إِلَى عِبَادَةِ الْأَوْتَانِ
مِنْ عِبَادَةِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَأَنْ نَسْتَحِلَّ مَا كُنَّا نَسْتَحِلُّ مِنَ الْخَبَائِثِ، فَلَمَّا قَهَرُونَا وَظَلَمُونَا
وَشَقُّوا عَلَيْكَا وَحَالُوا بَيْنَنَا وَبَيْنَ دِينِنَا، خَرَجْنَا إِلَى بَلَدِكِ وَاخْتَرْنَاكَ عَلَى مَنْ سِوَاكَ وَرَغِبْنَا
فِي جَوَارِكَ وَرَجَوْنَا أَنْ لَا نَظْلَمَ عِنْدَكَ أَيُّهَا الْمَلِكُ.

قَالَتْ: فَقَالَ لَهُ النَّجَاشِيُّ: هَلْ مَعَكَ مِمَّا جَاءَ بِهِ عَنْ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ؟ قَالَتْ: فَقَالَ

لَهُ جَعْفَرُ: نَعَمْ، فَقَالَ لَهُ النَّجَاشِيُّ: فَأَقْرَأْهُ: فَقَرَأَ عَلَيْهِ صَدْرًا مِنْ «كُتُبِهِمْ» قَالَتْ: فَبَكَى وَاللَّهِ النَّجَاشِيُّ حَتَّى أَخْطَلُ لِحْيَتَهُ وَبَكَتْ أَسَافَتُهُ حَتَّى انْخَضَلُوا مُصَاحِفَهُمْ حِينَ سَمِعُوا مَا تَلَا عَلَيْهِمْ، ثُمَّ قَالَ النَّجَاشِيُّ: إِنَّ هَذَا وَاللَّهُ وَالَّذِي جَاءَ بِهِ مُوسَى لِيُخْرِجَ مِنْ مِشْكَاةٍ وَاحِدَةٍ أَنْتَلَقَا قَوْلَ اللَّهِ لَا أُسْلِمُهُمْ إِلَيْكُمَا أَبَدًا وَلَا أَكَاذُ.

قَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ: فَلَمَّا خَرَجَا مِنْ عِنْدِهِ قَالَ غُرُوبُ بْنُ الْعَاصِ: وَاللَّهُ لَا يُنِيَّتُهُمْ غَدًا أَعِيَهُمْ عِنْدَهُمْ ثُمَّ اسْتَأْصِلَ بِهِ خَصْرَاءَهُمْ، فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي رَيْعَةَ وَكَانَ أَقْبَى الرُّجُلَيْنِ فِينَا: لَا تَفْعَلْ فَإِنَّ لَهُمْ أَرْحَامًا وَإِنْ كَانُوا خَالِفُونَا، قَالَ: وَاللَّهُ لَا خَيْرَ لَهُ أَتَاهُمْ يَزْعُمُونَ أَنَّ عِيسَى بْنُ مَرْيَمَ — عَلَيْهِ السَّلَامُ — عِنْدَ.

قَالَتْ: ثُمَّ غَدَا عَلَيْهِ الْغَدُ فَقَالَ لَهُ: أَيُّهَا الْمَلِكُ إِنَّهُمْ يَقُولُونَ فِي عِيسَى بْنِ مَرْيَمَ قَوْلًا عَظِيمًا، فَأَرْسِلْ إِلَيْهِمْ فَسَأَلْتُهُمْ عَمَّا يَقُولُونَ فِيهِ. قَالَتْ: فَأَرْسَلَ إِلَيْهِمْ بِسَأَلْتُهُمْ عَنْهُ: قَالَتْ: وَلَمْ يَنْتَرِلْ بِنَا يَمْلِكُهَا وَاجْتَمَعَ الْقَوْمُ فَقَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ مَا يَقُولُونَ فِي عِيسَى إِذَا سَأَلْتُمْ عَنْهُ؟ قَالُوا: نَقُولُ وَاللَّهُ فِيهِ مَا قَالَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى وَمَا جَاءَ بِهِ نَبِيُّنَا كَاتِبًا فِي ذَلِكَ مَا هُوَ كَاتِبٌ، فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالَ لَهُمْ مَا يَقُولُونَ فِي عِيسَى بْنِ مَرْيَمَ؟ فَقَالَ لَهُ جَعْفَرُ بْنُ أَبِي طَالِبٍ: نَقُولُ فِيهِ الَّذِي جَاءَ بِهِ نَبِيُّنَا هُوَ عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ وَرَوْحُهُ وَكَلِمَتُهُ الْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ الْعَذْرَاءِ الْبُتُولِ، قَالَ: فَضَرَبَ النَّجَاشِيُّ يَدَهُ إِلَى الْأَرْضِ فَأَخَذَ عُودًا ثُمَّ قَالَ: مَا عِنْدَ عِيسَى بْنِ مَرْيَمَ مَا قُلْتُمْ هَذَا الْعُودَ، فَتَنَاحَرَتْ بِطَلْقَتِهِ حَوْلَهُ حِينَ قَالَ مَا قَالَ.

قَالَ: وَإِنْ نَحَرْتُمْ وَاللَّهُ، إِذْغَبُوا فَانْتُمْ سُودٌ بِأَرْضِي — وَالسُّيُومُ الْأَمِينُونَ — مَنْ سَبَّكُمْ غَرِمَ، ثُمَّ مَنْ سَبَّكُمْ غَرِمَ، فَمَا أُجِبُ أَنْ لِي دَبْرًا ذَهَبًا وَأَنِّي أَذِيْتُ رَجُلًا مِنْكُمْ (وَالدَّبْرُ يَلْسَانُ الْحَيَّةِ: الْجَعْلُ)، رُدُّوا عَلَيْهِمَا هَذَا بَاهُتًا فَلَا حَاجَةَ لِي بِهِمَا، قَوْلَ اللَّهِ مَا أَخَذَ اللَّهُ مِنْ بَنِي الرُّشُوةِ حِينَ رَدَّ عَلَيَّ مُلْكِي فَأَخَذَ الرُّشُوةَ فِيهِ، وَمَا أَطَاعَ النَّاسُ فِي فَأُجِيعُهُمْ فِيهِ. قَالَتْ: فَخَرَجَا مِنْ عِنْدِهِ مَقْبُوحِينَ مَرْدُودًا عَلَيْهِمَا مَا جَاءَ بِهِ وَأَقَمْنَا عِنْدَهُ

بَخِيرَ دَارَ مَعَ خَيْرٍ جَارٍ قَوْلَهُ إِنَّا عَلَى ذَلِكَ إِذْ نَزَلَ بِهِ مِنْ مُتَارَعُهُ فِي مُلْكِهِ.
قَالَتْ: قَوْلَهُ مَا عَلِمْنَا حُرْنَا قَطُّ كَانَ أَشَدَّ مِنْ حُرِّ حِرْنَاهُ عِنْدَ ذَلِكَ تَخَوُّفًا أَنْ
يُظْهَرَ ذَلِكَ عَلَى النَّجَاشِيِّ قِيَامِي رَجُلٌ لَا يَعْرِفُ مِنْ حَقِّنَا مَا كَانَ النَّجَاشِيُّ يَعْرِفُهُ مِنْهُ.
وَقَالَتْ: وَسَارَ النَّجَاشِيُّ وَبَيْنَهُمَا عَرْضُ النَّيْلِ. قَالَتْ: فَقَالَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ
مَنْ رَجُلٌ يَخْرُجُ حَتَّى يَحْطُرَ الْقَوْمَ ثُمَّ يَأْتِينَا بِالْخَبَرِ. قَالَتْ: فَقَالَ الرَّبِيعُ بْنُ الْأَعْوَمِ:
أَنَا. قُلْتُ: وَكَانَ مِنْ أَحَدَثِ الْقَوْمِ بِنَا، قَالَتْ: فَتَفَخَّوْا لَهُ قُرْبَةً فَجَعَلُوهَا فِي صَدْرِهِ
ثُمَّ سَبَّحَ عَلَيْهَا حَتَّى خَرَجَ إِلَى نَاحِيَةِ النَّيْلِ الَّتِي بِهَا مُلْتَقَى الْقَوْمِ ثُمَّ انْطَلَقَ حَتَّى
حَضَرَهُمْ، قَالَتْ: وَدَعَوْنَا اللَّهَ النَّجَاشِيَّ بِالظُّهُورِ عَلَى عَدُوِّهِ وَالْقَمَكِينَ لَهُ فِي بِلَادِهِ،
وَأَسْتَوْسَقَ عَلَيْهِ أَمْرُ الْخَبَشَةِ فَكُنَّا عِنْدَهُ فِي خَيْرٍ مَنَزِلٍ حَتَّى قَدِمْنَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ
ﷺ وَهُوَ بِمَكَّةَ.

108- İmam Ahmed. Umeyye bin el-Muğîre (r.a.)'nın kızı, Hz. Peygamber (a.s.)'in hanımı Ümmü Seleme'den rivayet etmiştir:

"Habeşistan'a vardığımızda orada hayırlı birinin komşusu olduk. O, Necaşi'ydi. Dinimiz hususunda güvenlik içindeydik. Allah'a kulluk ediyorduk. Orada herhangi bir eziyete uğramıyor, bizi rahatsız edecek bir şey işimliyorduk. Kureyşliler bu durumu haber alınca bizim meselemizi konuşmak üzere Necaşi'ye sert yapılı iki adamlarını yollamışlardı. Onlar Necaşi'ye Mekke'nin en değerli mallarından hediyeler getirmişlerdi. Garip olan bir şey vardı ki o da Necaşi'ye bu hediyelerinin yanında pek çok yiyecek de göndermiş olmalarıydı. Necaşi'nin rahiplerinden hediye vermedik tek bir rahip bile bırakmamışlardı. Bu hediyeleri Abdullah bin Rebia el-Mahzûmî ve Amr bin el-As bin Vail es-Sehmi ile göndermişler, gitmeden önce onlara şöyle tenbihte bulunmuşlardı: "Necaşi'yle müslümanlar hakkında konuşmadan önce Necaşi'nin rahiplerinden her birine hediyesini takdim edin. Daha sonra Necaşi'ye hediyelerini takdim edin. Bundan sonra Necaşi'den kendileriyle konuşmadan müslümanları teslim etmesini isteyin."

Ümmü Seleme anlatıyor:

"O iki adam çıkıp Necaşi'nin yanına geldiler. Biz Necaşi'nin yanında hayırlı bir yurtta, hayırlı bir komşunun yanında yaşıyorduk. Necaşi'yle konuşmadan önce rahiplerinden her birine hediyelerini verdiler. Daha sonra rahiplerine, kral Necaşi'nin ülkesine gelen kişilerin, kavimlerinin dinlerini terketmiş, akılsız

108- İmam Ahmed Müsned'inde rivayet etmiştir. (1/2017, el-Haysemî ise Mecma' ez-Zevaid'de şöyle der (6/27): Hadisi İmam Ahmed rivayet etmiş olup, ricall sahihtir."

adamlar olduğunu ileri sürerek: "Onlar sizin dininize de girmediler. Ne sizin ne de bizim bilmediğimiz bir din uydurmuşlar." dediler ve sözlerini şöyle sürdürdüler: "Bizi onların kavimlerinin ileri gelenleri Kral'a gönderdi ki, onları bize iade etsin. Biz Kral'la konuştuğumuzda, ona müslümanlarla konuşmadan bize onları iade etmesini söyleyin. Kureys'in gözü onların üzerinde ve onları ne yüzden ayıplayıp muahaze ettiklerini çok iyi biliyorlar." Rahipler onlara: "İstedığınızı yerine getireceğiz." dediler. Daha sonra hediyelerini Necâşi'ye takdim ettiler. O da kendisine sunulan hediyeleri kabul etti. Daha sonra Necâşi'ye: "Ey Kral! Ülkene bizden bazı ahmak adamlar geldi. Onlar kavimlerinin dinini terkettikleri gibi senin dine de girmediler. Ne senin ne de bizim bilmediğimiz uydurdıkları yeni bir din savunuyorlar. Bizi sana, onların babaları, amcaları ve yakın akrabaları olan kavimlerinin ileri gelenleri gönderdi. Onları iade etmeni istiyorlar. Gözleri bu kimseler üzerindedir. Onları ne yüzden ayıpladıklarını ve muahaze ettiklerini de gayet iyi bilmektedirler."

Ümmü Seleme diyor ki:

"Abdullah bin Rebia ve Amr bin el-As, Necâşi'nin müslümanları konuşturup dinlemesinden endişe ediyorlar ve bunu istemiyorlardı. Etrafındaki rahipler: "Ey Kral! Onlara inan, kavimlerinin gözü onlar üzerinde ve ne yüzden onları muahaze ettiklerini de çok iyi biliyorlar. Onları bu iki adama teslim et ki kavimlerine iade etsinler." dediler.

Necâşi bu sözlerle kızarak şöyle dedi:

"Allah'a yemin olsun ki hayır! Onları, o iki adama bu şekilde teslim etmeyeceğim. Bana sığınmak isteyen, ülkeme konuk olan, sığınılacak yer olarak başkasını değil de beni seçen bu insanları çağırıp durumları hakkında kendilerine soru sormadan onları teslim etmem. Eğer bu iki adamın dedikleri doğru ise onları kavmine iade ederim. Eğer söyledikleri doğru değilse, o iki adamı onlara yaklaştırmam. Benim yanımda kalmak istedikleri sürece onlara iyi muamelede bulunurum.

Daha sonra Necâşi, Resulullah (a.s.)'ın ashabını bir elçi göndererek yanına çağırdı. Elçiye görünce toplandılar. Onlara: "Yanına gittiğinizde o adama ne söyleyeceksiniz?" dediklerinde; "Peygamberimiz (a.s.) bize ne öğretti ve neleri yapmamızı emrettiyse onları söyleyeceğiz. Sözlerimizden dolayı ne olacaksa olsun" dediler. Necâşi'nin yanına vardıklarında, yanında rahipleri vardı ve her biri İncil'ini açmış bekliyordu. Necâşi: "Size kavminizin dinini terkettiren bu din nasıl bir dindir ki, ne benim dine ne de bu millete mensup herhangi birinin dine tabi olmadınız?" diye sordu.

Ümmü Seleme: "Sözcü Cafer bin Talib'di. Şöyle dedi:

"Ey Kral! Biz cahilliyyet döneminde putlara tapan, ölü hayvanın etini yiyen, fuhuş yapan, akrabalarıyla ilişkisini kesen, komşuya kötü davranan bir toplu-

luktuk. İçimizdeki güçlüler zayıfları ezerdi. Allah bize bir Resul gönderene kadar bu durumda kaldık. O peygamberin nesebini, doğruluğunu, emin oluşunu ve iffetini bilmekteydik. Bizi Allah'ı bir bilmeye, taş ve putlar gibi babalarımızı tapar bulduğumuz şeyleri terketmeye davet etti. Doğru söylemeyi, emaneti yerine getirmeyi, sıla-i rahimi, komşuya iyi davranmayı, haramdan ve kan davasından kaçınmayı emretti. Fuhşu, yalancı şahitliği, yetim malı yemeyi, iffetli kadınlara iftirada bulunmayı yasakladı. Yalnız Allah'a ibadet etmemizi, O'na ortak koşmamamızı, namaz kılmamızı, zekat vermemizi, oruç tutmamızı emretti."

Cafer, Necâşi'ye İslâm'ın bütün emirlerini saydı. Sonra şöyle devam etti:

"O'na inandık, tasdik ettik. Allah katından getirdiği şeylere itiba ettik. Yalnız Allah'a ibadet ettik ve O'na ortak koşmadık. Bize helal kılınanı helal bildik, bize haram kılınan şeylerden de kaçındık. Bütün bunlardan dolayı kavmimiz bize düşman oldu ve dinimiz sebebiyle bize ezyet ettiler. Bizi Allah'a ibadetten men edip yeniden, puta tapıcılığa döndürmeye çalıştılar. Daha önce işlemiş olduğumuz pislikleri yeniden işlemeye çağırdılar. Üzerimizdeki baskıları iyice yoğunlaştırıp yaptıkları zulümlerle dinimize engel olmaya başladıklarında, senin ülkeneye geldik. Başkalarına değil, sana sığınmayı tercih ettik. Ey Kral, senin yanında zulme uğramayacağımızı ümit ediyorum." dedi.

Necâşi: "Yanında peygamberinizin, Allah katından getirmiş olduğu bir şey var mı?" diye sordu. Cafer: "Evet" dedi. Necâşi: "Onu bana oku" deyince Cafer; "Kaf, Ha, Ya, Ayn, Sâd"ın başından bir bölüm okudu. Necâşi sakalları ıslanuncaya kadar ağladı. Rahipler de kendilerine okunanı dinlerken ağladılar ve önderindeki İncil'leri ıslandı. Daha sonra Necâşi şöyle buyurdu: "Bu şüphesiz Musa'nın getirdiğiyle aynı nurdan ışığını alıyor. (Amr ve Abdullah'a hitaben) Buradan defolun! Allah'a yemin olsun ki onları size ebediyen teslim etmem."

Ümmü Seleme anlatıyor:

"Necâşi'nin yanından çıktıklarında Amr bin el-As: "Vallahi, yarın onların (karşı tarafı kızdıracak) kusurlarını söyleyeyim de köklerini kazınsınlar." dedi. Amr bin el-As'dan daha merhametli olan Abdullah bin Rebba: "Sakin böyle yapma. Onların akrabaları bunu yaptığını duyarlarsa, bize düşman olurlar." dedi. Amr bin el-As: "Allah'a yemin olsun ki, Necâşi'ye onların Meryem oğlu İsa'nın kul olduğunu söylediklerini bildireceğim." dedi.

Ertesi gün Amr, Necâşi'ye: "Ey Kral, onlar, Meryem oğlu İsa hakkında yalaksız bir söz söylüyorlar. Onlara bir elçi gönder de ne demek istediklerini öğren." dedi. Necâşi de bu konuyu öğrenmek üzere onlara bir elçisini gönderdi."

Ümmü Seleme anlatıyor:

"Böyle birşey başımıza gelmemiştii. Herkes toplanmış, birbirlerine: "Şayet

Necaşi soracak olursa İsa (a.s.) hakkında ne diyeceksiniz?" diye soruyordu. Dediler ki: "Allah'a yemin olsun ki Allah Teala ne söylüyorsa, peygamberimiz (a.s.) bize ne öğretmişse onu söyleyeceğiz. Bu sözümüzden dolayı ne olacaksa olsun."

Müslümanlar yanına geldiklerinde Necaşi: "Meryem oğlu İsa hakkında neler söylüyorsunuz?" diye sordu. Cafer bin Ebi Talib: "O'nun hakkında peygamberimiz (a.s.) ne söylüyorsa biz de onu söylüyoruz. O (İsa a.s.) Allah'ın kulu, Resulu ve Ruh'u olup, kendisini Allah'a adanmış, bakire ve iffetli olan Meryem'e ilka ettiği kelimesidir."

Necaşi elini yere indirdi ve oradan bir ağaç parçası aldı ve şöyle dedi: "İsa, senin söylediğinden şu ağaç parçası kadar bile farklı değildir." dedi. Bu sözler üzerine Necaşi'nin etrafındaki rahipler söylenenleri inkar edencesine homurdandılar. Necaşi rahiplere: "Homurdansanız da bu böyledir." dedi. Sonra müslümanlara dönerek: "Gidiniz. Toprakların içinde güvenlik içindesiniz. Bana bir dağ büyüklüğünde altın verilse bile, sizlerden birine eziyet etmek istemem." Necaşi sözlerine şöyle devam etti: "Şu iki adamın getirdikleri hediyeleri iade edin. Benim o hediyelere ihtiyacım yok. Allah, verdiği mülk dolayısıyla benden rüşvet almadı ki, ben de sizden rüşvet alayım. İnsanları Allah'a itaat ettirdiğim gibi, ben de Allah'a itaat etmeliyim."

Ümmü Seleme anlatıyor:

"Kureys'in elçileri tahkir edilmiş ve getirdikleri hediyeler iade edilmiş olarak Necaşi'nin yanından çıktılar. Bizler de Necaşi'nin topraklarında güvenlik içinde yaşadık. O bizler için hayırlı bir komşu idi. Bu durum Necaşi'nin elinden yönetimi almak isteyen biri ortaya çıkıncaya kadar devam etti. Allah'a andolsun ki bu yeni durum karşısında çok büyük bir üzüntüye kapıldık. Bu adamın Necaşi'ye galip gelip Necaşi gibi haklarımızı koruyan biri olmamasından endişe ediyorduk."

Necaşi ordusuyla yürüdü. Hasmıyla arasında Nil toprakları vardı. Resulullah'ın ashabı: "Bizden kim oraya gider de haber getirir?" dediler. Zubeyr bin el-Avam: "Ben" dedi. Zubeyr, Habeşistan'a hicret edenler arasında yaşı en küçük olardı. Bir su kırbasını şişirip göğsüne bağladılar. Bununla yüzerek Nil kıyısına kadar çıktı. Necaşi ile hasmı orada karşı karşıya geliyordu. Durumu haber alıp geri döndü."

Ümmü Seleme diyor ki:

"Necaşi'nin hasmına galip gelmesi, topraklarında hükümran olmaya devam etmesi için Allah'a dua ettik. Necaşi, Habeşistan'ın idaresini elinde tutmuştu. Mekke'ye Resulullah (a.s.)'ın yanına dönünceye kadar orada huzur içinde yaşadık."

DERSLER VE ÖĞÜTLER

1- Bazı kimseler, İslami hareketi, müslüman erkeklerin ve kadınların güvenliğinin sağlanmasını düşüncesini bile, zayıflık alameti olarak görmekte, güvenlik arayışlarını bir kusur olarak kabul etmektedirler. Bu ise insanların ihtiyaçlarını hissedemeyen, Allah'ın kalplerine bu duyguyu nasip etmediği kimselerin düşünce tarzıdır. Elbette İslami davet açısından güvenlik arayışları İslam'ın ruhsat verdiği sınırlar dahilinde olacaktır. Ruhsatları yeri ve zamanında uygulamak daha hayırlıdır. İşte Ammar bin Yasir! İşkence altında küfür lafzını söylemişti. İşte Resulullah (a.s.)'ın ashabı! Güvenliklerini sağlamak için Habeşistan'a hicret etmişlerdi. Sonuçta iş müslümanların başında bulunan ve onları yönlendiren, emir konumundaki yöneticilerin izin ve takdirine dayanmaktadır.

2- Resulullah (a.s.)'ın ashabı, adaletle hükmedilen, içinde İslam'ın emrettiği ibadetleri rahatça yerine getirebilecekleri, ancak İslam'ın hakim olmadığı bir küfür diyarına hicret etmişlerdi. Bu olay İslami davet ve hareket açısından önmüzdə geniş ufuklar açmaktadır. Bugün dünyada müslümanların dini görevlerini rahatça yerine getirebildikleri, kendi vatandaşlarına tanıdıkları hak ve görevleri müslümanlara da tanıyabilen ülkeler bulunmaktadır. Kendi ülkelerinde ezilip, yaşama hakkına sahip olmadıkları dönemlerde böyle ülkelere gidip orada ikamet etmek müslümanlara caizdir. Eğer müslüman, o ülkelerde ailesini İslami bir terbiyeyle eğitime imkanına sahipse bunun bir mahzuru yoktur. Şafii fukahası: *"Müslüman, küfür diyarında İslamın şartlarını ortaya koyup, yerine getirebiliyorsa, orada kalması evleviyetle caiz olur. Çünkü bu durumda onun evi küfür diyarı içinde bir İslam diyarı olmuştur"* demektedirler. Elbette mesele, olayın yarar ve zararının ölçülüp, bu dengeye göre hareket etmeye, fetva vermeye ehil kişilerin basiretli fetvalarına dayanmaktadır.

3- Habeşistan'a giden muhacirler, o topraklar dahilinde herhangi bir İslami davetle yükümlü kılınmamıştır. Bu durum, hicret etmeye zorunlu kalmış bir müslümana İslami adap bakımından bazı ruhsat kapıları açmaktadır. Böyle bir durumda kalan müslümanlar, hicret ettikleri ülkenin kanunlarını gözönüne alarak, kendilerine müsaade edilen dışında o ülkenin iç işlerine karışmayabilirler. Bu mesele oldukça geniştir. Ruhsat veya azimet arasında bir tercih yapılacaktır. Bu tercihi ise müslümanların emiri tayin eder. Müslümanları idare eden kimseler (emirler) muhacirlerin yapması gereken şeyleri tayin ederek, davaya ihanet edilmemesi, zulmedilmemesi ve ahde vefa gösterilmesi hususlarına önem verirler. Her ne kadar Resulullah (a.s.), Cafer ve ashabını Habeşistan'da davetle yükümlü kılınmışsa da, Cafer (r.a)'ın orada bazı kimseleri İslam'a davet ettiği ve onların da icabet ettiğine dair bazı rivayetler bulunmaktadır.

4- Necaşi kıssasını baştan sona kadar gözden geçirdiğimizde, İslami aksiyon bakımından çok önemli bir neticeye varabiliriz. Necaşi, sonunda müslüman olmuş, ancak gayr islami kanunlarla yönetilen bir sistemin başında kalmaya

devam etmiştir. Resulullah (a.s.) da bu durumu kabul etmiş, öldüğü zaman Necâşî'nin gıyabında cenaze namazı kılmıştır. Bu durum şunu gösteriyor ki, bir nizamın küfür nizamı olması sebebiyle, o nizamın içinde yer alan her ferdi küfürle itham etmek mümkün değildir. Kafir bir nizamın başında, Necâşî gibi zahiren ve batınen müslüman olan biri de bulunabilir.

5- Habeşistan'a yapılan ilk hicretten söz açmışken, müşriklerin "necm suresi"ni dinledikleri zaman secde edişlerinden bahsetmek yerinde olacaktır. Bu vesileyle Garanik hadisesini zikredelim: Aslı olmayan bu bâtıl kıssaya göre, Resulullah (a.s.), necm suresi'ni okurken, şeytan müşriklere Resulullah (a.s.)'ın putlara övgüde bulunduğunu iştirtmiştir. Bu olayın aslı yoktur.

6- Hicretin hükmü konusunda Dr. Ramazan el-Butî şöyle demiştir:

"İslam diyarından hicret etmenin hükmü vücub, cevaz ve haram oluşunda değişir. Müslüman, namaz, oruç, hac ve ezan gibi islami şiarları yerine getirme imkanı bulamazsa hicret etmesi vacib olur. Şayet yaşadığı diyarda dini yüzünden bir takım musibet ve belalara uğrarsa, o takdirde başka bir İslam diyarına hicret etmesi kendisi için caizdir. Hicret dolayısıyla yapılması gerekli olan İslami görevler ihmale uğradığı ve kendisinden başka bu görevleri layık vehtyle yüklenecek biri bulunmaması takdirde ise, o kişinin hicret etmesi haram olur."

7- Habeşistan'a hicretin yorumunu yaparken Dr. el-Butî şöyle der:

"Zaruret halinde müslümanların gayri müslimlerin himayesi altına girmesi caizdir. Himaye eden Necâşî gibi Ehl-i Kitâb'tan da olsa (Necâşî o sıralar hristiyanı. Daha sonra müslüman olmuştur). Habeşistan'dan dönüşte müslümanları himayelerine alan bazı müşrikler gibi, müşriklerden de olsa hükmü değişmez. Resulullah (a.s.)'ın amcası Ebu Talib ve Tâif dönüşü Hz. Peygamber (a.s.)'i Mekke'de himaye eden Mu'tim bin Adıyy bu müşriklere örnek teşkil eder."

8- Merhum Dr. Mustafa Sıbai ise şöyle demektedir:

"İslam davetçilerine düşen, cemaatleri için hayati bir tehlike söz konusu olduğunda, ya da inançları bir takım fütunelerin tehdidi altında olup, itikadları tehlikeye maruz kaldığında, onlar için, batıl ehlinin düşmanlığından koruyacak bir yer hazırlamaktır. Bu durum hak yolun davetçilerinin göstermeleri gereken fedakarlıkla çelişmez. Eğer İslam davetçilerinin sayısı, batıl ehlinin tamamen ortadan kaldıracılabileceği kadar azsa ve bu şekilde İslami daveti ortadan kaldıracılabileceklerse, davetçilerin emniyet içinde olmaları bir başka yerde olmaları, davetin sürmesi ve yayılması açısından gereklidir."

9- Mustafa Sıbai der ki:

"Resulullah (a.s.)'ın, ashabına Habeşistan'a iki defa hicret etmelerini emretmesi -dinleri farklı da olsa- dindar insanlar arasındaki bağın, dinsiz ve put-

perestlerle olan ilişkiden daha kuvvetli olduğunu göstermektedir."

10- Yine Mustafa Sıbai şöyle diyor:

"Ehl-i Batıl, Ehl-i Hak önünde kolay kolay teslim olmamaktadır. Hak davayı ortadan kaldırma ve karşı koyma yolunda başvurdukları usuller boşa çıktıkça yeni çarelere ve yollara başvurmaktadırlar. Hak nihai galibiyetini elde edip, batıl son nefisini verene kadar, mücadele bu şekilde sürüp gidecektir."

HZ. ÖMER (R.A.) VE HZ. HAMZA (R.A.)'NİN MÜSLÜMAN OLUŞLARI

۱۰۹- رَوَى الطَّبْرَانِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ كَعْبٍ الْقُرْظِيِّ قَالَ: كَانَ إِسْلَامُ حُمُرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - حِمِيَّةً وَكَانَ يَخْرُجُ مِنَ الْحَرَمِ فَيُصْطَلِّدُ فَإِذَا رَجَعَ مَرَّ بِمَجْلِسِ قُرَيْشٍ، وَكَانُوا يَجْلِسُونَ عِنْدَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ فَيَمُرُّ بِهِمْ فَيَقُولُ: رَمَيْتُ كَذَا وَكَذَا وَصَنَعْتُ كَذَا وَكَذَا ثُمَّ يَنْطَلِقُ إِلَى مَنْزِلِهِ، فَأَقْبَلَ مِنْ رَمِيهِ ذَاتَ يَوْمٍ فَلَقِيَتْهُ امْرَأَةٌ فَقَالَتْ: يَا أَبَا عُمَارَةَ مَاذَا لَقِيَ ابْنُ أَخِيكَ مِنْ أَبِي جَهْلٍ بْنِ هِشَامٍ؟ سَتَمَهُ وَتَنَاوَلَهُ وَقَعَلَ وَقَعَلَ، فَقَالَ: هَلْ رَأَاهُ أَحَدٌ؟ قَالَتْ: أَيْ وَاللَّهِ لَقَدْ رَأَاهُ نَاسٌ، فَأَقْبَلَ حَتَّى انْتَهَى إِلَى ذَلِكَ الْمَجْلِسِ عِنْدَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، فَإِذَا هُمْ جُلُوسٌ وَأَبُو جَهْلٍ فِيهِمْ فَأَتَاكَ عَلَى قَوْسِهِ وَقَالَ: رَمَيْتُ كَذَا وَقَعَلْتُ كَذَا وَكَذَا، ثُمَّ جَمَعَ يَدَيْهِ بِالْقَوْسِ فَضَرَبَ بِهَا بَيْنَ أُذُنَيَّ أَبِي جَهْلٍ فَدَقَّ سِمَتَهَا، ثُمَّ قَالَ: عُنْدَهَا بِالْقَوْسِ وَالْأُخْرَى بِالسِّيفِ، أَشْهَدُ أَنَّهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَنَّهُ جَاءَ بِالْحَقِّ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ، قَالُوا: يَا أَبَا عُمَارَةَ إِنْ سَبَّ إِلَهُتَنَا، وَإِنْ كُنْتَ أَنْتَ وَأَنْتَ أَفْضَلُ مِنْهُ مَا أَقْرَبْنَاكَ وَذَلِكَ، وَمَا كُنْتَ يَا أَبَا عُمَارَةَ فَاجْشَا.

109- Taberani, Muhammed bin Kaab el-Kurazi (r.a.)'den şöyle rivayet etmiştir:

109- Haysemî, *Mecma' ez-Zevaid* de (9/267) şöyle dedi: "Taberani, mürsel olarak rivayet etmiştir. Hadisin ricali sahihür."

"Hamza (r.a.)'nın müslüman oluşu bir savunma duygusuyla başlamıştı. Hamza (r.a.), Harem sınırları dışına çıkıp avlanır, dönüşte Kureyş'in oturup sohbet ettikleri yere uğradı. Kureyşliler Safa ve Merve tepesinin yanında otururlar, Hamza (r.a.) avdan dönüşte onlara uğrar ve "Şöyle ok attım, böyle yaptım" diye avda başından geçenler anlatır, sonra da evine giderdi. Bir gün avdan dönüşte, bir kadınla karşılaştı. Kadın ona: "Ey Eba Umâra! Ebu Cehl bin Hişam, kardeşinin oğluna ne yaptı biliyor musun? Ona küfredip eziyet etti. Şöyle şöyle yaptı." dedi. Hamza: "Bu durumu kimse gördü mü?" diye sordu. Kadın: "Allah'a andolsun ki onu birçok kimse gördü." deyince Hamza, Safa ve Merve yanındaki sohbet yerine koştu. Kureyşliler orada oturuyorlardı. Aralarında Ebu Cehl de vardı. Hamza (r.a.) yayına dayanmış, her zamanki gibi, "Şuna ok attım, şöyle yaptım" diye anlattı. Sonra yayı kavrayarak, Ebu Cehl'in iki kulağı arasına indirdi ve başını yarıdı. Bunun ardından Hamza (r.a.) şöyle dedi: "Şimdi yayımı vurdum. Bir dahaki sefere kılıçla vururum. Şehadet ederim ki O Allah'ın Resuludur. Doğrusu O, Allah katından hakkı getirmiştir." Orada bulunanlar: "Ey Eba Umâra! Doğrusu o ilahlarımıza küfretti. Bunu sen yapmış bile olsaydın ondan üstün olmana rağmen bu yapığını tasvip etmezdik. Ey Eba Umâra! Sen kötü bir adam değildin." dediler."

۱۱۰- رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: وَاللَّهِمَّ أَعِزَّ الْإِسْلَامَ بِأَيِّ جَهْلٍ بَنِ هِشَامٍ، أَوْ بِعُمَرَ. قَالَ: فَأَصْبَحَ، فَقَدَا عُمَرُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَسْلَمَ.

110- Tirmizi'nin, Abdullah bin Abbas (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur:

"Allah'ım İslam'ı Ebu Cehl bin Hişam veya Ömer'le güçlendir." İbn Abbas der ki: "Hz. Peygamber (a.s.)'in dediği oldu. Ömer ertesi gün, Resulullah (a.s.)'ın yanına gidip müslüman oldu."

۱۱۱- رَوَى الطَّبْرَانِيُّ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: أَوَّلُ مَنْ جَهَرَ بِالْإِسْلَامِ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ.

111- Taberani'nin rivayet ettiğine göre İbn Abbas (r.a.) şöyle demiştir:

110- Tirmizi (5/617-618) 50- Kitab el-Menakib -18- Babun Fi Menakib Ömer bin el-Hattab (r.a.). Bu hadis, bu vecihden garibdir. Bu hadisi başka sahih rivayetler de desteklemektedir.

"Müslüman olduğunu ilk defa söyleyen Ömer bin el-Hattab'dır."

Buradaki ilk defa söylenenden maksad, Hz. Ömer (r.a.)'ın müşriklere meydan okumasıdır. Yoksa Ömer (r.a.)'den önce pek çok kişi müslüman olduklarını ilan etmişlerdi.

۱۱۲- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: مَا رَأَيْنَا أَعِزَّةَ مَنْذُ أَسْلَمَ عُمَرُ.

112- Buhari, Abdullah bin Mes'ud (r.a.)'un şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Ömer müslüman olalı, izzetimiz arttı."

۱۱۳- رَوَى الطَّبْرَانِيُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: إِنْ كَانَ إِسْلَامُ عُمَرَ لَفَتْحًا، وَهَجْرَتُهُ لِقَصْرًا، وَإِمَارَتُهُ رَحْمَةً، وَاللَّهُ مَا اسْتَطَعْنَا أَنْ نُصَلِّيَ حَوْلَ الْبَيْتِ ظَاهِرِينَ حَتَّى أَسْلَمَ عُمَرُ.

113- Taberani, Abdullah bin Mesud (r.a.)'un şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Ömer'in müslüman oluşu bir fetih, hicret edici bir zafer, müminlerin emiri oluşu bir rahmetti. Allah'a andolsun ki, Ömer müslüman oluncaya kadar Beyt-i Şerif'in civarında açıktan namaz kılamazdık."

۱۱۴- رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْأَرْقَمِ عَنْ جَدِّهِ الْأَرْقَمِ، وَكَانَ بَدْرِيًّا، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَوَى فِي دَارِهِ عِنْدَ الصُّفَا حَتَّى تَكْتُمُوا أَرْبَعِينَ رَجُلًا مُتَبَلِّغِينَ وَكَانَ أَيْعُرُهُمْ إِسْلَامًا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - ، فَلَمَّا كَانُوا أَرْبَعِينَ خَرَجُوا إِلَى الْمُشْرِكِينَ. قَالَ الْأَرْقَمُ: فَبَجْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ لَأَوْدَعَهُ وَأَزْدْتُ الْخُرُوجَ إِلَى بَيْتِ الْمَقْدِسِ، فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: «أَنْتَ فَرِيدٌ؟» قُلْتُ: بَيْتُ الْمَقْدِسِ. قَالَ: «وَمَا يُخْرِجُكَ إِلَيْهِ

111- Haysemi, 'Mecma' ez-Zevaid'de (9/63) der ki: "Taberani rivayet etmiş olup, isnadı hasendir."

112-Buhari (7/41) -62-Kitab Fedail es-Sahabe -6-Bab Menakib Ömer bin el-Hattab (r.a.)

113- Haysemi, 'Mecma' ez-Zevaid (9/62): Taberani rivayet etmiştir ve ricali sahihür. Ancak el-Kasım dedesi İbn Mes'ud'u görmüş değildir. el-Mu'cem el-Kebir (9/1178)

أُفِي بِنَجَارَةٍ؟ قُلْتُ: لَا وَلَكِنْ أَصَلِّي فِيهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: «صَلَاةٌ هَا هُنَا خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ».

114- Hakim, Osman bin Abdullah bin el-Erkam (r.a.)'dan rivayet etmiştir:

"Erkam, Bedir savaşına katılanlardan biriydi. Resulullah (a.s.) Safa tepesi yanındaki Erkam'ın evine gider, (orada müslüman olanlarla bir araya gelirdi). Kırk kişi oluncaya kadar orada toplanmaya devam ettiler. Ömer (r.a.) müslüman olanların kırkıncısıydı. Kırk kişi olunca müşriklere açıktan cephe aldılar. Erkam diyor ki: "Beyt el-Makdis'e gitmek istiyordum. Vedalaşmak üzere Resulullah (a.s.)'ın yanına uğradım. Resulullah (a.s.): "Nereye gidiyorsun" diye sordu. "Beyt el-Makdis'e" dedim. Hz. Peygamber (a.s.): "Gitme sebebin nedir? Ticaret için mi?" diye sordu. "Hayır, orada namaz kılmak için." dedim. Bunun üzerine Resulullah (a.s.) şöyle buyurdu: "Orada kılanan namaz bin namazdan daha hayırlıdır."

Bir Açıklama

Burada kırk rakamı üzerinde duruldu. Ancak Habeşistan'a hicret edenlerden sonra geride kalanların kırk kişiye ulaşması ihtimali vardır. Zira Habeşistan'a ikinci kez hicret edenlerin sayısı sekseni aşıyordu. Kırk rakamı konusuna şöyle bir yorum getirilebilir: Habeşistan'a hicret eden seksen kişi hepsi aynı anda hicret etmemiş olabilir. Hz. Ömer (r.a.)'ın müslüman oluşundan sonra, müslümanların sayısı artmış, bunlardan bir kısmı hicret ederek, muhacirlerin sayısı sekseni aşmış olabilir. Bizim tercih ettiğimiz görüş de budur. Bu şekilde Hz. Ömer (r.a.)'ın kırkıncı müslüman olduğu anlaşıyor. Bu sayı beş senelik bir davetin neticesidir. Bunda, davette acele edenlerin almaları gereken çok önemli dersler bulunmaktadır.

۱۱۵- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ زَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: يَتِمَّا هُوَ فِي النَّارِ حَائِقًا، إِذْ جَاءَهُ الْعَاصُ بْنُ وَائِلٍ السُّهْمِيُّ أَبُو عُمَرَ عَلَيْهِ حُلَّةٌ جَبَرٍ وَقِيمَصٌ مَكْفُوفٌ بِحَرِيرٍ، وَهُوَ مِنْ بَنِي سَهْمٍ، وَهُمْ حُلَفَاؤُنَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ، فَقَالَ: مَا بَالُكَ؟ قَالَ: زَعَمَ قَوْمُكَ أَنَّهُمْ سَيَقْتُلُونَنِي إِنْ أَسَلَمْتُ، قَالَ: لَأَسِيلَ إِلَيْكَ - بَعْدَ أَنْ قَالَهَا أَوْنْتُ - فَخَرَجَ الْعَاصُ، فَلَقِيَ النَّاسَ قَدْ سَالَ بِهِمُ الْوَادِي، فَقَالَ: أَيْنَ تُرِيدُونَ؟ قَالُوا: نُرِيدُ هَذَا إِنْهُنَّ الْخَطَابِ الَّذِي صَبَأَ، قَالَ: لَأَسِيلَ إِلَيْهِ. فَفَكَرَ النَّاسُ.

114- Müstedrek (31405). Hadisin isnadının sahih olduğunu söylemiştir. Ancak tahrif etmemişlerdir. Zehebi de sıhhati konusunda onunla aynı fikirdedir.

115- Buhari, Zeyd bin Abdullah bin Ömer (r.a.)'den o da babasından rivayet etmiştir:

"O, evde endişe içindeyken yanına Sehmoğulları'ndan As bin Vail es-Sehmi Ebu Amr gelmişti. Üzerinde, kıymetli bir Yemen elbisesi vardı. Gömleği ipek işlemeliydi. Sehmoğulları cahiliyye döneminde dostlarımızdı. As: "Sana ne oluyor". diye sordu. Ömer (r.a.): "Kavmin yüzünden. Müslüman olduğum için beni öldürecekler." dedi. As: "Sana kimse dokunamaz." dedi. -Seni koruyacağım dedikten sonra- As evden çıktı. Vadiden akın akın gelen insanlarla karşılaştı. Onlara: "Nereye gidiyorsunuz?" diye sordu. Onlar: "Dininden dönen Ömer bin el-Hattab'a" dediler. As: "O'nâ sakın dokunmayın" deyince, halk gerisin geriye döndü."

Ravi, bir başka rivayette ise şöyle demektedir:

"Ömer müslüman olduğunda, insanlar evinin önünde toplanmış: "Ömer dininden döndü." diyorlardı. -Ben o sıralar çocuktum ve evin damundaydım- Üzerinde İbrîşimden bir aba olan bir adam gelerek: "Ömer dininden döndüyse bunda ne var! Ben onun hamistiyim" dedi. Bunun üzerine halk dağıldı. "O kimdi" diye sorduğunda, As bin Vail olduğunu söylediler."

١١٦ - رَوَى الطَّبْرَانِيُّ عَنْ عُمَرَ أَنَّهُ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي لَا أَذُوقُ مَجْلِسًا جَلَسْتُهُ فِي الْكُفْرِ إِلَّا أَغْلَنْتُ فِيهِ الْإِسْلَامَ، فَأَتَيْتُ الْمَسْجِدَ وَفِيهِ بَطُونٌ قُرَيْشٍ مُتَحَلِّقَةٌ فَجَعَلَ يُغَيِّرُ الْإِسْلَامَ وَيَشْهَدُ أَنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ. فَتَارَ الْمُشْرِكُونَ فَجَعَلُوا يَضْرِبُونَهُ وَيَطْرِبُونَهُمْ. فَلَمَّا تَكَاثَرُوا عَلَيْهِ خَلَصَهُ رَجُلٌ فَقُلْتُ لِعُمَرَ: مَنْ الرَّجُلُ الَّذِي خَلَصَكَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ؟ قَالَ: ذَلِكَ الْعَاصِمُ بْنُ وَائِلٍ السُّهْمِيُّ.

116- Taberani'nin, Hz. Ömer (r.a.)'den rivayet ettiğine göre:

"Ömer (r.a.), Peygamber (a.s.)'in yanına gelmiş ve: "Ey Allah'ın Resulu, küfür döneminde katıldığın sohbet meclislerinin hepsine birer birer gidip, müslüman olduğumu ilan edeceğim." dedi. Sonra mescide (Harem-i Şerîf'e) gitti. Kureys'in ileri gelenleri halka halinde oturuyorlardı. Ömer (r.a.) müslüman olduğunu ilan etti ve kelime-i şehadet getirdi. Bunun üzerine müşrikler öfkelendiler ve Ömer (r.a.)'e vurmaya başladılar. Ömer (r.a.) de onlara karşılık veriyordu. Ömer (r.a.)'e vuranlar çoğalınca, bir adam gelip onu kurtardı. Ömer'e o adamın kim olduğunu sordum. "O, As bin Vail el-Sehmiydi" dedi."

115- Buhari (7/177) 63- Kitab Menakib el-Ansar - 35- Ömer bin el-Hattab (r.a.)'in müslüman oluşu babı.

116-el-Mecma' (9/65) Taberani rivayet etmiş olup "ricalı sikadır (güvenilirdir)" demıştır

DERSLER VE ÖĞÜTLER

İnsanları tanıma, meziyetlerini bilme ve kabiliyetlerinden istifade etme konusunda Resulullah (a.s.) ile kimse boy ölçüşemezdi. Hz. Ömer (r.a.)'in kıssası buna iyi bir örnektir. Adamlarının meziyetlerini ve özelliklerini bilip, güçlerinden istifade etmeyi bilmeyen bir komutan, başarısız bir komutandır.

Dinini açıkça haykırması, müşriklere meydan okuyup -silah kullanmaksızın- onlarla mücadele etmesi dolayısıyla Hz. Ömer (r.a.)'le, İslam güç bulmuştu. Bu olaydan, İslam'a açıktan davetin, bütün gücünü ortaya koyarak sabır ve sebat göstermenin bile İslam ve müslümanlar için bir zafer olacağı neticesi çıkmaktadır.

Hz. Hamza (r.a.) ve Hz. Ömer (r.a.)'in müslüman olmalarıyla Mekke'de yeni bir durum ortaya çıkmıştı. Ashabın bir kısmının Habeşistan'a gidişi, müşriklerin kinini daha da artırmıştı. Ebu Talib de Resulullah (a.s.)'ı himaye ediyordu. Bütün bunlar, Kureyş'i yeni yeni tuzaklar kurmayı düşünmeye yöneltti. Nihayet şeytan onlara, Resulullah (a.s.), ashabı ve onlara yardım edenlere karşı ekonomik ve sosyal ambargo uygulama fikrini ilham etti. Bu abluka, Resulullah (a.s.), ashabı ve Ebu Talib'e uygulandığı gibi, Haşimoğulları ve Ebu Leheb dışındaki Muttaliboğulları'nı da içine alıyordu. Bütün bu insanlar, ekonomik ve sosyal abluka karşısında Ebu Talib'e sığınmışlardı. Bu, üç sene boyunca süren büyük bir imtihandı. Bu musibette bitap düşen Ebu Talib, ardından da Hz. Hatice vefat etmişti. Onların ölümünden sonra müslümanların sıkıntıları daha da artmış, Kureyşliler, Resulullah (a.s.)'a doğrudan doğruya eziyet etmeye başlamışlardı. Bunun neticesinde Resulullah (a.s.) Taife gidip, 'oradaki insanları İslam'a davet etmeye karar verdi. Ancak Taife'de bulunan Sakif kabilelerinin tutumu Kureyş'den de daha şiddetli ve kötü olmuş, Resulullah (a.s.), Mutim bin Adiyy himayesinde yeniden Mekke'ye dönmek zorunda kalmıştı.

Bütün bu olaylar certainty ederken, İslam'a davet ve tebliğ de devam ediyordu. Üç senelik bir gayret neticesinde Medine halkının bir bölümü müslüman olmuş ve müslümanlara Medine yolu açılmıştı. Bu zaman içinde meydana gelen İsrâ ve Mirac hadisesi, Medine-i Münevvere'de kurulacak İslam devleti için adeta bir başlangıç oluşturunuyordu. Ve sonunda Medine'ye hicret olayı gerçekleşiyordu.

ABLUKA

Abluka, Hz. Muhammed (a.s.)'e peygamberliğin gelişinin yedinci senesinde başladı ve üç sene sürdü. Kuvvetli olan görüşe göre bu abluka onuncu senenin muharrem ayında sona ermişti. Kureyşliler, Haşimoğulları ve Muttaliboğullarından evlenmeyeceklerine, alış-veriş yapmayacaklarına, sohbetlerine katılmayacaklarına, onlarla yanyana gelmeyeceklerine, evlerine girmeyeceklerine ve onlarla konuşmayacaklarına dair sözbirliği etmişlerdi. Resulullah (a.s.)'ın öldürülmek üzere kendilerine verilmesine kadar bu tutumu sürdürmeye karar vermişler ve bunu bir sayfaya yazmışlardı. Bu sayfada Haşimoğulları'yla sulhe hiçbir zaman yaşanmayacaklarına, Hz. Muhammed (a.s.)'i teslim etmedikleri takdirde onlara asla acımayacaklarına dair maddeler yer alıyordu. Bu sayfayı yazdıktan sonra Kabe'nin içine astılar. Gerek mümin olsun gerekse kafir olsun Ebu Leheb dışındaki bütün Muttaliboğulları ve Haşimoğulları bu ambargonun kapsamında olup, hepsi de Ebu Talib'e sığınmıştı. Bu olayın başlangıcı peygamberliğin yedinci senesi, muharrem ayının ilk gecesine rastlıyordu. Abluka gitgide şiddetlenmiş, erzak ve mal bulunmaz hale gelmişti. Durum öyle bir hal aldı ki müslümanlar sonunda açlıktan ağaç yaprağı ve hayvan derileri yemek zorunda kaldılar. Sığındıkları vadilerden, açlıktan kıvranan kadın ve çocuklarının sesleri duyulmaya başladı. Onlara ancak gizliden gizliye birçoyle ulaşmak mümkün olabiliyordu. İhtiyaçlarını ancak haram aylar içinde Mekke'ye dışardan tacirler gelip mal getirdiği zaman temin edebiliyorlardı. Fakat Kureyşliler bunun da çaresini bulmuşlardı. Gelen mallara yüksek fiyat ödeyerek, müslümanların alış veriş yapmalarını engelliyorlardı. Sonunda Kureyşlilerden insaf sahibi bazı kimselerin duyguları uyandı da bu yazılı anlaşmayı iptal ettiler.

Kabe'nin içine astıkları sayfayı yırtmak üzere içeri girdiklerinde, kağıdı kurtların yemiş olduğunu gördüler. Kurtlar sadece "Allah'ın senin adında" kelimesine dokunmamışlardı. Resulullah (a.s.) bu durumu daha önce amcasına anlatmıştı. Bu da Resulullah (a.s.)'ın mucizelerinden biriydi. Bu iki olay da Buha-

ri'de yer almaktadır. Resulullah (a.s.) bir keresinde Huneyn Gazvesi dolayısıyla Kinaneoğulları Vadisi'nde, bir keresinde de Hac dolayısıyla bu olaylara işaret etmiştir. Siyer kitapları, Kureyşlilerin uyguladığı bu abluka ve çekilen sıkıntılarla ilgili haberlerle doludur.

Buhari'nin Sahih'inde iki kere zikrettiği bu rivayetlerden birini naklediyor, bu münasebetle İbn Hacer el-Askalani'nin yaptığı yorumu sunuyoruz:

۱۱۷- رَوَى الْبَخَارِيُّ عَنْ أَبِي مُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: مِنْ الْغَدِ يَوْمَ النَّحْرِ وَهُوَ يَمْنَى: «نَحْنُ نَأْزِلُونَ غَدًا بِخَيْفِ بَنِي كِنَانَةَ حَيْثُ تَقَاسَمُوا عَلَى الْكُفْرِ، بِعَنِي بِذَلِكَ الْمُحَصَّبِ، وَذَلِكَ أَنَّ قُرَيْشًا وَكِنَانَةَ تَعَالَفَتَ عَلَى بَنِي هَاشِمٍ وَبَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ - أَوْ بَنِي الْمُطَّلِبِ - أَنْ لَا يَتَايَعُوهُمْ وَلَا يَتَايَعُوهُمْ حَتَّى يُسَلِّمُوا إِلَيْهِمُ النَّبِيُّ ﷺ . وَقَالَ سَلَامَةُ عَنْ عَقِيلٍ وَبَحْصِ بْنِ الصَّحَّاحِ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ: أَخْبَرَنِي ابْنُ شِهَابٍ وَقَالَ: بَنِي هَاشِمٍ وَبَنِي الْمُطَّلِبِ، قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ بَنِي الْمُطَّلِبِ أَشْبَهُ.

117- Buhari'nin, Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (a.s.) Mina'da iken kurban kesme gününün üçüncüsünde şöyle buyurdu:

"Bizler yarın Kinaneoğulları yurduna ineceğiz ki, orada Kureyş ile Kinaneoğulları küfr üzerine yeminleşip ahidleşmişlerdi."

Zühri dedi ki: Hz. Peygamber (a.s.), Kinaneoğulları yurdu demekle Muhasab mevkiini kastedmiştir.

Zira Kureyş ve Kinane, Haşimoğulları ve Abdülmuttaliboğulları (veya Muttaliboğulları)ndan kız alıp vermeme, alışveriş yapmama hususunda ittifak etmişler, ambargoyu ancak Hz. Peygamber (a.s.)'i kendilerine teslim ettikleri takdirde sona erdirmeye karar vermişlerdi.

Selame bin Ravh, Ukayl Halid ile Yahya bin Dahhak'tan, onlar da Evza'f'den olmak üzere şöyle dedi:

el-Evza'f: *"Bana İbn Şihab haber verdi"* demiştir. Selame ile Yahya: *"Haşimoğulları ve Muttaliboğulları"*, diye söylediler. Ebu Abdullah el-Buhari ise: *"Muttaliboğulları tabiri daha doğrudur"* dedi.

İbn Hacer diyor ki: İbn İshak, Musa bin Ukbe gibi gazveleri iyi bilen kişiler şöyle demektedirler:

"Kureyşliler, sahabelerin bir kısmının güvenlik içinde olacakları bir yere

gittigini, Ömer (r.a.)'in müslüman olduğunu ve İslam'ın arab kabileleri arasında hızla yayıldığını görünce Resulullah (a.s.)'i öldürmeye karar verdiler. Bunu haber alan Ebu Talib, Haşimoğulları ve Muttaliboğulları'nı topladı. Resulullah (a.s.)'i himayelerine alma ve onu öldürmek isteyenleri engellemeye karar verdiler. Bu kabilelerin kafirleri bile Ebu Talib'in çağrısına uydular. Bunu cahiliyyet dönemi adeti olan kavmiyetçilik adına yapıyorlardı. Kureysliler bu durumu görünce bir araya gelerek Haşimoğulları ve Muttaliboğullarıyla, kendilerine Resulullah (a.s.)'i teslim edinceye kadar her türlü ilişkiyi keseceklerine ve onlardan kız almayıp, kız vermeyeceklerine dair bir akid hazırladılar. Daha sonra bir sayfaya yazdıkları bu akdi Kabe'nin içine asular."

Bu akdi kaleme alan kişi, Mansur bin İkrime bin Amir İbn Haşim bin Abdimenaf bin Abdidar bin Kusayy idi. Daha sonra bu adamın parmakları felç olmuştur. Akdi yazarın en-Nadr bin el-Haris olduğunu söyleyenler olduğu gibi, Talha bin Ebi Talha el-Abdi olduğunu söyleyenler de vardır. İbn İshak der ki:

"Haşimoğulları da Muttaliboğulları da Ebu Talib'in çağrısına uymuştu. Ebu Leheb ise Kureyslilerle birlikte hareket ediyordu. Ablukaya alınmalarının bi'setin yedinci yılında muharrem ayında başladığı söylenir."

İbn İshak, bu durumun iki ya da üç sene kadar devam ettiğini söyler. Musa bin Akabe ise ablukanın kesin olarak üç sene sürdüğünü bildirir ve bu süre içerisinde onlara ancak gizli yollardan erzak ulaşabildiğini anlatır. Akrabalanna gizliden yiyecek gönderenleri tesbit ettiklerinde, Kureyslilerin bu kimselelere eziyet ettiği de kaydedilmektedir.

Abluka fikrini ortaya atanların ileri gelenlerinden Hişam bin Amr bin el-Haris el-Amirî -dedesi evlenmeden önce babaannesi Haşim bin Abdimenaf ile evliydi ve abluka sırasında vadiye gidip onlara yardım ediyordu- Zuheyr bin ebi Umeyye'nin yanına gitti -Zuheyr'in annesi Atike bint Abdulmutalib'di- Ablukanın kaldırılması hakkında onunla konuştu. Zuheyr bu konuda kendisine muvafakat etti. Daha sonra beraberce el-Mut'im bin Adiyy ve Zcm'a bin el-Esved'e gittiler. Sonra bu konuda bir toplantı yaptılar. Hacer-i Esved'in yanına oturup konuşular. Abluka'nın kaldırılması gerektiğini söyleyip, görüş birliğine vardılar. Ebu Cehl: *"Bu bir gecede hallolacak bir iş"* dedi. Sonunda akdin yazılı olduğu sayfayı, Kabe'den çıkartıp yırtılar ve hükmünü iptal ettiler. İbn Hişam, akdin bulunduğu sayfanın kurtlar tarafından kemirilmiş olduğunu, yalnız *"Allah"* lafzına birşey olmadığını zikreder. İbn İshak Musa bin Ukbe ve Urve ise, kurtların yalnız *"Allah"* isminin bulunduğu yerleri yeyip, ambargoya ilgili bölümlere dokunmadığını söylerler. Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

Vakidi ise vadiden çıkışlarının bi'setin onuncu senesinde, yani hicretten üç sene önce olduğunu, Ebu Talib'in ambargonun sona ermesinden kısa bir müddet sonra vefat ettiğini söyler. İbn İshak, Ebu Talib ve Hz. Hatice (r.a.)'nin aynı sene içinde vefat ettiğini, Kureyş'in Resulullah (a.s.)'a Ebu Talib'in sağlığında

yapmaya cüret edemediği eziyetlerde bulunduğunu anlatır. Buhari de bu kıssa hakkında bir nakil sabit olmadığından Ebu Hureyre (r.a.)'nin kıssaya delalet eden hadisiyle yetinmiştir. Gazvelerle ilgili yazanların söyledikleri, bu hadisdeki "Küfr üzerine yeminleşip, ahidleşmişlerdi." sözünün çerti mahiyetindedir.

DERSLER VE ÖĞÜTLER

Müslümanlara uygulanan ekonomik ve sosyal abluka esnasında, Haşimoğulları ve Muttaliboğulları müşriklerinin Resulullah (a.s.) ile dayanışma içine girdiklerini ve onu koruduklarını görüyoruz. Bunu cahiliyyet dönemi adeti olan milliyetçilikleri nedeniyle yapıyorlardı. Bu ve benzeri olaylardan hareketle, gerektiğinde müslümanların İslam'a hizmet eder mahiyette olan küfür nizamı kanunlarından yararlanabileceklerini söyleyebiliriz. Ancak bu fetva ehli alimlerin sahih fetvalarına dayanarak yapılmalıdır.

Çağımızdaki "İnsan hakları" bazı durumlarda müslümanlar için koruyucu bir nitelik taşıyabilir. Pek çok ülkedeki din hürriyetinden de istifade etmek mümkündür. Dünyanın değişik bölgelerinde uygulanan kanunlar, müslümanlara çeşitli fırsatlar verebilir. Müslümanların bu ve benzeri fırsatlardan hassas ölçüler dahilinde yararlanması gerekir.

Dr. Ramazan el-Bûti, müslümanlara uygulanan abluka hususunda şunları söylemektedir:

"Burada bilinmesi gereken önemli bir husus bulunmaktadır: Resulullah (a.s.)'ı bazı akrabalarının himaye etmesi, kendisine gönderilen ilahî mesajı himaye etme anlamı taşımamaktadır. Bu himayede kendi akrabalarını yabancılara karşı koruma gayesi vardır. Akrabalıktan kaynaklanan bu tür himayeler günümüzde de söz konusudur. Müslümanlar böylesi desteklerden de bir cihad vesilesi olarak faydalanarak, düşmanlarının oyunlarını bozma ve kâfirlere galib gelme yolunda güç kazanabilirler. Bu noktaya dikkat etmek gerekmektedir."

ABLUKA'NIN CEZASI

۱۱۸ — رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ مَسْرُوقِ بْنِ الْأَجْدَعِ — رَحِمَهُ اللَّهُ — قَالَ: سَكْنَا عِنْدَ عَبْدِ اللَّهِ جُلُوسًا — وَهُوَ مُضْطَجِعٌ بَيْنَنَا — فَأَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، إِنَّ قَاعًا عِنْدَ أَبْوَابِ كِنْدَةَ يَقَعُ، وَيَزْعُمُ: أَنَّ أَيْةَ الدَّخَانِ تَجِي بِأَنْفَاسِ الْكُفَّارِ، وَيَأْخُذُ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهَا كَهَيْئَةِ الرُّسُومِ، فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ وَجَلَسَ وَهُوَ غَضْبَانٌ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ، اتَّقُوا اللَّهَ، مَنْ عَلِمَ مِنْكُمْ شَيْئًا فَلْيَقُلْ بِمَا يَعْلَمُ، وَمَنْ لَا يَعْلَمُ فَلْيَقُلْ: اللَّهُ أَعْلَمُ، فَإِنَّهُ أَعْلَمُ

لَاخْبَرُكُمْ أَنْ يَقُولَ لِمَا لَا تَهْتَمُّ: اللَّهُ أَغْلَمُ، فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَالَ لِنَبِيِّهِ ﷺ: ﴿قُلْ مَا أَنَا لَكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ﴾ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمَّا رَأَى مِنْ النَّاسِ إِذْبَارًا قَالَ: «اللَّهُمَّ سَتِّعْ كَسْبِعَ يُوسُفَ».

118- Müslim'in rivayeti ettiğine göre Mesruk bin el-Ecda (r.a.) şöyle demiştir:

"Abdullah'ın yanında oturuyorduk -o da aramızdaydı ve bize yaslanmıştı- yanına bir adam geldi ve şöyle dedi:

"Ey Eba Abdurrahman, Kinde kapılarında bir meddah kissa anlatıyor ve iddia ediyor ki: Duhan ayeti gelip kafirlerin nefeslerini kesecek, müminler ise ondan nezle olma şeklinde etkileneceklerdir." (Bu sözleri işiten) Abdullah kızgın bir halde oturup şöyle dedi: "Ey insanlar! Allah'dan korkun! Sizden kim bir şeyi bilirse, bildiğini söylesin. Bilmeyen ise: Allah bilir, desti. Sizden birinizin bilmediği konuda, "Allah bilir" demesi de bir ilimdir. Allah Teala buyuruyor ki: "De ki: Buna karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Kendiliğimden birşey iddia eden kimselerden de değilim."(1)

Resulullah (a.s.) insanların kendisine yüz çevirdiklerini görünce: "Allah'ım, Yusuf (a.s.) zamanındaki yedi kutuk senesi gibi başlarına yedi sene ver." demişti."

Buhari'nin rivayetine göre(2) Resulullah (a.s.), Kureyş'in baskı ve işkencelerini şiddetlendirmesi üzerine şöyle dua etmişti: "Allah'ım! Onların başına, Yusuf'un zamanındaki gibi yedi kuluk yılı vererek, bana yardım et!" Daha sonra herşeyin kökünü kurutan kutluk senesi gelmiş, hayvan leşlerini ve derilerini yemek zorunda kalmışlardı. Toprakta dumana benzer birşeyler çıkmaya başlamıştı. Ebu Süfyan, Hz. Muhammed (a.s.)'in yanına geldi ve: "Kavmin helak oluyor. Allah'a dua et de, bu belayı onlardan savsın." dedi. Resulullah (a.s.) dua bu-yurdu ve: "Daha sonra bu yaptıklarınıza tekrar döner misiniz?" diye sordu. Sonra da "Göğün, insanları bürüyecek ve gözle görülecek bir duman çıkaracağı bir günü bekle; bu, can yakıcı bir azabdır." ayetinden, "Biz sizden azabı bir süre için kaldıracız, yine de siz eski inkarcılığınıza döneceksiniz." ayetine kadar okudu.(3)

Buhari'nin bir başka rivayeti ise şöyledir:

118- Müslim (4/2155). 60- Kitab Sıfat el-Munâfikîn ve Ahkâmihim -7- Bab Duhan.

1) Sad Suresi: 85

2) Buhari (8/573) 65- Kitab et-Tefsir (44) Duhan Suresi - 5- Bab.

3) Duhan Suresi: 10 - 16

"Abdullah dedi ki: Bunun böyle olmasının sebebi, Kureyş'in Hz. Peygamber (a.s.)'e asi olmasıydı. Bu yüzden Hz. Peygamber (a.s.) onlara beddua etmiş, Yûsuf (a.s.)'un kavmine isabet eden kılık ve kuraklık seneleri gibi seneler geçirmelerini dilemişti. (Dua kabul olmuş) içinde bulundukları meşakkatten dolayı, (açlıktan) kemikleri dahi yemeye başlamışlardı. Göğ'e bakan bir adam, kendisiyle gök arasında duman şeklinde bir şey görürdü. Allah Teala bunun üzerine: "Göğün, insanları bürüyecek ve gözle görülecek bir duman çıkardığı günü bekle; bu, can yakan bir azabdır" ayetini indirdi. İbn Mes'ud (r.a.) dedi ki: Resulullah (a.s.)'ın yanına gelip: "Ey Allah'n Resulü! Mudar kabilesi için Allah'dan yağmur iste! Nerdeyse helak olacaklar." denildi. Resulullah (a.s.): "Mudar için mi? Doğrusu sen çok cüretkârsın." (*) buyurdu. Daha sonra Hz. Peygamber onlar için yağmur duasında bulundu. Allah Teala da yağmur verdi. Ardından da "Siz yine de eski inkarcılığınıza döneceksiniz." ayeti nazil oldu. Refaha kavuşunca tekrar eski hallerine döndüler. Bunun üzerine Allah Teala "Onları çarpınca çarpacağımız gün, öcümüzü şüphesiz alacağız." ayetini indirdi. İbn Mes'ud Bekir gününü kastediyor, dedi."

Buhari'nin bir başka rivayeti ise şöyledir:

"Ona denildi ki: Onlardan azabı kaldırırsak, yeniden eski hallerine dönerler. Hz. Peygamber (a.s.) Rabbine dua etmiş, Rabbi de onlardan azabı kaldırmıştı. Ancak peşi sıra tekrar eski hallerine döndüler. Allah da Bedir günü onlardan intikam aldı." Göğün insanları bürüyecek ve gözle görülecek bir duman çıkaracağı günü bekle." ayetinden "Öcümüzü şüphesiz alırız." ayetine kadar bu konuda nazil olmuştur."

Tirmizi'nin rivayeti ise "Göğün, insanları bürüyecek ve gözle görülecek bir duman çıkaracağı günü bekle; bu can yakan bir azabdır." ayetine kadar ilk rivayetle aynıdır. Hadisin ravilerinden biri demiştir ki: Bu ayet "Rabbimiz bizden azabı kaldır." ayeti gibidir."

Ahîret azabı kaldırılır mı? el-Batsetu'l-Kübra (Allah'ın şiddetle yakalayıp, cezalandırması) duman olayı ve el-lizâm hadisesi daha önce vuku bulmuştur. Ravilerden biri de: "Ay" demişti. Bir diğeri "Rum ve el-lizâm'dan kastedilen Bedir günüdür", demiştir.

Müslim de Abdullah'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir. "Beş vakıa (Hz. Peygamber (a.s.) zamanında olmuş) geçmiştir. ed-Duhan azabı, el-lizâm, el-Batsetu'l-Kübra, ayın ikiye bölünmesi mucizesi, rumların farslara galip gelmesi."

* Allah'a şirk koşmakla ve isyanda devam ederken, nasıl olur da Mudar için Allah'dan yardım istememi beklersin manasınadır.

AYIN İKİYE YARILMASI

Buhari, ayın yarılması olayının Ömer bin el-Hattab (r.a.)'ın müslüman oluşuyla, Habeşistan'a hicret arasında vukubulduğunu zikreder. İbn Hacer el-Askalânî de buna binâen ayın yarılması olayının bu dönemde cereyan ettiğini bildirir:

İbn İshak, Hz. Ömer (r.a.)'ın Habeşistan'a hicretten sonra müslüman olduğunu bildirir, fakat ayın ikiye yarılmasından bahsetmez.

Müellifin bu sözü, ayın ikiye yarılması olayının o günlerde olduğunu göstermektedir. Öte yandan İbn İshak bir başka rivayetinde, "*Ömer (r.a.)'in müslüman oluşu Habeşistan'a yapılan ilk hicretin akabinde olmuştur*" demektedir. Alûsi ise tefsirinde ayın ikiye yarılması olayının hicretten beş yıl önce cereyan ettiğini kesin bir dille ifade eder.

Alûsi'nin sözüne binaen, ayın ikiye yarılması hadisesinin, Habeşistan'a yapılan ikinci hicretten sonra, müslümanların maruz kaldığı vadi ablukası esnasında olduğu söylenebilir. Bizim tercih ettiğimiz görüş de budur. Vadi ablukası, mihnetlerin en şiddetlisiydi. Genelde öyle ağır imtihanlar sırasında, inananlara güç verecek olaylar olmaktadır. Ayın ikiye yarılması mucizesi de bu olayların en büyüklerinden biridir.

۱۱۹- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ أَنَسٍ بْنِ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - : أَنَّ أَهْلَ مَكَّةَ سَأَلُوا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ : أَنْ يُرِيَهُمْ آيَةً، فَأَرَاهُمْ انْشِقَاقَ الْقَمَرِ.

119- Buhari, Enes bin Malik (r.a.)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

119- Buhari (61631) 61- *Kitab el-Menakib* - 27- *Bab: Su'ul'l-Muşrikîn en Yuriyehum en-Nebi Ayeten Fe Erahum İnşikâke'l-Kamer.*

Müslim (412159) 50- *Kitabu Sifati'l-Munâfikîn ve Ahkâmîn* -8- *Bab: İnşikâku'l-Kamer.*

"Mekkeliler Resulullah (a.s.)'ın kendilerine (risaletini ispatlayan) bir delil getirmesini istemişler, O da onlara ayın ikiye yarılmasını göstermiştir. Bir rivayette ise: Onlara ayı iki parça halinde göstermiştir.(1)"

Tirmizi, bu rivayete şunları ekler:(2) "Bunun üzerine "(Kıyamet) saat(i) yaklaştı, ay yarıldı." ayetinden, "Süregelen bir büyüldür." (3) ayetine kadar nazıl oldu."

۱۲۰- رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: إِنَشَقَّ الْقَمَرُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَشْقَيْنِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِشْهَدُوا» وَفِي أُخْرَى: وَنَحْنُ مَعَهُ، فَقَالَ: «إِشْهَدُوا، إِشْهَدُوا».

120- Müslim, Abdullah bin Mes'ud (r.a.)'un şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Resulullah (a.s.) zamanında ay ikiye yarıldı. Bunun üzerine R.sulullah (a.s.): "Şahid olun!" buyurdu."

Bir diğer rivayet de şöyledir: "Resulullah (a.s.) ile Mina'da birlikteyken ay ikiye yarıldı. Bir parçası dağın arkasında, diğer parçası dağın önündeydi. Bunun üzerine Resulullah (a.s.) "Şahid olun" buyurdu."

Buhari'de hadisi Mesruk'un Abdullah'dan (Mekke'de) rivayet ettiği yer alır. Tirmizi de bu hadisin aynısını rivayet etmiştir.

۱۲۱- رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - ، مِثْلَ حَدِيثِ قَبْلَهُ قَالَ: إِنَشَقَّ الْقَمَرُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَلَقْتَيْنِ، فَسَرَّ الْجَبَلُ فَلَقَةً، وَكَانَتْ فَلَقَةً فَوْقَ الْجَبَلِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «اللَّهُمَّ اشْهَدْ».

121- Müslim de, Abdullah bin Ömer (r.a.) kanahyla bir önceki hadisin aynısını rivayet etmiştir:

120- Müslim (4/2158) 50- Kitabu Sıfati'l-Münafikîn ve Ahkâmihim 8- Bab: İnşikak el-Kamer.

121- Müslim (4/2159) 50- Kitabu Sıfati'l-Münafikîn ve Ahkâmihim 8- Bab: İnşikaku'l-Kamer.

1) Buhari (7/182) 63-Kitabu Menakibi'l-Ensar 36- Bab: İnşikaku'l-Kamer.

2) Tirmizi (5/397) 48- Kitabu Tefsiri'l-Kur'an -55- Bab Ve min Sureti'l-Kamer. Ebu İsa der ki: "Bu sahih hasen bir hadistir."

3) Kamer Suresi: 1 - 2

"Abdullah bin Ömer dedi ki: Resulullah (a.s.) döneminde ay ikiye bölündü. Bir parçasını dağ kapamıştı (dağın arkasında kalmış) bir parçası ise dağın üzerindeydi. Bunun üzerine Resulullah (a.s.): "Allah şahid ol." dedi."

۱۲۲- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: إِنَّ الْقَمَرَ انْشَقَّ فِي زَمَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

122- Buhari, Abdullah bin Abbas (r.a.)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Ay. Hz. Peygamber (a.s.) zamanında ikiye yarılmıştı."

۱۲۳- رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: انْشَقَّ الْقَمَرُ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ، صَارَ فَرْقَتَيْنِ عَلَى هَذَا الْجَبَلِ، وَعَلَى هَذَا الْجَبَلِ، فَقَالُوا: سَحَرَنَا مُحَمَّدٌ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ: لَيْنَ كَانَ سَحَرَنَا مَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَسْحَرَ النَّاسَ كُلَّهُمْ.

123- Tirmizi, Cubeyr bin Mu'am (r.a.)'ın şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Hz. Peygamber (a.s.)'in zamanında ay ikiye yarılmış, bu dağın ve bu dağın üzerinde iki parça haline gelmişti. Bunun üzerine (Kureys kafirleri) dediler ki: "Muhammed bizi büyüledi." Bazıları da: "Bizi büyülemiş dahi olsa, insanların hepsini büyülemeye gücü yetmez" dediler."

Ruzeyn şu ilaveyi yapar:

"Bineleriyle (oradan geçen) kimseler onlara bu durumu gördüklerini haber veriyorlar, onlar (müşrikler) ise bunu yalanlıyorlardı."

'ed-Delâil'deki Ebu Naim'in rivayetini zikretmek istiyoruz: "Onların (müşriklerin) yanına kim geldiyse bu olayı haber verdi." Bu rivayet 'Fethu'l-Bârl'de zikredilmektedir.

Bu hadisseyi İbn Mes'ud, Cubeyr bin Mu'am ve Huzayfe rivayet etmiştir. İbn Hacer el-Askalâni der ki: "Onlar bu olayı bizzatlı görmüşlerdir." İbn Abbas (r.a.) ve Enes (r.a.) örneğinde olduğu gibi, yaşı küçük sahabiler, yaşı büyük sahabilerden bu olayı rivayet etmişlerdir. Bu da olayın herkesçe bilindiğini ve kü-

122- Buhari (6/631) 61- Kitabu'l-Menakib -2- Bab: Su'alu'l-Müşrikîn en Yuriyehum en-Nebî (a.s.) Ayeten fe Erahum İnşikak el-Kamer.

Müslim (4/2159) 5-Kitabu Sıfati'l-Münafikîn Ve Ahkamihim -8- Bab: İnşikaku'l-Kamer.

123- Tirmizi (5/398) 48- Kitabu Tefsiri'l-Kur'an -55- Bab: Ve min Sureti'l-Kamer. Tirmizi bu hadis hakkında: "Hasendir", der.

çüklerin büyüklerden bu hadiseyi rivayet ettiğini göstermektedir.

İbn Abdilberr dedi ki: *"Bu hadisi çok sayıda sahabi rivayet etmiştir. Ta-bi'inin önde gelenleri de sahabilerden bu olayı nakletmişlerdir."*

Onlardan da pek çok kişi günümüze kadar bu hadisleri rivayet edegelmişlerdir.

Bu olayı ayet-i kerime de teyid etmekte, artık hadiseyi inkar edenlerin hiç bir mazereti kalmamaktadır.

'el-Fethu'r-Rabbani'nin yazarı şöyle der: *"Bu hadise, peygamberimiz (a.s.) dışında hiçbir peygambere verilmeyen tabiat mucizelerindendir."*

İbn Kesir, Tefsiri'nde der ki: *"Sahih isnadlarla varid olan, mütevatir hadislerde belirtildiği üzere, bu olay Resulullah (a.s.)'ın zamanında cereyan etmiştir"*

Aynı ikiye ayrılması hadisesinin Hz. Peygamber (a.s.) zamanında vukubulduğuna dair alimlerin görüş birliği vardır. Doğrusu bu insanı şaşkına çeviren mucizelerden biridir.

İbn Kesir, Tarih'inde der ki:

"Bu olayın Resulullah (a.s.) zamanında vukubulduğuna dair müslümanlar icma etmişlerdir. Bu konuda pek çok kanaldan varid olan mütevatir hadisler, ilim ehli nazarında kesinlik ifade etmektedir."

İbn Kesir, Tefsiri'nde değişik kanallardan bu konuda varid olan pek çok hadisi de zikreder.

Hattabî der ki:

"Aynı ikiye bölünmesi diğer peygamberlerin mucizeleriyle kıyaslanamayacak kadar büyük bir mucizedir. Zira bir takım tabiatlardan kainatta bu tabiat ve sistemleri haricinde bir olay cereyan etmektedir. Böyle bir şeyin hileyle elde edileceği ise asla düşünülemez. İşte bu yüzden bu delil diğer peygamberlerin delillerinden daha açıktır. Bazı kimseler bu hadisenin olduğunu inkar etmiş, gözle görülebilecek bir olay olmasından ötürü, "insanların hepsinin bu hadiseye şahit olması gerekirdi" demişlerdir. Onlara göre, garip olan şeyleri görme, alılsıma-mış şeyleri başkalarına nakletme isteği, insanların ortak davranışlarıdır. "Eğer bu hadise gerçek olmuş olsaydı, yıldızlarla uğraşan müneccim ve falcıların kitaplarında da yazılı olurdu. Çünkü böyle büyük bir olaydan habersiz kalmaları mümkün olamaz" demişlerdir. Bu kimselere verilecek cevap şudur: Bu hadise itirazcıların zikrettiği diğer hadiselerle benzememektedir. Zira çok az sayıda insan gökle meşguldür. Olay gece cereyan etmiştir. Çünkü ay gündüz görünmez. Gecenin özelliği insanların çoğunun evlerde istirahatı çekilmiş ya da uyuyor oluşudur. Açık havada olanlar da uyanık olsalar bile sohbet gibi bazı meşguliyetler içinde bulunabilirler. Gözlerini ayırmamacasına sürekli aya bakma-

ları ve gökyüzünden bir an bile bakışlarını kaydırmamaları mümkün değildir. Demek ki, olay olduğunda, insanların çoğu bunu fark edememişlerdir. Onu ancak olayın vukubulmasını bekleyen kimseler görebilmiştir.

Olay göz açıp kapayıncaya kadar kısa bir sürede cereyan etmiş olabilir.

Allah Teala'nın yüce hikmeti, Hz. Muhammed (a.s.)'in Kur'an dışındaki mucizelerinin tevatür derecesinde tartışılmış bir şekilde bize ulaşmasını engellemiştir.

Zira daha önceki peygamberlerin gösterdikleri mucizelere kavimleri şahid olmuş, bu ise mucizeleri bizzat gördükleri halde inkar edenlerin helak olmasına yol açmıştır. Hz. Peygamber (a.s.) ise rahmet olarak gönderilmiş, gösterdiği mucize de, insanların aklı ve zihni melekelerine hitap eder mahiyette olmuştur. Bu mucize Hz. Peygamber (a.s.)'in içinden çıktığı kavmin zeki ve akıllı insanlarına has olmuş, bütün insanları hedef almamıştı. Şayet herkesin şahit olacağı bir mucize göstermiş olsaydı, onu yalanlayanların da akıbeti daha önceki ümmetler gibi olurdu. "(el-Feth'den).

Bizim görüşümüze gelince: Ayın ikiye yanılması hakkındaki hadislerin tevatür derecesinde olup olmadığı hakkındaki alimlerin farklı görüşlere sahip olması, "(Kıyamet saati(i) yaklaştı, ay yarıldı." ayetinin, zayıf bir görüşte olsa "yarılacak" şeklinde tevil edilebilme ihtimali yüzünden ayın yanılması hadisesini kabul etmeyeleri küfürle itham edemeyiz. Ancak bu görüşe sahip olan kişiler, sahih hadisleri kabul etmemelerinden ötürü fasıklıkla ya da sapıklıkla nitelenebilirler. Her halükârda bu hadisenin inkarı kalbin hastalığına bir işarettir.

İŞKENCELER DE, İSLAM'A DAVET DE SÜRÜYOR

۱۲۴- رَوَى أَحْمَدُ عَنْ رَجُلٍ مِنْ بَنِي مَالِكٍ بْنِ كِنَانَةَ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بِسُوقِ ذِي الْمَجَازِ يَتَخَلَّلُهَا يَقُولُ: «يَا أَيُّهَا النَّاسُ قُولُوا لِلَّهِ إِلَّا اللَّهُ تَقْلِحُوا» قَالَ: وَابْنُ جَهْلٍ يَخْبِي عَلَيْهِ الثَّرَابَ وَيَقُولُ: لَا تُغْرِكُكُمْ هَذَا عَنْ دِينِكُمْ، فَإِنَّمَا يُرِيدُ لِيَتْرَكُوا إِلَهَكُمْ وَيَتَرَكُوا اللَّاتَ وَالْعَزَّى، وَمَا يُلْقِيَتْ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. قُلْنَا: إِنَّمَا لَنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، قَالَ: تَيْنَ بَرْدَيْنِ أَحْمَرَيْنِ، مَرْبُوعٌ، كَثِيرُ اللَّحْمِ، حَسَنُ الْوَجْهِ، شَدِيدُ سَوَادِ الشَّعْرِ، أَيْضُ شَدِيدُ الْبَيَاضِ، سَابِغُ الشَّعْرِ.

124- Ahmed, Malik bin Kinanoğulları'ndan birinin şöyle dediğini rivayci etmiştir:

"Resulullah (a.s.)'ı Zu'l-Mecâz çarşısında gördüm. "Ey İnsanlar! Allah'tan başka ilah yoktur deyin ki kurtulasınız." diyerek dolaşıyordu. Ebu Cehil, Hz. Peygamber (a.s.)'in üzerine toprak saçıyor ve şöyle diyordu: "Bu sizi dininiz hususunda sakın aldatmasın. Doğrusu o ilahlarınızı terketmenizi, Lat'ı ve Uzza'yı bırakmanızı istiyor." Resulullah (a.s.) ona dönüp bakmadı bile."

Raviye "Bize Resulullah (a.s.)'ın özelliklerini anlat" dedik. Dedi ki:

"Orta boylu, dolgun vücutlu, güzel yüzlü, koyu siyah saçlı, beyaz tenli, gür ve uzun saçlıydı."

124- İmam Ahmed, Müsned, (5/376) el-Heysemi, 'Mecma'ez-Zevaid'de zikreder. (6/22). Hadisi Ahmed rivayet etmiş olup, ricali sahihdir.

١٢٥- رَوَى أَحْمَدُ عَنْ رِبْعَةَ بْنِ عُبَادٍ مِنْ بَنِي الدَّيْلِ، وَكَانَ جَاهِلِيًّا قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فِي الْجَاهِلِيَّةِ فِي سُوقِ ذِي الْمَجَازِ وَهُوَ يَقُولُ: «يَا أَيُّهَا النَّاسُ قُولُوا لِلَّهِ إِلَّا اللَّهُ تَقْلِبُوا» وَالنَّاسُ مُجْتَمِعُونَ عَلَيْهِ وَوَرَاءَهُ رَجُلٌ وَضِيَ الْوَجْهَ أَحْوَلَ ذُو غَيْرَتَيْنِ يَقُولُ: إِنَّهُ صَاحِبُ كَاذِبٍ، يَتَّبِعُهُ حَيْثُ ذَهَبَ، فَسَأَلْتُ عَنْهُ فَذَكَرُوا لِي نَسَبَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَقَالُوا لِي: هَذَا عَمُّ أَبِي لَهَبٍ، وَفِي رِوَايَةٍ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقْرَأُ مِنْهُ وَهُوَ يَتَّبِعُهُ، وَفِي رِوَايَةٍ وَالنَّاسُ مُتَقَصِفُونَ عَلَيْهِ، فَمَا رَأَيْتُ أَحَدًا يَقُولُ شَيْئًا وَهُوَ لَا يَسْكُتُ.

125- Ahmed, ed-Deylogullarından Rabia bin İbad (r.a.)'dan rivayet ediyor. Rabia o sıralar henüz müslüman olmamıştı:

"Hz. Peygamber (a.s.)'i Zu'l-Mecaz çarşısında gördüm. Şöyle diyordu: "Ey insanlar! Allah'tan başka ilah yoktur deyin ki kurtulasınız." İnsanlar etrafında toplanmıştı. Arkasında ise parlak yüzü, perçemli iki taraftan uzamış bir adam vardı. "Doğrusu o dinini terkeden bir yalancıdır." diyerek arkasından gidiyordu. Onun kim olduğunu sorduğunda, Resulullah (a.s.)'ın nesebini zikrederek şöyle dediler: "Bu, amcası Ebu Leheb'dir."

Bir rivayette ise "Resulullah (a.s.) ondan kaçıyor, o ise Resulullah (a.s.)'ı takip ediyordu", denilmiştir.

Bir diğer rivayet de ise şu fazlalık vardır: "İnsanlar (onu yakından görebilmek için) etrafında bir kalabalık oluşturmuş, itişip kalkışıyorlardı. Kim birşey söylerse susmuyor, (onu cevaplıyordu.)"

١٢٦- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: كَانِي أَنْظُرُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ يَحْكِي نَبِيًّا مِنَ الْأَنْبِيَاءِ ضَرْبَهُ قَوْمُهُ فَأَذْمُوهُ وَهُوَ يَمْسَحُ الدَّمَ عَنْ وَجْهِهِ، وَيَقُولُ: «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِقَوْمِي، فَإِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ».

126- Buhari, Abdullah bin Mes'ud (r.a.)'un şöyle dediğini rivayet eder:

"Resulullah (a.s.)'ın peygamberlerden birini anlatığını görür gibiyim:

125- İmam Ahmed, Müsned, (4/341)

'Mecma' ez-Zevaid' (6/22), Hadisi Ahmed, oğlu ve Taberani el-Kebir'de aynı senedlerle rivayet etmiştir. Abdullah bin Ahmed'in senetleri sika'dır.

126- Buhari, (6/514) 60- Kütübü Ahadisi'l Enbiya Bab: 54.

Müslim (3/1417) 32- Kütübü'l-Cihad Ve's-Siyer -27- Bab: Gazvetü Uhud.

Kavmi ona vurmuş ve (vücudunu) kanatmıştı. Yüzünden kanı silerken şöyle di-yordu: "Allah'ım kavmimi bağışla, doğrusu onlar bilmiyorlar."

١٢٧- رَوَى الطَّبْرَانِيُّ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ الْحَارِثِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي مَا هَذِهِ الْجَمَاعَةُ قَالَ: هَؤُلَاءِ الْقَوْمُ الَّذِينَ اجْتَمَعُوا عَلَى صَاحِبِهِ لَهْمُ، قَالَ: فَتَرَكْنَا فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدْعُو النَّاسَ إِلَى تَوْحِيدِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَالْإِيمَانِ، وَهُمْ يَرُدُّونَ عَلَيْهِ وَيُؤْذُونَهُ حَتَّى انْتَصَفَ النَّهَارُ وَانْصَدَعَ النَّاسُ عَنْهُ، أَقْبَلْتُ امْرَأَةً قَدْ بَدَأَ نَحْرُهَا تَحْمِلُ قَدَحًا وَمَنْدِيلًا فَتَقَاوَلَهُ مِنْهَا فَشَرِبَ وَتَوَضَّأَ ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَقَالَ: يَا بَيْتُ خَمِيرِي عَلَيْكَ نَحْرُكَ وَلَا تَخَافِي عَلَى آيِكَ قُلْنَا: مَنْ هَذِهِ؟ قَالُوا: هَذِهِ زَيْنُبُ بِنْتُ.

127-Taberani, el-Hâris bin el-Hâris (r.a.)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Babama: "Bu kalabalık nedir?" diye sordum. "Onlar kendi dinlerini terke-den birinin başına toplanmış bir kavim" dedi.

Hâris dedi ki: "Daha sonra oraya vardık. Resulullah (a.s.) insanları, Allah Teala'yı birlemeye davet ediyor, insanlar ise söylediklerini reddederek ona ezi-yet ediyorlardı. Bu durum gün ortasına kadar devam etti. Daha sonra etrafın-daki kalabalık dağıldı. Bu arada Hz. Peygamber (a.s.)'in yanına bir kadın geldi. Boynu açıktaydı. Elinde su kabı ve kurulama bezi vardı. Resulullah (a.s.) ondan getirdiklerini aldı. Su içti ve abdest aldı. Sonra başını kaldırarak şöyle dedi: "Ey kızım, boynunu ört. Baban için de korkma!" Bu kadın kimdir diye sor-duk. Kızı Zeyneb dediler."

١٢٨- رَوَى أَبُو دَاوُدَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَخْرُصُ نَفْسَهُ عَلَى النَّاسِ فِي الْمَوْقِفِ، فَقَالَ: «أَلَا رَجُلٌ يَحْمِلُنِي إِلَى قَوْمِهِ؟ فَإِنْ قُرِئْنَا مَتَّعْنِي أَنْ أُبَلِّغَ كَلَامَ رَبِّي».

128- Ebu Davud, Cabir bin Abdullah (r.a.)'in şöyle dediğini rivayet etmek-tedir:

127- el-Mu'cemu'l-Kebir (3/268)

Haysemi, Mecma'ez-Zevaid (6/21) Hadisi Taberani rivayet etmiş olup ricali sikkadır

128- Ebu Davud (4/224), Kitabu's-Sunne Babun fi'l-Kur'an.

Tirmizi (5/184) 46-Kitabu Fadailu'l-Kur'an, 24- Bab Haddesena Muhammed bin İs-mail. Ve Kale: Hasenun, Garibun, Sahih Ibn Mace (1/73) 13- el-Mukaddime- Bab: Fi Ma Enkeret el-Cehme. Isnadi sahihtir.

"Resulullah (a.s.) insanların toplandıkları yerlerde, kendini takdim eder ve şöyle buyururdu: "İçinizden beni kavmine götürecek bir adam yok mu? Kureyş, Rabbimin kelamını tebliğ etmeme engel oluyor."

١٢٩- رَوَى الطَّبْرَانِيُّ عَنْ مَذْرَكَةَ بْنِ الْحَارِثِ قَالَ: حَجَجْتُ مَعَ أَبِي قَلَسًا نَزَلْنَا بَنِي إِدَا نَحْنُ بِجَمَاعَةٍ، قُلْتُ لِأَبِي: مَا هَذِهِ الْجَمَاعَةُ، قَالَ: هَذَا الصَّابِيُّ، فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «يَا أَيُّهَا النَّاسُ قُولُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ تَنْجِلْهُوا».

129- Taberani, Mudrike bin el-Hâris (r.a.)'in şöyle dediğini rivayet cümlektedir:

"Babama birlikte haccediyorduk. Mina'ya indiğimizde bir kalabalıkla karşılaşık. Babama "Bu kalabalık nedir?" diye sorduğumda, şöyle cevap verdi: "Bu, dininden dönen bir adamdır." Bakım, Resulullah (a.s.) şöyle buyuruyordu: "Ey insanlar! Allah birdir deyin ki kurtulasınız."

Resulullah (a.s.) İslam'ı tebliğle yükümlü kılındıktan itibaren, asla İslami davete ara vermemişti. Örnekler ortada: Ne şahsına, ne ailesine, ne ashabına yapılan eziyetler, ne de müslümanlara uygulanan ekonomik ve sosyal ambargolar onu davetten alıkoymamıştı.

Birbirleriyle ilgili konular olmasına rağmen bu bölümü, "Abluka" ve "Hüzün Yılı" bölümleri arasında müstakıl bir bölüm olarak zikretmemizin amacı, kimsenin o dönemlerde davete ara verildiği zannına kapılmaması içindir.

HÜZÜN VE ZORLUK YILI

Bi'setin 10. yılının muharrem ayında 'vâdi ablukası' sona ermiş, bundan altı ay sonra, yani receb ayında Ebu Talib vefat etmişti. Ebu Talib'in yaşı seksenin üzerindeydi. Vadiden çıkmasından birkaç ay sonra ölüm hastalığına yakalandı, ardından da vefat etti. Bir görüşe göre Ebu Talib'in vefatından iki ay sonra, bi'setin onuncu yılının ramazan ayında müminlerin annesi Hz. Hatice (r.a.) altmışbeş yaşındayken vefat etmişti. Resulullah (a.s.) Hz. Hatice'nin vefatında elli yaşında idi. Kureyş, Ebu Talib'in vefatından önce Resulullah (a.s.)'a eziyet etmek istemişse de, bunda muvaffak olamamıştı. Ebu Talib vefatından sonra Kureyş'liler Resulullah (a.s.)'a her türlü eziyeti vermeye başladılar. Hz. Peygamber (a.s.)'e yapılan eziyetlerle ilgili rivayetlerin çoğu bu dönemi anlatır. Öyle ki, sonunda Resulullah (a.s.) Taife gitmeye mecbur kalmıştır.

Dr. Ramazan el-Bûti, Resulullah (a.s.)'ın hüznünü, amcası ve eşinden ayrılmasına değil, davet kapılarının önünde kapatılmış olmasına bağlamaktadır. el-Bûti'nin bu görüşüne katılmamakla birlikte, Resulullah (a.s.)'ın amcasını ve eşini kaybedişinden ötürü duyduğu hüznü de dikkate alıyor, onu inkar etmiyoruz. Zira Resulullah (a.s.) her konuda insanların en olgunuydu. Bu noktadan hareketle, onun duyguları bakımından da insanların en olgun olduğunu söyleyebiliriz. Onda vefa ve acıma hisleri çok kuvvetliydi. Vefa hisleriyle amcasının, vefa ve acıma hisleriyle eşinin ölümünden dolayı kederlenmesinde bir beis yoktu, aksine bu duyduğu, olgunluğun bir göstergesiydi.

Bu bölümde Resulullah (a.s.)'a yapılan eziyetlerle ilgili rivayetlere yer vereceğiz. Zira bu eziyetlerin Ebu Talib'in vefatından sonra yapılmamış olması kuvvetle muhtemeldir. Ancak bütün eziyetlerin o dönemde yapıldığına dair bir kayıt yoktur. Bunu da gözardı etmemek gereklidir.

۱۳۰- رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ أَنَسٍ عَنِ عُبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: مَرَضَ

أَبُو طَالِبٍ فَجَاءَهُ قُرَيْشٌ، وَجَاءَهُ النَّبِيُّ ﷺ - وَعِنْدَ أَبِي طَالِبٍ مَجْلِسُ رَجُلٍ -

فَقَامَ أَبُو جَهْلٍ كَتَى يَمْتَنَعُهُ وَشَكَوَهُ إِلَى أَبِي طَالِبٍ، فَقَالَ: يَا ابْنَ أُخِي، مَا تَفْعِلُ مِنْ قَوْمِكَ؟ قَالَ: «أُرِيدُ مِنْهُمْ كَلِمَةً وَاحِدَةً، تَدِينُ لَهُمْ بِهَا الْعَرَبُ، وَتُوَدِّي إِلَيْهِمُ الْعَجَمُ الْجَزْيَةَ»، قَالَ: كَلِمَةً وَاحِدَةً؟ قَالَ: وَكَلِمَةً وَاحِدَةً، قَالَ: يَا عَمِّ، يَقُولُوا: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، فَقَالُوا: إِلَهًا وَاحِدًا؟ مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي الْمِلَّةِ الْأُخْرَى. إِنَّ هَذَا إِلَّا اخْتِلَافٌ. قَالَ: فَزَلْتُ فِيهِمُ الْقُرْآنَ: ﴿هَـوَ الْقُرْآنُ ذِي الذِّكْرِ﴾. بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ • كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ فَنَادَوا وَلَا تَجِئْ بِحُجَّتٍ مِنْ رَبِّكَ • وَهَجَرُوا أَنْ يَجْعَلَهُمْ مَثَلًا لِمَنْ هَدَىٰ وَقَالَ الْكَافِرُونَ هَذَا سَاحِرٌ كَذَّابٌ • أَجْعَلِ الْإِلَهَ إِلَهًا وَاحِدًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ • وَانطَلَقَ الْمَلَأُ مِنْهُمْ أَنْ امْشُوا وَاصْبِرُوا عَلَىٰ آلِهَتِكُمْ إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ يُرَادُ • مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي الْمِلَّةِ الْأُخْرَى إِنَّ هَذَا إِلَّا اخْتِلَافٌ.

130- Tirmizi, İbn Abbas (r.a.)'ın şöyle dediğini rivayet eder:

"Ebu Talib hastalandığında Kureyşliler yanına gelmişlerdi. Onların arkasından Hz. Peygamber (a.s.) de Ebu Talib'in yanına geldi. -Ebu Talib'in yanında bir kişilik oturacak yer vardı.- Ebu Cehl ayağa kalkarak, Resulullah (a.s.)'ın (oraya oturmasını) engellemek ve onu Ebu Tahib'e şikayet etmek istedi. Ebu Talib: "Ey yeğenim, kavminden ne istiyorsun?" diye sordu. Resulullah (a.s.): "Onlardan tek bir söz söylemelerini istiyorum. Bunu söyledikleri takdirde araplar onların hükmü altına girecek, acemler ise onlara cizye ödeyecektir." Ebu Talib: "Tek bir söz mü?" diye sordu. Hz. Peygamber (a.s.): "Evet tek bir söz. Ey amca, La ilahe illallah diyecekler." buyurdu. Kureyşliler: "Tek bir ilah mı?" Böyle bir sözül huristyanlıkta bile işitmedik. Doğrusu bu yalandır." dediler."

Ravi der ki: Bunun üzerine onların hakkında şu ayetler nazil oldu: "Sâd. - Öğüt veren- şerefli Kur'an'a and olsun ki, inkar edenler bir gurur ve ayrılık içindedirler. Onlardan önce nice nesilleri helak ettik de feryad ettiler; fakat arık kurtuluş zamanı değildi -iş işten geçmişti.- Onlara, kendilerinden bir uyarıcı -peygamber- gelmesine hayret ettiler de o kafirler dediler ki: "Bu, yalancı

130- Tirmizi (51365) 48- Kitabı Tefsiri'l-Kur'an -39- Bab: Ve min Sûreti Sâd. Ebu İsa: "Bu hadis hasendür" der.

Hakim (21432). Hakim, hadisin isnadının sahîh olduğunu söyler. Ancak tahrir etmeyip, ikrar eder. Hadisin senedinde Yahya bin Umare bulunmaktadır. İbn Hibban dışındakiler onu sika görmemişlerdir. Hadisi hasen görmesi şahidlerinden dolayı olsa gerektir.

bir sihirbazdır. Tanrıları bir tek tanrı mı yaptı? Bu cidden tuhaf bir şeydir." Onlardan bir gurup fırladı. "Yürükün, tanrılarınıza bağlı kalın. Çünkü bu, arzu edilen bir şeydir. Biz bu(nun söylediği)ni (babalarımızın bağlı olduğu) öteki dinde işimdedik. Bu uydurmadan başka bir şey değildir."(1)

۱۳۱- رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ الْمُسَيَّبِ بْنِ حَزْنٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: لَمَّا حَضَرَتْ أَبَا طَالِبٍ الْوَفَاةُ، جَاءَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فَوَجَدَ عِنْدَهُ أَبَا جَهْلٍ، وَعَبْدَ اللَّهِ بْنُ أَبِي أُمَيَّةَ بْنِ الْمُفِيرَةِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «يَا عَمُّ، قُلْ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، كَلِمَةً أَشْهَدُ لَكَ بِهَا عِنْدَ اللَّهِ»، فَقَالَ أَبُو جَهْلٍ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي أُمَيَّةَ: يَا أَبَا طَالِبٍ، أَرَعَبَ عَنْ مِلَّةِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ؟ فَلَمْ يَزَلْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَغْرُسُهَا عَلَيْهِ وَيُجِدُّ لَهُ تِلْكَ الْمَقَالَةَ، حَتَّى قَالَ أَبُو طَالِبٍ: أَجِرْ مَا كَلَّمْتَهُمْ هُوَ عَلَى مِلَّةِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، وَأَبَى أَنْ يَقُولَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَمَّا وَاللَّهِ، لَا اسْتَغْفِرُونَ لَكَ، مَا لَمْ أَنَا عَنْكَ»، فَانْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا أُولَى قُرْبَى مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ﴾. وَانْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي أَبِي طَالِبٍ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَخْبَتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ».

131- Buhari ve Müslim, Müseyyeb bin Hazen (r.a.)'nin şöyle dediğini riwayet etmişlerdir.:

"Ebu Talib'e ölüm yaklaşıncı, Resulullah (a.s.) onun yanına gitti. Ebu Talib'in yanında Ebu Cehil ve Abdullah bin Ebu Umeyye bin el-Mugire ile karşılaştı. Resulullah (a.s.) (amcasına): "Ey Amca! La ilahe illallah kelimesini söyle ki, Allah yanında sana şahid olayım." Bunun üzerine Ebu Cehil ve Abdullah bin Ebu Umeyye: "Ey Ebu Talib, Abdulmutalibogullarının dininden mi döneneceksin?" dediler. Resulullah (a.s.) Ebu Talib'e kelime-i şahadeti telkin etmeye, söylediği sözlü tekrarlamaya devam ediyordu ki Ebu Talib son söz olarak

131- Buhari (8/341) 65-Kitabu't-Tefsir 16. Bab.

Müslim (1/54) 1-Küabu'l-İman (9) Bab: ed-Delil ala Sihhati İslam Men Hadarahu el-Mevl.

Nesai, (4/90) Kitabu'l-Cenaiz Bab: en-Nehyu anil-Istighfari li'l-Muprikîn.

1) Sad Suresi: 1 - 7

Abdumutaliboğullarının dininden olduğunu söyledi ve La ilahe illallah demeyi reddetti. Bunun üzerine Resulullah (a.s.): "Allah'a andolsun ki Allah Teala me-netmediği takdirde senin için istiğfarda bulunacağım." Resulullah (a.s.)'ın bu sözleri üzerine Allah Teala: "Cehennemlik oldukları anlaşıldıktan sonra, akra-ba bile olsalar, puta tapanlar için mağfiret dilemek peygambere ve müminlere yaraşmaz..." ayetini indirdi.(1)

Allah Teala, Ebu Talib hakkında da Resulullah (a.s.)'a hitaben şu ayeti in-zal buyurmuştur: "Doğrusu sen, sevdiğini doğru yola eristiremezsin. Ama Allah dilediğini doğru yola eristirir. Doğru yola girecekleri en iyi O bilir."(2)

۱۳۲- رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - ، عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَا زِلْتُ قُرَيْشٌ قَاعَةٌ حَتَّى تُؤْفِي أَيْوَ طَالِبٍ».

132- Hakim'in, Aişe (r.a.) kanalıyla rivayet ettiğine göre, Resulullah (a.s.) şöyle buyurmuştur:

"Ebu Talib vefat edinceye kadar Kureyş'liler (eziyet etmekten) çekiniyor-lardı."

۱۳۳- رَوَى أَحْمَدُ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ، قَالَ: قُلْتُ لَهُ: مَا أَكْثَرَ مَا رَأَيْتُ قُرَيْشًا أَصَابَتْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِيمَا كَانَتْ تُظْهَرُ مِنْ عَدَاوَتِهِ، قَالَ: حَضَرْتُهُمْ وَقَدْ اجْتَمَعَ أَشْرَافُهُمْ يَوْمًا فِي الْحِجْرِ فَذَكَرُوا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ، فَقَالُوا: مَا رَأَيْنَا مِثْلَ مَا صَبَرْنَا عَلَيْهِ مِنْ هَذَا الرَّجُلِ قَطُّ، سَفَهُ أَخْلَامَنَا، وَشَقَمَ أَبَاعُنَا، وَعَابَ دِينَنَا وَفَرَّقَ جَمَاعَتَنَا، وَسَبَّ إِلَهَتَنَا، لَقَدْ صَبَرْنَا مِنْهُ عَلَى أَمْرٍ عَظِيمٍ، أَوْ كَمَا قَالُوا.

133- Ahmed, Urve bin Zubeyr kanalıyla Abdullah bin Amr bin el-As (r.a.)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

132- el-Müstedrek (2/622) el-Hakim: "Bu hadis Buhari ve Müslim'in şarihlerine göre sahih olmakla birlikte onlar tahririni yapmamışlardır." demiştir.

133- Müsnedu Ahmed (2/218)

el-Haysemî, Mecma' ez-Zevaid (6/16) Hadisi Ahmed rivayet etmiş, İbn İshak da ha-disi duyduğunu belirtmiştir. Diğer ricali de sahihtir.

1) Tevbe Suresi: 113

2) Kasas Suresi: 56

"Ona dedim ki: Kureyslilerin Rasûlullah (a.s.)'a düşmanlıklarını açığa vurup, ona sataşmaları içinde, senin gördüğün en şiddetli kimse hangisidir?" Dedi ki: Kureys'in ileri gelenleri Kabe'nin kuzey tarafında toplanmışlar, Resûlullah hakkında konuşuyorlardı. Dediler ki: "Bu adam kadar hiç kimseye sabretmedik. Bizi aptal yerine koydu, dedelerimize sövdü, dinimizi ayıpladı, cemaatimizi dağıttı, ilahlarımıza küfretti. Biz büyük bir mesele hakkında ona sabrettik". Abdullah bin Amr bin el-As anlatıyor. "Onlar böyle konuşurlarken Resûlullah (a.s.) oraya geldi. Kabe'nin köşesine kadar yürüyüp, tavaf ederken onların yanından geçti. Resûlullah (a.s.) yanlarından geçerken söylediği bazı şeylerle alay edip, kaş göz işareti yaptılar. Resûlullah (a.s.)'ın yüzünden (kızdığını) anladım. Sonra yanlarından uzaklaştı. Hz. Peygamber (a.s.) ikinci defa yanlarından geçerken, yine aynı hareketleri yaptılar. Yüzünden (kızdığını) anladım. Sonra tavafa devam etti. Üçüncü defa yanlarından geçerken yine aynı şekilde alay ettiklerinde Resûlullah (a.s.) şöyle buyurdu: "Beni iltihâz musunuz Kureys topluluğu, Muhammed'in nefsi, (kudret) elinde olan Allah'a andolsun ki, sizi öldürmeye geldim." Bunun üzerine söyledikleri sözler yüzünden her birinin kafasına bir kuş kondu. Hz. Peygamber (a.s.)'e en fazla eziyet edenleri bile (korkudan) yumuşamış ve Hz. Peygamber (a.s.)'e güzel sözlerle hitap etmeye başlamıştı. Şöyle diyordu: "Ey Eba'l-Kasım! Bizi bırak, güzelle yoluna git, Allah'a andolsun ki sen cahil bir adam değildin." Daha sonra Resûlullah (a.s.) oradan ayrılıp uzaklaştı.

Ertesi gün tekrar Kabe'nin kuzey köşesinde toplandılar. Ben de onların yanındaydım. Aralarında şöyle konuştular:

"O size, siz ona ne yaptınız? Onu hilelim de beğenmediğiniz bir şey yaptınızsa, onu bırakalım, terkedelim."

Onlar bu şekilde konuşurlarken, Resûlullah (a.s.) çıkageldi. Hepsini birden koşuşturup bir anda etraflarını sardılar. Dediler ki: "Şöyle şöyle söyleyen sen misin?" -O'nun (Resûlullah'ın) dinleri ve ilahları hakkındaki ayıplamalarını soruyorlardı- Resûlullah (a.s.) ise şöyle diyordu. "Evet bunları söyleyen benim."

Abdullah anlatıyor: "İçlerinden biri Resûlullah (a.s.)'ın cübbesinden tutup çekştürmeye başladı. Ebu Bekir ise ona engel olmaya çalıştı. Bir yandan ağlıyor bir yandan da şöyle diyordu: "Rabbim Allah'dır diyen birisini mi öldürüyorsunuz?" Daha sonra Hz. Peygamber (a.s.)'i bırakılar. İşte bu gördüğüm olay Kureys'in Resûlullah (a.s.)'a dokunan en şiddetli eziyetiydi."

١٣٤- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: سَأَلْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو عَنْ أَشَدِّ مَا صَنَعَ الْمُشْرِكُونَ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ؟ قَالَ: رَأَيْتُ عَقَبَةَ بْنِ أَبِي مُعَيْطٍ جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ يُصَلِّي، فَوَضَعَ رِدَاءَهُ فِي عُنُقِهِ، فَخَنَقَهُ خَنْقًا

شَدِيدًا، فَجَاءَ أَبُو بَكْرٍ حَتَّى دَفَعَهُ عَنْهُ، ثُمَّ قَالَ: ﴿اتَّقُوا اللَّهَ رَجُلًا أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ وَقَدْ جَاءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ مِنْ رَبِّكُمْ﴾.

134- Buhari, Urve bin ez-Zubeyr (r.a.)'in şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Abdullah bin Amr'a müşriklerin Resulullah (a.s.)'a yapmış olduğu en büyük eziyetin ne olduğunu sordum. Dedi ki: "Ukbe bin Ebu Muayy'ın Hz. Peygamber (a.s.) namaz kılarken yanına geldiğini, cübbesini boynuna koyup, boynunu çok şiddetli bir şekilde sıkacağını, Ebu Bekir'in oraya gelip Ukbe'yi Resulullah (a.s.)'dan uzaklaştırarak şöyle dediğini gördüm. "Rabbim Allah'tır dediği için bir adamı öldürüyor musunuz? Oysa o size Rabbinizden mucizeler getirmiştir."(1)

Bir başka rivayet ise şöyledir. "Resulullah (a.s.) Kabe'nin avlusundayken, Ukbe bin Ebi Muayy yanına geldi. Resulullah (a.s.)'ın omuzunu yakalayıp, elbisesini boynuna doladı. Sonra boynunu çok şiddetli bir şekilde sıkı. Daha sonra oraya Ebu Bekir geldi. Muayy'ın omuzlarından tutarak Resulullah (a.s.)'dan uzaklaştırdı..."

١٣٥- رَوَى الزَّيَّارُ وَالطَّبْرَانِيُّ فِي الْأَوْسَطِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: بَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي الْمَسْجِدِ، وَأَبُو جَهْلٍ بْنُ هِشَامٍ وَشَيْبَةُ وَعُتْبَةُ ابْنَا رَيْعَةَ وَعُقْبَةُ بْنُ أَبِي مُعَيْطٍ وَأُمَيَّةُ بْنُ خَلْفٍ وَرَجُلَانِ آخَرَانِ كَانُوا سَبْعَةً وَهُمْ فِي الْحِجْرِ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي قَلَمًا سَجَدَ أَطَالَ السُّجُودَ، فَقَالَ أَبُو جَهْلٍ: أَيُّكُمْ يَأْتِي سَلًا جَزُورٍ بَنِي فَلَانٍ لِيَأْتِيَنَا بِفَرْئِهَا فَكَفَفَهُ عَلَى مُحَمَّدٍ؟، فَاذْطَلَقَ أَشْقَاهُمْ عُقْبَةُ بْنُ أَبِي مُعَيْطٍ فَأَتَى بِهِ فَأَلْقَاهُ عَلَى كَيْفَيْهِ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ سَاجِدٌ.

135- el-Bezzar ve Taberani'nin 'el-Evsat'da rivayet ettiğine göre Abdullah bin Mes'ud (r.a.) şöyle demiştir:

134- Buhari (7/22) 62- Kitabu Fezaili-ı Ashab -5- Bab: Kavlennebiyyi (a.s) "Leu Künte Metehhezzen Haliha".

1) Gafur Suresi: 28

135- el-Bezzar: Keşfu'l-Estar (3/126).

el-Haysemi, 'Mecma' ez-Zevaid'de (6/18) şöyle demiştir: "İbn Mes'ud'un hadisi,

"Resulullah (a.s.) mesciddeydi. Ebu Cehl bin Hişam, Rabiogulları Şeybe ve Ube, Ukbe bin Ebi Muayt, Ubeyye bin Halef ve iki kişi daha olmak üzere yedi kişi Kabe'nin kuzey tarafında idiler. Resulullah (a.s.) namaz kılıyordu. Secdede biraz uzunca kaldı. (Onu gören) Ebu Cehl: "Hanginiz falancaogullarının devsinin içkembesini alır, içindeki pislikleri getirir de, Muhammed'in üzerine dökürüz?" dedi. İçlerinden en azıslısı olan Ukbe bin Ebu Muayt fırladı ve (istenileni) getirerek, secdede olan Resulullah (a.s.)'in omuzlarının üzerine attı."

İbn Mes'ud anlatıyor: "Giderken, ayakta donakalmıştım. Konuşamıyordum. Derken Resulullah (a.s.)'ın kızı Fatıma olayı duydu. Koşarak gelip babasının sırtına konulan şeyi attı. Sonra Kureyslilere dönüp sövdü. Onlar ise karşılık veremediler. Resulullah (a.s.) namazını eda ettikten sonra şöyle dedi: "Allah'ım Kureys'i sana havale ediyorum. -Bu sözünü üç kere tekrarladı.- Allah'ım Ube'yi, Ukbe'yi, Ebu Cehl'i ve Şeybe'yi sana havale ediyorum."

Resulullah (a.s.) daha sonra mescidden dışarı çıktı. Ebu'l-Buhterî ile karşılaştı. Beline bir kamçı dolamıştı. Hz. Peygamber (a.s.)'i gördüğünde suratını ekşitmiş: "Sana ne oldu?" demişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber (a.s.): "Beni halime bırak" buyurdu. Ebu'l-Buhterî: "Allah biliyor ki durumu bana açıklayıncaya kadar seni bırakmayacağım. Muhakkak senin başına bir iş gelmiş."

Hz. Peygamber (a.s.) kendisini bırakmayacağını anlayınca durumu bildirerek: "Ebu Cehl'in emri üzerine, üzerime pislik atıldı." dedi. Bunun üzerine Ebu'l-Buhterî: "Haydi mescide gidelim." dedi ve Hz. Peygamber (a.s.) ile birlikte mescide girdiler. Ebu'l-Buhterî daha sonra Ebu Cehl'in yanına gitti ve: "Ey Ebu'l-Hakem! Muhammed (a.s.)'in üzerine pislik dökülmesini sen mi emrettin?" diye sordu. Ebu Cehl: "Evet" dedi. Ebu'l-Buhterî kamçısını havaya kaldırıp Ebu Cehl'in başına indirdi. Oradaki adamlar kaçışıp birbirlerine sokuldular. Ebu Cehl bir çılgılık attı ve: "Muhammed aramıza düşmanlık sokup, kendisini ve ashabını kurtarmak istiyor." dedi."

Bir rivayete göre Resulullah (a.s.) secdoden başını kaldırdığında Allah'a hamdu senada bulunmuş sonra şöyle demişti: "Allah'ım, Kureys'in ileri gelenlerini sana havale ediyorum."

Sahih-i Buhari'de Ebu'l-Buhterî'nin kıssası adı altında özetlenmiştir. el-Bezzar ve el-Taberani el-Evsat'ta rivayet etmişir. Hadis senesinde el-Eclah bin Abdullah el-Kindi bulunmakla olup, İbn Main ve başkaları tarafından sıkı kabul edilmiştir. Nesei ve bazı alimler ise onu zayıf kabul ederler. Hadisin diğer ricali ise şikadır."

el-Eclah el-Kindi hakkındaki el-Hafız "et-Takrib" adlı eserinde (1149) "Sadık" demektir. Buna binaen hadisin inşaaallah "hasen" olduğunu söyleyebiliriz.

Sahih-i Buhari'nin bazı lafızlarında Resulullah (a.s.)'a karşı işledikleri bu fiil yüzünden Kureyslilerin güldükleri, gülmelerinin şiddeti yüzünden birbirlerinin üzerine eğildikleri zikredilmektedir. Allah'ın laneti üzerlerine olsun.

۱۳۶- رَوَى أَبُو يَنْعَلَى وَالطَّبْرَانِيُّ عَنْ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ قَالَ: مَا رَأَيْتُ قُرَيْشًا أَرَادُوا قَتْلَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَّا يَوْمًا اتَّصَرُّوا بِهِ وَهُمْ جُلُوسٌ فِي ظِلِّ الْكَعْبَةِ، وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي عِنْدَ الْمَقَامِ، فَقَامَ إِلَيْهِ عُقْبَةُ بْنُ أَبِي مُعَيْطٍ فَجَعَلَ يَدَّاعِي فِي عُنُقِهِ ثُمَّ جَذَبَهُ حَتَّى وَجَبَ لِرُكْبَتَيْهِ، وَتَصَاحَعَ النَّاسُ وَظَنُّوا أَنَّهُ مَقْتُولٌ، قَالَ: وَأَقْبَلَ أَبُو بَكْرٍ يَسْتَنْدُ حَتَّى أَخَذَ بِصَنْعِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْ وَرَائِهِ وَهُوَ يَقُولُ: اتَّقُوا رَجُلًا أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ؟ ثُمَّ انْصَرَفُوا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَلَمَّا قَضَى صَلَاتَهُ مَرَّ بِهِمْ وَهُمْ جُلُوسٌ فِي ظِلِّ الْكَعْبَةِ فَقَالَ: «يَا مُعَشَرَ قُرَيْشٍ أَنَا وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا أُرْسِلْتُ إِلَيْكُمْ إِلَّا بِالذَّبْحِ»، وَأَشَارَ بِيَدِهِ إِلَى الْحَلْقِ، فَقَالَ لَهُ أَبُو جَهْلٍ: يَا مُحَمَّدُ مَا كُنْتَ جَهْلًا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَنْتَ مِنْهُمْ».

136- Ebu Ya'la ve Taberani, Amr bin el-As (r.a.)'ın şöyle dediğini rivayet etmişlerdir:

"Kabe'nin gölgesinde oturup Resulullah (a.s.)'a nasıl eziyet edecekleri hususunda istişare yapan Kureyşlilerin, o gün Resulullah (a.s.)'ı öldürmek istediklerini görmüştüm. Resulullah (a.s.), Makam-ı İbrahim'in yanında namaz kılıyordu. Ukbe bin Muayt O'na doğru yöneldi ve cübbesini boynuna geçirerek sık-maya başladı. Öyle ki Resulullah (a.s.) dizlerinin üzerine düştü. İnsanlar öldüğünü sanarak bağırmaya başladılar. Ebu Bekir koşarak, Ukbe bin Muayt'ı arkadan iterek Resulullah (a.s.)'ı kurtardı. Şöyle diyordu: "Rabbim Allah'tır diyen birini mi öldürüyorsunuz?" Bunun üzerine Hz. Peygamber (a.s.)'i bırakıp gittiler. Resulullah (a.s.) ayağa kalktı. Namazını eda ettikten sonra Kabe'nin gölgesinde oturan Kureyşlilerin yanına uğradı. Onlara: "Ey Kureyş topluluğu. Nefsimi kudret elinde tutan Allah'a andolsun ki sizi kesmek için gönderildim." dedi ve eliyle boynunu işaret etti. Bunu üzerine Ebu Cehl ona: "Ey Muhammed! Sen cahil biri değildin." dedi. Resulullah (a.s.)'da onu: "Sen onlardan birlisin." buyurdu."

136- el-Haysemi, Mecma' ez-Zevaid'de şöyle der (6/16): "Bu hadisi Ebu Ya'lâ ve et-Taberani rivayet etmiş olup, senedinde Alkame'den rivayetle Muhammed bin Amr bulunmaktadır. Onun hadisi ise hasen olarak kabul edilir. et-Taberani'nin diğer ricali ise sahihiir"

۱۳۷- رَوَى أَبُو يَنْعَلَى وَالْبَزَّازُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: لَقَدْ ضَرَبُوا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مَرَّةً حَتَّى غَضِبَ عَلَيْهِ، فَقَامَ أَبُو بَكْرٍ فَجَعَلَ يُنَادِي: وَيَلَكُمْ أَنْ تَقْتُلُونَ رَجُلًا أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ، فَقَالُوا: مَنْ هَذَا؟ فَقَالُوا: أَبُو بَكْرٍ الْمَجْنُونُ.

137- Ebu Ya'lâ ve el-Bezzar, Enes bin Malik (r.a.)'in şöyle dediğini rivayet etmişlerdir:

"Bir keresinde Resulullah (a.s.)'a öyle bir vurdular ki, bayıldı. Ebu Bekir koşarak, bağtırmaya başladı. "Yazıklar olsun size. Bir kimseyi Rabbin Allah'tır demesinden dolayı mı öldürüyorsunuz?" diyordu. "Bu kimdir?" diye sordular. Cevap verenler: "Ebu Bekir delist" dediler."

۱۳۸- رَوَى أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ عَنْ أَبِي عُبَيْدٍ قَالَ: إِنَّ الْمَلَأَ مِنْ قُرَيْشٍ اجْتَمَعُوا فِي الْجَبْرِ فَتَعَاهَدُوا بِاللَّاتِ وَالْعَزَى وَمَتَا الثَّالِثَةِ الْآخَرَى، وَقَدْ رَأَيْنَا مُحَمَّداً، فَمَتْنَا إِلَيْهِ يَمَامَ رَجُلٍ وَاجِدٍ فَلَمْ نَفَارِقْهُ حَتَّى نَقْتُلَهُ.

فَاقْبَلْتُ فَاطِمَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - تَبْكِي حَتَّى دَخَلْتُ عَلَى أَبِيهَا، فَقَالَتْ: هُوَ لَا يَمَلَأُ مِنْ قَوْمِكَ فِي الْجَبْرِ قَدْ تَعَاهَدُوا أَنْ لَوْ قَدْ رَأَوْكَ قَامُوا إِلَيْكَ فَقَتَلُوكَ، فَلَيْسَ مِنْهُمْ رَجُلٌ إِلَّا وَقَدْ عَرَفَ نَعِيْبَهُ مِنْ ذَلِكَ.

قَالَ: أَيْهَا بَيْتَةُ أَذْنِي وَصُوعَاءُ فَتَوَضَّأْتُ ثُمَّ دَخَلْتُ عَلَيْهِمُ الْمَسْجِدَ فَلَمَّا رَأَوْهُ قَالُوا: هُوَ هُنَا فَخَفَضُوا أَبْصَارَهُمْ، وَغَمَرُوا فِي مَجَالِسِهِمْ فَلَمْ يَرَفَعُوا إِلَيْهِ أَبْصَارَهُمْ، وَلَمْ يَقُمْ مِنْهُمْ رَجُلٌ فَاقْبَلِ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ حَتَّى قَامَ عَلَى رُؤُسِهِمْ فَأَخَذَ قَبْضَةً مِنْ ثَرَابٍ فَحَصَبَهُمْ بِهَا وَقَالَ: «شَهِتَ الْوُجُوهَ» قَالَ: فَمَا أَصَابَتْ رَجُلًا مِنْهُمْ حَصَاةً، إِلَّا قِيلَ يَوْمَ بَدَرٍ كَافِرًا.

138-Ahmed bin Hanbel, İbn Abbas (r.a.)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

137- Kesfu'l-Estar (3/135).

el-Haysemi 'Mecma' ez-Zevaid'de der ki: (6/17): "Hadisi Ebu Ya'lâ ve el-Bezzar rivayet etmiştir. Hadisin ziyadesini terk etmişler ve Ebu Bekir'e yönelmişlerdir. Hadisin ricali sahihtir."

"Kureys'in ileri gelenleri Kabe'nin kuzey tarafında toplanmışlar, Lât, Uzza ve üçüncüleri olan Menat adlı putlar üzerine yemin ederek; "Muhammed'i gördüğümüzde hep birden üzerine çullanıp, öldürene kadar onu bırakmayacağız." demişlerdi.

Fatıma (r.a.) ağlayarak babasının yanına gelmiş ve: "Kavminin o ileri gelenleri Kabe'nin kuzey tarafında toplanıp, seni gördüklerinde hep birden üzerlerine hücum ederek öldüreceklerine and içtiler. Onlardan her biri senin kanından nasibini almak istiyor" dedi. Resulullah (a.s.): "Ey kızım! Bana abdest alacak su getir." buyurdu. Sonra abdest alıp mescide, onların yanına gitti. Onu gördüklerinde: "O burada." diyerek gözlerini önlerine eğip, kendi sohbetleriyle meşgulmuş gibi davrandılar ve O'na bakmadılar. Onlardan hiçbiri davranıp ayağa kalkmadı. Resulullah (a.s.) onlara doğru gitti ve tepelerine dikildi. Sonra bir avuç toprak alıp üzerlerine saçtı ve: "Çirkin yüzler." diye buyurdu. Kendisine taş parçası değenlerden herbiri daha sonra Bedlr savaşında kafir olarak öldürüldü."

Bu bölümde zikrettiğimiz eziyet olaylarının mutlaka hüztün yılında cereyan etmiş olması gerekmez. Ancak o yılda cereyan etmiş olması kuvvetli bir ihtimal olduğu için bu bölümde zikrettik. Görünen o ki, bu yılda davet belli bir merhale katederek orada duraklamış, Mekke'de, davetle icebet edenler ve karşı çıkanlar belli olmuş, arab kabilelerinin resmi tutumları Kureys'in tutumuyla aynı olmakla birlikte bir bekleyiş içine girmişti. Resulullah (a.s.) bu durgun ortamı hareketlendirmek için Taife doğru yola çıkmaya karar vermişti. Taif yolculuğu ise yeni bir meşakkat ve imtihan olarak kendisini gösterecekti

138- Müsmed İmam Ahmed (1/368).

el-Heysemi, Mecma' ez-Zevaid'de (8/228) der ki: "Bu hadisi Ahmed iki isnadla riwayet etmiştir. Bu isnadlardan birinin ricali sahihdir."

۱۳۹- رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: قُلْتُ لِلنَّبِيِّ ﷺ : مَلَأْتَنِي عَلَيْكَ يَوْمَ كَانَ أَشَدُّ مِنْ يَوْمِ أُحُدٍ؟ فَقَالَ: «لَقَدْ لَقِيتُ مِنْ قَوْمِكَ، وَكَانَ أَشَدُّ مَا لَقِيتُ مِنْهُمْ يَوْمَ الْعَقَبَةِ، إِذْ عَرَضْتُ نَفْسِي عَلَى ابْنِ عَبْدِ الْكَلِيلِ بْنِ عَبْدِ كَلَالٍ، فَلَمْ يُجِئْنِي إِلَى مَا أَرَدْتُ، فَانْطَلَقْتُ وَأَنَا مِنْهُمْ عَلَى وَجْهِ، فَلَمْ أُسْتَفِقْ إِلَّا بِقَرْنِ الثَّعَالِبِ، فَرَفَعْتُ رَأْسِي، فَإِذَا أَنَا بِسَحَابَةٍ قَدْ أَطْلَقْنِي، فَتَطَرْتُ فَإِذَا فِيهَا جِبْرِيلُ، فَقَادَانِي، فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ غَرَّ وَجَلُّ قَدْ سَمِعَ قَوْلَ قَوْمِكَ لَكَ، وَمَا رَدُّوا عَلَيْكَ، وَقَدْ بَعَثَ إِلَيْكَ مَلَكَ الْجِبَالِ لِتَأْمُرَهُ بِمَا شِئْتَ فِيهِمْ. قَالَ: قَادَانِي مَلَكُ الْجِبَالِ، وَسَلَّمْ عَلَيَّ، ثُمَّ قَالَ: يَا مُحَمَّدُ، إِنَّ اللَّهَ قَدْ سَمِعَ قَوْلَ قَوْمِكَ لَكَ، وَأَنَا مَلَكُ الْجِبَالِ، وَقَدْ بَعَثَنِي رَبُّكَ لِتَأْمُرَنِي بِأَمْرِكَ، فَمَا شِئْتَ، إِنْ شِئْتَ أَنْ أَطِيقَ عَلَيْهِمُ الْأَخَشَشِينَ، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : بَلْ أَرْجُو أَنْ يُخْرِجَ اللَّهُ مِنْ أَضْلَائِهِمْ مَنْ يَتَّبِعُ اللَّهَ وَخَدَهُ لَا يَشْرِكُ بِهِ شَيْعًا.

139- Müslim, Hz. Aişe (r.a.)'nin şöyle dediğini rivayet eder:

"Hz. Peygamber (a.s.)'e sordum: "Uhud savaşının olduğu günden daha meşakkatli bir gün geçirdin mi?" Bıyurdu ki: "Akabe gününde kavminden çektiğim sıkıntı ve meşakkatten daha fazlasını da gördüm. O gün maruzatımı İbn Abdîyâleyle bin Abdîkulal'a anlattım. İstedikim şeye icabet etmedi. Hüzünlü bir şekilde oradan ayrılp, karşı istikamette yola koyuldum. Kendime geldiğim-

139- Müslim (3/1420) 22- Kuabul-Cihad Ve's-Siyer-39 Bab: Ma lakiye'n-Nebîyyu min Eze'l-Muşrikîn ve'l-Munafikîn.

de Karnu's-Sealib'de idim. Başımı kaldırdığımda bir bulutun beni gölgelendirdiğini gördüm. Bir de baktım ki içinde Cibril var. Bana şöyle seslendi: "Doğrusu Allah (c.c.), kavminin sana söylediklerini ve ne cevap verdiklerini işitti." Bu yüzden Meleku'l-Cibâl'i (dağlar meleği) kavminin hakkında yapılmasını emre-deceğin şeyi yerine getirmek üzere sana gönderdi."

Hz. Peygamber (a.s.) dedi ki: "Meleku'l-Cibâl bana seslendi ve selam verdi. Sonra şöyle dedi: "Ey Muhammed! Allah, kavminin sana söylediklerini işitti. Ben dağlar meleğiyim. Rabbin, istediğin gibi bana emir vermen için beni sana gönderdi. Şayet istersen Mekke'nin etrafındaki dağları birbirine yapıştırırum. Resulullah (a.s.) ona şöyle dedi: "Hayır! Ummum ki, Allah onların nesillerinden yalnız Allah'a ibadet eden ve O'na ortak koşmayanları çıkarır."

İbn Hacer el-Askalânî bu hadisi şerh ederken şöyle der: "Musa bin Aka-be'nin, el-Meğâzi'de İbn Şihab'dan naklettiğine göre; Ebu Talib vefat edince, Resulullah (a.s.) Taife gitmiş, orada kendisini himaye edeceklerini ummuş, Hz. Peygamber (a.s.) Sakif'den üç kişiyle görüşmeye niyetlenmişti. Bunlar o kavmin ileri gelenleri olan Abdüvaleyh, Habib, Mes'ud Benu Amr kardeşlerdi. Resulullah (a.s.) durumunu onlara arzemiş kavminin kendisine yaptığı eziyetleri anlatmıştı.

Ancak onlar Hz. Peygamber (a.s.)'e çirkin sözlerle karşılık vermişlerdi."

Aynı olaydan İbn İshak da sened zikretmeksizin uzunca söz etmektedir. İbn Sa'd ise bu olayın, nübüvvetin 10. yılında şevval ayında Ebu Talib ve Hz. Hatice (r.a.)'nin vefatından sonra meydana geldiğini zikreder.

Dr. Ramazan el-Bütî, Taif yolculuğunu İbn Hişam'ın Siret'inden ve Tabakât İbn Sa'd'dan şöyle özetlemektedir:

"Kureyşlilerden gördüğü eziyetler neticesinde Hz. Peygamber (a.s.), Sakif kabilesinin yardımını talep etmek üzere Taife gitti. Allah katından kendisine gönderilen nübüvveti ve vahyi kabul etmelerini umuyordu.

Resulullah (a.s.) Taife varığında Sakif'in o günkü yöneticileriyle görüşmeye niyet etmişti. Onlarla oturup konuştu. Onları Allah'a çağırdı. Gelme sebebini anlattı. Ancak onlar yardım istediğini çirkin bir şekilde reddettiler. Hz. Peygamber (a.s.) böyle kaba ve çirkin bir karşılık beklemiyordu. Yanlarından ayrılırken onlardan hiç olmazsa Taife geliş haberini Kureyşlilerden gizlemelelerini rica etti. Ancak bunu da reddettiler. Üstelik içlerinden bazı akılsızları ve köleleri kışkırtarak Hz. Peygamber (a.s.)'e bağırıp sövmelerini sağladılar. Dahası Resulullah (a.s.)'ı taşlatılar. Hz. Peygamber (a.s.)'in ayakları, atılan taşlardan kanamaya başlamıştı. Zeyd bin Harise kendi bedenini siper ederek O'nu korumaya çalışmış, bu esnada başı birkaç yerinden yarılmıştı. Resulullah (a.s.), Utbe bin Rabia'nın bahçesine varığında onu izleyen Sakifli ahmaklar peşini bırakmışlardı. Hz. Peygamber (a.s.) yorgunluktan ve almış olduğu yaralardan

hırpalanmış olarak, bir asmaya yaslanarak gölgesinde oturdu. Rebia'nın iki oğlu kendisine bakıyordu. Hz. Peygamber (a.s.) gölgede biraz kendine gelince başını kaldırıp şu duayı yaptı: "Allah'ım kuvvetimin zayıflığını, çıkar yol bulmamdaki yetersizliğimi, insanların önünde düştüğüm durumu sana arz ediyorum. Ey Erhamu'r-Rahimin! Sen zayıf düşenlerin Rabbisin. Sen benim Rabbim-sin. Beni kime bırakıyorsun? Uzakta olup kötü karşılayanlara mı? Yoksa elimi kolumu bağlayan düşmana mı? Eğer bana gazabın yoksa bunlardan yılmam. Fakat senin verdiğin afiyet benim için daha ferahlıktır. Gazabının üstüme inmesinden veya öfkene müstehak olmaktan, karanlıkları aydınlatan vechinin nuruna sığınıyorum. Dünya ve ahiret işleri o nurla düzelir. Sen rıza gösterene kadar halimi sana arz ediyorum. Sen olmaksızın gücüm kuvvetim yoktur." Bu duanın senedi olmadığından metne dahil etmedik.

Daha sonra bahçe sahibi Rabia'nın oğullarının kalplerinde bir şefkat uyan-dı. Addâs isimli hristiyan bir köleleri vardı. Onu çağırıp, Hz. Peygamber (a.s.)'e bir tabak içerisinde üzüm gönderdiler. Addas üzümü Resulullah (a.s.)'ın önüne koyup, "yeyin" deyince, Hz. Peygamber (a.s.): "Bismillah" diyerek elini uzattı ve yedi. Addas hayret içerisinde şöyle dedi: "Bu sözü, bu yörenin halkı kullanmaz!" Resulullah (a.s.) ona: "Sen nerelisin? Dinin nedir?" diye sordu. Addas: "Ben, Ninovalı (Musul'a bağlı bir kasaba) bir adamım. Hristiyanım." dedi. Resulullah (a.s.): "Salih bir kimse olan Yunus bin Metta'nın memleketin-den mi?" Addas: "Yunus bin Metta hakkında ne biliyorsunuz?" diye sordu. Resu-lullah (a.s.): "O benim kardeşimdir. O peygamberdi, ben de peygamberim." Bunun üzerine Addas yere çöktü. Resulullah (a.s.)'ın başını ellerini ve ayakları-nı öptü. Bu kıssanın da senedi mürsel olduğundan metne dahil etmedik."

İbn İshak der ki:

"Daha sonra Resulullah (a.s.) Taiften Mekke'ye dönmek üzere yola çıktı. Geceleyin bir hurma ağacının yanında namaz kılarken, yanından Allah Teala'nın Kur'an'da zikrettiği bir grup cin geçti. Cinler, Hz. Peygamber (a.s.)'i dinlediler. Resulullah (a.s.) namazını bitirdiğinde, onlar da iman etmiş ve dinle-diklerine icabet etmiş olarak kavimlerine döndüler ve onları uyardılar."

Allah Teala onların kıssasını şöyle anlatır: "Bir zamanlar Kur'anı dinleye-cek bir cin taifesini sana yönelmiştik. Kur'an'ın okunuşunda hazır bulununca, birbirlerine: "Susun dinleyin!" dediler. Okuma bitince de kavimlerine uyaracı-lar olarak döndüler. Kavimlerine şöyle dediler: "Ey kavimimiz! Gerçekten biz Musa'dan sonra indirilen, kendinden öncekleri tasdik eden, hakkı ve doğru yolu gösteren bir kitap dinledik.(1)

"De ki: "bana şu vahyedildi: Cinlerden bir topluluk Kur'an okumamı dinle-miş ve şöyle demişler: Gerçekten biz benzerini hiç duymadığımız, hidayeti gös-

teren eşsiz bir Kur'an işittik ve ona iman ettik. Artık Rabbimiz olan Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayacağız." (1)

Resulullah (a.s.) -yanında Zeyd bin Harise olduğu halde- döndü. Mekke'ye girmek istiyordu. Zeyd ona: "Ey Allah'ın Resulü! Seni oradan çıkardıkları halde, tekrar yanlarına nasıl gideceksin?" dedi. Hz. Peygamber (a.s.): "Ey Zeyd, Allah görmüş olduğun duruma bile bir çıkış yolu ve kolaylık vermeye, dine yardım edip, peygamberini üstün kılmaya gücün yeter." Hz. Peygamber (a.s.) daha sonra Huzaa kabilesinden Mut'im bin Adiyy'e birini göndererek, Mekke'ye girip kendisinin himayesinde kalmak istediğini bildirdi. Mut'im bin Adiyy, Resulullah (a.s.)'ın bu isteğini kabul etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber (a.s.) Mekke'ye döndü.

Resulullah (a.s.)'ın Mekke'de Mut'im bin Adiyy'in himayesinde kaldığı sabittir. Bunu Buhari'nin Sahih'indeki şu hadis de kanıtlamaktadır:

١٤٠ — رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعَمٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ فِي أَسَارِي بَنِي لُؤْلُؤَ كَانَ الْمُطْعَمُ بْنُ عَدِيٍّ حَيًّا، ثُمَّ كَلَّمَنِي فِي هَؤُلَاءِ النَّسْلِ لَتَرْكُهُمْ لَهُ.
قَالَ سُفْيَانُ: وَكَانَتْ لَهُ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ يَدٌ، وَكَانَ أَجْزَى النَّاسِ بِالنَّبِيِّ.

140- Buhari'nin, Cubyer bin Mut'im (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (a.s.) Bedir esirleri hakkında şöyle buyurmuştur:

"Şayet Mut'im bin Adiyy sağ olup, bu pis adamlar hakkında benimle konuşmuş olsaydı, onun hatırı için onları serbest bırakırdım." demiştir."

DERSLER VE ÖĞÜTLER

Kendilerinin güvenliğini sağlayacak, adamlarını himaye edip, hürriyetlerini koruyacak kanun ve adetlerden yararlanmaları İslam davetçilerinin hakkıdır.

140- Buhari (6/312) 59- Kitabı Bed'el-Halk Bab: İza Kale Ahadukum (Amin) Ve'l-Melaiketu fi's-Sema

Karnu's-Sealib: Necd ehlinin mikat yeri. Buraya Karnu'l-Menazil de denmektedir. Bu mevki Mekke'den bir gün, bir gece uzaklıktadır. Büyük dağların uzantısı olan küçük dağlara karn denilmektedir. İyâd, bazı ravilerin "Karn" kelimesini "Karen" olarak siktetdiklerini, bunun hata olduğunu söyler. el-Kabisi ise, "Karn" olarak zikredenlerin dağı kastetdiklerini, "Karen" olarak siktredenlerin ise, ona yaklaşan yot anlamını verdiklerini belirtir.

İbn Sa'd, Resulullah (a.s.)'ın Taif'te on gün ikamet ettiğini söyler.

1) Cinn Suresi: 1 - 2

Hız. Peygamber (a.s.)'in bu davranışını İslami davetin ve dava adamlarının yararına olan bütün işlerde bir dayanak teşkil etmektedir. Geçici anlaşma ve ittifaklar da bu kabildendir.

Hız. Peygamber (a.s.)'in Taif dönüşünde cinlerin Kur'an tilâvetini dinlemeleri, siyer yazarlarının zikrettiği hususlardandır. Bu münasebetle bir sonraki bölümde cinlerin Resulullah (a.s.)'i dinlemeleriyle ilgili varid olan rivayetlere değineceğiz.

Süfyan dedi ki: "Onun Hız. Peygamber (a.s.)'in yanında bir eli (cömeriği) vardı."

İbn Hacer el-Askalanî der ki:

"İbn Şahin bunun sebebini bir başka açıdan ele alarak anlatır. Zikredilen elden maksat, Hız. Peygamber (a.s.)'in Taif'ten dönüp Mu'tim bin Adiy'ın himayesine girmesi vakasıdır. İbn İshak bu kıssayı kısaca zikreder. el-Fakihi de aynı vakayı hasen ve mürtzel isnadlarla rivayet eder."

Bu olayın kesinlik kazanmasıyla İslami davet hareketi, metod bakımından önemli bir esas ve ölçü daha kazanmış oluyor.

CİNLERE TEBLİĞ

Allah Teala buyuruyor ki: *"Seni alemlere rahmet olarak gönderdik."* Demek ki Hz. Peygamber (a.s.)'in peygamberliği bütün varıklar için bir rahmettir. Bu rahmetin ilk göstergesi, Resulullah (a.s.)'ın davetine uyanlara dünya ve ahirette rahmet olunacağıdır. Kendilerine gösterilen rahmet ve Allah'ın dinini tatbik etmeleriyle, bütün varıklara rahmet gösterir ve kendileri de rahmet görürler. Bu ise kalbe huzur, ahlaka istikamet verir. Mahlukattan mükellef (dinen yükümlü) olanlar, kendilerine yöneltilen (ilahî) kitabı anlayabilecek olanlardır. Onlar hayır ve şer ile imtihan olunurlar. Kendilerine hayır ve şer yollarını birbirinden ayırabilecek bir irade verilmiştir. Bu özellikler ise insanlar ve cinlerde bulunmaktadır.

Resulullah (a.s.)'ın şretinin başlarında, cinlerin onun Kur'an tilavetini dinlemiş olduklarından sözedilmektedir. Öte yandan Kur'an-ı Kerim, ahkaf ve cin surelerinde bize bu vakayı anlatmaktadır. Bu bir çeşit tebliğdir. Ancak bu, doğrudan yapılan ve kastedilen bir tebliğ olup tamamlanmamıştır. Her ne kadar bu tür bir tebliğin yapıldığı zamanı tam olarak bilemezsek de, kesin olan şey, cinlerin Resulullah (a.s.)'ı dinleyip kendilerine doğrudan yapılan tebliğe muhatap olduklarıdır. Daha önce, semavi hitabı ezberleme hakkındaki bölümde bu konudan bahsetmiştik. Siyer yazarlarının, cinlerin Kur'an dinlemesi olayının Taif yolculuğundan sonra vukubulmuş olduğunu zikretmelerinden dolayı burada bazı rivayetlere yer vermek istiyoruz.

Hafız, el-Feth'de şöyle diyor:

"Nübüvvet konusunun başlarında (cinler babı) yer almıştı. İbn İshak ve İbn Sa'd bu olayın bi'setin 10. yılında zilkade ayında Hz. Peygamber (a.s.)'in Taif'den dönüşü sırasında cereyan ettiğini zikrederler."

Bunu şu hadis de teyid etmektedir:

"Cinler onu ashabına sabah namazı kaldırırken gördüler." Oysa farz na-

maz mirac gecesi farz kılınmıştır. Mirac hadisesi ise kuvvetli bir görüşe göre hicretten iki ya da üç sene önce olmuştur. Bu bakımdan cinlerle ilgili olan hadisenin mirac olayından sonra cereyan etmiş olması icab eder. Ancak burada bir problemle karşı karşıya kalıyoruz. Sahih-i Buhari'deki Bed'u-Halk (yaratılışın başlangıcı) babında ve İbn İshak'ın rivayetinde bildirilen Resulullah (a.s.)'ın Taif'den dönüşünde yanında ashabından yalnız Zeyd bin Harise'nin olduğudur. Burada ise ashabıyla beraber olduğu zikredilmektedir. Herhalde bu, rivayetin bir başka cihetidir. Bu iki rivayeti şöyle cemetmek mümkündür: Resulullah (a.s.), Taif dönüşünde yolda ashabından bazı kimselerle karşılaşmış, daha sonra anlarla yol arkadaşlığı yapmıştır.

١٤١- رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ عَلْقَمَةَ - رَحِمَهُ اللَّهُ - قَالَ: أَنَا سَأَلْتُ ابْنَ مَسْعُودٍ قُلْتُ: هَلْ شَهِدَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَيْلَةَ الْجَنِّ؟ قَالَ: لَا، وَلَكِنَّا كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ذَاتَ لَيْلَةٍ فَقَعْنَا، فَالْتَمَسْنَا فِي الْأَوْدِيَةِ وَالشَّعَابِ، قُلْنَا: اسْتَطِيرَ، أَوْ إغْيِلَ، قَالَ: فَبِتْنَا بِشَرْ لَيْلَةٍ بَاتَ بِهَا قَوْمٌ، فَلَمَّا أَصْبَحْنَا إِذَا هُوَ جَاءَ مِنْ قِبَلِ جِرَاءٍ، قَالَ: قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَعْنَاكَ، فَطَلَبْنَاكَ، فَلَمْ نَجِدْكَ، فَبِتْنَا بِشَرْ لَيْلَةٍ بَاتَ بِهَا قَوْمٌ، فَقَالَ: «أَتَانِي ذَاعِي الْجَنِّ، فَذَهَبْتُ مَعَهُ، فَقَرَأْتُ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنَ، قَالَ: فَانْطَلَقَ بَنَاءً، فَأَرَانَا أَثَارَهُمْ، وَآثَارَ يَزَارِبِهِمْ، وَسَأَلُوهُ الرَّادَّ، فَقَالَ: وَلَكُمْ كُلُّ عَظْمٍ ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ، يَقَعُ فِي أَيْدِيكُمْ أَوْفَرُ مَا يَكُونُ لَحْمًا، وَكُلُّ بَقَرَةٍ غُلْفٌ لِدَوَائِكُمْ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «فَلَا تَسْتَجُوا بِهِمَا، فَإِنَّهُمَا طَعَامٌ إِخْوَانِكُمْ».

141- Müslim, Alkame (r.a.)'nin şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"İbn Mes'ud'a: "Resulullah (a.s.)'ı cinlerin dinlediği geceye sizden biri şahid oldu mu?" diye sordum. "Hayır, o gece Resulullah (a.s.) ile birlikteydik ama, sonradan onu kaybettik. Vadilerde onu aramaya başladık. Sanki uçup gitmişti. Ya da bir saldırıya uğramıştı. Bir kavmin geçirebileceği en kötü geceyi geçirdik. Sabah olduğunda bakın ki Hira tarafından geliyor. Dedik ki: "Ey Allah'ın Resülü! Seni kaybettik, aradık ve bulamadık. Bir kavmin geçirebileceği en kötü geceyi geçirdik." Hz. Peygamber (a.s.) şöyle buyurdu: Cinler tarafından bir davetçi geldi bana. Onunla birlikte gittim. Sonra onlara Kur'an okudum." Resulullah (a.s.) daha sonra bizi alıp oraya götürdü ve onlardan kalan

kalıntıları ve ateşlerinin izlerini gösterdi. Cinler, Hz. Peygamber (a.s.)'den yiyecek olarak ne yemeleri gerektiğini sordular. Bunun üzerine Resulullah (a.s.): "Üstüne Allah'ın ismi anılıp ellinize geçen (Bismillah denerek kesilmiş) bütün kemikler sizindir. Bütün hayvan tersleri de bineklerinizin yemidir." Daha sonra Resulullah (a.s.) şöyle buyurdu: "Bunlarla (kemiklerle) istinca yapmayınız. Zira bunlar kardeşlerinizin yiyecekleridir."

eş-Şa'bî, bir başka rivayette "ateşlerinin izlerini" lafzından sonra şu ibareleri zikreder: "Hz. Peygamber (a.s.)'den hangi yiyecekleri yemeleri gerektiğini sordular. Onlar el-Cezîre cinlerindendi."

Bu hadisi Şa'bî mufassal olarak Abdullah'ın rivayet ettiği hadisten nakletmektedir.

Bir rivayette ise İbn Mes'ud şöyle demektedir: "Cin gecesi, Resulullah (a.s.) ile birlikte değildim. Onunla birlikte olmayı isterdim."

Bu hadisi Tirmizî de(1) tahrir etmiştir. Sonra rivayette geçen şekilde eş-Şa'bî'nin sözünü zikrederek; "veya hayvan tersi" lafzını eklemiştir.

Ebu Davud, hadisin bu bölümünü tahrir etmiştir;(2) "Dedi ki: Abdullah bin Mes'ud'a şöyle dedim: 'İçinizden cin gecesi, Hz. Peygamber (a.s.)'le beraber olan var mıydı?' Şöyle cevapladı: 'Bizden onun yanında kimse yoktu.'"

el-Hafiz, el-Fetih'de şöyle der:

"İbn Murdeveyh de, el-Hakem bin Eban kanalıyla İkrime'den, o da İbn Abbas'dan şu rivayeti nakleder: el-Musul cezire'sinden onikibin kişiydiler. Hz. Peygamber (a.s.) İbn Mes'ud'a dedi ki: "Sana gelene kadar bana bak." Ve üzerine bir çizgi çekti."

Bu iki rivayeti birleştirmek, bu olayın birden fazla cereyan etmesiyle mümkündür. İlk gelenlerin geliş sebebi, hadiste zikredildiği gibi kıvılcım göndermektir. İbn Mes'ud'un kıssasındakilerin geliş sebebi ise İslam'ı öğrenmek, Kur'an'ı dinlemek, dinin hükümlerini sormaktır. Bunları, bi'setin ilk zamanlarından söz ederken, Ebu Hureyre (r.a.)'nin hadisine binaen anlatmışık. Bu ise olayın birden fazla cereyan etmiş olmasının en kuvvetli bir delilidir. Zira Ebu Hureyre, Hicret'ten sonra müslüman olmuştur. Birinci olay ise nübüvvetin gelişinin hemen akabinde meydana gelmiştir.

Böylece cinlerin birden fazla ziyaretleri sabit olmuş oluyor. Cinlerle ilgili hükümlere ait mevzular Bedü'l-Halk babında ayrıntılı olarak zikredilmişti.

1) Tirmizî (5/382) 48- Kitabu't-Tefsîr -47- Bab: Ve min Sureti'l-Ahkaf. Ebu İsa: "Hasen ve sahih bir hadis" demıştır.

2) Ebu Davud (1/22) Kitabu's-Salatü-Bab,el-Vudu' bi'n-Nebîz.

١٤٢- رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْعِشَاءَ، ثُمَّ انْصَرَفَ فَأَخَذَ يَدَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، حَتَّى خَرَجَ بِهِ إِلَى بَطْحَاءِ مَكَّةَ، فَاجْلَسَهُ، ثُمَّ خَطَّ عَلَيْهِ خَطًّا، ثُمَّ قَالَ: «لَا تَبْرَحَنَّ خَطُّكَ، فَإِنَّهُ سَيَتَّبِعِي إِلَيْكَ رِجَالٌ فَلَا تُكَلِّمُهُمْ، فَإِنَّهُمْ لَا يَكَلِّمُونَكَ، ثُمَّ مَضَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَيْثُ أَرَادَ، فَبَيْنَا أَنَا جَالِسٌ فِي خَطْبِي، إِذْ أَتَانِي رِجَالٌ كَانَتْهُمْ الرُّطُ اشْتَارُهُمْ وَأَجْسَامُهُمْ، لَا أَرَى عِزَّةً، وَلَا أَرَى قِشْرًا، وَيَتَهَوَّنُونَ إِلَيَّ، لَا يَجَاوِزُونَ الْخَطَّ، ثُمَّ يَصْدُرُونَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، حَتَّى إِذَا كَانَ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ، لَكِنِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَدْ جَاءَنِي وَأَنَا جَالِسٌ، فَقَالَ: لَقَدْ أَرَانِي مَتَدُّ اللَّيْلَةِ، ثُمَّ دَخَلَ عَلَيَّ فِي خَطْبِي، فَوَسَدَ فَيَخِذِي فَرَقَدَ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا رَقَدَ نَفَعَ، فَبَيْنَا أَنَا قَاعِدٌ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَتَوَسِّدٌ فَيَخِذِي، إِذَا أَنَا بِرِجَالٍ عَلَيْهِمْ قِيَابٌ بِيضٌ، اللَّهُ أَعْلَمُ مَا بِهِمْ مِنَ الْجَمَالِ، فَاتَّهَوْا إِلَيَّ، فَجَلَسَ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ عِنْدَ رَأْسِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَطَائِفَةٌ مِنْهُمْ عِنْدَ رِجْلَيْهِ، ثُمَّ قَالُوا بَيْنَهُمْ: مَا رَأَيْنَا عَبْدًا قَطُّ أَوْتِيَ مِثْلَ مَا أُوتِيَ هَذَا النَّبِيُّ، إِنْ عَظِمَتْ تَنَامَانِ، وَقَلْبُهُ يَقْطَانُ، إِضْرِبُوا لَهُ مِثْلًا: مِثْلَ سَيِّدِ بَنِي قَصْرٍ ثُمَّ جَعَلَ مَادِبَةً فَدَعَا النَّاسَ إِلَى طَعَامِهِ وَشَرَابِهِ، فَمَنْ أَجَابَهُ أَكَلَ مِنْ طَعَامِهِ وَشَرِبَ مِنْ شَرَابِهِ، وَمَنْ لَمْ يُجِبْهُ عَاقَبَهُ - أَوْ قَالَ: عَذَبَهُ - ثُمَّ ارْتَفَعُوا، وَاسْتَقْبَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عِنْدَ ذَلِكَ، فَقَالَ: «سَمِعْتُ مَا قَالَ هُوَ لَا؟» وَهَلْ تَذَرِي مَنْ هُوَ لَا؟ قُلْتُ: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: «وَهُمُ الْمَلَائِكَةُ، تَذَرِي مَا الْمَثَلُ الَّذِي ضَرَبُوا؟» قُلْتُ: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: «الْمَثَلُ الَّذِي ضَرَبُوا: الرَّحْمَنُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى بَنَى الْجَنَّةَ، وَدَعَا إِلَيْهَا عِبَادَهُ، فَمَنْ أَجَابَهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَمَنْ لَمْ يُجِبْهُ عَاقَبَهُ وَعَذَبَهُ».

142- Tirmizi, Abdullah bin Mes'ud (r.a.)'un şöyle dediğini rivayet etmiştir:

142- Tirmizi (5/145) 45-Kütübü'l-Emsal-ı Bab: Mâ Câne fi Meselillahi li İbâdihî. Dedi ki:

"Bu hadis, hasen, sahih ve bu vecihden garibtir."

ed- Darimî, (1 / 7) el- Mukaddime, Bâbu Sifati'n- Nebî (a.s.) fi'l- Kutubi Kable Meb'asihî.

"Resulullah (a.s.) yatısı namazını kaldı. Sonra Abdullah bin Mes'ud'un elini tutup gitti. Birlikte Mekke vadisine vardılar. Orada Abdullah bin Mes'ud'u oturttu ve üzerine bir çizgi çekerek şöyle buyurdu: "Sakin hatımı geçme! Bazı adamlar sana gelecek, onlarla konuşma! Doğrusu onlar da seninle konuşmaya-caklar." Daha sonra Resulullah (a.s.) gitmek istediği tarafa doğru gitti.

Ben, Resulullah (a.s.)'ın koymuş olduğu çizgide oturmuş (beklerken) yanıma, saçları ve bedenleri bakımından Zütl kavmine benzeyen adamlar geldi. Ne (bedenleri örten) örtüleri vardı, ne da avret mahalleri görünüyordu. Yanıma kadar geliyor (Resulullah (a.s.)'ın çizmiş olduğu) çizgiyi geçmiyorlardı. Daha sonra yeni baştan Resulullah (a.s.)'a gidiyorlardı. Neredeyse gecenin bitimine kadar bu durum devam etti. Bu oturmuş (beklerken) sonunda Resulullah (a.s.) geldi ve "Gece boyu bana (olanları) gösterdi." sonra benim için çizmiş olduğu sınırı geçip yanıma geldi. Bacağımı yastık yapıp yattı. Resulullah (a.s.) yanınca horlamaya başladı. Ben oturuyorum, Resulullah (a.s.) da dışımda yatıyorken, üzerimde beyaz giysiler olan, güzelliğini ancak Allah'ın bilebileceği adamlar yanıma geldiler. Onlardan bir kısmı Resulullah (a.s.)'ın başucuna gelip oturdular. Bir kısmı ise ayak ucuna oturdular. Sonra aralarında şöyle konuşular: "Bu peygambere verilenler kadar, hiçbir kula verildiğini görmedik. Gözleri uyuyor ama, kalbi uyanık." Şöyle bir misal vermek yerinde olur: Bir efendi düşünün, bir saray yapmış, sonra bir ziyafet vererek insanları yeyip-içmeye davet etmiş. Onun bu davetine icabet edenler yemeginden yemiş, içeceklerinden içmişler. Davetine icabet etmeyenleri ise cezalandırmış, -ya da azaplandırmış.-" Daha sonra kalktılar. Resulullah (a.s.) da bu sırada uyandı ve şöyle dedi: "Onların söylediklerini işittin mi? Onların kim olduğunu biliyor musun?" Dedim ki: "Allah ve Rasulü daha iyi bilir." Buyurdu ki: "Verdikleri misal şuydu: Rahman Tebareke ve Teala cenneti bina etmiş, kullarını ona çağırmıştır. Bu çağrıya icabet edenler cennete girmiş, davetine icabet etmeyenleri ise cezalandırmış ve azab etmiştir."

۱۴۳- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ مَعْنُ بْنِ بِنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ مَسْعُودٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي، قَالَ: سَأَلْتُ مَسْرُوقًا: مَنْ أَذَنَ النَّبِيِّ ﷺ بِالْحَجِّنَ لَيْلَةَ اسْتَمْعَمُوا الْقُرْآنَ؟ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِيكَ - يَعْنِي: عَبْدُ اللَّهِ - أَنَّهُ أَذَنَ بِهِمْ شَجَرَةً.

143- Buhari, Ma'n bin Abdurrahman bin Abdullah bin Mes'ud (r.a.)'un

143- Buhari, (7/171) 63- Kitabu Menakibi'l-Ensar -32- Bab: Zikru'l-Cinn ve Kavlullahi Teala.

Müslim, (1/333) 4- Kitabu's-Salatı - 3 - Bab: el-Cehru bi'l-Kıraeti fi's-Subhi ve'l-Kıraeti ala'l-Cin.

şöyle dediğini rivayet eder:

"Babamın şöyle dediğini işittim: Mesruk'a sordum: "Cinlerin Resulullah (a.s.)'dan Kur'an istedikleri gece, Hz. Peygamber (a.s.)'e cinni kim bildirdi?" O: "Bana baban, yani Abdullah bin Mes'ud: "Cinleri bir ağacın bildirdiğini söyledi." dedi."

١٤٤ - رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - ، فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ﴾. قَالَ: كَانَ نَقَرٌ مِنَ الْإِنْسِ يَبْتَغُونَ نَقَرًا مِنَ الْجِنِّ، فَاسْتَلَمَ الثَّقَرُ مِنَ الْجِنِّ وَاسْتَمْسَكَ الْإِنْسُ بِعِبَادَتِهِمْ، فَتَرَلَّتْ: ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ﴾.

144- Müslim, Abdullah bin Mes'ud (r.a.)'un "O yalvardıkları da, onların (Allah'a) en yakın olanları da Rablerine yaklaşmak için vesile ararlar!" ayeti hakkında şöyle dediği rivayet olunmuştur:

"İnsanların bazıları bir takım cinlere tapıyordu. Cinlerden bir kısmı müslüman olunca, insanlar da onlara tapmaktan vazgeçtiler. Bunun üzerine "O yalvardıkları da, onların (Allah'a) en yakın olanları da Rablerine yaklaşmak için vesile ararlar." (1) ayeti nazil oldu."

el-Hâfız der ki: "Önceden cinlere tapanlar, cinlere tapmaya devam ettiler. Cinler ise buna rıza göstermiyorlardı. Zira müslüman olmuşlardı. Rablerine yaklaşmak için vesile arayanlar işte onlardı." et-Taberi'nin başka bir vecihle İbn Mes'ud (r.a.)'dan rivayetinde şu ilave vardır: "İnsanlar, cinlerin müslüman olduğunu anlamadıklarından onlara tapmaya devam ediyorlardı." Bu ayetin tefsirinde itimat edilen görüş de budur.

Dr. Ramazan el-Bûti, Resulullah (a.s.)'ın Taif'den dönüşü sırasında, cinlerin onu dinlemesi hususunda şu yorumu yapar:

"Bütün bunlardan sonra bilmemiz gereken şey, bir müslümanın cinlerin canlı varlıklar olduğuna ve Allah Teala'nın bizi kendisine ibadet etmekle yükümlü kıldığı gibi onları da ibadetle yükümlü kılmış olduğuna inanmasıdır. Duyularımız ve idrak mekanizmamız onların varlığını hissetmemize kafi gelmemektedir. Zira Allah Teala gözlerimizin sahip olduğu görme gücünü onların varlıklarını görmeye yeterli kılmamıştır. Bilindiği üzere gözlerimiz varlıklardan belirli cinsleri belirli ölçü ve şartlar dahilinde görebilir."

Bu mahlukatın varlığının Kur'an ve Sünnet'in tevatür derecesine ulaşmış yakinf haberleriyle teyid edilmiş olması ve dinen zaruri olarak bilinmesi gereğinden ötürü, müslümanlar, cinlerin inkar veya varlıklarından şüpheye düşmenin dinden ve İslam'dan çıkınaya sebep olacağına dair icma etmişlerdir. Çünkü onların varlığını inkar, dinen bilinmesi zaruri olan bir şeyin inkarı demektir. Dahası böyle bir söz, Allah Teala ve Resulünden bize ulaşan mütevatir ve sadık haberleri yalanlama anlamını taşır.

Aklı olan bir insanın, bilimin onayladığı şeyler dışındaki şeylere inanılama-yacağını zannedip, görüş hissetmemesinden dolayı cinlerin varlığına inanma-makla böbürlenip, gaflet ve cehaletin en koyusuna düşmemesi gerekir.

İlim perdesi arkasına saklanan bu cehaletin sonunda, "görmemek" gibi tek bir sebebe dayanarak varlığı kesin olan pek çok şeyi inkara götüreceği açıktır. Meşhur bir ilmi kural vardır. Bir şeyi bulamamak onun var olmadığını göstermez. Yani aratılan bir şeyin bulunamaması, onun haddi zatında kayıp veya var olmadığını ortaya koymaz.

Müslümanlar arasında güvenilirlik şartlarına haiz bir çok kimse, bize cin-lerle olan alakasından söz etmektedir.

Tarihimiz cinlerden öğrencisi olan alimlerin haberleri ile doludur. Hanefi fıkıh alimi Şeyh İbn Abidin bir risalesinde şeyhlerinden birinin cinlerle olan ilişkisinden ve onlara ders vermesinden bahseder. Bunlardan cinlerin varlığına delil olsun diye söz etmiyoruz. Zira cinlerin varlığına Kur'an ve sünnetin şeha-deti yetmektedir. Sözlerimiz bu rivayetlerin araştırılıp bir kitapta toplanması ve gerekli tahlil ve yorumların yapılmasına yöneliktir.

SIKINTIDAN SONRA FERAHLIK

Resulullah (a.s.), Taif yolcuğundan sonra da Mekke'deki davetine devam etti. Peygamberliğin onbirinci senesinde Evs kabilesinden bir heyetle görüştü. Heyet, akrabaları olan Hazrec kabilesinin bulunduğu yer ile aralarındaki sınır teşkil eden Medine yakınlarındaki mevki hakkında Kureyş'in destek ve yardımını talep etmek üzere Mekke'ye gelmişti. Bu heyetten biri de Resulullah (a.s.)'ın davetine icabet etmişti. Peygamberliğin onbirinci senesindeki hac mevsiminde de Hazrec kabilesinden altı kişi müslümanlığı kabul etti. Müslüman olan bu kişiler Medine'ye döndüklerinde islami mesajı oraya taşıdılar. Sonunda Medi-ne'de içinde Resulullah (a.s.)'dan bahsedilmeyen tek bir ev bile kalmadı. Pey-gamberliğin onikinci yılındaki hac mevsiminde Medine'den oniki kişilik bir heyet geldi. İçlerinde bir önceki sene müslüman olan altı kişiden beşi de bulun-maktaydı. Hayetin on kişisi Hazrec, iki kişisi ise Evs kabilesindendi. İfte birinci akabe biatı böyle yapıldı. Resulullah (a.s.) dini öğretmesi ve Allah'a davet etme-

si için onlarla birlikte Mus'ab bin Umeyr (r.a.)'i Medine'ye gönderdi. Sa'd bin Muaz ve Useyd bin Hudayr gibi kişilerin de müslüman olmasıyla, insanlar öbek öbek Allah'ın dinine girdiler. Bir sonraki hac mevsimi girmeden önce Mus'ab bin Umeyr Mekke'ye dönerek Resulullah (a.s.)'a olup bitenleri anlattı ve ikinci Akabe biatının hazırlığını yaptı. Peygamberliğin onüçüncü senesindeki hac mevsiminde ise ikinci Akabe biatı yapılmış, bundan sonra sıra hicrete gelmişti.

Bu üç yıl boyunca davet süregelmiş, yine bu zaman dilimi içerisinde Mirac hadisesi olmuştu.

Bu dönemde olmuş olma ihtimalini kuvvetli bulduğumuz bir hadise de Resulullah (a.s.)'ın bazı putları kırması olayıdır. Bundan sonraki bölümlerde her iki olayı da ayrıntılı olarak ele alacağız.

BAZI PUTLARIN KIRILIŞI

١٤٥- رَوَى أَحْمَدُ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ قَالَ: إِنِّ طَلَقْتُ أَنَا وَالنَّبِيَّ ﷺ حَتَّى أَتَيْنَا الْكَعْبَةَ فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «اجْلِسْ» وَصَوَّدَ عَلَيَّ مَنَكِبِي، فَذَمَبْتُ لِأَنَّهُنَّ بِهِ فَرَأَى بَنِي صُغْفَا قَتَلَ، وَجَلَسَ لِي نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ وَقَالَ: «اصْصَدْ عَلَيَّ مَنَكِبِي» قَالَ: فَصَدَمْتُ عَلَيَّ مَنَكِبِي، قَالَ: فَهَضَبَ بِي، فَإِنَّهُ يُخِيلُ إِلَيَّ أَنِّي لَوْ شِئْتُ لَبَلْتُ أَفْقَ السَّمَاءِ، حَتَّى صَدَمْتُ عَلَيَّ الْيَتْرَ وَعَلَيْهِ يَمْنَالُ أَصْفَرُ أَوْ نُحَاسٌ، فَجَعَلْتُ أَزَاوِلُهُ عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ وَبَيْنَ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ، حَتَّى إِذَا اسْتَمْسَكْتُ مِنْهُ قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «اقْدِرْ بِهِ» فَقَلَعْتُ بِهِ فَكَبَسَرُ كَمَا تَكْبَسُرُ الْقَوَارِيرُ، ثُمَّ نَزَلْتُ. فَأَنْطَلَقْتُ أَنَا وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ نَسْتَبِقُ، حَتَّى تَوَارَيْنَا بِالْيَتْرِ عَشِيَّةً أَنْ يَلْقَانَا أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ. وَهِيَ رَوَاةٌ: كَانَ عَلَيَّ الْكَعْبَةِ أَصْنَامٌ، فَذَمَبْتُ أَحْوِلُ النَّبِيَّ ﷺ فَلَمْ أَسْتَطِيعْ، فَحَمَلَنِي فَجَعَلْتُ أَقْطَعُهَا، وَلَوْ شِئْتُ لَبَلْتُ السَّمَاءَ.

145- İmam Ahmed, Ali bin Ebf Talib (r.a.)'in şöyle dediğini rivayet eder:

"Hz. Peygamber (a.s.) ve ben Kabe'ye kadar birlikte geldik. Daha sonra Resulullah (a.s.) bana "otur" dedi. Sonra omuzlarıma tırmandı. Onu kaldırmaya çalıştım. Benim gücümün yetmediğini görünce sırtımdan indi. Resulullah (a.s.) daha sonra oturdu ve "omuzlarımdan üstüne çık" buyurdu. Omuzlarına çık-

145- Müsned, İmam Ahmed (1/84), el-Bezzar, Kefu'l-Estar, (3/128), el-Haysemî, el-Mecma' ez-Zevaid'de (6/23) şöyle der: "Hadisi Ahmed oğlu, Ebu Ya'lâ ve el-Bezzâr rivayet etmiş olup, hapsinin ricâli sikkâdur."

tim. Sonra sırtında olduğum halde ayağa kalktı. Sanki istesem gökyüzüne ulaşacakmışım gibi bir duygu içimi kapladı. Beytullah'ın üzerine turmandım. Orada sarı ya da bakar bir put vardı. Onu elime alıp sağa sola, öne arkaya çevirmeye çalıştım. İyice kavrayınca, Resulullah (a.s.): "Onu fırlat, at" buyurdu. Ben de onu yere fırlattım. Bardakların kırılışı gibi paramparça oldu. Daha sonra indim. Resulullah (a.s.) ve ben evlerin bulunduğu yere kadar hızlı hızlı yürüdük. Yolda biristyle karşılaşmak istemiyorduk."

Bir başka rivayet ise şöyledir:

"Kabe'nin üzerinde putlar vardı. Hz. Peygamber (a.s.)'i taşımaya çalıştım, gücüm yetmedi. Bunun üzerine o beni taşıdı, ben de putları kırmaya başladım. Şayet isteseydim, göğe bile ulaşardım."

el-Hakim, vukubulduğu sabit olan bu hadisenin hicret gecesi olduğunu rivayet eder. Zehebt, el-Hakim'in rivayetini isnad olarak nazif bulduğu halde, hadisin metninin münker olduğunu söylemiştir. Metni münker buluşunun nedeni, rivayette hadisenin hicret gecesi olduğunun zikredilmesi olsa gerektir. Yoksa rivayet gördüğümüz gibi sahihtir. Zehebt'nin sözü nedeniyle, içinde hicretten söz edilmeyen rivayeti tercih ettik. Bu olayın tam zamanını belirlemeden, hicretten önceki son üç sene içinde cereyan etmiş olduğunu söyleyebiliriz. İşte bu yüzden kitabımıza böyle bir bölüm koyduk.

Allah Teala, en'am suresinde peygamberlerinden bir çoğunu zikrettikten sonra şöyle buyurmuştur: "İşte onlar, Allah'ın hityadet ettiği kimselerdir. Onların yoluna uy." Burada zikredilip Resulullah (a.s.)'ın örnek alması istenen peygamberler arasında, Hz. İbrahim (a.s.) de bulunmaktadır. Hz. İbrahim (a.s.) putları kırmıştı. Resulullah (a.s.) da onu örnek alarak bu hareketi yapmıştır. Bu olay uygulamada önümüze yeni ufuklar açmaktadır. Bu noktadan hareketle, Kur'an'daki peygamber kıssalarına eğilip, incelemenin zorunluluğuna dikkat çekmek isteriz. Müslümanlar, güçlerinin yettiğince peygamberlerin ahlaklarını örnek almaya çalışmalıdır. Bazı müslümanlar Mekke döneminde kötülüklere fiilen müdahale yapılmadığı kanaatinde dirler. Halbuki bu olay bunun aksini göstermektedir. Ancak burada önemle vurgulamamız gereken bir husus; münkerin değişiminin çeşitli dengelere bağlı olduğudur. Bu dengelere dikkat edilmediği takdirde bir münkerin değiştirilmesi, daha büyük bir münkere yol açabilir.

İSRA VE MİRAC

1- Kur'an, İsra olayından İsra suresinde, mirac olayından ise necm suresinde bahseder. İsra suresinde İsrâ'nın hikmetini şöyle açıklar: "O'na ayetlerimizden bir kısmını gösterelim diye"(1) necm suresinde ise olay zikredildikten sonra "Andolsun, Rabbinin ayetlerinden en büyüğüne gördü."(2) ifadesi yer alır. İsrâ ve Mirâc'ın hikmeti Allah Teala'nın, Resulüne en büyük delillerini göstererek, onu silahlı mücadele dönemine hazırlamasıdır. Allah Teala, Firavun karşısında Musa (a.s.)'ya yükmüllük verdiğinde de ona büyük ayetlerinden bazılarını göstermişti. Zira Musa (a.s.)'nın böyle bir mücadelede daha güçlü bir imana ihtiyacı olacaktı:

"Sağ elindeki nedir ey Musa? (Musa) dedi: "O, asamdır. Ona dayanıyorum ve onunla davarım yaprak silkeliyorum ve onda benim daha bir çok ihtiyaçlarım var. (onunla bir çok ihtiyacımı gideririm) (Allah) buyurdu: "(Yere) at onu ey Musa! (Musa) attı, bir de ne görsün o, koşan kocaman br yılan. (Allah): "Al onu, dedi, korkma biz onu yine ilk durumuna sokacağız." "Elini (sol) yanına sok, bir hastalık olmadan, ayrı bir mucize olarak bembeyaz bir durumda çık-sın." "Ki sana en büyük mucizelerimizden bazılarını göstermiş olalım." "İmdi sen Firavun'a git, çünkü o azdı."(3)

Allah Teala'nın, Musa (a.s.)'ya büyük ayetlerinden bazılarını göstermesi, O'nu Firavun karşısındaki görevine hazırlamaya yönelikti. İsra ve Mirac hadiseleri de küfre, dalalete ve fıska karşı tarih boyunca verilen en büyük mücadeleye ve hicrete hazırlama amacını taşıyordu. Resulullah (a.s.)'ın görmüş olduğu ayetler pek çoktur.

Beytu'l-Makdis'e gidış, semaya yükseliş, peygamberler, resuller, melekler,

1) İsra Suresi: 1

2) Necm Suresi: 18

3) Tâ - Hâ Suresi: 17 - 24

semalar, cennet ve cehennem, nimet ve azap örnekleri gibi inanca davet ettiği olduğu gayb hakikatlerini görmesi, Allah Teala'yı kalb gözüyle ya da bir diğer görüşe göre gözleriyle görmüş olması gibi...

Resulullah (a.s.) böylece insanları imana davet etmiş olduğu gayb hakikatlerini gözleriyle görmüş, gaybı görüp, ona şahitlik eden bir insan sıfatı kazanmıştı:

"Ey peygamber, bizi seni şahid, müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik."(1)

2- İsrâ ve Mirac aynı zamanda Resulullah (a.s.)'ın insanlık önünde peygamberliğine delalet eden mucizelerden biridir. Bu ise başına olağanüstü olaylar gelmesi ve insanlara gördüklerini haber vermesi -ki o sözü doğru olan ve doğrulanandır- sonra bu iki olayı Kur'an'ın teyid etmesi sebebiyle değildir. Zira bu ancak bir mümin için delil olabilir. İnsanlığa onun peygamberliğini ispatlayan mucize, onun bu hadiseler sırasında görmüş olduğu ve insanlığa anlattığı şeylerdir. Zira Resulullah (a.s.)'ın başına bu hadiseler gelmemiş olsaydı, asla bu bilgiler insanlığa ulaşmayacaktı.

3- Resulullah (a.s.) için ruh veya rüyada sözkonusu olan başka türden bir mirac daha vardır. Bu yüzden bazı kimseler bu iki hadiseyi birbirine karıştırmaktadır. Naslarda zikredilen İsrâ ve Mirac hadiseleri, Resulullah (a.s.)'ın ruhen olduğu gibi bedenlen de iştirak ettiği olaylardır. Bu ise Kur'an'da sözü geçen miractan önce veya sonra bir başka türden mirac daha olamayacağını göstermez. Bu, Resulullah (a.s.)'ı hazırlayıcı veya destekler mahiyette bir başka türden mirac hadisesi daha olmasına engel değildir.

4- İsrâ ve mirac olaylarında pek çok bilgiler, sırlar, incelikler, dersler ve ibretler vardır. Yedi kat göğün varlığının vurgulanması, ihtiva ettiklerini de gözönüne alırsak bunun bir gayb mecsesi olduğunu anlarız. Beş vakit namaz mirac gecesi farz kılınmış, Rasûlullah (a.s.)'a bakara suresi'nin son kısımları verilmişti. Bütün yönleriyle mirac, iman, amel ve pek çok manaları içeren remizlerle doluydu. Bu manalardan biri de namazın, kalbin miracı oluşuydu.

Ebu'l-Hasen en-Nedevî şöyle der:

"İsrâ olayı, Resulullah (a.s.)'ın büyük ayetler görmüş olduğu, kendisine yerin ve göğün melekutunun gösterildiği kişisel planda kalan basit bir hadise değildir. Bu hadise daha farklı boyutlara sahiptir. Bu gaybî nebevî yolculuk çok derin ve ince anlamlar taşımaktadır: İsrâ hadisesi ve onun hakkında nazil olup, "İsrâ" ve "Necm" adını taşıyan iki mübarek sûre gösteriyor ki; Muhammed (a.s.) iki kâblenin peygamberi, iki doğunun ve iki batının imamı, kendisinden önceki peygamberlerin varisi, kendisinden sonraki nesillerin imamıdır. Onun şahsında ve İsrâ olayında Beytu'l Haram ile Mescid-i Aksa, Mekke ile Kudüs, bira-

raya gelmiştir. Bütün peygamberler arkasında namaz kılmıştır ki, bu onun peygamberliğinin bütün insanlığı kapsadığını, imamlığının sonsuzluğunu, öğretilerinin tüm insanlığı kucakladığını, zaman ve mekan değişse de geçerliliğini sürdüreceğini gösterir. Bu mübarek sûre, Hz. Peygamber (a.s.)'in şahsiyetini ortaya koymakta, imamlık ve komutanlığını anlatmakta, kendisine gönderilen ve iman eden ümmetin makamını belirtmektedir. Yine bu surede çeşitli ümmet ve milletler içinde Muhammed ümmetinin yeryüzündeki rolü ve taşıdığı mesaj vurgulanmaktadır.

Mirac gecesinin sabahı Cebrael (a.s.) gelerek Resulullah (a.s.)'a nasıl namaz kılınacağını ve namaz vakitlerini öğretmişti. Resulullah (a.s.) ve ashabı iki rekat sabah namazı, iki rekat da akşam namazı kılıyorlardı."

İSRA VE MİRAC'IN ZAMANI

el-Mubarkefurî 'er-Rahîk el-Mahtûm' adlı eserinde şöyle der:

"Mirac olayının ne zaman vukubulduğu konusunda çeşitli görüşler bulunmaktadır:

1- İsra hadisesinin Allah Teala'nın, Resulullah (a.s.)'ı peygamberlikle lutflandırdığı senede olduğu söylenmiştir. Taberi de bu görüşe meyletmıştır.

2- Peygamberliğin beşinci senesinde olduğu söylenmiştir. Nevevî ve Kurtubî bu görüşü tercih etmişlerdir.

3- Peygamberliğin onuncu senesinde, receb ayının yirmiyedinci gecesinde olduğu söylenmiştir. Bu görüşü Allame el-Mansur Fevri tercih etmiştir.

4- Hicretten onaltı ay önce, yani peygamberliğin onikinci yılında, ramazan ayında olduğu söylenmiştir.

5- Hicretten bir sene iki ay önce, peygamberliğin onüçüncü yılı, muharrem ayında olduğu söylenmiştir.

6- Hicretten bir sene önce, peygamberliğin onüçüncü yılı rebiulevvel ayında cereyan ettiği söylenmiştir."

Bu görüşlerden ilk üçü, Hz. Hatice (r.a.)'nin, peygamberliğin onuncu yılı ramazan ayında vefat etmiş olması ve vefatından önce henüz beş vakit namazın farz kılınmaması nedeniyle reddedilmiştir. Zira beş vakit namazın mirac gecesini farz olduğu hususunda alimler arasında tam bir ittifak söz konusudur. Geriye kalan üç görüşe gelince; bunların arasında bir tercih yapmamıza yardımcı olacak bir delile rastlamadık. Yalnız İsra suresinin akışı, mirac olayının oldukça geç bir zamanda cereyan ettiğine işaret etmektedir.

Ramazan el-Bûti der ki:

"İbn Sa'd'ın Tabakât'ında rivayet ettiğine göre mirac olayı hicretten onsekiz ay önce vukubulmuştur."

İSRA VE MİRAC'A İMAN

Şeyh Edib el-Kiylânî, 'Cevheretu't-Tevhid' şerhinde şöyle der:

"Rivayet edildiği şekilde, Hz. Peygamber (a.s.)'in miracına kesinkes inanıyorum. Yani Hz. Peygamber (a.s.)'in Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya getirildikten sonra yedi kat göğe, oradan da Sidretü'l-Münteha'ya Allah'ın müsaade ettiği yere kadar yükseldiğine yakîni bir imanla inanıyorum. Bu yükselişin, hadis, tefsir ve şîyer alimlerinin rivayet ettikleri şekilde olduğuna iman ediyorum."

Yazar "İsra" kelimesini kullanmayıp yalnız "Mirac"dan söz etmiştir. Zira bu iki isimden yalnız birinin kullanılışıyla ikisinin de işaret ettiği anlamların anlaşılması yaygın bir görüştür. İsra veya Mirac denildiğinde, Resulullah (a.s.)'in bir gece olağanüstü bir şekilde belli yerlere götürülüşü anlaşılır. Bu olayın uykuda vukubulduğunu zannedenlerin aksine, hadise Resulullah (a.s.) uyanırken vukubulmuş, ruh ve beden birlikte bu yolculuğa katılmıştır. İsra hadisesi, Kur'an, sünnet ve müslümanların İcma ile sabit olup, inkar eden küfre girer. Mirac'a gelince; meşhur hadislerle sabit olduğuna göre Hz. Peygamber (a.s.)'in Mescid-i Aksa'dan yedi kat göğe, oradan cennete, sonra el-Müsteva'ya ya da arş'a yaptığı yolculuktur. Bu hadisler haber-i vahid sınıfına girer. Bu yüzden miracı inkar eden küfre girmez, ancak fasık olur. Tahkik olduğuna göre O arş'a varmamıştır.

MİRAC OLAYI RUHEN VE BEDENEN OLMUŞTUR

Dr. Ramazan el-Bûti diyor ki:

"İsra ve Mirac olayları ruhun ve bedeninin birlikteliğiyle cereyan etmiştir. Bu konuda ilk ve son devir İslam ulemasının çoğunluğu ittifak halindedir. en-Nevevî, Müslim Şerhi'nde şöyle der:

"Selefin ve son devir fukaha, muhaddis ve kelimcilerin çoğunluğunun görüş birliği ettikleri gerçek, Hz. Peygamber (a.s.)'in bedenlen Mekke'den Kudüs'e götürüldüğüdür. Bu konudaki hadis ve haberler buna delalet etmektedir. Zira bu hadislerin zahiri manasına yüz çevirmek ve tevilde bulunabilmek için delil olması gerekir."

İbn Hacer el-Askalani de Buhari Şerhi'nde şöyle der:

"İsra ve Mirac hadiseleri, aynı gecede vukubulmuş, Hz. Peygamber (a.s.) uyanırken, bedenlen ve ruhen yolculuk yapmıştır. Fukaha, muhaddis ve kelim

alimlerinin çoğunluğu bu görüşte olup, sahih haberlerin zahiri manaları da buna delalet etmektedir. Aklen vukuu imkansız olan bir şey olmadığı için, tevile sapılarak bu görüşten vazgeçilemez."

Bir Açıklama

İsra ve Mirac olaylarının ruhen ve bedenen olup, bu konuda başka bir ihtimalin sözkonusu olmadığına dair delillerden biri de, Kureyş müşriklerinin olayı gözlerinde büyütürük, bu haber karşısında hayretler içerisinde kalıp, hemen onu yalanlamalarıdır. Şayet mesele rüyadan ibaret olsa idi, böyle bir rüya gördüğünü söylemesi Kureyşlilerin şaşkınlıklarına, olayı gözlerinde büyütüp inkar etmelerine yol açmazdı. Çünkü rüyada görülebilecek şeyler sınırsızdır ve böyle bir rüyayı müslüman olsun, kafir olsun herhangi bir insan görebilir. Şayet İsra olayı rüyada meydana gelmiş olsaydı, müşrikler Hz. Peygamber (a.s.)'i yalancı çıkarmak amacıyla, Beytu'l-Makdis'i anlatmasını, kapılarını ve duvarlarını tarif etmesini talep etmezlerdi.

Bu mucizenin nasıl olduğu ve aklın bunu nasıl kabul edebileceğine gelince; şunu bilmemiz gerekir ki: Kainattaki ve hayattaki diğer mucizeler nasıl olmuşsa bu da öyle olmuştur. Daha önce de belirttiğimiz gibi, gerçekte bu kainat içinde yer alan her şey bir nucizedir. Akıl onları nasıl kolaylıkla kabul ediyorsa, bunu da kabul edebilir.

Dr. Ramazan el-Bûti diyor ki:

"İsra ve Mirac meseleleri hakkında 'Mi'rac İbn Abbas' adlı kitaba başvurmayınız. Zira bu kitapda bulunan hadislerin aslı ve senedi yoktur ve hepsi uydurma hadislerdir."

Bizim kanaatimize göre bu hadislerden bazıları sahihtir. Ancak ilim ehlin-den olmayan biri için bu sahih hadisleri diğerlerinden ayırdedebilmek çok zordur.

Bundan sonra, Mirac ve İsra konusudaki rivayetleri ele alacağız. Zira bu vakalar gayb hadiselerinde olup imanı ve teslimiyeti zorunlu kılar. Bazı nasları daha iyi anlayıp, değerlendirebilmek için, bu nasların yorumunda alimlerin iki yol tutmuş olduklarından bahsetmek yararlı olacaktır. Bunlardan ilkinе göre: İsra ve Mirac olayları birden fazla olmuştur. Yani tekrar etmiştir. Diğer görüşe göre ise: Mirac hadisesinden önce, Resulullah (a.s.)'a bir rüya gösterilerek, daha sonra bedenen ve ruhen yapacağı yolculuğa manevi olarak hazırlanması sağlanmıştır. Bu iki yorumla naslar arasında bir uyum sağlamak mümkün olmaktadır.

İsra olayı, yani Resulullah (a.s.)'ın Mekke'den Kudüs'e götürülmesi "Burak" üzerinde olmuştur. Mirac olayında, yani Kudüs'ten göğe yükselmesinde ise iki görüş bulunmaktadır. Bunlardan ilki yine "Burak" denilen binek ile bu yolculuğu yaptığıdır. İkinci görüşe göre ise, dikilen bir şey üzerinde göğe yükseldiğidir.

١٤٦- رَوَى ابْنُ حَبَّانٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «رَأَيْتُ لَيْلَةَ أُسْرِي بِي رَجُلًا تَقْرُصُ شِفَاهَهُمْ بِمَقَارِضَ مِنَ النَّارِ، قُلْتُ: مَنْ هَؤُلَاءِ يَا جَبْرِيلُ؟ فَقَالَ: الْخُطَبَاءُ مِنْ أُمَّتِكَ الَّذِينَ يَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَيَتَسَوَّنَ أَنْفُسَهُمْ وَهُمْ يَتَلَوْنَ الْكِتَابَ أَقْلًا يَغْفُلُونَ».

146- İbn Hibban'ın rivayet ettiğine göre, Enes bin Malik (r.a.), Resulullah (a.s.)'ın şöyle buyurduğunu nakletmiştir:

"Götürüldüğüm gece, ateşten makaslarla dudakları kesilen bazı adamlar gördüm." Ey Cibril! Bu kimseler kimdir?" diye sordum. Şöyle dedi: "Onlar ümmetinden vaazda bulunan bazı hatiplerdir. Onlar insanlara iyilik yapmalarını emrederler de kendi nefislerini unuturlar. Halbuki onlar kitabı okumaktadırlar. Akıl emzeler mi?"

١٤٧- رَوَى الْإِمَامُ أَحْمَدُ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَمَّا كَانَ لَيْلَةَ أُسْرِي بِي وَأَصْبَحْتُ بِمَكَّةَ فَطَلَعْتُ بِأَمْرِي، وَعَرَفْتُ أَنَّ النَّاسَ مُكْذِبِي، فَعَدَدْتُ مَعْتَرِلًا حَزِينًا، فَمَرُّ بِعَدُوِّ اللَّهِ أَبُو جَهْلٍ، فَجَاءَ حَتَّى جَلَسَ إِلَيْهِ فَقَالَ لَهُ كَالْمُسْتَضْرِيءِ: «هَلْ كَانَ مِنْ شَيْءٍ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «نَعَمْ» قَالَ: «وَمَا هُوَ؟ قَالَ: «إِنَّهُ أُسْرِي بِي اللَّيْلَةَ» قَالَ: «إِلَى أَيْنَ؟ قَالَ: «إِلَى بَيْتِ الْمَقْدِسِ» قَالَ: «ثُمَّ أَصْبَحْتَ بَيْنَ ظَهْرَانِنَا؟ قَالَ: «نَعَمْ» فَلَمْ يَرِ أَنَّهُ يُكْذِبُهُ، مَخَافَةَ أَنْ يَجْعَدَهُ الْخَدِيعَ إِذَا دَعَا قَوْمَهُ إِلَيْهِ، قَالَ: «أَرَأَيْتَ إِنْ دَعَوْتُ قَوْمَكَ أَتَحَدِّثُهُمْ مَا حَدَّثْتَنِي؟ قَالَ: «نَعَمْ» قَالَ: «هَيَّا مَعَشَرَ بَنِي كَعْبٍ بْنِ لُؤْيٍ حَتَّى قَالَ: فَانْتَقَضَتْ إِلَيْهِ الْمَجَالِسُ وَجَاحُوا حَتَّى جَلَسُوا إِلَيْهِمَا قَالَ: حَدَّثْتُ قَوْمَكَ بِمَا حَدَّثْتَنِي، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «وَأَنِّي أُسْرِي بِي اللَّيْلَةَ» قَالُوا: «إِلَى أَيْنَ؟ قَالَ: «إِلَى بَيْتِ الْمَقْدِسِ» قَالُوا: «ثُمَّ أَصْبَحْتَ بَيْنَ ظَهْرَانِنَا؟ قَالَ: «نَعَمْ» قَالَ: «فَمِنْ بَيْنِ مُصَفَّرِي وَمِنْ بَيْنِ وَاضِعِ يَدِهِ عَلَى رَأْسِهِ مُتَعَجِّبًا بِالْكَذِبِ - زَعَمَ - قَالُوا: وَهَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تَنْتَعِ لَنَا الْمَسْجِدَ؟ وَفِي الْقَوْمِ مَنْ قَدْ

سَافَرَ إِلَى ذَلِكَ الْبَلَدِ وَرَأَى الْمَسْجِدَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «وَذَهَبْتُ أَنْتَ فَمَا زِلْتُ أَنْتَ حَتَّى التَّبَسَ عَلَيَّ بَعْضُ النَّعْتِ قَالَ: فَجِئْتُ بِالْمَسْجِدِ وَأَنَا أَنْظُرُ حَتَّى وَضِعَ دُونَ دَارِ عِقَابٍ أَوْ عَقِيلٍ فَنَعْتُهُ، وَأَنَا أَنْظُرُ إِلَيْهِ، قَالَ: وَكَانَ مَعَ هَذَا نَعْتُ لَمْ أَخْطُفْهُ، قَالَ: فَقَالَ الْقَوْمُ: أَمَا النَّعْتُ فَوَاللَّهِ لَقَدْ أَصَابَ.

147- İmam Ahmed'in, İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre Resulullah (a.s.) şöyle buyurmuştur:

"İsra gecesinden sonra Mekke'ye döndüğümde olayın azameti ve dehşeti içindeydim. İnsanların beni yalanlayacaklarını biliyordum. Bu yüzden hüznün içinde bir kenara çekilip oturdum." İbn Abbas (r.a.) diyor ki: "O sırada Allah'ın düşmanı Ebu Cehil, Resulullah (a.s.)'ın yanına uğramış, yakınına kadar gelip oturmuş ve alaycı bir şekilde ona şöyle demişti: "Bir şey mi oldu?" Resulullah (a.s.) "Ever" dedi. Ebu Cehil: "Nedir o?" deyince, Resulullah: "Bu gece götürüldüm." dedi.

Ebu Cehil: "Nereye?"

Resulullah (a.s.): "Beytu'l-Makdis'e"

Ebu Cehil: "Sonra da aramıza döndün?"

Resulullah (a.s.): "Ever"

Ebu Cehil, Resulullah (a.s.)'ı hemen yalanlamadı. Zira (Kureys) kavmini O'nun yanına getirdiğinde sözünden caymasından korkuyordu. Bu yüzden şöyle dedi:

"Kavmini çağırarak olursam, bana söylediklerini onlara da söyleyebilir misin?"

Resulullah (a.s.): "Ever" buyurdu. Bunun üzerine Ebu Cehil: "Haydi Kaab bin Luayyoğulları" diye seslendi. Çeşitli meclislere haber yollandı. Toplanıp, Ebu Cehil ile Resulullah (a.s.)'ın bulunduğu yere gelip, yanlarına oturdular.

Ebu Cehil: "Bana söylemiş olduğun şeyi kavmine de söyle" dedi.

Resulullah (a.s.): "Bu gece götürüldüm."

Dediler ki: "Nereye?"

147- Müsned, İmam Ahmed (1/309) el-Bezzar: Keşfu'l-Estâr (1/46).

Bu hadise el-Haysemî de Mecma' ez-Zevaid'de yer vermiş (1/65) ve şöyle demiştir: "Hadisi Ahmed, el-Bezzar ve Taberani "el-Kebîr" ve "el-Evsat"da rivayet etmiş olup, Ahmed'in rivayetinin ricali sahibidir."

Resulullah (a.s.): "Beytu'l-Makdis'e"

Dediler ki: "Sonra da aramıza mı döndün?"

Resulullah (a.s.): "Ever" buyurdu.

İbn Abbas (r.a.) anlatıyor: "Yalan zannettikleri bu sözlere hayretlerinden orada bulunanlardan bazıları ellerini çırpıp bazıları ise ellerini başlarının üzerine koydular.

Dediler ki: "Bize Mescid'i Aksa'nın nasıl olduğunu anlatır mısın?" Zira içlerinden bazıları o beldeye gidip Mescid'i Aksa'yı görmüştü.

Resulullah (a.s.) anlatıyor:

"Mescid'i anlatmaya başladım. Bazı yarilerini tarif ederken, kuşkuyla düşüm (öyle miydi böyle mi diye) Bunun üzerine Mescid-i Aksa getirilerek Akab ya da Ukeyl'in evinin önüne konuldu. Ben de ona bakarak anlatmaya başladım."

İbn Abbas (r.a.) der ki: "Resulullah (a.s.)'ın Mescid-i Aksa'yı tarifi ezberimde değil."

Resulullah (a.s.)'ın konuşmasından sonra arada bulunanlar şöyle dediler: "Allah'a andolsun ki Mescidi tarifi doğrudur."

١٤٨ — رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ — رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ — قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ : وَلَيْلَةَ أُسْرِيَ بِهِ لَقِيتُ مُوسَى، قَالَ: فَتَعَتُهُ فَإِذَا رَجُلٌ — حَسْبَتْهُ قَالَ: مُضْطَرَبٌ — رَجُلُ الرَّأْسِ، كَأَنَّهُ مِنْ رِجَالِ سَنْوَعَةٍ، قَالَ: وَلَقِيتُ عِيسَى، فَتَعَتُهُ النَّبِيُّ ﷺ ، رُبْعَةً أَحْمَرُ كَأَنَّمَا خَرَجَ مِنْ دِهْمَاسٍ — يَعْنِي: الْحَمَامُ — وَرَأَيْتُ إِبْرَاهِيمَ، وَأَنَا أَشْبُهُ وَلَدَهُ بِهِ، قَالَ: وَأُتِيتُ بِإِنَانَيْنِ أَحَدُهُمَا لَبَنٌ، وَالْآخَرُ فِيهِ خَمْرٌ، فَقِيلَ لِي: خُذْ أَكُلْهُمَا شِفَاءً، فَأَخَذْتُ اللَّبَنَ فَشَرِبْتُهُ، فَقِيلَ لِي: هَذِهِ الْفِطْرَةُ — أَوْ أَصَبْتَ الْفِطْرَةَ — أَمَا إِنَّكَ لَوْ أَخَذْتَ الْخَمْرَ عَوْتُ أُمَّتِكَ.

148- Buhari'nin Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur:

"İsra gecesi Musa'yla karşılaştım." "Ravi dedi ki: Resulullah (a.s.) onu tav-

148- Buhari (61476) 60- Kitabu Ehadisü'l-Enbiya -48- Bab: Kavullahi Teala: Ezkür fil Kitabı Meryemü iz entebzet min ehliha.

Müslim (1/154), 1- Kitabu'l-İman-74- Bab: el-İsra bi Rasulillahi (a.s.) ile's-Semâvâtü ve Fardî's-Salâti.

Tirmizî (51300), 40-Kitabu't-Tefsir -18- Bab: Ve min Sureti Benî İsrail.

sif etti. "Bir de gördüm ki, o, Şenûe kabilesi erkeklerinden biri gibi karayağız, uzun boylu, balık etli, düz saçlı bir zattır." Resulullah (a.s.) dedi ki: "Ben İsa'yla da karşılaştım." Hz. Peygamber (a.s.) onu da tavsif edip şöyle dedi: "İsa; orta yapılı, sanki hamamdan çıkmış gibi al çehreliydi. Ben İbrahim'i de gördüm. Çocukları içinde ona en çok benzeyeni benim." Hz. Peygamber (a.s.) dedi ki: "Sonra bana birinin içinde süt, diğerinde şarab bulunan iki kab getirildi ve: Bunların hangisini dilerse al, denildi. Ben sütü aldım ve onu içtim. Bana: Fitrata hidayet olundun yahud fitrata isabet ettin. Eger sen şarabı almış olsaydın, ümmetin azgın olurdu, denildi."

Müslim'deki bir rivayette ise(1) Resulullah (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Kendimi Kabe'nin kuzey tarafında (Hicr'de) gördüm. Kureyşliler yolculuğumu soruyorlardı. Beytül-Makdis hakkında, tam hatırlayamadığım bazı şeyleri sordular. Hiç böyle bir sıkıntıyla karşı karşıya kalmış değildim. Bunun üzerine Allah Teala Mescid-i Aksa'yı benim için yükseltti. (gözümün önüne getirdi.) Ona bakıyor, bana ne sorulursa cevaplıyordum. Kendimi bir peygamber topluluğu içindeyken gördüm. Baktım Musa ayakta, namaz kılıyordu. Şenue kabilesi erkeklerine benziyordu; az saçlıydı. Meryem oğlu İsa da ayakta, namaz kılıyordu. İnsanlardan ona en fazla benzeyeni Urve bin Mes'ud es-Sakîfî idi. İbrahim (a.s.) da ayakta namaz kılıyordu. İnsanlardan ona en çok benzeyeni dostunuzdur. -Kendisini kastediyor- Sonra namaz vakti geldi ve onlara imamlık yaptım. Namazı bitirdiğimde birisi şöyle dedi: "Ey Muhammed bu cehennemim bekçisi Malik'tir. O'na selam ver." O'na döndüm. Önce o bana selam verdi."

۱۴۹- رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: أَتَيْتُ عَلَى مُوسَى لَيْلَةَ أُسْرِي بِي عِنْدَ الْكُتَيْبِ الْأَحْمَرِ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي قَبْرِهِ.

149- Müslim'in Encs bin Malik (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Resulullah (a.s.) şöyle buyurmuştur:

"İsra gecesı kızıl bir tepenin yanında Musa'yla karşılaştım. Kabrinin içinde, ayakta namaz kılıyordu."

149- Müslim (41845) 43- Kütübü'l-Fadâil -42- Babu min Fadâili Musa Aleyhisselam.

Nesefi (3/215), Kütübü Kıyâmî'l-İlel, Bab: Zikru Salâti Nebiyyullahi Musa Aleyhisselam.

1) Müslim (11156), 1- Kütübü'l-İman- 75- Bab: Zikru'l-Mesih bin Meryem Ve'l-Mesih ed-Deccdi.

۱۵۰- رَوَى عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ عَنْ أَبِي بَرْزَةَ كَتَبَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «فَرَجَ مَقْفُ نَحْيٍ وَأَنَا بِمَكَّةَ فَنَزَلَ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَفَرَجَ صَدْرِي ثُمَّ غَسَلَهُ مِنْ مَاءٍ زَمْزَمَ، ثُمَّ جَاءَ بِطَنْسَبٍ مِنْ ذَهَبٍ مُتَقَلِّبٍ حِكْمَةً وَإِسْلَامًا فَأَفْرَعَهَا فِي صَدْرِي ثُمَّ أَطْبَقَهَا ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِي فَفَرَجَ بِي إِلَى السَّمَاءِ فَلَمَّا جَاءَ السَّمَاءُ الدُّنْيَا فَاتَّخِصَ، قَالَ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: جِبْرِيلُ، قَالَ: هَلْ مَعَكَ أَحَدٌ؟ قَالَ: نَعَمْ، مَعِيَ مُحَمَّدٌ، قَالَ: أُرْسِلْ إِلَيْهِ، قَالَ: نَعَمْ فَاتَّخِصَ، فَلَمَّا عَلَوْنَا السَّمَاءَ الدُّنْيَا إِذَا رَجُلٌ عَنْ يَمِينِهِ أَسْوَدَةٌ، وَعَنْ يَسَارِهِ أَسْوَدَةٌ، وَإِذَا نَظَرْتُ قِبَلَ يَمِينِهِ تَبَسُّمٌ، وَإِذَا نَظَرْتُ قِبَلَ يَسَارِهِ بَكَى، قَالَ: مَرَحَبًا يَا نَبِيَّ الصَّالِحِ وَالْإِبْنِ الصَّالِحِ، قَالَ: قُلْتُ لِجِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: هَذَا أَذْمُ وَهْلِهِ الْأَسْوَدَةُ عَنْ يَمِينِهِ وَشِمَالِهِ نِسْمُ نَبِيٍّ فَأَهْلُ الْيَمِينِ هُمْ أَهْلُ الْجَنَّةِ وَالْأَسْوَدَةُ الَّتِي عَنْ شِمَالِهِ أَهْلُ النَّارِ فَإِذَا نَظَرْتُ قِبَلَ يَمِينِهِ ضَحِكٌ، وَإِذَا نَظَرْتُ قِبَلَ شِمَالِهِ بَكَى، قَالَ: ثُمَّ عَرَجَ بِي جِبْرِيلُ حَتَّى جَاءَ السَّمَاءَ الثَّانِيَةَ فَقَالَ لِخَازِنِهَا: اخْرُجْ، فَقَالَ لَهُ خَازِنُهَا مِثْلَ مَا قَالَ خَازِنُ سَمَاءِ الدُّنْيَا فَفُتِحَ لَهُ.

150- Abdullah bin Ahmed'in, Ubeyy bin Kaab (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre Resulullah (a.s.) şöyle buyurmuştur:

"Mekke'de iken evimin tavanı açıldı ve oradan Cebrail (a.s.) indi. Daha sonra göğsümü (kalbimi) açtı ve zemzem suyuyla yıkadı. Ardından da içinde hikmet ve iman dolu olan bir altın kabı getirerek göğsüme (kalbime) boşalttı. Sonra göğsümü kapattı ve elimden tutarak beni göğe yükseltti. Dünya semasına gelince açıldı. (Dünya seması Hâzin'î) "Kim o" dedi. O: "Cebrail" dedi. Hâzin: "Yanında kimse var mı?" dedi. O "Evet beraberimde Muhammed var." dedi. Hâzin: "O (peygamber olarak) gönderildi mi?" dedi. Cebrail (a.s.): "Evet aç!" Dünya seması üzerinde yükselirken sağında ve solunda karaltılar bulunan bir adam gördüm. Sağ tarafına baktığında gülümsüyor, sol tarafına baktığında ağlıyordu. Dedi ki: "Salih peygamber, salih oğul hoş geldin."

Resulullah (a.s.) anlatıyor: Cebrail (a.s.)'e "Bu kim?" dedim. Cebrail (a.s.)

150- el-Müsned (5/143).

Mecma' ez-Zevaid'de (1/66), el-Haysemi demiştir ki: "Hadisi babasının rivayetine bazı ilavelerle birlikte Abdullah rivayet etmiş olup, ricali sahihtir."

"Bu Adem'dir. Sağında ve solundaki bu karalımlar da çocuklarının ruhlarıdır. Sağındaki olanlar cennet ehli, solunda olan karalımlar da cehennem ehlidir. Bu yüzden sağına baktığında güler, sol tarafına baktığında ise ağlar." dedi. Derken Cebrael (a.s.) beni ikinci semaya doğru çıkardı. İkinci göğün Hâzin'ine: "Aç." dedi. Hâzin O'na Dünya Seması Hâzin'in söylediği sözlerin aynısını söyledi. Daha sonra ikinci semanın kapısı da açıldı."

۱۵۱- رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: لَمَّا أُسْرِيَ بِالنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى أَصْبَحَ يَتَحَدَّثُ النَّاسُ بِذَلِكَ، فَارْتَدَّ نَاسٌ مِمَّنْ كَانُوا آمَنُوا بِهِ وَصَدَّقُوهُ وَسَعَوْا بِذَلِكَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - فَقَالُوا: هَلْ لَكَ إِلَى صَاحِبِكَ نَزْعُمْ أَنَّهُ أُسْرِيَ بِهِ اللَّيْلَةَ إِلَى يَتِ الْمَقْدِسِ وَقَالَ: أَوْ قَالَ ذَلِكَ؟ قَالُوا: نَعَمْ. قَالَ: لَيْنَ كَانَ قَالَ ذَلِكَ لَقَدْ صَدَقَ. قَالُوا: أَوْ تُصَدِّقُهُ أَنَّهُ ذَهَبَ اللَّيْلَةَ إِلَى يَتِ الْمَقْدِسِ وَجَاءَ قَبْلَ أَنْ يُصْبِحَ؟ قَالَ: نَعَمْ إِنِّي لِأُصَلِّعُهُ فِيمَا هُوَ أَبْعَدُ مِنْ ذَلِكَ أُصَلِّعُهُ بِخَبَرِ السَّمَاءِ فِي غَنَوَةٍ أَوْ رَوْحَةٍ فَلِذَلِكَ سُمِّيَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقَ.

151- el-Hakim, Hz. Aişe (r.a.)'nin şöyle dediğini rivayet eder:

"Hz. Peygamber (a.s.)'in bir gece Mescid-i Aksa'ya götürülmesi hadisesinden sonra insanlar bu konuyu konuşmaya başladılar. Hatta daha önce Resulullah (a.s.)'a inanmış ve peygamberliğini doğrulamış olanlardan bazıları dahi bu olaydan ötürü dinden döndüler ve Ebu Bekir'e gidip: "Arkadaşının gece Beytu'l-Makdis'e götürüldüğünü zannetmesinden haberin var mı?" diye sordular. Ebu Bekir: "Böyle mi söylüyor?" dedi. "Ever" dediler. Ebu Bekir: "Eğer bunu o söylüyorsa doğrudur." dedi. Dediler ki: "O'nun gece Beytu'l-Makdis'e gidip, sabah olmadan önce geri geldiğine gerçekten inanıyor musun?!" Ebu Bekir: "Doğrusu ben bunun daha ötesindeki şeylere dahi inanıp, tasdik etmekteyim. Sabah olsun, akşam olsun O'na gelen vahyî doğrularım."

İşte, Ebu Bekir'e bundan dolayı "es-Siddik" denilmiştir.

۱۵۲- رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَقِيتُ إِبْرَاهِيمَ لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِي، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ، اقْرَأْ أُمَّتَكَ مِنِّي

151- el-Müstedrek'de (3162), el-Hakim demiştir ki: "Bu sahîh isnadlı bir hadis olmakla birlikte, Buhari ve Müslim tahrir etmemiştir." ez-Zehebî de muvafakat etmemiştir.

السَّلَامَ، وَأَخْبِرَهُمْ: أَنَّ الْجَنَّةَ طَيِّبَةُ الثَّرْبَةِ، عَذْبَةُ الْمَاءِ، وَأَنَّهَا فِيمَا، وَأَنَّ فِرَاسَهَا: سُبْحَانَ اللَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ.

152- Tirmizi'nin Abdullah bin Mes'ûd (r.a.)'dan rivayetine göre, Resulullah (a.s.) şöyle buyurmuştur:

"İsra gecesi İbrahim'le karşılaştım. Dedi ki: Ümmetine benden selam götür ve onlara haber ver ki: Cennetin toprağı iyi, suyu tatlı ve ovalar halindedir. Ona ağaç dikmek: "Subhanallahi, ve'l-Hamdulillahi, Ve la ilahe illallah, Va'llahu Ekber'le olur."

١٥٣ — رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ — رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ — قَالَ: لَمَّا أَسْرَى بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَتَاهُ بِهِ إِلَى سِدْرَةِ الْمُتَنَهَى، وَهِيَ فِي السَّمَاءِ السَّادِسَةِ، إِلَيْهَا يَتَّقِي مَا يُعْرَجُ بِهِ مِنَ الْأَرْضِ فَيَقْبَضُ مِنْهَا، وَإِلَيْهَا يَتَّقِي مَا يَهْبِطُ بِهِ مِنْ فَوْقَهَا فَيَقْبَضُ مِنْهَا — قَالَ: «إِذَا يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشَى» قَالَ: فَرَأَى مِنْ ذَهَبٍ، قَالَ: فَأَعْطَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ثَلَاثًا: أُعْطِيَ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسَ، وَأُعْطِيَ خَوَاتِيمَ سُورَةِ الْبَقَرَةِ، وَغَيْرَ لِمَنْ لَمْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ مِنْ أُمَّتِهِ شَيْئًا الْمُنْفِجَاتُ.

153- Müslim, Abdullah bin Mes'ûd (r.a.)'un şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"İsra hadisesinde Resulullah (a.s.), Sidretü'l-Müntehâ'ya kadar götürüldü. Orası altıncı semadadır. Yeryüzünden yukarıya çıkacak şey oraya kadar varır ve orada kabzedilir. Yukarıdan inenler ise oraya kadar iner ve oradan kabzedilir. (Abdullah bin Mes'ûd) Dedi ki: "Sidre'yi kaplayan kaplamıştır." (1) Dedi ki: Altından bir kelebek.

Resulullah (a.s.)'a orada üç şey verilmiştir. Beş vakit namaz, bakara suresinin son kısımları, imnetinden Allah'a şirke koşmamak dışında, cehenneme sokacak günları işleyenlere mağfret."

152- Tirmizi, (5/510): Kitâbud Davud. Bab: 59. Tirmizi, bunun hasen olduğunu söylemiştir.

153- Müslim (1/1157) Kitâbul İman - Sidretül Münteha konusundaki bab. (76) ve Nesai (1/222).

1) Necm Suresi: 16

Tirmizi'nin(1) rivayeti ise şöyledir.

"Resulullah (a.s.) Sidretü'l-Müntehâ'ya vardığında; -ki yerden yükselen ve gökten inen de oraya kadar varır- Allah Teala orada kendisinden önce hiç bir peygambere vermediği üç şey vermiştir ona: Beş vakit namaz farz kılınmış, bakara suresinin son kasımları kendisine verilmiş. Allah'a şirk koşturmak dışında, ümmetinin cehenneme girmeyi mucib kılacak günahları affedilmiştir. İbn Mes'ud: "Sidre'yi kaplayan kaplamıştır." ayetini okudu ve şöyle dedi: "Sidre altıncı göktedir." Süfyan dedi ki: "Altından bir kelebek. Süfyan daha sonra ellile işaret ederek, uyardı."

Bir başka rivayette ise Sidre için şöyle denilmektedir: "Mahlukatın ilmi o-rada sona erer. Bunun ötesinde onların ilmi yoktur."

Bu rivayette Sidretü'l-Müntehâ'nın altıncı gökte olduğu belirtilmektedir. Oysa bu, meşhur olan görüşün hilafıdır.

İbn Hacer el-Askalanî diyor ki:

"Kurtubî'nin 'el-Müfhim'de belirttiğine göre Enes (r.a.)'in hadisinin zahiri-ne göre "Sidre" yedinci göktedir. Zira Enes (r.a.)'in rivayetinde yedinci gök zik-redildikten sonra "Sonra beni Sidre'ye götürdü." ifadesi yer almaktadır. İbn Mes'ud (r.a.)'un hadisinde ise Sidre'nin altıncı gökte olduğu söylenmektedir."

Şüphesiz bu bir çelişkidir. Alimlerin çoğunluğu bu konuda Enes (r.a.)'in hadisini esas almıştır.

Enes (r.a.)'in hadisine göre "Sidretü'l-Müntehâ" bütün peygamberlerin ve bütün mukarreb meleklerin son bulduğu yerdir. Kaab der ki: "Onun ötesinde Allah'dan ve O'nun bildirdiklerinden başka kimsenin bilmediği bir gayb var-dır." İsmail bin Ahmed de bu görüştedir. Bazı alimler de: Orayı, şehidlerin ruh-larının ulaştığı son nokta olarak görmüşlerdir. Kurtubi, Enes'in hadisinin merfu', İbn Mes'ud'un hadisinin mevkuf olmasından dolayı, Enes'in rivayet ettiği hadi-sin tercih edildiğini söyler.

١٥٤- رَوَى الْبَزْزَارُ وَالطَّبْرَانِيُّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «بَيْنَا أَنَا قَاعِدٌ إِذْ جَاءَ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَوَكَرَ بَيْنَ كَيْفَيْ قَعْتٍ إِلَى شَجَرَةٍ فِيهَا كَوْنُ رِيِّ الطَّيْرِ قَعْدَةٌ فِي أَحَدِهِمَا وَقَعْدَتْ فِي الْآخَرِ، فَسَمْتُ وَارْتَفَعْتُ حَتَّى سَدْتُ الْخَافِقِينَ وَأَنَا أَقْلِبُ طَرْفِي وَلَوْ شِئْتُ أَنْ أَمْسَ السَّمَاءَ لَمَسْتُ،

1) Tirmizi (51393), 48-Kitabu Tefsiri'l-Kur'an -54- Bab: Ve min Süreti'n-Necmi. Ebu İsa der ki: "Bu hadis hasen ve sahihtir."

فَالْتَفَتُ إِلَى جِبْرِيلَ كَانَهُ جَلَسَ لَأُطِيءِ فَعَرَفْتُ فَضْلَ عَمَلِهِ بِاللَّهِ عَلَيَّ وَفُتِحَ بَابٌ مِنْ أَبْوَابِ السَّمَاءِ وَرَأَيْتُ الثَّوْرَ الْأَعْظَمَ، وَإِذَا دُونَ الْحِجَابِ رَفْرَفَةُ النَّارِ وَالْيَاقُوتِ فَأَوْجَى إِلَيَّ مَا شَاءَ أَنْ يُوحَى.

154- el-Bezzâr ve Taberânî'nin, Enes bin Malik (r.a.)'den rivayet ettiğine göre, Resulullah (a.s.) şöyle buyurmuştur:

"Ben otururken Cebrail (a.s.) geldi. İki omuzumun arasına vurdu. Kalktım, kuş yuvası gibi iki yuvanın bulunduğu bir ağaca çıktım. Cebrail (a.s.) o yuvalardan birine, ben de diğerine oturdum. O ağaç yükseldi, yükseldi, öyle ki iki ufkı kapattı. Ben etrafa göz atıyordum. Şayet göğe elimle dokunmak isteseydim, dokunurdum. Cebrail'e dönlüp baktım: Sanki bir eğerin atın sırtına yapışması gibi bulunduğu yere yapışmış, kırılamıyordu. O'nun Allah Teala'nın bilgisi konusundaki üstünlüğünü anladım. Göğün kapılarından biri açıldı. Ve en yüce nuru gördüm. Perdenin önünde inci ve yakut refreği vardı. Allah Teala dilediği kadar şeyi bana vahyetti."

١٥٥- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ قَتَادَةَ بْنِ دَعَامَةَ: عَنْ أَنَسٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ صَعْفَةَ: أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ حَدَّثَهُ عَنْ كَلْبَةَ أَسْرِي، قَالَ: «بَيْنَمَا أَنَا فِي الْخَطِيمِ - وَرَبَّمَا قَالَ: فِي الْحَجَرِ - مُضْطَجِعًا - إِذْ أَتَانِي أَبٌ فَقَدْ - قَالَ: وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: فَشَقَّ - مَا بَيْنَ هَذِهِ إِلَى هَذِهِ، فَقُلْتُ لِلْجَارُودِ، وَهُوَ إِلَى جَنْبِي: مَا يَعْني بِهِ؟ قَالَ: مِنْ ثَغْرَةٍ نَحْرُو إِلَى شِعْرَتِهِ، وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: مِنْ قَصَبٍ إِلَى شِعْرَتِهِ، فَاسْتَخْرَجَ قَلْبِي، ثُمَّ أَتَيْتُ بِطَنْسٍ مِنْ ذَهَبٍ مَمْلُوءَةٍ إِيْمَانًا، فَفُصِّلَ قَلْبِي، ثُمَّ حُشِيَ، ثُمَّ أُعِيدَ، ثُمَّ أَتَيْتُ بِدَابَّةٍ، دُونَ الْبُغْلِ وَفَوْقَ الْحِمَارِ أَيْضًا، فَقَالَ لَهُ الْجَارُودُ: هُوَ الْبَرَاءُ يَا أَبَا حَمْزَةَ؟ فَقَالَ أَنَسٌ: نَعَمْ يَضَعُ خَطْوُهُ عِنْدَ أَقْصَى طَرَفِهِ، فَحُمِلْتُ عَلَيْهِ، فَانْطَلَقَ بِي جِبْرِيلُ حَتَّى أَتَى السَّمَاءَ الدُّنْيَا، فَاسْتَفْتَحَ، فَقِيلَ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: جِبْرِيلُ، قِيلَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمَّدٌ، قِيلَ: وَقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ؟ قَالَ: نَعَمْ، قِيلَ: مَرْحَبًا بِهِ، فَنَعِمَ الْمَجِيءُ جَاءَ، فَفَتَحَ، فَلَمَّا خَلَصْتُ، فَإِذَا فِيهَا أَدَمُ، فَقَالَ: هَذَا أَبُوكَ أَدَمُ، فَسَلِّمْ عَلَيْهِ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَرَدَّ السَّلَامَ، وَقَالَ: مَرْحَبًا

154- el-Bezzâr: Keşfü'l-Estâr (1/47) el-Haysemî, Mecma' ez-Zevâid de (1/75) şöyle demiştir: "el-Bezzâr ve Taberânî'nin, el-Evsat'ta rivayet ettiği bu hadisin ricali sahihtir."

حَتَّىٰ آتَى السَّمَاءَ الثَّانِيَةَ، فَاسْتَفْتَحَ، قِيلَ:
 يَا إِبْرَاهِيمَ الصَّالِحَ، وَالنَّبِيَّ الصَّالِحَ، ثُمَّ صَعِدَ بِي حَتَّىٰ
 مِنْ هَذَا؟ قَالَ: جِبْرِيلُ، قَالَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمَّدٌ، قِيلَ وَقَدْ خَلَصْتُ، فَإِذَا يَخِي
 فَسَلِّمْ عَلَيْهِمَا، فَسَلَّمْتُ، فَرَدًّا، ثُمَّ
 وَعِيسَىٰ وَهَمَّا ابْنَا خَالَةٍ، قَالَ: هَذَا يَخِي وَعِيسَىٰ
 قَالَا: مَرْحَبًا بِالْآخِرِ الصَّالِحِ وَالنَّبِيِّ الصَّالِحِ، ثُمَّ صَعِدَ بِي إِلَى السَّمَاءِ الثَّالِثَةِ فَاسْتَفْتَحَ،
 قِيلَ مَنْ هَذَا؟ قَالَ: جِبْرِيلُ، قِيلَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمَّدٌ، قِيلَ: وَقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ؟
 قَالَ: نَعَمْ، قِيلَ: مَرْحَبًا بِهِ، فَنِعْمَ الْمَجِيءُ جَاءَ، فَلَمَّا خَلَصْتُ، إِذَا يُوسُفُ، قَالَ: هَذَا
 يُوسُفُ فَسَلِّمْ عَلَيْهِ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَرَدًّا، ثُمَّ قَالَ: مَرْحَبًا بِالْآخِرِ الصَّالِحِ وَالنَّبِيِّ
 الصَّالِحِ، ثُمَّ صَعِدَ بِي إِلَى السَّمَاءِ الرَّابِعَةِ، فَاسْتَفْتَحَ، قِيلَ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: جِبْرِيلُ، قِيلَ:
 وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمَّدٌ، قِيلَ: وَقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ؟ قَالَ: نَعَمْ، قِيلَ: مَرْحَبًا بِهِ، فَنِعْمَ الْمَجِيءُ
 جَاءَ، فَفَتَحَ، فَلَمَّا خَلَصْتُ، فَإِذَا إِدْرِيسُ، قَالَ: هَذَا إِدْرِيسُ فَسَلِّمْ عَلَيْهِ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ،
 فَرَدًّا، ثُمَّ قَالَ: مَرْحَبًا بِالْآخِرِ الصَّالِحِ وَالنَّبِيِّ الصَّالِحِ، ثُمَّ صَعِدَ بِي، حَتَّىٰ آتَى السَّمَاءَ
 الْخَامِسَةَ، فَاسْتَفْتَحَ، قِيلَ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: جِبْرِيلُ، قِيلَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمَّدٌ، قِيلَ:
 وَقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ؟ قَالَ: هَذَا هَارُونُ فَسَلِّمْ عَلَيْهِ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَرَدًّا، ثُمَّ قَالَ: مَرْحَبًا
 بِالْآخِرِ الصَّالِحِ وَالنَّبِيِّ الصَّالِحِ، ثُمَّ صَعِدَ حَتَّىٰ آتَى السَّمَاءَ السَّادِسَةَ، فَاسْتَفْتَحَ، قِيلَ:
 مَنْ هَذَا؟ قَالَ: جِبْرِيلُ، قِيلَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمَّدٌ، قِيلَ: وَقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ؟ قَالَ:
 نَعَمْ، قِيلَ: مَرْحَبًا بِهِ، فَنِعْمَ الْمَجِيءُ جَاءَ، فَلَمَّا خَلَصْتُ، فَإِذَا مُوسَىٰ، قَالَ: هَذَا مُوسَىٰ
 فَسَلِّمْ عَلَيْهِ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَرَدًّا، ثُمَّ قَالَ: مَرْحَبًا بِالْآخِرِ الصَّالِحِ وَالنَّبِيِّ الصَّالِحِ، فَلَمَّا
 تَجَاوَزْتُ بَكَّى، قِيلَ لَهُ: مَا يَكِيكَ؟ قَالَ: أَبُكِي، لِأَنَّ غُلَامًا بَيْعْتُ بَعْدِي يَدْخُلُ الْجَنَّةَ
 مِنْ أُمِّهِ أَكْثَرَ مِمَّا يَدْخُلُهَا مِنْ أُمِّي، ثُمَّ صَعِدَ بِي إِلَى السَّمَاءِ السَّابِعَةِ، فَاسْتَفْتَحَ جِبْرِيلُ،
 قِيلَ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: جِبْرِيلُ، قِيلَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمَّدٌ، قِيلَ: وَقَدْ بَيْعْتُ إِلَيْهِ؟
 قَالَ: نَعَمْ، قِيلَ: مَرْحَبًا بِهِ، وَنِعْمَ الْمَجِيءُ جَاءَ، فَلَمَّا خَلَصْتُ، فَإِذَا إِبْرَاهِيمُ، قَالَ: هَذَا
 إِبْرَاهِيمُ فَسَلِّمْ عَلَيْهِ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَرَدَّ السَّلَامَ، ثُمَّ قَالَ: مَرْحَبًا يَا إِبْرَاهِيمَ الصَّالِحَ وَالنَّبِيَّ
 الصَّالِحَ، ثُمَّ رَفَعْتُ إِلَى سِدْرَةِ الْمُتَهَيَّيْ فَإِذَا تَبَقُّهَا مِثْلُ قِلَالٍ مَجْرٍ، وَإِذَا وَرَقُهَا مِثْلُ

kıl bitimine kadar" derken işittim, demiştir.- Kalbimi çıkardı sonra bana içi iman dolu(*) altından bir taş getirildi. Kalbim yıkandı. Sonra içine iman dolduruldu. Sonra tekrar eski duruma getirildi. Carus bin Subre, Enes bin Malik'e: "Ey Ebu Hamza! O Burak mıydı?" diye sordu. Enes de: "Evet, o adımı gözü-nün görebildiği en uzak noktaya kadar atabilir." (Resulullah (a.s.) şöyle devam etti:) Onun üzerine bindirildim. Cebrail de benimle yola çıktı. Nihayet dünya semasına vardı. Cebrail gök kapısının açılmasını istedi.

Denildi ki: Kindir o.

Cebrail (a.s.): Cibril'im.

Denildi ki: Beraberindeki kimdir?

Cebrail (a.s.): Muhammed'dir.

Denildi ki : O'na gönderildi mi?

Cebrail (a.s.): Evet gönderildi.

Denildi ki: Hoş geldi. Bu geliş ne güzel bir geliştir.

Hemen gök kapısı açıldı. Ve orada Adem (a.s.)'le karşılaştım. Cebrail bana: "Bu senin baban Adem'dir, ona selam ver." dedi. Ben de ona selam verdim. Adem (a.s.) selamımı alıp karşılık verdi. Sonra: "Merhaba salih oğul ve salih peygamber" dedi.

* Ibn Hacer Fethu'l-Bâri'de şöyle der: "İman dolu" ifadesi, Kitabı Bed'u'l-Halk'da bir başka hadiste "iman ve hikmet dolu" olarak geçmektedir. Bu iki kelime de gramer bakımından temyiz sebebiyle nash olunmuşlardır.

İmam Nevevi de şöyle der: Bunun unlamı tasda imanın ve hikmetin kemale ermesi-ne vesile olacak bir şeyin bulunmasıdır. Kabin hakiki manada böyle bir şeyle dolu olma ihtimali vardır. Zira manaların cisim haline gelmesi mümkündür. Bakara sure-sinin kıyamet günü gölge yapacağı, ölümün ise kaç suretinde geleceğine dair haber-ler buna delalet eder. Amellerin tartılması gibi diğer gayb haberleri de bu konuya örnek teşkil eder.

Kadı Beydâdi der ki: Bu ibareler misal verme amacına yönelik olsa gerektir. Zira bir çok konuda manalara misaller verilir. Bunun faydası manevi olan şeyleri hissedil-ir şekilde algılamayı sağlamaktır.

İbn Ebî Hamza der ki: Bu imândan sonra en önemli şeyin hikmet olduğunu gösterir. Bu yüzden hikmetle iman birlikte zikredilmişlerdir. Allah Teala'nın "Allah diledi-gine hikmet verir. Kime hikmet verilirse, ona pek çok hayır ve üstünlük verilmiştir." (Bakara: 269) buyruğu bu görüşü kuvvetlendirmektedir. Hikmet hakkında söylenilen en sahih söz, bir şeyin (mananın) yerli yerine oturması ya da Allah'ın kitabını anla-maktır. İkinci tefsire göre iman olmaksızın hikmet olabileceği gibi, olmayabilir de. Bi-rinci tefsire göre ise iman ve hikmet birbirlerinden ayrılmazlar. Zira iman hikmete delalet etmektedir.

Sonra Cebrail (benimle) ikinci semaya yükseldi. Oranın kapısının açılması istedi.

Denildi ki: Kimdir o.

Cebrail (a.s.): Cibril'im.

Denildi ki: Beraberindeki kimdir?

Cebrail (a.s.): Muhammed'dir.

Denildi ki: O'na gönderildi mi?

Cebrail (a.s.): Evet gönderildi.

Denildi ki: Hoş geldi. Bu geliş ne güzeldir.

Hemen gök kapısı açıldı ve oraya vardığımda Yahya ve İsa ile karşılaştım. Bunlar teyze oğullarıdır. Cebrail bana: "Bu gördüğün şahıslar Yahya ile İsa'dır. Onlara selam ver" dedi. Ben de onlara selam verdim. Onlar da selamımı alıp karşılık verdiler. Sonra: "Merhaba salih kardeş ve salih peygamber" dediler. Sonra Cebrail benimle üçüncü semaya yükseldi. Oranın kapısının açılması istedi.

Denildi ki: Kimdir o.

Cebrail (a.s.): Cibril'im.

Denildi ki: Beraberindeki kimdir?

Cebrail (a.s.): Muhammed'dir.

Denildi ki: O'na gönderildi mi?

Cebrail (a.s.): Evet gönderildi.

Denildi ki: Hoş geldi. Bu geliş ne güzeldir.

Hemen gök kapısı açıldı ve oraya vardığımda Yusuf'la karşılaştım. Cebrail: "Bu Yusuf'tur. Ona selam ver" dedi.(1) Ben de Yusuf'a selam verdim. O da

1) İbn Hacer el-Askalâni, *Fethu'l-Bâri*'de der ki: "Oraya vardığımda Yusuf'u gördüm." ifadesine, Müslim'in Enes'den sabit olan rivayetinde şöyle bir ek bulunmaktadır: "O (Yusuf) ki O'na (dünyadaki) güzelliğin yarısı verilmiştir."

Bevhakî'de Ebu Said'in, İbn Aziz ve Taberani'de Ebu Hureyre'nin rivayet etmiş oldukları hadiste ise şu ifade vardır: "Allah'ın yaratmış olduğu en güzel insanı gördüm. Öndördündeki ay nasıl diğer yıldızlara güzellikle üstün ise, O da güzellikle insanlar içinde öyleydi." Bu hadisin zahirinden anlaşılan şey Yusuf (a.s.)'un insanların en güzeli oluşudur. Ancak Tirmizi'nin Enes'den rivayet ettiği hadiste şu ifade yer almaktadır. Allah'ın göndermiş olduğu bütün peygamberler güzel yüzlü ve güzel seslidir. Peygamberiniz onların en güzel yüzüslü ve sesi en güzel olanıdır." Bu hadis dik-

selamımı alıp karşılık verdi. Sonra: "Merhaba salih kardeş ve salih peygamber," dedi. Sonra Cebrail benimle yükseldi. Dördüncü semaya vardığında, oranın da açılmasını istedi.

Denildi ki: Kimdir o.

Cebrail (a.s.): Cibril'im.

Denildi ki: Beraberindeki kimdir?

Cebrail (a.s.): Muhammed'dir.

Denildi ki: O'na gönderildi mi?

Cebrail (a.s.): Evet gönderildi.

Denildi ki: Hoş geldi. Bu geliş ne güzel bir geliş!

Hemen gök kapısı açıldı ve oraya vardığında İdris'le karşılaştım. Cebrail bana: "Bu İdris'tir, ona selam ver." dedi. Ben de İdris'e selam verdim. O da selamımı alıp karşılık verdi. Sonra: "Merhaba salih kardeş ve salih peygamber" dedi. Sonra Cebrail benimle yükseldi. Beşince semaya vardığında oranın da açılmasını istedi.

Denildi ki: Kimdir o.

Cebrail (a.s.): Cibril'im.

Denildi ki: Beraberindeki kimdir?

Cebrail (a.s.): Muhammed'dir.

Denildi ki: O'na gönderildi mi?

Cebrail (a.s.): Evet gönderildi.

Denildi ki: Hoş geldi. Bu geliş ne güzel geliş!

Hemen gök kapısı açıldı. Oraya vardığında Harun ile karşılaştım. Cebrail bana: "Bu Harun'dur, ona selam ver." dedi. Ben de Harun'a selam verdim. O da selamımı alıp karşılık verdi. Sonra: "Merhaba salih kardeş ve salih peygamber," dedi. Sonra Cebrail benimle yükseldi. Altıncı semaya vardığında, oranın da açılmasını istedi.

Denildi ki: Kimdir o.

Cebrail (a.s.): Cibril'im.

kate alındığında Mirac hadisindeki ifadeyi "Hz.Peygamber (a.s.) dışındaki insanlar içinde en güzeliydi" şeklinde anlamak yerinde olur. "Konuşan, kendi hitabının geneline dahil olmaz." sözü de bunu vurgulamaktadır.

İbn el-Münir ise, "Yusuf'a güzelliğin yarısı verilmiştir." ifadesini "Peygamberimiz (a.s.)'e verilen güzelliğin yarısı" olarak tefsir etmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

Denildi ki: Beraberindeki kimdir?

Cebrail (a.s.): Muhammed'dir.

Denildi ki: O'na gönderildi mi?

Cebrail (a.s.): Evet gönderildi.

Denildi ki: Hoş geldi. Bu geliş ne güzel bir geliş!

Hemen gök kapısı açıldı ve oraya vardığımda Musa ile karşılaştım. Cebrail bana: "Bu Musa'dır. Ona selam ver!" dedi. Ben de Musa'ya selam verdim. O da selamımı alıp karşılık verdi. Sonra: "Merhaba salih kardeş ve salih peygamber" dedi. Musa'nın yanından ayrılıp gidince, Musa ağlamaya başladı. "Seni ağlatan nedir?" denildi. O da: "Çünkü benden sonra gönderilen genç bir peygamberin ümmetinden cennete girecek olanlar, benim ümmetimden cennete gireceklerden daha çoktur." dedi. Sonra Cebrail benimle yedinci göğe yükseldi ve gök kapısının açılmasını istedi.

Denildi ki: Kimdir o.

Cebrail (a.s.): Cibril'im.

Denildi ki: Beraberindeki kimdir?

Cebrail (a.s.): Muhammed'dir.

Denildi ki: O'na gönderildi mi?

Cebrail (a.s.): Evet gönderildi.

Denildi ki: Hoş geldi. Bu geliş ne güzel bir geliş!

Hemen gök kapısı açıldı ve oraya vardığımda İbrahim (a.s.)'le karşılaştım. Cebrail: "Bu, baban İbrahim'dir, ona selam ver." dedi. Ben de İbrahim'e selam verdim. O da selamıma karşılık verdi ve: "Merhaba salih oğul ve salih peygamber" dedi.

Sonra benim için Sidretü'l-Müntehâ yükseltilti. Gördüm ki, Sidre ağacının yemişleri Hecer'in (Yemen'de bir belde) testilerine benziyor. Yaprakları ise fillerin kulakları gibiydi. İkisi baunda, ikisi zahirde idi. "Ey Cibril! bunlar nedir?" dedim. "Bâtını olan iki nehir cennette olan iki nehirdir. Zahrı olan nehirler ise Nil ve Fırat nehirleridir." dedi.(1) Daha sonra bana bir kab şarab, bir kap süt ve bir kap da bal getirildi. Ben süt dolu kabı aldım. Cebrail bana: "O senin ve ümmetinin üzerinde olduğu fitrattır." (Senin ve ümmetinin İslami hilka-tidir.) Sonra bana günde 50 (vakit) namaz farz kılındı. Geri dönüp Musa'ya uğradığımda, Musa bana: "Ne ile emrolundun diye sordu. "Günde elli vakit na-

1) Kurtubî der ki: "Bu nehirler cennettendir, denmesi, güzellik, tatlılık ve bereket yönünden benzeyişinden ötürüdür." denilmiştir.

mazla emrolundum." cevabını verdim. Musa: "Senin ümmetinin günde elli vakit namaza gücü yetmez. Allah'a yemin olsun ki, ben senden önce insanları dene-dim ve İsrailoğulları'nı ıslah etmek için çok uğraştım. Öyleyse Rabbine dön ve O'ndan ümmetine (bu farzı) hafifletmesini iste." dedi. Ben de Rabbime döndüm. Benden on vakit namaz indirdi. Ben tekrar dönüp Musa'ya geldim. Musa, daha önce söylemiş olduğu sözleri yineledi. Ben de Rabbime dönüp niyaz ettim. (Rab-bim de) on namaz daha hafifletti. Ben yine Musa'ya döndüm. Musa da aynı söz-leri tekrarladi. Ben yine Rabbime döndüm. Bu defa günde on vakit namaz kıl-makla emrolundum. Sonra yine Musa'ya döndüm. Musa önceki sözlerini tek-rarladi. Yine Rabbime dönüp niyaz ettim. Bu sefer günde beş vakit namaz kıl-makla emrolundum.

Musa: "Senin ümmetin günde beş vakit namaz da kılamaz. Ben senden önce insanları denedim ve İsrailoğullarını ıslah etmek için çok uğraştım. Rabbi-ne döne de, ümmetin için bunu daha da hafifletmesini niyaz et." dedi. Hz. Pey-gamber dedi ki: "Rabbime (defalarca) niyaz ettim. Nihayet istemekten uandım. Artık beş vakit namaza razı oluyor ve buna teslimiyet gösterip kabul ediyorum." Resulullah (a.s.) dedi ki: Ben Musa'nın yanından ayrılınca bir nida edici: "Fa-rizemi irade buyurdum ve kullarımdan (fazlasını indirerek) hafiflettim." diye nida etti."

Bir başka rivayette (1): "Ben Beyt'de uyku ile uyanıklık arasında iken" ifade-si yer almaktadır. Yine bu rivayette şu ifadeler yer almaktadır: "Sonra içi zem-zem suyuyla yıkandı, sonra da hikmet ve imanla dolduruldu.", 'el-Beytu'l-Ma'mûr benim için yükseltildi. Cebrail'e (Onun ne olduğunu) sordum. Dedi ki: Bu içinde her gün yetmişbin meleğin namaz kıldığı el-Beytu'l-Ma'mûr'dur. Bu onların son girişi olup, oradan çıktıklarında bir daha oraya dönmezler.", "Kul-larımdan fazla olanı hafiflettim. Ben bir sevaba on misliyle karşılıkta bulunurum."

Bir başka rivayette(2) ise şu ifadeler bulunmaktadır: "Ben Beyt'in yanında uyku ile uyanıklık arasında iken birinin şöyle dediğini işittim: İki kişi arasında-ki üçüncüsü! Hemen doğruldu. Sonra alınıp götürüldüm. Bana içinde zemzem suyu olan alından bir tas getirildi. Sonra karnumun altına kadar göğsüm yarıl-dı!"

Diğer bir rivayet ise(3) şöyledir: "Bana hikmet ve iman dolu alından bir tas getirildi. Sonra göğsün başlangıcından karnın alt kısımlarına kadar yarılıp, zemzem suyuyla yıkandı."

1) Buhri (6/302), 56- Kitabu Bed'ul-Halk -6- Bab: Zikru'l-Melaike.

2) Müslim (1/150), 1-Kitabu'l-İman -74- Bab: el-İsra bi Rasulillah (a.s.).

3) (1/151), 1- Kitabu'l- İman - 74 - Babu'l- İsra bi Resulillah (a.s) ile's- Semâvâni ve Fardu's-Salavat.

Nesef de (1) aynı manada daha kısa bir hadis rivayet etmiştir.

Tirmizî ise,(2) "Zemzem suyuyla yıkadı. Sonra tekrar eski haline getirdi. Sonra içi iman ve hikmetle dolduruldu." ifadesine kadar hadisi tahrir etmiş, "bu hadisin uzun bir kıssası vardır", demekle yetinerek bu kıssayı zikretmemiştir.

İbn Hacer el-Askalânî, Fetihü'l-Bâri'de şöyle der: "Bazı kimseler İsra gecesi Resulullah (a.s.)'ın göğsünün yarılması olayını kabul etmeyerek, bu olayın Hz. Peygamber (a.s.)'in çocukluğunda Sa'doğullarının yanında cereyan etmiş olduğunu ileri sürerler." Bu hadis de inkar edilemez. Zira bu konuda pek çok rivayet vardır. Dahası Ebu Naîm'in ed-Delâil'de tahrir ettiğine göre, göğsün yarılması hadisesi Hz. Muhammed (a.s.)'e peygamberlik verileceği zamanda vukubulmuştur. Her iki hadise de bir hikmete dayanmaktadır. Müslim'in, Enes (r.a.)'den rivayetinde şöyle bir fazlalık bulunmaktadır: "Sonra bir kan pıhtısı çıkartıp şöyle dedi: Bu şeytan'ın senden alacağı nasıbtır." Elbette bu hadise Resulullah (a.s.)'ın çocukluğunda olmuştur. Böylece Hz. Peygamber (a.s.) çocukluğundan itibaren şeytandan korunmuş olarak, en güzel bir şekilde yetiştirilmiştir. Daha sonra Hz. Peygamber (a.s.)'in göğsünün yarılması hadisesi, kendisine peygamberlik verileceği zamanda bir kere daha cereyan etmiştir. Bu, Resulullah (a.s.)'a Allah'ın bir ikramı olup, vahyi daha güçlü ve temizlikte kemale ermiş bir kalple karşılaması içindir. Göğsünün yarılması hadisesi daha sonra Mirac öncesi bir kere daha tekrarlanmıştır. Bu O'nu Rabbiyle olan münâcâtına hazırlamak içindir. Bu, Resulullah (a.s.)'ın Sünnet-i seniyyesinde olduğu gibi yıkamayı üçe tamamlamak gayesiyle yapılmış da olabilir. Mirac gecesi Hz. Peygamber (a.s.)'in evinin tavanının yarılması olmasının da, daha sonra göğsünün yarılıp, herhangi bir tedavi görmeksizin kapayıp iyileşeceğine işaret etme ihtimali vardır. Göğsün yarılması ve kalbin çıkarılması ile ilgili varid olan rivayetlerde zikredilen bütün bu olağanüstü işlere iman edip, teslim olmak, hadisleri gerçek anlamlandırmadan başka taraflara çekmemek gerekir. Zira Allah Teala'nın her şeye gücü yeter. O'nun için imkansız olan hiçbir şey yoktur. Kurtubî el-Mülhim'de der ki: "İsra gecesi göğsünün yarılması inkar edilemez. Zira bu hadisleri rivayet eden kişiler, güvenilir ve meşhur kimselerdir."

İbn Hacer daha sonra şöyle devam eder:

"Zikredilenler dışında bu hadisden çıkartılabilecek daha birçok ilmi faydalar vardır: Göğün kapılarının ve onları beklemekle görevli Hafaza meleklerinin varlığı bu hadisden anlaşılmaktadır. Öte yandan izin isteme hususu da bu hadisle vurgulanmış, bir yere gitmek için izin isteyen kimsenin "Ben falanım." diyerek ismini belirtmesi, "Ben" demekle yetinmemesi öngörülmüştür. Zira "Ben"

1) Nesef (1/217), Kitabu's-Salat. Bab: Fardu's-Salat.

2) Tirmizî (5/442) 48- Kitabu't-Tefsir -83- Bab: Ve min Sureti Elem Negrah. Ebu İsa der ki: "Bu hadis hasan ve sahihtir."

demek, sorunun karşılığı değildir. Yine bu hadisten yürüyenin öncelikle selam vermesi gerektiğini öğreniyoruz. Yürüyen oturandan üstün olsa bile durum değişmemektedir. Bu hadisten yararlandığımız bir başka husus da, ilim ve takva ehli kimselerle görüşmenin müstehab oluşu, bu kişileri hoş karşılayarak onlara övgü ve duada bulunmaktır. Fitneye düşmekten emin olan bir kişinin yüzüne karşı medhedilmesi caizdir. Öğlenleyin veya başka vakitlerde kibleye doğru yatmanın caiz olduğu da İbrahim (a.s.)'in el-Beytu'l-Ma'mûr'a meyletmesinden anlaşılmaktadır. Zira el-Beytu'l-Ma'mûr her yönden kible olması bakımından Kabe'ye benzemektedir. Ayrıca bu hadiste, namaz bahsinin başında geçtiği gibi, bir fiil işlenmeden önce hükmünün neshedilebileceğine dair cevaz vardır. Gece yolculuk yapmanın gündüze nisbetle daha efdal olduğu da hadisten anlaşılmaktadır. Zira İsrâ hadisesi gece olmuştur. Resulullah (a.s.) gece daha çok ibadet ederdi. Yine Resulullah (a.s.) yolculuklarının çoğunu gece yapardı. Bir hadisinde şöyle buyurmuştur: "Gece yolculuk yapınız. Yerde gece mesafe katedilir."

Bu hadisten istifade ettiğimiz bir husus da bir şeyi elde etmede, çok bilmekten ziyade tecrübe sahibi oluşun önemli oluşudur. Bunu Hz. Musa (a.s.)'nın Hz. Peygamber (a.s.)'e söylediği sözden anlıyoruz. Hz. Musa (a.s.) namaz hususunda daha önce kendi kavmini denemiş olduğunu ve onları ıslah etmeye çalıştığını söylemişti. Geçirilen tecrübeleri hakem yapma, güçlü olanların güçsüz olanları uyarması da bu hadisten anlaşılmaktadır. Zira bizden önceki ümmetler bedenleri daha güçlü idiler. Hz. Musa (a.s.), Resulullah (a.s.)'a verilen namazdan daha azını kendi kavminin yerine getirmediğini ve onları ıslah etmeye çalışmasına rağmen başarılı olamadığını söylemektedir. İbn Ebi Hamza bu konuda şöyle der: "Dostluk ve muhabbet makamı, rıza ve teslimiyet makamıdır. Konuşma makamı ise delil ileri sürme ve söyleme makamıdır. Hz. Peygamber (a.s.)'e namazı azaltma hususunda Hz. İbrahim (a.s.) değil de Hz. Musa (a.s.) tavsiyede bulunmuştur. Halbuki Hz. İbrahim (a.s.), Resulullah (a.s.)'ın atası olması ve makamının yüceliği bakımından Hz. Peygamber (a.s.)'e daha yakındır. Bazıları ise bunun hikmetinin Hz. Musa (a.s.)'nın hadiste bahsedilen deneyimi olduğunu söylemişlerdir. Zira o namaz hususunda kavmini ıslah etmeye çalışmış, ancak onlar peygamberlerine karşı çıkıp, isyan etmişlerdir."

Yine bu hadisten cennet ve cehennem yaratılmış olduğunu anlıyoruz. Zira bu hadisin bazı kanallardan gelen riayetlerinde "Bana cennet ve cehennem gösterildi." ibaresi yer almaktadır. Öte yandan bu hadiste, Allah'a dua edip istekte bulunma ve şefaet talep etmeyi çokça yapmaya işaret edilmektedir. Zira Resulullah (a.s.)'ın Hz. Musa (a.s.)'yla istişaresinden sonra, Allah Teala'dan namazı azaltma isteği kabul görmüştür. Edep ve hayatının fazileti, nasihata ihtiyacı bulunan kimsenin, istişare etmesi de nasihatla bulunmak, bu hadisten istifade edilen hususlar arasındadır.

١٥٦ - رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ أَنَسٍ بْنِ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: كَانَ أَبُو ذَرٍّ يُحَدِّثُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «فَرَجَ سَقْفُ نَبِيٍّ وَأَنَا بِمَكَّةَ، فَتَزَلَّ جَبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَفَرَجَ صَدْرِي، ثُمَّ غَسَلَهُ مِنْ مَاءٍ زَمْزَمَ، ثُمَّ جَاءَ بِطَبَسُو مِنْ ذَهَبٍ مُتَقَلَّبٍ؛ حِكْمَةً وَإِيمَانًا، فَأَفْرَعَهَا فِي صَدْرِي، ثُمَّ أَطْبَقَهُ، ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِي، فَفَرَجَ بِي إِلَى السَّمَاءِ، فَلَمَّا جِئْنَا السَّمَاءَ الدُّنْيَا قَالَ جَبْرِيلُ عَلَيْهِ لِحَاظِرِ السَّمَاءِ الدُّنْيَا: افْتَحْ، قَالَ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: جَبْرِيلُ، قَالَ: هَلْ مَعَكَ أَحَدٌ؟ قَالَ: نَعَمْ، مَعِيَ مُحَمَّدٌ ﷺ، قَالَ: فَأَرْسِلْ إِلَيْهِ؟ قَالَ: نَعَمْ، فَفَتَحَ، قَالَ: فَلَمَّا عَلَوْنَا السَّمَاءَ الدُّنْيَا فَإِذَا رَجُلٌ عَنْ يَمِينِي، أَسْوَدَةٌ، وَعَنْ يَسَارِهِ أَسْوَدَةٌ، قَالَ: فَإِذَا نَظَرُ قَبْلَ يَمِينِي ضَحِكٌ، وَإِذَا نَظَرُ قَبْلَ شِمَالِي بَكَى، قَالَ: فَقَالَ: مَرْحَبًا بِالنَّبِيِّ الصَّالِحِ، وَالْإِبْنِ الصَّالِحِ، قَالَ: قُلْتُ: يَا جَبْرِيلُ مَنْ هَذَا؟ قَالَ: هَذَا آدَمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَهَذِهِ الْأَسْوَدَةُ عَنْ يَمِينِي وَعَنْ شِمَالِي نَسَمُ بَنِيهِ، فَأَهْلُ الْيَمِينِ أَهْلُ الْجَنَّةِ، وَالْأَسْوَدَةُ الَّتِي عَنْ شِمَالِي أَهْلُ النَّارِ، فَإِذَا نَظَرُ قَبْلَ يَمِينِي ضَحِكٌ، وَإِذَا نَظَرُ قَبْلَ شِمَالِي بَكَى، قَالَ: ثُمَّ عَرَجَ بِي جَبْرِيلُ، حَتَّى أَتَى السَّمَاءَ الثَّانِيَةَ، فَقَالَ لِحَاظِرِهَا: افْتَحْ، قَالَ: فَقَالَ لَهُ حَاظِرُهَا مِثْلُ مَا قَالَ لِحَاظِرِ السَّمَاءِ الدُّنْيَا، فَفَتَحَ. فَقَالَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ: فَذَكَرَ أَنَّهُ وَجَدَ فِي السَّمَوَاتِ آدَمَ وَإِدْرِيسَ وَعِيسَى وَمُوسَى وَإِبْرَاهِيمَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ.

وَلَمْ يُبَيِّنْ كَيْفَ مَنَازِلُهُمْ، غَيْرَ أَنَّهُ ذَكَرَ قَدْ وَجَدَ آدَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي السَّمَاءِ الدُّنْيَا، وَإِبْرَاهِيمَ فِي السَّمَاءِ السَّادِسَةِ - قَالَ: «فَلَمَّا مَرَّ جَبْرِيلُ وَرَسُولُ اللَّهِ بِإِدْرِيسَ صَلَوَاتُ اللَّهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ، قَالَ: مَرْحَبًا بِالنَّبِيِّ الصَّالِحِ وَالْآخِرِ الصَّالِحِ، قَالَ: ثُمَّ مَرَّ، فَقُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: هَذَا إِدْرِيسُ، قَالَ: ثُمَّ مَرَرْتُ بِمُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَقَالَ: مَرْحَبًا بِالنَّبِيِّ الصَّالِحِ وَالْآخِرِ الصَّالِحِ، قَالَ: قُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: هَذَا مُوسَى، ثُمَّ مَرَرْتُ بِعِيسَى فَقَالَ: مَرْحَبًا بِالنَّبِيِّ الصَّالِحِ وَالْآخِرِ الصَّالِحِ، قَالَ: قُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: هَذَا عِيسَى بْنُ مَرْيَمَ، قَالَ: ثُمَّ مَرَرْتُ بِإِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَقَالَ: مَرْحَبًا بِالنَّبِيِّ الصَّالِحِ وَالْإِبْنِ الصَّالِحِ، قَالَ: قُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ قَالَ: إِبْرَاهِيمُ.

156- Müslim, Enes bin Malik (r.a.)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir. Ebu Zerr Resulullah (a.s.)'ın şöyle dediğini söylemiştir:

"Ben Mekke'de iken evimin tavanı açıldı ve Cebrail (a.s.) inerek göğsümü yardı. Sonra onu zemzem suyuyla yıkadı. Sonra içi hikmet ve iman dolu altından bir tas getirip, göğsümün içine boşalttı. Sonra da göğsümü kapadı. Daha sonra elinden tutarak semaya yükseldi. Dünya semasına geldiğimizde Cebrail (a.s.) dünya seması Hâzin'e: "Aç" dedi. Hâzin: "Kim bu?" deyince, Cebrail (a.s.): "Bu Cibril" buyurdu. Hâzin: "Yanında kimse var mı?" diye sordu. Cebrail (a.s.): "Evet, yanında Muhammed (a.s.) var." dedi. Hâzin: "O(na) gönderildi mi?" dedi. Cebrail (a.s.): "Evet" deyince göğün bekçiliğini yapan melek kapıyı açtı. Resulullah (a.s.) buyurdu ki: Dünya semasını geçip yükselince, sağında ve solunda karalular bulunan bir adam gördüm. Sağ tarafına bakığında gülüyor, sol tarafına baktığında ağlıyordu. "Salih peygambere, salih oğula merhaba" dedi. Cebrail (a.s.)'e "Bu kim?" diye sordum. Bu Adem (a.s.)'dir. Sağındaki ve solundaki karalular ise çocuklarının ruhlarıdır. Sağ taraftakiler cennetliklerdir. Sol taraftakiler ise cehennemliklerdir. Bu yüzden sağ tarafına bakınca güler, sol tarafına bakınca ise ağlar." Resulullah (a.s.) buyurdu ki: Cebrail (a.s.) beni yükseltmeye devam etti. Nihayet ikinci semaya geldi. İkinci semanın Hâzin'ine: "Aç" dedi. İkinci semanın Hâzin'i dünya semasının Hâzin'inin söylediği sözleri söyledi. Sonunda kapıyı açtı." Enes bin Malik der ki: "Resulullah (a.s.) göklerde, Adem (a.s.), İdris (a.s.), İsa (a.s.), Musa (a.s.) ve İbrahim (a.s.) ile karşılaştığını zikretti."

Hız. Peygamber (a.s.) peygamberlerin derecelerin açıklamamış, ancak Hız. Adem (a.s.)'le dünya semasında, Hız. İbrahim (a.s.)'le altıncı semada karşılaştığını zikretmiştir.

Enes (r.a.) der ki: "Cebrail (a.s.) ve Resulullah (a.s.), İdris (a.s.)'in yanından geçerken, İdris (a.s.): "Salih peygamber, salih kardeş merhaba" demiş, daha sonra geçip gitmişti. Resulullah (a.s.) anlatıyor: "Bu kim?" diye, sordum. Cebrail (a.s.): "Bu İdris'tir" buyurdu. Sonra Musa (a.s.)'nin yanından geçtim. "Salih peygamber, salih kardeş" dedi. "Bu kim?" diye, sordum. Cebrail (a.s.): "Bu Musa'dır" dedi. Daha sonra İsa (a.s.)'nin yanından geçtim. "Salih peygamber, salih kardeş merhaba" dedi. "Bu kim?" diye sordum. Cebrail (a.s.): "Bu Meryem oğlu İsa'dır." buyurdu. Sonra İbrahim (a.s.)'in yanından geçtim. "Salih peygamber, salih oğul merhaba" dedi. "Bu kim?" diye sordum. Cebrail (a.s.): "İbrahim" dedi."

İbn Şihab der ki: İbn Hazm'ın bildirdiğine göre, İbn Abbas ve Ebu Habbe

156- Müslim (1/148), 1- Kitabü'l- İman - 74 - Babu'l- İsrâ bi Rasulillah (a.s.) ile's- Semavâtî ve Fard's-Salavât.

Buhari (1/458), 8- Kitabü's- Salat -1- Bab: Keyfe Furidat es- Salavâtî fi'l-İsrâ.

el-Ensari diyorlar ki: Resulullah (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Sonra Cebrail (a.s.) beni o kadar yükseltti ki, sonunda kalem sesleri duyduğum bir yere geldim."

İbn Hazm ve Encs bin Malik, Resulullah (a.s.)'ın şöyle dediğini rivayet ederler: "Allah ümmetime elli vakit namazı farz kıldı. Böylece geri dönerken, Musa (a.s.)'ya uğradım. Musa (a.s.): "Rabbim ümmetime neleri farz kıldı?" diye sordu. "Onlara elli vakit namazı farz kıldı." dedim. Musa (a.s.) bana: "Rabbime yeniden niyaz et. Ümmetin bu gücü yetmez." Bunun üzerine Rabbime niyaz ettim. Rabbim de bu farizenin yarısını indirdi. Daha sonra Musa'ya dönerek (durumu) bildirdim. Musa: "Rabbime niyazda bulun. Ümmetin bu gücü yetmez." buyurdu. Bunun üzerine (tekrar) Rabbime niyazda bulundum. Rabbim buyurdu ki: "Elli vakit yerine, beş vakit. Bundan böyle indimde söz değiştirilmez." Sonra tekrar Musa (a.s.)'ya döndüm. Musa (a.s.): "Rabbime niyazda bulun" deyince ona: "Artık Rabbimden utandım" dedi. Daha sonra Cebrail (a.s.) Sidretü'l-Müntehâ'ya gelinceye kadar beni götürdü. Onu birçok renk örtmüştü. Bu yüzden ne olduğunu bilemedim. Daha sonra cennete sokuldum. Orada inciler vardı ve toprağı misktendi."

۱۵۷- رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: ﴿وَلَقَدْ رَأَاهُ نَزَلَ آخِرَى﴾. قَالَ: رَأَى جِبْرِيْلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ.

157- Müslim, Ebu Hurayre (r.a.)'nin "Andolsun onu, Sidretü'l-Müntehâ'nın yanında önceden bir defa daha görmüştü." (1) ayeti hakkında: "Cebrail (a.s.)'i gördü." dediğini rivayet etmiştir.

۱۵۸- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿لَئِنْ كَانَتْ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى﴾. وَفِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى﴾، وَفِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى﴾.

158- Buhari ve Müslim, İbn Mes'ud (r.a.)'un "İki yay kadar, yahut daha

157- Müslim (1/158) 1- Kitab'ül İman - 77 - Bab: Ma'na Kavullahi Azze ve Celle "Vele-kat reahül Nezeleül Uhra".

1) Necm Suresi: 13

158- Buhari (6/313) 59- Kitabu Bed'u'l-Halk 7-Bab: İzâ Kâle Ahadukum "Amin" Ve'l-Melaiketu fi's-Semâ.

Müslim (1/158). 1- Kitabu'l-İman- 76- Bab: Fi Zikri Sidretü'l Münteha "İki yay kadar yahut daha yakın oldu" ayetinin anlamı: Cebrail (a.s.)'in Resulullah (a.s.)'a bu

yakın oldu."(1), "(Gözleriyle) gördüğünü kalbi yalanlamadı."(2) ve "Andolsun o, Rabbinin en büyük ayetlerinden bir kısmını gördü."(3) ayetleri hakkında şöyle dediğini rivayet ederler: "Cebrail (a.s.)'i gördü. Onun altıyüz kanadı vardı. -"Andolsun o, Rabbinin en büyük ayetlerinden bir kısmını gördü." ayetini (okuduktan) sonra şu ilaveyi yapmıştır: "Cebrail'i gerçek suretinde gördü." Müslim'de bu şekilde rivayet edilmiştir.

Buhari de, "İki yay kadar yahut daha yakın oldu, (Allah'ın kuluna, vahyettiğini vahyetti)."(4) ayetleri hakkında şöyle demiştir. "Cebrail'i altıyüz kanatlı olarak gördü."

Tirmizi'nin rivayeti ise şöyledir:(5) "Gözleriyle gördüğünü kalbi yalanlamadı" Dedi ki: "Resulullah (a.s.), Cebrail (a.s.)'i gökle yer arasını dolduran geniş bir elbise içerisinde gördü."

Buhari'deki rivayette(6), "And olsun ki O, Rabb'inin en büyük ayetlerinden bir kısmını görmüştür." ayetinin tefsirinde Abdullah İbn Mes'ud şöyle demiştir: "Resulullah (a.s.) semânın etrafını yeşil bir kumaş (halinde Cebrail'in kanadının) kaplamış olduğunu gördü."

kadar yaklaşmış olmasıdır.

Ibn Hacer el Askalanî, Fethu'l-Bâri'de şöyle der: "el-Kâb" yayın kabzasıyla bükülen kısmı arasındaki bölümdür.

el-Vâhidi der ki: Müfessirlerin çoğunluğunun görüşüne göre "kavs" kelimesinden maksad, ok atılan yaydır. Bazıları bunun kulaç anlamına geldiğini, zira bunun bir ölçü birimi olduğunu söylerler. Biz de deriz ki: (İbn Hacer) Bu görüşün tercih edilmesi gerekir. İbn Murdevyeh'in sahih bir insadla İbn Abbas (r.a.)'dan tahrir ettiğine göre; el-Kâb, miktar demektir. El-Kavsân ise iki kulaç anlamına gelir. Şayet kestedilen, ok atılan yay olsaydı tesniyeye hacet kalmazdı. "Kâbu Rumh" (mızrağın uzaklığı) ifadesinde olduğu gibi. Bazıları da cümlede "Kalbin" sözü konusu olduğunu kastedilenin "fekane kab ku's" olduğunu söylerler. Zira "el-Kâb" kabza ile bükülen kısmı arasındaki bölümdür. Ve her yayın iki Kab'ı vardır. Ayetteki "ev edna" lafzı "daha yakın" anlamındadır. ez-Zeccac demiştir ki: "Allah Teala, araplara alıştırıkları dilie hitapta bulunmuştur. Mana "süün takfir ettiğiniz ölçüde'dir. Allah Teala her şeyi gerçek ölçülerinde bilir. Onun için bir tereddüt söz konusu değildir. Bazıları "ev" ya da (kelimesinin "bel" (Bilakis) anlamında kullanıldığını söylerler. Bu görüşe göre anlam: "Bilakis zikredilen miktardan daha da yakın" olur.

1) Necm Suresi: 9

2) Necm Suresi: 11

3) Necm Suresi: 18

4) Necm Suresi: 9 - 10

5) Tirmizi (51396), 48- Kitabu Tefsiri'l-Kur'an. 54- Bab: Ve min sûreti'n-Necmi. Ebu İsa der ki: Bu hadis hasen ve sahihtir.

6) Buhari (61313) 59- Kitabu Bed'u'l-Halk. 7- Bab: İzâ kâlet el-Melâiketü Amin ve'l-Melâiketü fi's Semâ.

۱۵۹- رَوَى أَحْمَدُ وَالتَّبْرَانِيُّ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: سَأَلَ النَّبِيَّ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنْ يَرَاهُ فِي صُورَتِهِ، قَالَ: أَدْعُ رَبَّكَ عَزَّ وَجَلَّ، فَطَلَعَ عَلَيْهِ سَوَادٌ مِنْ قِبَلِ الْمَشْرِقِ. قَالَ فَجَعَلَ يَرْتَفِعُ وَيَنْتَشِرُ فَلَمَّا رَأَاهُ النَّبِيُّ ﷺ صَبَقَ فَاتَاهُ فَتَعَشَّهَ وَمَسَحَ الْبُرَاقَ عَنْ شِدْقَيْهِ.

159- İmam Ahmed ve Taberani, İbn Abbas (r.a.)'ın şöyle dedigini rivayet etmişlerdir:

"Hz. Peygamber (a.s.) Cebrail (a.s.)'den kendisini gerçek şeklinde görmek istedi. Cebrail (a.s.): "O halde (bunun için) Rabbin (c.c.)'a dua et" dedi. Bunun akabinde doğu tarafından üzerine bir karalın çöktü. Resulullah (a.s.), (Cebrail (a.s.)'i gerçek suretinde) görünce düşüp bayıldı. Bunun üzerine yanına gelip O'nu uyandırıp, ayağa kaldırdı ve yanaklarındaki ıslaklığı sildi."

۱۶۰- رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - : ﴿مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى﴾، ﴿وَلَقَدْ رَأَاهُ نَزْلَةً أُخْرَى﴾، قَالَ: رَأَاهُ بِفُؤَادِهِ، مَرَّتَيْنِ، وَفِي رَوَاةٍ قَالَ: رَأَاهُ بِقَلْبِهِ، وَلَقَدْ رَأَاهُ نَزْلَةً أُخْرَى.

160- Müslim, İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet etmiştir:

"(Gözleriyle gördüğünü) yalanlamadı" ve "Andolsun onu, Sidretü'l-Müntehâ'nın yanında önceden bir defa daha görmüştü." (1) (ayetlerinin tefsirinde İbn Abbas:) "O'nu kalbiyle iki defa gördü. Doğrusu O, O'nu önceden bir defa daha görmüştü." demiştir.

Tirmizi'deki bir başka rivayet ise şöyledir: (2) "Dedi ki: Muhammed rabbini gördü." Dedim ki: "Allah Teala: "Gözler O'na erişemez, halbuki O, gözleri görür" (3) buyurmuyor mu?", Dedi ki: "O nasıl söz! "Bu Allah Teala'nın nuruyla tecelli etmiş olması halinde böyledir." Bu sözünü iki kere tekrarladı."

159- İmam Ahmed Müsned'inde rivayet etmiştir (1/322).

Taberani (11/57), Heysemî der ki (8/258): "Hadisi Ahmed ve Taberani rivayet etmiş olup, ricali sika'dır."

160- Müslim (1/158), 1- Kitabu'l-İman -77 Bab: Ma'na Kavullullahi Aze ve Celle Vele kad re'ahü tezleten uhra. "Ve hel Rao'n-Nebi (a.s.) leylete'l-İsrâ.

1) Necm Suresi: 11 - 14

2) Tirmizi (1/395), 48- Kitabu Tefsiri'l-Kur'an. 54- Bab Ve min Sûreti'n-Necm. Ebu İsa der ki: "Bu hadis hasendir."

3) En'am Suresi: 103

Yine Tirmizi'deki bir rivayette(1) "Andolsun onu, Sidretü'l-Müntehâ'nın yanında önceden bir defa daha görmüştü.", "Kuluna vahyettiğini vahyetti" ve "İki yay kadar yahut daha yakın oldu" ayetleri hakkında İbn Abbas şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (a.s.) O'nu gördü."

Bir rivayette göre ise İbn Abbas (r.a.) "Kalp gördüğünü yalanlamadı" ayeti hakkında, "O'nu kalbiyle gördü", demiştir.

۱۶۱- رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «عَرَضَ عَلَيَّ الْأَنْبِيَاءُ، فَإِذَا مُوسَى ضَرْبَ مِنَ الرِّجَالِ كَأَنَّهُ مِنْ رِجَالِ شُعْرَةَ، وَرَأَيْتُ عِيسَى بْنِ مَرْيَمَ، فَإِذَا أَقْرَبُ مِنْ رَأَيْتُ بِهِ شَبَهَا: عُزْرَةٌ مِنْ مَسْعُودٍ، وَرَأَيْتُ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَإِذَا أَقْرَبُ مِنْ رَأَيْتُ بِهِ شَبَهَا صَاحِبُكُمْ - يَعْنِي نَفْسَهُ - وَرَأَيْتُ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَإِذَا أَقْرَبُ مِنْ رَأَيْتُ بِهِ شَبَهَا: دَحِيَّةٌ مِنْ خَلِيفَةٍ».

161- Müslim'in Cabir bin Abdullah (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre Resulullah (a.s.) şöyle buyurmuştur,

"Peygamberler bana gösterildi. Musa, Şenue kabilesinin adamlarına benziyordu. Meryem oğlu İsa'yı da gördüm. Şimdiye kadar gördüğüm şahıslar içerisinde ona en çok benzeyeni Urve bin Mes'ud'dur. İbrahim (a.s.)'i gördüm. Ona en benzeyen kimse dostunuzdur -kendisini kastediyor- Cebrail (a.s.)'i gördüm. Ona en çok benzeyen kimse Dihye bin Kalife'dir."

۱۶۲- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ مُجَاهِدٌ: أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - وَذَكَرُوا لَهُ الدُّجَالَ مَكْتُوبَ بَيْنَ عَيْنَيْهِ كَافِرٌ، أَوْ كَ فَر - قَالَ: لَمْ أَسْمَعْ وَلَكِنَّهُ قَالَ: «أَمَّا إِبْرَاهِيمُ، فَانْظُرُوا إِلَى صَاحِبِكُمْ، وَأَمَّا مُوسَى: فَجَعَدَ أَدَمَ، عَلَى جَمَلٍ أَخْمَرٍ مَخْطُومٍ بِخُلْبَةٍ، كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِ أَنْحَذَرُ فِي الْوَادِي».

162- Buhari, Abdullah bin Abbas (r.a.)'dan rivayet etmiştir:

161- Müslim (1/153) 1-Kitabu'l İman -74- Babu'l-İsra Bi Rasulullah (a.s.) ile's-Semavati ve Fardu'r-Salavat. Tirmizi (5/604) 50-Kitabu'l-Menakib 212-Bab: Fi Safati'n-Nebi (a.s.)

162- Buhari (6/388) (60) Kitabu'l-Enbiya (8) Babu Kavlullah Teala (Vettehezallahu İbrahim Halila)

1) Tirmizi, öncesinde işaret edilen yer.

"Mücahid, İbn Abbas (r.a.)'dan işittiğini söylemektedir: İbn Abbas'a Deccali zikredip: Onun iki gözünün arasında "Kafir" yahud "kefere" yazılmıştır, dediler. İbn Abbas: "Ben bunu Resulullah (a.s.)'dan duymadım. Fakat Resulullah (a.s.) şöyle buyurmuştur: "İbrahim'e gelince, onu görmek isterseniz (Kendisini kastederek) sahibinize bakınız. Musa ise buğday renkli etli ve toplu gövdelidir. Lifle yuvarlanmış kırmızı bir deva üzerinde Ezrak vadisi içinde akıp gidiyordu. Sanki şimdi ona bakıyor gibiyim."

Bir başka rivayette ise şöyle buyurmuştur.(1)

"Resulullah (a.s.), İsrâ gecesinden bahsederken şöyle buyurmuştur: "Musa (a.s.) uzun boylu biriydi. Şenue kabilesinin erkeklerine benziyordu. İsa ise yuvarlak yüzlü ve balık etindeydi." (Resulullah a.s.) cehennemden bekçiliğini yapan Mâlik'i ve Deccal'i (de) zikretti."

Diğer bir rivayette ise şu ilaveyi yapmıştır.

"Meryem oğlu İsa'yı gördüm; orta boylu, dalgali saçlı ve rengi pembe beyazdı.

Daha sonra cehennem bekçisi Malik'i gördüm. Allah'ın alametlerini gösterdiği Deccal'i gördüm. "Sen ona kavuşacağından şüphe etme."(2)

۱۶۳- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿وَمَا جَعَلْنَا الرُّؤْيَا الَّتِي أَرْتَاكَ إِلَّا قِتَّةً لِلنَّاسِ﴾. قَالَ: هِيَ رُؤْيَا عَيْنٍ، أَرَاهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَيْلَةَ أُسْرِي بِهِ إِلَى بَيْتِ الْمَقْدِسِ، ﴿وَالشَّجَرَةُ الْمَلْعُونَةُ فِي الْقُرْآنِ﴾ هِيَ شَجَرَةُ الرُّقُومِ.

163- Buhari, İbn Abbas (r.a.)'ın, "Sana gösterdiğimiz rüyayı ve Kur'anda lanetlenmiş ağacı insanları sınamak için meydana getirdik."(3) ayeti hakkında şöyle dediğini rivayet eder:

"Bu Resulullah (a.s.)'ın Beytu'l-Makdis'e götürüldüğü gece, Allah'ın kendisine göstermiş olduğu, bir müşahededir. Kur'andaki lanetli ağaca gelince, o zakkum ağacıdır."

İbn Hacer der ki: Selef uleması o gece Resulullah (a.s.)'ın Rabbini görüp

163- Buhari (7/203), 63- Kitabu Menakib el-Ensar - 42- Babu'l-Mi'râc.

Tirmizi (5/302) 48- Kitabu Tefsiri'l-Kur'an - 18- Bab: Ve min Süreti Benî İsrail.

1) Müslim (1/153), Kitabu'l-İman - 74- Babu'l-İsrâ bi Resulullah (a.s.)

2) Secde Suresi: 23

3) İsrâ Suresi: 60

görmediği hususunda, meşhur olan iki farklı görüşe sahiptirler.

Hiz. Aişe (r.a.) ve bir grup, Resulullah (a.s.)'ın Rabbini görmediğini söylerken, İbn Abbas ve bir grup Rabbini gördüğünü söylemişlerdir.

۱۶۴- رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: ﴿مَا كَذَبَ الْفَوَاحِ مَا رَأَى﴾، ﴿وَلَقَدْ رَأَاهُ نَزْلَةَ أُخْرَى﴾ قَالَ: رَأَاهُ بِفَوَادِهِ مَرَّتَيْنِ.

164- Müslim, İbn Abbas (r.a.)'ın "Kalp, gördüğünü yalanlamadı" ve "Andolsun onu, Sidretü'l-Münteha'nın yanında önceden bir defa daha görmüştü." (1)ayetlerini tefsir ederken, şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Onu kalbiyle iki kere gördü."

۱۶۵- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: قُلْتُ لِعَلِيشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - يَا أُمَّتَاهُ، هَلْ رَأَى مُحَمَّدٌ ﷺ رَبَّهُ؟ فَقَالَتْ: لَقَدْ قَفَّ شَعْرِي بِمَا قُلْتَ، أَيْنَ أَنْتَ مِنْ ثَلَاثٍ مَنْ حَدَّثَكَ فَقَدْ كَذَبَ: مَنْ حَدَّثَكَ أَنَّ مُحَمَّدًا ﷺ رَأَى رَبَّهُ، فَقَدْ كَذَبَ، ثُمَّ قَرَأَتْ: ﴿لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْغَبِيرُ﴾، ﴿وَمَا كَانَ لِشَيْءٍ أَنْ يُلْجِمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَخْيًا أَوْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ﴾. وَمَنْ حَدَّثَكَ أَنَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي غَدَرٍ فَقَدْ كَذَبَ، ثُمَّ قَرَأَتْ: ﴿وَمَا تَذَرِي نَفْسٌ مَادَا تَكْسِبُ غَدًا﴾. وَمَنْ حَدَّثَكَ أَنَّهُ كَتَمَ فَقَدْ كَذَبَ، ثُمَّ قَرَأَتْ: ﴿يَا أَيُّهَا الرُّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ﴾ الْآيَةَ. وَلَكِنْ رَأَى جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي صُورَتِهِ مَرَّتَيْنِ.

165- Buhari, Mesrûk (r.a.)'un şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Aişe (r.a.)'ye dedim ki: "Ey annemiz, Muhammed (a.s.) Rabbini gördü mü?" Aişe (r.a.) dedi ki: Söylediklerinden tüylerim ayağa kalktı. Üç şey söyleyen, yalan söylemiştir, hadisini duymadın mı?: Kim sana Muhammed (a.s.)'in Rabbini gördüğünü söylerse, muhakkak o yalan söylemiştir." Hiz. Aişe (r.a.) daha sonra "Gözler O'na erişemez, halbuki O, gözleri görür. O eşiyaı pek iyi

164- Müslim (1/158), 1- Kitabu'l-İman -77- Bab: Ma'na Kavullahî Azze ve Celle"

Ve Hel Raa'n-Nebiyyu (a.s.) Rabbeku leylete'l-İsra.

165- Buhari (8/606) 65- Kitabu'l-Tefsir, Bab: 1

1) Necm Suresi: 11, 13

bilen, herşeyden haberdar olandır"(1) ve "Allah bir insanla ancak vahiy yoluyla veya perde arkasından konuşur"(2) ayetlerini okudu. (Hz. Aişe (r.a.) sözleri-ne şöyle devam etti) "Kim de sana yarın olacak şeyi bildiğini söylerse, muhakkak o yalan söylemiştir." Sonra "Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez..."(3) ayetini okudu. Kim de sana O'nu (Resulullah (a.s.)'ın) bildiği bazı şeyler gizlediğini söylerse muhakkak o yalan söylemiştir. Sonra "Ey Resul! Rabbinden sana indirilene tebliğ et"(4) ayetini okudu.

(Resulullah (a.s.), Cebrail (a.s.)'i gerçek suretinde iki kez görmüştür.)

١٦٦- رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنِ الشَّعْبِيِّ - رَجَمَهُ اللَّهُ - قَالَ: لَقِيَ ابْنَ عَبَّاسٍ كَتَبًا بِعَرَفَةَ، فَسَأَلَهُ عَنْ شَيْءٍ، فَكَبَّرَ، حَتَّى جَاوَبَتْهُ الْجِبَالُ، فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: إِنَّا بَنُو هَاشِمٍ، فَقَالَ كَتَبْتُ: إِنَّ اللَّهَ قَسَمَ رُؤُوسَهُ وَكَلَامَهُ بَيْنَ مُحَمَّدٍ وَمُوسَى، فَكَلَّمَ مُوسَى مَرْثِينَ، وَرَأَاهُ مَرَّةً مَرَّثِينَ، قَالَ مَسْرُوقٌ: فَدَخَلْتُ عَلَى عَالِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قُلْتُ: هَلْ رَأَى مُحَمَّدٌ رَبَّهُ؟ فَقَالَتْ: لَقَدْ تَكَلَّمْتُ بِشَيْءٍ قَفَّ لَهُ شَعْرِي، قُلْتُ: رُؤُوسًا، ثُمَّ قَرَأْتُ: ﴿لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى﴾ فَقَالَتْ: أَيْنَ يَذْهَبُ بِكَ؟ إِنَّمَا هُوَ جِبْرِيلُ، مَنْ أَخْبَرَكَ أَنَّ مُحَمَّدًا رَأَى رَبَّهُ، أَوْ كُنْتُمْ شَيْئًا مِمَّا أَمَرَ بِهِ، أَوْ تَعْلَمُ الْخُمْسَ الَّتِي قَالَ اللَّهُ: ﴿إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ﴾ فَقَدْ أَعْظَمَ الْفِرْيَةَ، وَلَكِنَّهُ رَأَى جِبْرِيلَ، لَمْ يَرَهُ فِي صُورَتِهِ إِلَّا مَرَّثِينَ: مَرَّةً عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى، وَمَرَّةً فِي جَبَادٍ لَهُ بِسُتْمَانَةِ جَنَاحٍ، قَدْ سَدَّ الْأَفْقَ.

166- Tirmizi, eş-Şa'bf (r.a.)nin şöyle dediğini rivayet eder.

"İbn Abbas, Arafat'ta Kaab ile karşılaşmış ve ona bir şey sormuştu. Kaab böyle bir tekbir getirdi ki sesi dağlarda yankı yaptı. Bunun üzerine İbn Abbas: "Doğrusu biz Haşimoğulları'ndanız!" dedi. Kaab: "Allah Teala, Muhammed

166- Tirmizi (51394), 48- Kitabu Tefsiri'l-Kur'an 54-Bab: Ve min Sureti'n-Necm. Senedi zayıftır. Ancak bu hadisin başka kanallardan ve değişik hafızlarla rivayet edilen benzerleri Buhari ve Müslim'de bulunmaktadır.

1) En'am Suresi: 103

2) Şûra Suresi: 51

3) Lokmân Suresi: 34

4) Maide Suresi: 67

(a.s.)'in Musa (a.s.) ile kendisini gördüğüne, konuştuğuna dair yemin etmiştir. Musa ile iki kere konuşmuş, Muhammed ise O'nu iki defa görmüştür."

Mesrûk der ki: "Aîşe (r.a.)'nin yanına geldim. Dedim ki: "Muhammed (a.s.), Rabbinî gördü mü?" Dedî ki: "Öyle bir şey söyledin ki tüklerim ayağa kalktı." "Acele etme" dedim ve, "Andolsun o, Rabbinin en büyük ayetlerinden bir kısmın gördü." ayetini okudum.(1) Aîşe (r.a.): "Bu ayetten nereye varmak istiyorsun? Burada kastedilen Cebrail'dir. Muhammed (a.s.)'in, Rabbinî gördüğünü sana kim söyledi? Yoksa kendisine tebliğ etmesi emredilen şeylerden bir kısmını gizledi mi?! Ya da "Kıyamet vakti hakkındaki bilgi, ancak Allah'ın katındadır. Yağmuru o yağdırır, rahimlerde olanı O bilir..." (2) ayetinde sözünü geçen beş şeyi mi biliyor?! Ne büyük bir yalan! O ancak Cebrail (a.s.)'i görmüştür. Onu gerçek suretinde iki kez gördü. Birinde Sidretü'l-Münteha'nın yanında, diğesinde ise Ciyâd(*) mevkiinde ufku kapatan altıyüz kanadıyla görülmüştür."

١٦٧ - رَوَى مُسْلِمٌ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «لَمَّا كُنْتُ فِي قُرَيْشٍ قُمْتُ فِي الْحِجْرِ، فَجَلَّ اللَّهُ لِي يَتَّ الْمَقْدِسِ، فَطَفِقْتُ أَخْبِرُهُمْ عَنْ آيَاتِهِ وَأَنَا أَنْظُرُ إِلَيْهِ».

167- Müslim'in, Cabir bin Abdullah (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre, Cabir (r.a.), Resulullah (a.s.)'ın şöyle dediğini işitmiştir:

"Kureysliler (Beytu'l-Makdis'e gittiğimi) yalanladığında Hicr'de ayakta dururken Allah bana Beytu'l-Makdis'i gösterdi. O'na bakarak Beytu'l-Makdis'in belli başlı özelliklerini anlatmaya başladım."

Buhari'nin bir rivayetinde şu ilave vardır: "Kureysliler Beytu'l-Makdis'e götürülüşümü yalanladıklarında..."

İbn Hacer el-Askalâni, Şeyh ibn Ebu Hamza'nın şöyle dediğini nakleder: "Resulullah (a.s.)'ın semaya yükseltilmeden önce, Beytu'l Makdis'e götürülmesinin hikmetinin, Hakk'ı susturmak isteyenlere Hakk'ın ortaya konulmasını söylemektir. Şayet doğrudan doğruya Mekke'den semaya yükseltilmiş olsaydı, Resu-

167- Müslim (1/156) 1-Kitabu'l-İman- 75 Bab: Zikru'l-Mesih bin Meryem ve'l-Masih ed-Deccal.

Buhari (7/196), 63- Kitabu Menakibi'l-Ensar 41, Bab Hadisu'l-İsrâ.

1) Necm Suresi: 18

2) Lokman Suresi: 34

*) Ciyad: Mekke'de bir yer.

İlah (a.s.)'ın söylediklerini yalanlayanlara soruşturma fırsatı tanınmamış olurdu. Oysa Hz. Peygamber (a.s.) Beytu'l-Makdis'e götürüldüğünü söyleyince, Beytu'l-Makdis'in özelliklerini ayrıntılı olarak açıklamasını istemişlerdi. Zira onlar daha önce orayı görmüşlerdi ve Resulullah (a.s.)'ın orayı daha önce görmemiş olduğunu biliyorlardı. Resulullah (a.s.) bir gecede Beytu'l-Makdis'e götürüldüğünü haber verince, Kureyşliler bu sözün doğruluğunu araştırıp, tahkik etmek istediler. Bu sözün doğruluğunu tasdik etmeleri, bundan sonra zikredeceklerini de tasdik etmelerini gerektirirdi. Böylece bu olay müminlerin imanını, inkarcıların ise küfrünü artırdı."

Bu açıdan değerlendirildiğinde, İsrâ olayı, Resulullah (a.s.)'ın nübüvvetini belgeleyen mucizelerden biri olduğu anlaşılır. Eğer, Hz. Peygamber (a.s.), Mekke'den, Kudüs'e götürülmeseydi, mirac olayı iman etmeyi gerektiren, gayb haberlerinden biri olarak kalacaktı. Oysa, mirac hadisesi olmasaydı bile Resulullah (a.s.)'ın, Beytu'l-Makdis'i tarif etmesi bizatihi ortaya koymuş olduğu bir mucize olup, bu mucizeyi gösteren kişiye iman ederek teslim olmayı ve ona gelen vahyi doğrulamayı gerektirmektedir.

İSLAM'TIN MEDİNE-İ MÜNEVVERE'YE GİRİŞİ VE AKABE BİATLARI

İslam, Medine-i Münevvere'ye, hicretten önceki üç sene içinde girmiştir. İslam'ın Medine'ye girişinin başlangıcı, Evs kabilesinin Mekke'ye bir heyet göndererek, amcaoğulları ve aralarında sürekli bir çekişme olan Hazrec kabilesine karşı Mekkelilerle ittifak kurmaya çalışukları zamana rastlar. Medinelilerden İslam'ı ilk işitenler onlardır ve içlerinden biri müslüman olmuştur. Daha sonra recep ayında Medine'den Mekke'ye umre yapmak üzere bir heyet daha gelmiş, Rasulullah (a.s.) onlarla bir araya gelerek, İslam'a davet etmişti. Bu kişiler müslüman olarak Medine'ye dönmüşler ve orada İslam'ı yaymaya başlamışlardı. Bu davet sonucunda Medine'de müslümanlar çoğalmaya başlamış, onlardan gücü yetenler hacca gelerek, Birinci Akabe Biatı'nda Resulullah (a.s.)'a biat etmişler, sonra yurtlarına dönmüşlerdi.

Resulullah (a.s.) onlarla birlikte ya da onların peşi sıra Mus'ab bin Umeyr'i Medine'ye göndermişti. Mus'ab, Medine'de İslam'ı yaymaya devam etmişti. Sonunda İslam, Medine'de güçlenmiş ve oraya hakim olmuştu. Müslüman olanlardan yaklaşık yetmiş kişi hac mevsiminde Mekke'ye gitmişler ve böylece İkinci Akabe Biatı yapılmıştı. Resulullah (a.s.), onlara içlerinden oniki kişiyi temsilci olarak seçmelerini, bu kimselerin kabileleriyle kendisi arasında aracılık görevini üstlenmesini istemişti. Bundan kısa bir süre sonra da Hz. Peygamber (a.s.) hicreti emretmişti.

Medine halkının İslam'ı kabul edip, Resulullah (a.s.)'a destek olmasıyla birlikte aynı anda iki hedefe ulaşıldı. Medine ahalisinin müslüman oluşu ve Hz. Peygamber (a.s.)'e yardımları... Bu konu, üzerinde daha ayrıntılı bir şekilde durmayı gerektiriyor.

Bildiğimiz gibi Resulullah (a.s.)'ın bir dönem Mekke'deki siyasi hedefi, Rabbinin davetini tebliğ ederken kendisini himaye edip, destek olacak kişileri

bulmaktı. Hz. Peygamber (a.s.), bu kişilerin mutlaka müslüman olmaları şartını koşmamıştı. Günümüzün deyişiyle, Resulullah (a.s.) davet ve ibadet hürriyetini, bu hürriyeti himaye etme gücüne sahip bir toplum içinde aramaktaydı.

İbn Hecer el-Askalânî Fethu'l-Bârî'de şöyle der:

"Musa bin Ukbe, Zuhri'den rivayette şöyle der: Bu yıllarda (Hicretten önceki yılları kastediyor.) Hz. Peygamber (a.s.), kabilelerle temasa geçip, onların ileri gelenleriyle konuşuyordu. Resulullah (a.s.) onlardan kendisini koruyup himaye etmelerinden başka bir şey talep etmiyor ve şöyle diyordu: "Sizi herhangi bir şeyi kabule zorlamıyorum. Sizden Rabbimin risâletini tebliğ edebilmem için, bana eziyet edenlere engel olmanızı istiyorum." Ancak onlardan hiçbiri bu isteği yerine getirmeye yanaşmamıştı. Şöyle diyorlardı: "Bir adamın kavmi onu en iyi tanıyandır."

Şayet yardım etmeye güçlü olan arap kabileleri Hz. Peygamber (a.s.)'in davetine icabet etselerdi, Medine halkının müslüman olup, Resulullah (a.s.)'ı desteklemesiyle birlikte, İslâmî davetin aldığı mesafeyi daha daha hızlandıracaklardı. Zira başlangıçta İslâmî davet, İslâm'ı kabul edip, kendilerini himaye eden bazı kimseler sayesinde yaşamaya çalışan insanların biraraya getirilmesini hedeflemekteydi. Daha sonra bu insanlar, yaşadıkları topraklardan, başka bir diyara götüldü. Ensar'ın hem İslâm'ı hem de Resulullah (a.s.)'a yardım etmeyi kabul edilişle bir anda iki merhale birden katedilmiş oluyordu. Buna rağmen, başlangıçta ensar'dan sadece savunma sözü almış olan Resulullah (a.s.), onlara bu biat çerçevesinde muamele ediyordu. Bu yüzden Bedir Savaşı öncesindeki askeri hareketlere, sadece muhacirler iştirak etmişti. Bedir Savaşı'nda bile ensar'la iştirak edilmiş, Resulullah (a.s.)'a olan desteğin, savunmadan ibaret olduğunu zannetmelerinden endişe edilmişti. Halbuki bilindiği gibi ensar müslüman olmuş, İslâm ahkâmını kabul etmişti. Muhacirlerle İslâmî yükümlülük açısından eşit olmalarına rağmen, Resulullah (a.s.) onlarla olan ilişkilerinde bu şartları gözönünde bulundurmıştı.

İşte buradan da anlıyoruz ki, İslâm'ın en büyük siyasi zaferi, Medine halkının müslümanlara destek olmayı kabul edilişleri ve bunu izleyen hicret olayıydı.

Bunu gözönünde bulundurarak, zayıf düşen müslümanların hicret edecek bir İslâm diyarı bulamadıkları zaman, kendilerine geçici bir siyasi hedef tayin etmeleri gerektiğini söyleyebiliriz. Bu geçici hedef, davet ve ibadet özgürlüğünü elde etmek olabilir. Şayet herhangi bir toplum, onlara bu hürriyeti verecek olursa, müslümanlara düşen, orada İslâm'ı geliştirip kökleştirerek İslâm'a destek olmalıdır.

Üstad en-Nedevî, Medine-i Münevvere'yi İslâm'ı kabule hazırlayan nedenleri şöyle tahlil eder:

"Bu, Allah Teala'nın, Resûlü ve İslâm için takdir etmiş olduğu bir şeydi.

Allah Teala, Yesrib şehrindeki, iki büyük arap kabilesi olan Evs ve Hazrec kabilelerini en büyük nimet olan İslam'ı takdir etmeye, İslam'a girmede yaşadıkları çağın insanlarına, özellikle de Arap Yarımadası'nda bulunanlara önderlik etmeye hazırlamıştı. Başta Kureyş olmak üzere arap kabilelerinin İslam'a karşı çıktığı bir zamanda, Evs ve Hazrec'in bu tutumu, ancak Allah Teala'nın "Allah dilediğini doğru yola erdirtir." ayetiyle izah edilebilirdi."

Elbette, Evs ve Hazrec'i bu sonuca götüren birçok etkenler vardı ve bu etkenler Allah'ın takdir, teysir ve inayetiyle oluşmuştu. Mekke ehli ve Kureyş ile Medine'deki arap kabileleri arasında kişilik bakımından bazı farklılıklar vardı. Medineliler yumuşak tabiatlı, alçak gönüllü, hakka karşı çıkmada aşırılık göstermeyen, merhametli insanlardı. Bu, onların kan ve soylarından gelen bir özellikti. Nitekim Resulullah (a.s.) şöyle buyurmuştur: *"Yemen ehli size geldi. Onlar yumuşak kalpli ve merhametli insanlardır."* Bu iki kabilenin aslı Yemen'liydi. Ve çok eski zamanlarda dedeleri oradan Medine'ye göç etmişlerdi. Kur'an-ı Kerim Medine'lileri şöyle medheder:

"Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönülllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenler karşısında içlerinde bir kaygı duymazlar. Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler."(1)

Evs ve Hazrec kabilelerinin İslam'a girip, Resulullah (a.s.)'ı desteklemelerindeki bir başka etken de yıllar süren iç savaşlardan bıkmış olmalarıdır. Başta "Buas günü" olmak üzere bu savaşlar onları perişan etmiş, bu harplerin ateşiyle kavrulmuş ve acılarını tatmışlardı. Bu yüzden artık harplerin kesilmesini, birliğin, dirlik ve düzenliğin sağlanmasını arzu ediyorlardı. Bu arzularını şu cümlelerle dile getirmişlerdi. *"Biz kavmimizi bırakıp geldik. İçinde düşmanlık ve kötülüğün böylesine hüküm sürdüğü bir başka kavim yoktur. Dileriz Allah senin elinde onların birliğini sağlar. Eğer Allah bunu senin elinde gerçekleştirirse, senden daha aziz bir insan olmaz."*

Hız. Aişe (r.a.) der ki:

"Buas günü, Allah'ın Resulüne bir lutfu olmuştu."

Başta Kureyş olmak üzere arap kabilelerine yüzyıllardan beri peygamber gelmemiş, peygamberlerle bir yakınlıkları olmamıştı. Aradan geçen bu uzun süre nedeniyle, peygamberliğin ihtiva ettiği gerçekleri unuttur olmuşlar, okuma yazma bilmemelerinin tesiriyle putperestliğe dalmışlardı. Araplar-sonraları tahrif edilmiş olsa da- kendilerine Allah katından kitap verilen ümmetlerden de uzak yaşıyorlardı. Kur'an-ı Kerim bu gerçekleri şöyle dile getirmektedir: *"O Kitap sana, ataları uyarılmamış, bu yüzden kendileri de gaflet içinde kalmış bir*

toplumu uyarman için indirilmiştir."(1)

Evs ve Hazrec kabilcileri ise yahudilerle iç içe yaşadıklarından, onların peygamberlik ve peygamberler hakkındaki sözlerine şahit oluyor, Tevrat okuyup, tefsir ederken onları dinliyorlardı. Dahası, yahudiler onları, ahir zamanda gelecek bir peygamberle korkutuyor ve "O'nunla beraber sizi öldüreceğiz. Aynı Ad ve İrem milleti gibi." diyorlardı.

Bu konuda Allah Teala şöyle buyurmaktadır:

"Daha önce kafirlere karşı yardım isterlerken kendilerine Allah katından ellerindeki Tevrat'ı doğrulayan bir kitap gelip de Tevrat'tan bilip öğrendikleri gerçekler karşısına dikilince derhal inkar ettiler. İşte Allah'ın laneti böyle inkarcılarıdır."(2)

İşte bu yüzden Evs ve Hazrec başta olmak üzere, Medine halkını oluşturan müşrik araplarla, dini meşhurlar ve ilahi sünnetler arasında, Mekke ve civarındaki araplar kadar derin bir uçurum yoktu. Mekke'liler dinî meşhurlara cehalet ve nefretle yaklaşıırken, Medine'liler ehli-i kitaptan daha önce bu konuları işitip alıştıkları için Mekke'liler gibi davranmıyorlardı.

Zira Medine halkı aynı şehirde yaşamalarından dolayı başta yahudiler olmak üzere kitap ehli ile sıkı ilişkiler içindeydi. Aralarında komşuluk, savaş, barış ve karşılıklı anlaşmalar olmuştu. Hac mevsiminde Mekke'ye geldiklerinde Resulullah (a.s.) ile tanışıp, O'nun İslam'a davetiyle karşılaşınca gözlerinden gaflet perdesi kalktı. Sanki iman çımk için Hz. Peygamber (a.s.) ile randevulaşmış gibi rahat hissetmişlerdi kendilerini.

۱۶۸ - رَوَى أَحْمَدُ وَالطَّبْرَانِيُّ عَنْ مَحْمُودِ بْنِ لَبِيدٍ أَنَّهُ بَنَى عَيْدَ الْأَشْهَلِ قَالَ لَمَّا قَدِمَ أَبُو الْجَلِيسِ أَنَسُ بْنُ رَافِعٍ مَكَّةَ وَمَعَهُ فِتْيَةٌ مِنْ بَنِي عَيْدِ الْأَشْهَلِ فِيهِمْ إِيَّاسُ ابْنُ مُعَاذٍ يَلْتَمِسُونَ الْجِلْفَ مِنْ قُرَيْشٍ عَلَى قَوْمِهِمْ مِنَ الْخَزَرَجِ سَمِعَ بِهِمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَاتَّاهُمْ فَجَلَسَ إِلَيْهِمْ فَقَالَ لَهُمْ: «هَلْ لَكُمْ إِلَى خَيْرٍ مِمَّا جِئْتُمْ لَهُ؟» قَالُوا: وَمَا ذَلِكَ؟ قَالَ: «أَنَا رَسُولُ اللَّهِ بَعَثَنِي إِلَى الْعِبَادِ أَدْعُوهُمْ إِلَى أَنْ يَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا، وَأَنْزَلَ عَلَيَّ الْكِتَابَ» ثُمَّ ذَكَرَ الْإِسْلَامَ وَتَلَا عَلَيْهِمُ الْقُرْآنَ. فَقَالَ إِيَّاسُ بْنُ مُعَاذٍ وَكَانَ غَلَامًا حَدَّثَنَا: أَيُّ قَوْمٍ هَذَا وَاللَّهِ خَيْرٌ مِمَّا جِئْتُمْ لَهُ. قَالَ: فَاتَّخَذَ أَبُو الْجَلِيسِ

1) Yâsin Suresi: 6

2) Bakara Suresi: 89

بْنُ رَافِعٍ حَفَنَةً مِنَ الْبَطْحَاءِ فَضْرَبَ بِهَا فِي وَجْهِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُعَاذٍ وَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْهُمْ، وَانْصَرَفُوا إِلَى الْمَدِينَةِ، فَكَانَتْ وَقَعَةُ بُعَاثَ بَيْنَ الْأَوْسِ وَالْخَزْرَجِ قَالَ: ثُمَّ لَمْ يَلْبَثْ إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُعَاذٍ أَنْ هَلَكَ قَالَ مَحْمُودُ بْنُ لَبِيدٍ فَأَخْبَرَنِي مَنْ حَضَرَهُ مِنْ قَوْمِي عِنْدَ مَوْتِهِ أَنَّهُمْ لَمْ يَزَالُوا يَسْمَعُونَهُ يُهْلِلُ اللَّهَ وَيُكَبِّرُهُ وَيُحَمِّدُهُ وَيُسَبِّحُهُ حَتَّى مَاتَ، فَمَا كَانُوا يَشْكُونَ أَنْ قَدْ مَاتَ مُسْلِمًا لَقَدْ كَانَ اسْتَشْعَرَ الْإِسْلَامَ فِي ذَلِكَ الْمَجْلِسِ حِينَ سَمِعَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَا سَمِعَ.

168- Ahmed ve Taberani, Mahmud bin Lebîd Ahi Benî Abdilleşhel (r.a.)-den rivayet etmiştir:

"Ebu'l-Celis Enes bin Râfi beraberinde, Abdüleşheloğullarından bir grup gençle birlikte Mekke'ye gelmiş, Hazrec kabilesine karşı, Kureys'le bir anlaşma yaparak, destek bulmak istemişti. Bu gurubun içinde İyas bin Muaz da bulunmaktaydı. Onları işiten Resulullah (a.s.) yanlarına gelerek oturdu ve şöyle buyurdu: "Size, buraya gelme sebebinizden daha hayırlı bir şeyi haber vereyim mi?", "O nedir?" dediler. Resulullah (a.s.) şöyle buyurdu: "Ben Allah'ın Resûlüyüm. O beni, kullarını Allah'a ibadet etmeye, O'na şirk koşturmamaya davet etmem için gönderdi ve bana kitap inzal buyurdu." Resulullah (a.s.) daha sonra İslam'ı zikredip, onlara Kur'an okudu. Yeni yetme gençlerden olan İyas bin Muâz şöyle dedi: "Allah'a andolsun ki bu, sizin gelme sebebinizden daha hayırlıdır." Bunun üzerine Ebu Celis Enes bin Râfi, yerden bir şey avuçlayıp onunla İyas bin Muaz'ın yüzüne vurdu. (Bunu gören) Hz. Peygamber (a.s.) onlardan ayrıldı. Onlar ise Medine'ye doğru yola koyuldular. Evs ve Hazrec kabileleri arasında "Buâs" vakası cereyan etmişti. (Ravi der ki) Çok geçmeden İyas bin Muâz vefat etti. Mahmud bin Lebîd şöyle der: "Kavminden onun ölümü sırasında yanında bulunanlar bana onun ölünceye kadar kelime-i tevhid, "Elhamdülillah", "Subhanallah" ve "Allahuekber" kelimelerini dilinden düşürmediğini duyduklarını söylediler. Onun müslüman olarak can verdiğinden şüpheleri yoktur. İyâs, Resulullah (a.s.)'dan İslam'ı işittiği o mecliste, İslam'ı anlayıp, kabullenmişti."

Bu hadisenin hicretten beş yıl önce cereyan etmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Çünkü "Buas Vakası"(1) İbn Hişam'ın görüşüne göre o tarihte cereyan

168- Müsned İmam Ahmed (5/427) el-Haysemî de Mecma' ez-Zevâid'de bu hadisi zikreder ve hadisi İmam Ahmed ve Taberânî'nin rivayet ettiğini, hadisin ricalinin sika olduğunu söyler (6/36).

1) Buâs Vakası: Evs ve Hazrec kabileleri arasında müslüman olmalarından önce cereyan etmiş olan bir savaş. Buâs; Evs kabilesine ait bir kalenin ismidir.

etmiştir.

١٦٩- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: كَانَ يَوْمُ بُعَاثِ يَوْمًا قَدَّمَهُ اللَّهُ لِرَسُولِهِ ﷺ، فَقَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَقَدْ افْتَرَقَ مَلَائِكُهُمْ، وَقُتِلَتْ سَرَوَاتُهُمْ، وَجُرْحُوا، فَقَدَّمَهُ اللَّهُ لِرَسُولِهِ ﷺ فِي دُخُولِهِمْ فِي الْإِسْلَامِ.

169- Buhari, Hz. Aişe (r.a.)'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Buas günü, Allah'ın kendi Rasulü için hazırladığı bir gündür. Bunun üzerine (yani bu savaşın sonucu üzerine) Resulullah (a.s.) Medine'ye hicret edip gelmiştir. Zira hicret sırasında Evs ve Hazrecîlerin birliği bozulup dağılmış, kavimlerinin ileri gelenleri öldürülmüş ve yaralanmış. İşte onların bu perişanlıkları üzerine Allah, muhariblerin İslam camiasına girmeleri için bu günü Resulüne önceden hazırlamıştır."

١٧٠- رَوَى أَحْمَدُ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُعْرَضُ نَفْسُهُ عَلَى النَّاسِ بِالْمَوْفِرِ فَيَقُولُ: «هَلْ مِنْ رَجُلٍ يَحْمِلُنِي إِلَى قَوْمِي، فَإِنْ قُرْبَانَا قَدْ مَتَّعُونِي أَنْ أُبَلِّغَ كَلَامَ رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ»، فَأَتَاهُ رَجُلٌ مِنْ هَمْدَانَ فَقَالَ: «مَنْ أَنْتَ؟» فَقَالَ الرَّجُلُ مِنْ هَمْدَانَ. قَالَ: «فَهَلْ عِنْدَ قَوْمِكَ مِنْ مَتَّعٍ؟»، قَالَ: نَعَمْ، ثُمَّ إِنَّ الرَّجُلَ خَشِيَ أَنْ يُحْقِرَهُ قَوْمُهُ فَأَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: آتَيْتُهُمْ فَأَخْبَرْتُهُمْ ثُمَّ آتَيْتُكَ مِنْ غَيْرِ قَابِلٍ، قَالَ: «نَعَمْ»، فَانْطَلَقَ وَجَاءَ وَقَدْ الْأَنْصَارُ فِي رَجَبٍ.

170- İmam Ahmed, Câbir bin Abdullah (r.a.)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir.

"Resulullah (a.s.) bir mecliste insanlara kendini tanıtıyordu. Şöyle buyurdu: "İçinizden beni kavmine götürecek kimse yok mu? Kureys, Rabbimin kelimini tebliğ etmeme engel oluyor." Bu sözü üzerine, Hemdân kabilesinden bir adam Hz. Peygamber (a.s.)'in yanına geldi. Resulullah (a.s.): "Sen kimlerden-sin?" buyurdu. Adam: "Hemdân'dan" dedi. Resulullah (a.s.): "Kavmin güçlü bir kavim mi?" diye sordu. Adam: "Evet" dedi. Adam daha sonra kavminin kendisini horlamasından korkarak, tekrar Resulullah (a.s.)'in yanına geldi ve: "Ben

169- Buhari, (7/110) 63- Kitâbu Menâkib el-Ensâr 1- Babu Menâkibi'l-Ensar.

170- Müsned, İmam Ahmed (3/390) Haysemî bu hadisi 'Mecma'ez-Zevâid'e zikretmiş, (6/35) hadisi İmam Ahmed'in rivayet ettiğini ve ricâlinin sika olduğunu beyan etmiştir.

onların yanına gidip önce haber vereyim. Sonra gelecek sene senin yanına gele-yim" dedi. Resulullah (a.s.) ise: "Peki, öyle olsun" buyurdu. Adam gitti. Receb ayında ensar'dan bir heyet Resulullah (a.s.)'ın yanına geldi."

İbn Hacer el-Askalânî 'Fethu'l-Bâri' adlı eserinde diyor ki:

"el-Hâkim, Ebu Naîm ve el-Beyhakî 'ed-Delâil'de İbn Abbas (r.a.) kanakıyla, Hasen'den tahrîc etmiştir:

"Ali bin Ebi Talib bana şunları anlattı: "Allah, Peygamberi (a.s.)'ne arap kabilelerine kendini tanıtip, tebliğ yapmasını emrettiğinde, beni ve Ebu Bekir (r.a.)'i beraberinde alıp Mina'ya gitti. Hz. Peygamber (a.s.) bizi arapların oturup sohbet ettiği yerlerden birine götürdü. Ebu Bekir (r.a.) kabilelerin nesepleri (soyları) hakkında çok şeyler biliyordu. Bu yüzden, önce yaklaşıp sordu: "Hangi kavimdensiniz?" "Rabia'dan" dediler. Ebu Bekir: "Hangi Rabia'dan?" diye sordu. "Zehl" dediler. -Ravi bundan sonra hadisi uzunca zikretmekte, karışıklıklı müşavereler neticesinde, arapların cevap veremediklerini beyan etmektedir.- Ali (r.a.) dedi ki: "Daha sonra Resulullah (a.s.) bizi Evs ve Hazrec'in oturup sohbet ettiği yerlerine götürdü. Onlar davetine icabet etmelerinden, muhacirleri barındırıp yardım etmelerinden ötürü Resulullah (a.s.)'ın "ensar" ismini verdiği kimselerdi. Resulullah (a.s.) ve beraberindekiler daha yanlarından ayrılmadan iman edip, biat etmişlerdi."

İbn İshak'ın zikrettiğine göre Birinci Akabe Biatı'na altı kişi katılmıştır. İsimleri ise şöyledir: Ebu Umâme, Es'ad bin Zurâre en Neccârî, Râfî bin Malik bin el-Aclân el-Aclânî, Kutbe bin Amir bin Hadîde, Câbir Abdullah bin Reâb ve Ukbe bin Amir. -Bu üçü Selemeoğullarındandı.- Avf bin el-Hâris bin Rifâa ise Malik bin en-Neccaroğullarındandı. Musa bin Ukbe'nin ez-Zuhrî'den, Ebu'l-Esved'in Urve'den naklettiğine göre onlar, Es'ad bin Zurâre, Râfî bin Malik, Muaz bin Afrâ, Yezîd bin Sa'lebe, Ebu'l-Heysem bin et-Teyyihân ve Uveyym bin Sâide idi. Bazıları, onların içlerinde Ubâbde bin es-Sâmit ve Zekvân'ın da bulunduğunu söylemektedirler.

İbn İshak der ki:

"Asum bin Ömer bin Katâde'nin kavminin şeyhlerinden işitip, bana anlattığına göre; Resulullah (a.s.) onları gördüğünde: "Siz kimsiniz?" buyurdu. Onlar: "Biz Hazrec kabilesindeniz" dediler. Resulullah (a.s.): "Oturmaz mısınız? Sizinle konuşmak istiyorum" dedi. "Peki" dediler. Hz. Peygamber (a.s.) de onları Allah'a çağırdı, İslam'ı anlattı ve onlara Kur'an okudu. Hazrec kabilesinin yahudilerle aynı topraklarda yaşıyor olmaları Allah'ın bir takdiri idi. Zira yahudiler kitap ehli idiler. Evs ve Hazrec'in nüfusu, yahudilerden fazla idi. Yahudilerle aralarında bir anlaşmazlık baş gösterdiğinde, yahudiler onlara: "Yakında bir peygamber gönderilecek. Bunun zamanı yaklaştı. O zaman biz o peygamberle bir olup, sizi öldüreceğiz." derlerdi. Hz. Peygamber (a.s.) onlarla ko-

nuştuğunda, O'nun yahudilerin bahsettikleri peygamber olduğunu anladılar. Birbirlerine dönüp: "O'na iman etmede yahudiler bizden önce davranmasınlar." dediler. Sonra Resulullah (a.s.)'a iman edip, O'nu tasdik ettiler. Daha sonra da kavimlerini İslam'a davet etmek üzere yurtlarına döndüler. Kavimlerine Resulullah (a.s.)'dan bahsettiler ve oradaki tüm evlerde Hz. Peygamber (a.s.) konugulur oldu. Hac mevsimi geldiğinde onlardan oniki kişi Resulullah (a.s.)'ın yanına geldi."

۱۷۱- رَوَى الطَّبْرَانِيُّ عَنْ ابْنِ إِسْحَاقَ قَالَ: فَلَمَّا أَرَادَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إظهارَ دِينِهِ وَإِعْزَازَ نَبِيِّهِ ﷺ وَإِنْجَازَ وَعْدِهِ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي الْمَوْسِمِ الَّذِي لَقِيَهُ فِيهِ التَّقَرُّ مِنَ الْأَنْصَارِ وَهُمْ فِيمَا يَزْعُمُونَ سِتَّةً فِيهِمْ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رَبِثَابٍ ..

171- Taberani, İbn İshak (r.a.)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Allah Teala dinini izhar edip üstün kılmayı, Peygamber (a.s.)'ini güçlendirip azal kılmayı ve vaadini yerine getirmeyi murad etmişti. İşte Resulullah (a.s.) ensar'dan bazı kimselerle görüştüğü hac mevsiminde yola çıkmıştı. Sanıldığına göre onlar altı kişi idiler. İçlerinde Câbir bin Abdullah bin Reâb da bulunuyordu."

۱۷۲- رَوَى الطَّبْرَانِيُّ عَنْ عُرْوَةَ قَالَ: لَمَّا حَضَرَ الْمَوْسِمُ حَجَّ نَفَرٌ مِنَ الْأَنْصَارِ مِنْ بَنِي مَازِنٍ بَنُ النَّجَّارِ مِنْهُمْ مُعَاذُ بْنُ عَفْرَاءَ وَأَسْعَدُ بْنُ زُرَّارَةَ، وَمِنْ بَنِي زُرَّارَةَ رَافِعُ بْنُ مَالِكٍ وَذَكَوَانُ بْنُ عَبْدِ الْقَيْسِ، وَمِنْ بَنِي عَبْدِ الْأَشْهَلِ أَبُو الْهَيْثَمِ بْنُ التَّيْهَانِ، وَمِنْ بَنِي عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ عُوَيْمُ بْنُ سَاعِدَةَ، وَأَتَاهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَخْبَرَهُمْ خَبَرَهُمُ الَّذِي اضْطَمَّاهُ اللَّهُ بِهِ مِنْ نُبُوَّتِهِ وَكَرَامَتِهِ، وَقَرَأَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنَ، فَلَمَّا سَمِعُوا قَوْلَهُ انْصَتُوا وَاطْمَأْنَنَتْ أَنْفُسُهُمْ إِلَى دَعْوَتِهِ وَعَرَفُوا مَا كَانُوا يَسْمَعُونَ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ ذِكْرِهِمْ إِيَّاهُ بِصِفَتِهِ وَمَا يَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ، فَصَدَّقُوهُ، وَأَمْتُوا بِهِ، وَكَانُوا مِنْ أَسْبَابِ الْخَيْرِ، ثُمَّ قَالُوا لَهُ قَدْ عَلِمْتَ الَّذِي بَيْنَ الْأَوَسِ وَالْخَزْرَجِ مِنَ الدَّمَاءِ وَنَحْنُ نَحِبُّ مَا أُرْشَدَ اللَّهُ بِهِ أَمْرَكَ، وَنَحْنُ لِلَّهِ وَلَكَ مُجْتَهِدُونَ، وَإِنَّا نَشِيرُ عَلَيْكَ بِمَا تَرَى فَاثْمُكْتُ عَلَى اسْمِ اللَّهِ

171- 'Mecma' ez-Zevâid'de, Haysemî bu hadisi zikrederken, Taberani'nin rivayet etmiş olduğunu ve ricâlinin sika olduğunu belirtir. (6/42)

حَتَّىٰ تَرْجِعَ إِلَىٰ قَوْمِنَا فَتُخْبِرَهُمْ بِشَأْنِكَ وَتَدْعُوهُمْ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ، فَلَقِلَّ اللَّهُ يُضْلِحَ
يَمِينَنَا وَيَجْمَعُ أَمْرَنَا فَإِنَّا الْيَوْمَ مُتَبَاعِدُونَ مُتَبَاعِضُونَ، فَإِنْ تَقَدَّمْ عَلَيْنَا الْيَوْمَ وَلَمْ نَضْطَلِعْ
لَمْ يَكُنْ لَنَا جَمَاعَةٌ عَلَيْكَ، وَنَحْنُ نُوَاعِدُكَ الْيَوْمَ مِنَ الْعَامِ الْقَابِلِ فَرَضِي رَسُولُ
اللَّهِ ﷺ الَّذِي قَالُوا، فَرَجَعُوا إِلَى قَوْمِهِمْ يَدْعُونَهُمْ بِسِرٍّ وَأَخْبَرُوهُمْ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ
وَالَّذِي بَعَثَهُ اللَّهُ بِهِ وَدَعَا عَلَيْهِ بِالْقُرْآنِ حَتَّىٰ قَلَّ دَارٌ مِنْ دُورِ الْأَنْصَارِ إِلَّا أَسْلَمَ فِيهَا
نَاسٌ لَأَمَحَالَةٍ، ثُمَّ بَعَثُوا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنْ يَبْعَثْ إِلَيْنَا رَجُلًا مِنْ قِبَلِكَ يَدْعُو
النَّاسَ بِكِتَابِ اللَّهِ، فَإِنَّهُ أَذْنَىٰ أَنْ يَسْبَحَ قَبْعَتٌ إِلَيْهِمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مُضْغَبٌ بَيْنَ عُمَيْرِ
أَخَانِي عَبْدِ الدَّارِ، فَتَزَلَّ فِي بَيْتِي غُثْمٌ عَلَىٰ أَسْعَدَ بْنِ زُرَّارَةَ فَجَعَلَ يَدْعُو النَّاسَ وَيَقْشُرُ
الْإِسْلَامَ وَيَكْثُرُ أَهْلُهُ وَهُمْ فِي ذَلِكَ مُسْتَحْفُونَ بِدُعَائِهِمْ، ثُمَّ إِنَّ أَسْعَدَ بْنَ زُرَّارَةَ أَقْبَلَ
هُوَ وَمُضْغَبٌ بَيْنَ عُمَيْرِ حَتَّىٰ أَتَىٰ بَرَّ مَرْقَدٍ أَوْ قَرِيبًا مِنْهَا، فَجَلَسُوا هُنَاكَ، وَبَعَثُوا إِلَى
رَهْطٍ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ فَأَتَوْهُمْ مُسْتَحْفِينَ، فَبَيْنَمَا مُضْغَبٌ بَيْنَ عُمَيْرِ يُخَدِّثُهُمْ وَيَقْصُرُ
عَلَيْهِمُ الْقُرْآنَ أُخْبِرَ بِهِمْ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ فَأَتَاهُمْ وَمَعَهُ الرُّمْحُ حَتَّىٰ وَقَفَ عَلَيْهِ، فَقَالَ عَلَامَ
يَأْتِينَا فِي دُورِنَا بِهَذَا الْوَجِيدِ الْفَرِيدِ الطَّرِيعِ الْغَرِيبِ، يُسْفِيهِ ضَعْفَاءَنَا بِالْبَاطِلِ
وَيَدْعُوهُمْ لِأَرْوَكَمَا بَعْدَ هَذَا بِشَيْءٍ مِنْ جِوَارِنَا فَارْجِعُوا ثُمَّ إِنَّهُمْ عَادُوا الثَّانِيَةَ بِبَرِّ مَرْقَدٍ
أَوْ قَرِيبًا مِنْهَا، فَأَخْبِرَ بِهِمْ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ الثَّانِيَةَ، فَوَاعَدَهُمْ بِوَعِيدِهِ دُونَ الْوَعِيدِ الْأَوَّلِ
فَلَمَّا رَأَىٰ أَسْعَدُ مِنْهُ لَيْئًا قَالَ: يَا ابْنَ خَالَةٍ اسْمَعْ مِنْ قَوْلِي فَإِنْ سَمِعْتَ مِنْهُ مَثَرًا
فَارْدُدْهُ يَا هَذَا مِنْهُ، وَإِنْ سَمِعْتَ خَيْرًا فَأَجِبِ اللَّهَ فَقَالَ: مَاذَا يَقُولُ فَقَرَأَ عَلَيْهِمْ مُضْغَبٌ
بَيْنَ عُمَيْرِ: ﴿حَمْدٌ • وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ • إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ﴾،
فَقَالَ سَعْدُ وَمَا أَسْمَعُ إِلَّا مَا أَعْرِفُ فَارْجِعْ وَقَدْ هَدَاهُ اللَّهُ تَعَالَى وَلَمْ يَظْهَرْ أَمْرُ الْإِسْلَامِ
حَتَّىٰ رَجَعَ إِلَى قَوْمِهِ، فَدَعَا بَنِي عَبْدِ الْأَشْهَلِ إِلَى الْإِسْلَامِ وَظَهَرَ إِسْلَامُهُ وَقَالَ فِيهِ:
مَنْ شَكَّ مِنْ صَغِيرٍ أَوْ كَبِيرٍ أَوْ ذَكَرَ أَوْ أَتَىٰ فَلْيَأْتِنَا بِأَهْدَىٰ مِنْهُ نَأْخُذْ بِهِ قَوْلَ اللَّهِ لَقَدْ
جَاءَ أَمْرٌ لَنَحْرُوقُ فِيهِ الرِّقَابُ فَأَسْلَمْتُ بَنُو عَبْدِ الْأَشْهَلِ عِنْدَ إِسْلَامِ سَعْدٍ، وَدُعَائِهِ
إِلَّا مَنْ لَا يَذْكُرُ فَكَانَتْ أَوَّلُ دُورٍ مِنْ دُورِ الْأَنْصَارِ أَسْلَمَتْ بِأَسْرَها، ثُمَّ إِنَّ بَنِي النَّجَّارِ

أَخْرَجُوا مُضْعَبَ بْنِ عُمَيْرٍ، وَاشْتَدُّوا عَلَى اسْعَدَ بْنِ زُرَّارَةَ فَانْقَلَبَ مُضْعَبُ بْنُ عُمَيْرٍ إِلَى سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ فَلَمْ يَزَلْ يَدْعُو وَيَهْدِي عَلَى يَدَيْهِ حَتَّى قُلَّ دَارٌ مِنْ دُورِ الْأَنْصَارِ إِلَّا اسْلَمَ فِيهَا نَاسٌ لَمْ مَحَالَةَ وَاسْلَمَ أَشْرَافُهُمْ وَاسْلَمَ عَمْرُو بْنُ الْجُشُوحِ، وَكُيَسِرَتْ أَصْنَامُهُمْ؛ فَكَانَ الْمُسْلِمُونَ أَعَزَّ أَهْلِهَا وَصَلَحَ أَمْرُهُمْ وَرَجَعَ مُضْعَبُ بْنُ عُمَيْرٍ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَكَانَ يُدْعَى الْمُقْرِي.

172- Taberani, Urve (r.a.)'nin şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Hac mevsiminde, ensar'dan bir gurup (Mekke'ye) gelmişti. İçlerinde Mâzin bin en-Neccarogullarından Muâz bin Afrâ ve Es'ad bin Zurâre, Zuraykogullarından Râfi Malik ve Zekvân bin Abdu'l-Kays, Abdulzehloğullarından Ebu'l-Heysem bin et-Teyyihân, Amr bin Avfoğulları'ndan Uveyym bin Sâide bulunmaktaydı. Resulullah (a.s.) onların yanına gelerek, Allah Teala'nın kendisini nübüvvetle şereflendirerek, peygamber olarak seçtiğini haber verdi. Onlara Kur'an okudu. Onlar da Hz. Peygamber (a.s.)'in sözlerini can kulağıyla dinlediler. O'nun davetine kalpleri ısınmış, Hz. Peygamber (a.s.)'in davetinden ve sahip olduğu vasıflardan, daha önce ehli kitaptan işiymiş oldukları peygamberin o olduğunu anlamışlardı. Böylece söylediklerini tasdik edip O'na iman ettiler. (Bu davranışları ile) hayra sebep olmuşlardı. Daha sonra Resulullah (a.s.)'a şöyle dediler: "Evs ve Hazrec arasındaki kanlı mücadeleyi biliyorsun. Allah'ın emri doğrultusunda bizi irşad etmeni isteriz. Biz Allah ve senin yolunda çalışacağız. Senin görüşlerini uygulamak için tavsiyede bulunacağız. Allah adına bizleri bekle. Kavmimize dönüp, senin durununu haber verelim ve onları Allah'a ve Resulüne davet edelim. Umulur ki Allah aranızı ıslah edip, birliğimizi sağlar. Ne yazık ki bugün birbirimizden uzaklaşmış ve birbirimizden nefret eder hale gelmişiz. O gün geldiğinde sulhetmemiş olsak bile (bil ki) bizden hiçbir cemaat senin aleyhinde çalışmayacaktır. Gelecek senenin hac mevsiminde sana (yeniden) gelmeyi vaad ediyoruz."

Resulullah (a.s.) onların söylediklerini kabul etti. Onlar da kavimlerine dönerek gizlice İslam'ı davete başladılar. İnsanlara Resulullah (a.s.)'ı ve onun Allah katından getirmiş olduğu Kur'an-ı anlatıyorlardı. Sonunda Medine'de içinde müslüman olmayan ev yok denecek kadar azaldı. Daha sonra Resulullah

172- Haysemi, 'Mecma' ez-Zevâid'de, hadisi Taberani'nin mürsel olarak rivayet ettiğini, hadisin senedinde kendisine zaaf olan İbn Luhey'a'nın bulunduğunu ve onun Hase-nu'l-Hadis olduğunu, senetteki diğer ricâlin ise sika olduğunu söyler. (6/42). Bize göre meşhur hadise muvafakat ettiğinden İbn Luhey'a'nın hadisi de hasen kabul edilir. Burada da durum böyledir.

(a.s.)'a haber göndererek, adamlarından birini, Allah'ın kitabını öğretip davet etmek üzere Medine'ye göndermesini talep ettiler. Resulullah (a.s.) da Abdüddâroğullarının kardeşlerinden Mus'ab bin Umeyr (r.a.)'i Medine'ye gönderdi. Mus'ab bin Umeyr Ganemoğullarından Es'ad bin Zurâre'ye konuk oldu ve insanları İslam'a davet edip, dinî yaymaya başladı. Böylece müslümanların sayısı çoğaldı. O zamanlar İslam'a davet faaliyeti gizli olarak sürdürülüyordu. Sonra Es'ad bin Zurâre, Mus'ab bin Umeyr ile birlikte Bi'r Marak mevkiine ya da oraya yakın bir yere geldiler ve orada oturdular. Sonra o beldenin insanlarından bir guruba haber gönderdiler. Onlar da gizlice oraya geldiler. Mus'ab bin Umeyr onlarla konuşup, Kur'an okuduğu sırada, Sa'd bin Muâz, yapılan toplantıdan haberdar edildi. Bunun üzerine Sa'd mızrağını da yanına alıp yanlarına geldi ve Mus'ab'ın başına dikildi. Şöyle diyordu: "Buraya tek başına gelen bu serseri yabancıların evlerimizde ne işi var? İçimizden zayıf kimseleri, batıl davasına çağırarak onları kandırıyor. İkincisi de bundan sonra buralarda görmek istemiyoruz." Bunun üzerine orada bulunanlar geldikleri yere döndüler. Sonra ikinci defa Bi'r Marak mevkiine ya da o civarda bir yere geldiler. Bu defa yine Sa'd bin Muâz bunun haberini aldı. Sa'd onları, önceki kadar ağır olmasa da yine tehdit etti. Es'ad onda yumuşama olduğunu görünce şöyle dedi: "Ey teyze oğlu! O'nun sözlerini dinle. Şayet hoşuna gitmeyecek, yanlış bir şey işitirsen reddedersin. Eğer dinlediğin şey hayırlı bir şeyse Allah'ın davetine icabet edersin." Sa'd: "Ne söylüyor, bakalım?" dedi. Bunun üzerine Mus'ab bin Umeyr şu ayetleri okudu: "Hâ - mîm. Apaçık Kitab'a andolsun ki, biz, düşüncüp anladığınız için onu arapça bir Kur'an yaptık." (1) Sa'd: "Duyduğum şeyler bildiğim şeylerdir" dedi ve geri döndü. Allah O'na hidayet emmişti, ancak o kavmine dönene kadar müslüman olduğunu açıklamadı. Oraya vardığında Abdüleşheloğullarını İslam'a davet etti ve müslüman olduğunu ilan etti. Sa'd, Kur'an hakkında kavmine şu sözleri söylüyordu: "Küçük - büyük, erkek - kadın, kimin (Kur'an) hakkında şüphesi varsa, bize ondan daha doğrusunu getirsin. Bunu yapabilirse biz de ona uyarız. Allah'a andolsun ki, bu gelen şey karşısında ancak boyun eğilir." Sa'd'ın müslüman olup İslam'a çağırılmasıyla bir iki kişi dışında Abdüleşheloğulları'nın tamamı müslüman oldu. Ensar'dan tamamı müslüman olan ilk aşiret budur. Sonra Necceroğulları Mus'ab bin Umeyr'i kovmak için Es'ad bin Zurâre'ye baskı yaptılar. Bunun üzerine Mus'ab bin Umeyr, Sa'd bin Muâz'ın evine taşındı. İslam'a davet etmeye devam ediyor, birçok kimse O'nun tebliğ çalışmaları sonucunda hidayet buluyordu. Öyle ki sonunda Medine'de içinde müslüman olmayan ev yok denecek kadar azaldı. Medine'nin ileri gelenleri müslüman oluyordu. Amr bin el-Cemân da müslüman olmuştu. Medine halkının putları kırılmış, müslümanların durumları daha iyiye giderek, şehrin efendisi olmuşlardı.

Mus'ab bin Umeyr görevini tamamlayarak Resulullah (a.s.)'ın yanına döndü. O'nu "el-Mukri" diye çağırıyorlardı."

İbn Hacer, 'Fethu'l-Bâri'de şöyle der:

İbn İshak'ın zikrettiğine göre, Hz. Peygamber (a.s.) Mus'ab bin Umeyr'i Mekke'ye gelen oniki kişinin yanına katarak Medine'ye gönderdi. Bazıları Resulullah (a.s.)'ın Mus'ab'ı daha sonra, Medine'lilerin isteği üzerine, onlara dinlerini ve Kur'anı öğretmesi için gönderdiğini söylerler. Mus'ab, Medine'de Es'ad bin Zurr'e konuk olmuştu" Ebu Davud Abdurrahman bin Kaab bin Malik'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Babam cuma ezanını işittiğinde Es'ad bin Zurr'e için istiğfarda bulunurdu. Bunun nedenini sordum. Şöyle dedi: "Medine'de bizi ilk toplayan O'ydu" Dârukutnî'de, İbn Abbas'dan nakledilen şöyle bir rivayet bulunmaktadır: "Hz. Peygamber (a.s.) Mus'ab bin Umeyr'e bir mektup göndererek, onları toplamasını istemişti. Böylece Ensar'dan bir çok kimse müslümanlığı kabul etmiş, İslamiyet Medine'de yayılmıştı. Bir sonraki sene Mekke'ye bu sebeble, yolculuk yapacaklardı. Böylece İkinci Akabe Biatı'na yetmiş aşkın müslüman katıldı. Daha önce zikredildiği gibi, orada Resulullah (a.s.)'a biat ettiler."

۱۷۳- رَوَى الْإِمَامُ أَحْمَدُ عَنْ جَابِرٍ قَالَ: مَكَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِمَكَّةَ عَشْرَ سِنِينَ يَتَّبِعُ النَّاسَ فِي مَنَازِلِهِمْ بِمُكَاطَ وَبِمَجَنَّةَ وَفِي الْمَوْسِمِ بِبَنِي يَقُولُ: «مَنْ يُؤْمِنِي، مَنْ يَنْصُرُنِي حَتَّى أَبْلُغَ رِسَالَةَ رَبِّي وَلَهُ الْجَنَّةُ؟»، حَتَّى إِنَّ الرَّجُلَ لَيَخْرُجُ مِنَ الْبَيْتِ - أَوْ مِنْ مَضَرَ كَذَا قَالَ - قَالَ: فَيَأْتِيهِ قَوْمُهُ فَيَقُولُونَ اخْذِرْ غُلَامٌ قُرَيْشٍ لَا يَفْتِنُكَ. وَيَمْشِي بَيْنَ رَجَالِهِمْ، وَهُمْ يُشِيرُونَ إِلَيْهِ بِالْأَصَابِعِ حَتَّى بَعَثَنَا اللَّهُ إِلَيْهِ مِنْ قُرْبٍ، فَأَوْتَيْنَاهُ، وَصَدَقْنَاهُ، فَيَخْرُجُ الرَّجُلُ مِمَّا قَبْلُ مِنْهُ وَيَقْرَأُ الْقُرْآنَ، فَيَنْقَلِبُ إِلَى أَهْلِهِ فَيَسْلِمُونَ بِإِسْلَامِهِ، ثُمَّ اتَّخَمَرُوا جَمِيعًا فَقُلْنَا حَتَّى مَتَى تَتْرُكُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُطْرَدُ فِي جِبَالِ مَكَّةَ وَيَخَافُ، فَرَحَلُ إِلَيْهِ سَبْعُونَ رَجُلًا حَتَّى قَامُوا عَلَيْهِ فِي الْمَوْسِمِ، فِي جِبَالِ مَكَّةَ وَبِمَجَنَّةَ، فَاجْتَمَعْنَا عَلَيْهِ مِنْ رَجُلٍ وَرَجُلَيْنِ حَتَّى تَوَاتَيْنَا، فَقُلْنَا: قَوَاعِدُنَا شُعَبُ الْعَقَبَةِ، فَاجْتَمَعْنَا عَلَيْهِ مِنْ رَجُلٍ وَرَجُلَيْنِ حَتَّى تَوَاتَيْنَا، فَقُلْنَا: يَارَسُولَ اللَّهِ نُبَايِعُكَ: قَالَ: «نُبَايِعُونِي عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ فِي النَّشَاطِ وَالْكَسَلِ وَالثَّقَفَةِ فِي الْعُسْرِ وَالْيُسْرِ وَعَلَى الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأَنْ تَقُولُوا فِي اللَّهِ لَا تَخَافُونَ فِي اللَّهِ لَوْمَةً لَأَيِّمٍ وَعَلَى أَنْ تَنْصُرُونِي فَمَنْعُونِي إِذَا قَدِمْتُ عَلَيْكُمْ فِي اللَّهِ لَا تَخَافُونَ فِي اللَّهِ لَوْمَةً لَأَيِّمٍ وَعَلَى أَنْ تَنْصُرُونِي فَمَنْعُونِي إِذَا قَدِمْتُ عَلَيْكُمْ فِي اللَّهِ لَا تَخَافُونَ فِي اللَّهِ لَوْمَةً لَأَيِّمٍ» فَقُلْنَا إِلَيْهِ قَبَّاهُ

وَأَخَذَ يَدِيهِ أَسْعَدُ بْنُ زُرَّارَةَ وَهُوَ أَصْغَرُهُمْ فَقَالَ: رُؤَيْدًا يَا أَهْلَ يَثْرِبَ فَإِنَّا لَمْ نَضْرِبْ أَكْبَادَ الْإِبِلِ إِلَّا وَنَحْنُ نَعْلَمُ أَنَّهُ رَسُولُ اللَّهِ وَأَنَّ إِخْرَاجَهُ الْيَوْمَ مُفَارَقَةٌ الْعَرَبِ كَافَّةً، وَقَتْلُ خِيَارِكُمْ وَأَنَّ تَمَعُّكُمُ السُّيُوفَ فَإِنَّمَا أَنْتُمْ قَوْمٌ تَضِيرُونَ عَلَى ذَلِكَ وَأَجْرُكُمْ عَلَى اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنْتُمْ قَوْمٌ تَخَافُونَ مِنْ أَنْفُسِكُمْ خَبِثَةً فَتَبَيَّنُوا ذَلِكَ فَهُوَ عَذْرٌ لَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ قَالُوا: أَيْطَ عَنَّا يَا أَسْعَدُ فَوَاللَّهِ لَا نَدْعُ هَلْوَ الْبَيْعَةِ أَبَدًا وَلَا نُسَلِّبُهَا أَبَدًا، فَبَايَعَتْهُ فَأَخَذَ عَلَيْنَا وَشَرَطَ وَيُعْطِينَا عَلَى ذَلِكَ الْجَنَّةَ.

173- İmam Ahmed, Câbir (r.a.)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s.) Mekke'de on sene kalmış, bu süre zarfında Ukaz Panayırı'ndaki konak yerlerinde, insanların güneşten korunmak için gölgesine sığındıkları çardaklarda ve hac mevsiminde Mina'da hep insanların peşi sıra giderek onları İslam'a davet etmiş, "Kim beni himayesine alır? Kim rabbimin risaletini tebliğde bana yardım eder de cenneti kazanır?" buyurmuştur. Gelen kişiler Yemen'den ya da Mudar'dan bile gelmiş olsalar, Resulullah (a.s.) onlara aynı sözleri söylerdi. Hz. Peygamber (a.s.)'in peşi sıra kavminden bazı kimseler gelir ve: "Kureys'in bu adamından uzak durun ki, sizi aldatmasın" derlerdi. Resulullah (a.s.) ise onların adamları arasında yürür, onlar parmaklarıyla Hz. Peygamber (a.s.)'i gösterirlerdi. Ta ki Allah bizi Medine'den O'na gönderdi. O'nu himayemize aldık ve söylediklerini tasdik ettik. Bizden gelen kimseler O'na iman ediyor ve kendisine Kur'an öğretiliyordu. Böylece (Medine'ye) ailesinin yanına dönüyor, onun müslüman olmasıyla birlikte diğer aile fertleri de müslüman oluyordu. Sonunda ensar'ın evleri içinde müslümanlığını ilan eden fertlerin bulunduğu evler, giderek çoğunluğa ulaşıyordu. Daha sonra hep birlikte umre yaptılar. "Daha ne zamana kadar Resulullah (a.s.)'ın Mekke dağlarında kovalanıp, yerinden yurdundan edilmesine ve korkulu günler geçirmesine seyirci kalacağız?" diyorlardı.

Sonunda (Medine'den) yemmiş kişi yola çıkarak hac mevsiminde Resulullah (a.s.)'in yanına (Mekke'ye) geldiler. Akabe Vadisi'nde buluşmak üzere sözleştik. Orada birer ikişer toplanarak, hepimiz biraraya geldik. "Ey Allah'ın Resülü!

173- Müsned, İmam Ahmed (3/322, 339);

Bezzâr, Keşfu'l-Estâr (2/307);

Haysemî, 'Mecma' ez-Zevâid'de (6/46) zikreder, hadisi İmam Ahmed ve Bezzâr'ın rivayet ettiğini, İmam Ahmed'in rivayetinin isnadındaki ricâlin, sahîh olduğunu beyan eder.

مِمَّا يَسْمُونَ هَذَا الْحَيَّ مِنَ الْأَنْصَارِ الْخَزْرَجِ أَوْسَهَا وَخَزْرَجَهَا - إِنَّ مُحَمَّدًا مِنَّا حَيْثُ قَدْ عَلِمْتُمْ وَقَدْ مَتَّعْتَهُ مِنْ قَوْمِنَا مِمَّنْ هُوَ عَلَى مِثْلِ رَأْيِنَا فِيهِ وَهُوَ فِي عِزٍّ مِنْ قَوْمِهِ وَمَتَّعَهُ فِي بَلَدِهِ. قَالَ: فَقُلْنَا قَدْ سَمِعْنَا مَا قُلْتَ فَكَلَّمْتُ يَارَسُولَ اللَّهِ فَخَذَّ لِنَفْسِكَ وَلِرَبِّكَ مَا أَخْبَيْتَ فَكَلَّمْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَلَا وَدَعَا إِلَى اللَّهِ عِزًّا وَجَلَّ وَرَغَبَ فِي الْإِسْلَامِ. قَالَ: «أَبَايِعُكُمْ عَلَى أَنْ تَمْتَنُونِي مِمَّا تَمْتَنُونَ مِنْهُ نِسَاءَكُمْ وَأَبْنَاءَكُمْ»، قَالَ: فَأَخَذَ الْبَرَاءُ ابْنُ مَرْوَرٍ يَدِي، ثُمَّ قَالَ: نَعَمْ، وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَتَمْنَعَنَّكَ مِمَّا نَمْنَعُ مِنْهُ أَزْرَانَا فَبَايَعْنَا يَارَسُولَ اللَّهِ فَتَخَنَ وَاللَّهِ أَهْلَ الْغُرُوبِ وَأَهْلَ الْحَلَقَةِ وَرِثَانَا كَابِرًا عَنْ كَابِرٍ، قَالَ: فَاعْتَرَضَ الْقَوْلَ وَالْبَرَاءُ يُكَلِّمُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَبُو الْهَيْثَمِ بْنُ التَّيْهَانِ خَلِيفُ بَنِي عَبْدِ الْأَشْهَلِ فَقَالَ: يَارَسُولَ اللَّهِ! إِنْ بَيَّتْنَا وَبَيْنَ الرَّجَالِ جِهَالًا وَإِنَّا فَاطِمُوها يَعْنِي الْيَهُودَ فَهَلْ عَسَيْتَ إِنْ تَخَنَ فَعَلْنَا ذَلِكَ ثُمَّ أَظْهَرَكَ اللَّهُ أَنْ تَرْجِعَ إِلَى قَوْمِكَ وَتَدْعَنَا، قَالَ فَتَبَسَّمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: «بَلِ الدَّمُ الدَّمُ وَالْهَنْتُمُ الْهَنْتُمْ، أَنَا مِنْكُمْ وَأَنْتُمْ مِنِّي، أَحَارِبُ مَنْ حَارَبْتُمْ وَأَسَالِمُ مَنْ سَالَمْتُمْ»، وَقَدْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَخْرِجُوا إِلَيَّ مِنْكُمْ اثْنِي عَشَرَ نَقِيًّا يَكُونُونَ عَلَى قَوْمِهِمْ، فَأَخْرِجُوا مِنْهُمْ اثْنِي عَشَرَ نَقِيًّا مِنْهُمْ يَسْعَ مِنْ الْخَزْرَجِ وَثَلَاثَةٌ مِنَ الْأَوْسِ».

174- İmam Ahmed ve Taberani, Akabe Biat'nda bulunan ve Resulullah (a.s.)'a biat eden Kaab bin Malik (r.a.)'in şöyle dediğini rivayet etmişlerdir:

"Kavmimizin müşrik olan hacıları ile beraber yola çıkmıştık. Bizler namazımızı kılıp, duamızı yapmıştık. Yanımızda kavmimizin ileri gelenlerinden el-Berâ bin Ma'rûr vardı. Medine'den çıkıp yola koyulduğumuzda el-Berâ bize şöyle dedi: "Beni dinleyin! Vallahi bir görüşüm var. Bilmiyorum bu görüşüme katılır mısınız, yoksa kabul etmez misiniz?" "Nedir o" dedik. "Bu evi (Kâbe'yi) arkama alıp (Şam'a) doğru namaz kılmayı uygun bulmuyorum." Biz de: "Allah'a andolsun ki Peygamberimiz (a.s.)'in Şam cihetinden başka bir cihete doğru namaz kıldığını duymadık. O'na muhalefet etmek istemeyiz." dedik. "Ben

174- İmam Ahmed, Müsned (3/361) Haysemi, Mecmaü'z Zevaid'de şöyle demiştir (6/35): "Bunun bir benzerini Ahmed ve Taberani rivayet etmiştir. Ahmed'in rivayetinde rivayetler İbn İshak'ın dışındakiler sahihtir.

Kabe'ye doğru namaz kılacağım" dedi. "Biz Kâbe'ye doğru namaz kılmayacağız" dedik. Namaz vakti girdiğinde biz Şam'a doğru namaz kıldık. O ise Kabe'ye doğru namaz kıldı. Böylece Mekke'ye geldik. Bu yaptığını kınamıştık, ancak o aynı şekilde yapmaya devam etti. Mekke'ye vardığımızda şöyle dedi: "Ey kardeşimin oğlu! Resulullah (a.s.)'a gidip, benim yolculuk esnasında yaptığım işi sor. Doğrusu sizin, yaptığınızdan farklı bir yol izlemeniz, beni şüpheye düşürdü." Bunun üzerine Resulullah (a.s.)'a bu konuyu sormak için yola çıktık. O'nu daha önceden görmediğimiz için tanımıyorduk. Mekke ehlinde bir adamla karşılaştık. Ona Resulullah (a.s.)'ın nerede olduğunu sorduk. "O'nu tanıyor musunuz?" dedi. "Hayır" dedik. "Amcası Abdulmuttalib oğlu Abbas'ı tanıyor musunuz?" dedi. "Evet" dedik.

Abbas'ı tanıyorduk. Tacir olarak, Medine'ye gelir giderdi. Adam dedi ki: "Mescide girin. Abbas'ın yanında oturan adam O'dur." Mescide girdik. Abbas ve Resulullah (a.s.) yanyana oturuyorlardı. Selam verip yanına oturduk. Hz. Peygamber (a.s.) Abbas'a: "Ey Eba'l-Fadl bu iki adamı tanıyor musun?" diye sordu. Abbas: "Evet. Bu el-Berra bin Ma'rûr. Kavminin efendisidir. Bu ise Ka'b bin Mâlik" dedi" Ravi der ki: "Resulullah (a.s.)'ın "Şair mi?" sözünü unutamam. Abbas: "Evet" dedi. el-Berra bin Ma'râr ise şöyle dedi: "Ey Allah'ın peygamberi! Allah beni İslam'la doğru yola erdirdi ve ben bu yolculuğa çıktım. Ancak bu evi (Kâbe'yi) arkama almak istemedim ve ona doğru namaz kıldım. Arkadaşlarım ise bu yaptığuma karşı çıktılar. Bu yüzden (yaptığumun doğru olup olmadığına dair) şüpheye düştüm. Ey Allah'ın Resulu, bunun hakkındaki düşüncen nedir?" Resulullah (a.s.) şöyle buyurdu: "Biraz sabretseydin kible üzere olacaktın." Resulullah (a.s.)'ın bu sözü üzerine el-Berra 'Resulullah (a.s.)'ın yoneldiği kibleye dönerek, bizimle beraber Şam'a doğru namaz kıldı. Ailesi her ne kadar onun ölünceye kadar Kabe'ye doğru namaz kıldığını sanıyorsa da bu yanlıştır. Zira biz onun durumunu onlardan daha iyi bilmekteyiz." Ravi anlatıyor "Hac yapmak üzere yola çıktık. Teşrik günlerinin ortasında Resulullah (a.s.) ile Akabe'de buluşmak üzere sözleşti. Haccı tamamlamıştık. O gece, Resulullah (a.s.) ile buluşmak üzere anlaştığımız geceydi. Yanımızda Abdullah bin Amr bin Harâm ve kavmimizin önde gelenlerinden Ebu Câbir bulunuyordu. Sonunda konuşmaya karar verip ona şöyle dedik: "Ey Ebu Câbir! Doğrusu sen kavmimizin önde gelen şahsiyetlerinden ve eşrafındansın. Yarın senin ateşin odunu olmanı (yapacağımız işte ön ayak olmanı) isterdik." Ravi diyor ki: Sonra onu İslam'a davet ettim ve Resulullah (a.s.) ile buluşacağımız zamanı haber verdim. Davetim üzerine İslam'ı kabul etti ve bizimle birlikte Akabe Biat'na katıldı. Biat sırasında kavmimizin önderliğini yaptı. O gece, kavmimizle beraber, bineklerimiz üzerinde uyuduk. Gecenin üçte biri olunca, bineklerimizi bırakıp, Resulullah (a.s.) ile buluşmak üzere yola çıktık. Güvercin gibi gizlice süzüldük. Nihayet Akabe yanındaki vadide toplandık. Yetmiş erkektik. İçimizden iki kişinin hanımı da bizle beraber bulunuyordu. Lakabı Ummu Umâre olan Nesîbe

bint Kaab, Benî Mâzin bin en-Neccâr kabilesindendi. Esmâ bint Amr bin Adıyy bin Sâbit ise Beni Seleme kabilesinden olup, lakabı Ümmü Menî' idi.

Vadide toplanıp Resulullah (a.s.)'ı beklemeye başladık. Sonunda Resulullah (a.s.) geldi. Beraberinde amcası Abbas bin Abdulmuttalib bulunuyordu. Abbas, o sırada kavminin dinindendi. Ancak kardeşinin oğlunun davasında hazır bulunmayı ve O'na destek olmayı arzu ediyordu. Oturduğumuzda, ilk konuşan Abbas bin Abdulmuttalib oldu. Şöyle diyordu: "Ey Hazrec Ehli! (Araplar ensarın yaşadığı bu mülkaya ister Evs olsun, isterse Hazrec olsun, Hazrec adını veriyorlardı.) Bildiğiniz gibi Muhammed bizim kabilemizdendir.

Onun hakkında bizim gibi düşünenler olarak, O'nu kavminden koruduk. O kavmi içerisinde saygın ve onurlu biridir. Yaşadığı beldede kuvvet sahibidir. Ravi anlatıyor: "Söylediklerini işittik", dedim. "Sonra, ey Allah'ın Resulu, şimdi sen konuş. Kendin ve Rabbin için dilediğini iste bizden." dedik. Bunun üzerine Resulullah (a.s.) konuşmaya başladı. Kur'an okudu. Allah (c.c.)'a (itaata) çağırdı. İslam'a teşvik etti. Şöyle buyuruyordu: "Hanımlarınızı ve oğullarınızı koruduğunuz gibi beni korumanız üzere sizinle białeşiyorum."

Ravi anlatıyor: "Daha sonra el-Berâ bin Ma'rûr, Hz. Peygamber (a.s.)'in elini tuttu ve şöyle dedi: "Evet, seni hak ile gönderene andolsun ki, ailelerimizi koruduğumuz gibi seni de koruyacağız. Ey Allah'ın Resulu, bizle białeş. Allah'a andolsun ki biz savaş ve silah ehliyiz. Bunu babalarımız ve dedelerimizden miras olarak aldık." el-Berâ, Resulullah (a.s.) ile konuşurken Abdüleşheloğulları'nın mültefikli olan Ebu'l-Heysem bin et-Teyyihan söze karışarak şöyle dedi: "O adamlarla aramızda bağlar var. (anlaşmaları kastediyor) Şimdi biz o bağları keseceğiz. Bunu yaparsak, sonra da Allah seni muvaffak ederse bizi bırakıp da kavmine dönmezsin değil mi?" Bu söz üzerine Resulullah (a.s.) gülümsedi ve şöyle buyurdu: "Kan başkadır, savaş başka. Ben sizdenim. Siz bendensiniz. Savaşlarınızla savaşır, sulhetüklerinizle sulhederim." Daha sonra Resulullah (a.s.) şöyle buyurdu: "İçinizden bana kavimlerini temsil edecek oniki kişi çıkarın." Bu buyruk üzerine dokuzu Hazrec, üçü Evs'den olmak üzere oniki temsilci seçildi."

Ma'bed bin Kaab'ın kardeşinden, onun da babası Kaab bin Malik'den rivayet ettiğine göre, "Resulullah (a.s.)'ın elini ilk sıkan el-Berâ bin Mu'rûr oldu. Daha sonra orada bulunan kimseler onu izlediler. Resulullah (a.s.)'a biał ettiğimizde, şeytan Akabe'nin başından, şimdiye kadar duyduğum en yüksek sesle bağırdı: "Ey el-Cebâcib ehli (el-Cebâcib menziller anlamındadır) yanında dinlerinden dönüp, sizinle harbetmeye karar vermiş kimseler bulunan şu zemmedilmiş adam ile sizin ne ilginiz var?"

İbn İshâk der ki: "Ey Muhammed ne diyor bu?" dediler. Bunun üzerine Resulullah (a.s.) şöyle buyurdu: "Bu Ezebbu'l-Akabe'dir.(x) Bu Ezib'in oğludur.

Dinle Ey Allah'ın düşmanı, Allah'a andolsun ki senin hakkından geleceğim." Daha sonra Resulullah (a.s.) "Süraile bineklerinize gidin" dedi. Abbas bin Ubâde bin Nadle: "Seni hak ile gönderene yemin olsun ki, eğer istersen yarın Mina ehli'nin üzerine kılıçlarımızla yürürüz." dedi. Resulullah (a.s.) ise: "Bunu yapmakla emrolunmadım" buyurdu."

Ravi anlatıyor: "Böylece yerimize dönüp, sabaha kadar uyuduk. Sabah olunca bir gurup Kureysli konakladığımız yere kadar gelip şöyle dediler: "Ey Hazrecîler! Bize ulaşan haberlere göre, bu dostumuza (Hz. Peygamberi kastediyorlar) gelmişsiniz.. Onu aramızdan çıkarıp, hızla savaşmak üzere biat ediyormuşsunuz. Allah'a andolsun ki, araplar içerisinde, bizimle arasında harp çıkmasını istemediğimiz bir kavim varsa o da sizsiniz. Kavmimizin orada bulunan müşrikleri, şaşkınlıkla ırkildiler. Böyle birşeyden haberdar olmadıklarına dair Allah adına yemin ettiler. Kureysliler de onlara inandılar. Böylece toplantının bizim tarafımızdan yapıldığını bilmediler. Bu sırada bazımız bazımıza bakıyorduk. Gelenler ayağa kalktı. İçlerinde el-Hars bin Hişam bin el-Mugîre de bulunmaktaydı. Ayağında iki yeni çarık vardı." Ravi diyor ki: "Orada bulunanların beni tasdikleyeceği mahiyette bir söz söyledim: "Ey Eba Câbir, sen kavmimizin önde gelen şahsiyetlerinden biri olduğun halde, bu Kureysli gencin giydiği çarıklar gibi bir çarığa sahip olamazsın." Bu sözümü işiten el-Hars çarıklarını çıkarıp bana attı ve şöyle dedi: "Vallahi onları sen giyeceksin" Bunun üzerine Ebu Câbir: "Vallahi genci kızdırdın. Ona çarıklarını iade et." dedi." Ravi diyor ki: "Vallahi onları iade etmeyeceğim" dedim. "Eğer haber doğru çıkarsa yemin olsun ki onu senden çıkarıp alacağım" dedi. Bu hadis, İbn Malik'in, kendinin de hazır bulunduğu Akabe hakkındaki hadisidir.

Taberani'deki (1) hadis ise şöyledir: "Resulullah (a.s.)'ı aramaya çıkmıştık. Dere yatağında bir adamla karşılaştık. O'na: "Bize, Muhammed bin Abdullah bin Abdulmutalib'in yerini gösterebilir misin?" dedik. "Gördüğünüzde O'nu tanıyabilir misiniz?" diye sordu." Ravi yine bu hadiste dedi ki: "Resulullah (a.s.) konuştu, Kur'an okudu ve İslam'a teşvik etti. O'na iman edip, tasdik ederek icabet etti." Ravi yine bu hadiste dedi ki: "Bunun üzerine Resulullah (a.s.) şöyle buyurdu: "İçinizden oniki temsilci seçin." Onlar bu söz üzerine temsilcileri seçtiler. Neccaroğulları'nın temsilcisi Es'ad bin Zurâre idi. Selemeoğulları'nın temsilcisi ise el-Berâ bin Ma'rûr ve Abdullah bin Amr bin Harâm idi. Sâde-oğulları'nın temsilcisi Sa'd bin Ubâde ve el-Munzir bin Amr idi. Zureyk-oğulları'nın temsilcisi Râfi bin Malik bin el-Aclân idi. el-Hâris bin Hazrec-

x) Ezebbu'l- Akabe: el-Ezeb, kısa boylu, şişman, zeki ve kötü anlamındadır. Burada şeytan kastedilmektedir.

1) Taberani, (19/88)

oğulları'nın temsilcisi Ubâde bin es-Sâmit idi. Abdüleşhaloğulları'nın temsilcisi Useyd bin Hudayr ve Ebu'l-Heysem bin et-Teyyihân idi. Amr bin Avfoğulları'nın temsilcisi ise Sa'd bin Hayseme idi."

۱۷۵— رَوَى أَحْمَدُ عَنِ الشَّعْبِيِّ قَالَ: انْطَلَقَ النَّبِيُّ ﷺ وَمَعَهُ النَّبَاسُ عُمُهُ إِلَى السَّعِيمِ مِنَ الْأَنْصَارِ عِنْدَ الْعَقَبَةِ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَقَالَ لِيَتَكَلَّمُ مُتَكَلِّمُكُمْ وَلَا يُطِيلُ الْخُطْبَةَ فَإِنَّ عَلَيْكُمْ مِنَ الْمُسْرِكِينَ عَيْنًا وَإِنْ يَعْلَمُوا بِكُمْ يَنْصَحُواكُمْ، فَقَالَ قَائِلُهُمْ وَهُوَ أَبُو أُمَامَةَ: سَلْ يَا مُحَمَّدُ لِرَبِّكَ مَا شِئْتَ ثُمَّ سَلْ لِنَفْسِكَ وَلَا ضَحَايِكَ مَا شِئْتَ، ثُمَّ أَخْبَرْنَا مَا لَنَا مِنَ الْفَوَابِ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَعَلَيْكُمْ إِذَا فَعَلْنَا ذَلِكَ فَقَالَ: «أَسْأَلُكُمْ لِرَبِّي عَزَّ وَجَلَّ أَنْ تَعْبُدُوهُ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَأَسْأَلُكُمْ لِنَفْسِي وَلَا ضَحَايِي أَنْ تُؤْوُوا وَتَنْصُرُونَا وَتَمْتَنُونَا مِمَّا نَمْتَعُ مِنْهُ أَنْفُسَكُمْ» قَالُوا: فَمَا لَنَا إِذَا فَعَلْنَا ذَلِكَ؟ قَالَ: «لَكُمْ الْجَنَّةُ» قَالُوا: فَلَكَ ذَلِكَ.

175- İmam Ahmed, eş-Şa'bî (r.a.)'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Hz. Peygamber (a.s.) amcası Abbas ile beraber, Akabe'nin yanında bir ağacın altında (bekleyen) ensardan yetmiş kişiye doğru hareket etti. (Yanlarına vardığında) şöyle buyurdu: "Sözcünüz konuşsun, fakat konuşmasını uzun tutmasın. Zira müşriklerin casuslarının gözleri sizin üzerinizdedir. Şayet sizin bu durumunuzu öğrenecek olurlarsa, herkese yayarlar." Sözcülleri olan Ebu Umâme şöyle dedi: "Ey Muhammed! Rabbin için bizden ne istediğini söyle. Sonra kendin ve ashabın için bizi bekleyen sevabı haber ver." Bunun üzerine Hz. Peygamber (a.s.) şöyle buyurdu: "Rabbim için sizden, yalnız O'na ibadet etmenizi ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamanızı istiyorum. Kendim ve ashabım için, sizden bizi barındırmanızı, destek olmanızı ve kendinizi koruduğunuz gibi bizi de korumanızı istiyorum." "Bunu yaptığınızda bizim için ne vardır?" dediler. Hz. Peygamber (a.s.): "Cennet" buyurdu. "O halde senin istediklerini yerine getireceğiz" dediler."

۱۷۶— رَوَى أَبُو يَعْلَى عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: أَنَّهُ خَطَبَ مُقَدِّمَ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: إِنَّا نَمْتَعُكَ بِمَا نَمْتَعُ مِنْهُ أَنْفُسَنَا وَأَوْلَادَنَا، فَمَا لَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «لَكُمْ الْجَنَّةُ» قَالُوا: رَضِينَا.

175-Müsned, İmam Ahmed (4/119, 120) Hayseme 'Mecma' ez-Zevaid'de hadisi İmam Ahmed'in mürsel olarak rivayet ettiğini ve ricâlinin sahih olduğunu söylemiştir. (6/48).

176- Ebu Ya'lâ'nın, Enes bin Sabit bin Kays (r.a.)'dan rivayet ettiğine göre, Hz. Peygamber (a.s.)'in konuşmasının akabinde o konuşmuş ve şöyle demiştir:

"Kendimizi ve evlatlarımızı koruduğumuz gibi seni de koruyacağız. Bunun karşılığında bize ne verilecek?" Hz. Peygamber (a.s.): "Cennet" buyurdu. Onlar da: "Razı olduk" dediler."

۱۷۷- رَوَى أَبُو يَعْلَى وَابْنُ جَابِرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: لَمَّا لَقِيَ النَّبِيُّ ﷺ النَّبَاءَ مِنَ الْأَنْصَارِ قَالَ لَهُمْ: «تَوَوُّونِي وَتَمْنَعُونِي»، قَالُوا: فَمَا لَنَا؟ قَالَ: «لَكُمْ الْجَنَّةُ».

177- Ebu Ya'lâ ve el-Bezzâr, Câbir bin Abdullah (r.a.)'ın şöyle dediğini rivayet etmişlerdir:

"Hz. Peygamber (a.s.) ensarın temsilcileriyle yaptığı görüşmede şöyle buyurdu: "Beni barındırıp, himaye edeceksiniz." "Bunu yaptığımızda, bize ne verilecek" dediler. Hz. Peygamber (a.s.): "Cennet" buyurdu."

Bu hadiste, ensarın, temsilcilerine yöneltilen hitabın, Biat'a katılanların tamamına yapılan hitapla aynı olduğunu görüyoruz. Bu ise, genel olarak herkesten istenen şeyin, özel olarak (yetkili kimselerden) istenerek mesclenin vurgulanması gereğindedir.

۱۷۸- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ — رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا — قَالَ: شَهِدَ بِي خَالَايَ الْعَقْبَةَ، قَالَ ابْنُ عِيْنَةَ: أَجَدُهُمَا: الْبَرَاءُ بْنُ مَرْزُورٍ.

178- Buhari, Câbir Abdullah (r.a.)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Benim Akabe'de iki dayım hazır bulundu."

İbn Uyayne: "Câbir'in iki dayısından biri el-Bera bin Ma'rur'dur" demiştir.

Bir başka rivayette ise Câbir: "Ben, babam ve dayım Akabe'de hazır bulunan sahabilerdeniz" demiştir.

176- Haysemî, 'Mecma' ez-Zevaid'de zikretmiş (6/48) ve hadisi Ebu Ya'lâ'nın rivayet ettiğini ve ricalinin sahîh olduğunu belirlemiştir.

177- Haysemî, 'Mecma' ez-Zevaid'de zikrederek, hadisi Ebu Ya'lâ'nın rivayet ettiğini, Ebu Ya'lâ'nın rivayetindeki ricalin sahîh olduğunu söylemektedir. (6/48)

178- Buhari, (7/219) 63- Kitabu Menakib el-Ensar 43- Babu Vufûdu'l-Ensar ile'n-Nebi (a.s.) ve Bey'atü'l-Akabe (1) el-Bera bin Ma'rûr, Cabir (r.a.)'in annesinin akrabalarındandır. Annesinin akrabasına burada mecâzi olarak "dayı" denmektedir.

١٧٩- رَوَى الطَّبْرَانِيُّ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَيْلَةَ الْعَقَبَةِ قَالَ جَابِرٌ: وَأَخْرَجَنِي خَالَايَ وَأَنَا لَا أَسْتَطِيعُ أَنْ أُرْمِيَ بِحَجَرٍ.

179- Taberani, Câbir bin Abdullah (r.a.)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Akabe gecesi Resulullah (a.s.) ile birlikteydik. Câbir dedi ki: "Beni iki dayım oraya götürmüştü. Henüz bir taşı dahi fırlatamayacak yaşıyordum."

Bir Açıklama

Bu hadiste çocukların İslami faaliyetlere iştirak ettirilmelerinin caiz oluşuna dair bir işaret bulunmaktadır. Bu faaliyet hadiste geçen olayda olduğu gibi gizli bile olsa. Ancak bu, çocuğun aldığı terbiyeye, akrabalarının tedbir ve korumasına bağlıdır.

١٨٠- رَوَى الطَّبْرَانِيُّ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَمَلَنِي خَالِي جَدُّ بْنُ قَيْسٍ فِي السَّبْعِينَ رَاكِبًا الَّذِينَ وَقَفُوا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْ قَبْلِ الْأَنْصَارِ لَيْلَةَ الْعَقَبَةِ، فَخَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَمَعَهُ عُمَةُ النَّبَاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ قَالَا: «يَا عَمُّ خُذْ عَلَيَّ أَخَوَالِكَ» فَقَالَ لَهُ السَّبْعُونَ يَا مُحَمَّدُ سَلْ لِرَبِّكَ وَلِنَفْسِكَ مَا شِئْتَ فَقَالَ: «أَمَّا الَّذِي أَسْأَلُكُمْ لِرَبِّي فَتَعْبُدُوهُ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَأَمَّا الَّذِي أَسْأَلُكُمْ لِنَفْسِي مِنْهُ فَمَنْعُونِي مِمَّا تَمْنَعُونَ مِنْهُ أَنْفُسَكُمْ» قَالُوا: فَمَا لَنَا إِذَا قَعَلْنَا ذَلِكَ؟ قَالَ: «وَالْجَنَّةُ».

180- Taberani, Câbir bin Abdullah (r.a.)'dan rivayet etmiştir:

"Dayım Cid bin Kays, bineklerine binip, Akabe gecesi, Resulullah (a.s.) ile buluşmaya giden ensardan yetmiş kişi arasında beni de yanında götürdü. Nihayet Resulullah (a.s.) yanında Abbas bin Abdulmuttalib olduğu halde yanıma geldi ve şöyle dedi: "Ey amca, dayılarını üzerine al" (Onlara söz ver) Daha sonra yetmiş kişi Hz. Peygamber (a.s.)'e şöyle dedi: "Ey Muhammed, Rabbin ve kendin için istekte bulun" Resulullah (a.s.): "Rabbim için istediğim yalnız O'na ibadet etmeniz ve hiç bir şeyi O'na ortak koşmamanızdır. Kendim için olan isteğime gelince; sizden kendi nefislerinizi koruduğunuz şekilde, beni de koruma-

179- Haysemi, 'Mecma' ez-Zevaid'de hadisi et-Taberani'nin rivayet ettiğini ve ricalinin sahih olduğunu söylemektedir. (6/49)

180- Haysemi, 'Mecma' ez-Zevaid'de hadisi et-Taberani'nin rivayet ettiğini ve ricalinin sika olduğunu söylemektedir. (6/49)

nızı istiyorum." "Bunu yaptığımız takdirde bize ne verilecek" dediler. Resulullah (a.s.): "Cennet" buyurdu."

١٨١- رَوَى الطَّبْرَانِيُّ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ فِي تَسْبِيَةِ مَنْ حَصَرَ الْعَقَبَةَ مِنَ الْأَنْصَارِ ثُمَّ مِنْ بَنِي النَّجَّارِ، أَوْسُ بْنُ ثَابِتٍ وَأَوْسُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ أَصْرَمَ وَأَبُو أَمَامَةَ أَسْعَدُ بْنُ زُرَّارَةَ، وَمِنْ الْأَنْصَارِ ثُمَّ مِنْ بَنِي سَلَمَةَ الْبَرَاءُ بْنُ مَعْرُورٍ وَهُوَ أَوَّلُ مَنْ أَوْصَى بِثَلَاثِ مَالِهِ وَاسْتَقْبَلَ الْكُتُبَةَ وَهُوَ بِلَادِهِ وَكَانَ نَقِيبًا، وَمِنْ الْأَنْصَارِ ثُمَّ مِنْ بَنِي الْحَارِثِ بْنِ الْخَزْرَجِ بَشِيرُ بْنُ سَعْدِ بْنِ النَّعْمَانِ، وَمِنْ الْأَنْصَارِ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو وَجَبَّارُ بْنُ صَخْرٍ، وَمِنْ الْأَنْصَارِ ثُمَّ مِنْ بَنِي زُرَيْقٍ الْحَارِثُ بْنُ قَيْسِ بْنِ مَالِكٍ وَقَدْ شَهِدَ بَذْرًا وَذَكَوَانَ بْنَ عَبْدِ الْقَيْسِ بْنِ خَلْدَةَ، وَرَافِعُ بْنُ مَالِكٍ وَقَدْ شَهِدَ بَذْرًا، وَمِنْ الْأَنْصَارِ ثُمَّ مِنْ بَنِي الْجَبَلِيِّ رِفَاعَةُ بْنُ عَمْرٍو، وَمِنْ الْأَنْصَارِ ثُمَّ مِنْ بَنِي سَاعِدَةَ بْنِ كَعْبٍ سَعْدُ بْنُ عَبَّادَةَ وَهُوَ نَقِيبٌ، وَمِنْ الْأَنْصَارِ ثُمَّ مِنْ بَنِي عَمْرٍو بْنِ عَوْفٍ سَعْدُ بْنُ حَافِمَةَ وَهُوَ نَقِيبٌ، وَمِنْ الْأَنْصَارِ ثُمَّ مِنْ بَنِي عَبْدِ الْأَشْهَلِ سَلَمَةُ بْنُ سَلَامَةَ بْنِ وَقْشٍ، وَمِنْ الْأَنْصَارِ ثُمَّ مِنْ بَنِي حَارِثَةَ بْنِ الْحَرِثِ ظَهِيرُ بْنُ رَافِعٍ، وَمِنْ الْأَنْصَارِ ثُمَّ مِنْ بَنِي حَارِثَةَ أَبُو بُرْدَةَ بْنُ يَارٍ ..

181- Taberani, İbn Şihâb (r.a.)'dan rivayetle, Akabe Biau'na ensardan katılmış olanların isimlerini şöyle sıralamaktadır:

"Neccaroğullarından: Eys bin Sâbit, Eys bin Yezîd bin Asram ve Ebu Umame Es'ad bin Zurâre; yine ensarın Selemeoğulları'ndan el-Bera bin Ma'rûr vardı. el-Bera malının üçte birini vasiyet eden ve yaşadığı beldede Kabe'ye doğru ilk namaz kılan kişiydi. el-Berâ kavminin temsilcisi idi. Yine ensar'dan, el-Haris bin el-Hazrecioğulları'ndan Beşîr bin Sa'd bin en-Nu'mân vardı. Yine ensar'dan Câbir bin Abdullah bin Amr ve Cebbar bin Sahr bulunuyordu. Yine ensardan Zureykoğulları'ndan el-Hâris bin Kays bin Mâlik ve Zekvân bin Abdilkays bin Hulde ve Râfi bin Mâlik bulunuyordu. el-Hâris ve Râfi, Bedir Savaşı'na katılanlar arasındaydı. Yine ensar'dan el-Cebelloğulları'ndan Rifaa bin Amr vardı. Yine ensar'dan Sâide bin Kalboğulları'ndan Sa'd bin Ubâde bulunu-

181- Haysemî, 'Mecma' ez-Zevaid'de hadîsin tamamını Taberani'nin rivayet ettiğini ve ricâlinin sika olduğunu söylemiştir. (6/50)

yordu ve (kavminin) temsilcisiydi. Yine ensar'dan Amr bin Avfoğulları'ndan Sa'd bin Heyseme vardı ve temsilciydi. Yine ensardan Abdüleşheloğulları'ndan Seleme bin Selâme bin Vaks vardı. Yine ensardan Hârise bin el-Hars-oğulları'ndan Zuhayr bin Râfi vardı. Yine ensardan Hâriseoğulları'ndan Ebu Bürde bin Neyyâr vardı."

۱۸۲- رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ سَلَامَةَ بْنِ وَفَّارٍ قَالَ: كَانَ لَنَا جَارٌ مِنْ يَهُودَ فِي بَنِي عَبْدِ الْأَشْهَلِ قَالَ: فَخَرَجَ عَلَيْنَا يَوْمًا مِنْ بَيْتِهِ حَتَّى وَقَفَ عَلَى بَنِي عَبْدِ الْأَشْهَلِ قَالَ سَلَمَةُ وَأَنَا يَوْمَئِذٍ حَدَّثَ عَلَيَّ بُرْدَةَ لِي، مُضْطَجِعٌ فِيهَا بِفَنَاءِ أَهْلِي، فَذَكَرَ الْقِيَامَةَ وَالْبَيْتَ وَالْحِسَابَ وَالْمِيزَانَ وَالْجَنَّةَ وَالنَّارَ قَالَ: فَقَالَ ذَلِكَ فِي أَهْلِ يَثْرِبَ، وَالْقَوْمُ أَصْحَابُ أُوْتَانٍ لَا يَرَوْنَ بَعَثًا كَانَتْ أَعِنَّا عِنْدَ الْمَوْتِ، فَقَالُوا لَهُ: وَيَحْكُ أَتَرَى هَذَا كَانَتْ يَأْفَلَانُ أَنَّ النَّاسَ يَبْعَثُونَ بَعْدَ مَوْتِهِمْ إِلَى جَنَّةٍ وَنَارٍ وَيُجْزَوْنَ فِيهَا بِأَعْمَالِهِمْ؟ قَالَ: نَعَمْ وَالَّذِي يَخْلِفُ بِهِ، قَالُوا يَأْفَلَانُ وَيَحْكُ وَمَا آيَةُ ذَلِكَ؟ قَالَ نَبِيُّ مَبْعُوثٌ مِنْ نَحْوِ هَذِهِ الْبِلَادِ، وَأَشَارَ بِإِيدِهِ إِلَى مَكَّةَ. قَالُوا: وَمَتَى نَرَاهُ؟ قَالَ: فَظَنَرُ إِلَى وَأَنَا أَصْغَرُهُمْ سِنًا فَقَالَ: إِنْ يَسْتَفِدُّ هَذَا الْعُلَامَ عُمْرُهُ يَذْرُكُهُ، قَالَ سَلَمَةُ: فَوَاللَّهِ مَا ذَهَبَ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ حَتَّى بَعَثَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ حَيٌّ نَبِيٌّ أَظْهَرَنَا، فَأَمَّا بِهِ وَكَفَرَ بِنَبَاٍ وَحَسَدًا، فَقُلْنَا لَهُ وَيَحْكُ يَأْفَلَانُ أَلَسْتَ الَّذِي قُلْتَ لَنَا فِيهِ مَا قُلْتَ؟ قَالَ: بَلَى وَلَكِنَّهُ كَيْسَ بِهِ.

182- el-Hâkim, Seleme bin Selâme bin Vaks (r.a.)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Abdüleşheloğulları arasında bizim bir yahudi komşumuz vardı. Abdüleşheloğulları'nın (evinin) önüne geldi." Seleme der ki: "O sıralar ben çocuktum. Üzerimde abam vardı. Ona sarılmış bir vaziyette, ailemin avlusunda bulunuyordum. (Yahudi komşumuz) kayamet, diriliş, hesap, mizan, cennet ve cehennemden söz etti. Bütün bunları, ölümden sonra dirilişe inanmayan, putperest Yesrib (Medine) halkı içerisinde anlatıyordu. Ona şöyle dediler: "Ey filan! Ne diyorsun? Böyle şey olur mu? İnsanlar ölümlerinden sonra, dirilip cennete ve cehenneme mi götürülecekler? Orada yapıkları amellerin karşılığını mı görecekler?" (Yahudi) "Evet" dedi ve buna yemin edeceğini söyledi. (Medineliler) dediler ki:

182- Hakim, hadisin Müslim'in şartına göre sahih olduğunu, ancak tahrir etmediğini, buna mukabil Zehebi'nin muvafakat ettiğini söylemiştir. (3/417)

"Ey filan bu söylediklerinin işareti nedir, konuş bakalım?" (Yahudi) eliyle Mekke'yi işaret ederek: "Bu taraftaki topraklardan bir peygamber gönderilecek" dedi. (Medineliler): "O'nu ne zaman göreceğiz?" dediler. (Yahudi) bana baktı. Orada bulunanlar içinde yaşça en küçük bendim. Şöyle dedi: "Hele bu çocuk ömrünü geçirsin O (Peygamber) ona yetiyecek." Söyleme diyor ki: "Allah'a andolsun ki geceler ve gündüzler geçti ve nihayet Allah (c.c.), Resulullah (a.s.)'ı gönderdi. İşte aramızda bulunuyordu ve hayattaydı. Biz O'na inandık. Oysa o (Yahudi) hasedinden ve zalimliğinden inkar etti. Ona şöyle dedi: "Ey filan sen değil miydin bize o sözleri söyleyen?" (Yahudi): "Evet, ancak benim kastettiğim peygamber O değildi" dedi."

MEDİNE-İ MÜNEVVERE'YE HİCRET

GİRİŞ

1- Hicret, Mekke döneminin son imtihanı, ilk İslam neslinin nefislerini yenip arınmadaki son merhalesiydi. Resulullah (a.s.)'ın ashabı olan bu ilk nesil önce tevhid inancı ve ibadete yükümlü kılınmışlar ve kendilerinden istenileni yerine getirmişlerdir.

İnançlarından ötürü türlü eziyetlere maruz kaldıklarında, kendilerinden sabretmeleri, karşılık vermemeleri ve Allah'ın emrine teslim olmaları istenmiş, bunu da yerine getirmişlerdir. Vatan sevgisi nefiste var olan bir duygu olduğu halde onlar hicret etmekle emrolunduklarında, yaşadıkları toprakları terkedip göç etmişlerdir.

Sonra ensarla beraber kendi halklarına ve kabilelerine karşı savaşmışlardır. Bütün bunların sonunda, nefis, arzu ve isyandan kendini soyutlamış bir nesil ortaya çıkmıştır ki, böyle bir neslin tarihte başka bir eşi yoktur.

2- İslami davet açısından değerlendirildiğinde hicret, en büyük davet ve hareket olayıdır. Zira hicretle beraber İslam davleti kurulmuş.. İslam davetini taşıyan temeller atılarak, bu temeller üzerinde İslam bütün dünyaya sunulmuştur.

İşte bu yüzden müslümanlar takvimlerini hicretle başlatırlar.

3- Müslümanlar, özellikle yaşadığımız yüzyılda, hicret hakkında yazılar yazmaya ve ondan dersler çıkarmaya yönelmişlerdir.

Bunu yaparken mutedil davrananlar bulunduğu gibi yorumlarında aşırıya kaçanlar da olmuştur. Bu yazarlardan bazıları, hicretten bazı genellemeler çıkartmıştır. Oysa bu genellemelerin bir kısmı yanlıştır ve bunların tashih edilmesi gerekir. Yine bu yazarlardan bazıları hicret düşüncesini belli bir yöne kanaliz ederek, İslami Hareketi belirli kalıplar içine sokacak teoriler üretmişlerdir.

Bütün bunların izah edilmesi gerekmektedir. Bu açıklamalar peyder pey yapılacaktır. Bu girişte üç pasaj nakletmek istiyoruz. Yaptığımız bu iktibasların hicret hakkında size geniş ufuklar açacağını umuyoruz.

Üstad Muhammed Gazzâli diyor ki:

"Hicret bir memurun merkezi bir şehirden, uzak bir beldeye gimesi ya da rızık peşinde koşan bir insanın çorak araziye bırakıp verimli topraklara göç etmesi değildir.

Hicret, belli bir yerde güvenlik ve istikrar içinde yaşayan ve oraya kök salmış bir insanın, çıkarlarını hiçe sayarak, mallarını feda edip, canını kurtarmaya, nefsinin zorlamaya yönelişidir. O yaşadığı toprakları terkederken meçhul bir geleceğe doğru yol aldığını, yolun başında veya sonunda helak olabileceğini çok iyi bilmektedir. Gideceği yerde kendisini acaba hangi sıkıntı ve üzüntüler beklemektedir?

Şayet hicret olayı, kişisel bir serüven olsaydı muhacirlere nereye yöneleceğini bilmeyen maceracılar gözüyle bakılabilirdi. Oysa muhacirler, eşlerini ve çocuklarını da yanlarına alarak yaşadıkları ülkeyi bir uçtan bir uca katetmekte, üstelik bu yükümlülüğü gönül rahatlığı ve isteyerek yerine getirmektedirler.

Doğrusu bu, dağlar kadar ağır bir yükü taşıdığı halde ezilmeyen bir imanın neticesidir. Kime iman. Elbette, göklerin ve yerin sahibi, dünyada ve ahirette hamd kendisine mahsus olan Allah'a iman... O Hakim'dir, Habîr'dir.

Bu güçlülere ancak müminler tahammül edebilirdi. Zayıf şahsiyetli ve korkak insanlar böylesi bir işi başaramazdı. Nitekim bunlar hakkında Allah Teala şöyle buyurmaktadır: "Eğer onlara "kendinizi öldürün, yahut yurtlarınızdan çıkın" diye emretmiş olsaydık, içlerinde pek azı müstesna, bunu yapmazlardı."(1)

Halbuki Mekke'de Hz. Muhammed (a.s.)'le biraraya gelen, O'ndan hiyadet nuru alıp, birbirlerine hakta ve sabrı tavsiye edenler kendilerine: "İslam'ı yüceltip geleceğini teminat altına alacağınız yere hicret edin" denildiğinde hemen yola koyulmuşlardır."

DARU'L HARB'DEN DARU'L İSLAM'A HİCRET

Dr. Ramazan el-Bûtî diyor ki:

"Hicretin dini bir yükümlülük olarak öngörülmesinden iki şer'î hüküm çıkmaktadır:

1- Dâru'l-Harb'den Dâru'l-İslam'a hicretin vacib oluşu. Kurtubi'nin, İbn

Arabî'den naklettiğine göre; Hicret Hz. Peygamber (a.s.)'in zamanında farz idi ve hicretin farz oluşu kıyamete kadar devam edecektir. Fetih'den sonra hicretin kesilmesi, Hz. Peygamber (a.s.)'in yanında bulunma zorunluluğunun kalkması anlamını taşımaktadır.

Bir müslümanın Dâru'l-İslam var olduğu halde Dâru'l Harb'de yaşaması ise isyankarlıktır."

Burada Dâru'l-Harb'le, müslümanların namaz, oruç, cemaat, ezan ve diğer zâhiri hükümler gibi İslam şiarlarını yerine getirmedikleri topraklar kastedilmektedir. Allah Teala'nın: "Kendilerine yazık edenlerin canlarını aldıkları zaman onlara: "Ne yapınız bakalım?" deyince, "Biz yeryüzünde zavallı kimseledik" diyecekler. Melekler de: Allah'ın arzı geniş değil miydi? Hicret etseydiniz ya!" cevabını verecekler. Onların varacakları yer cehennemdir. Orası ne kötü dönülecek yerdir! Çaresiz kalan, yol bulamayan zavallı erkek, kadın ve çocuklar müstesnadırlar" buyruğu buna delildir.

2- Yaşadıkları diyarlar ve ülkeler farklı da olsa imkan dahilinde, müslümanların birbirlerine destek olmasının vacibliği. İmamlar ve alimler, yeryüzünün neresinde olursa olsun, zulme uğramış, esir edilmiş ya da baskılara maruz kalmış müslüman kardeşlerini kurtarmaya güçlü yettiği halde bunu yapmayan müslümanların büyük bir günah işlemiş olacakları hususunda ittifak etmişlerdir."

Ebu Bekir bin el-Arabî şöyle demektedir: "Müslümanlardan esir düşmüş ya da baskılara maruz kalarak ezilmiş insanlara arka çıkmak gerekir. Onların yardımına bilfiil koşmak vaciptir. Gözlerimiz açılıp kapandığı, yani yaşadığımız müddetçe onlara bedenen destek vermek zorundayız. Şayet sayımız elverişliyse onları kurtarmak üzere harekete geçmemiz, ya da tek bir dirhem dahi kalmaksızın bütün malımızı onları kurtarma yolunda harcamamız gerekir."

Bir Açıklama

Burada belirtmek istediğimiz bir husus var: Daru'l-Harb'den Dâru'l-İslam'a hicret, bütün durumlarda vacip değildir. Her ne kadar Hanefi mezhebinin meşhur olan görüşüne göre Dâru'l-Bidat'dan, Dâru's-Sünne'ye hicret vacibse de, bu konu oldukça geniştir ve ayrıntılarına inmek gerekmektedir.

Şayet Dâru'l-Küfr'de olduğu halde hür ve emin bir hayat içinde Allah'a ibadet edip O'na davet yapılabiliyorsa ve müslüman, kendisi, ailesi ve zürriyeti için fitneye maruz kalma endişesi duymuyorsa ve müminlerin şer'i emri Dâru'l İslam'a hicret etmeyi talep etmemişse; bu takdirde bulunulan yerde kalmak daha hayırlıdır ve ecri daha çoktur. Dahası Şafii mezhebine göre orada kalmak menduptur. Zira müslümanların oradaki varlıkları, Dâru'l-Küfr'ün Dâru'l-İslam haline gelmesine sebep olur.

Eğer müslüman, kendisi, ailesi veya zürriyetinin fitneye düşmesinden kor-

kuyorsa bu durumda, hicrete gücü yetmesi, gidecek bir yer bulabilmesi ve orada kendisi ve ailesi için fitne korkusu olmaması halinde hicret etmesi vacip olur.

Yaşadığımız çağda hicret meselesi son derece karışıktır. Zira bir ülkeden diğerine gidebilmek kolay değildir. Fitne ihtimali ise ülkelerin çoğunda vardır. Bu yüzden, günümüzde hicret, ehil kişilerin basiretli fetvasına dayanabilir. Bu konu aceleyle getirilmeden, teanni ile yerine getirilmelidir.

İbn Hacer, Fethu'l-Bâri'de, Hz. Aişe (r.a.)'nin Sahih-i Buhari'de, hicretin nedenlerinden söz eden hadisi hakkında şöyle demektedir:

"Her mümin dinini kurtarmak için kaçıyordu..."

Hz. Aişe (r.a.) bu sözüyle, hicretin meşruiyet sebebine dikkatleri çekmektedir. Ona göre kişinin dinini fitneden emin kılması, hicretin ana nedenidir. Hüküm, onu gerekli kılan nedenlerle değerlendirilir. Buna göre nerede olursa olsun Allah'a ibadet edebilen kimse için hicret vacip değildir. Bunun sağlanamaması halinde hicret vacip olur.

Bu konuda İmam Mâverdi şöyle demiştir.

"Şayet bir müslüman, herhangi bir küfür beldesinde, dinini açıktan açığa tatbik edebiliyorsa, o halde bu müslümanın varlığıyla, orası Dârü'l-İslam olur. Bu takdirde müslümanın orada kalması, gitmesinden daha efdal olur. Zira onun varlığı nedeniyle başkaları da orada İslam'ı kabullenebilir."

el-Hattâbi ise şöyle demektedir:

"Hicret, yani Rasulullah (a.s.)'ın yanına gidiş İslam'ın başlangıcında matlub olan bir şeydi. Daha sonra Medine'ye Hz. Peygamber (a.s.)'ın yanına giderek, orada dinin hükümlerini öğrenmek ve Resulullah (a.s.) ile beraber harbe gitmek farz kılınmıştır. Allah Teala bu hususu bir çok ayetle vurgulamış, hicret edenlerle etmeyenler arasındaki veraset ilişkisinin kesilmesini emretmiştir. "İman edip de hicret etmeyenler ise, onlar hicret edinceye kadar size onların mirasınan hiç bir şey yoktur."(1)

Mekke fethedildikten sonra bütün kabilelerden insanlar guruplar halinde İslam'a girince, hicretin vacip oluşu ortadan kalkmış oldu. Böylece hicretin hükümlü "müstehap" olmuştur.

el-Bâğavî 'Şerhu's-Sünne'de der ki:

"Fetih'den sonra hicret yoktur" hadisi ile "hicret kesilmez" hadisini cema etmek mümkündür: İlk hadiste, fetihden sonra Mekke'den Medine'ye hicret yoktur, anlamı vardır. İkinci hadiste ise müslüman olup, küfür diyarında bulunan kimsenin İslam diyarına yapacağı hicret sözkonusu edilmiştir. Bu hadisleri bir

başka şekilde cemetmek de mümkündür: İlk hadiste terkedilen vatana izin olmaksızın yeniden dönmeme niyetiyle Hz. Peygamber (a.s.)'in yanına yapılan hicret kastedilmiştir. İkinci hadiste ise bedevîler ve bu vasfı taşımayan diğer kimselerin hicreti söz konusudur."

İlk hadisin izahı, ikinci ihtimaldeki açıklama ile, ikinci hadisin izahı ise birinci ihtimaldaki açıklama ile yapılabilir.

el-İsmailî'nin tahrir ettiği hadiste İbn Ömer, kastolunan konuyu şu ifadeyle açıklamaktadır:

"Fetih'den sonra Resulullah (a.s.)'ın yanına hicret kesilmiştir. Ancak kafirlerle savaşıldığı sürece hicret kesilmez." Yani dünyada Dâru'l-Küfr bulundukça müslüman olup da dinini muhafaza etme hususunda endişesi bulunan kimseler için, hicret vaciptir. Bu sözden, dünyada Dâru'l-Küfr'ün kalmaması halinde, teşriî sebebinin ortadan kalkmasıyla, hicretin de kesileceği anlaşılmaktadır. En doğrusunu Allah bilir.

HİCRET İÇİN MEDİNE'NİN SEÇİLMESİ

Bu giriş kısmını, Medine'nin Resulullah (a.s.)'ın hicreti için seçiliş hikmetlerini zikrederek bağlayalım. Şeyh Ebu'l Hasen en-Nedevî'nin 'es-Sîretu'n-Nebeviyye' isimli eserinde bu konuyla ilgili bölümü nakletmek istiyoruz:

"Allah Teala'nın Medine'ye hicret yurdu ve davet merkezi olarak seçişindeki hikmette, Cenabı Hakkın Medine ehline ikramı dışında, Allah (c.c.)'dan başka kimsenin bilemeyeceği pek çok sırlar gizlidir. Medine arap yarımadasındaki hiç bir şehirde olmayan doğal bir stratejik konuma sahiptir. Bausında el-Vebre kayalık bölgesi, doğusunda Vâkım kayalık bölgesi bulunmaktadır. Medine'nin sadece kuzey tarafının önü açıktır. Orayı da Ahzâb Savaşı'nda Resulullah (a.s.) hendek kazdırarak muhafaza altına almıştır. Medine'nin çevresindeki diğer muntakalar ise kesif hurma ağaçları ve bitkilerle kaplı olup ordunun saflar şeklinde, askeri nizamı muhafaza ederek geçebileceği yollara sahip değildir. O muntakalarda sadece dar yollar bulunmaktadır. Küçük askeri birlikler bile, o muntakada askeri düzeni bozup, düşmanın ilerlemesine mani olabilir."

İbn İshak der ki: *"Medine'nin bir tarafı açık, diğer tarafları ise, kayalar ve ağaçlarla örtülüdür. Düşmanın o cihetten nüfuz etmesi mümkün değildir."*

Herhalde, Hz. Peygamber (a.s.) hicretten önce ashabına söylediği şu sözler Medine'nin hicret yeri olarak seçimindeki ilahi hikmete işaret etmektedir: *"Doğrusu sizin hicret edeceğiniz diyarı gördüm. Orası iki kara taşlık bölge arasında ki hurmalıktır."*

Gerek Evs ve gerek Hazrec kabileleri ve gerekse de Medine ehli olsun, hepsi güçlü, onurlu ve cesur insanlardı. Özgürlüklerine düşkün, kimseye boyun

eğmeyen bir tabiatları vardı. Hiçbir kabileye veya sultana haraç vermezlerdi. Onların bu tabiatlarını Evs kabilesinin ileri gelenlerinden olan Sa'd bin Muaz'ın Resulullah (a.s.)'a söylemiş olduğu şu sözden de anlamak mümkündür: "Biz ve o kavim Allah'a ortak koşuyor ve putlara tapıyorlardı. Allah'a ibadet etmiyor, O'nu tanımıyorlardı. Ancak onlar, ikram edilme ve satın alma dışında tek bir hurmaya dahi tamah edip yemezlerdi."

İbn Haldûn der ki:

"Bu iki kabile, Medine'yi yahudilerin elinden almıştı. Güçleri ve onurları onları üstün kılmaktaydı. Komşuları olan Mudar kabileleri de onların milletin-den sayılmaktaydı.

el-Akdu'l-Ferîd isimli eserde denilir ki: "Evs ve Hazrec, Hârîse bin Amîr'in oğullarıdır. Onlar insanların en onurlusu ve azimliydiler. Hiç bir sultana haraç vermezlerdi."

Adiyy bin en-Neccaroğulları onların dayıları olurdu. Abdulmüttalib bin Hâşim'in annesi, o kabilenin kadınlarındandı. Hâşim, Adiyy bin en-Neccâr oğullarından Amr'ın kızı Selma ile evlenmiş, o kadından Abdulmüttalib adlı bir çocuğu olmuştu. Hâşim, Abdulmüttalib'i büyüttünceye kadar annesinin yanında bırakmıştı. Daha sonra amcası Muttalib oraya gidip, çocuğu Mekke'ye getirmişti. Arapların sosyal hayatında kan bağının önemli bir yeri vardı. Resulullah (a.s.)'ın Medine'de evinde konuk olduğu Ebu Eyyûb el-Ensârî de o kabiledendi.

Evs ve Hazrec kabileleri, arapların Kahtân soyundandı. Mekke ve çevresinden ilk müslüman olan muhacirler ise Adnân soyundan geliyorlardı. Resulullah (a.s.) Medine'ye hicret edip, orada ensarın desteğine mazhar olunca Adnân ve Kahtân, İslam sancığı altında birleşmiş oldu. Cahiliyet döneminde aralarında birbirlerine üstünlük taslama ve çekişme varken, İslam onları tek vucut haline getirdi. Böylece şeytan onların kalplerine ulaşamadı. Kahtâniyye ve Adnâniyye taassubuyla aralarında fitne çıkararak cahiliyet gururunu kıskırtmadı.

İşte bütün bunlardan dolayı Yesrib şehri, Resulullah (a.s.) ve ashabının hicretine ve orayı bir yerleşim merkezi edinmelerine en uygun yerdi. Böylece İslam güçlendi. Ve önünde yeni yollar açıldı. Önce arap yarımadası, sonra bütün dünya fethedildi...

۱۸۳- رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: مَكَثَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ بِمَكَّةَ ثَلَاثَ عَشْرَةَ سَنِينَ نَبِيًّا، فَتَرَلَّتْ عَلَيْهِ: «أَذْغَلْنِي مُذْغَلٌ صِدْقٍ وَأَخْرَجْنِي مَخْرَجٌ صِدْقٍ»، يَفْتَحُ الْجَمْرَ، فَهَاجَرَ.

183- el-Hâkim, İbn Abbas (r.a.)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Hz. Peygamber (a.s.) Mekke'de onuç sene peygamber olarak kaldı. Daha sonra O'na: "Ve şöyle niyaz et; Rabbim! Gireceğim yere dürüstlikle girmemi sağla; çıkacağım yerden de dürüstlikle çıkmamı sağla"(1) ayeti nâzi oldu. Bunun üzerine hicret etti."

۱۸۴- رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ جَرِيرٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَوْحَى إِلَيَّ أَيُّ هَؤُلَاءِ الْبِلَادِ الثَّلَاثِ نَزَلَتْ فِيهِ دَارُ هِجْرَتِكَ: الْمَدِينَةُ أَوْ الْبَحْرَيْنُ أَوْ قُسَيْرِينَ».

184- el-Hâkim'in Cerîr (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur:

"Allah (c.c.) bana şöyle vahyetti: Bu üç beldeden hangisine konuk olursan, orası senin hicret yurdundur. Medine veya Bahreyn(2) veya Kinserin"(3)

۱۸۵- رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ لِلْمُسْلِمِينَ: «قَدْ أُرِيتُ دَارَ هِجْرَتِكُمْ أُرِيتُ سَبْخَةً ذَاتَ نَخْلٍ تَيْنَ لَابَتَيْنِ». وَهِيَ الْحَرَّتَانِ.

185- el-Hâkim, Hz. Aişe (r.a.)'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Hz. Peygamber (a.s.) müslümanlara şöyle buyurdu:

"Hicret edeceğiniz diyar bana gösterildi. İki kara taşlık mıntıka arasında, üzerinde hurma ağaçları olan tuzlu bir arazi."

۱۸۶- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ النَّبِيَّ

183- Müstedrek, (2/243) Hâkim hadisin sahih olduğunu ancak Buhari ve Müslim'in tahric etmediklerini söylemiş. Zehebî de O'na muvafakat etmiştir.

184- Müstedrek (3/3) Hâkim: "Buhari ve Müslim'in şartına göre bu hadis sahihdir. Ancak onlar tahric etmemişlerdir." der. Zehebî de buna muvafakat eder.

185- Müstedrek, (3/3) Hâkim, hadisin Buhari ve Müslim'in şartına göre sahih olduğunu, ancak tahric etmediklerini söyler. Zehebî de ona muvafakat eder.

1) İsrâ Suresi: 80

2) Bahreyn, Suudi Arabistan'ın doğusunda kalmaktadır.

3) Kinserin, Haleb'e yakın bir belde.

ﷺ قَالَ: «رَأَيْتُ فِي الْبَتَامِ أَنِّي أَهَاجِرُ مِنْ مَكَّةَ إِلَى أَرْضٍ بِهَا نَخْلٌ، فَذَهَبَ وَهَلِيَ إِلَى أَتْهَا الْبَتَامَةُ، أَوْ هَجَرْتُ، فَإِذَا هِيَ الْمَدِينَةُ يَنْزُبُ، وَرَأَيْتُ فِي رُؤْيَايَ هَلُوبًا: أَنِّي هَزَزْتُ سَيْفًا، فَانْقَطَعَ صَدْرُهُ، فَإِذَا هُوَ مَا أَصِيبُ بِهِ الْمُؤْمِنُونَ يَوْمَ أُحُدٍ، ثُمَّ هَزَزْتُهُ أُخْرَى، فَعَادَ أَحْسَنَ مَا كَانَ، فَإِذَا هُوَ مَا جَاءَ اللَّهُ بِهِ مِنَ الْفَتْحِ، وَاجْتِمَاعِ الْمُؤْمِنِينَ، وَرَأَيْتُ فِيهَا بَقْرًا وَاللَّهُ خَيْرٌ، فَإِذَا هُمْ الْمُؤْمِنُونَ يَوْمَ أُحُدٍ، وَإِذَا مَا جَاءَ اللَّهُ بِهِ مِنَ الْخَيْرِ وَثَوَابِ الصِّدْقِ الَّذِي أَنَا اللَّهُ بَعْدَ يَوْمِ بَدْرٍ».

186- Buhari'nin Ebu Musa el-Eşarî (r.a.)'den rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur:

"Ben rüyamda kendimi Mekke'den hurmalıklı olan bir yere hicret ederken gördüm. (Önce) o yerin Yemâme yahud Hacer olduğunu sandım. Bir de gördüm ki o yer, cahiliyette Yesrib denilen Medine imiş. Ben yine bu rüyamda, bir kılıç hareket ettirdiğimi ve bu kılıcın başının kırıldığını gördüm. Bu da Uhud harbinde müminlerden isabet alanlara işaret imiş. Sonra o kılıcı bir kere daha hareket ettirdim. Bu sefer kılıç olduğundan daha güzel bir hale döndü. Bu da fetih ve müminlerin toplanması nevinden, Allah'ın getirdiği neticeler imiş. Ben yine o rüyada bir sığır (ın boğazlandığını) görmüştüm. Allah'ın yaptığı en hayırlıdır. Bu da Uhud gününde şehid olan mümin neferleri remzediyormuş. Bir de gördüm ki, asıl hayır Uhud günü musibete uğramalarının ardından Allah'ın onlara hayır nevinden getirdiği şeylerdir. Ve Bedir gününden sonra Allah'ın bizlere verdiği doğruluk ve sebat mükafatıdır."

Bu hadis, Buhari'deki rivayette "Resulullah (a.s.)'dan" ifadesiyle, Müslim'de ise şüphe duyulmaksızın: "Resulullah (a.s.)'dan" ifadesiyle yer almıştır.

١٨٧- رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ قَتَادَةَ: قَوْلَهُ تَعَالَى: ﴿وَقُلْ رَبِّ أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَأَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ﴾ فَأَخْرَجَهُ اللَّهُ مِنْ مَكَّةَ إِلَى الْمَدِينَةِ مُخْرَجَ صِدْقٍ، وَأَدْخَلَهُ الْمَدِينَةَ مُدْخَلَ صِدْقٍ، قَالَ وَنَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَدْ عَلِمَ أَنَّهُ لَا طَاقَةَ لَهُ بِهَذَا الْأَمْرِ إِلَّا بِسُلْطَانٍ فَسَأَلَ سُلْطَانًا نَصِيرًا لِكِتَابِ اللَّهِ وَحُدُودِ اللَّهِ وَلَفَرَائِضِ اللَّهِ وَلِإِقَامَةِ كِتَابِ اللَّهِ وَإِنَّ السُّلْطَانَ عِزَّةً مِنَ اللَّهِ جَعَلَهُ بَيْنَ أَظْهُرِ عِبَادِهِ، وَلَوْلَا ذَلِكَ لَأَغَارَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَأَكَلَ شَدِيدُهُمْ ضَعِيفَهُمْ.

187- el-Hâkim, Katâde (r.a.)'nin "De ki: "Rabbim beni (girdireceğin yere) doğruluk girdirisiyle girdir, beni (çıkaracağın yerden) doğruluk çıkarışıyla çıkar. Bana tarafından hakkıyla yardım edici bir kuvvet ver." ayeti hakkında şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Allah, O'nu Mekke'den Medine'ye doğruluk çıkarışıyla çıkarmış, Medine'ye doğruluk girdirisiyle girdirmiştir. Allah'ın, Peygamberi (a.s.) kendisine yardım edecek bir kuvvet olmaksızın bu işe gücünün yetmeyeceğini biliyordu. Bu yüzden Allah'ın Kitabına, Allah'ın kanunlarına, Allah'ın farzlarına destek olacak, Allah'ın Kitabının uygulanmasına yardım edecek bir kuvvet istedi.

Kuvvet sahibi kimseler, Allah'ın kulları içinde halketdiği bir lütfudur. Şayet (Allah'ın nizamını uygulamaya koyan böylesi) kuvvet sahibi kimseler olmasa, insanlar birbirlerine saldırır, kuvvetliler zayıfları ortadan kaldırırdı."

Burada şu hususu belirtmek isteriz: Katâde'nin sözü, İslam'ı hakim kılacak siyasi otoritenin bulunması zaruretine işaret etmektedir. Ancak iktidar sahibinin İslam'ı uygulayabilmesi için Kur'anı çok iyi bilmesi gerekmektedir.

MUHACİRLERİN MEDİNE'YE GELİŞİ

۱۸۸- رَوَى الطَّبْرَانِيُّ عَنِ الْبَرَاءِ قَالَ: كَانَ أَوَّلُ مَنْ قَدِمَ عَلَيْنَا مِنَ الْمُهَاجِرِينَ مُصْعَبُ بْنُ عُمَيْرٍ أَخُو نَبِيِّ عَبْدِ الدَّارِ بْنِ قُصَيٍّ فَقُلْتُ لَهُ: مَا فَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ؟ قَالَ: هُوَ مَكَانُهُ وَأَصْحَابُهُ عَلَى أَقْرَى.

188- Taberani, el-Berâ (r.a.)'nın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Muhacirlerden bize ilk gelen, Abduddâr bin Kusayyoğulları'nın kardeşi, Mus'ab bin Umeyr'di. O'na dedim ki: "Resulullah (a.s.) (hicret) etmedi mi?" şöyle dedi "o (henüz) yerinde, ashâbı ise izindeler. (peşim sıra hicret ediyorlar)".

Burada belirtmek istediğimiz bir husus var: Mus'ab bin Umeyr, Birinci Akabe Biatı'nın ardından Medine'ye gelmiş, daha sonra Resulullah (a.s.)'a raporunu sunmak üzere İkinci Akabe Biatı'na gelen sahâbilerle birlikte Mekke'ye dönmüştür. Nasda, Mus'ab'ın bundan sonra tekrar Medine'ye dönüşünden bahsedilmektedir.

187- Hâkim, 3/3 ve Zehebi bu konuda susmuştur.

188- Haysemî, 'Mecma' ez-Zevaid'de bu hadisi zikrederek, Taberani'nin rivayet ettiğini ve ricâlinin sahih olduğunu söylemiştir. (6/60)

۱۸۹- رَوَى الْبَخَارِيُّ عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: أَوَّلُ مَنْ قَدِمَ عَلَيْنَا مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: مُضْعَبُ بْنُ عُمَيْرٍ، وَابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ، فَجَعَلَا يُقْرَأَانَا الْقُرْآنَ، ثُمَّ جَاءَ عُمَارٌ وَبِلَالٌ وَبَعْدُ، ثُمَّ جَاءَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فِي عِشْرِينَ، ثُمَّ جَاءَ النَّبِيُّ ﷺ، فَمَا رَأَيْتُ أَهْلَ الْمَدِينَةِ فَرَحُوا بِشَيْءٍ فَرَحَهُمْ بِهِ، حَتَّى رَأَيْتُ الْوَلَايْدَ وَالصَّبِيَّانَ يَقُولُونَ: هَذَا رَسُولُ اللَّهِ قَدْ جَاءَ، فَمَا جَاءَ حَتَّى قُرَأَ: ﴿سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى﴾ فِي سُورَةٍ مِثْلَهَا.

189- Buhari, el-Berâ bin Azib (r.a.)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s.)'ın ashabından ilk yanımıza gelenler, Mus'ab bin Umeyr ve İbn Ümmi Mektûm idi. O ikisi bize Kur'an öğretmeye başladılar. Sonra Ammâr, Bilâl ve Sa'd geldiler. Daha sonra kırk kişiyle beraber Ömer bin Hat-tab geldi. Sonra Hz. Peygamber (a.s.) geldi. Medine'liler'in hiç bir şeye, O'nun gelişi kadar sevindiklerini görmemiştım. Oğlan ve kız çocukları şöyle bağırsıyorlardı: "Bu gelen Resulullah" Hz. Peygamber (a.s.) geldiğinde "Ülu Rabbinin adını tesbih ve takdis et"(1) ve benzeri sureleri okudu."

۱۹۰- رَوَى الْبَرَاءُ عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَالَ: لَمَّا اجْتَمَعْنَا لِلْهِجْرَةِ اتَّعَدْتُ أَنَا وَعِثَاشُ بْنُ أَبِي رِبِيعَةَ وَهِشَامُ بْنُ الْعَاصِ الْمِیْضَاءُ مِیْضَاءَ بَنِي غِفَارٍ فَوْقَ شَرْفٍ وَقُلْنَا: أَلَيْكُمُ لَمْ يُضْبِحْ عِنْدَهَا فَقَدْ اخْتَبَسَ فَلْيَنْمِضْ صَاحِبَاهُ فَحَبَسَ عَنَّا هِشَامُ بْنُ الْعَاصِ فَلَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ نَزَلْنَا فِي بَنِي عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ وَخَرَجَ أَبُو جَهْلٍ بْنُ هِشَامٍ وَالْخَارِثُ بْنُ هِشَامٍ إِلَى عِثَاشِ بْنِ أَبِي رِبِيعَةَ وَكَانَ ابْنُ عَمِيهَا وَأَخَاهُمَا لِأُمِّهِمَا حَتَّى قَدِمَا عَلَيْنَا الْمَدِينَةَ، فَكَلَّمَاهُ فَقَالَ لَهُ: إِنَّ أُمَّكَ نَذَرَتْ أَنْ لَا يَمَسَّ رَأْسَهَا بِشَطِّ حَتَّى تَرَكَ فَرَّقَ لَهَا، فَقُلْتُ لَهُ: يَا عِثَاشُ وَاللَّهِ إِنْ يُرِيدُكَ الْقَوْمُ إِلَّا عَنْ دِينِكَ فَاحْذَرْهُمْ، فَوَاللَّهِ لَوْ قَدْ أَذَى أُمَّكَ الْقَمْلُ لَأَمْتَشَطْتُ وَلَوْ قَدْ أَشَدُّ عَلَيْهَا حَرٌّ مَكَّةَ أَحْسَبُهُ قَالَ لَأَمْتَشَطْتُ، قَالَ: إِنَّ لِي هُنَا مَالًا فَاحْذَرُهُ قَالَ قُلْتُ: وَاللَّهِ إِنَّكَ لَتَعْلَمُ أَنِّي مِنْ أَكْثَرِ قُرَيْشٍ مَالًا، فَلَكَ نِصْفُ مَالِي، وَلَا تَذْهَبْ مَعَهُمَا، فَأَبَى إِلَّا يَخْرُجَ مَعَهُمَا، فَقُلْتُ لَهُ لَمَّا أَبَى عَلَيَّ:

189- Buhari, (8/699) -65- Kuabu't-Tefsir -87- Süretu Sabbih İsme Rabbike'l-A'la.

1) A'la Suresi: 1

أَمَّا إِذْ فَعَلْتَ مَا فَعَلْتَ فَخُذْ نَاقَةَ هَذِهِ فَإِنَّهَا نَاقَةُ ذُلُولٍ، فَالْزِمْ ظَهْرَهَا فَإِنْ رَأَيْتَ مِنْ الْقَوْمِ رَجُلًا فَانْجِ عَلَيْهِ فَخَرَجَ مَعَهُمَا عَلَيْهِمَا حَتَّى إِذَا كَانُوا بِبَعْضِ الطَّرِيقِ قَالَ أَبُو جَهْلٍ بْنُ هِشَامٍ: وَاللَّهِ لَقَدْ اسْتَبْطَأْتُ بَعِيرِي هَذَا أَفَلَا تَحْمِلُنِي عَلَى نَاقَتِكَ هَذِهِ؟ قَالَ: بَلَى، فَإِنَّا خَ لَا يَتَحَوَّلُ عَلَيْهَا، فَلَمَّا اسْتَوَوْا بِالْأَرْضِ عَدِيَا عَلَيْهِ، وَأَوْقَاهُ، ثُمَّ أَدْخَلَاهُ مَكَّةَ وَفَتَاهُ فَانْتَنَ، قَالَ: فَكُنَّا نَقُولُ وَاللَّهِ لَا يَقْبَلُ اللَّهُ مِنْ أَحَدٍ صَرْفًا وَلَا عَدْلًا وَلَا يَقْبَلُ تَوْبَةَ قَوْمٍ عَرَفُوا اللَّهَ، ثُمَّ رَجَعُوا إِلَى الْكُفْرِ لِبَلَاءِ أَصَابَهُ، قَالَ: وَكَانُوا يَقُولُونَ ذَلِكَ لِأَنْفُسِهِمْ، فَلَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمَدِينَةَ أَنْزَلَ فِيهِمْ وَفِي قَوْلِنَا لَهُمْ وَقَرْلِهِمْ لِأَنْفُسِهِمْ: ﴿يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ﴾ إِلَى قَوْلِهِ: ﴿وَأَتَيْنَا هِشَامَ: فَلَمَّا أَنْزَلَ أَقْرَوْهَا بِذِي طَوًى أَصْعَدَ بِهَا فِيهِ حَتَّى قَهَمْتُهَا. قَالَ: فَأَلْقَيْتُ فِي نَفْسِي أَنَّمَا نَزَلَتْ فِيْنَا وَفِيمَا كُنَّا نَقُولُ فِي أَنْفُسِنَا وَيُقَالُ فِيْنَا فَرَجَعْتُ فَجَلَسْتُ عَلَى بَعِيرِي فَلَجِئْتُ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِالْمَدِينَةِ.

190- el-Bezzâr, Ömer bin Hattab (r.a.)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Hicret için toplandığımızda; ben, Ayyâş bin Ebi Rebâa ve Hişâm bin el-As, Gıfâr oğulları'nın abdestliğinin tilmseğinde buluşmak üzere sözleşmiştik. "Kim sabahleyin orada olmazsa, onun evinden çıkmasının engellendiğini anlırsınız. O da daha sonra arkadaşlarına yetişsin" dedik. Hişâm bin el-As (evinden çıkıp) bize katılamadı. Medine'ye geldiğimizde Amr bin Avfoğulları'na konuk olduk. Ebu Cehil bin Hişâm ve el-Haris bin el-Hişâm Ayyâş'ı bulmak üzere yola çıktılar. Ayyâş, onların amcalarının oğlu oluyordu. Sonunda Medine'ye gelip bizi buldular. Ayyâş'la konuşup O'na şöyle dediler: "Annem seni görünceye kadar başına tarak vurmamaya yemin etti". Bu söz üzerine Ayyâş'ın içi burkuldu ve annesine acıdı (Halini görünce) O'na dedim ki: "Ey Ayyâş! Bu kavim sadece dinin yüzünden seni geri çağırıyor, dikkatli ol! Şayet bitler annene eziyet verecek olursa, ya da Mekke'nin sıcaklığı başına vurursa, mutlaka saçını tarayacak-

190- Bezzâr, Kesfu'l-Estar (2/302). Haysemî, 'Mecma' ez-Zevaid'de (6/61) hadisi, Bezzâr'ın rivayet ettiğini ve ricâlinin sika olduğunu söylemiştir.

tır." Ayyâş: "Mekke'de benim bir miktar malım kaldı. Gidip onu alayım" dedi. O'na dedim ki: "Vallahi sen de biliyorsun ki ben Kureys'in en fazla mala sahip olan kişisiyim. Malumun yarısını sana veririm. Yeter ki sen onlarla beraber gitme." Ayyâş beni reddedip onlarla beraber gitmede diretince şöyle dedim: "Madem ki bunu yapacaksın hiç olmazsa bu deveyi al. Bu devenin hareketleri serîdîr ve idare etmesi kolaydır. Devenin sırtından sakın inme. Onların sana bir şey yapacağından şüphelenirsen bu deveyle kaçıp kurtulursun." Ayyâş onlarla beraber yola çıktı. Biraz mesafe kaydettikten sonra Ebu Cehil bin Hişâm (Devem çok yavaş gitmeye başladı. Devenle beni de taşır mısın" dedi. Ayyâş peki diyerek onun binebilmesi için devesini çöktürdü. Deve yere çökünce ikisi birden Ayyâş'ın üzerine hücum ederek onu bağladılar. Daha sonra onu Mekke'ye getirdiler ve dininden döndürmeye çalıştılar. Ayyâş dini hususunda fitneye düşmüştü. Hz. Ömer şöyle anlatıyor: "Bizler, başlarına gelen bir musibetle Allah'ı bilip tanıdıktan sora küfre dönenlerin ve böylece fitneye dâçar olanların, Allah Teala ne tövbesini ne fidesini, ne de küfürden çevrilmesini kabul etmez, derdik. Böyleleri de bunu kendileri için söyler ve kabullenirlerdi. Resulullah (a.s.) Medine'ye geldiğinde; Allah Teala onlar hakkında, bizim yukarıda ki sözümüz hakkında ve onların kendileri hakkında söyledikleri için: "Ey kendi nefislerine karşı ölçüyü aşan kullarım, Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesme-yin. Muhakkak ki Allah bütün günahları bağışlar. Çünük o, Gafûr'dur, Rahîm'dir. Ve Rabbinize yönelin, size azap galmeden önce O'na teslim olun. Sonra yardım edilmezsiniz. Siz farkında değilken ansızın azap gelmezden önce Rabbinizden size indirelen sözün en güzeline uyun"(1) ayetlerini indirdi." Hz. Ömer (r.a.) anlatmaya şöyle devam eder: "Bu ayetleri kendi ellerimle bir sayfaya yazdım ve (Mekke'de bulunan) Hişâm bin As'a gönderdim."

"Hişâm der ki: "Bu sayfa bana geldiğinde Tuvâ vadisinde okumaya başladım. Bir yukarı bir aşağı gidip geliyor, yüksek sesle okuyor, hiç bir şey anlamıyordum. Nihayet: Ey Allah'ım bana bunun anlayışını (bunu anlamayı) lütfet dedim. Allah Teala kalbime ilham buyurdu. Bu ayet bizim hakkımızda kendi kendimize söylediklerimiz hakkında ve bizim hakkımızda söylenenlere bir cevap olarak inzal olunmuştur. Hemen deveme yöneldim, üzerine bindim ve Medine'de Resulullah (a.s.)'a ilithak ettim."

١٩١- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ أَبِي عُمَانَ التَّهْدِيَّ - رَجَمَهُ اللَّهُ - قَالَ: سَمِعْتُ
ابْنَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - إِذَا قِيلَ لَهُ هَا جَرَّ قَبْلَ أَبِيهِ يَنْصَبُ. قَالَ: وَقَدِمْتُ
أَنَا وَعُمَرُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَوَجَدْنَاهُ قَائِلًا، فَرَجَعْنَا إِلَى الْمَنْزِلِ، فَأَرْسَلَنِي عُمَرُ

وَقَالَ: إِذْهَبْ فَانْظُرْ هَلْ اسْتَيْقَظَ؟ فَأَتَيْتُهُ فَدَخَلْتُ عَلَيْهِ فَبَايَعْتُهُ، ثُمَّ انْطَلَقْتُ إِلَى عُمَرَ فَأَخْبَرْتُهُ أَنَّهُ اسْتَيْقَظَ، فَانْطَلَقْنَا إِلَيْهِ نَهْرُولُ نَهْرُولَ حَتَّى دَخَلَ عَلَيْهِ فَبَايَعَهُ، ثُمَّ بَايَعْتُهُ.

191- Buhari, Ebu Osman en-Nehdî (r.a.)'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Ben İbn Ömer (r.a.)'den işittim: İbn Ömer için: "O babası Ömer'den önce hicret etti" denildiği zaman, bu sözden öfkelenerek şöyle demiştir:

"Ben ve babam Ömer, Resulullah (a.s.)'ın huzuruna geldik ve kendisini gündüz uykusu uyurken bulduk. Bunun üzerine tekrar konak yerimize döndük. Biraz sonra Ömer beni gönderdi de; "Git bak bakalım Resulullah uyanmış mı?" dedi. Ben Resulullah (a.s.)'a geldim ve huzuruna girdim de kendisine biat ettim. Sonra babam Ömer'in yanına gittim ve ona Resulullah'ın uyanmış olduğunu haber verdim. Daha sonra hızlı hızlı yürüyerek Resulullah (a.s.)'a gittik. Nihayet babam Ömer, Resulullah (a.s.)'ın yanına girdi ve O'na biat etti. Sonra ben Resulullah ile (bir kez daha) hiatleştim."

١٩٢- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ أُمِّ الْوَلَدِ الْأَنْصَارِيَّةِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: إِنَّ عُثْمَانَ بْنَ مَطْعُونٍ طَارَ لَهُ سَهْمُهُ فِي السُّكْنَى حِينَ أَقْرَعَتِ الْأَنْصَارُ سَكَنَ الْمُهَاجِرِينَ، قَالَتْ: فَسَكَنَ عِنْدَنَا عُثْمَانُ بْنُ مَطْعُونٍ، فَأَشْتَكَيْ، فَمَرَضَنَاهُ، حَتَّى إِذَا تَوَفَّى وَجَعَلْنَاهُ فِي ثِيَابِهِ - وَذَكَرْتُ الْحَدِيثَ - قَالَتْ: فَبِئْتُ فَأَرَيْتُ لِعُثْمَانَ عَيْتًا تَجْرِي، فَجِئْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَخْبَرْتُهُ، فَقَالَ: «ذَلِكَ عَمَلُهُ».

192- Buhari, Ummu'l-Alâ el-Ensariyye (r.a.)'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Ensar, muhacirleri evlere yerleştirme kurası çektikleri zaman, Osman bin Maz'un'un kurası bize düştü. Onun için Osman bin Maz'un bizde ikamet etti. Ancak Osman bir süre sonra hastalandı. Biz de ona hasta bakıcılık yaptık. Nihayet öldü. (yıkadıktan sonra) onu kendi elbisesi içine koyup kefenledik... Sonra ben uyudum. Rüyamda bana Osman'a ait devamlı akan bir pınar gösterdiler. Akabinde Resulullah (a.s.)'a gelerek rüyamı kendisine anlattım. Bunun üzerine Resulullah (a.s.): "Bu onun amelidir" buyurdu "

191- Buhari, (7/255) 63- Kitâbu Menâkibi'l-Ensâr -45- Bâbu Hicreti'n-Nebî ve Ashabihî ile'l-Medîne.

192- Buhari (5/293) 52- Kitâbu's-Şehâdât -30- Bâb: el-Kur'ânü fî'l-Muškilat.

RESULULLAH (A.S.)'IN HİCRETİ

۱۹۳- رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ عَلِيٍّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِيَجْزِيَلَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ: «مَنْ يُهَاجِرْ مَعِيَ؟» قَالَ: أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ.

193- Hâkim, Hz. Ali (r.a.)'den şöyle rivayet etmiştir:

"Hz. Peygamber (a.s.), Cebrail (a.s.)'e "Kim benimle beraber hicret edecek?" diye sordu. O da "Ebu Bekir (r.a.)" dedi."

۱۹۴- رَوَى أَحْمَدُ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ الآية، قَالَ: تَشَاوَرَتْ فُرَيْشٌ لَيْلَةً يَمَكَّةَ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ: إِذَا أَصْبَحَ فَاتَّبَعْتَهُ بِالْوَفَا، يُرِيدُونَ النَّبِيَّ ﷺ. وَقَالَ بَعْضُهُمْ: بَلْ أَقْتُلُوهُ. وَقَالَ بَعْضُهُمْ: بَلْ أَخْرِجُوهُ. فَاطْلَعَ اللَّهُ نَبِيَّهُ عَلَى ذَلِكَ فَبَاتَ عَلِيٌّ عَلَى فِرَاشِ النَّبِيِّ ﷺ تِلْكَ اللَّيْلَةَ، وَخَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ حَتَّى لَجَعَ بِالْفَارِ، وَبَاتَ الْمُشْرِكُونَ يَخْرُسُونَ عَلَيْهِ يَحْسُبُونَهُ النَّبِيَّ ﷺ، فَلَمَّا أَصْبَحُوا نَارُوا عَلَيْهِ فَلَمَّا رَأَوْا عَلَيْهِ رَدَّ اللَّهُ مَكْرَهُمْ فَقَالُوا: أَيْنَ صَاحِبُكَ هَذَا؟ قَالَ: لَا أَذْرِي. فَاتَّقَصُّوا أَثَرَهُ، فَلَمَّا بَلَغُوا الْجَبَلَ خَلِطَ عَلَيْهِمْ، فَصَعِدُوا الْجَبَلَ فَمَرُّوا بِالْفَارِ

193- El-Müstedrek (3/5). Hâkim, "metni ve senedi sahih bir hadistir. Buhari ve Müslim onu kitaplarında tahric etmemişlerdir", dedi. Zehebi ise "bu hadis hasen ve garibtir," demiştir.

فَرَأَوْا عَلَى بَابِهِ نَسْجَ الْعَنْكَبُوتِ فَقَالُوا: لَوْ دَخَلْ هَهُنَا لَمْ يَكُنْ نَسْجُ الْعَنْكَبُوتِ عَلَى بَابِهِ، فَمَكَثَ فِيهِ ثَلَاثَ لَيَالٍ.

194- Ahmed bin Hanbel, İbn Abbas (r.a.)'ın Allah Teala'nın "İnkâr edenler seni bir yere kapamak için düzen kuruyorlardı." (1) ayeti hakkında şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Kureysliler geceleyin istişare ettiler. Bunlardan bazıları (Nebi (a.s.)'yi kastederek) "O'nu sabah kalkınca ipe bağlayın" dediler. Bazıları "O'nu öldürün" diğer bir kısmı da "Memleketinden çıkarın, sürgün edin" dediler. Allah Teala bu durumu Resulüne bildirdi. Bunun üzerine Ali (r.a.) geceyi Nebi (a.s.)'nin yatağında geçirdi. Nebi (a.s.) yola çıkıp, mağaraya vardı. Müşrikler, Resulullah (a.s.) zannettileri Ali (r.a.)'yi bekleyerek geceyi geçirdiler. Sabah olur olmaz üzerine hücum ettiler. Nebi (a.s.)'nin yerinde, Ali (r.a.)'yi görmüş, Allah Teala hilelerini boşa çıkarmıştı. "Arkadaşın nerede?" diye sordular. Ali (r.a.): "Bilmiyorum" dedi. Sonra izini takip edip, dağa çıktıklarında kafaları karıştı. Dağa çıkıp mağaraya uğradıklarında, mağaranın kapısı önündeki örümcek ağını gördüler. Bunun üzerine, "Şayet buraya girmiş olsaydı kapının önündeki bu örümcek ağı olmazdı" dediler ve (böylece) Nebi (a.s.) orada üç gece kaldı."

١٩٥- رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ إِبْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: شَرَى عَلِيٌّ نَفْسَهُ، وَلَيْسَ ثَوْبَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ نَامَ مَكَانَهُ وَكَانَ الْمُشْرِكُونَ يَرُومُونَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَقَدْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ أَلْبَسَهُ بُرْدَةً، وَكَانَتْ قُرَيْشٌ تُرِيدُ أَنْ تَقْتُلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فَجَعَلُوا يَرْقُبُونَ عَلِيًّا وَيَرَوْنَهُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَقَدْ لَيْسَ بُرْدَةٌ وَجَعَلَ عَلِيٌّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَتَصَوَّرُ فَإِذَا هُوَ عَلِيٌّ فَقَالُوا إِنَّكَ لِلَّهِمَّ إِنَّكَ لَتَتَصَوَّرُ، وَكَانَ صَاحِبُكَ لَا يَتَصَوَّرُ وَلَقَدْ اسْتَكْرَاهُ مِنْكَ.

195- Hakim, İbn Abbas (r.a.)'dan şöyle dediğini rivayet etti:

194- Müsned, İmam Ahmed (11348) Ahmed, "bu hadisin senedi ve metni sahihür ancak Buhari ve Müslim rivayet etmemişür" der. Zehebi ise bu hadis hakkında "sahih ve gariptir" demiştir.

195- El-Müstedrek (314) Hâkim "Bu hadisin senedi sahihür" demiş, kendisine Zehebi muvafakat etmiştir. Buhari ve Müslim ise bunu tahrir etmemişler.

1) Enfal Suresi: 30

"Ali (r.a.) kendini feda ederek, Nebi (a.s.)'nin elbisesini giydi ve O'nun yatağında uyudu. Müşrikler ise Resulullah (a.s.)'ı ele geçirmek istiyorlardı. Resulullah (a.s.) Ali (r.a.)'ye bir cübbe giydirmişti. Kureyşliler, Peygamber (a.s.)'i öldürmek istiyorlardı ve Peygamber zannetikleri, cübbe giymiş olan Ali (r.a.)'yi izlemeye başlamışlardı. İçeri girip saldırdıklarında, Ali (r.a.) bağırmağa başladı. Onun Ali (r.a.) olduğunu anladıklarında, "Sen bir alçaksun, sen bağıryorsun oysa arkadaşın bağırmadı. Bu yaptığın şeyden hoşlanmadık." dediler."

١٩٦ — رَوَى أَحْمَدُ وَالطَّبْرَانِيُّ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ قَالَتْ: لَمَّا خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَخَرَجَ مَعَهُ أَبُو بَكْرٍ اخْتَلَى أَبُو بَكْرٍ مَعَهُ مَالَهُ كُلَّهُ خَمْسَةَ أَلْفٍ دِرْهَمٍ أَوْ سِتَّةَ أَلْفٍ دِرْهَمٍ وَانْطَلَقَ بِهَا مَعَهُ قَالَتْ: فَدَخَلَ عَلَيْنَا جَدِّي أَبُو قُحَافَةَ وَقَدْ ذَهَبَ بَصَرُهُ فَقَالَ: وَاللَّهِ إِنِّي لَأَرَاهُ قَدْ فَجَعَكُمْ بِمَالِهِ مَعَ نَفْسِهِ، قَالَتْ: قُلْتُ كَلَّا يَا أَبَتِ قَدْ تَرَكَ لَنَا خَيْرًا كَثِيرًا، قَالَتْ: فَأَخَذْتُ أَحْجَارًا فَتَرَكْتُهَا فَوَضَعْتُهَا فِي كُوفَةٍ لِيَسِيَ كَانَ أَبِي يَضَعُ فِيهَا مَالَهُ ثُمَّ وَضَعْتُ عَلَيْهَا ثَوْبًا ثُمَّ أَخَذْتُ بِيَدِهِ فَقُلْتُ: يَا أَبَتِ ضَعْ يَدَكَ عَلَى هَذَا الْمَالِ قَالَتْ: فَوَضَعَ يَدَهُ عَلَيْهِ فَقَالَ: لَا بَأْسَ إِنْ كَانَ تَرَكَ لَكُمْ هَذَا لَقَدْ أَحْسَنَ، وَفِي هَذَا لَكُمْ بَلَاغٌ، قَالَتْ: لَا وَاللَّهِ مَا تَرَكَ لَنَا شَيْئًا، وَلَكِنْ قَدْ أَرَدْتُ أَنْ أَسْكِنَ الشَّيْخَ بِذَلِكَ.

196- Ahmed ve Taberani, Esmâ binti Ebu Bekir (r.a.)'den şöyle dedigini rivayet ettiler:

"Hz. Peygamber (a.s.), beraberinde Ebu Bekir (r.a.) olduğu halde hicret ettiğinde, Ebu Bekir (r.a.) beş veya altı dirhem olan malını yanına alarak, yola çıktı. Dedem Ebu Kuhafe gözleri kör olduğu halde yanımıza geldi ve dedi ki: "Vallahi ben onun malını (yanına) almasıyla size ve kendine eziyet ettiğini görüyorum." Dedim ki: "Hayır ey babacığım, o bize çok şey bıraktı." Esmâ (r.a.)'ya dedi ki: "Bir miktar taş aldım ve onları, babamın parasını içine koydu, eve ait bir kabın içine koyup, üzerine bir elbise örttüm. Sonra ellni tuttum ve dedim ki: "Ey babacığım, elini şu paraların üzerine koy." Esmâ (r.a.) dedi ki: "Ellini üzerine koydu ve şöyle söyledi: "Eğer bunu size bıraktıysa çok iyi etmiş. Bunda sizin için bir teselli ve ferahlık vardır." Esmâ (r.a.) dedi ki: "Vallahi bize

196- Müsned, İmam Ahmed (6/350). Taberani (24/88). İlaysemi, 'Mecma' ez-Zevaid'de (6/59) "Bu hadisi Ahmed ve Taberani rivayet etmiştir" der. Ona göre Ahmed'in rivayetinin ricâli sahihtir.

hiç bir şey bırakmadı. Sadece ihtiyarı teselli etmek istedim."

۱۹۷- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَتْ: صَنَعْتُ سَفْرَةَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فِي بَيْتِ أَبِي بَكْرٍ، حِينَ أَرَادَ أَنْ يَهَاجَرَ إِلَى الْمَدِينَةِ، فَلَمْ نَجِدْ لِسُفْرَتِهِ وَلَا لِسِقَاتِهِ مَا نَرْبِطُهُمَا بِهِ، فَقُلْتُ لِأَبِي بَكْرٍ: وَاللَّهِ مَا أَجِدُ شَيْئًا أَرْبِطُ بِهِ، إِلَّا نِطَاقِي، قَالَ: فَشَقَّيْهِ بِأَنْثَرَيْنِ، فَارْبِطِيهِ بِوَاحِدِ السِّقَاءِ، وَبِالْآخَرِ السَّفْرَةَ، فَقَعَلْتُ، فَلِذَلِكَ سُمِّيَتْ: ذَاتَ النِّطَاقَيْنِ.

197- Buhari, Esmâ binti Ebu Bekir (r.a.)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Hz. Peygamber (a.s.)'e, Medine'ye hicret etmek istediğinde, Ebu Bekir'in evinde azık yaptım. Yiyeceğini ve içeceğini bağlamaya bir şey bulamadık. Ebu Bekir (r.a.)'e; "Azığı bağlamak için kuşağımdan başka bir şey bulamıyorum" dedim. O da, "onu ikiye böl, biriyle içeceği, diğeriyle de yiyeceği bağla buyurdu." Deddiğini yaptım. Bunun için, Zaten , Nûâkeyn "İki kuşak sahibi" diye isimlendirildim."

۱۹۸- رَوَى التِّرْمِذِيُّ عَنْ إِبْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: لَمَّا أُخْرِجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ مَكَّةَ، قَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَخْرَجُوا نَبِيَّهُمْ، لِيَهْلِكُنْ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿أَذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتِلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلَمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ﴾ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: لَقَدْ عَلِمْتُ أَنَّهُ سَيَكُونُ قِتَالٌ.

198- Tirmizi, İbn Abbas (r.a.)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s.) Mekke'ın çıkarıldığında, Ebu Bekir (r.a.) dedi ki: "Peygamberlerini kovdular. Helak olacaklar." Bunun üzerine Allah Teala "Haksızlığa uğranılarak kendilerine savaş açılan kimselerin karşı koyup, savaşmasına izin verilmıştır"(1) ayetini indirdi. Ebu Bekir (r.a.) "kesinlikle savaş olacağını anladım", dedi."

Nesâî'nin rivayetine göre(2), İbn Abbas (r.a.) şöyle demiştir:

197- Buhari (6/129). 56- Kitabu'l-Cihad, Bâb: Hamlu'z-Zâdi fil-Gazvi.

198- Tirmizi (5/325). 48- Kitabu Tefsiri'l-Kur'ân 23- Bâb: Min Sûret'l-Hacc. "Bu hadis hasen hadistir." demiştir.

1) Hacc Suresi: 29

2) Nesâî (6/2) Kitabu'l-Cihad. Bâbü Vucûbu'l-Cihad. Senedi sahihir dedi.

"Resulullah (a.s.) Mekke'den çıkartıldığında, Ebu Bekir (r.a.) şöyle demiştir:

"Peygamberlerini kovdular -"Biz Allah'tan geldik, Allah'a döneceğiz"- Muhakkak helak olacaklar." Bunun üzerine Allah Teala "Haksızlığa uğratarak kendilerine savaş açılan kimselerin karşı koyup savaşmalarına izin verildi" ayetini indirdi. Ebu Bekir (r.a.) "savaş olacağını anladım" dedi. İbn Abbas (r.a.) da "bu ayet, savaş hakkında inen ilk ayettir" dedi."

۱۹۹- رَوَى أَبُو يَعْلَى عَنْ إِبْنِ عَبَّاسٍ قَالَ لَمَّا خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ مَكَّةَ قَالَ: «أَمَّا وَاللَّهِ لَأُخْرِجَنَّ مِنْكَ، وَإِنِّي لَأَعْلَمُ أَنَّكَ أَحَبُّ بِلَادٍ لِلَّهِ إِلَيَّ وَأَكْرَمُهُ عَلَى اللَّهِ وَلَوْلَا أَنَّ أَهْلَكَ أَخْرَجُونِي مَا خَرَجْتُ بِإِثْنِي عَشْرَتًا إِنْ كُنْتُمْ وِلَاةَ هَذَا الْأَمْرِ مِنْ بَعْدِي فَلَا تَمْنَعُوا طَائِفًا بِبَيْتِ اللَّهِ سَاعَةً مَا شَاءَ مِنْ لَيْلٍ وَلَا نَهَارٍ وَلَوْلَا أَنَّ تَغْنِي فُرَيْشٌ لَأَخْبَرْتُهَا مَا لَهَا عِنْدَ اللَّهِ، اللَّهُمَّ إِنَّكَ أَذَقْتَ أَوْلَهُمْ وَبَالًا فَادْفِقْ آخِرَهُمْ نَوَالًا».

199- Ebu Ya'la, İbnı Abbas (r.a.)'dan şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s.) Mekke'den çıkarken şöyle dedi: "Allah'a yemin olsun ki senden ayrılıyorum. Ben biliyorum ki, Sen Allah'ın en sevgili ve Allah'ın en kıymetli beldesisin. Eğer senin ahdlin beni çıkarmasaydı, senden ayrılmazdım. Ey Abdimenafogulları, şayet bu işin, benden sonra sorumluları iseniz, gecenin veya gündüzün, herhangi bir saatinde, Allah'ın evinde tavaf etmek isteyenlere mani olmayınız! Şayet Kureys'i daha da azdırmayacağını bilsem, onları Allah katında neyin beklediğini haber verirdim. Allah'ım, geçmişlerine (acı) vebali tatturdun, sonrakilerine de nasiplerini tattır."

۲۰۰- رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ أَبِي بَكْرٍ قَالَ: نَظَرْتُ إِلَى أَقْدَامِ الْمُشْرِكِينَ عَلَى رُؤُسِنَا وَنَحْنُ فِي الْغَارِ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ أَنَّ أَحَدَهُمْ نَظَرَ إِلَى قَدَمَيْهِ أَبْصَرَنَا تَحْتَ قَدَمَيْهِ فَقَالَ: «يَا أَبَا بَكْرٍ مَا ظَنُّكَ بِإِثْنَيْنِ اللَّهُ تَالِيَهُمَا».

200- Buhari ve Müslim, Hz. Ebu Bekir (r.a.)'ın şöyle dediğini rivayet ettiler:

"Mağaradayken, müşriklerin başımızın üstünde duran ayaklarına baktım

199- Haysemî, 'Mecma' ez-Zevaid'de zikretmiş, hadisi Ebu Ya'la'nın rivayet ettiğini ve ricâlinin sika olduğunu belirtmiştir. (3/283)

200- Buhari (8/325) 65- Kitâbü't-Tefsîr, Bâbu Sâni İsneyni İz Hüma fi'l-gâri.

ve dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü, onlardan birisi ayaklarının altına baksa bizi görecektir!" Resulullah (a.s.), "Ey Ebu Bekir, üçüncüleri Allah olan iki kişi hakkında ne tahmin edersin" buyurdu."

٢٠١- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: لَمْ أَغْفِلْ أَبَوَيَّ قَطُّ إِلَّا وَهُمَا يَدِينَانِ الدِّينَ، وَلَمْ يَمُرَّ عَلَيْنَا يَوْمٌ إِلَّا يَأْتِيَانِي فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ طَرَفِي النَّهَارِ، بُكْرَةً وَعَشِيَّةً، فَلَمَّا ابْتَلَى الْمُسْلِمُونَ، خَرَجَ أَبُو بَكْرٍ مُهَاجِرًا نَحْوَ أَرْضِ الْحَبَشَةِ، حَتَّى بَلَغَ بَرَكَ الْعِمَادِ، لَقِيَهُ ابْنُ الدُّعْنَةِ - وَهُوَ سَيِّدُ الْقَارَةِ - فَقَالَ: أَيْنَ تُرِيدُ يَا أَبَا بَكْرٍ؟ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَخْرَجَنِي قَوْمِي، فَأَرِيدُ أَنْ أَسِيعَ فِي الْأَرْضِ وَأُعْبِدَ رَبِّي، فَقَالَ ابْنُ الدُّعْنَةِ: فَإِنْ مِثْلَكَ يَا أَبَا بَكْرٍ لَا يُخْرَجُ وَلَا يُخْرَجُ، إِنَّكَ تَكْسِبُ الْمَعْدُومَ، وَتَصِلُ الرَّحِمَ، وَتَحْمِلُ الْكُلَّ، وَتَقْرِي الضَّيْفَ، وَتُؤَيِّنُ عَلَى نَوَائِبِ الْحَقِّ، فَأَنَا لَكَ جَارٌ، إِرْجِعْ فَأَعْبِدْ رَبَّكَ بِبِلَدِكَ، فَرَجَعَ. وَارْتَحَلَ مَعَهُ ابْنُ الدُّعْنَةِ، فَقَالَ ابْنُ الدُّعْنَةِ فِي أَشْرَافِ قُرَيْشٍ، فَقَالَ لَهُمْ: إِنَّ أَبَا بَكْرٍ لَا يُخْرَجُ مِثْلَهُ وَلَا يُخْرَجُ، اتَّخَرُجُونَ رَجُلًا يَكْسِبُ الْمَعْدُومَ، وَيَصِلُ الرَّحِمَ، وَيَحْمِلُ الْكُلَّ، وَيَقْرِي الضَّيْفَ، وَيُؤَيِّنُ عَلَى نَوَائِبِ الْحَقِّ؟ فَلَمْ تُكَذِّبْ قُرَيْشٌ بِجَوَابِ ابْنِ الدُّعْنَةِ.

201- Buhari, Hz. Aişe (r.a.)'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Ebeveynimi aklım erdiğinden beri din sahibi olarak bilirim. Resulullah (a.s.)'ın akşam ve sabah, bize uğramadığı gün geçmemiştir. Müslümanlar ezziyete maruz kalınca, Ebu Bekir (r.a.) Habeşistan yönüne hicrete çıktı. Berk el-Gimâd mevkiine varıp, el-Kâra efendisi İbnuddugunne ile karşılaştığımda, İbnuddugunne: "Ey Ebu Bekir nereye gidiyorsun" dedi. Ebu Bekir (r.a.): "Kavimim beni (yurdundan) çıkarttı. Yeryüzünde gezip, rabbime ibadet etmek istiyorum." dedi. İbnuddugunne: "Ey Ebu Bekir senin gibisi yurdundan çıkmaz ve ısratılmaz; çünkü sen, yoksulları gözetir, akrabalarını ziyaret eder, meşakkete tahammül eder, misafire ikram, borçlulara yardım edersin. Ben senin yanındayım, seni koruyayım. Geri dön Rabbine yurdunda ibadet et." dedi. Ebu Bekir (r.a.) İbnuddugunne ile beraber geri döndü. İbnuddugunne, Kureyş'in ileri gelenlerini dolaşarak onlara, "Muhakkak ki Ebu Bekir, yurdundan çıkmaz ve ı-

karılmaz. Çünkü o yoksulları gözetir, akrabasını ziyaret eder, zorluklara katlanır, misafire ikram, borçlulara yardım eder." Kureysliler, İbnüddüğüne'nin bu sözlerine bir şey diyemediler."

Başka bir rivayete göre ise Kureyş, İbnüddüğüne'nin aracılığını kabul etti ve Hz. Ebu Bekir (r.a.)'e fırsat verdiler. İbnüddüğüne'ye dediler ki: "Ebu Bekir (r.a.)'e emret. Rabbine evinde ibadet edip, orada namaz kılsın istediğini okusun, bize onunla eziyet etmesin. Bunu açıkça yapmasın. Çünkü biz, kadınlarımızın ve çocuklarımızın kanmasından korkuyoruz." İbnüddüğüne bunları Ebu Bekir'e söyledi. O da bir müddet, evinde Rabbine ibadet etmeye, namazını açıkça kılmamaya ve evinin dışında Kur'an okumamaya çalıştı. Sonra evinin avlusunda mescid bina etmek aklına geldi. O mescitte namaz kılıyor ve Kur'an okuyordu. Bunun üzerine, müşriklerin karıları ve çocukları avlunun duvarından zıplayarak, hoşlarına giden Ebu Bekir (r.a.)'e bakıyorlardı. Ebu Bekir (r.a.) çok ağlayan birisiydi. Kur'an okuduğu zaman gözlerinin yaşını tutamıyordu. Bu durum müşrik olan Kureyş'in ileri gelenlerini korkuttu. Bunun üzerine İbnüddüğüne'ye elçi gönderdiler. İbnüddüğüne yanlarına geldi. "Biz senin aracılığını, evinde ibadet etmesine binaen kabul ettik. O ise bu sınırı aşmış, namazını ve kıraatini açıkça yaptı. Biz kadınlarımızın ve çocuklarımızın kanmasından korkuyoruz. Onu bundan alıkoy. Rabbine ibadeti evinde yapmak isterse yapsın. Şayet bunları açıkça yapmaktan vazgeçmezse, ondan senin vekaletini geri vermesini iste. Çünkü biz sana verdiğimiz sözümüzü bozmak istemiyoruz. Ebu Bekir'in ibadetini açıkça yapmasını da kabul edemeyiz." dediler." Hz. Aişe (r.a.) dedi ki: "İbnüddüğüne Ebu Bekir (r.a.)'e geldi ve dedi ki: "Seninle ne üzerine anlaştığımızı biliyorsun. Ya anlaştığımızla yetinirsin veya sorumluluğumu bana iade edersin. Çünkü ben, bir kimseye aracı olup, sonra onun anlaşmaya vıymamasından dolayı yaptığım aracılığın bozulduğunu, arapların dıymasını istemem." Bunun üzerine Ebu Bekir (r.a.): "Senin himayeni sana iade ediyor, Allah'ın himayesine razı oluyorum." dedi.

Nebi (a.s.) o vakit, Mekke'de idî ve müsülmanlara şöyle diyordu: "Bana, hicret edeceğiniz yer gösterildi. Orası hurmalıktır. Kara taşlarla kaplı iki mıntıka arasındadır."

Bunun üzerine, hicrete çıkan kimseler, Medine yönüne doğru yola koyuldular. Habeşistan'da olanların büyük bir kısmı da Medine'ye döndüler. Ebu Bekir (r.a.) de hicrete hazırlanmaya başladı. Resulullah (a.s.), Ebu Bekir (r.a.)'e "acele etme. Bana hicret için izin verilmesini temenni ederim." dedi. Ebu Bekir (r.a.), "Babam sana feda olsun, bunu istiyor musun?" dedi. Resulullah (a.s.) ise "Evet" dedi. Ebu Bekir (r.a.), Resulullah (a.s.)'a arkadaş olmak için sabredip, kendinin olan iki binek hayvanına dört ay samur ağacı yaprağından yem verdi."

İbni Şihâb, Urve'nin, o da Hz. Aişe (r.a.)'nin şöyle dediğini söyledi:

"Bir gün Ebu Bekir (r.a.), öğlen vakit evinde otururken, birisi ona, şu ağzı

sarılı olan Resulullah (a.s.)'dır, bu saatte bize gelmezdi" dedi. Ebu Bekir (r.a.) "Annem babam ona feda olsun, önemli bir şey olmasa bu saatte gelmezdi" dedi." Aişe (r.a.) der ki: "Resulullah (a.s.) gelip izin istedi ve izin verilince içeri girdi. Ebu Bekir (r.a.)'e "dışarı çık" dedi. O da "Babam sana feda olsun ey Allah'ın Resulü onlar senin ehlidir" dedi. Resulullah (a.s.): "Bana hicret için izin verildi" buyurdu. Ebu Bekir (r.a.) "Babam sana feda olsun ey Allah'ın Resulü, ben de sohbetinizde ve maiyyetinizde bulunmak isterim" dedi. Resulullah (a.s.) "evet" dedi. Ebu Bekir (r.a.), "Ey Allah'ın Resulü, babam sana feda olsun, şu iki bineğinden birini al" deyince, Resulullah (a.s.): "Parayla alırım" buyurdu. Aişe (r.a.) diyor ki: "Hemen onları hazırladık ve azıklarını çantaya koyduk. Ebu Bekir (r.a.)'in kızı Esmâ, kuşağından bir parça keserek, çantanın ağzını bağladı. Bunun için 'Zâtu'n-Nitakayn' diye isimlendirildi." Aişe (r.a.) der ki: "Resulullah (a.s.) ve Ebu Bekir (r.a.) Sevr dağındaki mağaraya ulaştılar ve orada üç gün kaldılar. Ebu Bekir (r.a.)'in oğlu Abdullah, onlarla beraber kalıyordu. Abdullah uyamık ve akıllı bir çocuktur. Sabah erkenden yanlarından ayrılıyor, geceyi Mekke'de geçirmiş gibi Kureys'in yanına geliyordu. Mekke'de onları ilgilendiren her ne duyarsa onu iyice öğreniyor, karanlık çöktüğünde de bu haberi onlara getiriyordu. Amir bin Fuheyra da, koyunlarından bir kısmını, akşam üzeri onlara gönderiyordu. Amir bin Fühayra, koyunları sabahın alaca karanlığında tekrar götürünceye kadar koyunlar orada kalıyorlar ve sütlerinden Peygamber (a.s.) ve Ebu Bekir (r.a.)'e içiriyordu. O süt, kendi hayvanlarının sütü idl. İçine kızgın taş konularak ısıtılmıştı. Bu durum, orada kaldıkları üç gün boyunca devam etti. Resulullah (a.s.) ve Ebu Bekir (r.a.) (Mekke'de iken) Abd İbn Adiyyogulları olan ed-Dülogulları'ndan yol kılavuzluğunda maharetili olan Abdullah İbn Ureykis adlı bir kişiyi kiralamışlardı. Bu adam As İbn Vâil es-Sehmi ailesi hakkında yeminli dost olmak üzere elini kana batırarak and içmişti. Bu zat hala Kureys kafirlerinin dinindendi. Fakat doğruluğuna itimad ederek Resulullah (a.s.) ile Ebu Bekir (r.a.) develerini ona emanet etmişler ve üç gece sonra develeriyle beraber Sevr dağındaki mağarada buluşmak üzere anlaşmışlardı. Daha sonra kılavuz, onları beraberinde Amr bin Fühayra olduğu halde, sahil yolundan götürdü."

İbn Şihab, Sürâka bin Mâlik bin Cuşum'un kardeşi olan, Abdurrahman bin Mâlik el-Müdlîcî, babasının, Sürâka bin Cuşum'un şöyle dediğini duyduğunu söylemiştir:

"Bize Kureys kafirlerinin elçileri gelip Peygamber (a.s.)'i ve Ebu Bekir (r.a.)'i öldürene veya esir edene her ikisinin diyetinin verileceğini söylediler. Beni Mudlic kavminin meclislerinin birinde otururken, onlardan birisi gelip yanımıza dikildi ve dedi ki: "Ben sahilde biraz karaltı gördüm. Onların Muhammed ve ashabı olduğunu sanıyordum." Sürâka: "Gördüklerinin onlar olduğunu anladığım halde dedim ki: "Onlar Muhammed ve ashabı değil. Sen falanı ve fi-

lanı gördün. Onlar gözümüzün önünde (buradan) ayrıldılar." Sonra o mecliste biraz daha oturdum. Daha sonra kalkıp cariyemin yanına geldim ve ona tepenin arkasında olan atımı getirmesini ve binmem için tutmasını emrettim. Mızrağımı alıp, evin arkasından dışarı çıktım. Mızrağının (parlıtısını gizlemek için) alt tarafını yerde sürüklemiş, üst tarafını ise aşağıya doğru tutmuştum. Nihayet atımın yanına geldim, üstüne binip, dört nala onlara yaklaştım. Ancak atım tökezledi ve aşağı düştüm. Ayağa kalkıp, elimi ok sadağına uzattım ve üzerinde emir ve nehty yazılı olan oklardan bir tane çektim. Daha sonra zarar vermeme-yi gösteren, istemediğim ok çıktı. Atıma bindim ama okların dediğini tutmadım. Atıma atlayıp sürmeye başladım. Resulullah (a.s.)'ın konuşmasını, duymaya başlamıştım. Resulullah (a.s.) hiç dönüp bakmıyor, Ebu Bekir (r.a.) ise dönüp dönüp bakıyordu. Birden atımın ayakları dizlerine kadar yere battı ve yere düştüm. Ayağa kalkıp atıma kızdım. Az kalsın ayaklarını çıkaramayacaktı. Atım ayağa kalktığı anda, ayağının izinden dumana benzer bir toz yükselmeye başladı. Bunun üzerine tekrar okla şans çektim. Yine istemediğim ok çıktı. Daha sonra onlardan aman diledim. Ayağa kalkınlarında yanlarına geldim. Resulullah ve sahabilerini taarruzumdan koruyan bu olağanüstü durumlar karşısında, Resulullah (a.s.)'ın peygamberlik davasının yakında zâhir olup, zafere ulaşacağı kanaatine sahip oldum. Ona dedim ki: "Kavmin senin başına ödül koydu." Ayrıca insanların onlar hakkında ne düşündüğünü haber verdim. Onlara yiyecek ve içecek vermeyi teklif ettim. Benden, kendilerinin durumunu gizlememden başka bir şey istemediler. Bana, akdî eman yazmalarını istedim. Amir bin Führeyra'ya, benim için akdî eman yazmayı emretti. O da, deri parçası üzerine benim için akdî eman yazdı ve Resulullah (a.s.) yoluna devam etti."

İbn Şihab, Urve bin Zubeyr'in, Resulullah (a.s.)'ın Şam'dan gelen müslüman tüccarların kafilisinde Zübeyr (r.a.)'le karşılaştığını haber verdiğini söyledi:

"Zübeyr (r.a.) Resulullah (a.s.)'a ve Ebu Bekir (r.a.)'e beyaz elbiseler giydirdi. Medine'deki müslümanlar Nebi (a.s.)'nin Mekke'den ayrıldığını duymuşlardı. Medine'liler her sabah, şehir kenarında gelip, öğlen sıcağı kendilerini geri çevirinceye kadar bekliyorlardı. Yine bir gün boyunca bekledikten sonra evlerine dönüyorlardı. Evlerine girmelerinden sonra, yahudilerden biri bir evin damına çıkmış, bir şeye bakıyordu. Birden Resulullah (a.s.)'i ve ashabının beyazlar içinde geldiklerini gördü. Yahudi kendine hakim olamayarak, yüksek sesle: "Ey arap toplumu, şu gelen beklediğiniz atanızdır." dedi. Müslümanlar, Resulullah (a.s.)'i karşılamaya koşular ve Medine dışındaki siyah taşlı alanın ortasında karşıladılar. Resulullah (a.s.) onlarla birlikte sağ tarafa yönelip, Beni Amr bin Avf'in bulunduğu yerde durdu. O gün, rebîü'l-evvel ayının pazartesi günü idi. Ebu Bekir (r.a.) insanlara yönelerek onlara hitab etti. Resulullah (a.s.) ise suskun bir halde oturdu. Ensardan oraya gelip, Hz. Peygamber (a.s.)'i göremeyenler, güneş Nebi (a.s.)'nin üzerine gelip, Ebu Bekir (r.a.) elbisesiyle

onu gölgelendirinceye kadar, Ebu Bekir (r.a.)'i selamladılar. Ebu Bekir (r.a.) elbisestyle, Nebi (a.s.)'yi gölgelendirince oradakiler, böylece onu tanıdılar. Nebi (a.s.) Beni Amr bin Avf diyarında on küsür gece kaldı. Sonra takva üzerine inşa ettiği mescidini yaptı. Daha sonra bineğine binerek, yanındakilerle birlikte (bu günkü) Nebi (a.s.)'nin mescidinin yerinde deveşi çökölünceye kadar yürüldü. O yer Es'ad bin Zurâra'nın evinde yetim olan, Sehl ve Süheyl adındaki iki çocuğun hurmalarının kurutulması için kullandıkları harman yeri idi. Nebi (a.s.), deveşi çöktüğünde, "Allah'ın dilemesiyle menzil burasıdır" dedi. Sonra o iki çocuğu çağırarak, onlarla hurmalıklarını, mescid yapmak için pazarlık etti. Onlar, "Burayı sana hibe edelim" dediler. Nebi (a.s.) orayı onlardan hibe olarak kabul etmedi ve o yeri satın alarak, mescidini bina etti. Nebi (a.s.), mescidi inşa ederken biriket taşıyor ve şöyle diyordu:

"Bu yük Hayber(in hurma) yükü değildir.
Rabbimiz, bu ondan daha hayırlı ve temizdir.
Allah'ım hayırlı ücret ahiret ücretidir.
Ya Rabb sen ensar'a ve muhacirler'e rahmet eyle."

Resulullah (a.s.) muhacirlerden ismi bize bildirilmeyen bir şairin şiirini misal olsun diye okumuştur.

İbn Şihab, bize Nebi (a.s.)'nin, bu beyitlerin dışında, "bir şiiri misal olsun diye okuduğu bize ulaşmadı" demiştir..

FETH'UL-BARİ'DEN BAZI AÇIKLAMALAR

1- İbn Şihab'ın şöyle dediği rivayet olunur:

"Akabe gecesiyle Nebi (a.s.)'nin hicreti arası üç ay veya ona yakın bir zamandı. Dedim ki: "O üç ay, zilhicce, muharrem ve receb'dir. Ancak zilhicce'den on gün geçmişti. Medine'ye rebü'l-evvel ayı girdikten sonra geldi. Durum ne olursa olsun, Medine'ye girdiği günden tarihi öğrenilir. Üç ay birbirine eşit veya noksan yahutta fazla olabilir. Çünkü Medine'ye girdiği gün hakkında söylenenin en azı, ayın ilk günü, en çoğu ise onikinci günü olduğudur."

2- İbn Hacr, İbnuddugunne'nin Hz. Ebu Bekir (r.a.) hakkında:

"Onun gibisi (yurdundan) çıkmaz ve çıkartılmaz" sözü münasebetiyle şöyle der: "Yani, kendinde, başkalarına da ulaşan menfaatlerin bulunduğu bir kimse, vatanından kendi isteğiyle başka bir yerde ikamet amacıyla çıkamaz. Çıkarılmaz sözü ise, başkası onu kendi iradesi olmaksızın zikredilen sebep nedeniyle çıkaramaz, manasını taşımaktadır."

Mâlikilerin bazıları, bu manadan, kendinde başkaları için menfaat bulunan kimsenin, zaruret dışında, memleketinden başka bir yere intikal etmemesi gerektiği hükmünü çıkartmışlardır.

3- İbn Hacer, Nebi (a.s.)'nin, Amir bin Fuheyra'ya Sürâka için akdi eman yazmasını emretmesi olayı hakkında şöyle de:

"Nebi (a.s.), Amir bin Fühayra'ya "Bana (akdi emanı) kemik üzerine veya kâğıt veya kumaş parçası üzerine yazdı. Sonra onu bana uzattı. Ben de alıp, onu çantama koydum. Sonra geri döndüm." dedi."

Musa bin Ukbe'nin rivayeti de buna yakındır. Buhari ve Müslim'de ise şöyledir:

"Geri dönüp sordum. Olanlardan hiçbir şey hatırlamıyordum. Mekke'nin fethinden sonra ve Huneyn gazvesinden dönerken, benim için yazılan yazı yanımda olduğu halde, Resulullah (a.s.)'la görüşmek için yola çıktım. Onunla Cu'râne denilen yerde karşılaştım. Ona yanaşarak, elimdeki yazıyı kaldırdım ve dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü işte bu senin yazdığın yazı". O da: "Bugün vefa ve iyilik günüdür, yaklaş" dedi. Bunun üzerine müslüman oldum."

Salih bin Keysâ'nın rivayeti de buna yakındır. Hasan'ın, Süreka'dan rivayetinde de şöyle demiştir:

"Resulullah (a.s.)'ın, Halid bin Velid'i, kavminin üzerine göndereceği haberi bana ulaşınca yanına geldim ve "Kavmimi bağışlamam, onlara eman vermeni arzu ediyorum. Şayet senin kavmin -yani Kureys- müslüman olursa onlar da olacaktır. O gün gelene kadar emen ver" dedim. Söylediğimi yaptım ve Allah Teala "Ancak, sizinle kendileri arasında anlaşma olan bir millete sığınanlar müstesnadır" (1) ayetini, onlar hakkında indirdiğini söyledi."

Burada Süreka'ya gösterilen ahde vefaya dikkat etmek gerekiyor. Sürâka'ya yazılan ahdi eman, onun isteğiyle kavmine de tesir ediyor! Ancak şunu da bilmemiz gerekir ki, onun kavmi müslümanlarla savaşıyordu. Eğer böyle olmasaydı bu akdin onlara bir faydası dokunmazdı.

4- İbn Hacer, Resulullah (a.s.)'ın doğrudan Kubâ'ya inmesiyle ilgili şöyle demiştir:

"O (yani Kuba mescidi) Resulullah (a.s.)'ın ashabıyla açıkça cemaat namazı kıldığı ilk mescittir. O müslümanlar için yapılan ilk camidir."

5- İbn Hacer, Resulullah (a.s.)'ın Kubâ'dan, Medine'ye hareketi münasabıyla ve *"Sonra bineğine bindi"* sözü hakkında şöyle der:

"İbn İshak ve İbn Aiz'de varid olduğu üzere, Resulullah (a.s.) Kubâ'dan, cuma günü çıktı. Beni Salâm Avf diyarına geldiğinde cuma vakti oldu. Dediler ki: "Ey Allah'ın Resulü bizim içimize, adedin, malın ve kuvvetin çok olduğu yere in." Ebi'l-Esved'de ise Urve'den bu hadisin benzerinin varid olduğu kaydedilmektedir ve hadisde şöyle bir ziyade vardır:

"Resulullah (a.s.)'ın devesinin dizginini tutmak için münakaşa etmeye başladılar. Yanlarına inmesini isteyenlerin isimlerini saydı. Onlar Beni Sâlim'den Utban bin Malik, Beni Beyaza'dan Ferve bin Amr, Beni Sâide'den Suad bin Ubûda, Bünzir bin Amr ve başkaları, Beni Adıyy'den Eba Salit ve başkaları... Resulullah (a.s.) onların her birisine "Bırakın o (yani devesi) emir almıştır." diyordu."

Hâkim'de ise, Enes (r.a.)'den, İshak bin Ebi Taha kanalıyla şöyle bir rivayet yer almaktadır:

"Ensar gelerek, "Ey Allah'ın Resülü, bizim yanımıza in" dediler. Resulullah (a.s.): "Deveyi bırakın, o emir almıştır" dedi. Bunun üzerine deve Ebu Eyyub (r.a.)'un kapısı önüne çıktı." "Ta ki, Medine'deki, Resulullah'ın mescidi önüne (devesi) çıktı" sözü, Hz. Ebu Bekir (r.a.)'den El-Bera'nın hadisinde yer almaktadır. İnsanlar, kimin yanına insin diye münakaşa ettiler. Bunun üzerine Resulullah (a.s.) şöyle dedi: "Ben Abdulmuttalib'in dayılarının yanına gideceğim ve onları bununla şereflendireceğim" İbn Aiz'de, el-Velfd bin Müslim'den, Said bin Mansûr'da -ikisi de Atâf bin Halid'den nakletmiştir.- şöyle varid oldu. "Deve önce çıktı. Sonra insanlar gelerek "el-Menzil" konak yeri burası Ey Allah'ın Resülü" dediler. Resulullah (a.s.) "Onu bırakın" dedi. Sonra deve gidip, mescitte minberin yerine çıktı. Sonra Resulullah ondan indi. Ebu Eyyub (r.a.) ona gelerek, "benim evim en yakın evdir. İzin ver yükünü taşıyayım" dedi. Resulullah (a.s.) da "olur" dedi. Bunun üzerine (Resulullah'ın) eşyasını taşıdı ve deve de onun evine çıktı. İbn Sa'd, Eba Eyyub (r.a.), Resulullah (a.s.)'ın eşyasını evine taşıdığında, Resulullah (a.s.) "kişi eşyasıyla beraber olmalı" dediğini zikretti. Es'ad bin Zurâra da gelip, onun yanında olan devesini aldı ve ona "bu daha sağlam" dedi."

İbn Sa'd ayrıca Resulullah (a.s.)'ın, Ebu Eyyub (r.a.)'un yanında ikametinin müddetinin yedi ay olduğunu ifade etmektedir.

٢٠٢ - رَوَى الْبَخَارِيُّ عَنْ الْأَبْرَاءِ بْنِ عَارِبٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: جَاءَ أَبُو بَكْرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - إِلَى أَبِي فِي مَنْزِلِهِ، فَاشْتَرَى مِنْهُ رَحْلاً - فَقَالَ لِعَارِبٍ: إِيَّكَ إِنِّكَ يَحْبِلُهُ مَعِي، قَالَ: فَحَمَلْتُهُ مَعَهُ، وَخَرَجَ أَبِي يَتَقَبَّذُ نَمَتَهُ، فَقَالَ لَهُ أَبِي: يَا أَبَا بَكْرٍ حَدَّثَنِي كَيْفَ صَنَعْتُمَا لَيْلَةَ سَرَبْتِ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ؟ قَالَ: نَعَمْ، أُسْرَيْنَا لَيْلَتَنَا وَمِنْ الْغَدِ، حَتَّى قَامَ قَائِمُ الظُّهَيْرِ، وَخَلَا الطَّرِيقُ لَا يَمُرُّ فِيهِ أَحَدٌ، فَرَفَعْتُ لَنَا صَخْرَةً طَوِيلَةً لَهَا ظِلٌّ لَمْ تَأْتِ عَلَيْهِ الشَّمْسُ، فَرَزْنَا عِنْدَهَا وَسَوَّيْتُ لِلنَّبِيِّ ﷺ مَكَانًا يَدِي يَتَأَمُّ عَلَيْهِ وَبَسَطْتُ عَلَيْهِ قَرُورَةً، وَقُلْتُ لَهُ: نَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَأَنَا أَنْفَضُ لَكَ

مَا حَوْلَكَ، فَأَمَّا، وَخَرَجْتُ أَنْفَضُ مَا حَوْلَهُ، فَإِذَا أَنَا بِرَاعٍ مُقْبِلٍ بِغَنَمِهِ إِلَى الصَّخْرَةِ، يُرِيدُ مِنْهَا الَّذِي أَرَدْنَا، فَقُلْتُ: لِمَنْ أَنْتَ يَا غُلَامُ؟ فَقَالَ: لِرَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ، فَقُلْتُ: أَفِي غَنَمِكَ لَبَنٌ؟ قَالَ: نَعَمْ، قُلْتُ: أَتُحْلِبُ لِي؟ قَالَ: نَعَمْ، فَأَخَذَ شَاةً، فَقُلْتُ: أَنْفَضِ الصُّرْغَ مِنَ التُّرَابِ وَالشَّعْرِ وَالْقَذَى - قَالَ: فَزَأَيْتُ الْبِرَاءَ يَضْرِبُ إِحْدَى يَدَيْهِ عَلَى الْأُخْرَى يَنْفَضُ - فَحَلَبَ فِي قَعْبٍ كَثْبَةٍ مِنْ لَبَنٍ، قَالَ: وَمَعِيَ إِدَاوَةٌ حَمَلْتُهَا لِلنَّبِيِّ ﷺ يَرْتَوِي مِنْهَا وَيَشْرَبُ وَيَتَوَضَّأُ، فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَكَرِهْتُ أَنْ أَوْقِظَهُ فَوَاقَفْتُهُ حَتَّى اسْتَيْقَظَ - فَصَبَّيْتُ مِنَ الْمَاءِ عَلَى اللَّبَنِ حَتَّى يَرَدَّ أَشْفَلُهُ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ شَرِبْتُ، فَشَرِبَ حَتَّى رَضِيتُ، ثُمَّ قَالَ: وَاللَّهِ يَأْنِ لِلرَّجُلِ؟، قُلْتُ: بَلَى، قَالَ: فَارْتَحَلْنَا بَعْدَمَا مَالَتِ الشَّمْسُ، وَاتَّبَعْنَا سُرَاقَةَ بْنِ مَالِكٍ، فَقُلْتُ: أَيُّنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَقَالَ: وَلَا تَحْزَنْ، إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا، فَدَعَا عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فَارْتَحَلْتُ بِهِ فَرَسُهُ إِلَى بَطْنِهَا، فَقَالَ: إِنِّي أَرَاكُمْ قَدْ دَعَوْتُمَا عَلِيَّ، فَادْعُوَا لِي، فَاللَّهُ لَكُمْ أَنْ أُرِدَّ عَنْكُمَا الطَّلَبَ، فَدَعَا لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فَتَجَا، فَجَعَلَ لَا يَلْقَى أَحَدًا إِلَّا قَالَ: كَفَيْتُكُمْ مَا هُنَا، فَلَا يَلْقَى أَحَدًا إِلَّا رَدَّهُ قَالَ: وَوَفَّى لَنَا.

202- Buhari, el-Berâ bin Azib (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Ebu Bekir (r.a.) babamın evindeyken yanına gelip ondan eğer satın aldı. Babama "oğlunu gönder onu taşıyın" dedi." Berâ (r.a.) anlatıyor: "Eğer beraber taşındık. Babam ise eğerin parasını sayarak çıkarken, "ey Ebu Bekir (r.a.) Mağarada, Resulullah ile geceyi geçirdiğinizde ne yaptığınızı bana anlat" dedi. O da, evet geceyi geçirdik. Ertesi gün öğlen sıcağı başlayınca yollar boşaldı, kimse geçemez oldu. Bize gölgesinden güneş gelmeyen uzun bir taş kaldırıldı ve o taşın gölgesine indik. Nebi (a.s.)'ye elimle uyuyacağı bir yer yaptım ve o yerin üstüne bir yaygı serdim. Uyu Ey Allah'ın Resulu, ben etrafı gözetleyeyim dedim ve Resululla (a.s.) uyudu. Etrafı gözetlemek için çıktığımda, bir çobanın koyunlarıyla birlikte gölgesinden yararlanmak için taşın doğru geldiğini gördüm. "Ey çocuk sen kimin çocuğusun?", dediğimde "Medine'den birisinin," dedi. "Koyunlarında süt var mı?" diye sordum. "Evet", dedi. "Bana süt sağıyor musun?" deyince de "evet" dedi. Bir koyun yakaladı ve ona koyunun göğsünü topraktan, kul-

dan ve pislikten temizlemesini söyledim. Bera'nın koyunun göğsünü temizlerken bir elini diğerine vurduğunu gördüm. Sonra geniş bir kaba biraz süt sağdı. Bu kabı Resulullah (a.s.) içerken ve abdest alırken kullanması için yanıma almıştım. Resulullah (a.s.)'a geldiğimde onu uyandırmak istemedim ve uyanıncaya kadar bekledim. Sütün kabı üzerine, soğuması için biraz su döktüm. Resulullah (a.s.) uyanınca, ona, "İç ya Resulullah" dedim. O da kanıncaya kadar içti ve "gıtme zamanı geldi mi?" diye sordu. Ben de "Evet" dedim. Güneş batıya doğru yöneldiğinde yola çıktık. Sütraka bin Malik peşimize düştü. "Ey Allah'ın Resulu takip ediliyoruz" dedim. O da "Üzülmeye Allah Teala bizimle" dedi. Resulullah (a.s.) ona beddua etti ve annın ayakları karnına kadar gömüldü. Sütraka: "Siz bana beddua ettiniz, bana kurtulmam için dua edin ki sizi arayanlara mâni olayım." dedi. Resulullah (a.s.) ona kurtulması için dua etti. O da kurtuldu. Bunun üzerine, "burada olanlara ben yeterim," diyerek karşılaştığı herkesi geri çevirdi." Ebu Bekir (r.a.), bize verdiği sözü (böylece) tuttu dedi."

٢٠٣- رَوَى الْبُخَارِيُّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: أَقْبَلَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ إِلَى الْمَدِينَةِ وَهُوَ مُرْدِفٌ أَبَا بَكْرٍ، وَأَبُو بَكْرٍ شَيْخٌ يُعْرِفُ، وَنَبِيُّ اللَّهِ ﷺ شَابٌ لَا يُعْرِفُ، فَيَلْقَى الرَّجُلَ أَبَا بَكْرٍ، فَيَقُولُ: يَا أَبَا بَكْرٍ، مَنْ هَذَا الرَّجُلُ الَّذِي بَيْنَ بَيْدَيْكَ؟ فَيَقُولُ: هَذَا الرَّجُلُ يَهْدِينِي السَّبِيلَ فَيُحْسِبُ الْحَاسِبُ أَنَّهُ إِنَّمَا يَغْنِي الطَّرِيقَ، وَإِنَّمَا يَغْنِي بِهِ سَبِيلَ الْخَيْرِ، فَالْتَقَتْ أَبُو بَكْرٍ، فَإِذَا هُوَ بِفَارِسٍ قَدْ لَحِقَهُمْ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! هَذَا فَارِسٌ قَدْ لَحِقَ بِنَا، فَالْتَقَتْ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ، فَقَالَ: «اللَّهُمَّ اضْرَعْهُ، فَضَرَعَتْهُ فَرَسُهُ، ثُمَّ قَامَتْ تَحْمِلُهُمْ، فَقَالَ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، مُرْنِي بِمَا شِئْتَ، قَالَ: «وَقِفْ مَكَانَكَ، لَا تَتْرُكَنَّ أَحَدًا يُلْحَقُ بِنَا، فَكَانَ أَوَّلُ النَّهَارِ جَاهِلًا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَكَانَ آخِرُ النَّهَارِ مَسْلَحَةً لَهُ، فَنَزَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ جَانِبَ الْحَرَّةِ، ثُمَّ يَبْتَثُ إِلَى الْأَنْصَارِ، فَجَاؤُوا إِلَى نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ وَأَبِي بَكْرٍ، فَسَلَّمُوا عَلَيْهِمَا، وَقَالُوا: إِرْكَبَا أَمِينَيْنِ مُطَاعَيْنِ، فَرَكِبَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ، وَخَفُوا دُونَهُمَا بِالسَّلَاحِ، فَقِيلَ فِي الْمَدِينَةِ: جَاءَ نَبِيُّ اللَّهِ، جَاءَ نَبِيُّ اللَّهِ، فَأَشْرَفُوا يَنْظُرُونَ، وَيَقُولُونَ: جَاءَ نَبِيُّ اللَّهِ فَأَقْبَلَ يَسِيرُ حَتَّى نَزَلَ جَانِبَ دَارِ أَبِي أَيُّوبَ فَإِنَّهُ لَيَحَدِّثُ أَهْلَهُ، إِذْ سَمِعَ بِهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ - وَهُوَ فِي نَخْلٍ لِأَهْلِهِ يَخْتَرِفُ لَهُمْ - فَعَجَلَ أَنْ يَضَعَ الَّذِي يَخْتَرِفُ لَهُمْ فِيهَا، فَجَاءَ وَهِيَ مَعَهُ، فَسَمِعَ مِنْ نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ، ثُمَّ رَجَعَ إِلَى أَهْلِهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

ﷺ : «أَيُّ يَوْمٍ أَهْلُنَا أَقْرَبُ؟» فَقَالَ أَبُو أَيُّوبَ: أَنَا يَا نَبِيَّ اللَّهِ، هَذِهِ دَارِي، وَهَذَا بَابِي، قَالَ: «فَاتَمَلَّقْ فَهَجِي» لَنَا مَقِيلًا، قَالَ: قَوْمًا عَلَى بَرَكَةِ اللَّهِ، فَلَمَّا جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، جَاءَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ، فَقَالَ: أَشْهَدُ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ، وَأَنَّكَ جِئْتَ بِالْحَقِّ، وَقَدْ عَلِمْتُ يَهُودُ أَتَيْ سَيِّدَهُمْ وَأَبْنُ سَيِّدِهِمْ، وَأَعْلَمُهُمْ وَأَبْنُ أَعْلَمِهِمْ، فَادْعُهُمْ، فَاسْأَلْهُمْ عَنِّي قَبْلَ أَنْ يَفْلَحُوا أَتَيْي قَدْ أَسْلَمْتُ، فَإِنَّهُمْ إِنْ يَعْلَمُوا أَتَيْي قَدْ أَسْلَمْتُ قَالُوا فِي مَا لَيْسَ فِيهِ، فَأَرْسَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَاقْبَلُوا فَدَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالَ: «يَا مَعْشَرَ الْيَهُودِ، وَإِلَيْكُمْ، اتَّقُوا اللَّهَ، قَوْلَ اللَّهِ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ إِنَّكُمْ تَعْلَمُونَ أَتَيْي رَسُولُ اللَّهِ حَقًّا، وَأَتَيْي جِحْتَكُمْ بِحَقٍّ، فَاسْأَلُوا»، قَالُوا: مَا نَعْلَمُ — قَالَهَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ — قَالَ: «فَإَيَّ رَجُلٍ فَيَكُنْ مِنْكُمْ ابْنُ سَلَامٍ؟» قَالُوا: ذَلِكَ سَيِّدُنَا وَأَبْنُ سَيِّدِنَا، وَأَعْلَمُنَا وَأَبْنُ أَعْلَمِنَا، قَالَ: «أَفَرَأَيْتُمْ إِنْ أَسْلَمَ؟» قَالُوا: حَاشَى لِلَّهِ، مَا كَانَ يُسْلِمُ — قَالَهَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، وَرَدُّوا عَلَيْهِ — فَقَالَ: «يَا ابْنَ سَلَامٍ، أَخْرِجْ عَلَيْهِمْ» فَخَرَجَ عَلَيْهِمْ، فَقَالَ: يَا مَعْشَرَ الْيَهُودِ! اتَّقُوا اللَّهَ، قَوْلَ اللَّهِ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ، إِنَّكُمْ تَعْلَمُونَ أَنَّهُ رَسُولُ اللَّهِ وَأَنَّهُ جَاءَ بِحَقٍّ، قَالُوا: كَذَبْتَ، فَأَخْرَجَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ.

203- Buhari, Enes (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etti:

"Genç ve (şeklen) tanınmayan Allah'ın Peygamberi, beraberinde yaşlı ve tanınan Ebu Bekir (r.a.) olduğu halde Medine'ye geldi. Yolda Ebu Bekir (r.a.)'le karşılaşanlar, "Bu yanındaki kim, ya Ebu Bekir?" diyorlardı Ebu Bekir (r.a.) ise "Bu adam bana doğru yolu gösteren kimsedir" diyordu. İnsanlar ise onu maddi anlamda bir yol gösterici, yani kılavuz zannediyorlardı. Halbuki Ebu Bekir (r.a.) onun hayır yolunu gösterdiğini kastediyordu. Ebu Bekir (r.a.) geriye baktığında bir atının kendilerine yaklaştığını gördü. Ebu Bekir (r.a.) "ey Allah'ın Resulu, şu atlı bize ulaştı", dedi. Resulullah (a.s.) ona döndü, "Ey Allah'ın onu yere yık" dedi ve atı onu aşağı attı ve alçak sesle br şeyler homurdanarak ayağa kalktı. "Bana istediğini emret ey Allah'ın Resulu" dedi. Resulullah (a.s.)'da "yerinde dur, bizim peşimizden gelmek isteyenleri bırakma" dedi. Ravi der ki: "(Süreka, ne gariptir ki) Resulullah (a.s.)'ın günün başında faaliyet gösteren, O'nun canına kasteden biriye, aynı günün akşamı O'nu müdafaa eden bir silah mesabesinde olmuştur."

"Nihayet Resulullah (a.s.) Harre tarafında konakladı. Oradaki ikametinden sonra Ensar'a (yani dayıları olan Neccaroğulları'na) haber gönderdi. Onlar da silahlanarak Resulullah (a.s.) ve Ebu Bekir (r.a.)'in yanına geldiler. Hz. Peygamber (a.s.) ve Ebu Bekir (r.a.)'i selamladıktan sonra şöyle dediler: "Düşmanlarınızdan emin, dostlarınız tarafından itaat edilmiş iki kimse olarak develerinize bininiz." Bunun üzerine Resulullah (a.s.) ve Ebu Bekir (r.a.) bineklerine binerek harekete geçtiler. Bu silahlı kuvvetler de onların etraflarında bir koruma çemberi oluşturdular. Bu sırada Medine'de: "Resulullah geldi! Resulullah geldi!" Nidaları duyuldu. Bunun üzerine herkes yükseklere çıkıp O'nun yolunu gözlemeye, "Allah'ın peygamberi geldi" diyerek sevinç gösterileri yapmaya başladılar: Bu sevinç içinde ilerleyen Hz. Peygamber (a.s.) ailesiyle konuşuyordu. Kendi ehline ait hurmalıkta hasat yapan Abdullah bin Selam da, Resulullah (a.s.)'ın geldiğini duyunca, acele ederek, topladığıyla birlikte, Resulullah (a.s.)'ın yanına geldi. Resulullah (a.s.)'ı dinledikten sonra evine döndü. Nebi (a.s.) "hısumlarımız evlerinden kimin evi daha yakındır?" diye sorduğunda, Ebu Eyyub (r.a.) "Benim evim ey Allah'ın Rasulü, işte bu evim, bu da onun kapısı" dedi. Resulullah (a.s.) "git ve bize uyuyacağımız bir yer hazırla" dedi. Ebu Eyyub (r.a.) ise: "Allah'ın bereketiyle kalkın" buyurdu. Resulullah (a.s.) oraya geldiğinde, Abdullah bin Selam da geldi ve şöyle dedi: "Şهادت ederim ki, sen Allah'ın peygamberisin ve sen Hak ile geldin. Yahudiler kesinlikle biliyorlar ki ben onların, efendisiyim ve efendilerinin oğluyum ve ben onların en çok bileniyim, en çok bileninin oğluyum. Ey Allah'ın Resulü, onları çağırıp, benim müslüman olduğumu öğrenmelerinden önce, beni onlardan sor. Çünkü benim müslüman olduğumu öğrendiklerinden sonra sorarsan, hakkımda gerçek olmayan şeyler söylerler." Resulullah (a.s.) elçi gönderip onları çağırtı. Geldiklerinde, "Ey yahudi toplumu, size veyl olsun! Allah'tan korkun! Kendinden başka ilah olmayan Allah'a yemin olsun ki, siz benim Allah'ın Resulu olduğumu biliyorsunuz. Ben size hakkı getirdim. Müslüman olunuz" dedi ve bunu üç defa tekrar etti. Yahudiler ise "Biz bilmiyoruz" dediler. Resulullah (a.s.) "Abdulah bin Selam'ı nasıl bilirsiniz" diye sorduğunda, "O bizim efendimizdir ve efendimizin oğludur. Bizim en çok bilenimizdir ve en çok bilenimizin oğludur" diye cevap verdiler. Resulullah (a.s.) "Şayet müslüman olursa ne dersiniz" dedi. Onlar "Allah korusun o müslüman olmamalıdır dediler. Resulullah (a.s.) bunu üç defa tekrar etti. Onlar da aynı şekilde cevap verdiler. Peygamber (a.s.): "Ey İbn Selam dışarı çık" deyince, çıkıp: "Ey yahudi toplumu, Allah'tan korkun. Kendinden başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki, siz onun Allah'ın elçisi olduğunu ve size hakkı getirdiğini biliyorsunuz." Yahudiler, "yalan söylüyorsun" dediler. Bunun üzerine Peygamber (a.s.) onları dışarı çıkarttı."

٢٠٤ — رَوَى الْبَزَّازُ عَنْ قَيْسِ بْنِ الثُّعْمَانِ قَالَ: لَمَّا انْطَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ يَسْتَخْفِيَانِ نَزَلَ بِأَبِي مَعْبُدٍ فَقَالَ: وَاللَّهِ مَا لَنَا شَأَءٌ وَإِنْ شَاءَنَا لَحَوَائِلُ فَمَا بَقِيَ لَنَا

لَيْنٍ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ — أَحْسَبُهُ — «فَمَا يَتْلِكَ الشَّاةُ؟» فَأَتَيْنِي بِهَا، فَذَعَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالْبَرَكَةِ عَلَيْهَا ثُمَّ حَلَبَ عُسًا، فَسَقَاهُ ثُمَّ شَرِبُوا، فَقَالَ: أَنْتَ الَّذِي تَزْعُمُ قُرَيْشٌ أَنَّكَ صَاحِبِي، قَالَ: «إِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ» قَالَ أَشْهَدُ أَنَّ مَا جِئْتُ بِهِ حَقٌّ، ثُمَّ قَالَ: أَتَيْتُكَ، قَالَ: «لَا حَتَّى تَسْمَعَ أَنَا قَدْ ظَهَرْنَا» فَأَتَيْتُهُ بَعْدُ.

204- Bezzâr, Kays bin Numan (r.a.)'dan şöyle dediğini rivayet etti:

"Resulullah (a.s.) ve Ebu Bekir (r.a.) gizli olarak yola çıktıklarında, Ebu Ma'bed'e misafir oldular. Ebu Ma'bed, "Sağılır koyunum yoktur. Koyunlarımların hepsi hamile olduğu için bizim sütümüz kalmadı" dedi. Resulullah (a.s.) ise "o koyun nerede", buyurdu. O koyunu getirdiler ve Resulullah (a.s.) ona bereket duası yaptı ve (o koyun) büyük bir kap süt verdi. Resulullah (a.s.) o (sünnen) içti ve sonra da onlar içtiler. Resulullah (a.s.), "Sen Kureys'in Sâbil olduğunu iddia ettiği kişi misin?" deyince, "Öyle diyorlar" diye cevap verdi ve dedi ki: "Şehadet ederim ki senin getirdiğin şey hakur, doğrudur." Sonra "Sana tabi olayım mı?" diye sorunca, "Hayır başardığımızı duyuncaya kadar bekle" dedi. Daha sonra Peygamber (a.s.)'e tabi oldu."

٢٠٥ — رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ عَائِشَةَ — رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا — قَالَتْ: لَمَّا خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْغَارِ مُهَاجِرًا وَمَعَهُ أَبُو بَكْرٍ وَعَابِرُ بْنُ مُهَيَّرَةَ مُرَدُّهُ أَبُو بَكْرٍ وَخَلْفَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَرْيَظَةَ اللَّيْثِيُّ، فَسَلَّكَ بَيْهًا أُسْفَلَ مِنْ مَكَّةَ ثُمَّ مَضَى بَيْهًا حَتَّى هَبَطَ بَيْهًا عَلَى السَّاحِلِ أُسْفَلَ مِنْ عَسْفَانَ، ثُمَّ اسْتَجَارَ بَيْهًا عَلَى أُسْفَلَ أُنْجَرٍ، ثُمَّ عَارَضَ الطَّرِيقَ بَعْدَ أَنْ أَجَارَ بَيْهًا مَذْلَجَةَ لَقْفَرٍ ثُمَّ اسْتَبْطَنَ بَيْهًا مَذْلَجَةَ صِحَاحٍ، ثُمَّ سَلَّكَ بَيْهًا مَذْجَجٍ، ثُمَّ بَطَّنَ مَذْجَجٍ مِنْ ذِي الْفُضْنِ ثُمَّ يَبْطَنَ ذِي كَشْدٍ، ثُمَّ أَخَذَ الْجَبَاحِبَ ثُمَّ سَلَّكَ ذِي سَلَمٍ مِنْ يَبْطَنَ أَعْلَى مَذْلَجَةٍ، ثُمَّ أَخَذَ الْقَاحَةَ ثُمَّ هَبَطَ الْعَرَجَ، ثُمَّ سَلَّكَ نَبِيَّةَ الْغَائِرِ عَنْ يَمِينِ رَكُوبَةٍ ثُمَّ هَبَطَ رِيمٍ، فَقَدِمَ قَبَاءَ عَلَى بَنِي عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ.

205- el-Hâkim, Hz. Aişe (r.a.)'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

204- Bezzâr, *Kesfû'l-Estâr* (2/301). Haysemî, 'Mecma' ez-Zevaid' (6/58).

205- El Hakîm, (3/8) ve dedi ki "Bu hadis Müslim'in şartına göre sahihtir fakat Buhari ve Müslim bu hadisi rivayet etmediler. Zehebi de bunu kabul etmiştir."

"Resulullah (a.s.) hicret esnasında, yanında Ebu Bekir (r.a.) olduğu halde mağaradan çıkmıştı. Ebu Bekir (r.a.)'in arkasında Amir bin Fuheyra, onun arkasında ise Abdullah bin Ureykid el-Leysi bulunuyordu. Abdullah bin Ureykid, Resulullah (a.s.) ve Ebu Bekir (r.a.)'in önüne düşerek Mekke'nin aşağılarına doğru hareket etti. Daha sonra onlarla birlikte Asfân'ın eteklerinden sahile doğru indi. Sonra Emc muntakasının aşağı tarafından yoluna devam etti. Kudeyd'i geçtikten sonra, yolun ters istikametine geçti. Daha sonra Hicaz yolunu tuttu. Daha sonra hep beraber Seniyyetu'l-Murârî geçtiler. Sonra da el-Hafyâ yolunu tuttular. Ardından Medlecetu lakfı geçtiler. Daha sonra Medlecetu Sıhâh'a girdiler. Abdullah daha sonra onlarla birlikte Mezhic yolunu tuttu. Sonra Zi'l-Gusn tarafından Batnu Mezhic'e oradan da Batnu Zi Kışd'e geçtiler. Daha sonra el-Cebdhib yolunu tuttular. Sonra Batnu A'lâ Medlece yoluyla Zi Silm istikametine doğru yol aldılar. el-Kâhâ'yı geçip el-Arc'a indiler. Daha sonra Rakûbe'nin sağ cihetini izleyerek Seniyyetu'l-Gâir istikametine doğru gittiler. Sonra Batnu Reym'e indiler. Sonunda Beni Amr bin Avfın yaşadığı Kuba mevkiine geldiler."

Bir Açıklama

Bu hadisten istifade edeceğimiz hususlardan biri de Abdullah bin Ureykid'in kılavuzluğudur. Abdullah bin Ureykid, Kinâne kabilesinin, Beni Leys kolundan idi ve onu Hz. Ebu Bekir (r.a.) yolculuklarında kılavuz olması için tutmuştu. Bu olayda, herhangi bir iş için müslüman bulunmadığında, güvenilir bir kafirden yararlanmanın caiz olduğuna açık bir delil vardır.

O kılavuz onları böyle bir yoldan götürdü ki, o yolda güvenlik için gereken her şeyi nazarı dikkate almıştı. Resulullah (a.s.) da ona bu konuda teslim olmuştu. Bunda da güvenlik için ihtiyatlı olmanın, sünneti nebeviyeden olduğuna dair açık bir delil vardır.

٢٠٦- رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ قَالَ: ذَكَرَ رَجُلٌ عَلَى عَهْدِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - فَكَانَتْهُمْ فَضَّلُوا عُمَرَ عَلَى أَبِي بَكْرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: قَبْلَ ذَلِكَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - فَقَالَ: وَاللَّهِ لَلَّيْلَةَ مِنْ أَبِي بَكْرٍ خَيْرٌ مِنْ أَبِي عُمَرَ وَلَيَوْمَ مِنْ أَبِي بَكْرٍ خَيْرٌ مِنْ أَبِي عُمَرَ، لَقَدْ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ يَنْطَلِقُ إِلَى الْغَارِ وَمَعَهُ أَبُو بَكْرٍ فَجَعَلَ يَمْشِي سَاعَةً بَيْنَ يَدَيْهِ وَسَاعَةً خَلْفَهُ حَتَّى قَطِنَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: «يَا أَبَا بَكْرٍ مَا لَكَ تَمْشِي سَاعَةً بَيْنَ يَدَيَّ وَسَاعَةً خَلْفِي؟» فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَذْكَرُ الطَّلَبِ فَأَمْشِي خَلْفَكَ ثُمَّ أَذْكَرُ الرُّصْدِ فَأَمْشِي بَيْنَ يَدَيْكَ، فَقَالَ: «يَا أَبَا بَكْرٍ لَوْ كَانَ شَيْءٌ أَحْبَبْتُ أَنْ يَكُونَ بِكَ ذُنُوبِي» قَالَ: نَعَمْ وَالَّذِي بَعَثَكَ

بِالْحَقِّ مَا كَانَتْ لَتَكُونَنَّ مِنْ مُلِمَّةٍ إِلَّا أَنْ تَكُونَ بِي دُونَكَ، فَلَمَّا انْتَهَيْنَا إِلَى الْغَارِ قَالَ أَبُو بَكْرٍ: مَكَانَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ حَتَّى أُسْتَبْرَأَ لَكَ الْغَارَ، فَدَخَلَ وَاسْتَبْرَأَهُ حَتَّى إِذَا كَانَ فِي أَغْلَاةٍ ذَكَرَ أَنَّهُ لَمْ يَسْتَبْرَأْ الْجَحْرَةَ فَقَالَ: مَكَانَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ حَتَّى أُسْتَبْرَأَ الْجَحْرَةَ، فَدَخَلَ وَاسْتَبْرَأَ ثُمَّ قَالَ: أَنْزَلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَتَزَلَّ فَقَالَ عُمَرُ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَيْتَكَ اللَّيْلَةَ خَيْرٌ مِنْ آلِ عُمَرَ.

206- Hâkim, Muhammed bin Sîrîn (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Ömer (r.a.) zamanında bazı kimseler Ömer (r.a.)'i, Ebu Bekir (r.a.)'den daha üstün tuttular. Muhammed bin Sîrîn dedi ki: "Bu durum Ömer (r.a.)'e ulaşınca şöyle dedi: "Allah'a yemin olsun ki, Ebu Bekir (r.a.)'in hayırından bir gece, Ömer'in ve ehlinin tümünden daha hayırlıdır. Ebu Bekir (r.a.)'in bir günü yine Ömer ve ehlinin daha hayırlıdır. Resulullah (a.s.) mağaraya doğru, Ebu Bekir (r.a.)'le çıktığında, Ebu Bekir (r.a.) bir müddet Resulullah'ın önünde, bir müddet de arkasından yürümeye başladı. Bu durumu sezen Peygamber (a.s.) ise, "Sana ne oluyor, bir müddet önümden, bir müddet arkamdan yürüyorsun" dedi. O da "Ey Allah'ın Resulü, seni yakalama arzularını hatırlayınca arkandan yürüyor, ileride pusuya yatırılacağını hatırlayınca ise önünden yürüyorum" dedi. Resulullah (a.s.) "Ey Ebu Bekir, herhangi bir şey olduğu zaman sade sana olmasını mı arzu ediyorsun?" dedi. Ebu Bekir (r.a.), "Evet, seni hak ile gönderen Allah'a yemin olsun ki, eğer bir musibet gelecek olursa, onun bana gelmesini isterim" diye cevap verdi. Mağaraya vardıklarında, Ebu Bekir (r.a.) "Yerinden kumuldama ey Allah'ın Resulü, ta ki yerleri senin için temizleyeyim" dedi. Sonra içeri girip mağarayı temizledi. Ebu Bekir (r.a.) mağaradaki delikleri temizlemeyi unuttuğunu zikrederek, Resulullah (a.s.)'a "Yerinde dur, Allah'ın Resulü ta ki delikleri temizleyeyim" dedi. Mağaraya girip delikleri temizledikten sonra, "Buyur ey Allah'ın Resulü" dedi. Ömer (r.a.); "Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, o gece, Ömer'in ehlinin daha hayırlıdır" buyurdu."

٢٠٧- رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ الزُّبَيْرَ يَذْكُرُ أَنَّهُ لَقِيَ الرَّسُولَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ كَانُوا تُجَارًا بِالشَّامِ قَافِلِينَ مِنْ مَكَّةَ عَارِضُوا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَأَبَا بَكْرٍ يَتَابِعُ بَيْضَ حِينَ سَجَعُوا بِخُرُوجِهِمْ فَلَمَّا سَمِعَ الْمُسْلِمُونَ بِالْمَدِينَةِ بِمَخْرَجِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ كَانُوا يَغْدُونَ كُلَّ غَدَاةٍ إِلَى الْحَرَّةِ فَيَتَنَظَّرُونَهُ حَتَّى

206- El-Müstedrek, (3/6) Hâkim, "Bu hadis Bukârî ve Müslim'in şartı üzere sahihtir. Ancak onlar bu hadisi kitaplarında zikretmemişlerdir." demiştir.

يُؤْذِيَهُمْ حَرُّ الظَّهِيرَةِ فَاَنْقَلَبُوا يَوْمًا بَعْدَمَا اطَّلَاوْا اِنْتَظَارَهُ فَلَمَّا اَوَّوْا اِلَى ثِيَابِهِمْ اَوْفَى رَجُلٌ مِنْ يَهُودِ اطَّلَمَا مِنْ اطْلَامِهِمْ لِيَنْتَظِرَ اِلَيْهِ، فَبَصُرَ بِرَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم وَاَصْحَابِهِ مَبِیْضِينَ يَزُولُ بِهِمُ السَّرَابُ فَلَمْ يَمْلِكِ الْيَهُودِيُّ اَنْ قَالَ بِاَعْلٰی صَوْتِهِ: يَا مَعْشَرَ الْعَرَبِ هٰذَا صَاحِبُكُمْ الَّذِي تَنْتَظِرُوْنَ فَتَارَ الْمُسْلِمُونَ اِلَى السِّلَاحِ فَتَلَقَّوْا رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم بِظَهْرِ الْحَرَّةِ.

207- Hâkim, Urve bin Zubejr (r.a.)'den Resulullah (a.s.)'la Şam'dan gelen beyaz giyinmiş müslüman tüccarlarla yolda karşılaşmalarını anlatırken:

"O'nu dinlediğini söylediğini rivayet etti. Medine'deki müslümanlar ise Nebi (a.s.)'nin Mekke'den ayrıldığını işittiklerinde her gün erkenden Medine kenarına gelip güneş kendilerini rahatsız edinceye kadar O'nu bekliyorlardı. Yine birgün uzunca bir müddet bekledikten sonra evlerine döndüklerinde yahudilerden birisi bir evin damına çıkarak Resulullah (a.s.)'ı gözlemeye başladı. Yahudi, Resulullah (a.s.)'ı ve ashabının beyazlar içinde geldiklerini görünce, kendini tutamayıp, gücünün yettiği kadar bağırdı: "Ey arap toplumu, işte şu gelen beklediğiniz dostunuzdur." Bunun üzerine müslümanlar koşarak Resulullah (a.s.)'ı karşıladılar."

٢٠٨- رَوَى الطَّبْرَانِيُّ عَنْ ابْنِ إِسْحَاقَ قَالَ: نَزَلَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ بِقَبَاءَ عَلَى كُتْلُومِ بْنِ هَرَمٍ أُخْبِيَ بَنِي عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ وَيُقَالُ: بَلَّ نَزَلَ عَلَى سَعْدِ بْنِ خَيْمَةَ فَأَقَامَ فِي بَنِي عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ وَالثَّلَاثَاءِ وَالْاَرْبَعَاءِ وَالْخَمِيسِ وَأَتَسَّ مَسْجِدَهُمْ وَخَرَجَ مِنْ بَنِي عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ، فَأَدْرَكَتْهُ الْجُمُعَةُ فِي بَنِي سَالِمٍ بْنِ عَوْفٍ فَصَلَّى الْجُمُعَةَ فِي الْمَسْجِدِ الَّذِي يَبْطِنُ الْوَادِي قَالَ ابْنُ إِسْحَاقَ: ثُمَّ نَزَلَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ عَلَى أَبِي أَيُّوبَ، وَأَمَرَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ بِنَاءِ مَسْجِدِهِ فِي تِلْكَ السَّنَةِ.

208- Taberani, İbn İshak (r.a.)'tan, şöyle dediğini rivayet etti:

"Resulullah (a.s.) Kuba'da, Beni Amr bin Avf'in kardeşi olan Kulsüm bin Harem'in yanına gitti. Yine denilir ki: Nebi (a.s.), Sa'd bin Hayseme'nin yanına

207- El-Müstedrek (3/11) Hâkim "Bu hadis Buharî ve Müslim'in şartı üzere sahihtir" der.

208- El-Mu'cem'ul Kebîr (6/30) ve Mecma' ez-Zevâid (6/62) Haysemî "Bu hadisi Taberani rivayet etmiştir. Ravileri de güvenilirlerdir." demiştir.

geldi ve Amr bin Avf diyarında, pazartesi, salı, çarşamba ve perşembe günlerini geçirip, mescidlerini inşa ettikten sonra, Beni Amr bin Avf diyarından ayrıldı. Beni Salim bin Avf diyarına geldiğinde cuma vakti erişti. Cuma namazını oradaki vadinin içinde bulunan camide kıldı. Resulullah (a.s.) daha sonra Ebu Eyyub (r.a.)'un yanına gitti ve o yıl camisinin inşasını emretti."

٢٠٩- رَوَى الطَّبْرَانِيُّ عَنْ الشُّمُوسِ بْنِ الثُّعْمَانِ قَالَتْ نَظَرْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حِينَ قَدِمَ وَنَزَلَ وَأَسَسَ هَذَا الْمَسْجِدَ مَسْجِدَ قُبَاءَ فَرَأَيْتُهُ يَأْخُذُ الْحَجَرَ أَوْ الصَّخْرَةَ حَتَّى يَهْضُمَهُ الْحَجَرُ، وَانْظُرَ إِلَى بَيَاضِ الثَّرَابِ عَلَى بَطْنِهِ أَوْ سُرَّتِهِ قِيَّامِي الرَّجُلُ مِنْ أَصْحَابِهِ وَيَقُولُ يَا أَيُّهَا رَسُولَ اللَّهِ أَغْطِنِي أَكْفِكَ يَقُولُ: «لَا، خُذْ مِثْلَهُ» حَتَّى أَسْنَهُ. وَيَقُولُ: «إِنَّ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ هُوَ يَوْمَ الْكَعْبَةِ قَالَ فَكَانَ يُقَالُ إِنَّهُ أَقْوَمُ مَسْجِدٍ قِبْلَةً».

209- Taberani, Şumûs bintü Numan (r.a.)'dan, şöyle dediğini rivayet cumuştur:

"Resulullah (a.s.) Medine'ye geldiğinde, bu mescidi inşa ederken O'na baktım ve O'nun küçük veya büyük taşları taşıırken, taşların kendisini hırpaladığını gördüm. Toprağın beyazlığı, (tozu) O'nun karnı ve göbeği üzerine bulamıştı. Ashabından birisi gelip, "Annem habam sana feda olsun ey Allah'ın Resulu, ver ben taşıyayım" dediğinde, "Hayır aynı şekilde başkasını al" diyordu. Tâ ki mescidin inşası sona erdi. Resulullah (a.s.) şöyle diyordu: "Şüphesiz Cebrail (a.s.) Kâbe'nin imamıdır. Mescidler içinde kible olmaya en layık olanı Kâbe'dir" denilmiştir."

٢١٠- رَوَى الطَّبْرَانِيُّ عَنْ عَاصِمِ بْنِ عَدِيٍّ قَالَ: قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ الْإِثْنَيْنِ لِأَثْنَيْ عَشْرَةَ لَيْلَةً خَلَّتْ مِنْ رِبْعِ الْأَوَّلِ فَأَقَامَ بِالْمَدِينَةِ عَشَرَ سِنِينَ.

210- Taberani, Asım bin Adiy (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etti:

"Resulullah (a.s.) Medine'ye, rabi'ul-evvel ayından oniki gün geçtikten sonrakı pazartesi günü geldi ve orada on sene kaldı."

209- El-Mu'cemü'l-Kebîr (24/318) Mecmû-uz-Zevaid'de (4/11) İlaysemî: "Bu hadisi Taberani rivayet etmiştir. Ravileri güvenilirlerdir." demiştir.

210- Haysemî, Mecmau'z-z-evaid'de (6/63) "Bu hadisi Taberani rivayet etmiştir, ravileri güvenilirlerdir" demiştir.

۲۱۱- رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ - قَالَ: شَهِدْتُ يَوْمَ دَخَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ الْمَدِينَةَ فَلَمْ أَرْ يَوْمًا أَحْسَنَ وَلَا أَضْوَأَ مِنْهُ.

211- Hâkim, Enes (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etti:

"Nebi (a.s.)'nin Medine'ye geldiği günü yaşadım ve gördüm. O günden daha güzel ve daha aydınlık bir gün görmemişim."

۲۱۲- رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: وَمَضَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ حَتَّى قَدِمَ الْمَدِينَةَ وَخَرَجَ النَّاسُ حَتَّى دَخَلُوا فِي الطَّرِيقِ وَصَاحَ النِّسَاءُ وَالْخُدَّامُ وَالْعِلْمَانُ: جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ، اللَّهُ أَكْبَرُ، جَاءَ مُحَمَّدٌ جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ، فَلَمَّا أَصْبَحَ انْطَلَقَ فَتَزَلَّ حَيْثُ أَمَرَ.

212- Hâkim, Hz. Ebu Bekir (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Resulullah (a.s.) Medine'ye varıncaya kadar yola devam etti. İnsanlar (onu karşılamak için) sokağa çıkılar ve tekrar yola koyulduk. Kadınlar, hizmetçiler ve çocuklar; "Allahu ekber, peygamber geldi. Muhammed geldi" diye bağırıyorlar. Geceyi geçirdikten sonra, kendisine tahsis olunan yere gitti."

Bu hadis, İslam gençliğinin çeşitli münasabetler sebebiyle slogan atmalarının caiz olduğuna delil teşkil eder.

۲۱۳- رَوَى أَبُو دَاوُدَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: لَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمَدِينَةَ لَعِبَتِ الْحَبَشَةُ لِقْدُومِهِ، فَرَحًا بِذَلِكَ، لَعِبُوا بِجَرَاهِمِ.

213- Ebu Davud, Enes bin Mâlik (r.a.)'den, şöyle dediğini rivayet etti:

"Resulullah (a.s.) Medine'ye geldiğinde Habeşliler, sevgi gösterisi olarak mızraklarıyla oyun oynadılar."

211- El-Müstedrek (3/12), Hakim, "Bu hadis Müslim'in şartı üzerine sahihtir. Zehebi ona muvafakat etmiştir. Ancak Buhari ve Müslim onu kitaplarında zikretmemişlerdir" demiştir.

212- Hâkim (3/12) dedi ki: "Bu hadis, Buhari ve Müslim'in şartı üzere sahihtir ancak rivayet etmemişlerdir. Zehebi de buna muvafakat etmiştir."

213- Ebu Davud (4/281), Kitab'ul-Edeb, Babun fin-Nehyl an'il-gina. Senedi sahihtir.

٢١٤- رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ عِكْرِمَةَ قَالَ لَمَّا خَرَجَ صُهَيْبٌ مُهَاجِرًا نَبِعَهُ أَهْلُ مَكَّةَ قَتَلَ كِنَانَتَهُ فَأَخْرَجَ مِنْهَا أَرْبَعِينَ سَهْمًا فَقَالَ: لَا تَصِلُوا إِلَيَّ حَتَّى أَصْنَعَ فِي كُلِّ رَجُلٍ مِنْكُمْ سَهْمًا ثُمَّ أَصِيرُ بَعْدَ إِلَى السَّيْفِ فَتَعْلَمُونَ أَنِّي رَجُلٌ وَقَدْ خَلَقْتُ بِمَكَّةَ قَبِيلَتَيْنِ فَهَمَّا لَكُمْ. قَالَ: (وَوَحَدْتَنِي) حَمَادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ نَحْوَهُ وَنَزَلَتْ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ﴾ الْآيَةُ فَلَمَّا رَأَاهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «أَبَا يَحْيَى رِبْعُ النَّبِيعِ» قَالَ: وَتَلَا عَلَيْهِ الْآيَةَ.

214- Hâkim, İkrime (r.a.)'den, şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Süheyb (r.a.) hicret için yola çıktığında Mekke'liler onun peşine düşüp takip ettiler. Bunun üzerine çantasından kırk tane ok çıkararak şöyle dedi: "Sizden herbirinize bir ok saplamadan bana yavaşamazsınız. Sonra kılıcımı alırım ve benim erkek olduğumu, Mekke'de iki tane cariye bıraktığımı öğrenirsiniz. Onlar sizindir." Ravi dedi ki: "Bize Hammâd bin Seleme, Enes bin Malik'ten benzerini haber verdi. Bunun üzerine, Nebi (a.s.)'e "İnsanlardan bir kısmı Allah'ın rızasını kazanmak için, canlarını feda ederler" ayeti geldi. Peygamber (a.s.), onu gördüğünde, "Ey Yahya'nın babası alış verişin kazanç getirdi" dedi ve bu ayeti okudu."

٢١٥- رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ صُهَيْبٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: «أَرَيْتُ دَارَ هِجْرَتِكُمْ سَبِيحَةً بَيْنَ ظَهْرَانِي حَرَّةً فَإِمَّا أَنْ تَكُونَ مَجْرًا أَوْ تَكُونَ بَغْرًا» قَالَ: وَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْمَدِينَةِ، وَخَرَجَ مَعَهُ أَبُو بَكْرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - وَكَنتُ قَدْ هَمَمْتُ بِالْخُرُوجِ مَعَهُ فَصَدَّقَنِي قَبِيْلَانِ مِنْ قُرَيْشٍ فَجَعَلْتُ لِقَاتِي تِلْكَ أَقْرَوْمَ وَلَا أَقْعُدُ قَالُوا: قَدْ شَغَلَهُ اللَّهُ عَنْكُمْ يَطْلُبُ وَلَمْ أَكُنْ شَاكِيًا فَقَامُوا فَلَجِئَنِي مِنْهُمْ نَاسٌ بَعْدَ مَا بَرَزْتُ بَرِيدًا لِيُرِدُونِي فَقُلْتُ لَهُمْ: هَلْ لَكُمْ أَنْ أُعْطِيَكُمْ أُولَئِكَ مِنْ ذَقَبٍ وَتَعْلَمُونَ سَبِيلِي وَتَقُونَ لِي قَبِيْعَتَهُمْ إِلَى مَكَّةَ فَقُلْتُ لَهُمْ: إِخْفُوا تَحْتَ أَسْكَفَةِ الْبَابِ فَإِنْ تَخَنَّتْ الْأَوَاقُ وَادَّهَبُوا إِلَى فَلَانَةٍ

214- El-Müstedrek (3/398), Hâkim: "Bu hadis Müslim'in şartı üzere sahihür. Buhari ve Müslim tahrir etmemiştir. Zehebi de buna muvafakat etmiştir." der.

فَعَزُّوا الْحُلَّتَيْنِ وَخَرَجْتُ حَتَّى قَدِمْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَبْلَ أَنْ يَحْتَوَلَ مِنْهَا بَعْضِي قُبَاءً فَلَمَّا رَأَيْتُ قَالَ: «وَيْ آبا بَعْضِي رَجَعَ الْبَيْعُ» فَلَنَا قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا سَبَقَنِي إِلَيْكَ أَحَدٌ وَمَا أَخْبَرَكَ إِلَّا جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ.

215- Hâkim, Said bin Müseyyeb (r.a.)'den, o da Süheyl'den, Resulullah (a.s.)'ın şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Bana, hicret edeceğiniz yer siyah taşlık arazinin ortasındaki yer olarak gösterildi. Orası ya Hacer'dir veyahut da Yesrib (Medine)'dir. Resulullah (a.s.) Ebu Bekir (r.a.)'le beraber hicret için yola çıktığında, onunla beraber çıkmaya yeltendim. Fakat Kureysli çocuklar beni alıkoydular ve o geceyi oturmaktan geçirdim. Dediler ki: "Allah onu karısıyla meşgul etti." Ben de şikayetçi değildim. Daha sonra, ben bir müddet gittikten sonra, onlardan bir kısmı, beni geri çevirmek için peşime düştüler. Onlara "Siz biraz altın versem beni serbest bırakır mısınız?" diye sordum. Sonra onlarla Mekke'ye gelerek, kapının eşiklerinin altını kazın, onların altında altın var, falancaya da gidin, iki tane zinet eşyası var onları da alın" dedim. Daha sonra yola çıkıp, Resulullah (a.s.) Kuba'dan ayrılmadan yanına vardım. Beni gördüğünde üç defa "Ey Yahya'nın babası kârlı bir alışveriş yapın" dedi. Ben de "Ey Allah'ın Resulü benden önce kimse gelmedi ve sana bu (durumu) Cebrail'den başka kimse haber vermedi" dedim."

٢١٦- رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ سُهَيْبٍ، قَالَ: قَدِمْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ بِالْهَجْرَةِ وَهُوَ يَأْكُلُ تَمْرًا فَأَقْبَلْتُ أَكُلُ مِنَ الثَّمَرِ وَبَعْضِي رَمَدٌ فَقَالَ: «أَتَأْكُلُ الثَّمَرَ وَبِكَ رَمَدٌ» فَقُلْتُ: إِنَّمَا أَكُلُ عَلَى شِقْيِي الصَّحِيحِ لَيْسَ بِرَمَدٍ قَالَ: فَضَجَّكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ.

216- Hâkim, Süheyl (r.a.)'den, şöyle dediğini rivayet eder:

"Hicret sırasında Resulullah (a.s.) hurma yiyorken yanına gelip, onunla hurma yemeye başladım. Bana "gözün şiş olduğu halde hurma mı yiyorsun?" dedi. Ben de, "Sağlam tarafımla yiyorum" dedim ve Resulullah (a.s.) bunun üzerine güldü."

215- El-Müstedrek (3/1400), Hâkim: "Bu hadis sahihtir. Buhari ve Müslim tahrir etmemiştir." demiştir.

216- El-Müstedrek; (3/399).

۲۱۷- رَوَى الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّهَا حَمَلَتْ بِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ بِمَكَّةَ، قَالَتْ: فَخَرَجْتُ وَأَنَا مُيْتِمٌ، فَأَتَيْتُ الْمَدِينَةَ، فَزَلْتُ بِقُبَاءَ، فَوَلَدْتُهُ بِقُبَاءَ، ثُمَّ أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، فَوَضَعَهُ فِي جُجْرٍ، ثُمَّ دَعَا بِتَمْرَةٍ فَصَفَّعَهَا، ثُمَّ تَقَلَّ فِي فِيهِ، فَكَانَ أَوَّلَ شَيْءٍ دَخَلَ حَوْفَهُ رِيقُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، ثُمَّ حَنَكُهُ بِالتَّمْرِ، ثُمَّ دَعَا لَهُ، وَبَرَكَ عَلَيْهِ، وَكَانَ أَوَّلَ مَوْلُودٍ وُلِدَ فِي الْإِسْلَامِ.

217- Buhari ve Müslim, Esma binti Ebu Bekir (r.a.)'den, Mekke'de Abdullah bin Zubeyr'e hamile kaldığını ve şöyle dediğini rivayet etti:

"Mekke'den çıktığımda, hamileliğin son günleriydi. Medine'ye geldiğimde, Kuba'ya varıp orada doğum yaptım. Sonra Resulullah (a.s.)'a geldim. Onu (bebeği) alarak odasına koydu ve kendisine hurma getirilmesini istedi. Hurmayı çiğneyip, ağzına verdi. İşte bu onun karnına ilk giden şeydi. Sonra da ona hurmadan verdi ve ona dua edip, bereket diledi. O, İslam'da ilk doğan çocuk idi."

Başka bir rivayet göre ise, "O'nun doğumuna çok sevindiler. Çünkü onlar (Müslümanlar)'a, yahudiler size sihir yaptı, sizin çocuğunuz olmaz denilmişti."

۲۱۸- رَوَى مَالِكٌ عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ: لَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمَدِينَةَ وَعِكَ أَبُو بَكْرٍ وَبِلَالٌ، قَالَتْ: فَدَخَلْتُ عَلَيْهِمَا، فَقُلْتُ: يَا أَبَتِ، كَيْفَ نَجِدُكَ؟ وَيَا بِلَالُ، كَيْفَ تَجِدُكَ؟ قَالَتْ: فَكَانَ أَبُو بَكْرٍ إِذَا أَخَذَتْهُ الْحُمَى يَقُولُ:

كُلُّ امْرِئٍ مُصَبِّحٌ فِي أَهْلِهِ وَالْمَوْتُ أَذْنِي مِنْ شِرَاكِ نَعْلِهِ

وَكَانَ بِلَالٌ إِذَا أَثْلَعَ عَنْهُ، يَرْفَعُ عَقِيرَتَهُ يَقُولُ:

أَلَا لَيْتَ شِعْرِي هَلْ أَيْتَنُ لَيْلَةً بِوَادٍ، وَخَوْلِي إِذْ خِيسَ وَجَلِيلُ؟
وَهَلْ أُرَدُّنَ نَوْمًا مِثْلَ مَجْنُونٍ وَهَلْ يَتْلُونَ لِي شَامَةَ وَطَفِيلُ؟

قَالَتْ عَائِشَةُ: فَجِئْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَخْبَرْتُهُ، فَقَالَ: «اللَّهُمَّ حَبِيبَ إِلَيْنَا الْمَدِينَةَ

217- Buhari; (7/348) 63- Kitabu Menakibu'l-Ensâr. 45- Babu Hicreti'n-Nebi ve Ashabihi ile'l-Medine.

كَحَيِّتَا مَكَّةَ أَوْ أَشَدَّ، وَصَحَّحَهَا، وَبَارَكَ لَنَا فِي صَاعِيهَا وَمُدَّعَا، وَانْقَلَّ حُمَاَهَا فَاجْعَلْهَا بِالْجُحْفَةِ.

218- Malik, Hz. Aişe (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etti:

"Resulullah (a.s.), Medine'ye geldiğinde, Ebu Bekir ve Bilal (r.a.) sıtma hastalığına tutuldular." Aişe (r.a.) dedi ki: "Yanlarına girdim ve dedim ki: "Ey babacığım nasılsın? Ey Bilal nasılsın?" Ebu Bekir (r.a.) sıtmaya tutulduğunda şöyle derdi:

"Her insan ailesinin yanında sabahlar
Ölüm ise, ayakkabısının bağından daha yakındır."

Bilal (r.a.) da hummaya tutulduğundan, sancıdan sesini (güçlülkle) yükselterek şöyle derdi:

"Mekke vadisinde etrafımı ızhar ve celil otları sararak
Bir gece olsun, geceler miyim?
Bir gün gelip de Ukâz'daki Mecenne sularının başına varır mıyım?
Mekke'nin Şâme ve Tufeyl dağlarını bir kez daha görür müyüm?"

Hz. Aişe (r.a.): "Resulullah (a.s.)'a gelip, bu durumu haber verdiğimde dedi ki: "Allah'ım, bize Medine'yi, Mekke'yi sevdiğimiz gibi veya ondan daha çok sevdір, Onu bize sıhhatli kıl. Bize ölçü, ertni bereketli kıl. Ondaki sıtma hastalığını al ve onu Cuhfe'ye naklet."

Başka bir rivayet de buna benzemektedir. "Bilal'in iki beytinden sonra ise şunu ilave etti. "Allah'ım, Şeybe bin Rabia'ya, Utbe bin Rabia'ya ve Ümeyye bin Halefe bizi yurdumuzdan, sıtma yurduna çıkartınları gibi sen de onlara lanet et." Daha sonra Aişe (r.a.) Resulullah (a.s.)'ın : "Allah'ım bize Medine'yi sevdір" buyurduğunu söyledi.

Hz. Aişe (r.a.) duanın geri kalanını zikredip şöyle dedi:

"Medine'ye, sıtma hastalığının en yaygın olduğu yere geldik. Pis sular ise, sel gibi akıyordu."

Muvattâ, bu hadisin peşinden, Yahya bin Said'den, Hz. Aişe (r.a.)'nin şöyle dediğini zikretti. "Amir bin Fühayra şöyle diyordu:

"Ölümü tatmadan önce gördüm.
Korkağın ölümü ise yukarısından gelir."

٢١٩- رَوَى النَّسَائِيُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَأَبَا بَكْرٍ وَعُمَرُ كَانُوا مِنَ الْمُهَاجِرِينَ، لِأَنَّهُمْ هَجَرُوا الْمُشْرِكِينَ، وَكَانَ مِنَ الْأَنْصَارِ مُهَاجِرُونَ، لِأَنَّ الْمَدِينَةَ كَانَتْ دَارَ شِرْكِ، فَجَاؤُوا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَيْلَةَ الْعَقَبَةِ.

219- Nesai, Abdullah bin Abbas (r.a.)'tan, şöyle dediğini rivayet etti:

"Resulullah (a.s.), Ebu Bekir (r.a.) ve Ömer (r.a.) hicret edenlerdendi. Çünkü onlar müşriklerden ayrılmışlardı. Ensardan da muhacir olanlar vardı. Çünkü Medine şirk diyartıydı. Onlar Akabe gecesini Resulullah (a.s.)'a gelmişlerdi."

٢٢٠- رَوَى الْبَزَّازُ عَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ: خَبَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنَ الْهِجْرَةِ وَالنَّصْرَةِ فَاخْتَرْتُ الْهِجْرَةَ.

220- Bezzar, Huzeyfe (r.a.)'den, şöyle dediğini rivayet etti:

"Resulullah (a.s.) beni, hicret etmek veya hicret edenlere yardım etme arasında serbest bıraktı. Ben ise, hicret etmeyi tercih ettim."

Huzayfe bin Yemân, Abs kabilesindendi. Babasıyla birlikte, Hicreti Nebi'vi'den önce Medine'ye gelmişti.

٢٢١- رَوَى الْحَاكِمُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: «اتَّعَلَّمُ أَوَّلَ زُمْرٍو تَدْخُلُ الْجَنَّةَ مِنْ أُمَّتِي؟» قَالَ: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، فَقَالَ: «الْمُهَاجِرُونَ يَأْتُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَى بَابِ الْجَنَّةِ وَيَسْتَفْتِحُونَ فَيَقُولُ لَهُمُ الْخَزَنَةُ: لَوْ قَدْ حُوسِبْتُمْ؟ فَيَقُولُونَ: بَأَيِّ شَيْءٍ نَحَاسِبُ وَإِنَّمَا كُنَّا نَسْبِقُ عَلَى عَوَاقِبِنَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ حَتَّى يَتَنَا عَلَى ذَلِكَ، قَالَ: فَيَفْتَحُ لَهُمْ فَيَقِيلُونَ فِيهِ أَرْبَعِينَ عَامًا قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَهَا النَّاسُ».

219- Nesai (7/144) Kitabu'l-Beyah, Babu Tefsiri'l-Hicre.

220- Bezzar, Kefu'l-Estar (3/265) Haysemi, Mecma'ez-Zevaid (9/65) Haysemi: "Bu hadisi Bezzar rivayet etmiştir. Ravileri, sahihtir. Bunlardan Ali bin Zeyd ise hasendir demıştır.

221- Hâkim, İbn Ömer (r.a.)'den, Resulullah (a.s.)'ın kendisine şöyle dediğini rivayet eder:

"Ümmetimden hangi zümrenin en önce cennete gireceğini biliyor musun?" "Allah ve Resulü daha iyi bilir", dedim. Bunun üzerine Resulullah (a.s.) şöyle dedi: "Muhacirler cennetin kapısının önüne gelir, kapıların açılmasını isterler. Kapılardan sorumlu melekler kendilerine, "hesap verdiğiniz mi?" diye sorarlar. Onlar da: "Ne ile hesap verelim? Kılıçlarımız Allah yolunda ölmüştüye kadar omuzumuzdaydı" derler. Bunun üzerine kapılar açılır. İnsanlar cennete girmekten önce, orada kırk yıl uyurlar."

Bir Açıklama

Hicret, peygamberimizin hayatında, Mekke fethedilene kadar devam etmiştir. Mekke fethedilince "Bugünden sonra hicret yoktur. Ancak cihat ve niyyet vardır" buyurulmuştur. Hicret, ancak sebepleri bulunduğu müddetçe meşru sayılmıştır. Bunlar, küfür diyarında fitneden ve bidattan korkmak, İslam diyarında, cihat için, İslam ve müslümanların kuvvetlenmesi için orada toplanmanın vacip olduğunu göstermektedir. Bu manalar hakkında iyice düşünen kimse, bundan sonra zikredilecek metinlerin nasıl gerçek anlamlarına göre yorumlandığını anlayacaktır.

۲۲۲- رَوَى الطَّبْرَانِيُّ فِي الْأَوْسَطِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ: كَانَ قُدُومًا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لِخَمْسٍ مِنَ الْهَجْرَةِ خَرَجْنَا مَتَوَاصِلِينَ مَعَ قُرَيْشٍ عَامَ الْأَحْزَابِ وَأَنَا مَعَ أُخِي الْفَضْلِ وَمَعَنَا غُلَامًا أَبُو رَافِعٍ حَتَّى أَتَيْنَاهَا إِلَى الْفُرَجِ ثُمَّ أَخَذَنَا فِي طَرَفِهَا حَتَّى خَرَجْنَا عَلَى بَنِي عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ فَدَخَلْنَا الْمَدِينَةَ فَوَجَدْنَاهُ ﷺ فِي الْخَنْدَقِ وَأَنَا يُومِلُ ابْنُ ثَمَّانٍ سِنِينَ وَأُخِي فِي ثَلَاثِ عَشْرَةٍ.

222- Taberani, Evsat'ta, İbn Abbas (r.a.)'dan şöyle rivayet etmiştir:

"Mekke'den Resulullah (a.s.)'ın yanına gitmek için çıkışımız, hicretin beşinci yılında idi. Ahzab yılında, Kureys'le beraber, ben, kardeşim Fâdîl ve kölemiz Ebu Rafîl, el-Aire mevkiine varıncaya kadar yola devam ettik. Daha sonra, Amr bin Avf diyarına ulaşıp, sonradan Medine'ye vardık. Medine'ye girdiğimizde Resulullah (a.s.)'ı Hendek'te bulduk. (Hendek savaşında). O gün ben sekiz, kardeşim ise onuç yaşındaydı."

221- El Müstedrek, (2/70) ve dedi ki "bu hadis Buhari ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir. Fakat onlar bu hadisi rivayet etmediler. Zehebi de bu konuya muvafakat etti.

222- Haysemi, Mecma' ez-Zevaid'de (6/64) dedi ki: "Bunu Taberani, Evsat'da rivayet etti. Abdullah bin Muhammed bin Anmaretil Ensari o da Süleyman bin Davud bin El Husaynku bu ikisini de zayıf saymadı diğer raviler ise güvenilirlerdir.

٢٢٣- رَوَى النَّسَائِيُّ — عَنْ يَحْيَى بْنِ أُمَيَّةَ: جِئْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بِأَبِي أُمَيَّةَ يَوْمَ الْفَتْحِ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ بَايَعَ أَبِي عَلَى الْهِجْرَةِ فَقَالَ: «بَايَعُهُ عَلَى الْجِهَادِ وَقَدْ انْقَطَعَتِ الْهِجْرَةُ».

223- Nesai, Ya'la bin Ümeyye (r.a.)'den, babası Ümeyye ile Resulullah (a.s.)'a gelip şöyle dediğini rivayet etti:

"Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü, babam'a hicret üzere biat etir." Resulullah (a.s.) "Onu cihat etmek üzere biat ettiririm. Hicret artık sona ermiştir." buyurdu.

٢٢٤- رَوَى النَّسَائِيُّ عَنْ عُمَرَ، قَالَ: لَا هِجْرَةَ بَعْدَ وَفَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ.

224- Nesai, Hz. Ömer (r.a.)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Peygamberin vefatından sonra hicret etmek yoktur"

٢٢٥- رَوَى النَّسَائِيُّ عَنْ ابْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ: قَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ الْهِجْرَةِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «أَنْ تَهْجُرَ مَا كَرِهَ رَبُّكَ» وَقَالَ: «الْهِجْرَةُ هِجْرَتَانِ هِجْرَةُ الْحَاضِرِ وَهِجْرَةُ الْبَادِي فَأَمَّا الْبَادِي فَيَجِبُ إِذَا دُعِيَ وَيُطِيعُ إِذَا أُمِرَ وَأَمَّا الْحَاضِرُ فَهُوَ أَعْظَمُهُمَا يَلِيَّةٌ وَأَعْظَمُهُمَا أَجْرَاءٌ».

225- Nesai, Amr bin As (r.a.)'tan şöyle dediğini rivayet etti:

"Birisi "Ey Allah'ın Resulü, hangi hicret daha efaldır?" diye sorduğunda, "Rabbimin sevmeyi terk etmemdir" buyurdu ve şöyle devam etti: "Hicret iki kısımdır. Birincisi, bedevilerin hicreti, ikincisi ise şehirlinin hicretidir. Bedevi, çağrıldığında gelir, emrolduğunda itaat eder. Şehirlinin ise musibeti de ecri de daha büyüktür."

Sebepleri bulunduğu, hicretin kesilmeyeceğine dair hadislerin bazıları ise şunlardır:

٢٢٦- رَوَى النَّسَائِيُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ السَّعْدِيِّ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ يَزْعُمُونَ أَنَّ الْهِجْرَةَ قَدْ انْقَطَعَتْ، قَالَ: «لَا تَقْطَعُ الْهِجْرَةُ مَا قُرِئَ الْكُفْرَاءُ».

223- Nesai (71141) Kitabu'l-Bey'ah.

224- Nesai (71146) Kitabu'l-Bey'ah. Babu Zikri'l-Ihütaf fi'n-Kutâ'i'l-Hicre.

225- Nesai (71144) Kitabu'l-Bey'ah. Babu fi Hicrati'l-Bâdi.

226- Nesai, Abdullah bin es-Sâid (r.a.)'den, Resulullah (a.s.)'ın şöyle dediğini rivayet etti:

"Ey Allah'ın Resulü, hicretin kesildiğini iddia ediyorlar." Resulullah (a.s.) ise şöyle cevap verdi. "Kafirlerle savaşıldığı sürece hicret sona ermez."

٢٢٦- رَوَى أَبُو دَاوُدَ عَنْ مُعَاوِيَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَا تَنْقَطِعُ الْهَجْرَةُ حَتَّى تَنْقَطِعَ التَّوْبَةُ، وَلَا تَنْقَطِعَ التَّوْبَةُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا».

227- Ebu Davud, Muaviye (r.a.)'den, o da Resulullah (a.s.)'dan şöyle dediğini rivayet eder:

"Tevbe kapısı kapanuncaya kadar, hicret sona ermez. Güneş batudan doğmayınca da, tevbe kapısı kapanmaz."

İbn Hacer de şöyle der:

"İsmailî'nin, İbn Ömer (r.a.)'den rivayet ettiğine göre: "Mekke'nin fethinden sonra, Resulullah (a.s.)'ın yanına hicret etmek sona erdi. Hicret kafirlerle savaşıldığı müddetçe sona ermez" Yani dünyada küfür diyarı bulunduğu müddetçe, orada müslüman olup, dininin zâyı olmasından korkan kimse için, oradan hicret etmek vaciptir. Bunun anlamı, yeryüzünde küfür diyarı kalmaması halinde hicret, kendisini gerekli kılan sebeplerin ortadan kalkmasıyla sona erer. Allah dahi iyi bilendir."

٢٢٨- وَأَخْرَجَ الْإِمَامُ أَحْمَدُ فِي مُسْنَدِهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ السَّعْدِيِّ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَا تَنْقَطِعُ الْهَجْرَةُ مَا دَامَ الْعَدُوُّ يُقَاتِلُ»، فَقَالَ مُعَاوِيَةُ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِرِ: إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «إِنَّ الْهَجْرَةَ خِصْلَتَانِ: إِحْدَاهُمَا أَنْ تَهْجَرَ السَّيِّئَاتِ، وَالْأُخْرَى أَنْ تُهَاجِرَ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ. وَلَا تَنْقَطِعُ الْهَجْرَةُ مَا تُقِيلَتِ التَّوْبَةُ، وَلَا تَزَالُ التَّوْبَةُ مَقْبُولَةً حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنَ الْمَغْرِبِ فَإِذَا طَلَعَتْ طُبِعَ عَلَى كُلِّ قَلْبٍ بِمَا فِيهِ، وَكُفِيَ النَّاسُ الْعَمَلُ».

228- İmam Ahmed, Müsned'inde, Abdullah es-Sâid (r.a.)'den, Nebi

226- Nesai (71146) Kitabu'l-Bey'ah. Babu fi Zikri'l-İhtilaf fi İnkutâ'i'l-İllicrah.

227- Ebu Davud (313) Kitabül-Cihâd. Babu ma Cae fil-hicreti ve Sukna'l-Bedv.

228- Müsned, İmam Ahmed (11192) İsnadı sahihtir.

(a.s.)'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Düşman savaştığı müddetçe hicret sona ermez."

Muaviye, Abdurrahman bin Avf ve Abdullah bin Amr bin As (r.a.), Nebi (a.s.)'nin şöyle dediğini söylediler:

"Hicret iki kısımdır. Birisi, kötülükleri terkmen, diğeri ise, Allah ve Rasûlüne hicret etmendir. Tevbe kabul edildiği sürece, hicret sona ermez. Güneş batıdan doğuncaya kadar tevbe kabul olmaya devam eder. Güneş batıdan doğunca, bütün kalpler içinde bulunanlarla beraber mühürlenir. İnsanlar da ibadeti bırakırlar."

DERSLER VE ÖĞÜTLER

Hicret hadisesini inceleyen kişi, hicretin planlanmasında ve hicretin başından sonuna kadar geçen olaylarda sebebe sanılmadaki inceliği görecektir ve planın vahyin de yardımıyla, Resulullah (a.s.)'ın hayaundaki varlığını anlayacaktır. Planlı hareket, Hz. Peygamber (a.s.)'in sünneti ve müslümanın ilahi sorumluluklarının bir parçasıdır. Gelişigüzel hareket edip ve işleri planlı ve sağlam yapmayanlar, sünneti nebeviden ders çıkarmayanlardır. Bu şekilde hareket eden müslümanlar, hem kendilerine hem de diğer müslümanlara zarar vermektedirler.

Dr. Muhammed Ebu Fâris, "Hicret" adlı eserinde şöyle diyor:

"Hicret, İslam daveti tarihinin en önemli hadisesidir. Çünkü hicretle beraber İslam ümmetinin siyasi gücü oluşmuş, bu güç sayesinde İslam'ı yaymak ve İslami değerleri müdafaa etmek mümkün olmuştur."

Öneminden dolayı bi'set, Bedir vak'ası ve benzeri diğer önemli hadiseler İslam tarihinin başlangıcı olarak kabul edilmemiş, İslam takvimi Hicret'le başlanmıştır."

Müslümanlar, ümmetin hürriyetini ve diğer ümmetler içindeki mümtaz yerini korumak için başka takvimleri almamışlardır."

Hicret'in bizlere öğrettiği bir başka husus da, İslam'a davete çalışan kimselerin, rahat çalışmaları için, uygun ortamları arayıp bulmaları gereğidir."

Hicret hadisesinde, olayların kaynağının, insanların, maddi ihtiyaçları, cinsel ve midesel dürtüleridir diyenlere açık bir reddiye vardır. Bu hicreti yapanlar, maddi hiçbir kazanç sağlamaksızın, mallarını ve yurtlarını dinleri için terk etmişlerdir."

Hicrette planlama unsurunun, müslümanın hayaundaki önemi açıkça ortaya çıkmaktadır. Hedef ve hedefe götürecektir vesileler belirlenmiş, karşılaşılabilecek güçlükler nazarı dikkate alınmış, takip edilecek yol ve mekan seçilmiş, yolda gereken ihtiyaçlar temin edilmiş, haberci ve yol kılavuzu belirlenmiş ve bunların

tamamı tam bir gizlilik içinde yapılmış ve dikkatle güvence altına alınmıştı. İşte bunların hepsi, eşi görülmemiş bir tanzim ve planlamayı bize haber vermektedir."

Müslüman, Allah'a dua, ona yönelme ve ondan yardım dileme cihetinde asla gaflete düşmemelidir. Bununla birlikte sebeplere de sarılmayı ihmal etmemelidir. Duanın müslümanın hayatında çok önemli bir yeri vardır. Bunu Resulullah (a.s.)'ın hicretinde ve bütün davranışlarında görmekteyiz. Hz. Ebu Bekir (r.a.)'ın Resulullah (a.s.)'a yaptığı muameleden, sadık bir sevgiye sahip olduğunu, O'nun için her türlü fedakarlığı yaptığını görüyoruz. Mağaradayken ve mağaradan çıkarken gösterdiği davranışları, yolda yürürken Resulullah (a.s.)'ın bazen önünden, bazen arkasından, bazen de yanından yürümesi bu sevginin de-recesini ortaya koymaktadır.

Resulullah (a.s.)'ın seferi sırasında yolda karşılaştığı kimseleri İslam'a çağır-dığını da görüyoruz. Bir kafil ile beraber seferde iken müslüman olan Bü-reyde bin Suheyla bu şekilde müslüman olmuştur. Bu, davetçilerin İslam'a da-vetten hiçbir ortamda kopmamasını ve önüne gelen fırsatları değerlendirmesi-nin gerekli olduğuna işaret etmektedir.

MEKKE DEVRİNE AİT BAZI DÜŞÜNCELER

Bundan önceki bölümlerde, Mekke devri konusunda bazı fikirler edinmiş-tik. Bu devir hakkında daha tafsilatlı bir bilgi edinmek için, çok çaba harcamak gerekmektedir. Buna da her insan güç yetiremez. Mekke devrini tam anlamıyla kavrayabilmek için Hz. Peygamber (a.s.)'ın Medine'ye yerleşmeden önce Mekke'de inen Kur'an ayetlerinin tamamını incelemek gerekmektedir. Kur'an-ı Kerim'in bu kısmı, Kur'an'ın yaklaşık yarısı kadardır. Kur'an'ın indiği zamanda orada bulunan sahebiler, ayetlerin iniş yerleri, sırası ve sebepleri hakkında ilim sahibi idiler.

Şayet bu ilim tamamıyla bize ulaşsaydı, onun vasıtasıyla Hz. Peygamber (a.s.) ve ashabının ilim ve eğitimde izledikleri yolu öğenebilirdik. Yine bu bilgiler sayesinde İslamî şahsiyetleri ve İslam ümmetinin oluşumunda izlenen tedri-ciliği (basamak basamak ilerleyişini) tesbit etmek mümkün olurdu. Ayrıca, Re-sulullah (a.s.)'ın şifetini tafsilatlı olarak öğrenme imkanına sahip olurduk. Ancak bu ilim, tafsilatlı olarak bize ulaşmamıştır. Bize ulaşanlar da, dar bir çer-çeve içerisinde nakledilen bilgilerdir. Bunun sebebi, birinci nesil -yani sahebe- ve daha sonraki nesillerin Kur'an-ı Kerim'in tertibinin Allah'tan, yani tevkîf ol-ması dolayısıyla nüzul sebeplerini araştırma ihtiyacı duymamış olmalarıdır. 'el-Esas fit-Tefsir' adlı kitabımızda, bu tertipdeki hikmeti ve mucizeyi anlatmıştık.

Tarihi Nüzûl'un (Kur'an ayetlerinin nüzûlü) inceliklerinin daha sonraki ne-sillere ulaşmamasının sonucu olarak alimler, surelerin nüzûlünün tertibini tahdit

etmede ictihad etme durumunda kalmışlardır. Bu çalışmalar ve ictihadları yüzeysel kalmıştır. Bu yüzden, kim Kur'an'dan siretle ilgili olayları çıkarmak için kendini zorlarsa zorlasın, işinin sonucu, yüzeysellik ve içihat olacaktır. Bunu, Mekke ve Medine devrini, teşri' yönünden birbirinden ayırmanın mümkün olmadığına dair ilk nokta ve dikkat edilmesi gereken husus olarak kaydediyoruz. Buradan hareketle diyoruz ki, İslam'la amel etmede, veya Resulullah (a.s.)'a uymada kendilerini Mekke devrine ait teşriatla mükellef kabul edenler, İslam'ı bilmeyen cahil kimselerdir.

İslam Şeriatı tamamlanmıştır ve ümmet O'nun tamamından sorumludur. İslam ümmeti, kitap ve sünnetin tamamı, İslam Şeriat'ının, Mekke ve Medine devrinen sonra aldığı son şekliyle mükelleftir.

Hac, oruç, hudûd, kasak, cihad ve başka ibadetler, Mekke döneminde farz kılınmamıştı. Kendini bazı meselelerde, Mekke devrinden sorumlu tutanlar, bu düşüncelerinin kendilerini küfre kadar götüreceğini bilmelidirler. Bu açıklamadan sonra şöyle deriz:

Biz, neshedilmeyen ve Resulullah (a.s.)'a has olmayan bütün meselelerde Allah'ın Rasulüne tabi olmak mecburiyetindeyiz. Bu sebeple, Mekke devrinde neshedilmeyen ve Resulullah (a.s.)'a has olan hususlar bizden istenilen şeylerdir. Bunlarla mükellef olduğumuz gayet açıktır.

Mekke'de nazil olan Kur'an ayetleri manalarının özünü esas almış, Medine'de inen ayetler ise onları tamamlamıştır. İnsan terbiyesinde ilk hareket noktası olarak bu manalara eğilmek yerinde olacaktır. Kur'an ve Sünneti tafsilatlı olarak öğrenmek, eğitimin esasıdır. Mekke'de inen ayetler öncelikle imanî esaslar üzerinde durmuş, şüphe ve tereddütleri ortadan kaldırmıştır. Bu konuda birçok surenin indiğini görüyoruz. Yine Mekke'de inen ayetler, gayba iman, infak etmeyi, köle azat etmeyi, genel olarak insanlara iyilik etmeyi ve özel olarak da yetimlere ve zayıf insanlara iyilik etmeyi öngörmüştür. Bu konuda birçok sure nazil olmuştur. Bu ayetler, güzel ahlakı, hakkı tavsiyeyi, sabır ve alçak gönüllü olmaya teşvik etmiş, dolandırıcılığı, kötülüğe kötülükle karşılık vermeyi, gece namazı, israftan kaçınma, nefis terbiyesiyle ilgili güzel amelleri vurgulamıştır. Yine bu ayetler kalbi Allah'ın delillerini tefekküre ve gönül vermeye, zırriyetin salâhına çağırarak, zinayı ve hırsızlığı terketmeye, ana-babaya ziyaretle Allah'a yönelmeye, Allah'a ihlasla ibadet etmeye, müşrikleri ve kafirler Allah'a ortak koşmamaya davet etmiş ve bu hususları özellikle vurgulamıştır.

Mekke'de inen ayetler, kafirlere karşı imanî deliller ileri sürmüş, küfrü, küfür ahlakını, sebeplerini, şüphelerini ve küfür ehlinin sözlerini ortaya koyup, çürütmüştür.

Şükredilmesi için, nimetlerin varlığı vurgulanmıştır.

İnsanların hayatlarında uymaları gereken en güzel örneklerin Allah'ın pey-

amberlerinde olduğuna dikkat çekilmiştir.

Kaçınılması vacip olan iki ahlak unsurundan, haset ve kibirin açıklanmasına izin gösterilmiş ve bu iki hasletin şeytanın ahlakı olduğu vurgulanmıştır.

Vahye tabi olmayı, Şeytana ve dalalet önderlerine uyulmamayı öngörmüştür.

Mekke ayetleri, özellikle bu manaların üzerinde durmuştur. Ancak bu durum, Mekke devri ayetlerine has bir özellik olmayıp, Kur'an'ın tamamına ait bir zelliştir.

Bundan dolayı, Mekke devriyle Medine devrini birbirinden ayırmak için bir gerekçe bulamıyoruz. Biz bugün, Mekke devri de dahil olmak üzere İslam'ın tamamıyla mükellefiz.

Mekke devri gizliliğin hakim olduğu bir dönemdir. Müslümanlar da bugün ymı yola, o günün şartları bulunduğunda başvurabilirler. Bu, sadece o merhale-e gizli davete başvurulacağı ve bir başka ortamda artık gizli davetin sözkonusu lamayacağını göstermektedir. Mekke dönemini bu şekilde anlayanlar, İslam'ın akikatlarını anlayamayanlardır. Çünkü fetva; zamana, mekana ve şahsa göre eğişir. Herhangi bir merhalede ortaya çıkan şartların, başka bir merhalede ynen takran çok enderdir. İslam Şeriatı ise, her şarta ve her duruma kitap ve ünnetten çıkartılacak en münasip hükmü vererek, insanların ihtiyaçlarını karşı- amak için gelmiştir.

Burada takdim ettiklerimiz açıklığa kavuştuktan sonra, Kur'an-ı öğrenip, Mekke devrini anlamak isteyen kimseye, Mekke diye vasıflandırılan ayetleri in- zleyip düşünmesini tavsiye ederiz. Çünkü bu, kendisine, anlayışta, yaşantıda e davette yeni ufuklar açacağı gibi, bu merhalenin tarihsel, psikolojik, ameli e teklifi yönünü anlamada ona yardım edecektir.

Bu da, teklifteki tederrüclün keyfiyetini ve bu tedrici uygulamanın evveliya- nı ve esaslarını idrak etmesini sağlayacaktır. Zamana parçel olarak (ümmetin) apısındaki gelişimin keyfiyeti de böyle kavranacaktır. Sayıca az olan bir toplu- ğun, kendilerinden kat kat fazla olan bir toplumu (manaviyatlarıyla) nasıl eri- bildiklerini, erittiklerinin de, diğer milletleri ve ümmetleri nasıl eritebildikleri- anlayacaktır. Yine insanlardan kimin devlet kurup, yaşatmaya ve onun va- tasıyla genişlemeye ve yayılmaya layık ve ehil olduğunu anlayacaktır.

Bu görüşe biz, Mekke Kur'an'ın dikkatli ve titiz bir incelemesinden sonra hip olduk. Bu ayrı bir şey, Mekke devrini mükellefiyetin tek kaynağı saymak e başka bir şeydir. Bizim sakındırdığımız ve dikkat çekmek istediğimiz husus u budur.

***HADİS
İSTİLAHLARI
SÖZLÜĞÜ***

HADİS İSTİLAHLARI SÖZLÜĞÜ (*)

A

ADAB İLMİ: Yeme, içme, giyme, oturup kalkma, yolculuk vb. konularla ilgili hadisler.

ADABU'L-MUHADDİS: Muhaddisin, hadis hocasının, bilhassa hadis öğretimi esnasında uyması gereken hususlar, muaşeret kaideleri.

ABADU'Ş-ŞEYH: Hadis rivayet eden kimsenin, hadis hocasının günlük hayatında ve bilhassa rivayet esnasında uyması gereken hususlar, muaşeret kaideleri.

ADABU TALİBİ'L HADİS: Hadis öğrenme durumunda olan kimsenin uyması gereken hususlar, muaşeret kaideleri.

ADALET: Kişiyi, Allah ve Resulü (a.s.)'nın emirlerini yapıp yasaklarından kaçınmaya, halk nazarında kişiliğini zedeleyici söz ve işlerden uzak durmaya sevkeden meleke, hal. Hadis ravisinde bulunması gereken bu vasfın içinde müslüman olmak, akıl ve buluş şartları da mütâlaa edilir.

ADALET BATINA: Hâkim nezdinde ve insanların yanında sabit olsun veya olmasın, bilinsin veya bilinmesin, kişinin, Allah'ın ve Resulü'nün emirlerini yerine getirmesi, yasaklarından ve kendi kişiliğini zedeleyici söz ve işlerden kaçınmayı itiyat edinmesi.

A'DELU'N-NAS: Ta'dilin 1. mertebesinde bulunan bir râvi hakkında kullanılan bir siga. Böyle bir ravinin rivayet ettiği hadisle ihticac edilir.

* Bu sözlüğün hazırlanmasında; Doç.Dr. Abdullah Aydın'ın 'Hadis Istılahları Sözlüğü', Prof.Dr. Vehbe Zuhayrî'nin 'İslam Fıkhı Ansiklopedisi' ve Ziya Eryılmaz'ın araştırmalarından istifade edilmiştir.

ADEMUS-SİHHAT: Hadisin sahih olmaması. Bu tabir, hadislerin kullanışında ne za'if ne de mevzû olmasını gerektirmez. Hakkında bu hükmün sözkonusu olduğu hadis hasen de olabilir.

ADİL: Adâlet vasfını taşıyan kimse.

ADL: 1. Adâlet vasfını taşıyan, mutedil bir İslam toplumunda hadis nakli konusunda itimada şâyân olan kimse. 2. Ta'dîlin üçüncü mertebesinde bulunan bir râvi hakkında kullanılabilen bir siga. Böyle bir râvinin rivayet ettiği hadis ihticâc için alınabilir.

ADL: Seneddeki ravilerden peşpeşe iki veya daha fazlasını atlayarak hadis rivayet etme.

AFET: Hadisin za'iflik veya mevzû'luk illeti, sebebi.

AFETUHU FULAN: 1. Hadisin mevzû'lugu, münkerliği gibi bir za'iflik sebebini belirtmekte kullanılan bir tabir; 2. Cerrin ikinci mertebesinde bulunan bir ravi hakkında kullanılan bir sigâ. Böyle bir râvinin rivayet ettiği hadis hem ihticâc için hem de itibar için alınmaz.

AHAD: Ahâd, lugatta "bir" manasına gelen bir şeyin sayısına delalet eden ahad veya vâhidin çoğuludur. İstilahta ise, mutevatir olmayan haberlere verilmiş bir isim olarak kullanılır. Mesela haberu'l-vâhid (bir kişinin haberi) denir ve bir kişi tarafından rivayet edilen haber kesdedilir. Haber-i âhâd da birer kişi tarafından rivayet edilmiş haberdur.

AHAD'IN HABERİ: Mutevatir derecesine ulaşmayan haber.

AHBERENA: Semâ, kırâ'at, icâzet, munâvele, makrûne bi'l-icâze ve mukâtebe yoluyla (ve birden fazla şahısla birlikte) alınan bir hadisi başkasına rivayet (edâ) ederken kullanılabilen bir edâ sıgâsı. Ancak, özellikle semâ ve kırâ'atın dışındaki alış şekillerinde alınıp şeklini belirten; icâzeten, munâveleten gibi bir ilave ile kullanılması uygun görülmüştür. İstilah sonraları bilhassa kırâ'at yoluyla alınan hadisin rivayetinde kullanılmaya başlandı. Bu durumda; "Hadis, biz dinlerken, rivayet eden hocanın huzurunda okundu, o da onu tasdik etti." manasına gelir ki Müslim'in ve Meşânima'nın kullanışı böyledir.

AHİRUS-SENET: Senedin sahâbi tarafı. Yerine göre müellif tarafının da kastedildiği görülür.

AHKAM HADİSLERİ: Haram, helal, mekrûh gibi şer'î bir hüküm ihtiva eden hadisler.

AHZ: Hadisi öğrenip almak, tebellüğ etmek demektir.

AKL: Temyiz kabiliyetine sahip olma. Râvîde bulunması gereken şartlardan biri olan adâlet vasfı içinde mütâlaa edilir.

ÂLA ŞARTI'S-SİTTE: Kütübü Sitte'nin hepsinde, rivayet etmiş olduğu

hadis bulunan râvî hakkında kullanılan bir tabir.

ÂLEM: Bir râvîyi diğerlerinden ayırmaya yarayan ismi, künyesi, lakabı.

ÂLÎ: Hadis istilâhında âlf, bir çeşit isnadın sıfau olur ve rivayetin, gerek Hz. Peygamber (a.s.)'e ve gerekse meşhur hadis imamlarından birine veya sahîh kitaplardan birinin rivayetine, râvî sayısının azlığı dolayısıyla yakın olması halinde isnâdın kazandığı yüksek değeri ifade eder. Bu, bir bakıma haberin kaynağına en kısa yoldan ulaşmak manasına gelir. Bu kısak, tabiatıyla isnad da râvî adedinin azlığı ile mümkün olur.

ÂMM: Kendisiyle bütün mahlukatın kastedildiği, hükmü herkese şamil olan haber.

AN: Hadisin hocadan bizzat işitilip işitilmediğini yahud muteber bir yolla alınıp alınmadığını kesin olarak göstermeyen bir odâ sığası. Ancak bu sığayı kullanan râvî mudellis değil âdil ve hocasıyla muasır ise hadisi hocasından duymuş olduğu kabul edilir. Bununla beraber bu sığa akseriya icâze ve vicâde yoluyla alınan hadislerin edâsında kullanılır. Muteahhiründen bazıları bu sığayı, şeyhin şeyhinin rivayetinde vâki olan icâzed kullanılır. Bu sığanın, rivayet eden için değil de, müşâhade edilsin veya edilmesin, bir olayı, kıssayı nakletmekte kullanıldığı da variddir. Bu durumda "An Fulân", "An Kıssatı Fulân" demek olur.

AN'ANE: Bir hadisi rivayet ederken "an an" kelimesini kullanmak yani, "anfûlanın an fûlanın" diyerek rivayet etmek. Bu tarz, ravinin şeyhini bizzat dinlemiş olma ihtimalini azalttığı için an'aneci (muanan) hadis zayıftır.

ANSÂR: Resulullah (a.s.) ile muhacirleri kardeşçe karşılayıp bağrılarına basan Medine'li müslümanlar.

ARZ: Lugûtta, bir şeyi bir kimseye göstermek, ibraz ve izhar etmek manasına gelen arz kelimesi, hadis istilâhı olarak, ravinin, elinde bulunan hadisleri şeyhine okuması (arzetmesi) manasında kullanılmıştır. Bu bakımdan, hadisçilerin çoğuna göre arz, "şeyhe okumak" şeklinde ifade edebileceğimiz 'el-kıra'atu ala's-şeyh' tabirinin tam karşılığıdır.

ASAHHU'L-ESÂNİD: Isnadların en doğrusu, en kuvvetlisi ve çok tercih edileni manasına gelen bu tabir, hadislerin, kabul şartlarını hâiz isnadlar arasında yaptıkları tercihe delâlet etmek üzere kullanılmıştır. Bir hadis hakkında "bu hadis sahihtir" denildiği zaman, bu sözden şâz ve illetten uzak, âdil ve zâbat olan ravilerden oluşmuş mutassıl bir isnadla rivayet edilmiş hadis anlaşılır. Bununla beraber, sika olan ravilerin de hata yapması veya bazı şeyler unatması ihtimali dolayısıyla bu sıhhat kesin değildir. Keza bir hadis hakkında "gayri sahîh veya zayıftır" denilirse, sahîh olan hadiste aranan adalet, zabt, şâz ve illetten uzak olmak şartlarıyla, itisalde kusur ve noksanlık bulunan hadisler anlaşılır.

Ancak bu zayıflık, yalan söyleyenlerin bazan doğruyu söyleyebilecekleri ve çok hata yapanların da bazen hatadan sâlim olarak hadis nakledebilecekleri ihtimaline binâen, zayıf denilen hadislerin yalan olması kesin değildir.

ASAHHU'L KÛTÛB: İhtiva etdikleri hadisler bakımından "kitapların en sahihi" manasında kullanılan bu tabirle Buhari'nin 'el-Câmi'us-Sahih'i' kasdedilmiştir.

ASHABIN ADÂLETİ: Resulullah (a.s.)'ın ashâbının hepsinin hadis rivayeti hususunda adelet vasfını taşıdıklarının, naklî ve aklî deliller sebebiyle bir önyargı olarak kabul edilip cerh ve ta'dil faaliyetine tabi tutulmamaları.

ASHÂBU'L-BİD'A: Sünnete muhalif görüş ve inanç sahibi olan, sünnete muhalif amel işleyenler.

ASHÂBU'L-HADİS: 1. Bütün ihtimamlarını hadis tahsil ve nakline, bil-hassa hukukî meselelerde, bir haber buldukları sürece celf ve hafî kıyasa müracaat etmeyerek ahkâmı naslara dayandırmaya verdiklerinden dolayı Hicâz ehline, İmam Malik, İmam Şafi'i, İmam Ahmed ibn Hanbel gibilerinin takipçilerine verilen ad.; 2. Hadislere göre amel etmeye gayret eden kimseler; 3. Hadis öğrenim ve öğretimiyle uğraşan kimseler.

ASHÂBU'S SÜNENİ'L-ERBA'A: Sünen Erba'a müellifleri olan Ebu Davûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce.

ASHÂBU'S-ŞURA: Hz. Ömer'in kendisinden sonraki halifeyi seçmek üzere tayin ettiği altı kişi şu zevâddır: Hz. Osman bin Affân, Hz. Ali bin Ebî Talib, Hz. Talha bin Ubeydullah, Hz. ez-Zubeyr ibn'l-Avvâm, Hz. Abdurrahman bin Avf, Hz. Sa'd bin Ebî Vakkâs (Allah onlardan razı olsun).

ASL: 1. Hadis rivayet eden kimsenin, şeyhinin kendisine has olan hadis nüshası, hadis kitabı; 2. Hadis rivayet eden kimse, hoca, şeyh; 3. Sahih ve yaygın olan, müslümanlar tarafından kabule şâyân görülen hadis kitabı: Usûl Hamse, Usûl Sitte gibi; 4. Hadis kitabında herhangi bir bölümün istinad ettiği, ona delil ve dayanak olan müsned hadis; 5. Sened; 6. Mâna ile rivayet edilmek vb. şekillerle genişletilmiş bir hadisin ilk nüvesi, ilk şekli, böyle bir hadisin ana muhtevası.

AŞERE-İ MÜBEŞŞERE: Hz. Peygamber (a.s.) tarafından cennetle müjdelenen on sahihiye verilen isim. Ahmed İbn Hanbel, Müsned'inde Abdurrahman İbn Avf tarikıyla Hz. Peygamber (a.s.)'den naklettiği bir hadiste, bu on sahâbiyi şöyle sıralamıştır: Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Talha, Hz. Zubeyr, Hz. Abdurrahman İbn Avf, Hz. Sa'd İbn Ebî Vakkas, Hz. Ebu Ubeyde İbnul'l-Cerrâh, Hz. Saîd İbn Zeyd İbn Amr.

ATRÂF (KİTAPLARI): Hadisin baş tarafından veya tamamına delalet eden, tamamını hatırlatan bir kısım, "taraf"ını vermekle yetinerek müteakiben

ya hadisin bütün senedlerini veya muayyen bazı kitaplara bağlı kalarak onlarda geçtiği yerleri, senedlerine de kısaca işaret etmek suretiyle veren kitaplar. Bu kitaplar daha çok sahabe musnedine göre tertib edilmişlerdir.

AZİZ: Aziz, lugatta "bir adam aziz ve şerif olmak ve bir kimsenin zelif iken kuvvetli ve kudretli olması" manasınadır. Hadis istilahında ise; Aziz, bir hadisin garib iken bir başka yönden rivayet edilmek suretiyle kuvvet kazanması ve aziz olmasıdır.

B

BÂB: 1. Bir eserde, ana bölümden sonra gelen alt bölüm. 2. Herhangi bir konudaki hadisler.

BÂTİL: Mevzû manasına kullamlar.

BEDEL: Bir ravinin, mutemed bir kitapda yer alan bir hadisin rivayetinde, farklı bir senedle bu kitab müellifinin şeyhinin şeyhinde müellifle birleşmesi. Bunda, sözkonusu ravinin senedindeki raviler, mücllife uğrayan seneddekilerden az olursa bu durumda bedel, "bedel âlf"; fazla olursa "bedel nâzil" ismini alır. Mutlak olarak bedel denince bedel âlf kastediler. Bedel âlf ekseriye uluvv nisbî'den sayılır.

Örnek:

İrâkf - Râvf - Râvf - Râvf - Buhârî - Kuteybe - Malik -(1)

İrâkf - Râvf - Râvf - Serrâc - Ka'nebf - Malik -(2)

İrâkf - Râvf - Râvf - Râvf - Râvf - Serrac - Ka'nebf - Malik -(3)

Bu misallerde, Buhari'nin Sahih'inde bulunduğu farzedilen bir hadisin İrâkf'ye üç yoldan ulaşması tasavvur edilmiştir. Birincisinde İrâkf, Buhari'nin senedine ulaşmaktadır. Dolayısıyla bu sened, hadisin içinde Buhari ve şeyhlerinin bulunmadığı diğer bir senedine nisbetle, bu ikinci senedin ravileri daha az da olsa, âlf sayılır (Uluvv Nisbî). İkincisinde İrâkf, Buhari ve şeyhinin şeyhinde (Malik'de) birleşmektedir. Yani burada Buhari'nin şeyhi Kuteybe'den "bedel" olarak Ka'nebf bulunmaktadır. Ravi adedi birincisinden az olduğu için bu bedel, "bedel âlf" ismini alır. Ancak bu uluvv, mutlaktır. Üçüncüsünde ravi adedi birincisine oranla fazla olduğu için "bedel nâzil" söz konusudur.

BİD'AT: İstilahta, dinin ikmalinden sonra ihdas olunan ve dine izafe edilen şeye denilmiştir. İbnü's-Sekû'nin tarifine göre bu muhdes (ihdas olunan şey) bid'attır. Ömer İbnü'l-Hattab, ramazan aylarında kılman teravih namazı hakkında nû'metü'l-Bid'atı hâzihî (bu ne güzel bid'attır) demiştir. Buna göre bid'atı iki kısma ayırmak gerekir. Birincisi; hidayete götüren bid'at, ikincisi ise; dalâlete götüren bid'attır. İlki, Allah'ın ve Resûlünün emir ve teşvik ettikleri şeylerdir ki,

övlümeye layıktır, nitekim Hz. Ömer teravih namazı hakkında "bu ne güzel bir bid'at" demiştir. Diğerisi ise, Allah'ın ve Resulunun emir ve teşvik ettikleri şeylerin hilâfına olan işlerdir, bu da kötülenmeye ve inkar edilmeye layıktır

BİD'AT KÜBRA: Hz. Ali'yi sevmeye haddi aşma, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'i kınamak ve tahkir etmek, bunun propagandasını yapmak.

BİD'ATU'R-RÂVİ: Hadis ilminde bid'atu'r-ravi, yani hadis rivayet eden kimsenin bid'ata nisbet edilmesi ve onun bid'at ehlinde sayılması, ta'n sebeplerinden biridir.

Bİ'SET: Hz. Muhammed (a.s.)'in fillen vahiy olarak nübüvvet görevine başlamasının başlangıcı.

C

CÂMİ: (c. Cevâmi): 1. Konularına, ilk kelimelerinin harf sırasına konulmasına göre çeşitli tasnif düzenlerinde her konudan hadisler ihtiva eden hadis kitabı. 2. Fıkıh bir hüküm taşımayan, belli fıkıh konularından birine girmeyen hadislerin bir araya getirilip tasnif edilmesiyle meydana gelen hadis kitabı. 3. Bir hadis kitabında herhangi bir ana veya tâli bölüme (Kitab veya Bab'a) konulmayan değişik ve dağınık konulardaki hadislerin yer aldığı, toplandığı kısım.

CÂMİ'US-SAHİH: Câmi ismini alan hadis eserleri arasında sahih vasfını bihakkin kazanmış iki büyük kitap vardır ki, bunlara 'el-Câmi'us-Sahih' denilmiştir. Bunlardan biri el-Buhari'nin diğeri de Müslim'in Sahih'leridir.

CÂRİH: Herhangi bir raviyi, adalet ve zabt sıfatlarını tam taşımadığını söyleyerek tenkid eden.

CEM: 1. İlk bakışta aralarında çelişki varmış gibi görülen hadislerin arasını, birini veya ikisini te'vil etmek suretiyle vb. şekillerde te'lif etmek, uzlaştırmak. 2. Her konudan hadisleri, çeşitli tertiblerde bir araya getirerek eser meydana getirmek. 3. Muayyen kitaplardaki veya bütün kitaplardaki hadisleri ele alarak, eski veya yeni düzende yeni bir eserde toplamak.

Örnek: 1. "(Mekke'nin) fethinden sonra hicret etmek yoktur. Fakat cihad ve niyyet vardır. Savaşa çıkmanız istendiğinde ise savaşa çıkınız" (Müslim, İmâret, Nesâi, Bey'at.)

"Kafirlerle savaşıldığı müddetçe hicret sona ermeyecektir." (Nesâi, Bey'at)

"Tevbe sona ermedikçe hicret de sona ermeyecektir. Güneş batış yerinden doğmadıkça da tevbe sona ermeyecektir." (Ebu Davud, Cihad).

Aralarında zahiren bir te'vad görülen bu ve benzeri hadislerin arası; Mekke'nin fethinden sonra hicretin sona erdiği, aksine ifadeler taşıyan hadislerin bir kısmının fetih öncesi Mekke kafirleri ile ilgili olduğu, diğerlerinin ise kötülük-

lerden hicret (bunları terketme) manasına geldiği şekilde yurumlanıp cem edilmiştir. Nitekim Resulullah (a.s.) "Muhacir, Allah'ın yasakladığı şeylerden hicret eden (bunları terkedendir)." buyurur. (Buhari, İmân).

CEMÂAT: Kütüb-i Sitte müellifleri olan Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Nesâî ve İbn Mâce kastedilir. Mecdüddîn İbn Teymiyye'nin 'Munteka'l-Ahbâr' isimli kitabında ve bazı alimlerin özel kullanışında adı geçen zatlara ilaveten, Ahmed İbn Hanbel de kastedilir.

CERH: Ravinin, adalet ve zabt sıfatlarını tam olarak taşımadığının tesbit edilip ortaya konulması. Bunun sonucunda, duruma göre ravinin rivayet ettiği hadis değer kazanır, kabul veya reddedilir.

CERH ve TA'DİL İLMİ: Hususi lafız ve kaidelerle, ravilerin cerh ve ta'dil yönünden durumlarını araştırmayı konu edinen hadis bilgi yolu.

CEVVAL: Yeryüzünde çok dolaşan, hadis toplamak için çok gezenlere kinaye yolu verilen isim.

CEYYİD: Lugatta iyi ve güzel manasında kullanılan ceyyid tabiri, hadis istihlâhlarında, sahih'e yakın bir manada zikredilmiştir. "Ceyyid", sahihin altında, hasen lizâtihi'nin de üstünde olan bir dereceyi gösterir.

CUMHUR: Lugatta diğer manaların yanında her şeyin ekserisini ifade eder. İstilah olarak bir meselede aynı görüşü paylaşan ulcmanın çoğunluğunu ifade eder.

CÜZ: 1. Bir kişinin rivayet ettiği hadisleri veya bu konudaki hadisleri ihtiva eden hadis mecmuası. 2. Bir hadis usulü konusunda yazılan kitap; 3. Tek bir hadisin senedlerini toplayan, inceleyen kitap.

D

DELÂ'İL: Resulullah (a.s.)'ın peygamberliğini gösteren halleri, mucizeleri.

DİRÂYET: Temkîn ve tecrübeye dayalı zeka, Dirâyetu'l-Hadis İlmî: Rivayetin hakikatını, şartlarını, çeşitlerini, ahkâmını, ravinin halini, şartlarını merviyatının çeşitlerini ve bunlarla müteallik diğer şeyleri bildiren, bunlarla meşgul olan ilme denir.

DARB-I MESEL: Örnek vermek. Herhangi bir konunun anlaşılması için önceden veya o anda verilen örneklerdir.

E

EDÂ SİĞALARI: Alınan (tahammül edilen) bir hadisi başkasına rivayet

ederken, alınış şekline (tahammul yoluna) uygun olarak kullanılan kalıp ifadeler.

EHLU'L-HADİS: 1. Bütün ihtimamlarını hadis tahsil ve nakline, bir haber (hadis buldukları sürece kıyasa müracaat etmeyerek ahkâmı naslara dayandırmaya vercenler. 2. Hadisle uğraşan bu ilimde maharet kazandırmış olanlar.

EMALİ KİTAPLARI: Miras, öşür, zekat gibi malların ve gelirlerin durumundan bahseden kitaplardır. Böyle kitaplarda daha ziyade malların konumlarıyla ilgili hadisler cem edilmiştir.

EMANET: İtimat ifade eden bir sıfattır. Hadis ravilerinde aranan en öncelikli özelliklerden birisidir. Emanet ehli olan bir ravi hadis almada güvenilir birisidir.

ERBA'A: Ebu Davud, Nesâî, Tirmizi ve İbn Mâce'nin Sünen'leri.

ESBAB-I NÜZÛL: Ayetlerin inmesine sebeb olan olay ve hadiselerdir. Bunlar ayetlerin anlaşılmasına yardımcı olan faktörlerin önemlilerindendir.

ESER: Eser kelimesi haberin eşanlamlısıdır. Ancak Horasan fakihleri bu kelimeyi sahabeden mevkuf olarak gelen haberciler için kullanmış, merfû'a da haber demişlerdir. Yani onlara göre Hz. Peygamber (a.s.)'in sözlerine haber, sahabenin sözlerine (mevkuf) de eser denir. İbn Hacer, hem mevkuf'a ve hem de maktu'a eser denildiğine işaret eder. En-Nevevî'ye göre ise, haber, ister merfû, ister mevkuf ve ister maktu olsun, muhaddislerin nazarında hepsi de eserdir.

ETBAU'T-TÂBİİN: Resulullah (a.s.)'ın ashabını görmüş müslümanlara denir. Hz. Peygamber (a.s.)'in "Hayru'n-Nas" diye tevsif ettiği tabakaların sonuncusudur.

EVÂ'IL KİTAPLARI: Muteaddit hadis kitaplarının ilk hadislerini bir araya toplayarak meydana getirilen kitaplar. Bu çeşit kitaplar, içlerindeki hadislerin kendilerinden çıkarılmış olduğu kitapların rivayet hakkına sahip olan hoca veya hocalardan sem'a edilerek, sözkonusu kaynak kitapların ilk hadislerinin rivayet hakkı elde edilmiş olurdu. Geri kalanların da rivayeti için icâzet alınınca bu kitapların rivayet hakkına kısmen semâ (baş tarafları), kısmen de icâzet yoluyla sahip olunur ve bu şekilde rivayet edilirlerdi.

F

FAİDE: Bir hadisten çıkarılan hükümler, istifade edilen çeşitli hususlardan herbiri bu başlık altında verilir. Bazı durumlarda izah edilen herhangi bir mevzuun muhtelif meseleleri de "fâide" başlığı altında sunulmaktadır.

FÂSİK: 1. Söz ve işlerinde küfür derecesini bulmamak şartıyla dinin emirlerine uymayıp yasaklarından da sakınmadığı sabit olan müslüman. 2. Bütüyük

günah işleyen veya küçük günah işlemekte ısrar eden müslüman.

FERD: 1. Senedin bir veya birkaç tabakasında ravi adedli bire düşen hadis; 2. Aslında çok kimse tarafından rivayet edilmiş olmakla beraber herhangi bir hocadan yalnız bir ravinin rivayet etmiş olduğu veya yalnız bir bölge ahalisinin rivayet etmiş olduğu hadis. 3. Ravisinin herhangi bir durumda tekbaşınalık göstermiş olduğu hadis.

FEVÂİD: Bir kimsenin, tahammül ettiği bazı hadisleri veya bazı hadis notlarını, bilgilerini ihtiva eden kitab.

FIKHU'L-HADİS: Hadisin, kendisinden istinbat edilebilecek ahkam ve âdâbtan ihtiva ettiği şey(ler), hadisten anlaşılabilircek mâna(lar).

FISK: Fisk, emr-i ilahiye terk ile isyan edip hak yoldan çıkmak yahut zina ve fücûr eylemek manasınadır.

FUKAHÂ SEB'A: 1. Tabi'ünün büyükleri arasında fıkah bilgileriyle en muşhur olan yedi alim. Hicaz alimlerine göre bunlar şu zevatdır: Sa'id ibnu'l-Museyyeb, el-Kasım ibn Muhammed ibn Ebi Bekri's-Siddik, Urve ibnu'z-Zubeyr, Hârice ibn Zeyd ibn Sâbit, Ebu Seleme ibn Abdurrahman ibn Avf, Ubeydullah ibn (Abdullah ibn) Utbe ibn Mes'ûd, Ebu Eyyûb Süleyman ibn Yesâr el-Hilâfî, 2. Sahebeden "Yedi Fakih" söz konusu olduğunda ise şu zevat anlaşılır: Hz. Ömer, Hz. Ali, Abdullah ibn Mes'ûd, Abdullah ibn Ömer, Abdullah ibn Abbas, Zeyd ibn Sabit, Hz. Aişe. Mutlak olarak Fukahâ Seb'a denince tabi'ünunkiler kastediler.

FUNUNU'L-HADİS: Metin ve senedle ilgili muhtelif hadis bilgi kolları.

G

GAFLET: Hadis rivayetinde yapılan dikkatsizlik ve dalgınlık.

GALAT: Hadis rivayetinde hata yapma.

GARİB: Hadis ıstılahında, metin veya isnad yönünden tek kalmış yahut benzeri, başka raviler tarafından rivayet edilmemiş hadise denilir.

GARİBU'L-HADİS: Hadis metninde geçen ve az kullanılması dolayısıyla anlaşılması güç olan kapalı kelimelere verilmiş bir isimdir.

GAYRU SİKA: Ravilerinin cerhinde kullanılan tabirlerden biri olup, adalet ve zabt şartlarını taşımayan kimseler hakkında söylenmiştir.

H

HABER: Hadis ilminde "hadis" kelimesinin eşanlamlısı olarak kullanılmış

ve haber denildiği zaman Hz. Peygamber (a.s.)'in hadisleri anlaşılmıştır. Bununla beraber, haberle hadis arasında ayırım yapanlar da olmuştur. Bunlara göre hadis, yalnız Hz. Peygamber (a.s.)'den nakledilen sözler için kullanılır. Haber ise, Hz. Peygamber (a.s.)'in dışındaki kimselerden nakledilen sözlerdir.

HABERU'L-ÂHÂD: 1. Her tabakada birden fazla kişi tarafından rivayet edilmiş olsa da mütevatir derecesine ulaşmayan haber, hadis. 2. Bir kişinin nakletmiş olduğu haber.

HADİS: 1. Resulullah (a.s.)'a nisbet edilen her türlü söz, fiil, takrîr ve hal (ler). (Hadiscilere göre). 2. Resulullah (a.s.)'a nisbet edilen söz, fiil ve takrîrler (Fakihlere göre); 3. Resulullah (a.s.)'a ashabına va tabi'üne nisbet edilen söz, fiil ve takrîrler (Merfû mevkûf ve maktû karşılığı); 4. Resulullah (a.s.)'ın söz(leri) (Umumun ve usulcülerin kullanışı). 5. Bir senedin sonuna, bu senedin metnin önceki veya sonraki senedin metninin aynı olduğunu; baş tarafı verilmiş bir metnin sonuna bunun devamının olduğunu, metnin henüz bitmediğini belirtmek için konan kelime.

HADİS İLMİ: 1. Kabul ve red yönlerinden sened ve metni inceleyen ilim dalı (Mutakaddimîn bu manaya kullanmıştır. Mutlak olarak zikredildiğinde de ekseriya bu manaya kullanılır.) 2. Resulullah (a.s.)'ın söz, fiil ve takrîrleriyle ahvalini bildiren ilim (Rivayetu'l-Hadis ilmi manasına); 3. Bazan istilahta, daha şumûllü olarak, hem 'Dirâyetu'l-Hadis' ilmi, hem 'Rivayetu'l-Hadis' ilmi kasdedilir.

HADİS-İ KUDSİ: Hz. Peygamber (a.s.)'in söz olarak Rabbine izafe veya Rabbından rivayet ettiği hadisler hadis-i kudsi (hadis-i ilahi veya rabbani) denilmiştir. Bu çeşit hadislerle kudsiyyetün izafe edilmesi, tariften de anlaşıldığı gibi onların, her türlü noksanlıktan münezze olan Allah Teala'dan sadır olması yönündendir, yani bunların menşei, Allah Teala'dır, onları ilk söyleyen O'dur. Allah Teala'dan sadır olan ve kudsi denen bu sözler için hadis lafzının kullanılması ise bunların Hz. Peygamber (a.s.) tarafından Rabbından nakl ve hikaye edilmesi sebebiyledir.

HADİS RİCÂLİ: Hadisle meşgul olmuş zevat, raviler, hadis alimleri.

HADİS TARİHİ: Hadisin nasıl ve hangi şartlarda sonraki zamanlara ulaştığına, geçirdiği merhaleleri konu edinen hadis bilgi kolu.

HADİS TENKİDİ: Hadisin saned ve metin bakımından incelenerek sıhhatının ortaya konulmasıdır. Yani manen ve raviler açısından hadisin irdelenmesidir.

HADİS USULU: Kabul ve red yönünden (yani hangilerinin kabul edilip hangilerinin red edilmesi gerektiği bakımından) sened ve metni (hadisi) inceleyen ilim dalı.

HÂFİZ: 1. Metin ve senedleriyle yüzbin hadisi bilip ezberlemiş olan, bunların ravilerini, hayat hikayelerini ve cerh ve ta'dil yönleri ile bilen hadis alimi; 2. Her tabakadan bildikleri bilmediklerinden daha fazla olacak şekilde tabaka tabaka şeyhlerini, şeyhlerinin şeyhlerini bilecek kadar hadis ilminde geniş bilgiye sahip olan hadis alimi; 3. Hadislerin sahih olarak sonraki nesillere intikalinde büyük emeği geçen alim.

HÂKİM: İlmî, bütün hadisleri metin ve senedleriyle, ravilerini de cerh, ta'dil ve hayat hikayeleri bakımından ihata eden hadis alimi.

HÂLİK: Zehbî ve Şehâvî'ye göre cerhin üçüncü, Râkî'ye göre ikinci mertebesinde bulunan bir ravi hakkında kullanılan bir sığa. Böyle bir ravinin rivayet ettiği hadis hiçbir suretle alınmaz.

HALKA: Hadisin senedinde yer alan ravilere denilir. Ayrıca, hadis, tefsir, fıkıh öğrenimi için toplanarak yapılan müzakelere de halka denilmektedir.

HAMSE: İmam Ahmed ve dört Sünen sahibine verilen isim.

HASÂ'İS: Yalnız Resulullah (a.s.)'a bahsedilen hususi haller, mucizeler ve ayrıcalıklar.

HASEN: 1. Senedinde yalan söylemekle itham edilmiş hiçbir kimse bulunmamakla beraber şazz da olmayan ve benzeri, diğer tariklerden rivayet edilmiş olan hadis (Tirmizi'nin tarifi); 2. Zabt sıfatı tam olmayan, bununla beraber tek başına rivayet ettiği hadisi münker sayılmayan, adalet sahibi ravinin rivayet ettiği, şazzlık ve illetten ârif hadis; 3. Yaygın olmayan, herkesçe bilinmeyen garib hadis (Sınırdı olarak ilk devirlerde). 4. Münker hadis (Nâdire). İlk manasıyla hasen hadis makbul olup huccet olarak kullanılır.

HASEN GARİB: Bir ravinin tek başına riveyet ettiği veya rivayetinde teferrüd ettiği hasen hadis.

HASEN SAHİH: Bu tabirle neyin ifade edilmek istendiği veya onun hangi çeşit hadislerle delalet ettiği, onu bizzat kullananlar tarafından açıklanmadığı için, hadisçiler arasında çeşitli şekillerde izah edilmiştir.

HASEN SAHİH GARİB: Tirmizi'nin bir hadisi tavsif etmek maksadıyla kullandığı birleşik tabirlerden biri.

HASENLİ-GAYRİH: İbnu's-Salâh'ın tarifine göre, isnadı gizli olan, yani ravilerinin ehliyetleri tam olarak tesbit edilmemiş bulunan, bununla beraber riveyet ettikleri hadiste fazla hata yapmayan ve yalan söz söylemiş olmakla suçlanmayan kimselerin rivayet ettikleri hadistir ki, birkaç yünden rivayet edilmesi halinde şâz ve münker olmaktan çıkar ve hasenli gayrih adını alır.

HASEN Lİ-ZÂTİH: İbnu's-Salâh'a göre hasen lizâzatih, ravisi sıdk (doğruluk) ve emanet (güven) yönünden meşhur olan, fakat hıfz ve itkân yönünden

kusurları sebebiyle sahih hadis ricalinin derecesine ulaşamayan, bununla beraber rivayet ettiği hadisle infirad eden ve bu sebepten hadisi münker olan kimse-lerden üstün derecede bulunan, hadisi de şâz, münker ve muallcel olmayan kim- senin rivayetidir.

HASENU'L-ISNÂD: Hadis imamlarının sık kullandıkları tabirlerden biri olan hasenu'l-isnâd, hadisin isnad yönünden hasen olduğuna delâlet eden bir ıstılahdır ve bir çok defa "hâzâ hadîsun hasenu'l-isnâd" (bu, hasen bir hadistir) ibaresi içinde zikredilir.

HAZF: Hadisdeki bazı kelimelerin delalet etmesinden dolayı bazılarının zikredilmeyişidir.

HİLM: Bir sıfattır. Yumuşak huyluluk ifade eder. Aynı zamanda Cenabı Hakk'ın bir sıfatıdır.

İ

İCÂZET: Usûlüne uygun olarak, şeyhin, rivayet hakkına sahip olduğu bütün veya bir kısım hadislerini, hadis kitaplarını rivayet etmesi için birine sözlü veya yazılı olarak izin vermesi. Tahammül yollarından biri.

İCTİHAD: Hadis ve ayetlerden hüküm çıkarma ameliyesidir. Kelime ola- rak ise gayret etme, üstün güç harcama demektir.

IDRÂC: Hadis ıstılahında idrâc, ravinin rivayet ettiği hadisin isnad veya metnine hadisin aslından olmayan bazı sözler sokmasıdır. Hadisi bu ilave ile a- lan şahıs ise, çok defa onun farkına varamaz ve hadisin aslından olduğu zanmy- la o da başkasına nakleder.

İHTİSAR: 1. Hadisin anlatmak istediğini, manayı tam aktaracak şekilde kısaca ifade etmek; 2. Çeşitli mülahazalarla manayı bozmadan hadisin bir kıs- mını hafzederek diğer kısmını rivayet etmek, hadisi kısaltmak.

İLLET: Hadis ıstılahında illet, zahirde sahih görünen hadisi za'fa uğratan (kâdih) anlaşılması güç, gizli bir kusur veya sebepten ibarettir. İlet, çok defa bir hadisin isnadında, bazan da metninde vuku bulur. Isnada vuku bulduğu zaman hem isnadı hem metni zayıflar, bazen de metne tesir etmeksizin yalnız isnadı za'fa uğrattığı görülür.

İHTİLÂT: Yaşlanınca ravinin hafızasına ânz olan zaaf. İhtilât her vakit yaş sebebiyle olmaz. Hep kitabından rivayet alınan birisinin herhangi bir sebeple kitabını kaybetmesi veya âmâlik gelmesi gibi bir sebeple hafızından rivayete başlaması sonucu da ortaya çıkabilir. İhtilât ânz olan kimseye muhtelit denir.

İNFİRÂD: Ravinin rivayet ettiği hadiste tek kalması demektir.

İNKİTÂ: İsnad zincirinden bir veya birkaç ravi halkasının düşmesiyle isnada meydana gelen kopukluktur.

İNTİKÂ: Muhtelif hadis kitaplarından, ihtiyaç duyulan hadisleri derleyerek hadis kitabı yazma usulü.

İ'AB: 1. Hadisi, yanlış okumaları önlemek gayesiyle, nahiv kaidelerine göre harekelemek. 2. Hadisin gramer (nahiv) tahlilini yapmak.

İRSAL: Lügatta göndermek manasında kullanılan irsâli kelimesi hadis istilahında, Hz. Peygamber (a.s.) devrine yakın olmak bakımından yaşça büyük olan bir tâbi'nin "Hz. Peygamber şöyle dedi" veya "şöyle yaptı" diyerek bizzat kendisinin iştemediği veya görmediği söz veya fiili, doğrudan doğruya Hz. Peygamber (a.s.)'den rivayet etmesidir.

İSNÂD: Hadis istilahında sözün asıl sahibine araçlar vasıtasıyla yükseltilmesidir ve bu tarif kelimenin dağın zirvesine yükselmek veya yükseltmek manasından alındığına delalet eder. İsnad, başka milletlerde başka milletlerde bulunmayan ve yalnız müslümanlara has olan bir sistemdir.

İTKÂN: Ravinin fazla zabt sahibi, titiz olması.

İTMÎ'NAN: Mutmain olmak. Bu sıfat ravilerin önde gelmesi gereken özelliklerindendir. Hadisi alırken ve naklederken tüm taraflar hem senedden ve hem de metinden emin olmalıdır.

K

KÂDİHA: Ravinin güvenilirliğini zedeleyen özelliklere denir. Bu şekildeki bir ravinin naklettiği hadis başka sahih yollardan gelen hadislerle teyid edilmemiş ise o rivayetle amel edilmez.

KAVİ: 1. Sahih ve hasenden daha umumi olarak makbul hadis. 2. Söylen-dikten sonra peşine bir ayet okunmuş olan hadis.

KAVL: 1. Kur'an dışında Resulullah (a.s.)'dan sadır olan söz. 2. Bir alimin bir konudaki görüşü, yorumu.

KEZZAB: Hadis rivayetinde yalancılığı meslek haline getirenler için kullanılan ve cerh lafızları arasında en aşağı mertebeye delalet eden tabirlerden biridir. Mübalağa sigasıyla bir işin failini gösteren bu kelime, çok yalancı manasına gelir.

KISSA: Bir hadisin söylenmesine, yapılmasına sebep, vesile olan hadise, durum.

KŪTŪB ERBA'A: Ebu Davud, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce'nin 'Sünen' isimli eserlerine verilen adı.

KÜTÜB HAMSE: Buhari ve Müslim'in 'Sahih'leri ile Ebu Davud, Nesâf ve Tirmizi'nin 'Sünen'leri.

KÜTÜB SEB'A: Buhari ve Müslim'in 'Sahih'leri ile Ebu Davud, Nesâf, Tirmizi, İbn Mâce ve Darımi'nin 'Sünen'leri. Bu grupta Darımi'nin Sünen'i yerine İmam Malik'in 'Muvatta'ı'nı kabul eden alimler de vardır.

KÜTÜB SELÂSE: 1. Buhari ve Müslim'in 'Sahih'leri ile İmam Malik'in 'Muvatta'; 2. Ebu Davud, Nesâf ve Tirmizi'nin 'Sünen'leri.

KÜTÜB SİTTE: 1. Buhari ve Müslim'in 'Sahih'leri ile Ebu Davud, Nesâf, Tirmizi ve İbn Mâce'nin 'Sünen'leri. 2. Buhari ve Müslim'in 'Sahih'leri, Ebu Davud, Nesâf ve Tirmizi'nin 'Sünen'leri, İmam Malik'in 'Muvatta'. 3. Buhari ve Müslim'in 'Sahih'leri ile Ebu Davud, Nesâf, Tirmizi ve Darımi'nin 'Sünen'leri.

M

MAHFUZ: Şâz olan hadisin Mukabili olarak tercih edilen hadise mahfûz adı verilmiştir. Şâz, sika ravinin zabt yönünden olsun, rivayetin çokluğu ve buna benzer tercihi gerektiren sair yönlerden olsun, kendisinden daha üstün ravilere muhalif olarak rivayet ettiği ve rivayetiyle tek kaldığı hadistir.

MAKBUL: 1. Sened ve metni bakımından kabule şâyan olan ve kendisiyle amel edilmesi gereken hadis (Sahih ve hasen murâdifi). 2. İşin aslında doğru (sabit) olma ihtimali olmama ihtimalinden daha kuvvetli olduğuna dair bir delil sunulan hadis (Sahih ve hasen murâdifi); 3. Adalet ve zabt sıfatlarını tam olarak taşıyan ravi (Sika ve Sadûk ıstılahlarından daha umumi bir manada); 4. Tadîlin altıncı mertebesinde bulunan bir ravi hakkında kullanılan bir siga. Böyle bir ravinin rivayet ettiği hadis itibar için alınır; 5. Senedi zayıf da olsa kendisiyle amel edilmiş olan ve alimlerin kabul ettikleri hadis.

MAKLUB: 1. Bir veya birkaç ravisi aynı tabakadan başkalarıyla değiştirilmiş olan hadis; 2. Sened ve metnindeki kelime veya cümlelerle takdim te'hirler yapılmış olan hadis; 3. Metninin isnadı alınıp diğer bir metnin başına konmuş olan hadis.

MAKTU: Tâbi'ünden mevkûf olarak rivayet edilen söz ve fiillere denir.

MA'RUF: Münker veya şâz merdûd olan hadisin mukabili olarak tercih edilen hadise ma'rûf denir.

MECHUL: 1. Hadis öğrenimiyle (ilim talebiyle) şöhret kazanmamış veya alimler tarafından ilim talebesi olarak tanınmamış ve hadisi sadece tek ravi yoluyla gelen kimse; 2. Sehâvi'ye göre cerhin altıncı mertebesinde bulunan bir ravi hakkında kullanılan bir siga. Böyle bir ravinin rivayet ettiği hadisi itibar

için alınır; 3. Mechûl bir ravinin rivayet etmiş olduğu hadis (Zayıf sayılır); 4. Ravileri tek tek tanınsa da alimlerin bir bütün olarak bilmedikleri, tanımadıkları sened; 5. Ebu Hâtim bunu 'mechûlu'l-hâl' manasına kullanır.

MECHULU'L-ADÂLE: Hali mechûl olan, daha doğrusu âdil kimseler tarafından tezkîye ve tâdil edilmedikleri için adalet yönünden durumları bilinmeyen kimselere mechûlu'l-adâle (adaleti mechûl) adı verilmiştir.

MEĞÂZİ: Resulullah (a.s.)'ın savaşlarına ait hadisler, bu hadisleri ihtiva eden kitaplar.

MEKKÎ: 1. İlk olarak Mekke'de yayılmış olan hadis. 2. Hicretten önce vârid olan hadis.

MENSUH: Hükmi, zaman bakımından sonraki şer'i bir delille kaldırılmış olan hadis.

MERCUH: Muhalefet halinde, iki hadisten tercihe şâyan görülmeveni.

MERDUD: Reddedilmesi gereken hadislere delalet etmek üzere, makbûlün mukabili olarak genel manada kullanılan bir tabirdir.

MERFU: Özellikle Hz. Peygamber (a.s.)'e isnad edilen söz, fiil ve takrirlerden, ister munkatı isnadla rivayet edilmiş olsun, ister muttasıl isnadla rivayet edilmiş olsun, bütün hadislerle merfû denir. Bunlar, söz, fiil ve takrirler, ya açık bir ifade ile Hz. Peygamber (a.s.)'e isnad edilirler, yahut ta bunlar Hz. Peygamber (a.s.)'e açık bir şekilde isnad edilmese bile, onların Hz. Peygamber (a.s.)'in söz, fiil ve takrirleri olduklarına hükümlenir.

MERFU MÜRSEL: Merfû hükmünde olan bir sözün, tâbî'inden sonraki ravisi zikredilmez ve tâbî'nin hadisi ref ettiği, yahut rivayet ettiği, yahut isnad ettiği yuhatta sözü sahibine ulaştırdığı belirtilirse, bu söz merfû müsrel olur. Çünkü tâbî'inden sonra isnadtan düşen râvi, sahibidir.

MERVÎ: Rivayet edilen, nakledilen şey (metin).

MEŞAYİH KİTAPLARI: Hadis rivayet eden hocaların sened ve metinleriyle hadisleri derledikleri kitaplar.

MEŞHUR: 1. Her tabakada en az üç kişinin rivayet etmiş olduğu veya en az üç farklı senedle rivayet edilmiş olan hadis; 2. İlk devirlerde bir iki kişi tarafından rivayet edilmiş olduğu halde sonradan kabul görerek daha fazla kimse tarafından rivayet edilmiş olan hadis; 3. Ravilerinin adedine, senedinin olup olmadığına bakmaksızın halk arasında yayılmış olan hadis; 4. Başka bir grup, cemaat arasında fazla bilinmemekle beraber bilhassa herhangi bir grub arasında yayılmış olan hadis. Meşhur hadis, sened ve metnin durumuna göre sahîh, hasen ve zayıf olabilir.

METİN: 1. Senedin bitiminde başlayan sözlü kısım; 2. Mânânın kendilerinden meydana geldiği lafızlar.

METRUK: İbn Hacer'in tarifine göre, Hz. Peygamber (a.s.)'in hadislerinde kızb (yalancılık) ile itham olunan, yahut hadiste yalanı görülme bile, sair konuşmalarında kezzâb (yalancı) olarak bilinen kimselerin, malum kaidele aykırı olarak rivayet ettikleri ve bu rivayetlerinde tek kaldıkları hadisler.

METREKU'L-HADİS: Hadisi terk edilen ravi.

MEVKUF: Sahabeden, isnadı ister muttasıl olsun, ister munkatı olsun, söz, fiil veya takrir olarak rivayet edilen haberlere mevkûf denilmiştir.

MEVSUL: Bir isnadı teşkil eden ravilerden her birinin, kendi üstündeki raviye, yani şeyhiyle bizzat görüşerek hadisi bizzat ondan işitmiş veya almış olması durumudur ki, muttasıl olan böyle bir isnada mevsul denir.

MEVZU: 1. Buyurmadığı, yapmadığı ve takrir etmediği halde Resulullah (a.s.)'a yalandan nisbet edilen hadis; 2. Resulullah (a.s.)'a nisbeti filhakika doğru olsa da kızble cerhedilmiş olan bir ravinin rivayet ettiği hadis.

MUALLAK: İsnadının başından bir veya birbirini takip etmek üzere daha fazla ravisi hâz ve en son hâzfedilen ravinin şeyhine nisbet edilmiş hadislere muallak denilir.

MUALLEL: Görüntüsü itibariyle sahih olan, fakat aslında gizli ve kâdih (sıhhatini kemiren) bir illeti bulunan hadislere muallal denilmiştir.

MU'AN'AN: Ravinin hadisi tahdis, ihbar ve sema yollarından hangisiyle aldığını belirtmeksizin (yani haddesenâ, ahberanâ ve semî'tu gibi tabirler kullanmayıp) yalnız 'an lafzıyla ('an fulânın 'an fulânın'an fulânın diyerek) rivayet ettiği hadislere mu'an'an denilmiştir.

MUBHEM: İsim, künye ve lakabı belirtilmeksizin sadece "fulân", "recûl", "imre'etun", "şeyh" ... diye zikredilen şahıs, ravi; metin veya senedinde böyle bir şahıs bulunan hadis.

MUCEM: 1. İçinde; hadislerin ilk (sahabi) ravileri veya son ravileri (müellifin hocaları) yahut ravilerin memleketleri harf sırasına konularak, her ravinin ismi altında rivayet etmiş olduğu tüm hadislerin veya hadislerinden örneklerin toplanmış olduğu kitap. 2. İçinde bir şahsın hocalarının, öğrenim arkadaşlarının veya talebelerinin belli bir tertibe (harf sırasında) zikredilmiş olduğu kitap. 3. Muhtevası harf sırasına göre düzenlenmiş kitap; 4. Benzerleriyle aralarında sadece nokta farkı olan harflerden noktalı olan harf.

MUDELLES: Bir ravinin, gördüğü şeyhten işitmeden, (yahutta muasır olmakla beraber görüşmediği şeyhten işitmiş gibi) rivayet ettiği hadislere mu-delles adı verilmiştir.

MUDELLİS: Rivayetinde tedlis yapan, yani kendisine hadisi nakleden aslı şeyhini atlayarak, onu gördüğü, fakat işitmediği ikinci şeyhe isnadla ondan işittiği vehmini uyandıran kimselere mudellis denilmiştir.

MUDREC: Hadis ıstilahında, ravisi tarafından isnad veya metnine aslından olmayan bazı sözler sokulmuş hadis demektir.

MUHACİR: Mekke'den, Habeşistan'a veya Medine'ye hicret etmek zorunda kalmış olan ilk müslümanlar, sahabiler. Mutlak olarak zikredildiğinde Medine'ye hicret edenler anlaşılır.

MUHADDİS: 1. Rivayet ve dirayet bakımlarından ravi ve mervinin hallerin bilen, hadisi senedi ile rivayet eden kimse; 2. Hadis ilminde üstad-ı kâmil mertebesini bulan kimse; 3. Hadis ve hadis rivayeti ile meşgul olan kimse.

MUHKEM: 1. Kendisine zıt muhtevada bir hadis bulunmayan veya böyle kabul edilmeyen hadis.

MUHTELEFÜN FİN: Hakkında verilen hükümlerin farklı olması sebebiyle ihtilaf edilen (rivayet vs.).

MUKSİRÜN: 1. Binden fazla hadis rivayet etmiş olan sahabe; 2. Çok hadis rivayet eden kimseler.

MUNFASIL: Senedinden iki veya daha fazla ravi düşürülmüş, atlanmış olan hadis.

MUNFERİD: Kendisinden sadece bir ravinin rivayette bulunmuş olduğu kimse.

MUNKATİ: Munkatı tabiri, lugat yönünden, genellikle isnadı muttasıl olmayan hadisler için kullanılmıştır.

MURSEL: 1. Tâbi'ünden birinin ravinin sahabiye atlayarak, doğrudan doğruya Resulullah (a.s.)'dan veya hakikatte kendisinden hadisi duymamış olduğu ravi sahabiye zikrederek Resulullah (a.s.)'dan rivayet ettiği hadis; 2. Senedinden ravi atlanmış, zikredilmemiş olan hadis. (Daha çok fakihler, fıkıh usulcileri ve mutkaddimun hadisciler bu manada kullanılır.).

MUSANNAF: 1. Ahkâm ve bunlarla alakalı hadisleri fıkıh bablarına, fıkıh konularının taksimine göre ihtiva eden kitap. Sünen'lerden farklı olarak bunlarda, Câmi'lerin ihtiva ettiği bazı konular fazladan yer alır; 2. Hadisleri konularına göre tertib ederek yazılan kitap. 3. Hadisleri herhangi bir tertibe koyarak yazılan kitap.

MUSTALAHU'L-HADİS: Hadiste, ıstilah olarak konulmuş lafızları şamil olan eserlere 'mustalahu'l-hadis' adı verilmiştir.

MÜSTEDREK: Bir hadis müellifinin kendi şartlarına uydukları halde ki-

tabına almamış olduğu hadisleri sonradan başka bir müellifin bir araya getirmek suretiyle tasnif ettiği kitap.

MÜŞKİL: 1. Anlaşılması ve izahı güç durum, kapalı ifade, böyle bir durum ve ifade taşıyan hadis; 2. Nokta, hareke ve i'rab yönünden güçlük arzeden veya iltibasa meydan verebilecek olan kelime.

MUTE'AHHURUN: 1. Hicri 300 yılından sonra gelen hadis alimleri; 2. Hatib Bağdâdî'nin (392-463 h.) muassırları ile sonraki hadis alimleri.

MUTEŞABİH: 1. Birden fazla manaya gelebilen, zahiri manasıyla anlaşılması da, insan aklı açısından güçlük arzeden izah ve yoruma muhtac hadis; 2. Oğul isim veya nisbeleri aynı fakat delalet ettikleri şahıslar farklı, babalarınkiler ise yazılışları aynı okunuşları farklı veya yazılış ve okunuşları birbirine yakın yahut (bunların tersi olarak) oğul isim ve nisbelerinin yazılışları aynı, okunuşları farklı veya yazılış ve okunuşları birbirine yakın, babalarınkiler ise yazılış ve okunuşları aynı fakat delalet ettikleri şahıslar farklı olan isim ve nisbe terkipleri (Mu'telif ve Muhtelif ile Muttefik ve Muftirik'den meydana gelen şekil).

MUTEVÂTİR: Yalan üzerine birleşmeleri aklen ve adeten mümkün olmayacak kadar çok kimsenin, senedinin başından sonuna kadar birbirlerinden rivayet ettikleri hadis.

MUTKİN: 1. Hadis tahammul ve edasında ciddi davranan, işini sağlam tutan, güvenilir ravi; 2. İrâkî'ye göre ta'dilün 2. Şehâvî'ye göre dördüncü mertebesinde bulunan bir ravi hakkında kullanılan bir sığa. Böyle bir ravinin rivayet ettiği hadis ihticâc için alınır.

MUTTASİL: İster merfû olsun, ister mevkûf veya maktû olsun, isnadı kesiksiz olan hadislerle muttasıl denilmiştir.

MUVAATTA: Muvattâ, meşhur imamlardan Mâlik İbn Enes Hz. Peygamber (a.s.)'in hadisleri ile, sahabe sözlerini ve tâbi'ün fetvalarını biraraya getirmek suretiyle telif ve tasnif ettiği kitabın adıdır.

MU'ZAL: İsnadında birbirini takip eden iki ve daha fazla ravisi düşmüş hadislerle mu'zal denilmiştir. Bu tarife göre mu'zal, munkatı hadislerin bir çeşididir.

MUZTARİB: Bazan bir, bazan da iki veya daha fazla raviden muhtelif şekillerde rivayet edilen, fakat ne ravilerden birinin hafıza yönünden üstünlüğü, ne kendisinden rivayet ettiği şeyhine yakınlık derecesi ve ne de sair tercih sebeplerinden birinin bulunmaması dolayısıyla rivayetleri arasında tercih yapılmayan hadise muztarib denir.

MÜNKER: Zayıf olan bir ravinin, güvenilir ravilere muhalif olarak rivayet ettiği ve bu rivayetiyle tek kaldığı hadis.

MÜNKERÜ'L-HADİS: Hadisi kabul edilmeyen, rıza gösterilmeyen kimse.

MÜRSEL: Hz. Peygamber (a.s.)'e yakın bir devirde yaşamış olmaları sebebiyle, sahabe'nin çoğunu gören ve onlarla sohbetle bulunan tâbî'lerin, işittikleri sahabileri atlayıp doğrudan doğruya Hz. Peygamber (a.s.)'e isnadla "kâle Resulullah (a.s.)" diyerek rivayet ettikleri hadisler.

MÜSELSEL: Birbirini takip etmek manasına gelen teselsül'den ismi-mef'ûl olan müselsel, istılahta, isnadındaki bütün ricalin, bazan ravilerin bazan da rivayetin belirli bir hal ve sıfatını takip ettikleri hadislerle verilmiş isim.

MÜSNED: Genellik itibariyle isnad, ilk ravisinden sonuna kadar muttasıl ve aynı zamanda merfû olan hadislerle müsned denilmiştir. Konuları ne olursa olsun, ravilerinin isimleri altında toplanan hadisleri içeren eserler.

MÜSNİD: Lugaî yönünden hadisi kaynağına isnad eden kimse manasına gelmekle beraber, istılahta, hadisleri müsned adı verilen kitaplarda toplayanlara denilmiştir. Buna göre mesela Ebu Davud et-Tayâlisî, Ahmed İbn Hanbel ve bunlar gibi müsned sahibi olan imamlar birer musnid'tirler.

MUSTAHREC: Lugaî yönünden çıkarmak manasındaki "istihrâc"tan ismi-mef'ûl olan mustahrec, istılahta, bir hadis kitabının hadislerini, o kitabın isnadları ile değil de başka isnadlarla toplayan kitaplar.

MÜŞKİL-ÜL HADİS: Hadiste anlaşılması zor olan noktalar. Bu isimde yazılan kitaplar hadislerdeki zor anlamların izahını yaparlar.

MÜTÂBE'AT: Mütâbe'at, şeyhinden rivayetle tek kalmış bir raviye, bir başka ravinin tabi olarak, o şeyhten veya şeyhin şeyhinden aynı hadisi rivayet etmesi demektir.

MÜTEŞÂBİH: Mu'telif muttefik isimlerle birlikte iki neviden mürekkebe olan müteşâbih, iki ayrı şahsın isim veya neseblerinin lafız ve hat yönünden mütefik, fakat baba isimlerinin mu'telif ve muhtelif, yani hat yönünden aynı, lafız veya okunuş yönünden ayrı olmasıdır.

MÜTEVÂTİR: Mütevâtir, yalan üzerinde ittifak etmeleri aklın mümkün olmayan bir kalabalığın, yine kendisi gibi bir kalabalıktan rivayet ettiği haberdır.

N

NAS: Genel olarak ayet ve hadise denir. Aynı zamanda konusunda hüküm olana da özel olarak bu konuda nas bu ayet veya bu hadistir de denir.

NÂSİH: Hadis ilminin önemli konularından biri olan nâsh, birbirine zıt

manalarda varid olan iki hadisin cem ve telifi mümkün olmadığı zaman, aralarında bulunduğuna hükmedilen bir iptal keyfiyetinden, yani biri ile getirilen hüküm, diğeri ile getirilen hükme tatbikat yönünden son vermesinden ibarettir.

NÂZİL: Nâzil, hadis rivayetinde en son ravi ile Hz. Peygamber (a.s.) veya hadis imamlarından biri arasındaki ravi sayısının azlık veya çokluğuna, yahut meşhur hadis kitaplarından birinin rivayetine, ravinin erken veya geç vefat etmesine, yahutta hadis semâ'ının erken veya geç vefat etmesine, yahutta hadis semâ'ının erken veya geç vukubulmasına göre, isnadın uzunluk veya kısalık yönünden kazandığı iki vasıftan biridir. Diğer ikinci vasıf, isnadın âli olmasıdır.

NEBİ: Kelime olarak haberci. İstilahda ise Allah'dan vahiy alarak insanlığa Allah'ın hükümlerini haber verendir.

NESEB: Bir insanın baba, dede yoluyla yukarıya doğru dayandığı soyudur. Aynı şekilde anne ve daha yukarıya doğru dayanan soya da neseb denir.

NESEB KİTAPLARI: Bir kavmin, bir kabilenin veya bir şahsın soyunu, atalarını konu edinen, onların secceresini veren kitaplar.

NESH: Hadis ilminin önemli konularından biri olan nesh, birbirine zıt manalarında varid olan iki hadisin cem ve telifi mümkün olmadığı zaman, aralarında bulunduğuna hükmedilen bir iptal keyfiyetinden, yani biri ile getirilen hüküm, diğeri hükme tatbikat yönünden son vermesinden ibarettir.

NÜZUL: 'Uluvv'un karşıtı olan nüzûl, bir hadisi rivayet eden en son raviyi o hadisin kaynağına en çok ravi sayısı ile ulaştıran isnadın keyfiyetidir. Nâzil denilen bu çeşit isnadlar, bazı hallerde tercih edilmiş olsalar bile, Hz. Peygamber (a.s.)'e yakınlığı gösteren sahih âli isnadların aşağısında kabul edilmişlerdir.

R

RÂCİH: Müteâzır iki hadisten kabul sebepleri galebe çaldığı için kabul edilen hadise denir. Terkedilene de mecruh denir.

RÂVİ: Hz. Peygamber (a.s.)'in söz ve fiillerini rivayet eden kimse demektir. Rivayette hadisin sıhhati, her şeyden önce, onu nakleden kimsenin güvenilir olmalarına bağlı bulunması dolayısıyla, hangi tabakadan olursa olsun, hadis rivayeti ile meşgul olan her ravinin hadisi kabul edilen kimselerden olması gerekir. Ravinin, hadisi kabul edilen kimselerden olması ise, belirli bazı sıfatları kendisinde cemetmesi ile mümkündür. Bu sıfatlardan herhangi birinin noksan olması halinde ravi, güvenilir olmak vasfını kaybeder; hadis rivayet etse ve hatta rivayet ettiği hadisler aslında sahih olsalar bile, bunlar kendisinden alınmaz; o hadisleri rivayet eden başka güvenilir raviler aranır.

Raviyi güvenilir kılan sıfatlar şöyle sıralanır:

1. Adalet: Ravinin adil olmasını gerektiren bir sıfattır. Bu sıfatın bir ravide teşekkülü bazı şartların gerçekleşmesine bağlıdır. Bu şartlar:

a. Ravinin müslüman olması. Müslüman olmayan raviden hadis alınmaz.

b. Ravinin, kendisini fıska götürecektir her türlü söz ve fiilden uzak olması. Fısk, büyük olsun küçük olsun, günah sayılan fiil ve davranışlardır. İnsan, imandan fedakarlık yapmadıkça ve takvasının heba olup gitmesine göz yummadıkça "fısk" denilen kötü davranışlarda bulunmaz; fakat ne zaman ki kendisinde bu türlü davranışlar görünmeye başlar, işte o zaman, insanın takvasını yitirdiği, imanının zedelendiği anlaşılır. Böyle bir insanı, adalet vasfını da yitirmiş olacağından, hadis rivayet edemez, rivayet etse bile kendisinden hadis alınmaz.

c. Ravinin mürüvvet sahibi olması. Mürüvvet, dinin ve dolayısı ile toplumun, bir insanın muhafaza etmesini zaruri gördüğü hususi hal ve edeplerdir. Toplumun örf ve adetlerine aykırı hareket etmeyi adet haline getirmiş olan bir kimse mürüvvetini yitirmiş sayılır. Mürüvvetin ihlali, ya kişinin aklî dengesinin bozukluğuna, ya da dininin noksanlığına delalet ettiğinden, böyle kimselerden hadis rivayet edilmez.

2. Zabıt: Hadis ravisinin güvenilirliğini sağlayan ve adaletten sonra ravide bulunması gerekli sayılan bir sıfattır. Bu sıfat, umumiyetle iki şekilde mütalâa edilir ve ravinin hıfzından rivayet etmesi halinde rivayet ettiği hadisi isnad ile birlikte hiç kusursuz ezberlemiş, kitabından rivayet etmesi halinde, kitabını dikkatli bir şekilde yazmış ve kontrol etmiş olması şart koşulur. Hıfzından rivayet eden ravi, hadisini iyi ezberlememiş, yahut kitabından rivayet ettiği takdirde dikkatli yazmamış ve kontrolden geçirmemiş ise, hataya düşerken, hadisin metin ve isnadında takdim ve tahir, yahutla tahrif yapmaktan kendisini kurtaramaz. Rivayetinde bu çeşit hataları görülen ravilerin rivayeti kabul edilmez. Bunların, rivayet ettikleri hadislerle helakî haram, haramı da helal göstermelerinden korkulur.

3. Akıl ve Bîlûğ: Hadisin ravisinin akıl sahibi olması ve ne rivayet ettiğini bilmesi lazımdır. Rivayet için asgarî yaş haddi üzerinde genel bir ittifak bulunmamakla beraber, çocuk ravinin temyiz devrine girmiş olması gerekir.

RESUL: Allah (c.c.) tarafından vahiy ve kitapla görevlendirilen peygamber.

RİCÂL: Hadis ravileri, hadisle meşgul olan kimseler.

RİVAYET: Hadis ıstılahında rivayet, sünnetin ve benzeri haberlerin nakli ile, bunları haber verenlere isnadından ibarettir. Bu tarif bize, rivayetin üç temel unsuru bulunduğunu gösterir. Bu haberi kendisine nakledene isnad ile rivayet eden şahıs, haberi kendisine rivayet edenden alan diğer şahıs. Rivayetin gayesi, her şeyden önce, Hz. Peygamber (a.s.)'in söz ve fiillerinden ibaret olan sünnetini, yahut daha umumi manası ile üçlü unsur sistemi, bu duyurma işinin

en emin yolu olarak ortaya çıkar. Nitekim Hz. Peygamber (a.s.)'den haberi alan sahâbi, bunu Hz. Peygamber (a.s.)'e isnad ile tâbî'ye rivayet ettiği gibi, aynı haberi sahâbiden alan tâbî'ye rivayet etmiş; böylece haberin, Hz. Peygamber (a.s.)'den asırlarca sonra yaşamış olan bir kimseye ulaştırılması mümkün olmuştur.

RÜSUH SAHİBİ: Sahih manasına kullanılır. Hasen hadislerle de şamildir. "Sabit olmadı" sözü ile "Sahih olmadı" hükmü kastediler ve yerine göre mevzu, zayıf ve hasen hadisler için kullanılır.

S

SADIK: Ravide aranan en büyük özelliktir. Doğruluk ifade eder. Sadık olan ravi güvenilirdir. Rivayet ettiği hadisiyle amel edilir.

SAHÂBİ: Hz. Peygamber (a.s.) devrini yaşamış, müslüman olarak Hz. Peygamber (a.s.)'i görmüş, onun sohbetinde bulunmuş ve yine müslüman olarak ölmüş olan kimselere sahâbi denir. Gerek hadis rivayetinde ve gerekse inanç ve amel olarak İslam dininin sonraki nesillere öğretilmesinde ilk kaynak olmaları bakımından sahâbenin önemi pek büyüktür. Bu sebeptendir ki İslam dini tarihinde her bir sahâbi üzerinde titizlikle durulmuş, her birinin tercemesi veya hayat hikayesi yazılarak cildler dolusu sahâbe tarihleri vücuda getirilmiştir. İbn Sa'd'ın el-Tabakâtü'l- Kübra'sı, İbn Abdî'l- Berr en-Nemerî'nin el-İstü'ab fî Ma'rifeti's-Sahabe'si, İbn Hacer el-Askalânî'nin el İsâbe fî Temyizi's-Sahabe'si, bugün matbu olarak elimizde bulunan ve sahâbelerin hayatlarına ayrılmış en meşhur eserlerdir.

SAHİH: Makbul hadis çeşitlerinin başında yer alan sahih, adalet ve zabt şartlarını haiz ravilerin muttasıl isnadla rivayet ettikleri şâz ve muallel olmayan hadislerle verilmiş olan isimdir. Sahih ile ilgili olarak verdiğimiz bu tarif, ameli gerektiren sahih bir hadisin, metin ve isnadında başlıca beş şartı birleştirmesi gerektiğini göstermektedir. Bir başka ifade ile, bir hadisin sahih olabilmesi için beş şartın o hadiste biraraya gelmesi lazımdır. Bu şartlardan herhangi birisi bulunmazsa hadis sahih olma vasfını kaybeder.

SAHİHAN: "İki Sahih" manasına gelen bu tabir, Kur'anı Kerim'den sonra İslam dininin en güvenilir iki kitabı olan el-Buhari ve Müslim'in el-Câmi'us-Sahih'leri için kullanılan bir isimdir. Bir hadisin her iki kitapta da yer aldığını ifade etmek maksatıyla el-Hadisi fi's-Sahihan veya Sahihayn ile, daima el-Buhari'nin Sahih'i ile Müslim'in Sahih'i kastedilmiştir.

SAHİH GARİB: Tirmizi tarafından, bir hadisin tavsifinde kullanılan fakat hangi çeşit hadisler için kullanıldığı açıklanmayan tabirlerden biri de Sahih Garib'tir. Tirmizi'nin Cami'i incelenecek olursa, onun bazı hadisler hakkında,

sadece hasendir veya sahihtir, yahutta gariptir dediği halde, bazı hadisleri de hasen-sahih, yahut sahih-garib yahut hasen-garib yahutta hasen-sahih-garib gibi tabirlerle değerlendirdiği görülür. Tirmizi, Cami'inin sonunda yalnız hasen'in tarifini vermiş, fakat kullandığı diğer tabirler hakkında herhangi bir açıklama yapmamıştır. Bu sebeple, onun tarafından kullanılan bir birleşik tabirleri daha sonraki hadisçiler açıklamaya çalışmışlardır. Bu açıklamalardan anlaşıldığına göre, bir hadis, isnadı garib olmakla beraber eğer sahih olduğuna hükmedilirse, bu hadis hakkında hâşâ hadusun sahihun garibun demek doğru olur.

SAHİH GARİB HASEN: Bir hadisin değerlendirilmesinde, bilhassa Tirmizi tarafından kullanılan birleşik tabirlerden birisi de sahih garib hasen'dir. Isnadı sahih garib olan bir hadis yukandaki raviden, biri sahih iki tarikte rivayet edilecek olursa hasen olur, bu takdirde, hadisin isnadı altında garib olsa bile metni, tariklerinin çokluğu dolayısıyla hasen sayıldığından onun hakkında sahih - garib - hasendir, denir. Eğer bu hadisin her iki tariki de sahih olsaydı, ona sadece sahih demek gerekirdi; oysa iki tarikten birisi sahih olduğu halde, diğerinin sıhhati bilinmezse, bu hadis hadisen olur. Çünkü Tirmizi'nin istilahında hasen, iki yönden rivayet edilen, ravileri kizb ile müttehem ve metni sahih hadislere muhalif şâz olmayan hadisür.

SAKİM: Zayıf hadis manasına kullanılır.

SEBT: Kalbi, lisani, yazısı sabit olan, hüccet olan yani sika raviye denir.

SELEF: Lügatte eskiden olan önceden giden yerine seçilen manalar taşıyan bu kelime Ashab, Tâbiin ve Etbâutâbiin büyüklerine alem olmuştur. Bu tabakalara mensup olanlara Selef-i Salihîn de denmektedir.

SEMA: Hadis tahammül yollarından biri olup haberin lafızlarını ravinin kendi şeyhinin ağzından işitmesidir ki cemâhir-i ulemâyâ gör turuk-ı tahammülün yani öğrenmek üzere belleyip öğrenme yolunun en üstünüdür.

SENED: Lügatta itimat etme, dayanmak manasında olan sened kelimesi, itimad olunan (mutemed), dayanan ve güvencilen manasına da gelir. Hadis istilahında ise senedin manası, onun lügat manasından farklı değildir. Her hadis metninin başında, o metni birbirine nakleden ravi isimlerinden müteşekkil bir zincir vardır, bu isim zinciri, en son raviden başlayarak Hz. Peygamber (a.s.)'e kadar ulaşır ve her ravi, zincirin bir halkasını teşkil eder.

SEYYİ'ÜL-HİFZ: Seyyi'ül-hıfz, hafıza yönünden zayıf olan ravileri cerhetmek için kullanılan ve cerhin en hafifine delalet eden tabirlerden biridir. Bu tabir, ravinin hafıza yönünden zayıflığına delalet etse bile, onun adaletini nefyetmez. Bu sebeple seyyi'ül-hıfz olan bir ravinin hadisleri iübar için yazılabilir.

SIHHAT: 1. Hadisin sahih olması; 2. Bir ibarenin aslına uygun ve doğru olması.

SİKA: 1. Adalet ve zabt sıfatlarını tam olarak taşıyan ravi; 2. Zabtı tam olmasa da adil olan ravi; 3. Zehbi ve İrâkî'ye göre ta'dilin 2. İbn Hacer'e göre 3. Şehavi'ye göre 4. mertebesinde bulunan bir ravi hakkında kullanılan sığa. Böyle bir ravinin rivayet ettiği hadis ihticac için alınır.

SİRET: Genel olarak hayat tarihçesi demektir. Özel olarak ise Hz. Muhammed (a.s.)'in hayatını kapsar. Bu konuda yazılan kitaplara da Siret kitapları denir.

SULUK: Kelime olarak gidişat ve uslup demektir. İslahi ise hadis toplama, yazmada ve rivayette her bir ravinin takip ettiği yol, metod demektir.

SÜNEN: Hz. Peygamber (a.s.)'in söz, fiil ve takrirlerinden ibaret olan Sünnet'in çoğulu sünen, hadis tarihinde, umumiyetle, bir çeşit hadis kitabına verilmiş bir isimdir. Bu kitaplar, fıkıh bâblarına göre tasnif edilmiş ahkâm hadislerini muhtevidir ve hadislerin hepsini Hz. Peygamber (a.s.)'in söz, fiil ve takrirlerinden ibaret olan merfû haberler teşkil eder. Bu sebeple Sünen'lerde sahabe ve tâbî'n sözlerine, yani mevkûf denilen haberlere rastlanmaz. Merfû hadisler, ibadet, muamelât ve ukubatla ilgili haberler olup insanların Allah (c.c.)'a karşı olan hak ve vecibelerini bildirirler.

SÜNENÜ'L-ERBAA: Küttüb-ü Sitte'nin Buhari ve Müslim'in 'Sahih'leri dışında kalan dört kitabına verilen isimdir. Sünenu Ebu Davud, Sünenu't-Tirmizi, Sünenu İbni Mâce, Sünenu'n-Nesâî.

SÜNNET: Sünnet, lugatta iyi olsun kötü olsun, (yani ister övülmeye ister kötülümeye layık olsun), tarîk (yol) manasına gelir.

Hadisçilere göre ise sünnet, Hz. Peygamber (a.s.)'in söz, fiil ve takrirlerinden ibarettir. Keza, onun ahlâkî sıfatları, sıfret, mağazisi ve kendisine vahiy gelmeden önce ibadet için çekildiği Hirâ mağarasındaki yaşayışı da sünnetten sayılır. Bu manası ile sünnet hadisin müradifidir.

Ş

ŞAHİD: Ferd olduğu sanılan bir hadisin, câmi, müsned, sünen ve cüz gibi çeşitli hadis kitaplarında yapılan araştırma sonunda mana yönünden bir benzerine rastlanırsa, bu benzer hadise şahid denir; çünkü araştırma neticesinde bulunan benzer hadis ferd olarak anılan hadisi şhadet yolu ile takviye etmiş, onun şahidi olmuş demektir.

ŞÂZ: Bir şeyle cemaatten ayrılıp tek kalan, istisna teşkil eden kimse veya şey manasına gelen şâz kelimesi, hadis istilahında, güvenilir bir ravinin, cemaatin rivayetine muhalif olarak rivayet ettiği ve bu rivayeti ile kaldığı hadis için kullanılmış bir tabirdir. Öyle ki, ravinin rivayeti ile cemaatin rivayeti arasında bir tercih yapmak gerektiği zaman, ravinin rivayeti terkedilir ve daha çok isnad-

la gelen cemaatın rivayeti tercih edilir. Bu sebeptendir ki şâz hadis, zayıf hadisler arasında yer alır.

ŞEMÂ'İL: Resulullah (a.s.)'ın ahlakı, bedeni yapısı, karakteri, yaşayış ve giyiniş tarzları, hususi hayatı vs. gibi yüksek şahsiyeti.

ŞEVAHİD: Şahidiler, deliller demektir. Herhangi bir hadisin sıhhati ve zayıflığına delalet eden noktalara dendiği gibi, her bir konuda zikredilen delillere de genel olarak bu isim verilebilmektedir.

ŞEYHAYN: Bu tabir hadisçilerin nezdinde daha ziyade Buhari, Müslim için kullanılmakta ise de İslami eserlerde Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer (r.a.) için de sıkça kullanılmaktadır. Tabirin kullanıldığı makâmdan hangileri kastedildiği kolayca anlaşılr.

T

TABAKA: 1. Birbirine yaş ve öğrenimde (isnadda) veya sadece öğrenimde yakın olan kimseler (sınıf, grubu, katmanı); 2. Bir hadis meclisinde bulunan şeyhte dinleyicilerin isimlerinin ve semâ yer ve tarihinin kaydı, yazılması. Buna Tabakatu's-Semâ, Kitâbetut-Tesnif de denir.

TABAKÂT: Tabakât kelimesi, lugatta birbirine benzeyen kimseler manasına gelen tabaka'nın çoğulu olup, istilahta, birbirine yakın yaşlarda bulunan şeyhlardan, yine birbirine yakın kimselerin hadis rivayet etmek, yahut hadis rivayet etmeseler bile o şeyhlerin devrine yetişmek suretiyle meydana getirdikleri gruplardır. Bazen iki kimse, bir hususta birbirine benzemek suretiyle aynı tabakadan sayıldıkları halde, benzemedikleri diğer bir husus sebebiyle ayrı tabakalardan sayılırlar.

TÂBÎ'İ: Hz. Peygamber (a.s.)'in ashabından herhangi birine mülâki olan ve onunla sohbeti bulunan kimseye tâbî'i (çoğulu: tâbi'un) denir.

TA'DİL: Bir kimsenin adaletinin açıklanması manasına gelen ta'dil, cerh ile birlikte hadis ilminin en önemli konularından birini teşkil eder.

TAĞYİR: Hadisin tertibinde rivayet esnasında ravilerden herhangi biri tarafından unutarak veya kasden yapılan değişiklik. Gencide yapılan her değişikliğe de denir.

TAHAMMÛL (etmek): Hadisi şeyhten öğrenip almak, tebellüğ etmek demektir.

TAHRİC: Harece fiilinden türetilmiş tefil babından mastar olup ihrac manasında çıkarmak demektir. Bu kökten gelen ve hadis istilâhında sık sık rastlanan başka tabirler de vardır. Hüküm çıkarmak (istinbat) manasında istihrac, bir kimsenin, meşhur bir hadis kitabının hadislerini sırasıyla ele alarak kendine ula-

şan isnadla vermek suretiyle meydana getirdiği kitaba delalet etmek üzere mustahvec, hadisin geldiği yere, yani ravisine delalet etmek üzere kullanılan mahreç, bir hadisi isnadı ile birlikte bir kitapta irad etmek manasına gelir. İhrac bunlardır.

TAHRİF: 1. Hadiste nokta, hareke, harf hatası yapma (Mutekaddimûna göre); 2. Hadiste hareke ve harf hatası yapma (Muteahhırûna göre).

TAKYİD: Kayıtlamak. Lafız olarak veya manen umum ifade eden bir hadisin başka bir hadisle kayıtlanmasıdır. Aynı şey ayetlerde de vardır.

TA'LİK: Lugatta bir şeyi asmak, destek ve dayanaktan mahrum bırakmak manasına gelen ta'lik, hadis ıstılahında, musannıfın, kitabında naklettiği bir hadisin isnadından ya kendi şeyhini, yahut kendi şeyhi ile birlikte sırasıyla bir kaç şeyhi ve hatta bütün isnadı hafız ederek "kale fulan" ve "kale Resuluullah (a.s.)" ibaresiyle, hadisi, zikrettiği ilk kaynağa isnat etmesidir.

TARİK: Hadis metnini sonrakilere ulaştıran ravilerin isimlerinin tarihi sıra ile zikredildiği kısım, metne ulaştıran yol. Sencedle tarikin birbirinin yerinde kullanılması çok yaygındır. Ancak her ikisi bir yerde kullanıldığında biri, ana senedin tâli bir kolunu, dağılışını veya ana senedin bir raviden sonraki dağılışını, kollara ayrılışını ifade eder.

TASHİF: Hadislerin metin ve isnadlarında geçen bazı kelime ve isimlerin bazı harflerine yanlış bir zan veya vehme istinaden nokta koymak, yahut noktalı bir harf ise noktasını düşürmek suretiyle yapılan hatalara tashif denir. Bu tarif, İbn Hacer'in tashifi iki kısımda mütalaa etmesi gözönünde bulundurularak yapılmıştır. Zira ona göre, sadece noktaya istinaden yapılan değişikliklere tashif, fakat yazı şeklinin bozulmasına yol açan değişikliklere de tahrif denir. Halbuki İbnu's-Salah, yapılan hata ister yalnız nokta değişikliğinden, ister yazı değişikliğinden ibaret olsun, her ikisini de tashif adı altında zikretmiştir.

TASNİF: 1. Hadisleri belli bir tertibe göre sınıflandırarak eser meydana getirme; 2. Hadisin konularına göre sınıflandırarak eser meydana getirme.

TEÂRUZ: İki hadisin birbirine zıd olan hüküm ifade etmesidir.

TEBDİL: Hadiste kelime ve yerlerinin önce veya sonra olarak yer değişmesidir. Bu durum da tağyirin başka bir çeşididir. Bu da yine ravinin unutmasıyla veya kasden yapmasıyla olur. Tebdilde genellikle hadisin manası değişmiş olur.

TEBE'UT-TÂBİ'İN: Etbâ'ut-Tâbi'in manasıdır.

TEDLİS: Dedli, lugatta karanlık, zulmet manasına gelen deles'ten türetilmiş olup, bir şeyin ayıbını ve kusurunu gizlemek, açık ve belli olması gerekirken onu karanlık içinde bırakıp belirsiz hale sokmak demektir. Hadis ıstılahında ravinin, şeyhinden işittiği ve işitmediği hadisleri birbirinden ayırt etmeksizin ri-

vayet etmesidir ki, işinmediği hadisleri de işinmiş olduğu vehmini uyandırdığı için, ayıbını ve kusurunu gizlemiştir.

TERCİH: Mana yönünden birbirine zıt olan iki hadisten hangisi ile amel edileceği hususu, hadis ilminin önemli konularından birini teşkil eder.

TEŞVİŞ: Şüphelenmek. Ravi hadisi dinlerken bazı eşanlımlı kelimelerden hangisini duyduğunu veya tamamen öyle mi yoksa böyle miydi diye tereddüde düşmesidir. Naklederken de her iki durumu da nakleder.

TEVÂTÜR: Lugatta tevatür, birbirini takip etmek, kesilmeksizin birbiri arkasından gelmek manasında tef'a'ul babında masdardır. Ancak bu aralıklar belirli değildir. Hadis ıstılahında tevâtür ise, bir haberin, yine belirsiz aralıklarla birbiri arkasından gelen haberciler tarafından verilmesi veya nakledilmesidir.

U

ULUVV: Lugatta yükseklik, yücelik manasına gelen uluvv, ıstılahta, hadis isnadları için bir sıfat olarak kullanılmış ve rivayette Hz. Peygamber (a.s.)'e yakınlık (kurb) kastedilmiştir.

USULU'L-HADİS: (Bkz. Mustalahul-Hadis).

USUL SİTTE: Kütübü Sittet manasıdır.

V

VAZ: Lugatta iftira etmek, uydurmak manalarına gelen vaz, hadis ıstılahında, Hz. Peygamber (a.s.) tarafından söylenmemiş, onun ağzından çıkmamış bir sözü hadise benzeterek ona isnad ve hadismiş gibi ondan rivayet etmektir.

VECH (VECİH): Hadisi rivayet eden zincire taraf dendiği gibi vech de denmektedir. Bu tabir daha ziyade aynı hadisi rivayet eden farklı tarıklar için kullanılmaktadır.

VEFAYAT: Sahabe, Tabiin ve diğer ravilerin doğum ve ölümlerini içeren kitaplardır. Hadis senedlerinin iyi bilinmesinde çok önemli rol oynarlar.

VEHM: Ravinin hadisi hep zanla, bazan şöyle, bazan böyle tereddüdü rivayet etmesi. Bu durum ravinin, zabt yönünden cerhine sebep olur.

ravide bulunması gereken iki önemli sıfattan birini teşkil eder. Bu iki sıfat bir ravide birleştiği zaman, o ravi sika (güvenilir) olma vasfını kazanır. İkinci sıfat adalettir.

ZA'İF (ZAYIF): Sahih ve hasen adı verilen hadis çeşitlerinden sonra üçüncü bir hadis çeşidini teşkil eden zayıf, sahih ve hasenin şartlarını kendisinde cemetmeyen hadisin adıdır.

ZA'İFU'L-HADİS: Ravilerin cerhinde kullanılan tabirlerden birisi olan za'ifu'l-hadis, hadisleri zayıf olan, ancak tamamıyla reddedilmeyen ve itibar için yazılmasında bir mahzur görülmemeyen kimselere delalet eder. Aynı derecede olan raviler hakkında fulan za'ifdir, münkeru'l-hadisdir gibi tabirler de kullanılmıştır.

ZEV'AİD: Fazlalık manasına gelen Za'id'in çoğuludur. Zev'aid kitapları ile kastedilen mana ise, musannafın, diğer musannaflara göre ihtiva ettiği fazla hadislerin tesbit edilip bir kitapta toplanmasından ibarettir.

ZİYÂDE: Hadis ilminde bilinmesine önem verilen konulardan biri ziyade olup, bununla, güvenilir (sika) olan ravinin, hadisinin rivayeti esnasında yaptığı fazlalık kastedilir.

İÇİNDEKİLER

Sunuş	9
Said Havva	13
Takdim	15
Takdim ve İçindekiler	21
Kitabın Tanıtımı	23
Çağdaş Kütüphanelerin Durumu	29
Bu Eserin Telif Metodu	37
Kitabın Bölümleri	43
Bu Eserin Kaynakları ve Musannıflarının Tarifi	45
İmam Buhari ve Sahih'i	47
1- İmam Buhari ve Sahih'i	47
Carnius Sahih	48
Buhari'yi Sahih'in telifine sevkeden amil	49
Buhari'nin Sahih'i cemederken izlediği metod	49
Buhari'nin hadis tenkidindeki mahareti	50
Hadisleri sahih sayma hususunda Buhari'nin şartları	50
2- İmam Müslim ve Sahih'i	53
İmam Müslim'in Sahih'i	54
İmam Müslim'in Hakk'ı arama hususundaki müsamahası	55
Müslim'in Sahih'deki metodu	55
Sahih-i Müslim'in özellikleri	56
3- İmam Ebu Davut ve Sünen'i	58
4- İmam Tirmizi ve Sünen'i	61
5- İmam Nesai ve Sünen'i	63
6- İbn Mace ve Sünen'i	65
7- Darimi ve Sünen'i	68
Darimi'nin şeyhleri	69

İmamların Darimi hakkındaki övgüleri	70
Darimi'nin Süneni'nin muhaddisler nazarındaki mertebesi	71
8- İmam Malik ve Muvatta'ı	73
9- İmam Ahmed ve Müsned'i	76
10, 11, 12- Taberani ve üç Mucem'i	80
13- İbni Hişam ve Sahih'i	82
14- İbni Huzeyme ve Sahih'i	84
İbni Huzeyme'nin hadis toplamak için yaptığı seyahatler	85
İbn Huzeyme'nin edebi cesareti	86
15- Ebu Yala el Musuli ve Müsned'i	87
16- Ebu Bekir el Bezzar ve Müsned'i	88
17- El Hakim ve Müstedrek'i	89
18- Rezin, İbn'ül Esir ve İbn'üd-Deyba eş-Şeybani ve Usul-ü Sitte'si	92
19- Nureddin el Haysemi ve Mecmaüzzevaid'i	97
20- Muhammed İbn Muhammed İbn Süleyman el-Mağribi ve Cem'ul Fevaid'i	100

BİRİNCİ BÖLÜM

Giriş	105
Siret Etrafındaki Yanlış Anlayışların Tashihi	109
İnsanlığın dine olan ihtiyacı	110
Hz. Muhammed (a.s.) en mükemmel peygamberdir	112
Rahber ve örnek olacak kimsenin siretinde bulunması gereken özellik- ler	115
a. Tarihsellik şartı	116
Nebevi siretin birinci kaynağı Kur'an-ı Kerim'dir	119
Nebevi siretin ikinci kaynağı hadis kitaplarıdır	119
Nebevi siretin üçüncü kaynağı meğazi kitaplarıdır	120
Nebevi siretin dördüncü kaynağı İslam tarihi kitaplarıdır	120
Nebevi siretin beşinci kaynağı, Nebi (a.s.)'nin mucizeleri konusunda telif edilen Delail kitaplarıdır	120
Nebevi siretin altıncı kaynağı şemail kitaplarıdır	120
b. Mutlak mükemmellik şartı	123
c. Kapsayıcılık şartı	126
Muhammedî Siret'in gerçekliği	131
Muhammedî Siret'in evrenselliği	133
Muhammedî Siret'in Hakk oluşu ve insanlık üzerindeki nimetleri	135

BİRİNCİ KISIM

Nebi (a.s.)'nin Başlangıcından Nübüvvetine Kadar Olan Devresi	143
Nesebin Üstünlüğü ve Neslin Fazileti	147
Nebi (a.s.)'nin nescbi	147
Nebi (a.s.)'nin insanların en hayırlıları içerisinde seçilmesi	147
Allah Teala'nın, Nebi (a.s.)'yi ve ashabını tezkiye etmesi	150
Nebi (a.s.)'nin ninesi Hacer (r.a.)	151
Hz. İbrahim (a.s.)'in doğruluğu	152
Hz. İsmail (a.s.) ve Kabe	154
Arap kabileleri	160
Nebi (a.s.) Hakkında Geçmiş Kitaplarda Zikredilen Müjdelər	165
Ehli kitap bilginlerinin Nebi (a.s.) hakkında bir takım alemleri bilme- leri	168
Bahira kıssası Nebi (a.s.)'nin onun tarafından müjdelendiğine şahadet etmektedir	170
Evliya'nın keşfi konusu	172
Nebi (a.s.)'nin Doğumu	175
Nebi (a.s.) yetim olarak doğmuştur	177
Nebi (a.s.)'nin İsimleri	179
Nebi (a.s.)'nin Süt Anneye Verilmesi ve Badiye'de Yetiştirilmesi	183
Nebi (a.s.)'nin Göğsünün Yarılması Olayının Tekrarı	189
Nebi (a.s.)'nin Koyun Gütmesi	195
Nebi (a.s.)'nin Bi'setten Önce Dalı Şamına Leke Getirecek Şeylerden Masum Oluşu	197
Kabe'nin bina edilmesi ve Peygamber (a.s.)'in avret mahalinin açılma- sından masum olması	197
Nebi (a.s.)'nin cahiliye işlerinden korunması	198
Nebi (a.s.)'nin Hulfu'l-Fudul (Faziletler Anlaşması)'a Katılması	201
Nebi (a.s.)'nin Hz. Hatice (r.a.)'nin Yanında Ücretle Çalışması ve Daha Sonra Onunla Evlenmesi	203
Nebi (a.s.)'nin Üstün Zekası ve Bi'setten Önce Emin Lakabıyla Anıl- ması	207
Nebi (a.s.)'nin bereketli ve insanların O'na karşı sevgi ve güveni	209
Nebi (a.s.)'nin Bi'setinin Takdimi Yeni ve Doğru bir Din Arayışları	211
Arapların inançlarındaki sapıklık ve bozukluklar	215
Arapların içinde bulundukları kötü haller ve yeni bir dine olan ihtiyaç- ları	218
Hz. İsa (a.s.) ile Hz. Muhammed (a.s.) arasındaki fetret devri	219

Nebi (a.s.)'nin nübüvvetine delalet eden harikulade olaylar	220
---	-----

İKİNCİ KISIM

Nebi (a.s.)'nin Medine'ye Yerleşmesine Kadar Geçen Dönem	223
Nebi (a.s.)'nin Bi'setten Medine'ye Yerleşmesine Kadar Geçen Dönem	225
Nebi (a.s.)'nin Medine'ye Yerleşmesine Kadar Geçen Dönemin Özellikleri	231
Vahyin Başlangıcı, Kesilmesi ve Yeniden Başlaması	235
Halvetin Sırrı	239
Hız. Muhammed (a.s.)'in peygamberlikten önceki hayatı	239
Vahyin ilk dönemleri	240
Vahyin geliş şekilleri	248
Vahyin kısımları	255
Nübüvvetten sonra gökyüzünün haberinin engellenmesi	257
Kur'an, Resulullah (a.s.)'in Ebedi Mucizesi	261
Kur'an ne zaman ve nasıl nazil oldu?	263
Gizli Davet	263
Gizli ve ferdi davetin başlangıcı	297
Davetin açık yapılması	298
Açık davete karşı çıkan düşmanlar	305
Habeşistan'a Hicret	319
Hız. Ömer (r.a.) ve Hız. Hamza (r.a.)'nın Müslüman Oluşları	337
Abluka	343
Abluka'nın cezası	346
Ayın İkiye Yarılması	349
İşkenceler de, İslama Davet de Sürüyor	355
Hüzün ve Zorluk Yılı	359
Taif Yolculuğu	369
Cinlere Tebliğ	375
Sıkıntıdan sonra ferahlık	381
Bazı Putların Kırılışı	383
İsra ve Miraç	385
İsra ve Miraç'ın zamanı	387
İsra ve Miraç'a iman	388
Miraç olayı ruhen ve bedenen olmuştur	388
İslam'ın Medine-i Münevvere'ye Girişi ve Akabe Biatları	419

Medine-i Münevvere'ye Hicret	445
Daru'l Harb'den Dâr'ul İslam'a Hicret	446
Hicret için Medine'nin seçilmesi	449
Muhacirlerin Medine'ye gelişi	453
Resulullah (a.s.)'ın Hicreti	459
Feth'ul Bari'den bazı açıklamalar	468
Mekke devrine ait bazı düşünceler	490
Hadis İstılahları Sözlüğü	493
İçindekiler	523